

AMBJ

วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์
Academic MCU Buriram Journal

ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน กรกฎาคม-ธันวาคม 2563
Vol. 5 No. 2 (July-December 2020)

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน

ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม

วัตถุประสงค์

วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่ผลงานวิชาการและงานวิจัยของคณาจารย์ นิสิตและบุคลากรทั่วไปในสาขาวิชา ดังต่อไปนี้

1. สาขาวิชาด้านครุศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ และจิตวิทยา
2. สาขาวิชาด้าน รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์
3. สาขาวิชาด้านพระพุทธศาสนา ปรัชญา และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

บทความแต่ละบทความที่จะได้รับการตีพิมพ์ต้องผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความวารสารอย่างน้อย 2 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ

เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ผู้นิพนธ์ต้องลงลายมือชื่อในแบบฟอร์มใบมอบลิขสิทธิ์บทความให้แก่วารสารฯ พร้อมกับบทความต้นฉบับที่ได้แก้ไขครั้งสุดท้าย นอกจากนี้ ผู้นิพนธ์ต้องยืนยันว่าบทความต้นฉบับที่ส่งมาตีพิมพ์นั้น ได้ส่งมาตีพิมพ์เฉพาะในวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ เพียงแห่งเดียวเท่านั้น หากมีการใช้ภาพหรือตารางของผู้นิพนธ์อื่น ที่ปรากฏในสิ่งตีพิมพ์อื่นมาแล้ว ผู้นิพนธ์ต้องขออนุญาตเจ้าของลิขสิทธิ์ก่อนพร้อมทั้งแสดงหนังสือที่ได้รับการยินยอมต่อบรรณาธิการ ก่อนที่บทความจะได้รับการตีพิมพ์

เจ้าของ: สำนักวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ 281

หมู่ 13 ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ 31000

โทรศัพท์ 06 5108 4746, 06 4946 1595

E-mail: ambj.mcu@gmail.com

<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/ambj/index>

คณะกรรมการที่ปรึกษา (Advisors)

พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร.

พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร.

พระเทพปวรเมธี, รศ.ดร.

พระสุวรรณเมธารักษ์, ผศ.

พระราชปริยัติมุนี, รศ.ดร.

พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, รศ.ดร.

พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.

พระสุนทรธรรมเมธี, ดร.

พระศรีปริยัติธาดา

พระครูปริยัติกิตติธำรง, รศ.ดร.

พระครูศรีปัญญาวิกรม, ผศ.ดร.

รศ.ดร.สุพล สุยะพรหม

ที่ปรึกษาอธิการบดี

อธิการบดี

รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร

รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

คณบดีคณะพุทธศาสตร์

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

รองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

ผอ.หลักสูตร พธ.ม. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป

บรรณาธิการ (Chief Editor)

รองศาสตราจารย์ ดร.เอกฉัท จารุเมธีชน

ผู้ช่วยบรรณาธิการ (Assistant Editor)

ดร.บรรพต แคนไธสง

นายมงคล สอนไธสง

กองบรรณาธิการ (Editorial Board)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหาพจน์ สุวโจ, ผศ.ดร.

พระมหาพนม อานนโฑ, ดร.

พระปลัดกิตติ ยุติธโร, ดร.

ดร.ภาณุวัชร สุขเสน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หน่วยงานภายนอก

ศ.ดร.ประยงค์ แสนบุราณ

รศ.ดร.อุดมพร ชื่นไพบูลย์

รศ.ดร.พรสวรรค์ ศิริภิญญาภรณ์

ผศ.ดร.วีระชัย ยศโสธร

ผศ.ดร.อภิรักษ์ โพธิ์सान

ผศ.ดร.ธีระพงษ์ มีไธสง

ผศ.ดร.บุญรอด บุญเกิด

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยบูรพา

ผศ.ดร.สาคร พรหมโคตร

ดร.มนูญ สอนโพนงาม

ดร.พิสุทธิพงษ์ เอ็นดู

มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน

วิทยาเขตสุรินทร์

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณากลับกรองบทความ (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.

พระครูปริยัติกิตติธำรง, รศ.ดร.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.

พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, รศ.ดร.

พระครูศรีปัญญาวิกรม, ผศ.ดร.

พระมหาพจน์ สุวโจ, ผศ.ดร.

พระปลัดกิตติ ยุติธโร, ดร.

พระครูปัญญาสารบัณฑิต, ดร.

ศาสตราจารย์ ดร.สมภาร พรหมทา

รองศาสตราจารย์ วิเชียร ชาบุดรบุญทริก

รองศาสตราจารย์ ดร.สิน งามประโคน

รองศาสตราจารย์ ดร.ทวีศักดิ์ ทองทิพย์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล พรหมกุล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพงศ์ คุร์ตันธรรมา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์ ขันแก้ว

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุวัต กระสังข์

ดร.ภูษวัชร สุขเสน

ดร.รุ่งสุริยา หอมวัน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

ศาสตราจารย์ ดร.วัชร งามจิตรเจริญ

ศาสตราจารย์ ดร.ประยงค์ แสนบุราณ

รองศาสตราจารย์ ดร.ประเวศ อินทองปาน

รองศาสตราจารย์ นพดล จันท์เพ็ญ

รองศาสตราจารย์ ดร.ภมร ชันธหัตถ์

รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา ปาโนรัมย์

รองศาสตราจารย์ ดร.ศิว ศรีโกคางกุล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุทัย สติมัน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หอมหวล บัวระภา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิภูวัฒน์ โพธิ์सान

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีระพงษ์ มีไธสง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญรอด บุญเกิด
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี วิวาทสุข
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระชัย ยศโสธร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สาคร พรหมโคตร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สราวุธ ณ พัทลุง
ดร.สมศักดิ์ พันธุ์ศิริ
ดร.มณูญ สอนโพนงาม
ดร.พิสุทธิ์พงศ์ เอ็นดู

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยบูรพา
มหาวิทยาลัยบูรพา
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน
วิทยาเขตสุรินทร์

บันทึกข้อมูลและพิสูจน์อักษร: มงคล สอนไธสง

ออกแบบปก: อรุณรัตน์ แก้วอรสาน

พิมพ์ที่: บริษัท ไอพรินทร์ แอนด์ เทคโนโลยี (ไทยแลนด์) จำกัด
433/8-9 ถ.จิระ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.บุรีรัมย์ 31000

ถ้อยแถลงบรรณาธิการ

การศึกษาหลักธรรมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้เข้าใจและเข้าถึง พร้อมทั้งเรียนรู้ ศาสตร์สมัยใหม่ แล้วเผยแพร่ต่อสังคมในรูปแบบการจัดการความรู้สู่สาธารณะ เป็นภารกิจที่ต้องรับผิดชอบและ สร้างสรรค์ของมหาวิทยาลัย เพื่อสนองนโยบายและดำเนินการตามพันธกิจดังกล่าว วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ จึง จัดทำวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ขึ้น

วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ (Academic MCU Buriram Journal) มีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัย คือ การผลิตบัณฑิตและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพตามกรอบ มาตรฐานคุณวุฒิ การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพการวิจัยทางพระพุทธศาสนา ระดับชาติ การส่งเสริมให้มีการเผยแพร่ผลงานวิจัยในระดับชาติและนานาชาติ ตามตัวบ่งชี้คณะกรรมการ อุดมศึกษาขององค์ประกอบที่ 2 ว่าด้วยการวิจัย นอกจากนี้การจัดทำวารสารนี้มีความสอดคล้องกับการประกัน คุณภาพการศึกษาในด้านการเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการ และการจัดการความรู้

ในนามคณะผู้จัดทำวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ ขอกราบขอบพระคุณพระราชนิพนธ์ปฏิวัติ, ศ.ดร. อธิการบดี พระเทพพรเมธี, รศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, รศ.ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ที่เมตตาติดตามการจัดทำวารสาร และให้คำชี้แนะวิธีการดำเนินงานที่ทรงคุณค่า รวมทั้งคณาจารย์ของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทั้งในส่วนวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์และส่วนกลาง ตลอดจนนักวิชาการใน สถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ที่เมตตาส่งเสริมสนับสนุนการจัดทำวารสารวิชาการนี้ อันเป็นพลังให้การขับเคลื่อน งานวิชาการเดินหน้าต่อไปด้วยความมั่นคงและยั่งยืน พร้อมนี้ขอกราบขอบพระคุณเจ้าของบทความทุกท่านที่ได้ มอบความไว้วางใจให้วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ ได้มีส่วนในการเผยแพร่ผลงานของท่านสู่สาธารณชน

รองศาสตราจารย์ ดร.เอกฉันท จารุเมธีชน
บรรณาธิการ

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสารฉบับนี้
ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น ไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของบรรณาธิการ

สารบัญ

บรรณาธิการแถลง

บทความวิจัย: Research Article

- ความต้องการในการพัฒนาตนเองของนักเรียนนายสิบตำรวจ รุ่นที่ 9 ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 31
Requiring to Self-Improvement of the Police Cadet 9th
Provincial Police Training Center, Region 3
แก้วมณี สุโกศล
Kaewmanee Sukosol
- การศึกษาหน่วยเสียงภาษาเขมรถิ่นที่บ้านกะโดนและบ้านหนองยางในจังหวัดบุรีรัมย์ 14
A Phonological Study of Khmer Dialect at Kadon Village and
Nongyang Village in Buriram Province
พระมหาไสว สิริปัญญา (เถาว์ยา), นิกอร์ พลเยี่ยม, รุ่งนภา ทับขุนทด
Phramaha Sawai Siripanyo (Thaoya), Nikorn Polyiam, Roongnapa Tabkhuntod
- รูปแบบการกู้ชีพพื้นฐานอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตามระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉิน 23
ในตำบลลุงเขว้า อำเภอหนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมา
Model Format Participation of the Community with the Emergency Medical Service
of the First Responder Volunteer Unit, in Lungkhwaio Sub-district,
Nongbunmak District, Nakhon Ratchasima Province
ดารุณี บุญเต็ม
Darunee Boontem
- ไส้เดือนตาบอดในเขาวงกต: การใช้โวหารภาษานำเสนอแนวคิดทางพระพุทธศาสนา 36
The Blind Earthworm in the Maze: A Language Use in Terms of Expressions Presenting
Buddhism Concepts
พิสุทธิ์พงษ์ เอ็นดู, คมสันท์ ขัติยะ
Pisutpong Endoo, Khomsan Khattiya
- ปัจจัยในการสำเร็จการศึกษาล่าช้า และสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา 50
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
Factors Contributing to Delayed and Specified Graduation of Graduate Students of
Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University
พวงเพชร วอนวัฒนา
Phoungphet Wornwattana

- แนวทางการพัฒนานักศึกษาเพื่อสำเร็จการศึกษาตามกรอบระยะเวลา: กรณีหลักสูตร
 ศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ดิจิทัล มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
 Guidelines of Student Development for Graduation According to the Time Frame: A Case
 Study of the Master of Economics, Digital Economics Program, Buriram Rajabhat University
 ปรีชา ปาโนรัมย์, กุลกันยา ศรีสุข, สุริยา รักการศิลป์, นิธิโรจน์ ศุภกฤษสุวรรณกุล, ชุมพล รอดแจ่ม
 Preecha Panoram, Kulkanya Srisuk, Suriya Rakkarnsil, Nitiroj Suphagritsuwannalul,
 Chumpon Rodjam

65
- มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองศาสนสมบัติของวัดในพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย 80
 Legal Measures Regarding the Protection of Religious Properties of Temples in Theravada
 Buddhism in Thailand
 พระครูปริยัติสารการ
 Phrakrupariyutsarakar

80
- การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนบ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย
 อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
 Community Participation in Solid Waste Management of Ban Na Fai, Na Fai Sub-district,
 Mueang District, Chaiyaphum Province
 สุนทร ปัญญาพงษ์, อัญชลี ชัยศรี, ทศไฉยวรรณ ดวงมาลา, วิมลศิลป์ ประจักษ์ภูมิ
 Soonthorn Panyapong, Anchalee Chaisri, Thusanaiwan Duangmala,
 Wimonil Prungchaiyaphum

95
- การพัฒนาการสื่อสารภาษาอังกฤษของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดบุรีรัมย์
 The Development of English Communication of Tourist Attractive Community
 in Buriram Province
 นิกอร์ พลเยี่ยม, พระครูสุเมธจันทสิริ, พระมหาไสว สิริปัญญา, วิรัตน์ ภูทองเงิน, อนุศาสน์ วรบูรณ์ภูมิสุข
 Nikorn Polyiam, Phrakru Sumetchandhasiri, Phramaha Sawai Siripanyo,
 Wirat Phoothongeon, Anusart Woraboonphumsuk

109
- พฤติกรรมการถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ของผู้สูงอายุในจังหวัดศรีสะเกษ
 Behavior of Food Offering to Buddhist Monks of the Elderly in Sisaket Province
 จีรนนท์ แก้วมา, เตชภณ ทองเต็ม, ธาตุกร ฐิติเศรษฐ์
 Jeeranan Kaewma, Tachapon Tongterm, Thakoon Thitiset

119
- สัญลักษณ์และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชุมชนอีสานใต้: รูปแบบ พัฒนาการ
 และคุณค่าเชิงจริยธรรม
 The Symbol and Buddhist Ritual of Communities in South Isan: Form, Development,
 and Ethical Value
 พระครูศรีปัญญาวิกรม, ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ, วิเชียร ชาบุตบุนทริก
 Phrakrusripanyavikorm, Chayaporn Sukprasert, Vician Chabutbuntarik

134

บทความวิชาการ: Academic Article

- การปฏิบัติตามหลักวัตรบท 7 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต 147
The Practice Watta Pada 7 Principle to Development the Quality of Life
พระอนันต์ อภินันโท (ผากา)
Phra Anan Adinantho (Phaka)
- การพัฒนาจิตตามแนววิปัสสนากรรมฐานในสังคมยุค 4.0 162
Mind Development according to Insight Meditation (Vipassana-Kammathana) in the 4.0 Era
พระมหาพล นาควโร (ถ้ำกลาง)
Phramaha Phol Nakawaro (Thamklang)
- วัฒนธรรมองค์กรที่เสริมสร้างการจัดการที่ดีของระบบบริหารราชการไทย 176
Organizational Culture that Promoting Good Management of the Thai Bureaucracy
ไว ชัยรัมย์, พระครูปริยัติปัญญาโสภณ, ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ, สถาพร วิชัยรัมย์
Wai Chueram, Phrakhrupharyatpanyasophon, Chayaporn Sukprasert, Sathaporn Wichairam
- กระบวนทัศน์เกี่ยวกับจริยธรรมสำหรับการบริหารรัฐกิจไทย 193
The Ethical Paradigm of Thai Public Administration
สถาพร วิชัยรัมย์
Sathaporn Wichairam
- การพัฒนาตนเองตามหลักสติปัฏฐาน 4 209
The Self-Development according to the Four Foundations of Mindfulness
พระจรัสศักดิ์ เทวธมโม (ลิ้มวัน)
Phra Chirasak Tewathommo (Limwan)
- วิเคราะห์หลักภราดรภาพในพระพุทธศาสนา 221
An Analysis of Brotherhood in Buddhism
ชาญชัย เด่นจักรวาล
Chanchai Denjakawal
- การบริหารทรัพยากรมนุษย์บนพื้นฐานสมรรถนะ 234
Human Resource Management Based on Competency
อัญชลี ชัยศรี
Anchalee Chaisri
- สุนทรียสนทนาในพระพุทธศาสนากับสุนทรียสนทนาเชิงสร้างสรรค์ในสังคมไทย 249
Aesthetics Conversation in Buddhism and Creative Conversation in Thai Society
พระมหาพิชัญญ์ สยบุญเมธ, พระศรีสิทธิธมฺม, วีรกาญจน์ กนกกมลเทศ
Phramaha Pitsanu Sannametho, Phra Srisitthimuni, Veerakarn Kanokkamales

■ ครูคารวตา: รูปแบบการเสริมสร้างบุคลิกภาพครูตามหลักคุณธรรม KuruKaravata: The Model for Enhancing Teacher Personality by Principle Kuruthaniyadhamma จำรัส บุตดาพงษ์, พระมหาจिरายุต ปโยโค Chamras Buddapong, Phramaha Jirayut Payoko	262
---	-----

ภาคผนวก

กระบวนการพิจารณาบทความของวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์	280
คำแนะนำสำหรับผู้พิมพ์บทความ	281
หนังสือขอเสนอบทความเพื่อลงตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์	287

ความต้องการในการพัฒนาตนเองของนักเรียนนายสิบตำรวจ รุ่นที่ 9
ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 3
Requiring to Self-Improvement of the Police Cadet 9th Provincial
Police Training Center, Region 3

แก้วมณี สุโกศล

Kaewmanee Sukosol

อาจารย์ (สบ4) กลุ่มงานอาจารย์ ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 3

Lecturer (Commission 4) Group Master Provincial, Police Training Center, Region 3

E-mail: kaewmaneesu@hotmail.com

ได้รับบทความ: 12 มิถุนายน 2563; แก้ไขบทความ: 13 กันยายน 2563; ตอรับตีพิมพ์: 13 กันยายน 2563
Received: June 12, 2020; Revised: September 13, 2020; Accepted: September 13, 2020

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการ พัฒนาตนเองและศึกษา
ความคิดเห็นในการพัฒนาตนเองของนักเรียนนายสิบตำรวจรุ่นที่ 9 ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจ
ภาค 3 จำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคลของนักเรียนนายสิบตำรวจรุ่นที่ 9 ดำเนินการศึกษา
จากการสำรวจจากกลุ่มตัวอย่าง คือนักเรียนนายสิบตำรวจรุ่นที่ 9 จำนวน 256 ราย
ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
คือ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐานโดยใช้ t-test
กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 วิเคราะห์ข้อมูลโดยโปรแกรม SPSS

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของคุณลักษณะส่วนบุคคล จากการเก็บรวบรวมข้อมูล
พบว่า ความต้องการพัฒนาตนเองของนักเรียนนายสิบตำรวจรุ่นที่ 9 ศูนย์ฝึกอบรม
ตำรวจภูธรภาค 3 จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 256 คน พบว่า ส่วนใหญ่เพศชาย
คิดเป็นร้อยละ 100 จำแนกตามอายุ พบว่า อายุระหว่าง 21-23 ปี จำนวน 93 คน คิดเป็น
ร้อยละ 36.32 จำแนกตามสถานภาพสมรส พบว่า ส่วนใหญ่เป็นโสด จำนวน 255 คน
คิดเป็นร้อยละ 99.61 จำแนกตามระดับการศึกษาสูงสุด พบว่า ระดับการศึกษาระดับต่ำกว่า
ปริญญาตรี จำนวน 183 คน คิดเป็นร้อยละ 71.48 จำแนกตามรายได้ต่อครัวเรือน/เดือน
พบว่า ระหว่าง รายได้ 5,000-10,000 บาท จำนวน 127 คน คิดเป็นร้อยละ 49.61 จำแนก
ตามภาวะสุขภาพในปัจจุบัน พบว่า ส่วนใหญ่ภาวะสุขภาพปกติ จำนวน 208 คน จำแนกตาม
ภาวะร่างกาย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จำแนกตามภาวะร่างกายไม่เคยบาดเจ็บ
จากการทำงาน/เรียน จำนวน 245 คน คิดเป็นร้อยละ 95.70

ส่วนที่ 2 ความต้องการในการพัฒนาตนเองของนักเรียนนายสิบตำรวจรุ่นที่ 9 ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 3 ภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก โดยความต้องการพัฒนาตนเองที่สำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านการเลื่อนขั้นยศ ลำดับแรก พัฒนาตนเองเพื่อเสริมสร้างเกียรติยศ และชื่อเสียง 2. ด้านการเลื่อนขั้นเงินเดือน ลำดับแรก พัฒนาตนเองให้ได้รับพิจารณาเงินเดือนสูงขึ้น และผลประโยชน์เกื้อกูล 3. ด้านความสำเร็จในการเรียนและหน้าที่การงาน ลำดับแรก การพัฒนาตนเองในการเตรียมพร้อมเพื่อกับการทำงานและการเปลี่ยนแปลง เรียนรู้งาน ด้วยความอดทน ซื่อสัตย์ สุจริต และยุติธรรม และ 4. ด้านการพิจารณาโยกย้าย ลำดับแรก ต้องการพัฒนาตนเองเพื่อสร้างความมั่นคงในการปฏิบัติงานในหน่วยงาน

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นในการพัฒนาตนเองนักเรียนนายสิบตำรวจรุ่นที่ 9 เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนนายสิบตำรวจรุ่นที่ 9 ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 3 พบว่า นักเรียนนายสิบตำรวจรุ่นที่ 9 ต้องมีความขยัน อดทน มีความต้องการอุปกรณ์การเรียนอย่างสะดวก เพียงพอ ต้องการได้เรียนต่อปริญญาตรีโดยขอทุนสนับสนุนจากทางโรงเรียน ในการพัฒนาตนเองนักเรียนนายสิบตำรวจ เกิดผลดีต่อตนเองและหน่วยงาน เป็นการสร้างภาพพจน์ที่ดีของตำรวจ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ดีขึ้น มีความสามารถวิเคราะห์ปัญหาอย่างรอบคอบ และต้องการวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ ที่มีความทันสมัยและมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานสูงขึ้น

คำสำคัญ: ความต้องการ, การพัฒนาตนเอง, ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 3

Abstract

Study about Requiring to Self-improvement of the Police Cadet 9th Provincial Police Training Center, Region 3 has the objectives to study of requiring to self-improvement of the Police Cadet 9th that divided by personal characteristic of the Police Cadet 9th. The study has operated from sampling group were the Police Cadet 9th of 256 polices, using the questionnaire as a tool for collect the data. The statistic that used to analyzed the data is frequency, percentage, means, standard deviation t-test to determining significant statistic level at .05, this analyzed by SPSS.

Part 1 general information about the personal characteristic by collection found that requirement for self-improving of the police student of Sergeant 9 in training center of Provincial Police Region 3. Number of the

response for 256 responses found that were male was accounted for 100%, divided by age found that were on aged between 21-23 years for 93 persons was accounted for 36.32%, divided by marital status found that the most were single of 255 persons was accounted for 99.61%, divided by highest education background found that lower than bachelor degree of 183 persons was accounted for 71.48%, divided by income per household found that earns between 50,000-10,000 baht of 127 persons was accounted for 49.61%, divided by health conditional in the present found that the most were normal of 208 persons, divided by physical conditional found that the most responses never get injures from work/study of 245 persons was accounted for 95.70%

Part 2 requirement for self-improving of the police student of Sergeant 9 in training center of Provincial Police Region 3 found that in overall was opined in a high level with self-improving such as ranking promotion is a first ascending and self-improving to encourage their prestige and fame, 2 salary promotion; the first is self-improving for consideration and benefits, achievement in study and work; the first is self-improving for preparation for work and change, learn with patient, honest and fair 4. Consideration for remove; the first is self-improving for stability in work performing in the division

Part 3. Additional opinion about Self-improvement of the Police Cadet 9th as a model of capability development of the Police Cadet 9th of Provincial Police Training 3 found that the Police Cadet 9th requires be a diligence, patience, sufficiently the convenience study applies, requires to the further education in bachelor degree by supporting scholarship. About self-improvement of the Police Cadet has a good results to themselves and the section, this is a good image of the police, has more good responsibility, can analyze the problem as cautious and requires various the model materials, equipment and appliances and higher operational efficiency.

Keywords: Requirement, Self-improvement, Provincial Police Training Center, Region 3

1. บทนำ

สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ตระหนักถึงความสำคัญของความต้องการในการพัฒนาตนเองของข้าราชการตำรวจ จึงกำหนดแนวทางการดำเนินงานที่จะพัฒนาศักยภาพ

และค่าตอบแทนที่ข้าราชการตำรวจพึงได้รับและสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับตำแหน่งตามลักษณะคุณภาพของงาน รวมทั้งมีการสนับสนุนและเปิดโอกาสให้ข้าราชการตำรวจ ได้มีโอกาสพัฒนาความรู้ความสามารถในแต่ละวิชาได้อย่างกว้างขวาง ทั้งภายในและภายนอกประเทศ เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเองให้มากยิ่งขึ้น ทำให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำนักงานตำรวจแห่งชาติจึงได้กำหนดวิสัยทัศน์องค์กรว่า ข้าราชการตำรวจจะต้องเป็นตำรวจมืออาชีพ คือเป็นข้าราชการที่มีความรู้ความสามารถ รู้ลึก รู้รอบ รู้จริงในงานที่ทำและต้องเป็นคนดีมีคุณธรรม ซื่อสัตย์ อดทน เสียสละ ขยัน และมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

การพัฒนาตนเองของนักเรียนนายสิบตำรวจจึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการผลักดันองค์กรให้สามารถบรรลุเป้าหมายตามที่ได้ตั้งไว้ เพราะการพัฒนาตนเองเป็นการเพิ่มศักยภาพในหน้าที่การงานของตนเองให้พัฒนาออกมาทางผลงานในการทำงานให้ดียิ่งขึ้น แต่ถ้าหากนักเรียนนายสิบตำรวจไม่พร้อมที่จะพัฒนาตนเอง ทั้งขาดสิ่งจูงใจในการพัฒนาและเพิ่มศักยภาพของตนเอง การพัฒนาภายในองค์กรก็จะไม่สามารถดำเนินต่อไปบรรลุเป้าหมายตามที่องค์กรกำหนดไว้ได้ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของ McClelland (1961) ได้ศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ที่เน้นอธิบายการจูงใจของมนุษย์ที่กระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่งความสำเร็จ ดังนั้นแรงจูงใจจึงอาจเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาตนเองของนักเรียนนายสิบตำรวจ และนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กร แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ยังเป็นความปรารถนาของบุคคลที่จะกระทำการสิ่งหนึ่งให้ประสบความสำเร็จ โดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคที่เกิดขึ้นด้วยระดับเกณฑ์การทำงานที่ดี และพยายามทำให้ดีกว่าคนอื่น (กนิษฐา ฐิติวัฒนา, 2542)

การเติบโตและความต้องการในการพัฒนาตนเองของนักเรียนนายสิบตำรวจจึงเป็นความสำคัญเป็นอันดับแรก เนื่องจากศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 3 มุ่งมั่นให้นักเรียนนายสิบตำรวจทุกคนมีโอกาสได้เรียนรู้และก้าวหน้าในอาชีพ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเหนือความคาดหวัง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา ความต้องการพัฒนาตนเองและศึกษาความคิดเห็นในการพัฒนาตนเองของนักเรียนนายสิบตำรวจ รุ่นที่ 9 ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 3 ข้อมูลที่ได้จากการศึกษานี้จะเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนานักเรียนนายสิบตำรวจรุ่นต่อไป ให้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับความต้องการ ความสามารถ ศักยภาพของนักเรียนนายสิบตำรวจ ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 3 เป็นการเพิ่มขวัญและกำลังใจของนักเรียนนายสิบตำรวจ ส่งผลทำให้เมื่อเรียนจบศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 3 จะสามารถนำไปปฏิบัติหน้าที่ประสบความสำเร็จยิ่งขึ้นต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลทั่วไปจำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคลของนักเรียนนายสิบตำรวจรุ่นที่ 9 ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 3

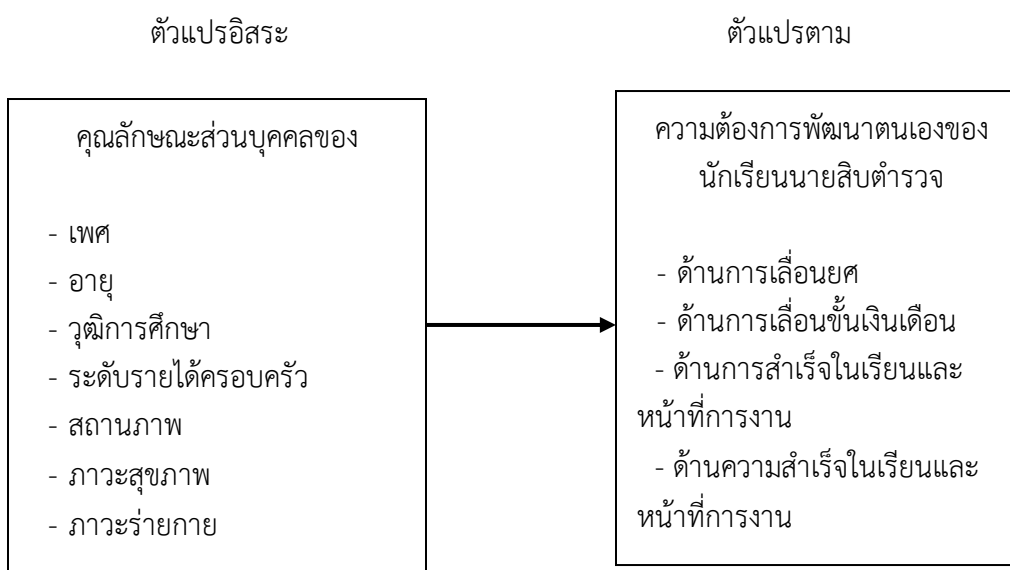
2. ศึกษาความต้องการพัฒนาตนเองของนักเรียนนายสิบ รุ่นที่ 9 ศูนย์ฝึกอบรม ตำรวจภูธรภาค 3

3. ศึกษาความคิดเห็นในการพัฒนาตนเองของนักเรียนนายสิบรุ่นที่ 9 ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 3

3. วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างการศึกษาใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างประชากรแบบแบ่งชั้นภูมิ (Proportional Stratified Sampling) ที่ผ่านการฝึกอบรมจากศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 3 โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ เทโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ขนาดของตัวอย่างประชากรที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05 โดยประชากรทั้งหมด 700 นาย ให้การยอมรับขนาดค่าความคลาดเคลื่อน (e) ที่ร้อยละ +5 ได้จำนวนทั้งสิ้น 256 ราย และใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) กับกลุ่มเป้าหมายที่สามารถเป็นตัวแทนของประชากรที่ทำการศึกษา

3.1 กรอบแนวความคิด

แผนภาพที่ 4 กรอบแนวคิดในการศึกษา

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้ใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) เป็นเครื่องมือในการศึกษา โดยมีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือดังนี้

1. ศึกษาทฤษฎีและแนวคิดจากเอกสาร ตำรา เกี่ยวกับการบริหารงานองค์กร ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารงานเกี่ยวกับทางการเงิน

2. ศึกษาทบทวนวัตถุประสงค์ กรอบแนวคิด
3. นิยามตัวแปร เพื่อสร้างแบบสอบถาม
4. สร้างแบบสอบถามฉบับร่าง ให้ครอบคลุมตัวแปรที่กำหนดไว้
5. นำแบบสอบถามที่ผ่านความเห็นชอบจากผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity)
6. นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาไปทดสอบ (Try Out) เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ในงานวิจัย จำนวน 30 ราย และคำนวณค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha α Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .9232
7. นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพในด้านความเที่ยงตรงทางเนื้อหา และมีความเชื่อมั่นไปใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่างลักษณะของแบบสอบถาม

4. สรุปผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไป คุณลักษณะส่วนบุคคลของนักเรียนนายสิบตำรวจรุ่นที่ 9 ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 3 พบว่า
 - 1) ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เพศชาย จำนวน 256 คน คิดเป็นร้อยละ 100
 - 2) ผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอายุ พบว่า ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 21-23 ปี จำนวน 93 คน คิดเป็นร้อยละ 36.32 รองลงมา มีอายุระหว่าง 24-26 ปี จำนวน 72 คน คิดเป็นร้อยละ 28.12 สำหรับ อายุระหว่าง 18-20 ปี จำนวน 69 คน คิดเป็นร้อยละ 26.96 น้อยที่สุดคือ 26 ปีขึ้นไป จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 8.60
 - 3) ผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพสมรส พบว่า ส่วนใหญ่เป็นโสด จำนวน 255 คน คิดเป็นร้อยละ 99.61 น้อยที่สุด สมรส จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.39
 - 4) จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระดับการศึกษาสูงสุด พบว่าส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาสูงสุดระดับต่ำกว่าปริญญาตรี ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 183 คน คิดเป็นร้อยละ 71.48 รองลงมา มีระดับการศึกษาสูงสุดระดับปริญญาตรี จำนวน 73 คน คิดเป็นร้อยละ 28.52
 - 5) ผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามรายได้ต่อครัวเรือน/เดือน พบว่าส่วนใหญ่มีรายได้ต่อครัวเรือน/เดือน ระหว่าง 5,000-10,000 บาท จำนวน 127 คน คิดเป็นร้อยละ 49.61 รองลงมาผู้ตอบแบบสอบถามมีรายได้ 20,001-30,000 บาท จำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 21.88 มีรายได้ 30,000 บาทขึ้นไป จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 15.23 น้อยที่สุดมีรายได้ 10,001-20,000 บาทจำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 13.28

6) ผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามภาวะสุขภาพในปัจจุบัน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ภาวะสุขภาพปกติ จำนวน 208 คน คิดเป็นร้อยละ 81.25 รองลงมา ผู้ตอบแบบสอบถามมีภาวะสุขภาพแข็งแรงดีมาก จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 18.75

7) ผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามภาวะร่างกาย พบว่า ส่วนใหญ่จำแนกตามภาวะร่างกายไม่เคยบาดเจ็บจากการทำงาน/เรียน จำนวน 245 คน คิดเป็นร้อยละ 95.70 รองลงมาภาวะร่างกายเคยบาดเจ็บจำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 4.30

2. ระดับความต้องการในการพัฒนาตนเองของนักเรียนนายสิบตำรวจรุ่นที่ 9 ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 3 ความต้องการในการพัฒนาตนเองของนักเรียนนายสิบตำรวจพบว่า ในภาพรวมของนักเรียนนายสิบตำรวจ ภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.98 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.61) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ความต้องการพัฒนาตนเองของนักเรียนนายสิบตำรวจที่สำคัญเป็นอันดับแรก ได้แก่ ด้านการเลื่อนขั้นยศ มีระดับค่าเฉลี่ยเท่ากันเท่ากับ 4.21 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.66 ลำดับที่ 2 ได้แก่ ด้านความสำเร็จในเรียนและหน้าที่การงาน มีระดับค่าเฉลี่ยเท่ากันเท่ากับ 4.15 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.40 ลำดับที่ 3 ด้านการเลื่อนขั้นเงินเดือน มีระดับค่าเฉลี่ยเท่ากันเท่ากับ 3.88 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 1.01 และ ด้านพิจารณาการเลือกบรรจุ/การถูกให้ออก มีระดับค่าเฉลี่ยเท่ากันเท่ากับ 3.70 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.83 และเป็นลำดับสุดท้าย

3. ความคิดเห็นเพิ่มเติมในการพัฒนาตนเองของนักเรียนนายสิบตำรวจรุ่นที่ 9 เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนนายสิบตำรวจรุ่นที่ 9 ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 3

- ต้องขยัน อดทน และอุปกรณ์มีความเพียงพอกับการเรียนอย่างสะดวก
- ต้องการให้เพื่อประสิทธิภาพ ให้แก่ตนเองโดยการตั้งใจเรียน
- ออกกำลังกายให้มาก ๆ จะได้แข็งแรง และอาหารที่เพียงพอ
- ต้องการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อตามให้ทันกับโลกที่ก้าวไปข้างหน้า

ตลอดเวลา

- ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ของทางโรงเรียนและหน่วยงาน
- ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น

5. อภิปรายผลการวิจัย

1. จากผลการวิจัย ความต้องการพัฒนาตนเองของนักเรียนนายสิบตำรวจรุ่นที่ 9 ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 3 พบว่า กลุ่มตัวอย่างนักเรียนนายสิบตำรวจรุ่นที่ 9 ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 3 มีความต้องการพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ อยู่ในระดับมาก โดยให้ความสำคัญกับการเลื่อนขั้นยศและการเลื่อนขั้นเป็นอันดับแรก แสดงให้เห็นถึงความ

ต้องการความก้าวหน้าชีวิตการรับราชการ และมีความเชื่อว่าการได้รับการพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ จะส่งผลต่อการเลื่อนขั้นยศและเงินเดือน สอดคล้องกับทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ ที่กล่าวว่า ความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง (Need esteem) เมื่อบุคคลได้รับการตอบสนองในด้านความรัก ความเป็นเจ้าของ คนทุกคนยังต้องการไปถึงความต้องการได้รับการยอมรับในความสามารถ ตำแหน่งหน้าที่การงานที่สูงขึ้น มีอำนาจมากขึ้น เป็นที่ยอมรับนับถือจากบุคคลอื่น ซึ่งเป็นความต้องการด้านสังคมอันนำมาซึ่งเกียรติยศชื่อเสียง

2. จากผลการวิจัย ความต้องการในการพัฒนาตนเองของนักเรียนนายสิบตำรวจรุ่นที่ 9 ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 3 พบว่า ความต้องการด้านเลื่อนขั้นเงินเดือนได้รับพิจารณาเงินเดือนสูงขึ้น และจากการทำงาน ทำให้สามารถสรุปได้ว่า นโยบายด้านการบริหารกำลังพล ซึ่งเป็นหนึ่งในนโยบายพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานของนักเรียนนายสิบตำรวจ ที่กล่าวว่า “ผู้บังคับบัญชาต้องปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่างที่ดี สร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ข้าราชการ และลูกจ้าง รวมทั้งครอบครัว ให้ผลตอบแทนคุณงามความดีด้วยความเป็นธรรม พัฒนาร่างกายให้แข็งแรงปราศจากโรคภัย ด้วยการฝึกและการกีฬา ดูแลด้านสวัสดิการแก่กำลังพลให้ทั่วถึง โดยเฉพาะที่พักอาศัยสำหรับกำลังพลที่เดือดร้อน ผู้บังคับบัญชาทุกระดับชั้น” เป็นสิ่งที่ประสบผลสำเร็จจากการดำเนินนโยบาย” ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอุทัย น้ำฉ่ำ (2550) ได้ทำการศึกษาความต้องการด้านสวัสดิการของเจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นประทวน สังกัดตำรวจภูธรจังหวัดสุพรรณบุรี ผลการศึกษาพบว่า 1) สภาพจริงในการดำเนินการด้านสวัสดิการของเจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นประทวนที่ได้รับ พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย โดยแบ่งออกเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้ ด้านพื้นฐาน อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านความมั่นคงปลอดภัย ด้านสังคม ด้านเกียรติยศชื่อเสียง อยู่ในระดับน้อย 2) เจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นประทวน สังกัดตำรวจภูธร จังหวัดสุพรรณบุรี มีความต้องการสวัสดิการในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยแบ่งออกเป็นด้าน ต่าง ๆ ดังนี้ ด้านพื้นฐาน ด้านความมั่นคงปลอดภัย ด้านสังคม ด้านเกียรติยศชื่อเสียง อยู่ในระดับมากที่สุด 3) จากการศึกษาเปรียบเทียบสภาพจริงกับความต้องการด้านสวัสดิการของเจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นประทวน สังกัดตำรวจภูธรจังหวัดสุพรรณบุรี มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยสภาพความต้องการสูงกว่าสภาพจริง 4) ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะแนวทางปรับปรุงสวัสดิการ ของเจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นประทวนพบว่า เสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงสวัสดิการด้านความมั่นคง ปลอดภัยในเรื่องค่าใช้จ่ายเดินทางไปราชการเป็นอันดับแรก รองลงไปด้านพื้นฐานเรื่องการปรับปรุงสวัสดิการเกี่ยวกับที่พัก ด้านเกียรติยศชื่อเสียงเรื่องการพิจารณาขึ้นเงินเดือนตามความยุติธรรม และด้านสังคมในเรื่องอบรมสัมมนาและกิจกรรมกีฬา

3. จากผลการวิจัย ความต้องการในการพัฒนาตนเองของนักเรียนนายสิบตำรวจ รุ่นที่ 9 ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 3 ด้านความสำเร็จในเรียนและหน้าที่การงาน พบว่า ความต้องการพัฒนาตนเองในการเตรียมพร้อมกับการทำงานและการเปลี่ยนแปลง เรียนรู้ งานด้วยความอดทน ซื่อสัตย์ สุจริต และยุติธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เฮอร์ชเบิร์ก นักปราชญ์ชาวอเมริกันได้ทำการทดลองโดยการสัมภาษณ์วิศวกรและนักบัญชีจำนวน 200 คน ในบริเวณเมืองพิทซ์เบิร์ก ของมลรัฐเพนซิลวาเนีย แนวทางการศึกษาก็คือ สอบถามคนงานแต่ละคน เพื่อหาคำตอบว่าอะไรเป็นสิ่งที่ทำให้เขารู้สึกชอบหรือไม่ชอบงาน (เพื่อค้นหาปัจจัยที่ทำให้ พอใจและไม่พอใจในการทำงาน) ตลอดจนการหาเหตุผล ที่สุดเฮอร์ชเบิร์ก ได้พบความพึงพอใจในการทำงานหรือกระตุ้นที่จะทำให้คนรักงานหรือชอบงาน ได้แก่ ความสำเร็จของงาน การได้รับการยกย่อง การยอมรับนับถือ ความก้าวหน้า ลักษณะของงานเอง และความรับผิดชอบ ปัจจัยทั้งหมดนี้เรียกว่า ปัจจัยในการกระตุ้น (Motivational factors) หรือ ตัวกระตุ้น (Motivators) หรือตัวความพึงพอใจ (Satisfiers) เป็นเครื่องกระตุ้นเตือนที่จะทำให้ บุคลากรทำงาน สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดกำลังใจหรือแรงจูงใจในการทำงาน

4. จากผลการวิจัย ความต้องการพัฒนาตนเองของนักเรียนนายสิบตำรวจ รุ่นที่ 9 ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 3 พบว่า ความต้องการให้มีการเพิ่มความรู้เมื่อถูกบรรจุใหม่ โดยเฉพาะด้านการอบรมและพัฒนาทักษะในการทำงานทุกสายงาน รวมถึงสายอำนวยการ ควรมีการอบรมการใช้คอมพิวเตอร์ อื่น ๆ เนื่องจากเป็นตำรวจชั้นผู้น้อยหลายคนยังขาดทักษะในการทำงาน อาจทำให้การทำงานล่าช้าและการอบรมควรสามารถนำมาใช้งานได้จริง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ David (1981) ได้ทำการศึกษาความสามารถในการปฏิบัติงาน ของตำรวจ ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนตำรวจที่สำเร็จการฝึกอบรมพื้นฐานความรู้มาแล้ว ไม่ใช่ว่าจะปฏิบัติหน้าที่ซึ่งได้รับการบรรจุแต่งตั้งให้มีประสิทธิภาพตามความต้องการได้ทันที ความจำเป็นที่นับว่าสำคัญยิ่งประการหนึ่งคือการปรับความรู้ความสามารถของตำรวจให้มีความรู้ ความสามารถตรงกับงานที่จะมอบหมายให้

5. จากผลการวิจัย 1) เกี่ยวกับความคิดเห็นในการพัฒนาตนเองของนักเรียนนาย สิบตำรวจ รุ่นที่ 9 ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 3 พบว่า มีความขยัน อดทน มีความ ต้องการอุปกรณ์การเรียนอย่างสะดวก เพียงพอ ต้องการได้เรียนต่อปริญญาตรี โดยขอทุน สนับสนุนจากทางโรงเรียนในการพัฒนาตนเองนักเรียนนายสิบตำรวจ เกิดผลดีต่อตนเองและ หน่วยงาน เป็นการสร้างภาพพจน์ที่ดีของตำรวจ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ดีขึ้น มีความสามารถวิเคราะห์ปัญหาอย่างรอบคอบ และต้องการวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือ เครื่องใช้ ต่าง ๆ ที่มีความทันสมัยและมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานสูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ของ วีรวัฒน์ คูเมือง (2551) ได้ทำการศึกษาความต้องการเพิ่มสมรรถภาพในการใช้ เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจภูธร จังหวัดสมุทรปราการ

ผลการศึกษา พบว่า ข้าราชการตำรวจภูธร จังหวัดสมุทรปราการ มีความต้องการเพิ่มสมรรถภาพในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการปฏิบัติงาน ในภาพรวมและทั้ง 4 ด้าน อันได้แก่ ด้านการใช้อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ ด้านการใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ด้านการใช้คอมพิวเตอร์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน และด้านความสามารถในการแก้ปัญหา และบำรุงรักษาเครื่องคอมพิวเตอร์ พบว่า มีความต้องการเพิ่มสมรรถภาพในระดับมากทุกด้าน โดยข้าราชการตำรวจที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา ชั้นยศ ตำแหน่งและสายงานที่ต่างกัน มีความต้องการเพิ่มสมรรถภาพในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการปฏิบัติงาน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) เกี่ยวกับความคิดเห็นในการพัฒนาตนเองของนักเรียนนายสิบตำรวจรุ่นที่ 9 พบว่า มีความต้องการให้ตำรวจชั้นผู้น้อยมีอุปกรณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ ชุดในการปฏิบัติงานเสื้อเกราะ เมื่อเกิดเหตุทำให้ไม่สะดวกในการติดตามผู้ร้าย ต้องการที่อยู่อาศัย และสวัสดิการต่าง ๆ เช่น มีทุนการศึกษา มีต้องการให้มีอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ เช่น รถ น้ำมัน เสื้อกันฝน เสื้อกันกระสุน และอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ทันสมัยกับปัจจุบันจัดให้เพียงพอ ไม่ต้องให้ผู้ปฏิบัติค้นหาเอง ต้องการได้รับรายได้เพียงพอกับการดำรงชีพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภวัฒน์ ศรีชัยชนะ (2551) ได้ทำการศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการตำรวจชั้นประทวนในสังกัดสถานีตำรวจภูธรแม่สอด จังหวัดตาก ผลการศึกษาพบว่า 1) คุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการตำรวจชั้นประทวนในสังกัดสถานีตำรวจ ภูธรแม่สอด จังหวัดตาก ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ส่วนใหญ่มีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับปานกลาง มีเพียงด้านค่าตอบแทนที่เพียงพอและยุติธรรมที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำ และด้านลักษณะงานที่เกี่ยวข้องเป็นประโยชน์ต่อสังคมที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง 2) ปัจจัยที่เกี่ยวกับการทำงานที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิต การทำงานของข้าราชการตำรวจชั้นประทวนในสังกัดสถานีตำรวจภูธรแม่สอด จังหวัดตาก พบว่า ปัจจัยส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง มีปัจจัยที่อยู่ในระดับมาก 2 ปัจจัย ได้แก่ เพื่อนร่วมงานและนโยบายและกฎระเบียบ 3) ปัจจัยที่เกี่ยวกับการทำงานด้านผู้บังคับบัญชาสายงานที่ปฏิบัติ นโยบายและกฎ ระเบียบ และความพร้อมของวัสดุอุปกรณ์ในการทำงาน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับคุณภาพชีวิตการทำงาน ของข้าราชการตำรวจชั้นประทวนในสังกัดสถานีตำรวจภูธรแม่สอด จังหวัดตาก 4) ตัวแปรที่สามารถพยากรณ์คุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการตำรวจชั้นประทวนในสังกัดสถานีตำรวจภูธรแม่สอด จังหวัดตาก ได้แก่ ด้านผู้บังคับบัญชา (X4) สายงานที่ปฏิบัติ (X1) นโยบายและกฎ ระเบียบ (X5) และความพร้อมของวัสดุ อุปกรณ์ในการทำงาน (X2) โดยตัวแปรเหล่านี้มีอำนาจในการพยากรณ์ได้ร้อยละ 62.90 ซึ่งสามารถเขียนสมการในรูป **คะแนนดิบและสมการในรูปคะแนนมาตรฐาน** ดังนี้ $= 0.882 + 0.222(X4) + 0.217(X1) + 0.145(X5) + 0.092(X2) = 0.330(Z4) + 0.312(Z1) + 0.185(Z5) + 0.143(Z2)$ 5) แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการตำรวจชั้นประทวนในสังกัดสถานีตำรวจภูธรแม่สอด

จังหวัดตาก 5.1) ด้านผู้บังคับบัญชา จัดสวัสดิการเพื่อเป็นการลดรายจ่ายประจำวันให้กับข้าราชการตำรวจชั้นประทวน และส่งเสริมให้มีอาชีพเสริมเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ จัดหาวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ในการปฏิบัติงานที่ทันสมัยและอยู่ในสภาพที่พร้อมนำไปใช้ได้ อย่างปลอดภัย รวมทั้งส่งเสริมการออกกำลังกาย จัดอบรมเพื่อเพิ่มพูน ความรู้ ความสามารถ และทักษะในการปฏิบัติงานให้กับข้าราชการตำรวจชั้นประทวนอย่างต่อเนื่อง สนับสนุนให้ ข้าราชการตำรวจชั้นประทวนได้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ประสานกับหัวหน้าหน่วยงานอื่น เพื่อส่งเสริมให้มีการปฏิบัติงานร่วมกันเปิดโอกาสให้ข้าราชการตำรวจชั้นประทวนได้แสดง ความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานปรบลดภารกิจที่ไม่จำเป็นของข้าราชการ ตำรวจชั้นประทวน และจัดกิจกรรมการให้บริการประชาชนในชุมชนต่าง ๆ นอกสถานที่

5.2) ด้านสายงานที่ปฏิบัติ กำหนดให้มีเงินประจำตำแหน่งของข้าราชการตำรวจชั้นประทวน ทุกสายงานที่ปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันทุกสายงานที่ปฏิบัติตรวจสอบสภาพของอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ในการปฏิบัติงาน และบำรุงรักษาให้อยู่ในสภาพที่พร้อมนำไปใช้ได้ อย่างปลอดภัย ทำการวิเคราะห์ความรู้ ทักษะที่ควรเพิ่มให้กับข้าราชการตำรวจชั้นประทวนที่ปฏิบัติงานใน สายงานนั้น แล้วนำเสนอผู้บังคับบัญชา รวบรวมข้อมูลผลการปฏิบัติงานของข้าราชการ ตำรวจชั้นประทวนในแต่ละสายงานเพื่อใช้ในการพิจารณาปรับเปลี่ยนตำแหน่งงาน จัดประชุมข้าราชการตำรวจชั้นประทวนในแต่ละสายงาน เพื่อรวบรวมปัญหาและร่วมกัน พิจารณาหาทางแก้ไข คัดเลือกตัวแทนข้าราชการตำรวจชั้นประทวนในแต่ละสายงานเพื่อเข้า ร่วมในการพิจารณาตัดสินใจในเรื่องเกี่ยวกับสิทธิด้านสวัสดิการ จัดตารางการปฏิบัติหน้าที่ให้ เหมาะสมกับเวลาและจำนวนข้าราชการตำรวจชั้นประทวนในแต่ละสายงานและจัด ข้าราชการตำรวจชั้นประทวนในแต่ละสายงานเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

5.3) ด้านนโยบายและกฎ ระเบียบ กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการเพิ่มสวัสดิการและสนับสนุน อาชีพเสริมให้กับข้าราชการตำรวจชั้นประทวน กำหนดกฎ ระเบียบ ในการจัดสถานที่ทำงาน ให้น่าทำงานและส่งเสริมสุขภาพพร้อมทั้งกำหนดรางวัลและบทลงโทษ กำหนดนโยบายให้มีการ จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสถานีตำรวจภูธรแม่สอด จังหวัดตาก กับหน่วยงานอื่น เป็นประจำทุกปี กำหนดคุณสมบัติที่เหมาะสมสำหรับตำแหน่งต่าง ๆ แล้วนำมาเป็นหลักใน การพิจารณาปรับเปลี่ยนตำแหน่งของข้าราชการตำรวจชั้นประทวน กำหนดนโยบายส่งเสริม ให้มีการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีกับหน่วยงานอื่น ปรับปรุงนโยบาย และกฎ ระเบียบ ตลอดจนแนวปฏิบัติให้ชัดเจนและเหมาะสมกับสภาพการปฏิบัติงานในปัจจุบัน กำหนดนโยบายส่งเสริมให้ข้าราชการตำรวจชั้นประทวนและครอบครัวทำกิจกรรมร่วมกัน นอกเวลาปฏิบัติงาน และกำหนดนโยบายในการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับสื่อมวลชน เพื่อประโยชน์ในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของสถานีตำรวจภูธรแม่สอด จังหวัดตาก

5.4) ด้านความพร้อมของวัสดุ อุปกรณ์ในการทำงาน จัดหาวัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็นในการ ทำงานรวมทั้งน้ำมันเชื้อเพลิงให้พร้อมแก่การปฏิบัติงาน จัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ ให้มีความ

พร้อมและเพียงพอในการบรรเทาเหตุร้ายที่เกิดขึ้นในสถานีดารวจภูธรแม่สอด จังหวัดตาก จัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์ที่ทันสมัยพร้อมบริการอินเทอร์เน็ต เพื่อให้ข้าราชการตำรวจชั้นประทวนได้ใช้ค้นคว้าหาความรู้และทักษะใหม่ในการปฏิบัติงาน จัดทำคู่มือในการปฏิบัติงาน เพื่อให้ข้าราชการตำรวจชั้นประทวนได้ยึดเป็นหลักในการปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพ จัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการทำงานให้มีเพียงพอและพร้อมใช้งานเพื่อให้ข้าราชการตำรวจชั้นประทวนได้นำไปใช้ในการปฏิบัติงานอย่างเท่าเทียมกันนำไปใช้ในการปฏิบัติงานให้เสร็จอย่างรวดเร็ว รวมทั้งนำไปใช้ร่วมกิจกรรมของชุมชน 3) เกี่ยวกับความคิดเห็นในการพัฒนาตนเอง ความต้องการพัฒนาตนเองของนักเรียนนายสิบตำรวจ รุ่นที่ 9 ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 3 พบว่า มีการต้องการให้ตำรวจชั้นผู้น้อย ผู้ปฏิบัติทุกนายควรได้รับการอบรมพัฒนาตนเองเป็นประจำทุกปีกำลังพลที่ได้รับการอบรมควรได้รับโอกาสในการใช้ความรู้ความสามารถที่ได้รับจากการอบรม ไม่ควรให้ไปปฏิบัติหน้าที่ที่ไม่เกี่ยวข้อง กับการอบรมตามหลักสูตรนั้น เพราะจะเป็นการเปลืองค่าใช้จ่าย และเกิดประโยชน์น้อยมากหรือไม่เกิดประโยชน์เลย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อุษณีย์ วันเพ็ญ (2546) ได้ทำการศึกษาความเห็นของพนักงานต่อการฝึกอบรมของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ พบว่า บุคลากรของสำนักงานฯ แต่ละท่านมีความเห็นต่อการฝึกอบรมมากน้อยเท่าใด ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงแก้ไขให้การฝึกอบรมในแต่ละครั้งให้มีประสิทธิภาพในการพัฒนาตนเอง และมีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น ซึ่งจากการศึกษา พบว่า บุคลากรแต่ละท่านมีระดับความคิดเห็นต่อการฝึกอบรมในด้านหลักสูตร วิทยากร สถานที่ และบรรยากาศ การบริการของเจ้าหน้าที่อยู่ในระดับความคิดเห็นด้วยมากซึ่งจะได้นำผลที่ได้จากการศึกษาไปประยุกต์ใช้ในการจัดการฝึกอบรมในครั้งต่อไป เพื่อวางแผนแนวทางการจัดฝึกอบรมมากยิ่งขึ้น และเน้นหลักสูตรด้านต่าง ๆ ให้ตรงตามเป้าหมายที่บุคลากรของสำนักงานฯ สนใจเรียนรู้เพิ่มเติมซึ่งสำนักงานฯ เล็งเห็นว่าการพัฒนาบุคลากรของสำนักงานฯ มีประโยชน์ต่อบุคลากร จึงได้มีการจัดฝึกอบรมทั้งภายในสำนักงานฯ และหากบุคลากรท่านใดที่สนใจการเข้ารับการฝึกอบรมในหลักสูตรต่าง ๆ ภายนอกสำนักงานฯ ทางสำนักงานฯ ก็จะทำให้การสนับสนุนโดยคำนึงถึงประโยชน์ที่บุคลากรจะได้รับและนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานที่สำนักงานฯ เป็นสำคัญ

6. ข้อเสนอแนะ

1. จากการศึกษพบว่า ความต้องการพัฒนาตนเองของนักเรียนนายสิบตำรวจ รุ่นที่ 9 ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 3 มีความต้องการพัฒนาตนเอง ในทุก ๆ ด้าน ที่มีอายุและวุฒิการศึกษาต่างกันมีความต้องการพัฒนาตนเองไม่แตกต่างกันในด้านการเลื่อนขั้นเงินเดือน และด้านพิจารณาการเลือกบรรจุ การถูกให้ออก ดังนั้นการที่มีวุฒิการศึกษา อายุที่ต่างกันจึงมีความต้องการพัฒนาตนเองไม่แตกต่างกัน เนื่องจากจะส่งผลต่อเนื่องกับการ

ปฏิบัติงานของหน่วยงาน และนักเรียนนายสิบตำรวจรุ่นที่ 9 จะค่อนข้างสนใจต่อการพัฒนาตนเอง ดังนั้นแนวทางหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาตนเองของนักเรียนนายสิบตำรวจ เป็นกระบวนการหรือวิธีการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อการเรียนของตนเองที่เหมาะสม เช่น e-Learning เพราะในปัจจุบัน อินเทอร์เน็ต และเทคโนโลยีอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอินเทอร์เน็ต ได้ถูกนำมาใช้ในการวางแผนกลยุทธ์เพื่อให้องค์กรมีความได้เปรียบ เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงาน ประโยชน์ที่เห็นได้ชัดเจนคือ การพัฒนาระบบสารสนเทศภายในองค์กร เพิ่มคุณค่าและประสิทธิภาพในการทำงาน อันส่งผลให้การพัฒนาภาพรวมของบุคลากรเป็นไปอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาองค์กรไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ จึงเกิดขึ้นและกลายมาเป็นแนวคิดที่สำคัญและได้รับการยอมรับว่าก่อให้เกิดการพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืนและมีประสิทธิผล

2. ผลการศึกษา พบว่า นักเรียนนายสิบตำรวจรุ่นที่ 9 มีความต้องการด้านพิจารณาการเลือกบรรจุ / การถูกให้ออก โดยมีพัฒนาตนเองเพื่อสร้างความมั่นใจและความมั่นคงในการเรียนและการทำงานแต่ละหน่วยงานที่บรรจุ ดังนั้นจะเห็นได้ว่านักเรียนนายสิบตำรวจรุ่นที่ 9 มีความต้องการพัฒนาตนเองเพื่อให้ตนเองสามารถดำรงตำแหน่งหรือปฏิบัติงานได้ตรงกับความต้องการ รวมทั้งยังสอดคล้องกับความต้องการทางด้านการเลื่อนขั้นเงินเดือนด้วย ดังนั้นผู้บังคับบัญชาจึงควรส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียนนายสิบตำรวจรุ่นที่ 9 มีการพัฒนาตนเองทั้งทางด้านการจัดฝึกอบรม และการศึกษาที่สูงขึ้น ค้นคว้าด้วยตนเองเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กิตติ พชรวิชัย. (2533). การฝึกอบรมการศึกษานอกระบบ. เอกสารการสอนชุดวิชา **หลักการเรียนรู้และเทคนิคการฝึกอบรม หน่วยที่ 10**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ไกรยุทธ ธีรยาตินันท์. (2531). แนวพระราชดำริด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษาและฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กังวล เทียนกัณฑ์เทศน์. (2542). การวัด การวิเคราะห์ การประเมินทางการศึกษาเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือเสริมกรุงเทพ.
- David, Keith. (1981). **Human Behavior at Work: Organization Behavior**. New York: McGraw-Hill, Book Company.
- Jex, Steve M. and Gudanowski, David M. (1992). Efficacy Beliefs and Work Stress: An Exploratory Study. **Journal of Organizational Behavior**, (September): 509-518.

การศึกษาหน่วยเสียงภาษาเขมรถิ่นที่บ้านกะโดนและบ้านหนองยาง
ในจังหวัดบุรีรัมย์
A Phonological Study of Khmer Dialect at Kadon Village and
Nongyang Village in Buriram Province

พระมหาไสว สิริปัญญา (เถาว์ยา)

Phramaha Sawai Siripanyo (Thaoya)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Ubon Ratchathani Campus

นิกร พลเยี่ยม, รุ่งนภา ทับขุนทด

Nikorn Polyiam, Roongnapa Tabkhuntod

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: sawaith2020@gmail.com

ได้รับบทความ: 22 พฤษภาคม 2563; แก้ไขบทความ: 10 กรกฎาคม 2563; ตอรับตีพิมพ์: 10 กรกฎาคม 2563

Received: May 22, 2020; Revised: July 10, 2020; Accepted: July 10, 2020

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง “การศึกษาหน่วยเสียงภาษาเขมรถิ่นที่บ้านกะโดนและบ้านหนองยางในจังหวัดบุรีรัมย์” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาหน่วยเสียงพยัญชนะภาษาเขมรถิ่นที่บ้าน กะโดนและบ้านหนองยางในจังหวัดบุรีรัมย์ 2) เพื่อศึกษาหน่วยเสียงสระภาษาเขมรถิ่นที่บ้านกะโดนและบ้านหนองยางในจังหวัดบุรีรัมย์ 3) เพื่อศึกษาคำศัพท์ภาษาเขมรถิ่นที่บ้านกะโดนและบ้านหนองยางในจังหวัดบุรีรัมย์ และ 4) เพื่อศึกษาหน่วยเสียงวรรณยุกต์ภาษาเขมรถิ่นที่บ้านกะโดนและบ้านหนองยางในจังหวัดบุรีรัมย์ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยสัมภาษณ์เจ้าของภาษาจำนวน 20 คนจาก 2 หมู่บ้านที่พูดภาษาเขมรถิ่นในจังหวัดบุรีรัมย์ที่บ้านกะโดนและบ้านหนองยางแล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. ภาษาเขมรถิ่นที่บ้านกะโดนและบ้านหนองยางในจังหวัดบุรีรัมย์มีหน่วยเสียงพยัญชนะมี 21 เสียงซึ่งสามารถปรากฏในตำแหน่งต้นของพยางค์ได้คือ /ป/, /ต ฏ/, /ก/, /อ/, /ผ พ ภ/, /ท ฐ ฑ ฒ ฎ ฏ (ท)/, /ค ฆ ข/, /บ/, /ด (ท)/, /จ/, /ช ฉ ฌ/, /ม/, /น ฌ/, /ง/, /ฝ ฟ/, /ศ ส ษ ฐ ทร/, /ห ฮ/, /ล/, /ร/, /ย ญ/, /ว/ หน่วยเสียงพยัญชนะ 14 เสียงซึ่งสามารถปรากฏในตำแหน่งท้ายของพยางค์ได้คือ /ป/, /ต ฏ/, /ก/, /อ/, /จ/, /ท ฮ/, /ม/,

/น ฌ/, /ย /, /ง/, /ล/, /ร/, /ญ/, /ว/ หน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำมี 11 เสียงคือ /ปล/, /ปร/, /ตร/, /กล/, /กร/, /พล/, /ขล/, /ขว/, /บล/, /บร/, /หล/

2. ภาษาเขมรถิ่นที่บ้านกะโดนและบ้านหนองยางในจังหวัดบุรีรัมย์มีหน่วยเสียงสระเดี่ยวเสียงสั้นมี 13 เสียงคือ /อิ/, /อี/, /เอะ/, /เอะ/, /อุ/, /โอะ/, /แ-, /อะ/, /อฺ/, /เอาะ/, /อฺ/, /ฤ/, /ฌ/ หน่วยสระเดี่ยวเสียงยาวมี 14 เสียงคือ /อี/, /อี/, /เอ/, /เอ/, /อุ/, /โอุ/, /แอ/, /อา/, /ออ/, /เอา/, /อม/, /อฺ/, /ฤ/, /ฌ/ หน่วยสระผสม 4 เสียง เสียงสั้น 1 เสียงคือ /เอียะ/ เสียงยาว 3 เสียงคือ /เอีย/, /เอือ/, /อฺว/

3. ภาษาเขมรถิ่นที่บ้านกะโดนและบ้านหนองยางในจังหวัดบุรีรัมย์มีคำศัพท์ที่มีพยางค์ 2 ประเภทคือพยางค์ใหญ่ (major) และพยางค์เล็ก (minor) พยางค์มี 2 ระดับคือพยางค์ใน (nuclear) และพยางค์นอก (peripheral)

4. ภาษาเขมรถิ่นที่บ้านกะโดนและบ้านหนองยางในจังหวัดบุรีรัมย์มีหน่วยเสียงวรรณยุกต์ 3 ระดับคือ 1) วรรณยุกต์เสียงต่ำตก ใช้ในเนื้อความบอกเล่า เนื้อความปฏิเสธ การถาม การอธิบาย การตอบสั้น ๆ และเนื้อความทั่วไป 2) วรรณยุกต์เสียงสูงขึ้น ใช้ในประโยคคำถามที่ไม่มีคำว่า “อะไร” ลงท้ายข้อความ การเปล่งเนื้อความออกมาโดยที่ข้อความยังไม่จบสิ้นกระแสความโดยสมบูรณ์และการอธิบายความเพิ่มเติม 3) วรรณยุกต์เสียงสูงขึ้น-ต่ำตก ใช้ในข้อความที่แสดงการเชื่อเชียว บอกความประทับใจ การใช้ในประโยคคำถามที่ไม่มีคำว่า “อะไร” ลงท้ายข้อความและในข้อความทั่วไปที่มักมีคำว่า “เนื้อ” ลงท้าย

คำสำคัญ: การศึกษาหน่วยเสียง, ภาษาเขมรถิ่น, จังหวัดบุรีรัมย์

Abstract

The article “A phonological study of Khmer dialect at Kadon village and Nongyang village in Buriram province” aims 1) to study the consonant phoneme of the Khmer dialect at Kadon village and Nongyang village in Buriram province; 2) To study the vowel phoneme of the Khmer dialect at Kadon village and Nongyang village in Buriram province; 3) To study the syllable and phonological word of the Khmer dialect at Kadon village and Nongyang village in Buriram province and 4) To study the intonation group of the Khmer dialect at Kadon village and Nongyang village in Buriram province. This research is the qualitative research by interviewing 20 key informants from 2 villages who speak Khmer dialect in Buriram province. The collected data were analyzed in the descriptive statements.

The results of the research are as follows:

1. Khmer dialect spoken at Kadon village and Nongyang village in Buriram province has twenty-one consonant phonemes and all of them can occur in the initial position of the meaningful syllable. They are /p/, /t/, /k/, /ʔ/, /p^h/, /t^h/, /k^h/, /b/, /d/, /ɗ/, /ɗ^h/, /s/, /h/, /m/, /n/, /ɲ/, /ɲ^h/, /l/, /r/, /j/, /w/. Fourteen of them can occur as the final consonant. They are /p/, /t/, /k/, /ʔ/, /ɗ/, /h/, /m/, /n/, /ɲ/, /l/, /r/, /j/, /w/. They are eleven consonant clusters /pʰ/, /pr/, /tr/, /kl/, /kr/, /p^hʰ/, /k^hʰ/, /k^hw/, /bl/, /br/, /hl/.

2. Khmer dialect spoken at Kadon village and Nongyang village in Buriram province has thirteen single short vowels: /i/, /ɪ/, /e/, /ɛ/, /ʊ/, /ə/, /ʌ/, /a/, /u/, /ɔ/, /o/, /ɔ̃/, /ɔ̃̃/ and fourteen single long vowels: /i:/, /ɪ:/, /e:/, /ɛ:/, /ʊ:/, /ə:/, /ʌ:/, /a:/, /u:/, /ɔ:/, /o:/, /ɔ̃:/, /ɔ̃̃:/, /iə/, /i:ə/, /uə/, /uə̃/.

3. Khmer dialect spoken at Kadon village and Nongyang village in Buriram province has 2 types of syllable in Khmer dialect: major syllable and minor syllable. There are 2 classes of syllable: nuclear syllable and peripheral syllable.

4. Khmer dialect spoken at Kadon village and Nongyang village in Buriram province has 3 level tones, namely 1) Low-Falling tone was used in the affirmative sentence, negative sentence, question, explanation, the short response and the general statements. 2) High-Rising tone was used in the question sentence without the word "what" at the end of the text. The expression of the text is not complete, the complete stream and additional explanations. 3) Rising-Falling tone was used in the invitation message, impress, and the question sentence without the word "what" at the end of the text and in general text that often has the word "ner" at the end.

Keywords: A Phonological Study, Khmer Dialect, Buriram Province

1. Introduction

Language is a one of tools that humans use to express their ideas and wisdom in the society. Besides it is still to tell on evolution of culture and civilization to communicate with one another of humans which were

developed cultivated as well also (Ruengdet Pankhuenkhat, 2552: 2). Khmer is the language which is spoken by the Cambodians of Cambodia; moreover, it is still spoken by of the people who live in the northeastern part of Thailand, and in the southern part of Vietnam when about the Khmers in Cambodian, Thailand, and Vietnam (David D. Thomas and Wanna Tienmee, 1982). It had explained that talking Language has socio-linguistics entities which has both social and linguistic characteristics. Northern Khmers generally consider themselves to be ethnic Thais who speak a particular Khmer dialect (or one group of dialects) of Khmer. Central Khmers are the people who consider them to be the original Khmers, who have Phnom Penh as their cultural center. The people who live in northern Siem Reap province pronounce similarly to northern Khmer, but social behavior which they associate with the Central Khmers, so they are mediate between the two groups. As for the Khmers in Vietnam, this point must be linguistically different between these two Khmers; but socially some of them would have consideration that Central Khmers who get birth and live in Vietnam. The Cambodians referring to southern Vietnam mean Khmer Kroam, and they probably are called the Khmers in Thailand Khmer Lue. So, saying briefly, Northern Khmer and Central Khmer are genuine socio-linguistic entities. Southern Khmer is apparently not a linguistic entity, but for opinion of some people, it is mere a social entity; so it would be right or wrong when using the term Southern Khmer, but don't call it a language'. (David D. Thomas, 1986) From the mention above, Khmer people in Cambodia call Khmer people in Thailand Khmer Lue, and call Khmer people in Vietnam Khmer Kroam. In this study, researcher refer to 'Khmer Lue' as Northern Khmer because 'Lue' mean 'upper or above'. Khmer Kroam is referred as Southern Khmer because 'Kroam' means 'lower or under'. And the Khmers in Cambodia are referring as Central Khmer because they are between the Northern Khmer and Southern Khmer.

2. Research Objectives

1. To study the consonant phoneme of the Khmer dialect at Kadon village and Nongyang village in Buriram province.

2. To study the vowel phoneme of the Khmer dialect at Kadon village and Nongyang village in Buriram province.

3. To study the syllable and phonological word of the Khmer dialect at Kadon village and Nongyang village in Buriram province.

4. To study the intonation group of the Khmer dialect at Kadon village and Nongyang village in Buriram province.

3. Methods

This research is a qualitative research. There is the way for data collection as follows: document analysis, in-depth interviews which the researcher has designed the research as follows:

3.1 Areas

Content of study is the Khmer dialects spoken population in areas of Kadon village and Nongyang village in Buriram province. Scope of Areas is Kadon village and Nongyang village in Buriram province because there are the most of people who can speak Khmer dialect in Thailand and there are the border area nearly Cambodia (Krisana Yodmongkhon, 1986: 3).

3.2 Population

There are 20 key informant at the target areas of Kadon village and Nongyang village in Buriram province. All of them are able to transmit information and useful experience for research and duration of the study was from November 2019 – March 2020.

3.3 Tools

Tools used in the research on the survey study of Khmer dialect spoken population in area of Kadon village and Nongyang village in Buriram province were the information in the document and relevant research and field study in the field to obtain the principles, background, form and relationship of communities and organizations in the target area for using to be the research tools. These tools consisted of in-depth-interview about the style that showed the way of life of target group, which is the key informant at the target area of Kadon village and Nongyang village in Buriram province.

3.4 Data collection

Step 1. A documentary research, the researcher collected data from relevant documents such as books, research reports, meeting reports, photographs, documents that showed the relationship of Khmer dialect spoken in area of Kadon village and Nongyang village in Buriram province.

Step 2. Determination of target group, which is the key informant at the target area of Kadon village and Nongyang village in Buriram province. There are 20 persons are able to transmit information and useful experience for research.

Step 3. Field Study in the collecting data. The methods of researcher were an informal interview. Going to ask the information of target group closely, especially in the 20 persons of key informants in the area of Kadon village and Nongyang village in Buriram province, researcher use Kadon village and Nongyang village to be the target area.

3.5 Data validation

Researcher took along with the data collection with steps as the following:

1. Make a request for assistance to cooperate with the relevant agencies, namely Head of Government, Chief of the community or primate of Sangha Administrators and people of independent occupation General, which are a sample group and target group, to help providing information or to meet for an interview request.

2. The researcher collected data on their own every step. By examination and analysis as soon as the information from the recorded interview. The information obtained from the interview with the target group were that the key information 20 people and then re-examined the information from the inquiry, Discussions, interviews, presentations, analysis were presented as the descriptive.

3.6 Data Analysis

Data have documentary research and empirical data In- depth interviews which is a qualitative research study process. Researcher had content analysis and summarized as follows:

1. Study Khmer dialect spoken in area of Kadon village and Nongyang village in Buriram province.

2. Investigation the population who can speak Khmer dialect that left in the present of Kadon village and Nongyang village in Buriram province.

3. Taking the qualitative data analysis results to analyze the fundamental factors looking for value and way of life of population in Kadon village and Nongyang village in Buriram province which are concerned Khmer dialect.

4. Analysis and synthesis data were presented by linking concepts, theories and empirical data from the target field study to discover the Khmer dialect, number of populations who spoken Khmer dialect, background of Kadon village and Nongyang village in Buriram province.

4. Results

1. Khmer dialect spoken at Kadon village and Nongyang village in Buriram province has twenty-one consonant phonemes and all of them can occur in the initial position of the meaningful syllable. They are /p/, /t/, /k/, /ʔ/, /p^h/, /t^h/, /k^h/, /b/, /d/, /ɗ/, /ɗ^h/, /s/, /h/, /m/, /n/, /ɲ/, /ɲ^h/, /r/, /j/, /w/. Fourteen of them can occur as the final consonant. They are /p/, /t/, /k/, /ʔ/, /ɗ/, /h/, /m/, /n/, /ɲ/, /ɲ^h/, /r/, /j/, /w/. They are eleven consonant clusters /pʰ/, /pr/, /tr/, /kʰ/, /kr/, /p^hʰ/, /k^hʰ/, /k^hw/, /bʰ/, /br/, /hʰ/ (Suwilai Premssirat, 1995:119-127).

2. Khmer dialect spoken at Kadon village and Nongyang village in Buriram province has thirteen single short vowels: /i/, /ɪ/, /e/, /ɛ/, /ʊ/, /ə/, /ʌ/, /a/, /u/, /ɔ/, /o/, /ɔ̃/, /ɔ̃̃/ and fourteen single long vowels: /i:/, /ɪ:/, /e:/, /ɛ:/, /ʊ:/, /ə:/, /ʌ:/, /a:/, /u:/, /ɔ:/, /o:/, /ɔ̃:/, /ɔ̃̃:/, /iə/, /i:ə/, /uə/, /u:ə/ (Prakorb Phon-ngam, 1999).

3. Khmer dialect spoken at Kadon village and Nongyang village in Buriram province has 2 types of syllable in Khmer dialect: major syllable and minor syllable. There are 2 classes of syllable: nuclear syllable and peripheral syllable (Suriya Nakprat, 1991).

4. Khmer dialect spoken at Kadon village and Nongyang village in Buriram province has 3 level tones, namely 1) Low-Falling tone was used in the affirmative sentence, negative sentence, question, explanation, the short response and the general statements. 2) High-Rising tone was used in the question sentence without the word "what" at the end of the text. The expression of the text is not complete, the complete stream and additional explanations. 3) Rising-Falling tone was used in the invitation message, impress, and the question sentence without the word "what" at the end of the text and in general text that often has the word "her" at the end (Suwilai Premssirat, 1995: 1-26).

5. Conclusion

Because of our world develops continuously. Many new innovations occur. And of course, the old things that are outdated can also disappear. Not even language, which is used by human beings to communicate with each other. It has grown and deteriorated according to the human race in the world. Super powerful countries that are political, social, economic, military, education, science, technology their language spread to other countries in the corner of world. But some language of the underdeveloped countries will be deteriorated according to ethnic group even though it was once prosperous and civilized value.

In the Northeast region of Thailand there are many tribes living together. They have a way of life, culture and language are their own. But when the information technology, communication, transportation and public utilities systems grow, immigrants for lost work for education or trade in large cities with stable economy. It has gradually changed the way of life of villagers. Thai is a common language, the official language of Thai people. It comes with the education and progress of the country. It has a greater influence, gradually swallowing the dialect that once existed in many parts of the country. Even the new generation does not know the language of their identity. For this reason, the researcher is interested in studying Khmer dialect and exploring the number of people still known and use Khmer dialects in in area of Kadon village and Nongyang village in Buriram province to be used as information in studies and references about current ethnic groups.

6. Suggestion

Further study would be useful in the field of language change. Inscriptions allow the history of the Khmer dialect to be traced back for many centuries, the language keeps changing with time. Comparison of Khmer dialect or a certain set of sounds between given periods of time would be informative and educational. The language of any people is among its most preeminent and cohesive features. Further research into the Khmer dialects which are different area may be tell us much about Khmer population themselves, their past, their present and how their language may evolve in the future.

References

- Krisana Yodmongkhon. (1986). The Phonological study of Northern Khmer (Prakhonchai District Buriram Province). **Master of Arts**. Graduate School: Mahidol University.
- Prakorb Phon-ngam. (1999). A Morphological study of Northern Khmer. **A Dissertation of Doctor of Philosophy in Linguistics**. Graduate School: Mahidol University.
- Ruengdet P. (1976). A Synchronic Comparative Study of Modern Thai and Modern Lanna. **A Dissertation of Doctor of Philosophy in Linguistics**. Graduate School: Poona University.
- Suriya Nakprat. (1991). A descriptive study of the Buriram dialect of High Khmer. **A Dissertation of Doctor of Philosophy in Linguistics**. Graduate School: Nagpur University, India.
- Suwilai Premsrirat. (1995). Phonetic variation of final trill and final palatals in Khmer dialects of Thailand. **Mon-Khmer Studies**. 24, 1-26. Summer Institute of Linguistics & Mahidol University.
- _____. (1997). Linguistic contributions to the study of Northern Khmer Language of Thailand in last Two decades. **Mon-Khmer Studies**. 22, 119-127. Summer Institute of Linguistics & Mahidol University.
- Thomas, David D. and Wanna Tienmee. (1982). **An Acoustic Study of Northern Khmer Vowels**. Paper presented at the 15th International Conference on Sino-Tibetan Languages and Linguistics. Beijing. China.

รูปแบบการกู้ชีพพื้นฐานอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตามระบบบริการการแพทย์
ฉุกเฉินในตำบลลุงเขว้า อำเภอหนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมา

Model Format Participation of the Community with the Emergency
Medical Service of the First Responder Volunteer Unit, in Lungkhwao
Sub-district, Nongbunmak District, Nakhon Ratchasima Province

ดารุณี บุญเต็ม

Darunee Boontem

พยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลหนองบุญมาก

Registered Nurse Professional Level, Nongbunmak Hospital

E-mail: tui5209@gmail.com

ได้รับบทความ: 18 มิถุนายน 2563; แก้ไขบทความ: 9 กรกฎาคม 2563; ตอรับตีพิมพ์: 10 กรกฎาคม 2563

Received: June 18, 2020; Revised: July 9, 2020; Accepted: July 10, 2020

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการได้รับ
บริการจากกู้ชีพขั้นพื้นฐาน ในระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉิน จากทีมอื่นของประชาชนในตำบล
ลุงเขว้า 2) เพื่อกำหนดรูปแบบการกู้ชีพขั้นพื้นฐานอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตามระบบบริการ
การแพทย์ฉุกเฉิน ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ เลือกพื้นที่ศึกษาแบบเจาะจงจากตำบลที่ยังไม่มี
การก่อตั้งระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินระดับพื้นฐาน ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 40 คน เลือกแบบเจาะจง
ตรวจสอบข้อมูลโดยใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า และนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธี
พรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

1. พื้นที่ตำบลลุงเขว้าไม่มีหน่วยบริการการแพทย์ฉุกเฉินระดับพื้นฐาน พบสภาพ
ปัจจุบันและปัญหา เทียบกับมาตรฐานและหลักเกณฑ์ตามความจำเป็นก่อน 5 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านผู้
ปฏิบัติการ พบว่าเจ้าหน้าที่ทีมกู้ชีพของตำบลอื่นที่ให้บริการมีอายุน้อย และไม่ไว้วางใจ
เจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการเนื่องจากเป็นบุคคลนอกตำบล 2) ด้านอุปกรณ์พาหนะลำเลียง พบว่า
เป็นรถปิกอัพมีสภาพเก่า หลังคาต่ำอัดอึดเมื่อโดยสาร 3) ด้านการแต่งกายและใช้
เครื่องหมาย 4) ด้านชุดปฏิบัติการ พบว่าผู้ปฏิบัติการไม่มีแบบฟอร์มในการใส่ปฏิบัติงาน
มีความเห็นว่าทีมไม่พร้อมออกปฏิบัติการ 5) ด้านชุดปฏิบัติการ พบสมาชิกทีมดูแลผู้ป่วยมี
จำนวนบุคลากรไม่ครบตามมาตรฐาน สภาพปัจจุบันและปัญหาด้านการเงินการคลัง

พบได้รับค่าออกปฏิบัติการแพทย์ฉุกเฉินครบถ้วน แต่ค่าบริการน้อยเกินไป 2. รูปแบบการกู้ชีพขั้นพื้นฐานอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตามระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉิน เทียบกับมาตรฐานและหลักเกณฑ์ตามความจำเป็นก่อน 5 ด้าน ดังนี้ ด้านผู้ปฏิบัติการควรแยกเป็นผู้ขับขีและผู้ปฏิบัติการ ต้องมีความรู้ผ่านการอบรมตามมาตรฐาน ด้านอุปกรณ์ ต้องการเป็นรถปิกอัพหลังคาสูง อุปกรณ์ทั่วไป อุปกรณ์ทางการแพทย์ อุปกรณ์สารสนเทศและการสื่อสาร อุปกรณ์ป้องกันตนเอง ต้องการให้มีครบตามมาตรฐาน ด้านการแต่งกายและการใช้เครื่องหมายแบบฟอร์มชุดเสื้อและกางเกงเป็นชุดสีขาวปักตราสัญลักษณ์ตามมาตรฐานกำหนด แบบด้านชุดปฏิบัติการ ให้มีบุคลากรจำนวน 3 คนตามมาตรฐาน ด้านการเงินการคลัง กำหนดให้อยู่แหวผลัด 2 ผลัดต่อวันและผลัดละ 3 คน ค่าตอบแทนคนละ 200 บาทต่อผลัด

คำสำคัญ: ตำบลสูงเขว้า, การกู้ชีพขั้นพื้นฐาน, การมีส่วนร่วมของชุมชน

Abstract

This objectives of this research article are ; 1) study the current state, performance and problem of the first responder volunteer unit of the Emergency Medical Service in Emergency Health Service System. 2) To compare how District Emergency Medical Service performed where the emergency health service system had community volunteer first responders and where districts had no volunteer first responders of the 40 samples. The data was verified using a triangulation technique; the results presented descriptively are as follows:

The research results were as follows:

1. Lungkhwaio Sub-district has no local Emergency Medical Service of the first responder volunteer unit system. The problems it encounters are the young age of the responder, distrust of the responder because they are not from the local community. The vehicle and equipment are old and not in good condition. The communications equipment is poor and the vehicle has a low roof making it difficult to treat and transport patients in a comfortable manner. 2. Emergency medical service that the local community participate in recognizes that the volunteers are trained and that the medical knowledge is standardised to a good level. They recognize the need for a better, taller vehicle and better more modern, standardised, medical equipment, together with better communication equipment. This will better protect the health of

patients and the volunteers. Which is worn together with the standardised enamel pin badge. The teams amount to 3 persons who volunteer for 12 hour shifts for a payment of 200 baht per person.

Keywords: Lungkhwa Sub-district, First Responder Volunteer Unit, Participatation of the Community

1. บทนำ

พระราชบัญญัติการแพทย์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2551 ได้กำหนดให้ “การแพทย์ฉุกเฉิน” หมายความว่า การปฏิบัติการฉุกเฉิน การศึกษา การฝึกอบรม การค้นคว้าและการวิจัยเกี่ยวกับการประเมิน การจัดการ การบำบัดรักษาผู้ป่วยฉุกเฉิน และการป้องกันการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นฉุกเฉิน ซึ่งตามพระราชบัญญัตินี้ “ผู้ป่วยฉุกเฉิน” หมายความว่า บุคคลซึ่งได้รับบาดเจ็บหรือมีอาการป่วยเฉียบพลัน จำเป็นต้องได้รับการประเมิน การจัดการและการบำบัดรักษาอย่างทันด่วนที่จากพระราชบัญญัตินี้ได้มีการจัดตั้งสถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ (สพฉ.) ขึ้นเพื่อการบริหารจัดการประสานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงการส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นให้เข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการการจذبบริการการแพทย์ฉุกเฉินครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ จากข้อมูลการใช้บริการห้องฉุกเฉินของโรงพยาบาลต่าง ๆ ทั่วประเทศในปี 2551 พบว่ามีจำนวนการเจ็บป่วยฉุกเฉินรวมปีละประมาณ 12 ล้านครั้ง คาดประมาณว่ามีผู้ที่จำเป็น ต้องได้รับบริการการแพทย์ฉุกเฉินเพื่อรักษาชีวิต อวัยวะ หรือการทำงานของอวัยวะสำคัญที่จำเป็นต่อสุขภาพและการดำรงชีวิตประมาณปีละ 4 ล้านครั้ง ถ้ามีระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินที่มีประสิทธิภาพจะช่วยรักษาชีวิตผู้เจ็บป่วยฉุกเฉินดังกล่าวได้ถึงร้อยละ 15 – 20 หรือประมาณปีละ 9,000 – 12,000 คน (สุรจิต สุนทรธรรม, 2550) แม้ระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินจะมีความสำคัญแต่พบว่า ในปี 2556 ครอบคลุมของหน่วยปฏิบัติการฉุกเฉิน ที่ดำเนินงานโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาพรวมของประเทศดำเนินการได้ ร้อยละ 67.70 และจังหวัดนครราชสีมาอยู่ในกลุ่มที่มีควรปรับปรุง เนื่องจากมีการดำเนินงานการแพทย์ฉุกเฉินโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพียงร้อยละ 79 ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งหมด

สภาพปัจจุบันอำเภอหนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมา มีพื้นที่ขนาดใหญ่สภาพชุมชนชนบท ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม แบ่งเขตการปกครองเป็น 9 ตำบล แต่ละตำบลอยู่ห่างไกลจากโรงพยาบาลทำให้ได้รับการบริการทางการแพทย์ฉุกเฉินล่าช้า มี Respond time ภายใน 10 นาที คิดเป็นร้อยละ 70 น้อยกว่าเป้าหมายของระดับประเทศ โดยเฉพาะตำบลสูงเขว้า ซึ่งอยู่ห่างจากโรงพยาบาล เป็นระยะทางไม่น้อยกว่า 30 กิโลเมตรไม่มีทีมกู้ชีพขั้นพื้นฐานที่จัดตั้งอย่างถูกต้องคอยช่วยเหลือ แต่ในตำบลมี

เจ้าหน้าที่ซึ่งมีคุณสมบัติให้บริการการแพทย์ฉุกเฉินขั้นพื้นฐานได้ มีผู้ป่วยเรียกใช้บริการระบบการแพทย์ฉุกเฉินจำนวนมาก ตั้งแต่ตุลาคม 2556 - พฤศจิกายน 2557 เป็นจำนวน 51 ราย ที่ต้องเรียกใช้บริการการแพทย์ฉุกเฉินจากหน่วยอื่นที่อยู่ใกล้เคียง มีผู้ป่วยฉุกเฉินที่มีภาวะคุกคามแก่ชีวิตและเสี่ยงต่อความล้มเหลวของระบบร่างกายที่สำคัญจำนวน 31 ราย คิดเป็นร้อยละ 60.78 และพบว่า Respond time ในผู้ป่วยฉุกเฉินดังกล่าว คือ 21 นาที ซึ่งเป็นเวลาที่มากกว่าระดับประเทศซึ่งกำหนดไว้ที่ 10 นาที เหล่านี้ทำให้เกิดปัญหาการบริการการแพทย์ฉุกเฉินที่ไม่สะดวก ล่าช้าและส่งผลกระทบต่อชีวิตผู้ป่วยฉุกเฉิน

ดังนั้นผู้วิจัยจึงทำการศึกษาเรื่อง รูปแบบการกู้ชีพพื้นฐานอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตามระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินใน ตำบลสูงเขั่ว อำเภอนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมา ประโยชน์ที่จะได้รับในครั้งนี่คือจะได้รูปแบบในการตั้งทีมกู้ชีพพื้นฐานระดับตำบล ตามมาตรฐานที่สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินกำหนด ด้วยการศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาการได้รับบริการจากกู้ชีพขั้นพื้นฐานทีมอื่น เพื่อกำหนดรูปแบบการกู้ชีพขั้นพื้นฐานในตำบลของตนเอง โดยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการออกแบบรูปแบบระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินและรูปแบบที่ได้จะคงอยู่กับชุมชนอย่างยั่งยืนและเป็นรูปแบบให้ตำบลอื่นต่อไป

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพปัญหาของบริการกู้ชีพขั้นพื้นฐานที่ประชาชน ในตำบลสูงเขั่ว อำเภอนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมาได้รับจากกู้ชีพทีมอื่นซึ่งเข้ามาให้บริการในพื้นที่ ตำบลสูงเขั่ว
2. เพื่อกำหนดรูปแบบการกู้ชีพขั้นพื้นฐานอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตามมาตรฐานระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉิน ของตำบลสูงเขั่ว อำเภอนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมา

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง รูปแบบการกู้ชีพพื้นฐานอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตามระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินในตำบลสูงเขั่ว อำเภอนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Document) และข้อมูลภาคสนาม (Field Study) อย่างต่อเนื่องตามกรอบความมุ่งหมายของการวิจัย ดังนี้

3.1 พื้นที่วิจัย

การศึกษาเรื่อง รูปแบบการกู้ชีพพื้นฐานอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตามระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินในตำบลสูงเขั่ว อำเภอนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมา เลือกพื้นที่วิจัยด้วยวิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) พิจารณาเลือกพื้นที่ทำการวิจัยจากระดับตำบลที่ยังไม่มีหน่วยกู้ชีพฉุกเฉินประจำตำบล แต่มีเจ้าหน้าที่ซึ่งมีคุณสมบัติให้บริการการแพทย์ฉุกเฉินขั้นพื้นฐานได้

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกจากประชาชนและกลุ่มตัวอย่างจากผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับงานวิจัยได้ แบบเจาะจง (Purposive Selection) รวมจำนวน 40 คน ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) จำนวน 14 คน เป็นประชากรที่คาดว่าจะให้ข้อมูลในแนวคิดที่สำคัญ และเกี่ยวข้องกับงานวิจัยได้ ประกอบไปด้วย

1) กลุ่มผู้รู้ภาครัฐ จำนวน 3 คน เลือกแบบเจาะจง

2) กลุ่มผู้รู้ภาคชุมชน จำนวน 11 คน จากผู้นำท้องถิ่น หรือผู้นำท้องที่ ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Lottery) โดยการจับสลาก ที่เหลือใช้วิธีการคัดเลือกแบบลูกโซ่ (Snowball Selection)

2. กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) จำนวน 10 คน ประกอบไปด้วย

1) เจ้าหน้าที่พยาบาลและเจ้าพนักงานสาธารณสุข ที่ปฏิบัติงานหน่วยกู้ชีพในโรงพยาบาลหนองบุญมาก จำนวน 4 คน ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย

2) อาสาสมัครหน่วยกู้ชีพระดับตำบลใกล้เคียงซึ่งให้บริการผู้ป่วยฉุกเฉินในเขตตำบลลุงเขว้า จำนวน 6 คน คัดเลือกทีมแบบเฉพาะเจาะจง

3. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informants) จำนวน 16 คนประกอบไปด้วย

1) กลุ่มบุคคลในพื้นที่ที่เคยใช้บริการระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินทุกระดับ นับตั้งแต่ 1 มกราคม 2557 – 31 ธันวาคม 2557 จำนวน 10 คน ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย

2) กลุ่มบุคคลทั่วไป จำนวน 6 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling)

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง รูปแบบการกู้ชีพพื้นฐานอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตามระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินในตำบลลุงเขว้า อำเภอหนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมาใช้เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (Research Tools) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. แบบสำรวจ (Basic Survey) เป็นการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเพื่อตรวจสอบพื้นที่วิจัยโดยใช้แบบสำรวจข้อมูลภาคสนาม

2. แบบสังเกต (Observation Form) ได้แก่ สังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non Participant Observation)

3. แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide) แบบมีโครงสร้าง

4. แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

5. แบบประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop)

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล รูปแบบการกู้ชีพพื้นฐานอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตามระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินในตำบลลุงเขว้า อำเภอหนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมา ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบการสำรวจ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่ม และประชุมเชิงปฏิบัติ แล้ววิเคราะห์ข้อมูล อภิปรายผลการวิจัย สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะในการวิจัย
2. ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ดำเนินการเก็บข้อมูล เริ่มจากเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2557 ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2558

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูล และกระทำข้อมูลเรียบร้อยแล้ว จากการสำรวจ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่ม และประชุมเชิงปฏิบัติ นอกจากนั้นได้บันทึกข้อมูลลงในสมุดบันทึกในลักษณะบรรยาย เพื่อสรุปผลการศึกษา ดังนี้

1. วิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง
2. วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสำรวจ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ โดยจะประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล ข้อเสนอแนะที่ได้ในลักษณะเชิงบรรยาย และวิเคราะห์เนื้อหาโดยการสร้างข้อสรุป
3. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มและการประชุมเชิงปฏิบัติการ ดังนี้
 - 1) แยกประเภทข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการ
 - 2) ลดทอนข้อมูลโดยการเลือกจับสาระสำคัญปรับให้เข้าใจง่ายและบันทึกข้อมูลในลักษณะการเขียนให้ชัดเจนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย
 - 3) การจัดระเบียบข้อมูล โดยการจัดข้อมูลที่วิเคราะห์แล้ว ลดทอนแล้วให้เป็นกลุ่ม หมวดหมู่ มีความต่อเนื่องตามลำดับเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง
 - 4) การสรุปความเห็น การให้ความหมาย และหาผลข้อเท็จจริงต่าง ๆ ของข้อมูลนั้น

4. สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาเรื่อง รูปแบบการกู้ชีพพื้นฐานอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตามระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินใน ตำบลลุงเขว้า อำเภอหนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมา ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย สรุปได้ดังนี้

1. สภาพปัจจุบัน และปัญหาการได้รับบริการจากกู้ชีพขั้นพื้นฐาน ในระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินของประชาชนในเขตตำบลลุงเขว้า พบว่าเรียกใช้บริการการแพทย์ฉุกเฉินระดับพื้นฐานจากทีมกู้ชีพตำบลข้างเคียง ได้แก่ ทีมกู้ชีพเทศบาลตำบลหนองหัวแรด ทีมกู้ชีพ

เทศบาลตำบลแหลมทอง และทีมกู้ชีพองค์การบริหารส่วนตำบลสารภี พบสภาพปัจจุบันและปัญหาแยกเป็นรายด้านตามมาตรฐานและหลักเกณฑ์ของระบบการแพทย์ฉุกเฉินตามความจำเป็นระยะแรกเริ่มทั้งหมด 5 ด้าน ดังนี้

1.1 สภาพปัจจุบันการได้รับบริการจากกู้ชีพขั้นพื้นฐานของประชาชนในเขตตำบลลุงเขว้า

1) ด้านผู้ปฏิบัติการ พบว่าผู้ปฏิบัติการออกให้บริการเป็นทีม บางครั้งมี 2 คน บางครั้งมี 3 – 5 คน และมีความเห็นว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถทางด้านให้บริการการแพทย์ฉุกเฉิน ดังคำกล่าวที่ว่า “ น่าจะเป็นผู้ที่ผ่านการอบรมการดูแลผู้ป่วยมาแล้วตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้โรงพยาบาลจึงให้ออกมาทำงานด้านการแพทย์ฉุกเฉินได้ ” (สายบัว ชื่นทะเล, 2558: สัมภาษณ์)

2) ด้านอุปกรณ์ ได้แก่พาหนะลำเลียงรถส่วนใหญ่เป็นรถปิกอัพ มีสภาพเก่า ด้านอุปกรณ์ทั่วไปบนรถ พบว่าส่วนใหญ่ไม่มีอุปกรณ์ดังกล่าวและบางคันที่มีก็ไม่มีครบตามที่มาตรฐานกำหนด ดังคำกล่าวที่ว่า “ ไม่น่าจะมีเพราะมองดูแล้วไม่เห็น ถ้ามีบนรถก็ดีเพราะจะได้เอาไว้ให้บริการผู้ป่วยให้ครบถ้วน ” (นิภา เสือทะเล, 2558: สัมภาษณ์) ด้านอุปกรณ์การแพทย์ พบว่ามีครบถ้วนตามความจำเป็นด้านอุปกรณ์สารสนเทศและการสื่อสาร พบว่ามีครบตามมาตรฐาน ส่วนอุปกรณ์เพื่อความปลอดภัยของผู้ปฏิบัติการมีครบตามลักษณะเหตุที่เรียกใช้บริการการแพทย์ฉุกเฉิน

3) ด้านการแต่งกายและการใช้เครื่องหมาย พบว่าไม่มีชุดฟอร์มออกปฏิบัติงานดังคำกล่าวที่ว่า “ บางทีทีมเดียวกันแต่ใส่สีไม่เหมือนกัน ดูหลวมๆ ” (มนัชญา สุขเจียมพะนาวี, 2558: สัมภาษณ์)

4) ด้านชุดปฏิบัติการทีมเจ้าหน้าที่กู้ชีพที่เข้ามาให้บริการการแพทย์ฉุกเฉินในเขตตำบลลุงเขว้าช่วงกลางวัน มีจำนวน 3-4 คน/ทีม ช่วงกลางคืนมีจำนวน 2 คน/ทีม

5) ด้านการเงินการคลัง แจ้งว่าได้เงินค่าออกให้บริการการแพทย์ฉุกเฉินจากสถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติเต็มจำนวน และแบ่งเงินค่าบริการต่อเที่ยวได้เหมาะสมในทุกทีม

1.2 สภาพปัญหาการได้รับบริการจากกู้ชีพขั้นพื้นฐานของประชาชนในเขตตำบลลุงเขว้า

1) ด้านผู้ปฏิบัติการพบว่าไม่ไว้วางใจเจ้าหน้าที่ประจำทีมกู้ชีพของตำบลอื่นที่เข้ามาให้บริการการแพทย์ฉุกเฉิน ในตำบลลุงเขว้าเนื่องจากเป็นบุคคลนอกตำบล ผู้เรียกใช้บริการไม่คุ้นเคยทำให้ไม่มั่นใจว่าดูแลตามสภาพความเจ็บป่วยได้ถูกต้อง และเข้ามาให้บริการหลังเรียกใช้บริการการแพทย์ฉุกเฉินระดับพื้นฐานล่าช้าเนื่องจากไม่คุ้นเคยพื้นที่ ดังคำกล่าวที่ว่า “ ผู้ป่วยได้รับบริการที่ล่าช้าเพราะทีมไม่รู้จักบ้านของผู้ป่วยหากเป็นทีมการแพทย์ฉุกเฉินของตำบลลุงเขว้าจะให้บริการได้รวดเร็วผู้ป่วยไม่ต้องรอนาน ” (สุวรรณ โค้กระโทก, 2558: สัมภาษณ์)

2) ด้านอุปกรณ์ ได้แก่พาหนะลำเลียง รถที่เข้ามาให้บริการเป็นรถเก่า ผู้ป่วยโดยสารแล้วไม่สุขสบายดังคำกล่าวที่ว่า “หลังคาต่ำ ทำให้หายใจไม่สะดวกอากาศไม่ถ่ายเท ทำให้เวียนศีรษะ และคลื่นไส้ด้วย” (อำภา เพ็ชรในเมือง, 2558: สัมภาษณ์) ด้านอุปกรณ์ทั่วไปบนรถพบว่าไม่มีอุปกรณ์ดังกล่าว บางคันมีแต่ไม่ครบ ด้านอุปกรณ์การแพทย์ พบว่ามีใช้ครบถ้วนแต่จัดไม่เป็นระเบียบ ด้านอุปกรณ์สารสนเทศและการสื่อสารพบมีครบถ้วน และอุปกรณ์เพื่อความปลอดภัยของผู้ปฏิบัติการ พบว่ามีครบแต่ผู้ให้บริการสวมใส่อุปกรณ์ดังกล่าวไม่ครบถ้วน

3) ด้านการแต่งกายและการใช้เครื่องหมาย พบว่าพาหนะลำเลียงติดตราสัญลักษณ์อื่นมากเกินไปเกินกว่าที่มาตรฐานกำหนด ดังคำกล่าวที่ว่า “มีตราสัญลักษณ์อื่นติดตามตัวรถเยอะไปหมด จนบางครั้งมองดูน่ากลัวไม่น่าขึ้นรถดังกล่าวเพราะดูมืดเกินไป ถ้าติดเหมาะสมและน้อยกว่านี้จะดูน่าเชื่อถือมากขึ้น” (วัชร นุชกระโทก, 2558: สัมภาษณ์) เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติการแพทย์ฉุกเฉินก็สวมใส่ชุดไม่เหมือนกันมองว่าไม่น่าไว้วางใจและไม่พร้อมมาปฏิบัติการแพทย์ฉุกเฉิน

4) ด้านชุดปฏิบัติการ พบปัญหาช่วงเรียกใช้บริการการแพทย์ฉุกเฉินตอนกลางคืนทีมที่มาให้บริการมีจำนวนบุคคลากรไม่ครบตามเกณฑ์คือมาแค่ 2 คน

5) ด้านการเงินการคลัง พบปัญหาค่าตอบแทนน้อยเกินไปเมื่อเทียบกับสภาพเศรษฐกิจที่ค่าครองชีพสูง

2. การกำหนดรูปแบบการกู้ชีพขั้นพื้นฐานอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตามระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉิน มีทั้งหมด 5 ด้านดังต่อไปนี้

1) ด้านผู้ปฏิบัติการ ให้แยกผู้ปฏิบัติการออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่พนักงานขับรถ และผู้ปฏิบัติการแพทย์ฉุกเฉินระดับพื้นฐาน มีความต้องการพนักงานขับรถที่ผ่านการฝึกอบรมตามที่กำหนดและต้องอายุไม่มาก สายตาดี ไม่ดื่มสุรา ใจเย็นไม่ก้าวร้าว ผ่านการฝึกอบรมตามที่กำหนด

2) ด้านอุปกรณ์ ได้แก่พาหนะลำเลียงระยะเริ่มแรกเห็นว่าควรเป็นรถกระบะก่อนแล้วต่อมาเมื่อมีรายรับจากการให้บริการมากขึ้นและมีงบประมาณสนับสนุนจึงปรับเป็นรถตู้ ด้านอุปกรณ์ทั่วไป ต้องมีครบตามมาตรฐาน และเพิ่มกระดานชำระถุงพลาสติก ด้านอุปกรณ์การแพทย์ต้องมีตามมาตรฐาน เพิ่มยาหม่อง ยาต้มและยานวด ด้านอุปกรณ์สารสนเทศและการสื่อสารมีโทรศัพท์ติดรถพาหนะ 1 เครื่อง มีวิทยุสื่อสารประจำตัวและโทรศัพท์ส่วนตัวผู้ปฏิบัติงานการแพทย์ฉุกเฉินทุกคนดังคำกล่าวที่ว่า “วิทยุประจำตัวผู้ให้บริการควรมีทุกคนเพราะสะดวกสื่อสารรวดเร็ว” (ประณิต พันธุ์สระน้อย, 2558: สัมภาษณ์) อุปกรณ์เพื่อความปลอดภัยของผู้ให้บริการให้มีอุปกรณ์ตามที่กำหนดไว้กรณีอุบัติเหตุจราจร

เพิ่มไฟส่องสว่างแบบเคลื่อนที่ดวงใหญ่ กรณีอุทกภัย ให้มีตามที่กำหนดไว้ กรณีवादภัยให้มีอุปกรณ์ตามที่กำหนดไว้เพิ่มเสื้อสะท้อนแสง และเสื้อกันฝน

3) ด้านการแต่งกายและการใช้เครื่องหมาย ให้รพพหะซึ่งจะให้บริการการแพทย์ฉุกเฉินของตำบลลุงเขว้า ติดสัญลักษณ์ตามที่กำหนด แบบฟอร์มปฏิบัติงานกำหนดให้เสื้อและกางเกงเป็นชุดสีขาวปัดตราสัญลักษณ์ตามที่กำหนด เพิ่มเสื้อแขนสั้นซับในสีเข้มปัดตราสัญลักษณ์การแพทย์ฉุกเฉินเพื่อเป็นการแสดงตนของผู้ปฏิบัติการแพทย์ฉุกเฉินระดับตำบล ดังคำกล่าวที่ว่า “ชุดที่สวมต้องเป็นสีขาวตามมาตรฐาน เวลาถ่ายรูปหรือปฏิบัติงานจะน่าเชื่อถือ และต้องมีชุดครึ่งท่อนด้านในกันเปื้อนด้วย” (จรรยา นอกกระโทก. 2558: สัมภาษณ์)

4) ด้านชุดปฏิบัติการ กำหนดให้ทีมปฏิบัติการแพทย์ฉุกเฉินต้องออกปฏิบัติการอย่างน้อย 3 คน ตามที่กำหนดในมาตรฐานและบุคคลดังกล่าวต้องผ่านการฝึกอบรมตามที่กำหนดไว้

5) ด้านการเงินการคลัง เงินรายได้จากการให้บริการการแพทย์ฉุกเฉินระดับพื้นฐานให้เข้าระบบการเงินการคลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตำบลลุงเขว้าและการเข้าเวรประจำศูนย์ฉุกเฉินระดับตำบล จัดให้เข้าเวร 2 รอบ คือ เช้าและค่ำ จำนวนผู้อยู่ประจำเวรละ 3 คน ค่าตอบแทนคนละ 200 บาทต่อเวร

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง รูปแบบการกู้ชีพขั้นพื้นฐานอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตามระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินในตำบลลุงเขว้า อำเภอหนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมา ผลของการศึกษาวิจัยได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาการได้รับบริการจากกู้ชีพขั้นพื้นฐาน ในระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉิน จากทีมอื่นของประชาชนในตำบลลุงเขว้าอำเภอหนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมา และ 2) เพื่อกำหนดรูปแบบการกู้ชีพขั้นพื้นฐานอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตามระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินในตำบลลุงเขว้า อำเภอหนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งผู้วิจัยขออภิปรายผลของการวิจัยดังกล่าวดังต่อไปนี้

1. สภาพปัจจุบัน และปัญหาการได้รับบริการจากกู้ชีพขั้นพื้นฐาน ในระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉิน จากทีมอื่นของประชาชนในตำบลลุงเขว้า อำเภอหนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมา พบว่าในสภาพปัจจุบันประชาชนในตำบลลุงเขว้าเรียกใช้บริการการแพทย์ฉุกเฉินจากทีมให้บริการการแพทย์ฉุกเฉินระดับพื้นฐานตำบลใกล้เคียง ทั้งนี้เนื่องจากในตำบลลุงเขว้ายังไม่มีการจัดตั้งทีมให้บริการการแพทย์ฉุกเฉินระดับพื้นฐานของตนเอง จากประวัติพบว่าเมื่อครั้งทีมบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นชุดก่อนหน้านี้ เคยส่งเจ้าหน้าที่เพื่ออบรมเป็นผู้ให้บริการการแพทย์ฉุกเฉินขั้นพื้นฐานและได้ขึ้นทะเบียนเป็นผู้ให้บริการในระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินขั้นพื้นฐานจำนวน 3 ท่าน อีกทั้งสภาบริหารขององค์กรปกครองส่วน

ท้องถิ่นตำบลลุงเขว้ายังได้เห็นสัญญาประสานความร่วมมือกับองค์การบริหารส่วนจังหวัด นครราชสีมาเมื่อประมาณ 4-5 ปีก่อน เพื่อได้รับการสนับสนุนเรื่องพาหนะที่ใช้ลำเลียงผู้ขอใช้ บริการการแพทย์ฉุกเฉินระดับพื้นฐาน ซึ่งมีอุปกรณ์ครบถ้วนและรถได้มาตรฐานตามที่กำหนด ไว้สำหรับการให้บริการการแพทย์ฉุกเฉินระดับพื้นฐาน การดำเนินงานดังกล่าวที่ผ่านมานั้น สอดคล้องกับองค์ความรู้เรื่องระบบสุขภาพของประชาชนในท้องถิ่น โดยสำนักงาน คณะกรรมการสาธารณสุขมูลฐานได้กล่าวว่า ระบบสุขภาพภาคประชาชน คือ กระบวนการที่ สมาชิกของสังคมหรือชุมชนนั้น มีความรู้ ความเข้าใจ ร่วมมือกันดูแลและบริหารจัดการให้ เกิดสุขภาวะที่ดีขึ้นพื้นฐานด้วยตนเอง และด้วยการสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นจากภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่เมื่อมีการเปลี่ยนผู้บริหารขององค์การบริหาร ส่วนจังหวัดนครราชสีมา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตำบลลุงเขว้า การดำเนินการ ต่อเนื่องในการจัดตั้งระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินระดับตำบลลุงเขว้าก็หยุดลง จนปัจจุบัน ดังนั้นเมื่อเกิดความไม่ต่อเนื่องของการสนับสนุนจากภาครัฐจึงทำให้การก่อตั้งระบบบริการ การแพทย์ฉุกเฉินของตำบลลุงเขว้าไม่สามารถเกิดขึ้นได้ อีกทั้งบทบาทการจัดการภาค ประชาชนด้านการจัดการปัญหาสุขภาพยังไม่เข้มแข็งเพียงพอ ประกอบกับภาคประชาชนยัง ไม่มีความรู้ที่ชัดเจนในการก่อตั้งระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉิน และไม่มีการรวมกลุ่มที่ เข้มแข็งที่มากพอจะเป็นแรงผลักดันให้เกิดการร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์ประกอบทั้งหมดนี้เป็นสภาพปัจจุบันของการไม่มีระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินขึ้น พื้นฐานของตำบล ลุงเขว้า สภาพปัญหาจากการเรียกใช้บริการการแพทย์ฉุกเฉินขึ้นพื้นฐาน จากทีมใกล้เคียง จึงพบว่ามีปัญหาด้านความคาดหวังในบริการหลายด้านซึ่งไม่สามารถจะ เสนอแนะเพื่อปรับปรุงบริการได้ เนื่องจากไม่ใช่ระบบบริการที่เกิดในพื้นที่ตำบลของตนเอง ผู้ให้บริการไม่ใช่คนในตำบลลุงเขว้า ดังนั้นแม้พบปัญหาในการบริการก็จำเป็นต้องใช้บริการ การแพทย์ฉุกเฉินของทีมอื่นอยู่ เช่น การเข้าถึงบริการที่ล่าช้าเนื่องจากเป็นทีมตำบลอื่นและ ไม่ชำนาญพื้นที่ ทำให้การบริการการแพทย์ฉุกเฉินล่าช้า ส่งผลถึง Respond time ที่ไม่บรรลุ ตามตัวชี้วัดของระดับจังหวัดและระดับประเทศ สภาพดังกล่าวนี้ไม่สอดคล้องกับความหมาย ของระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินซึ่ง สมชาย กาญจนสุต ได้กล่าวไว้ว่า ระบบบริการ การแพทย์ฉุกเฉิน หมายถึง การจัดให้มีการระดมทรัพยากรในพื้นที่หนึ่ง ๆ ให้สามารถ ช่วยเหลือผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ให้มีโอกาสขอความช่วยเหลือในกรณีเจ็บป่วยฉุกเฉิน ทั้งในภาวะ ปกติ และในภาวะภัยพิบัติได้โดยจัดให้มีระบบรับแจ้งเหตุ ระบบการช่วยเหลือผู้เจ็บป่วย ฉุกเฉิน ณ จุดเกิดเหตุ ระบบการลำเลียงขนย้ายและการส่งผู้บาดเจ็บให้แก่โรงพยาบาลที่ เหมาะสมได้อย่างมีคุณภาพและรวดเร็วตลอด 24 ชั่วโมง

2. รูปแบบการกู้ชีพพื้นฐานอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตามระบบบริการการแพทย์ ฉุกเฉินในตำบลลุงเขว้า อำเภอหนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมา พบว่ารูปแบบการกู้ชีพพื้น

พื้นฐานระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินในตำบลสูงเขว้า เกิดจากการได้รับทราบมาตรฐานการจัดระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินที่ต้องทำให้ประชาชนในพื้นที่ทั้งผู้มีส่วนได้และส่วนเสียทั้งหมด ร่วมกำหนดรูปแบบการกู้ชีพขั้นพื้นฐานระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินในตำบลสูงเขว้า การเกิดกระบวนการดังกล่าวหลักของระบบสุขภาพภาคประชาชนซึ่งกล่าวถึงองค์ประกอบหลักที่สำคัญ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) คน 2) องค์ความรู้ และ 3) ทุนในการพัฒนา สอดคล้องกับรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนได้แก่ร่วมคิดร่วมแก้ไขปัญห โดยรูปแบบของการมีส่วนร่วมดำเนินจาก การรับรู้ข่าวสารผ่านการให้ข้อมูลของทีมวิจัย การปรึกษาหารือ ผ่านกิจกรรมการสัมภาษณ์รายบุคคล การสนทนากลุ่ม การประชุมรับฟังความคิดเห็น การร่วมในการตัดสินใจเสนอรูปแบบ การกู้ชีพขั้นพื้นฐานระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินในตำบลสูงเขว้า ผ่านการสนทนากลุ่ม ประชุมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งรูปแบบ การกู้ชีพขั้นพื้นฐานระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินประกอบด้วยมาตรฐาน 5 ด้านที่จำเป็นสำหรับการจัดตั้งระบบในครั้งแรก ได้แก่ 1) ด้านผู้ปฏิบัติการ 2) ด้านอุปกรณ์ 3) ด้านการแต่งกายและใช้เครื่องหมาย 4) ด้านชุดปฏิบัติการ และ 5) ด้านการเงินการคลัง ซึ่งในมาตรฐานทั้ง 5 ด้านนี้พบว่าประชาชนในพื้นที่ต้องการตรงตามมาตรฐานของระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินขั้นพื้นฐานที่กำหนดไว้ สอดคล้อง แนวคิดการมีส่วนร่วม อ้างโดย สุภาวิณี (2545) มองการมีส่วนร่วมของประชาชน ว่าที่มาจากแรงจูงใจภายในจะเป็นแรงหนุน หรือช่วยให้ประชาชนมีความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วม และความสำเร็จของการได้มาซึ่งรูปแบบกู้ชีพขั้นพื้นฐานระดับตำบลเกิดจากการมีส่วนร่วมของกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรพล ชยพล (2552: 310-113) ได้ศึกษา การพัฒนารูปแบบการดูแลผู้สูงอายุ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ที่ว่าการพัฒนารูปแบบการดูแลผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน แนวทางการพัฒนารูปแบบการดูแลผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน เกิดจากการมีส่วนร่วมของกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนและสัมพันธ์กับ จันทนา อินทปัญญา (2551: 316) ได้ศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ การแก้ไขปัญหา ความยากจนของประชาชนในบริเวณพื้นที่รอบวนอุทยาน เขาหลวง จังหวัดนครสวรรค์ และ จังหวัดอุทัยธานี ปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญ คือความเข้มแข็งของชุมชน ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและประชาชน และ สนธิ์ เขยชุม (2551: 96) ได้ศึกษารูปแบบการป้องกันและดูแลสุขภาพผู้ป่วยโรคเบาหวาน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน พบรูปแบบที่เหมาะสมในการป้องกันและดูแลสุขภาพผู้ป่วยเบาหวานโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่ากลุ่มทดลองมีสุขภาพที่ดีขึ้น หากได้ค้นหารูปแบบด้วยชุมชนเอง

6. ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง รูปแบบการกู้ชีพขั้นพื้นฐานอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตามระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินใน ตำบลลุงเขว้า อำเภอหนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมา มีข้อเสนอแนะดังนี้

6.1 ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ทั่วไป

1. สำหรับหน่วยงานราชการ ได้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตำบลลุงเขว้า อ.หนองบุญมาก จ. นครราชสีมา สามารถนำผลการวิจัยที่ได้ไปเป็นแบบในการก่อตั้งหน่วยกู้ชีพขั้นพื้นฐานระดับตำบล
2. สำหรับหน่วยงานราชการ ได้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น สามารถนำวิธีดำเนินการวิจัยไปเป็นแบบอย่างในการได้มาซึ่งรูปแบบการเกิด หน่วยกู้ชีพขั้นพื้นฐานอย่างมีส่วนร่วมโดยประชาชน
3. ประโยชน์กับหน่วยกู้ชีพขั้นพื้นฐานอื่น สามารถนำสภาพปัจจุบันและปัญหาจากผลการวิจัยไปปรับปรุงทีมกู้ชีพขั้นพื้นฐานของตนให้สมบูรณ์ตามมาตรฐานยิ่งขึ้น

6.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในการบริหารงบประมาณสำหรับบริการการแพทย์ฉุกเฉินของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แล้วส่งเสริมปัจจัยดังกล่าวเพื่อนำมาซึ่งงบประมาณที่เหมาะสมต่อไป
2. ควรศึกษาวิธีการก่อตั้งและผลักดันการเกิดระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินระดับตำบลที่มีประสิทธิผลสำหรับพื้นที่ โดยประชาชน เพื่อให้เกิดระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินที่ประชาชนเป็นเจ้าของทำให้ระบบดังกล่าวคงอยู่ในพื้นที่ตลอดไป
3. ผลจากการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมสามารถสร้างพลัง (Empowerment) ให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้และสามารถร่วมวางแผน ร่วมแสดงความคิดเห็นเกิดรูปแบบการกู้ชีพขั้นพื้นฐานของตนเองได้ ดังนั้นจึงควรนำกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ไปขยายผลต่อพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงสาธารณสุข. (2549). คู่มือการปฏิบัติงานของหน่วยปฏิบัติการฉุกเฉินเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักงานระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินกระทรวงสาธารณสุข.
- ปราชญ์ บุญยวงศ์วิโรจน์. (2550). เอกสารประกอบการสัมมนาระดับชาติ เรื่อง ระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉิน ครั้งที่ 1 Measuring and Improving EMS Performance.

พิมพ์ครั้งที่ 1. ขอนแก่น: สำนักงานบริหารโครงการวิจัยและตำรา โรงพยาบาล
ขอนแก่น.

ไพศาล โชติ กล่อม. (2553). **มาตรฐานและหลักเกณฑ์ เกี่ยวกับระบบการแพทย์ฉุกเฉิน .**

พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ.

วีรชน กลมเกลียว. (2551). การศึกษาปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงานของ
อาสากู้ชีพในระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินจังหวัดนครราชสีมา. **วิทยานิพนธ์
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.** มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

สำนักงานระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉิน กระทรวงสาธารณสุข. (2548). **คู่มือการจัดระบบ
บริการการแพทย์ฉุกเฉิน.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: L.T.Press Co., Ltd.

สุนทรี เชยชุม. (2552). รูปแบบการป้องกันและดูแลสุขภาพผู้ป่วยโรคเบาหวานโดยการมีส่วน
ร่วมของชุมชน: กรณีศึกษา ชุมชนหนองบัวเหนืออำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์.
วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

สุรจิต สุนทรธรรม. (2550). **เอกสารประกอบการสัมมนาระดับชาติ เรื่อง ระบบบริการการแพทย์
ฉุกเฉิน ครั้งที่ 1 “Measuring and Improving EMS Performance”.** พิมพ์
ครั้งที่ 1. ขอนแก่น: ขอนแก่นการพิมพ์.

ไส้เดือนตาบอดในเขาวงกต: การใช้โวหารภาษานำเสนอแนวคิดทาง
พระพุทธศาสนา

The Blind Earthworm in the Maze: A Language Use in Terms of
Expressions Presenting Buddhism Concepts

พิสุทธิ์พงศ์ เอ็นดู

Pisutpong Endoo

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์

Rajamangala University of Technology Isan, Surin Campus

E-mail: Promise_Guy@Hotmail.Com

คมสันท์ ขัติยะ

Khomsan Khattiya

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน ศูนย์กลางนครราชสีมา

Rajamangala University of Technology Isan, Nakhon Ratchasima

E-mail: Khong_777@Hotmail.Com

ได้รับบทความ: 18 มิถุนายน 2563; แก้ไขบทความ: 29 กรกฎาคม 2563; ตอรับตีพิมพ์: 22 กันยายน 2563

Received: June 18, 2020; Revised: July 29, 2020; Accepted: September 22, 2020

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การใช้โวหารภาษานำเสนอแนวคิดทางพระพุทธศาสนาในนวนิยายเรื่อง ไส้เดือนตาบอดในเขาวงกตของวีรพร นิติประภา ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีศึกษาเอกสารตามขั้นตอนคือ 1) สรุปรวและศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดพุทธศาสนาและการใช้โวหารภาษาในวรรณกรรม 2) ศึกษานวนิยายเรื่องไส้เดือนตาบอดในเขาวงกตของวีรพร นิติประภา 3) วิเคราะห์การใช้โวหารภาษานำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาในนวนิยายเรื่องไส้เดือนตาบอดในเขาวงกตของวีรพร นิติประภา ตามแนวคิดและทฤษฎีการใช้โวหารของปาริฉัตร พยุงศรีตามประเด็นเกี่ยวกับบรรยายโวหาร พรรณนาโวหาร เทศนาโวหาร อุปมาโวหาร และสาธกโวหารและ 4) เสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

วีรพร นิติประภา นั้นได้ใช้อุปมาโวหารมากที่สุด รองลงมาได้แก่บรรยายโวหาร พรรณนาโวหาร และเทศนาโวหารตามลำดับ อย่างไรก็ตามไม่พบว่ามีลักษณะการใช้สาธกโวหารภาษา

คำสำคัญ: การใช้ภาษา, โวหารภาษา, แนวคิดในพระพุทธศาสนา, ไล่เดือนตาบอดในเขาวงกต

Abstract

This objective of this paper aimed to analyze the language use for presentation the Buddhism concepts in the Blind Earthworm in the Maze. This novel was written by Weraporn Nitiprapa. This study was a documentary analysis which consisted of three steps. They were 1) to survey and study document and research paper related to the Buddhism concepts and language uses in terms of expressions in literature, 2) to study the novel of the Blind Earthworm in the Maze, 3) to analyze language use in terms of expression presenting the Buddhism concepts in Weraporn Nitiprapa's novel, the Blind Earthworm in the Maze based on Parichat Payungsri's theory and idea on language uses in terms of expressions with five characteristics : descriptive expression, narrative expression, didactic expression, simile expression and argumentative expression, and 4) to present the result based on descriptive analysis.

The result of this study was found that Weraporn Nitiprapa's language use in most terms of simile expression, followed by descriptive expression, narrative expression, and didactic expression respectively. However, a language use in terms of argumentative expression wasn't found for using in her novel.

Keywords: Language Use, Terms in Expressions, Buddhism Concepts, Blind Earthworm in the Maze

1. บทนำ

นวนิยายจัดเป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งอาจเป็นเรื่องสมมุติหรือบันเทิงคดี มีรูปแบบการแต่งเป็นร้อยแก้วแบบพรรณนาโวหาร ในภาษาไทยแต่เดิมเรียกว่าเรื่องอ่านเล่น หรือเรื่องประโลมโลก จากการศึกษาของนักวิชาการสามารถสรุปองค์ประกอบของนวนิยาย ในภาพรวมนั้นประกอบไปด้วย โครงเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา ฉาก ความคิดเห็นของผู้แต่ง ทำนองแต่ง (กมลทิพย์ กาลพันธ์, 2559) จุดประสงค์ของการแต่งวรรณกรรมประเภท นวนิยายนั้นก็เพื่อให้ผู้อ่านได้รับความบันเทิง เป็นเรื่องที่เกิดจากจินตนาการ ประกอบกับ เหตุการณ์ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันและดำเนินไปในสถานที่วันเวลาเชื่อมโยงกันเป็น

เรื่องราว โดยนำเอาสภาพสังคม เหตุการณ์บ้านเมือง การดำเนินชีวิตของผู้คนมาเป็นวัตถุดิบในการเขียน สอดแทรกทัศนคติ ความคิด ค่านิยมลงไปด้วย นวนิยายจึงเป็นเรื่องสะท้อนและจำลองภาพชีวิตของมนุษย์ในแง่มุมต่าง ๆ ตามยุคสมัย ซึ่งนักเขียนจะถ่ายทอดออกมาตามแนวคิดของตนแตกต่างกันไปตามประสบการณ์และสภาพแวดล้อมทางสังคมที่แตกต่างกัน (ปาริฉัตร พยงค์ศรี, 2554: 2)

นวนิยายไทยนั้นแต่เดิมได้รับอิทธิพลมาจากชาติตะวันตก มีนวนิยายเรื่อง สนุกนี้แต่งโดยกรมหลวงพิชิตปรีชากร เป็นนวนิยายของไทยเรื่องแรกแต่เปลี่ยนแปลงนวนิยายตะวันตกซึ่งมีเพียงแค่ตอนเดียวเนื่องจากถูกระงับจากรัฐบาลไทยโดยถูกกล่าวหาว่ามีเนื้อหากระทบต่อศาสนาในสมัยนั้น ต่อมามีนวนิยายแปลเรื่อง ความพยาบาทแต่งโดยแม่วันแปลมาจากหนังสือชื่อ Vendetta ของ Marie Corelli ตีพิมพ์เป็นเป็นตอน ๆ ในหนังสือหลักวิทยาศาสตร์ ในช่วงปี พ.ศ. 2445 ผลงานดังกล่าวสร้างแรงจูงใจให้นักเขียนคนอื่น ๆ สร้างสรรค์งานนวนิยายเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน (จิระนันท์ อนันต์ไทย, 2557) ในปัจจุบันนี้นักเขียนนวนิยายของไทยเป็นจำนวนมากมีเอกลักษณ์เฉพาะและผลงานได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ อาทิเช่น คำพูน บุญทวี เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อัศศิริ ธรรมโชติ ชาติ กอบจิตติ คมทวน คันธนู เป็นต้น นักเขียนที่มีรายชื่อดังกล่าวล้วนทุ่มเทสร้างงานเขียนตามรูปแบบและความถนัดของตัวเอง โดยมีจินตนาการการสร้างเรื่องมาจากสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว ไม่ว่าจะเป็นโครงเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา ฉาก แนวคิดการสะท้อนปัญหาทางสังคม การเมือง วัฒนธรรม ความเชื่อ รูปแบบการใช้ภาษา เป็นต้น จากผลงานสร้างสรรค์เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนไม่เหมือนใคร งานพวกเขาจึงได้รับการพิจารณาให้ได้รับรางวัลต่าง ๆ อาทิเช่น รางวัลวรรณกรรมซีไรต์ สำหรับรางวัลวรรณกรรมซีไรต์ประจำปี พ.ศ. 2558 ผลงานที่ได้รับคัดเลือกให้ได้รับรางวัล ได้แก่ นวนิยายเรื่อง ไล่เดือนตาบอดในเขาวงกตผลงานของวีรพร นิติประภา ซึ่งเป็นนวนิยายเรื่องยาวเรื่องแรกที่เธอเขียนใช้ระยะเวลาการเขียนทั้งสิ้น 3 ปี

เนื้อหาของนวนิยายเรื่อง ไล่เดือนตาบอดในเขาวงกตเป็นเรื่องราวของชลิกาและซาริยา สองพี่น้องกับเรื่องราวของคนในครอบครัวที่มีแรงอาฆาต รอยร้าว ความรักที่มีต่อปราน ขายหนุ่มผู้ต้องผจญภัยในชีวิตด้วยความเหงา ว่าเหว่า เปลาเปลี่ยน ทั้งหมดเป็นเด็กกำพร้าผู้ตกอยู่ในชะตากรรมเดียวกัน ซึ่งเรื่องราวเต็มไปด้วยสัญลักษณ์ในทุกฉากตอน ซ้ำซ้อนในเรื่องรักสามเส้าแสนธรรม ประจักษ์ด้วยเสน่ห์รายละเอียดของความร่วมสมัยผ่านบุคลิก รสนิยมและการดำเนินชีวิตของตัวละคร (ไทยรัฐออนไลน์, 2558) นอกเหนือจากนี้นวนิยายเรื่องนี้ผู้เขียนได้สะท้อนภาพให้เห็นถึงความล้มเหลวของการบริหารจัดการชีวิตในสังคม เสพติดศิลปะของคนหนุ่มสาวยุคใหม่ แสดงให้เห็นผลกระทบของการเผชิญหน้าระหว่างมายาคติกับอุดมคติของสถาบันครอบครัวไทย ในขณะเดียวกันก็รุ่มรวยไปด้วยการหยั่งถึงความงามอันบรรเจิดของศิลปะหลากหลายแขนง รวมทั้งความงดงามของธรรมชาติในรูปแบบอื่น ๆ

อีกด้วย (ASTV ผู้จัดการออนไลน์, 2558) ผลงานที่สร้างสรรค์นี้ผู้เขียนได้ถ่ายทอดผ่านสุนทรียภาพทางภาษาตราตรึงโดดเด่น สามารถสร้างคำและประโยคที่เป็นอัตลักษณ์ได้อย่างดีเยี่ยม (โพสทูทูเตย์-ข้าวบันเทิง, 2558) เนื่องจากนวนิยายดังกล่าวมีจุดเด่นอยู่ที่ผู้เขียนใช้ภาษาทำให้ผู้อ่านไม่สามารถอ่านผ่านไปอย่างรวดเร็วได้ เพื่อให้การรับรู้รสชาติของภาษาได้อย่างเข้าถึงผู้อ่านจำเป็นต้องละเอียดคือค่อย ๆ อ่านไปที่ละน้อย งานวรรณกรรมดังกล่าวเต็มไปด้วยสัญลักษณ์ที่ผู้เขียนสร้างขึ้น ผู้อ่านต้องพยายามตีความสัญลักษณ์เหล่านั้นเพื่อเข้าถึงความหมายที่ผู้เขียนพยายามจะสื่อความออกมาทางตัวหนังสือ (จดหมายข่าวเทวาลัยสานสายใยชาวอักษรฯ, 2558) ในเนื้อหาของนวนิยายเรื่องนี้ผู้เขียนได้รับแรงบันดาลใจจากหนังสือคู่สร้างคู่สมและข่าวสั้นจากหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับความรักของหนุ่มสาวต่างจังหวัด ทั้งคู่นัดกันเพื่อกินยาฆ่าตัวตาย เนื่องจากพ่อแม่กีดกันเรื่องความรัก เมื่อผู้หญิงกินยาเสร็จเกิดอาการชักน้ำลายฟูมปากเสียชีวิต ฝ่ายชายเกิดความรู้สึกกลัวและไม่กล้ากินยาได้แต่นั่งร้องไห้อยู่ข้างศพทั้งคืน และผู้เขียนยังได้นำเรื่องราวเหตุการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองวันการสลายชุมนุมของคนเสื้อแดงในปี 2553 มาประกอบในนวนิยายเรื่องนี้ด้วย (อรพรรณ จันทร์วงศ์ไพศาล, 2557)

ผู้ศึกษาเห็นว่านวนิยายเรื่องไส้เดือนตาบอดในเขาวงกต เป็นวรรณกรรมสร้างสรรค์ที่มีการนำเสนอนวนิยายรูปแบบแนวใหม่ซึ่งให้อรรถรสความเพลิดเพลินและให้ความรู้หลักคิดมุมมองต่อการใช้ชีวิต ความรัก ความหวัง ความล้มเหลวของหนุ่มสาว สถาบันครอบครัว โดยที่ผู้เขียนได้มีการนำเสนอการเล่าเรื่องตัวละคร ฉาก โครงเรื่อง เป็นต้นในรูปแบบของมายาคติ มีการใช้ภาษาในการเขียนอธิบายใช้โวหารภาษาที่หลากหลาย พร้อมกับอธิบายถึงหลักธรรมอ้างอิงเป็นหลักคิดในพระพุทธศาสนาประกอบการเล่าเรื่องด้วยสิ่งเหล่านั้นนับเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สามารถทำให้ผู้อ่านนั้นเข้าถึงอรรถรสลุ่มลึกน่าติดตามในงานวรรณกรรมเรื่องดังกล่าวได้อย่างเข้าใจองแท้ ดังนั้นผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวรรณกรรมเรื่องไส้เดือนตาบอดในเขาวงกตซึ่งวีรพร นิติประภาได้ใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ประพันธ์เรื่อง โดยมีการสอดแทรกหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไว้ในเนื้อเรื่องนอกเหนือจากนั้นรูปแบบการเล่าเรื่องของผู้เขียนได้ใช้เนื้อหาผูกต่อเชื่อมโยงกับสังคม วิถีชีวิต ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี ถ้อยคำ สำนวน โวหารที่นิยม ยึดถือปฏิบัติในหลักพระพุทธศาสนา บทความวิชาการเรื่องนี้จะทำให้ทราบว่าวีรพร นิติประภาได้ใช้กลวิธีโวหารภาษานำเสนอแนวคิดด้านพุทธศาสนาในนวนิยายเรื่อง ไส้เดือนตาบอดในเขาวงกตอย่างไร

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์ของบทความวิจัยนี้เพื่อวิเคราะห์การใช้โวหารภาษาที่นำเสนอแนวคิดทางพุทธศาสนาในนวนิยายเรื่องไส้เดือนตาบอดในเขาวงกตของวีรพร นิติประภา

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีศึกษาเอกสารตามขั้นตอนดังนี้

3.1 สืบค้นและศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดพุทธศาสนา และ การใช้โวหารภาษาในวรรณกรรม

3.2 ศึกษางานนวนิยายเรื่อง ไล่เดือนตาบอดในเขาวงกตของวีรพร นิธิประภา

3.3 วิเคราะห์การใช้โวหารภาษานำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาในนวนิยายเรื่อง ไล่เดือนตาบอดในเขาวงกตของวีรพร นิธิประภา ตามแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการใช้โวหาร ของปาริฉัตร พยุงศรี ตามประเด็น 1) บรรยายโวหาร 2) พรรณนาโวหาร 3) เทศนาโวหาร 4) อุปมาโวหารและ 5) สาธกโวหาร

3.4 สรุปผลและนำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์

4. สรุปผลการวิจัย

โวหารภาษาหมายถึงการใช้ถ้อยคำที่กล่าวอย่างมีชั้นเชิงหรือท่วงทำนองในการ พูดหรือเขียนสื่อความหมายได้อย่างมีศิลปะ และมักมีความหมายแฝงอยู่ในคำ หรือข้อความ นั้น ๆ ซึ่งผู้รับสารย่อมเข้าใจความหมายได้ โวหารในการเขียนสามารถแบ่งได้เป็น 5 ชนิด คือ 1) บรรยายโวหาร 2) พรรณนาโวหาร 3) เทศนาโวหาร 4) อุปมาโวหาร และ 5) สาธกโวหาร (ปาริฉัตร พยุงศรี, 2554: 42)

ผลการศึกษาการวิเคราะห์การใช้โวหารภาษาที่นำเสนอแนวคิดด้านพุทธศาสนา ในนวนิยายเรื่อง ไล่เดือนตาบอดในเขาวงกตของวีรพร นิธิประภาตามแนวคิดและทฤษฎี เกี่ยวกับการใช้โวหารภาษาของปาริฉัตร พยุงศรีนั้น พบว่ามีลักษณะการใช้โวหารภาษา ดังต่อไปนี้

4.1 บรรยายโวหาร

บรรยายโวหาร คือการใช้โวหารภาษาเล่าเรื่องหรืออธิบายเรื่องราวต่าง ๆ ตามลำดับเหตุการณ์ มุ่งความชัดเจน ตรงไปตรงมา กล่าวถึงแต่สาระสำคัญไม่จำเป็นต้องมี พลความหรือความปลุกยอมุ่งสาระเพื่อความชัดเจน บรรยายโวหารที่นำเสนอแนวคิดด้าน พระพุทธศาสนาที่วีรพร นิธิประภาใช้ในนวนิยายเรื่องไล่เดือนตาบอดในเขาวงกตนั้น ปรากฏ ในการเล่าเรื่องบรรยายลักษณะและอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครสำคัญ ๆ ซึ่งประกอบไปด้วยแม่ของซาริยาและชลิกา ลุงธนิต ชลิกา ปราณ และอาภัทร ซึ่งตัวละครทั้งหมดเหล่านี้ ผู้เขียนได้ใช้กลวิธีในการเขียนบรรยายโวหารถึงลักษณะท่าทาง ลำดับเรื่องราวเหตุการณ์ อารมณ์ความรู้สึกและสิ่งที่เกิดขึ้นของตัวละครเป็นขั้นเป็นขั้นตอน มีการแทรกสังคม วิถีชีวิต ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี ถ้อยคำ สำนวน เกี่ยวข้องกับหลักพระพุทธศาสนาเพื่อให้ผู้อ่าน ได้มองเห็นภาพและเข้าใจในบทบาทของตัวละคร

การใช้บรรยายโวหารที่นำเสนอแนวคิดด้านพระพุทธศาสนาที่วีรพร นิติประภาใช้ในนวนิยายเรื่องไส้เดือนตาบอดในเขาวงกตนั้น มีการใช้ในลักษณะตัวอย่างดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“แม่เผาคจดหมายทั้งหมดก่อนอรุณจะรุ่ง เดินวนถมน้ำลายใส่กองไฟที่ลุกโชน โดยไม่ยอมนิมนต์พระแม่แต่รูปเดียวมาสวดให้เขา หล่อนก็สั่งให้คนงานให้ชุดหลุม... ลึกที่สุดเท่าที่จะลึกได้ และฝังเขาเอาไว้ใต้ต้นพิกุลเก่าแก่ แกจะต้องอยู่ที่นี่ ไม่ต้องไปผุดไปเกิดที่ไหนทั้งนั้น” (หน้า 26)

จากตัวอย่างเป็นการบรรยายถึงลักษณะอารมณ์ของแม่ซาริยาและซาลิกาซึ่งโกรธเคืองอย่างมากต่อสามีหลังจากที่ทราบว่ามีของเธอบีบเขียนจดหมายจำนวนสี่พันสองร้อยยี่สิบสองฉบับถึงผู้หญิงอื่น แม้ว่าสามีของหล่อนจะตายจากไปแล้วเหลือเพียงแต่ร่างที่นอนสงบนิ่ง แต่ความรู้สึกโกรธสามีของหล่อนก็ไม่สูญสลาย ผู้เขียนบรรยายอารมณ์ความรู้สึกโกรธของผู้หญิงคนหนึ่งซึ่งไม่รู้สึกละอายใจในนิมนต์พระภิกษุในพระพุทธศาสนาทำพิธีกรรมในทางศาสนาให้กับผู้ตายตามความเชื่อของชาวพุทธ เป็นการบรรยายถึงความโกรธโดยมีการอิงเรื่องวัฒนธรรม ประเพณีความเชื่อของชาวพุทธมาเกี่ยวข้องด้วย

ตัวอย่างที่ 2

“ไม่เหมือนซาลิกาผู้ซึ่งปวารณาตัวเป็นนักอ่านนวนิยายรักตั้งแต่อายุสิบขวบ หรือซาริยาที่รู้ว่าเธออยากเป็นอะไรได้ทุกวัน แม้วันหนึ่งจะอยากเป็นนักสำรวจเมืองโบราณแห่งลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี อีกวันจะอยากเป็นภิกษุณีแห่งลัทธิบูชาแมวที่ตั้งใจขึ้นเอง...” (หน้า 53)

จากตัวอย่างผู้เขียนบรรยายลักษณะสิ่งที่ชอบและความสนใจของตัวละครชื่อว่าซาลิกาซึ่งชอบอ่านหนังสือนวนิยาย และในทางตรงกันข้ามก็บรรยายถึงลักษณะของซาริยาจิตใจโลเลและเพ้อฝันไม่หยุดนิ่ง ในตัวอย่างข้างต้นจะพบว่าผู้เขียนได้บรรยายถึงความใฝ่ฝันของซาริยาที่วันหนึ่งอยากจะเป็นภิกษุณี ภิกษุณีเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาถือเป็นนักบวชในพระพุทธศาสนามีศีลจำนวน 311 ข้อและมีข้อวัตรปฏิบัติต้องประพฤติอย่างเคร่งครัดเหมือนพระภิกษุสงฆ์

จากการศึกษาภาษาบรรยายโวหารของวีรพร นิติประภา นั้น พบว่าผู้เขียนใช้บรรยายโวหารเล่าลักษณะและอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครว่ามีลักษณะเป็นอย่างไรเป็นขั้นเป็นตอน สอดแทรกรายละเอียดของตัวละครว่ามีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกับแนวคิดและหลักคิดในพระพุทธศาสนาอย่างไร ซึ่งวิธีการนี้ช่วยให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจในรายละเอียดลักษณะ อารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร ทำให้การเล่าเรื่องดำเนินไปไม่สะดุดขัดอารมณ์ผู้อ่าน

4.2 พรรณนาโวหาร

พรรณนาโวหาร เป็นวิธีการที่จะทำให้ผู้อ่านนั้นเกิดจินตนาการ สร้างจินตภาพเหตุการณ์ร่วมกับผู้เขียนในขณะที่กำลังอ่านอยู่ ร่วมรับรู้รสชาติ เกิดอารมณ์ความรู้สึกร่วม

เหมือนตัวเองได้เข้าไปอยู่ ไปเห็น ไปสัมผัส ฯลฯ ในท่ามกลางบรรยากาศนั้น ๆ ด้วยตัวเอง จากการศึกษาการใช้พรรณนาโวหารภาษาที่นำเสนอแนวคิดด้านพระพุทธศาสนาที่วิจิตร นิติประภา ใช้ในนวนิยายเรื่องไส้เดือนตาบอดในเขาวงกตนั้น พบว่าผู้เขียนพรรณนาถึง ความรู้สึกของชาரியานเมื่อนึกถึงเหตุการณ์ประทับใจเมื่อตอนที่ตัวเองได้มาวัดและมอง ภาพเขียนฝาผนังเกี่ยวกับพุทธประวัติพรรณนาเล่าเรื่องราวผสมความรู้สึกถึงคนรักของชาரியาดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“...พากันไปเที่ยวชมวัดวาอารามอันงดงามวิจิตรของเมืองกรุง...

ชาரியานชอบภาพเขียนฝาผนังที่วิหารวัดสุทัศน์มากกว่าที่อื่นใดและชอบบรรเร้าลึงธนิให้พาไปทุกครั้ง เมื่อไม่รู้จักจะไปไหน ยามบ่ายถ้าไม่มีใครอยู่ในวิหาร เรอก็จะนอนลงกับพื้น หันปลายเท้าเข้าหากำแพงเพื่อจะดู ภาพวาดได้ถนัดไม่ต้องคอยแหงนหน้าไวนาน ๆ แล้ว ยังมองดูภาพในมุมที่กว้างขึ้นได้อีกด้วย และในช่วงเวลาเล็ก ๆ อันแสนแปลกประหลาดนั้น ปราณก็จะมานอนลงข้าง ๆ อย่างเงียบ ๆ คนทั้งสองจะออกไปท่องไปด้วยกันใน จักรวาลอันน่าตื่นใจที่คนอื่น ๆ มองไม่เห็น ฟังไม่ได้ยิน จักรวาลซึ่งโลดเล่นเสมือนจริงอยู่บนกำแพงวิหารนั้นชั่วกาล

ข้าแล้วข้าเล่า ต่อหน้าต่อตา วาฬยักษ์สีฟ้าจะพุ่งทะยานขึ้นเหนือน้ำ ก่อนจะทุ้มทิ้งตัวลงถล่มถล่ม สำเภาฝรั่ง ข้างเหล่านีรที่กำลังแหวกว่ายเชิงข้าไปในกลางประกายวามของทะเลดวงดาว และแล้วสายรุ้ง ครุฑครึ่งนกอินทรีก็จะค่อย ๆ พื้นต้นจากหลังไหลขึ้นช้า ๆ บนบานหน้าต่าง สยายปีกออกกว้าง กระพือข้อมเบา ๆ สองสามครั้งก่อนจะโรยร่อนข้ามวิหารไปยังอีกฟากฝั่งของหิมพานต์ บางครั้งหากโชคดียังจะมีโอกาสได้เห็น กวางทองมาริตซ์อ้ายเดินวนวาวผ่าน กระดิกหางวาววับลับ ๆ ล่อ ๆ อยู่ตามหลังพุ่มไม้ และครึ่งหนึ่งยังถึงกับได้ เป็นสักขีในวาระอันศักดิ์สิทธิ์ เมื่อพระพุทธองค์ทรงลืมพระเนตรขึ้นไต่ต้นพระศรีมหาโพธิ์...และตรัสรู้ (หน้า 71-72)

จากตัวอย่างพบว่า ผู้เขียนนั้นได้เขียนพรรณนาถึงความรู้สึกของชาரியานซึ่งเคยมา เที่ยวชมภาพวาดฝาผนังในวิหารวัดสุทัศน์ ภาพฝาผนังนี้ผู้เขียนได้พรรณนาถึงความงดงาม ของภาพวาดเรื่องราวชาดก เหตุการณ์ในพุทธประวัติ พรรณนาสร้างจินตนาการทำให้เหมือน ภาพเหล่านี้มีชีวิต นอกเหนือจากนั้นผู้เขียนถึงพรรณนาถึงความรู้สึกนึกถึงคนรักของชาரியานที่ มีต่อปราณโดยใช้วิธีการเล่าเรื่องแบบพรรณนาโวหารสลับไปสลับมาระหว่างภาพวาดในวิหาร วัดสุทัศน์และความรู้สึกของชาரியาน ที่มีต่อคนรัก

ตัวอย่างที่ 2

“แต่ทั้งคู่ก็ไม่ได้กลับบ้านแม่น้ำดังที่ให้สัญญาไว้ต่อหน้า ดอกไม้สีแดงซื้อปรารถนา หากไปวัด สุทัศน์ด้วยกันแทนสองวันถัดมา นอนลงเงียบ ๆ เคียงข้างกันในโบสถ์สงบร้าง เผาควาฬยักษ์พุ่งทะยานขึ้นลม สำเภาฝรั่งช้า ๆ ด้วยกันอีกครั้ง คราวนี้กวางมาริตซ์ที่เคยวาววับลับ ๆ ล่อ ๆ อยู่ตามหลังพุ่มไม้ยังอุตส่าห์โผล่ออกมา ให้เห็นแปลงปลั่งเต็มตา แต่เหล่าเณรน้อยที่เคยเดินวนคอยปลอบโยนเปรตคนดังกล่าวกลับแพ้นพ่านอยู่ทั่วไปหมด ตรง โนน ตรงนี้ ปีนป่ายบนเสากระโดงเรือสำเภาจีน ซ้ำข้ามหลังพญานาคที่กำลังพันไฟกลามมหานทีสรีทันตร นอน ทำท่าปางไสยาสน์ล้อเลียนพระพุทธองค์อยู่ข้าง ๆ ลิงดูดบ้องกัญชา กระทั่งบ้านเขียนชุกชอนอยู่หลังต้นพระศรีมหา โพธิ์ที่องค์พระศาสดาทรงประทับตรัสรู้ (หน้า 86-87)

จากตัวอย่างผู้เขียนกำลังพรรณนาถึงความรู้สึกของชาวยุโรปที่กำลังคิดถึงและโหยหาเรื่องราวอันประทับใจในอดีตที่เธอกับคนรักคือปรานได้ออกไปเที่ยวด้วยกัน มีการพรรณนาถึงภาพวาดในโบสถ์ในวัดสุทัศน์ สามเณรน้อย เปรต พญานาค ปางไสยาสน์ พระพุทธรูป องค์ ต้นศรีมหาโพธิ์ องค์พระตถาคต ตรัสรู้ วัดเป็นศาสนสถานที่สำคัญของพระพุทธศาสนา สามเณรเป็นเหล่านักบวชของสมณะผู้ที่จะสืบเชื้อสายการเป็นนักบวชในพระพุทธศาสนาต่อไป เปรตในพระพุทธศาสนาหมายถึงผู้ที่มีร่างกายและลักษณะการเสวยทุกขเวทนาซึ่งเกิดขึ้นจากการได้รับจากการกระทำในอดีตของตัวเอง รูปร่างของเปรตแต่ละตัวล้วนแตกต่างกันไปตามอำนาจปรุงแต่งของกรรมที่ตนทำเอาไว้เมื่อครั้งมีชีวิตอยู่ พญานาค เป็นสัตว์ที่มีการอ้างอิงถึงในพระพุทธประวัติมากมายอาทิเช่น ช่วยปกป้องพระพุทธองค์เมื่อครั้งฝนตกหนัก พญานาคได้แผ่พังพานปกป้องพระพุทธองค์ไม่ให้เปียกฝน เป็นต้น พระพุทธรูปและองค์พระตถาคตเป็นพระนามที่บุคคลทั่วไปใช้เรียกพระพุทธเจ้า ต้นศรีมหาโพธิ์เป็นสหชาติคือเกิดพร้อมกันกับพระพุทธเจ้าและเป็นต้นไม้ที่พระพุทธองค์นั่งตรัสรู้ ตรัสรู้ คืออาการที่พระพุทธองค์ทรงรู้แจ้งแทงตลอดในพระสัจธรรม ทำลายกิเลสสูญสิ้น ทั้งหมดเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งที่ผู้เขียนใช้ประกอบพรรณนาเล่าเรื่องถึงความสุขของชาวยุโรปกับปราน

จากการศึกษาภาษาพรรณนาโวหารของวีรพร นิติประภา นั้น พบว่าผู้เขียนเล่าเรื่องให้ปรากฏเห็นภาพความงดงามทางอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครในอดีตซึ่งมีความสุขเมื่อได้ไปเที่ยวกับคนรักในสถานที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนา เช่น โบสถ์ วัดวาอาราม วิหาร เป็นต้น ผู้เขียนได้วิธีการพรรณนาโวหารถึงความงดงามของภาพวาดในวิหารพร้อมพรรณนาถึงความสุขของชาวยุโรปเมื่อได้เห็นภาพเหล่านั้น วิธีการเหล่านี้เป็นการช่วยเพิ่มอรรถรสในนวนิยายของวีรพร นิติประภา มากยิ่งขึ้น

4.3 เทศนาโวหาร

เทศนาโวหาร เป็นการใช้โวหารภาษาที่มีลักษณะชี้แนะสิ่งที่มีประโยชน์และอาจจะเป็นการสั่งสอนให้ได้หลักคิดหรือแนวคิดที่ดี เพื่อให้บุคคลที่ได้รับการชี้แนะนั้นนำไปประพฤติปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อตัวเอง คนรอบข้าง สังคม ประเทศชาติ เทศนาโวหารดังกล่าวเป็นเหมือนการชักชวนเพื่อให้เกิดความรู้สึกคล้อยตามและนำไปประพฤติปฏิบัติตาม จากการศึกษาเทศนาโวหารในนวนิยายเรื่องไล่เดือนตาบอดในเขวงกต ของวีรพร นิติประภา นั้นพบว่ามีการใช้เทศนาโวหารภาษาที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดพระพุทธศาสนาดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

“อาหารคือความนึกคิดและจิตวิญญาณ มันบอกเรื่องราวที่ไม่ได้เล่าเกี่ยวกับผู้คน เวลาเจออาหารใหม่ ๆ ที่ไม่รู้จัก เราต้องชอบก็กินอีก ไม่ชอบก็ไม่ต้อง วันหลังมีโอกาสนี้ให้ลองซ้ำใหม่อีกครั้ง...” (หน้า 73)

เทศนาโวหารจากตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นคำพูดของลุงธนิตซึ่งเป็นญาติสนิทของชาเรียและซาลิกาซึ่งได้สอนเรื่องการทานอาหารให้กับชาเรีย ผู้เขียนใช้เทศนาโวหารหลัก

แนวคิดพุทธศาสนาคือความนึกคิดและจิตวิญญาณ โดยยกเอาอาหารทุกชนิดเป็นสิ่งที่ไปหล่อเลี้ยงร่างกายของมนุษย์ให้มีพลังกำลังหล่อเลี้ยงบำรุงจิตวิญญาณ ธรรมชาติของพระพุทธศาสนา จิตหมายถึงธรรมชาติที่รู้อารมณ์ อารมณ์ หมายถึง สิ่งเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของจิต หรือสิ่งที่ ถูกจิตรับรู้ก็อย่างหนึ่ง (ราชบัณฑิตยสถาน, 24542: 312) นอกเหนือจากนั้นจิตตามธรรมชาติของพระพุทธศาสนาก็คือ ธรรมชาติที่คิดหรือรู้แจ้งอารมณ์ทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ จิตมีสภาพเป็นนามธรรม จับต้องไม่ได้มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปทุกขณะ (ธนกร ชุสุขเสริม, 2559) สำหรับวิญญาณหมายถึงรู้ความต่างจำเพาะ หรือรู้อย่างหลากหลาย คำว่ารู้ในที่นี้คือการรับรู้อารมณ์ ความรู้แจ้งในอารมณ์ (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2538: 17-18) นอกเหนือจากนั้นวิญญาณยังหมายถึงความรู้ที่เกิดขึ้นเมื่ออายตนะภายในของมนุษย์อันได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ กระทบกับอารมณ์หรือสิ่งเร้าจากภายนอก (บุญมี แทนแก้ว, 2543: 43) ดังนั้นอาหารคือจิตวิญญาณก็คืออาหารที่ไปช่วยส่งเสริมพลังในร่างกายส่งผลให้มีการรับรู้เห็นแจ้งในอารมณ์นั่นเอง

จากการศึกษาภาษาเทศนาโวหารของวีรพร นิติประภาณัน พบว่ามีการใช้น้อยมากมีเพียงการใช้คำเชิงสั่งสอนของอุปัชฌาย์ที่สอนเรื่องการทานอาหารให้ชาวยุทธ โดยสอดแทรกหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเรื่องจิตวิญญาณเข้าไปด้วย

4.4 อุปมาโวหาร

อุปมาโวหาร คือการใช้โวหารภาษาเปรียบเทียบ มีการยกตัวอย่างสิ่งที่คล้ายคลึงกันมาเปรียบเพื่อให้เกิดความชัดเจนด้านความหมาย ด้านภาพ และเกิดอารมณ์ ความรู้สึกมากยิ่งขึ้น ทำให้สิ่งที่ผู้เขียนนั้นรู้สึกน่าสนใจ น่าอ่านและน่าติดตาม การใช้โวหารภาษาเปรียบเทียบนั้นอาจจะเป็นการเปรียบเทียบอย่างสั้น ๆ หรืออย่างละเอียดก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทและจุดประสงค์การใช้อุปมาโวหารภาษานั้น เพื่อจะไปช่วยส่งเสริมโวหารด้านอื่น ๆ อย่างไร จากการศึกษาลักษณะอุปมาโวหารในนวนิยายเรื่องไส้เดือนตาบอดในเขาวงกต ของวีรพร นิติประภาณัน พบว่า มีการใช้อุปมาโวหารภาษาที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

“รูปนพปันที่ถูกตัดขึ้นไว้ราวกับประกาศนียบัตรแห่งชัยชนะเหนือผู้หญิงอื่นในตอนเริ่มแรกได้กลายมาเป็นอนุสรณ์สถานแห่งความพยายามอย่างสิ้นหวังในอันจะยืนยันการมีอยู่ของชีวิตคู่ที่แหลกลาญ ชีวิตคู่ซึ่งแม่ไม่อาจมองเห็น และไม่ต้องการเหลือเกินที่จะมองเห็น หากยังห่ม เทพธิดามากมายลงไปเพื่อจะได้เห็นมัน แต่สุดท้ายก็ทำได้เพียงพาตัวเข้าไปอยู่ในวงล้อมของดวงตาที่เพ่งจ้องและตกเป็นฝ่ายถูกมองไปเสียเอง ข้าร้ายยังทำให้ผ้าบ้านพลอยรกพร้อยไปด้วยไบบนหน้ามากมายจนดูละม้ายที่เก็บอัฐิคนตายตามวัดไป” (หน้า 42-43)

จากตัวอย่างผู้เขียนใช้อุปมาโวหารภาษาเปรียบเทียบรูปจำนวนมากของแม่ที่ถ่ายรูปคู่กับพ่อ บ่งบอกรายละเอียด เหตุการณ์ว่าทั้งคู่นั้นได้ทำกิจกรรมอะไรร่วมกันมาบ้าง

นอกเหนือจากนี้ยังมีการเล่าถึงความรู้สึกล้มเหลว ผิดหวังและแตกสลายในการครองชีวิตคู่ของแม่ ผู้เขียนใช้โวหารเปรียบเทียบรูปภาพจำนวนมากที่ตั้งและแขวนไว้เป็นจำนวนมาก ซึ่งเกะกะและรกรุงรังพร้อมกับความผิดหวังที่สะท้อนออกมาจากรูปภาพนัยน์ตาของผู้เป็นแม่กับอัฐคนตายในวัด ซึ่งตั้งอยู่ระเกะระกะไม่เป็นระเบียบแบบแผน อัฐคนตายเป็นสถานที่สำหรับบรรจุกระดูกของคนตายซึ่งตั้งไว้ในวัด

ตัวอย่างที่ 2

“ไม่รวมห้องถ้ำ ๑ ไปที่ค้อยกระแทกบานประตู ตะโกนโหวกเหวกด่าลอยลมถึงกันไปมา โทรทัศน์ที่เอาแต่แผดเสียงละครเรื่องเดียวกันดังลั่นออกมาจากทุกห้องโดยพร้อมเพรียงกัน สร้างระบบเสียงสมบูรณแบบรอบทิศให้กับอภิมหาจักรีที่แผ่ขยายอำนาจออกไปไม่หยุดยั้ง จานอาหารบูตเน่ากับถาดขะนึ่งน้ำองววงกองตามหน้าห้องแล้วยังเดียวดายเห็นบนาวที่ค้อยจะห่อหุ้มเขาเอาไว้ราวกับหยาไยแมงมุมในตอนตื่นนอนนั้น...” (หน้า 52)

จากตัวอย่างที่ยกขึ้นมาแสดงนั้น ผู้เขียนได้ใช้อุปมาโวหารภาษาเปรียบเทียบสถานการณ์ของความวุ่นวายของผู้คนซึ่งมีจำนวนมากที่ปราณอาศัยอยู่ ผู้เขียนเปรียบเทียบเรื่องอารมณ์ความต้องการที่แสดงออกของผู้คนที่อยู่รอบ ๆ ปราณนั้นมีนิสัยใจคอที่ต่างกันอย่างออกไป ในมุมมองพระพุทธศาสนาอภิมหาจักรีหมายถึงลักษณะอันเป็นพื้นฐานของจิตหรือนิสัยอันเป็นพื้นเพของบุคคลแต่ละคน คำว่าจักรี ใช้เรียกบุคคลที่มีจริยาอย่างนั้น ๆ ประกอบไปด้วยคนที่มี 1) ราคะจิต คือผู้ประพฤตินักไปทางรักสวรั้งาม 2) โทสะจิต คือผู้มีปกตินิสัยหนักไปทางโทสะ คือผู้ประพฤตินักไปใจร้อน 3) โมหะจิต คือผู้มีปกตินิสัยหนักไปทางโมหะ เกลา เชื่องซึม เชื่องคนง่าย งมงาย ขาดเหตุผล มองอะไรไม่ทะลุปรุโปร่ง 4) วิทกจริต คือผู้มีปกตินิสัยหนักไปทางนึกคิดจับจดฟุ้งซ่าน 5) สัทธาจริต คือผู้มีปกตินิสัยหนักไปทางศรัทธา น้อมใจเชื่อ เลื่อมใสได้ง่าย 6) ญาณจริตหรือพุทธิจริต คือผู้มีปกตินิสัยหนักไปทางชอบคิดพิจารณาด้วยเหตุผลอย่างลึกซึ้ง ชอบใช้ปัญญาพิจารณาตามความเป็นจริง ไม่เชื่ออะไรโดยไม่มีเหตุผล (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2545: 189-190) จิตเหล่านี้ในพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นอภิมหาจักรีของคนทั่วไป

ตัวอย่างที่ 3

“...มันเป็นเส้นเชือกทำด้วยเงินที่ตัวดิ้อยกันอยู่ มองดูเกือบเหมือนเครื่องหมายอนันต์ แต่ซับซ้อนและซ้อนทับกันหลายชั้น นี่คือการแห่งนิรันดร์ เส้นไม่มีจุดเริ่มต้นและจุดจบที่ชัดเจนกลับไปกลับมาเหล่านี้คือสัญลักษณ์ของการเวียนว่ายตายเกิด สังสารอันเกี่ยวพันของชีวิตในโลกนี้กับชีวิตในโลกแห่งวิญญาณ และช่องว่างตรงกลางระหว่างเส้นทางเวียนว่ายเหล่านี้คือสุญญตา ความไม่มีอยู่...” (หน้า 183)

จากตัวอย่างผู้เขียนใช้อุปมาโวหารเรื่องเชือกที่มีการร้อยกลับไปกลับมาที่มีความสลับซับซ้อนหลายชั้น เปรียบเทียบให้เห็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏของมนุษย์บนโลกนี้ซึ่งไม่มีสิ้นสุด และมีหลักธรรมในพุทธศาสนาเรื่องสุญญตา ความไม่มีอยู่แทรกอยู่ระหว่างการเวียนว่ายตายเกิดของสรรพสัตว์เหล่านั้น สุญญตาในทัศนะพระพุทธศาสนาคือความว่าง มุ่งถึงความว่างกิเลสและว่างจากทุกข์ซึ่งเกิดจากกิเลส ว่างบาป

อภุศลทุจริต เป็นการว่างจากความทุกข์เพราะเกิดจากบาปอภุศลทุจริต (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, 2559) หลักสัญญาตาในพระพุทธศาสนา หลักธรรมข้อนี้ผู้เขียนได้ใช้อุปมาโวหารเปรียบเทียบโดยใช้ถ้อยคำภาษาซึ่งมีความรัดกุมแฝงปรัชญาชั้นสูงเปรียบเทียบให้อ่านเห็นภาพชัดเจน โดยอุปมาเปรียบเทียบเป็นเส้นเชือกวิธีการนี้ทำให้อ่านนั้นสามารถมองเห็นภาพได้อย่างเด่นชัดมากยิ่งขึ้น

จากการศึกษาภาษาอุปมาโวหารของวีรพร นิติประภา นั้น พบว่ามีการใช้วิธีการเขียนโวหารชนิดนี้จำนวนมาก ผู้เขียนเล่าเรื่องโดยใช้วิธีการอุปมาเปรียบเทียบสิ่งของ อารมณ์ความรู้สึก นิสัยใจคอ ลักษณะการแต่งกายของตัวละครที่ปรากฏในเรื่องกับอีกสิ่งหนึ่งซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับหลักแนวคิดพระพุทธศาสนา เช่น ภาพแขวนของแม่จำนวนมากและอารมณ์ความรู้สึกล้มเหลวของแม่กับอัฐเก็บกระดูกของคนตายที่ตั้งอยู่เรียงรายไม่เป็นระเบียบในวัด ความวุ่นวายของผู้คนเปรียบกับอภิมหาจรดและเส้นเชือกอุปมาเปรียบเทียบได้กับการเวียนว่ายตายเกิดของสรรพสัตว์โดยมีหลักสัญญาตาแทรกอยู่ตรงกลาง การใช้อุปมาโวหารของวีรพร นิติประภา นี้ ทำให้การเล่าเรื่องของละครในนวนิยายวีรพร นิติประภา นั้น มีมนต์ขลัง สามารถสะกดความรู้สึกของผู้อ่านให้รู้สึกหลงใหลติดตามผลงานการเล่าเรื่องตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงบรรทัดสุดท้ายอย่างมีประสิทธิภาพ

4.5 สาธกโวหาร

สาธกโวหาร เป็นการใช้โวหารภาษาที่มุ่งให้ความชัดเจน โดยการนำเสนอตัวอย่างเพื่อให้การเล่าเรื่องนั้นมีความชัดเจนและหนักแน่นน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น สาธกโวหารเป็นองค์ประกอบเสริมในการใช้ภาษาสำหรับบรรยายโวหาร พรรณนาโวหารและเทศนาโวหาร อย่างไรก็ตามจากผลวิเคราะห์การใช้โวหารภาษาที่นำเสนอแนวคิดด้านพุทธศาสนาในนวนิยายเรื่อง ไล่เดือนตาบอดในเขวงกตของวีรพร นิติประภาตามแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการใช้โวหารภาษาของปาริฉัตร พยุงศรีนั้นไม่พบว่ามีลักษณะการใช้สาธกโวหารภาษาดังกล่าว

5. อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวเคราะห์การใช้โวหารภาษานำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาในนวนิยายเรื่อง ไล่เดือนตาบอดในเขวงกตของวีรพร นิติประภาตามแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการใช้โวหารของปาริฉัตร พยุงศรี ตามประเด็นเกี่ยวกับ 1) บรรยายโวหาร 2) พรรณนาโวหาร 3) เทศนาโวหาร 4) อุปมาโวหาร และ 5) สาธกโวหาร (2554: 42) นั้นทำให้เราเห็นถึงแนวคิดกลวิธีและตัวอย่างการใช้ภาษานำเสนอแนวคิดและภาษาวรรณศิลป์ที่ใช้ในการสร้างสรรค์วรรณกรรมของวีรพร นิติประภา ในรูปแบบต่าง ๆ

ผลของการศึกษาดังกล่าวพบว่า วีรพร นิติประภา นั้นได้ใช้วิธีการเขียนอุปมาโวหารชนิดนี้จำนวนมากที่สุด โดยผู้เขียนได้เล่าเรื่องใช้วิธีการอุปมาเปรียบเทียบกับสิ่งของ อารมณ์ความรู้สึก นิสัยใจคอ ลักษณะการแต่งกายของตัวละครที่ปรากฏในเรื่องกับอีกสิ่งหนึ่งซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับข้อหลักแนวคิดพระพุทธศาสนา รองลงมาได้แก่การเขียนแบบการบรรยายโวหารเล่าถึงลักษณะและอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร มีวิธีการบรรยายเป็นขั้นเป็นตอน สอดแทรกรายละเอียดของตัวละครว่ามีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกับแนวคิดและหลักคิดในพระพุทธศาสนาอย่างไร วิธีการดังกล่าวนี้ช่วยให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจในรายละเอียด ลักษณะ อารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร ทำให้การเล่าเรื่องดำเนินไปอย่างลื่นไหลและไม่สะดุดความรู้สึกของผู้อ่าน ลำดับต่อมาได้แก่การใช้พรรณนาโวหารเล่าให้ปรากฏเห็นภาพความงดงามอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครในอดีตซึ่งมีความสุขเมื่อได้ไปเที่ยวกับคนรักในสถานที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนา เช่น โบสถ์ วัดวาอาราม วิหาร เป็นต้น ผู้เขียนได้พรรณนาถึงความงดงามของภาพวาดในวิหารพร้อมกับพรรณนาถึงความสุขของชาเรีย วิธีการเหล่านี้ช่วยเพิ่มอรรถรสในนวนิยายของวีรพร นิติประภา มากยิ่งขึ้น สำหรับเทศนาโวหารภาษานั้นผู้เขียนใช้น้อยมาก มีเพียงการยกเอาคำพูดของลุนธินิญาติสนิทของชาเรียและชาลิกาสอนเรื่องการทานอาหารให้กับชาเรียมีหลักแนวคิดพระพุทธศาสนา คือความนึกคิดและจิตวิญญาณตัวอย่างเดียวเท่านั้น อย่างไรก็ตามจากผลวิเคราะห์การใช้โวหารภาษาที่นำเสนอแนวคิดด้านพุทธศาสนาในนวนิยายเรื่อง ไล่เดือนตาบอดในเขาวงกตของวีรพร นิติประภาตามแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการใช้โวหารภาษาของปาริฉัตร พยุงศรี นั้นไม่พบว่ามีลักษณะการใช้สาธกโวหารภาษาดังกล่าว

6. ข้อเสนอแนะ

บทความเชิงวิชาการชิ้นนี้เป็นการศึกษาและวิเคราะห์การใช้โวหารภาษานำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาเท่านั้น อย่างไรก็ตามจากการศึกษาการใช้โวหารภาษาในการแต่งนวนิยายเรื่อง ไล่เดือนตาบอดในเขาวงกตของวีรพร นิติประภา นั้นยังมีประเด็นที่น่าสนใจอีกคือ

6.1 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) เสนอแนะให้ศึกษากลวิธีในการเล่าเรื่องในนวนิยายเรื่องไล่เดือนตาบอดในเขาวงกตของวีรพร นิติประภา

2) เสนอแนะให้ศึกษาการใช้ถ้อยคำ ประโยค กระบวนการเชื่อมโยงความที่นำเสนอ การใช้ภาพพจน์ การใช้สำนวนภาษา และการใช้ภาษาสนทนาตามแนวความคิดพุทธศาสนาในนวนิยายเรื่องไล่เดือนตาบอดในเขาวงกตของวีรพร นิติประภา

3) เสนอแนะให้ศึกษาการใช้ภาษาที่นำเสนอแนวความคิดในรูปแบบอื่นๆ อาทิ เช่น ทางสังคมวัฒนธรรม ทางจิตวิทยา เป็นต้น นอกเหนือจะศึกษาเพียงแค่การใช้ภาษาที่นำเสนอแนวความคิดเฉพาะพระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

- กมลทิพย์ กาลพันธ์. (2559). **วรรณคดีร้อยแก้วสมัยรัตนโกสินทร์หลังได้รับอิทธิพลตะวันตก ประเภทบันเทิงคดี (นวนิยาย) ยุคแรก.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา <http://lms.skru.ac.th/course/info.php?id=712>.
- จดหมายข่าวเทวาลัย สานสายใยชาวอักษรฯ. (2558). **สรุปเนื้อหาการเสวนาไล่เดือนดาบอดในเทวาลัย.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา http://www.arts.chula.ac.th/dhevalai/doc/dhevalai_year7no30.pdf.
- จิระนันท์ อนันต์ไทย. (2557). **บทความรายการบ้านเมืองเรา: เรื่องสั้นและนวนิยายไทย.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา http://www.1374.org/5_radio/1_radio_isoc/1_banmuang/3_text/2557/7_57/10bm.pdf.
- ไทยรัฐออนไลน์. (2559). **ไล่เดือนดาบอดในเขาวงกต ผลงานวีรพร นิติประภา คว่ำซีไรต์ปี 58.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา <http://www.thairath.co.th/content/534156>.
- ธนกร ชูสุขเสริม. (2559). **การวิเคราะห์เรื่องกายกับจิตในปรัชญาพุทธศาสนาเถรวาทและเตลส์การ์ตส์.** (ออนไลน์) แหล่งที่มา <file:///C:/Users/DR%20DAR0/Downloads/33300441.pdf>.
- บุญมี แพนแก้ว. (2543). **ญาณวิทยา (ทฤษฎีความรู้).** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- ปาริฉัตร พยุงศรี. (2554). **ภาษาที่นำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาของสไบเมือง. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (ภาษาไทย).** กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2538). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2545). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.** กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.
- โพสต์ทูเดย์-ข่าวบันเทิง. (2558). **ไล่เดือนดาบอดในเขาวงกต คว่ำซีไรต์ปี 58.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา <http://www.posttoday.com/ent/thai/395408>.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.** กรุงเทพฯ: บริษัทสิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- วีรพร นิติประภา. (2558). **ไล่เดือนดาบอดในเขาวงกต.** กรุงเทพฯ: มติชน.
- สถาบันการศึกษาเพื่อสร้างประชาธิปไตย. (2557). **ความหมายของคำว่า ลัทธิอนาธิปไตย.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา http://lovedemocracy01.blogspot.com/2014/03/blog-post_1684.html.

- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. (2559). **ความว่าง**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <http://www.dharma-gateway.com/monk/preach/somdej/sd-051.htm>.
- อรพรรณ จันทรวงศ์ไพศาล. (2557). **ไล่เดือนตาบอดในเขาวงกต วีรพร นิติประภา นิยายรัก น้ำเน่า บนเงา ความขัดแย้ง**. (ประชาชาติธุรกิจออนไลน์). แหล่งที่มา http://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1396865505.
- ASTV ผู้จัดการออนไลน์. (2558). **ม้ามืด! นวนิยายไล่เดือนตาบอดในเขาวงกต โดยวีรพร นิติประภาคว้าซีไรต์ 58**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <http://www.manager.co.th/CelebOnline/ViewNews.aspx?NewsID=9580000118302>.

ปัจจัยในการสำเร็จการศึกษาล่าช้า และสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ของนิสิต
ระดับบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Factors Contributing to Delayed and Specified Graduation of
Graduate Students of Faculty of Humanities and Social Sciences,
Mahasarakham University

พวงเพชร วอนวัฒนา

Phoungphe Wornwattana

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University

E-mail: Phoungphet_w@hotmail.com

ได้รับบทความ: 24 กรกฎาคม 2563; แก้ไขบทความ: 8 กันยายน 2563; ตอรับตีพิมพ์: 15 กันยายน 2563

Received: July 24, 2020; Revised: September 8, 2020; Accepted: September 15, 2020

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยในการสำเร็จการศึกษาล่าช้า และสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และ 2) เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยในการสำเร็จการศึกษาล่าช้าและสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ที่มีหลักสูตรที่ศึกษาแตกต่างกัน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการงานวิจัยครั้งนี้ คือผู้สำเร็จการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่สำเร็จการศึกษาในปีการศึกษา 2560-2562 จำนวน 79 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามปัจจัยในการสำเร็จการศึกษาล่าช้า และการสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน F-test และเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่โดยใช้การเปรียบเทียบเชิงพหุคูณ สถิติ Scheffe

ผลการวิจัยพบว่า

นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยในการสำเร็จการศึกษาล่าช้า และสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์โดยรวม และรายด้าน 4 ด้านอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดและรองลงมา ดังนี้ ด้านคุณลักษณะส่วนตัวของนิสิต

($\bar{x}$ = 4.22) ด้านขั้นตอน/ระเบียบ/ข้อบังคับ/แนวปฏิบัติ ($\bar{x}$ = 4.20) ด้านความรู้ในการวิจัย ($\bar{x}$ = 4.01) ด้านการบริการแหล่งค้นคว้าทางวิชาการ ($\bar{x}$ = 3.93) ตามลำดับ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยในการสำเร็จการศึกษาล่าช้า และสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ อยู่ในระดับมากที่สุด 2 ด้าน คือ ด้านอาจารย์ที่ปรึกษาในการทำวิจัย ($\bar{x}$ = 4.70) และด้านการบริหารจัดการของหลักสูตร ($\bar{x}$ = 4.55) มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยในการสำเร็จการศึกษาล่าช้า และสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ อยู่ในระดับปานกลาง 1 ด้าน คือ ด้านปัญหาส่วนตัวของนิสิต ($\bar{x}$ = 3.21)

โดยสรุป ปัจจัยที่มีผลต่อการสำเร็จการศึกษาล่าช้า และสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษามากที่สุด คือด้านอาจารย์ที่ปรึกษาในการทำวิจัย และด้านการบริหารจัดการของหลักสูตร ซึ่งสารสนเทศที่ได้นี้จะเป็แนวทางให้หลักสูตรได้นำไปพัฒนาและปรับปรุงการบริหารจัดการเรียนการสอนนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การสำเร็จการศึกษา, นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา

Abstract

This study aimed at 1) investigating opinions regarding factors contributing to delayed and specified graduation of the graduate students of the Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University, and 2) comparing their opinions regarding factors contributing to delayed and specified graduation of the graduate students of the Faculty of Humanities and Social Sciences based on different study plans of different curriculums. Selected through purposing sampling, the participants included 79 graduate students who completed their postgraduate study between the academic years 2017 and 2019. The research instruments consisted of a questionnaire pertaining to the factors contributing to the delayed and specified graduation of the graduate students of the Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University. Statistics for data analysis included percentage, standard deviation, F-test and Multiple Comparison Test based on Scheffe.

The research result finds that:

The graduate students of the Faculty of Humanities and Social Sciences had the overall opinions concerning delayed and specified graduation with four aspects at high level ranging from the highest mean score to the least

mean score. The mean score for the aspect of personal characteristics of the graduate students is ($\bar{x} = 4.22$), procedures/regulations/rules/guideline ($\bar{x} = 4.20$), knowledge about research ($\bar{x} = 4.01$), services for sources for academic search ($\bar{x} = 3.93$) respectively. They had opinions about factors contributing to delayed and specified graduation of two aspects at highest level including research advisor ($\bar{x} = 4.70$) and administration and curriculum management ($\bar{x} = 4.55$). They had opinions about factors contributing to delayed and specified graduation at moderate level for one aspect concerning personal problem ($\bar{x} = 3.21$).

In conclusion, the most important factors contributing to delayed and specified graduation based on the requirements of the postgraduate studies are research advisor and administration and curriculum management. This study provides a guideline for administrative committee of all curriculums to use for the improvement of effective administration and learning and teaching management of graduate students to enhances and supports the graduate students.

Keywords: Graduation, Graduate Students

1. บทนำ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้จัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ณ ปัจจุบัน มีจำนวนทั้งสิ้น 8 หลักสูตร แยกเป็นระดับปริญญาเอก จำนวน 3 หลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย สาขาวิชาศาสนา และภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนา และสาขาวิชาภาษาอังกฤษ ระดับระดับปริญญาโท จำนวน 5 หลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย สาขาวิชาศาสนาและภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น และสาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ และหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ และสาขาวิชาการสอนภาษาและวรรณกรรมไทย (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2561) โดยจัดการศึกษาระบบในเวลาราชการและนอกเวลาราชการ ในการจัดการเรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษาดังกล่าว มีคณะกรรมการบัณฑิตศึกษาประจำคณะ ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร ทำหน้าที่ควบคุม กำกับ ติดตาม และประเมินการจัดการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษา โดยมีเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบงานด้านการจัดการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษา ช่วยกำกับติดตามนิสิตให้ดำเนินการตามระเบียบและข้อบังคับของมหาวิทยาลัย ซึ่งนิสิตทุกคนต้องปฏิบัติตาม ข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ว่าด้วย

การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา พ.ศ. 2557 ข้อ 17 การกำหนดระยะเวลาการศึกษาตามหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา ข้อ 17.1 การสอนในเวลาราชการ ข้อ 17.1.2 หลักสูตรปริญญาโทบัณฑิตให้ใช้ระยะเวลาการศึกษาตามหลักสูตรจนสำเร็จการศึกษาอย่างน้อย 3 ภาคการศึกษาปกติ และอย่างมากไม่เกิน 10 ภาคการศึกษาปกติ ข้อ 17.1.3 หลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิต ให้ใช้ระยะเวลาการศึกษาตามหลักสูตร ไม่เกิน 12 ภาคการศึกษาปกติ แต่ต้องไม่เกิน 6 ปีการศึกษา ข้อ 17.2 การสอนนอกเวลาราชการ 17.2.2 หลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต ให้ใช้ระยะเวลาการศึกษาตามหลักสูตรจนสำเร็จการศึกษาอย่างน้อย 4 ภาคการศึกษา และอย่างมากไม่เกิน 10 ภาคการศึกษา แต่ต้องไม่เกิน 5 ปีการศึกษา (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2561)

จากการรวบรวมข้อมูลสถิติของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาส่วนใหญ่ใช้เวลาในการศึกษาจนเกือบพ้นสภาพการเป็นนิสิต หรือใช้เวลาเท่ากับระยะเวลาสูงสุดที่มหาวิทยาลัยกำหนดไว้ ทำให้นิสิตเสียเวลาในการนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการปรับวุฒิเพื่อหน้าที่การงานที่สูงขึ้น สูญเสียค่าใช้จ่ายงบประมาณเพิ่มขึ้น หรือพลาดโอกาสในการสมัครเข้าทำงานหากแต่นิสิตยังไม่สำเร็จการศึกษา นอกจากนี้ นิสิตยังมีผลกระทบต่อสภาพจิตใจ เกิดความวิตกกังวลและความเครียด เนื่องจากถูกบังคับด้วยระยะเวลาที่เหลือน้อยรวมไปถึงอาจทำให้หลักสูตรเสียชื่อเสียงในการผลิตบัณฑิตให้สำเร็จการศึกษาได้ เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยในการสำเร็จการศึกษาล่าช้า และสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการนำปัจจัยที่ศึกษาเหล่านั้นมาวิเคราะห์หาสาเหตุ เพื่อใช้เป็นข้อเสนอแนะสำหรับหลักสูตรในการวางแผนการจัดการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษาให้มีประสิทธิภาพ เพื่อลดจำนวนนิสิตที่สำเร็จการศึกษาล่าช้าให้สำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ และนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษานิสิตที่สำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์มาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์แก่นิสิตที่สำเร็จการศึกษาล่าช้า ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่หลักสูตรและคณะ รวมถึงลดภาระการขาดแคลนอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ในการควบคุมดูแลนิสิตรายอื่น เนื่องจากการไม่สำเร็จการศึกษาของนิสิตตามเกณฑ์

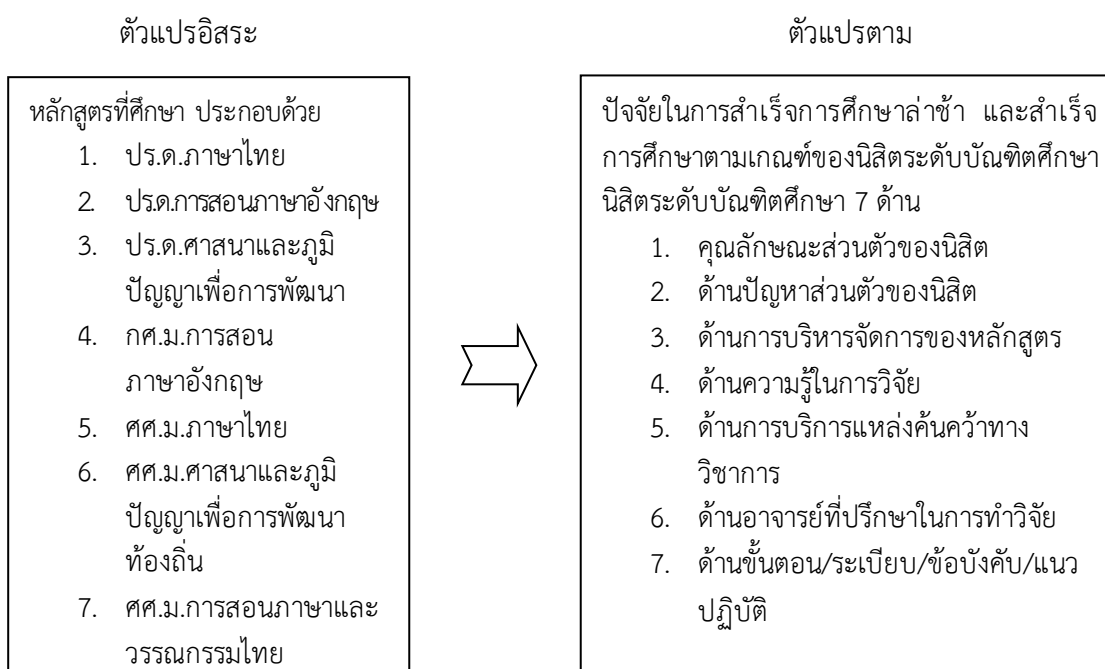
2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยในการสำเร็จการศึกษาล่าช้า และสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
2. เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยในการสำเร็จการศึกษาล่าช้าและสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ที่มีหลักสูตรที่ศึกษาแตกต่างกัน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสำเร็จการศึกษาล่าช้า และสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ ของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จากวัตถุประสงค์ข้างต้นสรุปกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยเห็นว่า ปัจจัยในการสำเร็จการศึกษาล่าช้าและสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ ของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษามาจากหลายปัจจัย ผู้วิจัยจึงได้กำหนดปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรในงานวิจัย 7 ด้าน ได้แก่

1. ด้านคุณลักษณะส่วนตัวของนิสิต หมายถึง ความมุ่งมั่นตั้งใจและความอดทน ความรับผิดชอบและการวางแผนการทำวิจัย และความสามารถในการบริหารเวลาในการทำวิจัยที่เหมาะสม

2. ด้านปัญหาส่วนตัวของนิสิต หมายถึง มีภาระหน้าที่ต่อครอบครัว มีภาระหน้าที่สถานที่ทำงาน ปัญหาเรื่องสุขภาพ และปัญหาเรื่องงบประมาณในการวิจัย/การศึกษา

3. ด้านการบริหารจัดการของหลักสูตร หมายถึง รายวิชาที่จัดไว้ในหลักสูตรครบถ้วนและสอดคล้องกับสาขาวิชา เนื้อหาวิชาที่ศึกษาสอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน เนื้อหาวิชาในหลักสูตรมีส่วนช่วยเพิ่มความสามารถในการคิดวิเคราะห์ปัญหา และเนื้อหาวิชาในหลักสูตรมีส่วนช่วยเพิ่มความสามารถในการค้นคว้าและวิจัย

4. ด้านความรู้ในการทำวิจัย หมายถึง ทักษะการใช้ภาษาไทย/ภาษาอังกฤษ ในการอ่าน เขียน ติดต่อสื่อสารหรือทำวิจัย สามารถตัดสินใจเลือกหัวข้อและวิเคราะห์ปัญหา ในการทำวิจัยได้ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างเครื่องมือและเก็บรวบรวมข้อมูล มีความรู้เกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัย ความสามารถในการค้นคว้ารวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล สรุปและอภิปรายผลการวิจัยได้ และทักษะในการเขียนบทความวิจัย เพื่อตีพิมพ์หรือนำเสนอ ผลงาน

5. ด้านการบริการแหล่งค้นคว้าทางวิชาการ หมายถึง การบริการของสำนัก วิทยบริการมีความสะดวกรวดเร็ว หนังสือ เอกสาร ตำราในสำนักวิทยบริการเพียงพอต่อ ความต้องการของนิสิต อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ อาทิ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ในสำนัก วิทยบริการเพียงพอต่อความต้องการของนิสิต และคณะ/สาขา จัดเตรียมสิ่งสนับสนุนการ เรียนรู้ให้กับนิสิตใช้ทำงานวิจัยหรือสืบค้นข้อมูลนอกเหนือจากของสำนักวิทยบริการ

6. ด้านอาจารย์ที่ปรึกษาในการทำวิจัย หมายถึง ผู้มีคุณวุฒิและ ประสบการณ์ตรงตามสาขา มีความรู้ความเชี่ยวชาญในหัวข้อวิจัยที่นิสิตทำ มีเวลาให้นิสิตเข้า พบหรือขอคำปรึกษา มีช่องทางการสื่อสารระหว่างอาจารย์ที่ปรึกษากับนิสิต ให้ข้อเสนอแนะ ให้เห็นแนวทางปรับปรุงแก้ไขงานวิจัยอย่างชัดเจน ให้ความสำคัญในการให้กำลังใจและ ช่วยเหลือนิสิต ตรวจงานวิจัยให้นิสิตตรงตามเวลา และอาจารย์ที่ปรึกษาและนิสิตมี สัมพันธภาพที่ดีระหว่างกัน

7. ด้านขั้นตอน/ระเบียบ/ข้อบังคับ/แนวปฏิบัติ หมายถึง ขั้นตอน ระเบียบ ข้อบังคับประกาศ แนวปฏิบัติ สำหรับนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาที่มหาวิทยาลัยมหาสารคาม กำหนดมีความเหมาะสม มีการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วไบนิสิตสนใจและให้ความสำคัญ รวมทั้งมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอน ระเบียบ ข้อบังคับ แนวปฏิบัติ และประกาศ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

3.2 รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบผสมผสานเชิงคุณภาพและปริมาณ โดยเชิง ปริมาณผู้วิจัยใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล และเชิงคุณภาพโดยการศึกษาจาก เอกสารงานวิจัย และการสัมภาษณ์

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคามที่สำเร็จการศึกษา ในปีการศึกษา 2560-2562 โดยการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวนทั้งสิ้น 79 คน

3.4 เครื่องมือการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป ส่วนที่ 2 แบบสอบถามปัจจัยในการสำเร็จการศึกษาล่าช้า และสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ของนิสิต จำแนกระดับของความคิดเห็นเป็น 5 ระดับ และส่วนที่ 3 แบบสอบถามปลายเปิด แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อการสำเร็จการศึกษาล่าช้า และสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ของนิสิต

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

1. เครื่องมือเชิงปริมาณผู้วิจัย นำแบบสอบถามที่แก้ไขปรับปรุงแล้วเสนอผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา และความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง จำนวน 3 ท่าน เมื่อปรับปรุงเสร็จนำแบบสอบถามไปทดลองกับนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน หาคุณภาพของแบบสอบถามทั้งฉบับ ด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาตามวิธีของครอนบาค (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2540) ได้ค่าความเชื่อมั่นส่วนของแบบสอบถามเท่ากับ 0.92 และนำแบบสอบถามที่ผ่านการทดลองใช้และปรับปรุงแก้ไขแล้วไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยต่อไป

2. เครื่องมือเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาเอกสารวิจัย ข้อมูลต่าง ๆ การสังเกต การพูดคุยสอบถามและสัมภาษณ์จากการติดต่อประสานงานระหว่างนิสิตและเจ้าหน้าที่ เกี่ยวกับลักษณะส่วนตัว ปัญหาส่วนตัว การบริหารจัดการของหลักสูตร ความรู้ในการทำวิจัย การบริการแหล่งค้นคว้าทางวิชาการ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ขั้นตอนการทำวิทยานิพนธ์ ระเบียบ ข้อบังคับ และแนวปฏิบัติต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการศึกษาวิจัยให้ครอบคลุมและใช้ประโยชน์จากการวิจัยในครั้งนี้ได้จริง

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนและวิธีการ ดังนี้

1. ดำเนินการจัดทำแบบสอบถามตามจำนวนเท่ากับประชากรและกลุ่มตัวอย่างพร้อมทั้งตรวจสอบความถูกต้อง ครบถ้วน และความสมบูรณ์ของเอกสาร

2. ผู้วิจัยทำหน้าที่รับรายงานตัวนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่สำเร็จการศึกษาและเข้ารับพระราชทานปริญญาบัตร ปีการศึกษา 2561-2562 ในวันที่ 28 พฤศจิกายน 2562 และดำเนินการขอความร่วมมือจากนิสิตในการกรอกแบบสอบถาม จำนวน 19 ฉบับ เก็บรวบรวมเจาะจงเฉพาะนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่สำเร็จการศึกษาและเข้ารับพระราชทานปริญญาบัตร ปีการศึกษา 2561-2562 ซึ่งมีผู้สำเร็จการศึกษา จำนวน 19 คน

3. รวบรวมแบบสอบถามตามข้อ 2 และตรวจสอบแบบสอบถามที่ได้รับถูกต้องครบถ้วน และความสมบูรณ์ของเนื้อหาในแบบสอบถามที่ได้รับตอบกลับ
4. ส่งเอกสารขอความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามให้แก่ นิสิตที่สำเร็จการศึกษาในปีการศึกษา 2559-2561 จำนวน 34 คน และ 2560-2561 จำนวน 26 คน ที่สำเร็จการศึกษาไปก่อนหน้านี้ ทางไปรษณีย์ตามที่อยู่ประวัตินิสิตที่ให้ไว้ก่อนสำเร็จการศึกษา
5. ติดตามข้อมูลจากการส่งเอกสารแบบสอบถามจากนิสิต โดยผ่านทางโทรศัพท์
6. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้รับตอบกลับไปวิเคราะห์ข้อมูลและแปลผลต่อไป
7. ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลและรวบรวมข้อมูลจำนวน 30 วัน

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน ประกอบด้วย F-test (One-way Analysis of Variance: ANOVA) และเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่โดยใช้การเปรียบเทียบเชิงพหุคูณ (Multiple Comparison Test) สถิติ Scheffe

4. สรุปผลการวิจัย

1. นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 46 คน (ร้อยละ 36.70) อายุ 25-34 ปี (ร้อยละ 49.40) สถานภาพโสด (ร้อยละ 68.40) สถานภาพการทำงานเอกชน (ร้อยละ 49.37) มีประสบการณ์ทำวิจัยก่อนเข้าศึกษา (ร้อยละ 73.40) พักอาศัยนอกเขตจังหวัดมหาสารคาม (ร้อยละ 67.10) มีหลักสูตรที่ศึกษา กศ.ม. การสอนภาษาอังกฤษ (ร้อยละ 36.70) เกรดเฉลี่ยระดับปริญญาตรี 3.00-3.49 ระดับ ดี (ร้อยละ 53.16) การศึกษาต่อตรงสาขาเดิม (ร้อยละ 89.90)
2. นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยในการสำเร็จการศึกษาล่าช้า และสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์โดยรวม และรายด้าน 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดและรองลงมา ดังนี้ ด้านคุณลักษณะส่วนตัวของนิสิต ($\bar{x} = 4.22$) ด้านขั้นตอน/ระเบียบ/ข้อบังคับ/แนวปฏิบัติ ($\bar{x} = 4.20$) ด้านความรู้ในการวิจัย ($\bar{x} = 4.01$) ด้านการบริการแหล่งค้นคว้าทางวิชาการ ($\bar{x} = 3.93$) ตามลำดับ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยในการสำเร็จการศึกษาล่าช้า และสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ อยู่ในระดับมากที่สุด 2 ด้าน คือ ด้านอาจารย์ที่ปรึกษาในการทำวิจัย ($\bar{x} = 4.70$) และด้านการบริหารจัดการของหลักสูตร ($\bar{x} = 4.55$) มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยในการสำเร็จ

การศึกษาล่าช้า และสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ อยู่ในระดับปานกลาง 1 ด้าน คือ ด้านปัญหาส่วนตัวของนิสิต ($\bar{x} = 3.21$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านและรายข้อ ดังตาราง

ตาราง 1 ค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยในการสำเร็จ การศึกษาล่าช้า และสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา โดยรวม ทั้ง 7 ด้าน

ปัจจัยในการสำเร็จการศึกษาล่าช้า และสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์	$\bar{x}$	S.D.	ระดับปัญหา
1. ด้านคุณลักษณะส่วนตัวของนิสิต	4.22	0.57	มาก
2. ด้านปัญหาส่วนตัวของนิสิต	3.21	1.16	ปานกลาง
3. ด้านการบริหารจัดการของหลักสูตร	4.55	0.48	มากที่สุด
4. ด้านความรู้ในการวิจัย	4.01	0.54	มาก
5. ด้านการบริการแหล่งค้นคว้าทางวิชาการ	3.93	0.69	มาก
6. ด้านอาจารย์ที่ปรึกษาในการทำวิจัย	4.70	0.45	มากที่สุด
7. ด้านขั้นตอน/ระเบียบ/ข้อบังคับ/แนวปฏิบัติ	4.20	0.59	มาก
โดยรวม	4.12	0.37	มาก

2.1 นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยในการสำเร็จการศึกษาล่าช้า และสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ ด้านคุณลักษณะส่วนตัวของนิสิต โดยรวม และรายข้อ 3 ข้ออยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดและรองลงมา คือ ข้อ 1 ความมุ่งมั่นตั้งใจและความอดทน ($\bar{x} = 4.41$) ข้อ 2 ความรับผิดชอบและการวางแผนการทำวิจัย ($\bar{x} = 4.31$) และ ข้อ 3 ความสามารถในการบริหารเวลาในการทำวิจัยที่เหมาะสม ($\bar{x} = 3.94$) ตามลำดับ

2.2 นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยในการสำเร็จการศึกษาล่าช้า และสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ ด้านปัญหาส่วนตัวของนิสิต โดยรวม และรายข้อ 2 ข้อ อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดและรองลงมา คือ ข้อ 1 ภาระหน้าที่ที่ต่อครอบครัว ($\bar{x} = 3.43$) และข้อ 4 ปัญหาเรื่องงบประมาณในการวิจัย/การศึกษา ($\bar{x} = 3.21$) ตามลำดับ และมีความคิดเห็นข้อ 2 ภาระหน้าที่สถานที่ทำงาน ($\bar{x} = 3.82$) อยู่ในระดับมาก และข้อ 3 ปัญหาเรื่องสุขภาพ ($\bar{x} = 2.39$) อยู่ในระดับน้อย

2.3 นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยในการสำเร็จการศึกษาล่าช้า และสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ ด้านการบริหารจัดการของหลักสูตร โดยรวมและรายข้อ 4 ข้อ อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดและรองลงมา 3 อันดับ คือ ข้อ 4 เนื้อหาวิชาในหลักสูตรมีส่วนช่วยเพิ่มความสามารถในการค้นคว้าและวิจัย ($\bar{x} = 4.64$) ข้อ 3 เนื้อหาวิชาในหลักสูตร มีส่วนช่วยเพิ่มความสามารถในการคิดวิเคราะห์ปัญหา ($\bar{x} = 4.59$) ข้อ 2 เนื้อหาวิชาที่ศึกษาสอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน ($\bar{x} = 4.51$) และข้อ 1 รายวิชาที่จัดไว้ในหลักสูตรครบถ้วนและสอดคล้องกับสาขาวิชา ($\bar{x} = 4.46$) ตามลำดับ

2.4 นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยในการสำเร็จการศึกษาล่าช้า และสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ด้านความรู้ในการทำวิจัย โดยรวมและรายข้อ 6 ข้อ อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดและรองลงมา 3 อันดับ คือ ข้อ 2 ความสามารถในการตัดสินใจเลือกหัวข้อและวิเคราะห์ปัญหาในการทำวิจัยได้ ($\bar{x} = 4.12$) ข้อ 1 ทักษะการใช้ภาษาไทย/ภาษาอังกฤษในการอ่าน เขียน ตัดต่อสื่อสารหรือทำวิจัย และข้อ 3 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างเครื่องมือและเก็บรวบรวมข้อมูล ($\bar{x} = 4.08$) ข้อ 5 ความสามารถในการค้นคว้ารวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล สรุปและอภิปรายผลการวิจัยได้ ($\bar{x} = 3.96$) ตามลำดับ

2.5 นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยในการสำเร็จการศึกษาล่าช้า และสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ด้านการบริการแหล่งค้นคว้าทางวิชาการ โดยรวมและรายข้อ 4 ข้อ อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดและรองลงมา 3 อันดับ คือ ข้อ 1 การบริการของสำนักวิทยบริการมีความสะดวก รวดเร็ว ($\bar{x} = 4.11$) ข้อ 4 คณะ สาขา จัดเตรียมสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ให้กับนิสิตใช้ทำงานวิจัยหรือสืบค้นข้อมูลนอกเหนือจากของสำนักวิทยบริการ ($\bar{x} = 3.94$) ข้อ 2 หนังสือ เอกสาร ตำราในสำนักวิทยบริการเพียงพอต่อความต้องการของนิสิต ($\bar{x} = 3.86$) และข้อ 3 อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ อาทิ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ฯลฯ ในสำนักวิทยบริการเพียงพอต่อความต้องการของนิสิต มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x} = 3.81$)

2.6 นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยในการสำเร็จการศึกษาล่าช้า และสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ด้านอาจารย์ที่ปรึกษาในการทำวิจัย โดยรวมและรายข้อ 8 ข้อ อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดและรองลงมา 3 อันดับ คือ ข้อ 1 คุณวุฒิและประสบการณ์ตรงตามสาขา ($\bar{x} = 4.83$) ข้อ 2 ความรู้ความเชี่ยวชาญในหัวข้อวิจัยที่นิสิตทำ ($\bar{x} = 4.82$) ข้อ 8 อาจารย์ที่ปรึกษาและนิสิตมีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างกัน ($\bar{x} = 4.77$) และ ข้อ 5 ให้ข้อเสนอแนะให้เห็นแนวทางปรับปรุงแก้ไขงานวิจัยอย่างชัดเจน ($\bar{x} = 4.73$) ตามลำดับ

2.7 นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยในการสำเร็จการศึกษาล่าช้า และสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ด้านขั้นตอน ระเบียบ ข้อบังคับ แนวปฏิบัติ โดยรวมและรายข้อ 4 ข้อ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดและรองลงมา 3 อันดับ คือ ข้อ 1 ขั้นตอน ระเบียบ ข้อบังคับ แนวปฏิบัติ สำหรับนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาที่มหาวิทยาลัยกำหนดมีความเหมาะสม ($\bar{x} = 4.30$) ข้อ 3 นิสิตสนใจและให้ความสำคัญในขั้นตอน ระเบียบ ข้อบังคับ แนวปฏิบัติ ($\bar{x} = 4.21$) ข้อ 4 นิสิตมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอน/ระเบียบ/ข้อบังคับ/แนวปฏิบัติ ($\bar{x} = 4.19$) และข้อ 2 มหาวิทยาลัยมีการประชาสัมพันธ์ขั้นตอน ระเบียบ ข้อบังคับ แนวปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ($\bar{x} = 4.12$)

3. นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ที่มีหลักสูตรที่ศึกษาแตกต่างกันมีความคิดเห็นด้วยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการสำเร็จการศึกษาล่าช้า และสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาโดยรวม ด้านปัญหาส่วนตัวของนิสิต ด้านความรู้ในการทำวิจัย ด้านอาจารย์ที่ปรึกษาในการทำวิจัย และด้านขั้นตอน/ระเบียบ/ข้อบังคับ/แนวปฏิบัติไม่แตกต่างกัน

4. นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ที่มีหลักสูตรที่ศึกษาแตกต่างกันมีความคิดเห็นด้วยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการสำเร็จการศึกษาล่าช้า และสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา ด้านคุณลักษณะส่วนตัวของนิสิต ด้านการบริหารจัดการของหลักสูตร ด้านการบริการแหล่งค้นคว้าทางวิชาการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่พบว่า

4.1 นิสิตระดับบัณฑิตศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยในการสำเร็จการศึกษาล่าช้าและสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ ด้านคุณลักษณะส่วนตัวของนิสิต มากกว่าหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาและภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

4.2 นิสิตระดับบัณฑิตศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยในการสำเร็จการศึกษาล่าช้าและสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ ด้านการบริหารจัดการของหลักสูตร มากกว่าหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาและภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาและหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

4.3 นิสิตระดับบัณฑิตศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทยมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยในการสำเร็จการศึกษาล่าช้าและสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ ด้านการบริการแหล่งค้นคว้าทางวิชาการ มากกว่าหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยในการสำเร็จการศึกษาล่าช้า และสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ ของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม สามารถอภิปรายผลการศึกษาได้ ดังนี้

1. นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยในการสำเร็จการศึกษาล่าช้า และสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์โดยรวม และรายด้าน 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดและรองลงมา ดังนี้ ด้านคุณลักษณะส่วนตัวของนิสิต ด้านขั้นตอน/ระเบียบ/ข้อบังคับ/แนวปฏิบัติ ด้านความรู้ในการวิจัย และด้านการบริการแหล่งค้นคว้าทางวิชาการ ตามลำดับ เนื่องจากนิสิตขาดความรู้ในการทำวิจัย การตัดสินใจเลือกหัวข้อในการทำวิจัย ทำให้ไม่สามารถเขียนงานวิจัยได้ ขาดการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อประกอบการศึกษา ขาดการบริหารเวลา การวางแผนการทำวิจัยให้เหมาะสม รวมทั้งไม่ศึกษาระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยทำให้พลาดโอกาสในการสำเร็จการศึกษา เนื่องจากไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ข้อบังคับของมหาวิทยาลัย เช่น เรื่องตีพิมพ์บทความวิจัยวิทยานิพนธ์ ไม่ใส่ชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสมจิตร แก้วมณี (2551) ที่พบว่า นักศึกษามีความเห็นต่อปัญหาการทำวิทยานิพนธ์ทั้ง 5 ด้าน คือ 1) ด้านคุณลักษณะส่วนตัวและความพร้อมของนักศึกษา 2) ด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการของนักศึกษา 3) ด้านคุณลักษณะของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ 4) ด้านหลักสูตรและการเรียนการสอน และ 5) ด้านการบริการวิชาการของมหาวิทยาลัย อยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับการศึกษาของ นิภา ศรีโพธิ์โรจน์ (2524: 5, 10) ได้กล่าวว่าการเลือกเรื่องที่จะวิจัยนั้นจะต้องเป็นเรื่องที่เหมาะสมกับความรู้ ความสามารถ และทักษะของผู้วิจัยจะต้องมีความรู้ เทคนิควิธีในการเขียนรายงานการวิจัย จึงจะสามารถนำเสนอให้ผู้อื่นได้รับทราบได้เข้าใจ และมีความรู้ในเรื่องที่ผู้วิจัย จัดทำขึ้นอย่างละเอียดและชัดเจน และงานวิจัยของกิตติยา สุทธิประภา และสมาน ลอยฟ้า (2557) ที่พบว่า การทำวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ขั้นตอนการกำหนดหัวข้อจนถึงขั้นตอนการรวบรวมข้อมูล นักศึกษาส่วนใหญ่ใช้เวลาโดยเฉลี่ย 1-2 ภาคการศึกษาและมีการเปลี่ยนแปลงและปรับแก้ไขงานบ่อยครั้ง สำหรับปัญหาในการทำวิทยานิพนธ์ส่วนใหญ่ได้แก่ นักศึกษาขาดทักษะด้านการอ่านสรุปความ โดยเฉพาะภาษาต่างประเทศ ขาดความรู้ความเข้าใจหัวข้อที่จะทำวิทยานิพนธ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของทรงธรรม ธีระกุล (2547) ที่พบว่า ปัจจัยด้านการบริการวิชาการของมหาวิทยาลัย การยืมเอกสารต่าง ๆ จากสำนักหอสมุดทำได้น้อยเล่มและเวลายืมน้อยเกินไป หนังสือ ตำรา และเอกสารต่าง ๆ มีน้อย เก่า และไม่ทันสมัย สื่อและอุปกรณ์ในการสืบค้นไม่เพียงพอ ไม่มีสถานที่ที่เป็นที่ทำงานและที่พักของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา

2. นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยในการสำเร็จการศึกษาล่าช้า และสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ด้านอาจารย์ที่

ปรึกษาในการทำวิจัย และด้านการบริหารจัดการของหลักสูตรอยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ในมหาวิทยาลัยมหาสารคามมีคุณวุฒิและประสบการณ์ตรงตามสาขา มีความรู้ความเชี่ยวชาญในหัวข้อวิจัยที่นิสิตทำ และมีช่องทางการสื่อสารระหว่างอาจารย์ที่ปรึกษากับนิสิต ทั้งนี้ กระบวนการวิชาการเนื้อหาของหลักสูตรควรมีเนื้อหาทันสมัย และสอดคล้องกับปัญหาความเป็นจริง ควรมีเนื้อหารายวิชาเกี่ยวกับทักษะภาษาอังกฤษและทักษะการวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูล กรรมการบริหารหลักสูตรควรจัดกลไกให้คำปรึกษาและติดตามผลงานของนิสิต และมีกระบวนการกระตุ้นความก้าวหน้าในการทำวิทยานิพนธ์ทุกภาคการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับสอดคล้องกับงานวิจัยของทรงธรรม ชีระกุล (2547) ที่พบว่า ปัจจัยด้านคุณลักษณะของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ อาจารย์ที่ปรึกษาไม่มีเวลาให้คำปรึกษาและตรวจงานแก่นิสิต อาจารย์ที่ปรึกษาและนิสิตมีความเข้าใจรอบวิจัยไม่ตรงกัน และอาจารย์ที่ปรึกษาไม่มีความรู้และเชี่ยวชาญในเรื่องที่นิสิตทำวิทยานิพนธ์ อาจารย์ไม่มีผลงานวิจัยและตำแหน่งทางวิชาการ และสอดคล้องกับงานวิจัยของดิลกรัตน์ โคตรสุมาตย์ และชาญ อภิบาลกุล (2554) ที่พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อระยะเวลาการสำเร็จการศึกษาของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นปัจจัยที่มีปัญหามากทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ การศึกษาอิสระ รองลงมา คือปัจจัยด้านการบริหารจัดการของหลักสูตร ด้านการบริการแหล่งค้นคว้าทางวิชาการ ด้านการเสนอผลงานวิทยานิพนธ์ และด้านการดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ และแนวทางในการจัดการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ควรปรับปรุงหลักสูตรอย่างต่อเนื่องใช้เนื้อหาสาระของหลักสูตรที่ทันสมัย และสอดคล้องกับปัญหาความเป็นจริง ควรเพิ่มฐานข้อมูลวารสารออนไลน์ และโปรแกรมคอมพิวเตอร์ต่าง ๆ ที่มีลิขสิทธิ์ถูกต้องให้เพียงพอับความต้องการ ควรมีกรอบเวลาในการเสนอโครงร่างวิทยานิพนธ์ เพื่อกระตุ้นให้นักศึกษาและอาจารย์ที่ปรึกษาเร่งทำงานตามแผนการศึกษา กรรมการบริหารหลักสูตรควรจัดกลไกให้คำปรึกษาและติดตามผลงานของนักศึกษา มีการจัดระบบการกระตุ้นความก้าวหน้าในการศึกษาค้นคว้าอย่างเคร่งครัดมหาวิทยาลัยควรเพิ่มช่องทางให้นักศึกษาได้นำเสนองานวิทยานิพนธ์ เป็นเวทีนำเสนอเพื่อให้นักศึกษามีประสบการณ์ในการนำเสนอผลงานต่อสาธารณะ ทั้งนี้ กระบวนการวิชาการเนื้อหาของหลักสูตรควรมีเนื้อหาทันสมัยและสอดคล้องกับปัญหาความเป็นจริง ควรมีเนื้อหาวิชาเกี่ยวกับทักษะภาษาอังกฤษและทักษะการวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูล กรรมการบริหารหลักสูตรควรจัดกลไกให้คำปรึกษาและติดตามผลงานของนิสิต และมีกระบวนการกระตุ้นความก้าวหน้าในการทำวิทยานิพนธ์ทุกภาคการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

3. นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยในการสำเร็จการศึกษาล่าช้า และสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ ด้านปัญหาส่วนตัวของนิสิต อยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากในภาพรวมนิสิตมีอายุไม่มากนักปัญหาส่วนตัวของนิสิตจึงอยู่ที่การทำงานเป็นส่วนใหญ่ ส่งผลให้การแบ่งเวลาไม่เหมาะสมจึงทำให้

การทำวิจัยไม่สามารถสำเร็จการศึกษาได้ตามระยะเวลาที่กำหนด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของธวัชชัย ศุภดิษฐ์ (2556: บทคัดย่อ) สรุปได้ดังนี้ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ของการเรียนของนักศึกษา ได้แก่ อายุ การได้รับทุนการศึกษาในระดับปริญญาโท แผนการศึกษาในระดับปริญญาโท และ ระยะเวลาที่ศึกษาในระดับปริญญาโท คณะสถิติประยุกต์ ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ของการเรียนของนักศึกษา ได้แก่ อายุการได้รับทุนการศึกษาในระดับปริญญาโท แผนการศึกษาในระดับปริญญาโท ระยะเวลาที่ศึกษาในระดับปริญญาโท กลุ่มสาขาวิชาที่ศึกษาในระดับปริญญาตรีและการได้รับเกียรตินิยมในระดับปริญญาตรี และระดับสถาบัน ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ของการเรียนของนักศึกษา ได้แก่ อายุและการได้รับเกียรตินิยมในระดับปริญญาบัตร และสอดคล้องกับงานวิจัยของมหาวิทยาลัยรามคำแหง (2556: บทคัดย่อ) พบว่า นักศึกษาที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อปัจจัยความสำเร็จในการศึกษาระดับปริญญาตรีแตกต่างกัน

6. ข้อเสนอแนะ

ปัจจัยในการสำเร็จการศึกษาล่าช้าและสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ ของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ในภาพรวมอยู่ระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านจะเห็นว่า ด้านอาจารย์ที่ปรึกษาในการทำวิจัยมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านการบริหารจัดการของหลักสูตร ด้านคุณลักษณะส่วนตัวของนิสิต ด้านขั้นตอน ระเบียบ ข้อบังคับ แนวปฏิบัติ ด้านความรู้ในการวิจัย ด้านการบริการแหล่งค้นคว้าทางวิชาการ และลำดับสุดท้าย ด้านปัญหาส่วนตัวของนิสิต ตามลำดับ จึงควรให้ความสำคัญในการกำกับและติดตามภาระงานในการควบคุมวิทยานิพนธ์ของนิสิตในที่ปรึกษาของอาจารย์ในแต่ละท่าน เพื่อให้มีความเหมาะสมสามารถดูแลได้อย่างทั่วถึง

ควรจัดประชุมสัมมนา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เกี่ยวข้อง เพื่อจัดทำแผนและโครงการในการพัฒนาระบบการทำวิทยานิพนธ์ รูปแบบการให้คำปรึกษาวิทยานิพนธ์ และกำหนดมาตรฐานในการควบคุมวิทยานิพนธ์ที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพหลักเกณฑ์ในการตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิทยานิพนธ์ ระยะเวลาในการเรียนและการสำเร็จการศึกษาของนิสิต รวมทั้งประกาศเป็นนโยบายของคณะเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กิตติยา สุทธิประภา และสมาน ลอยฟ้า. (2557). บทบาทห้องสมุดในการส่งเสริมการทำวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น . อินฟอร์เมชั่น. 21(1): 19-30.

- คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. (2561). รายงานประจำปี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 2561. มหาสารคาม: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ดิลก รักตน์ ไคร่งสุมาตย์ และชัยญา อภิบาลกุล. (2554). “ปัจจัยที่ส่งผลต่อระยะเวลาการสำเร็จการศึกษาของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น” วารสารศึกษาศาสตร์ ฉบับวิจัยบัณฑิตศึกษา, 5(3), 1-10.
- ทรงธรรม ธีระกุล. (2547). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำวิทยานิพนธ์ของมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา. รายงานวิจัย. บัณฑิตศึกษา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ธวัชชัย ศุภดิษฐ์. (2556). ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ของการเรียนในระดับปริญญาโทของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ปีการศึกษา 2554. รายงานวิจัย. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- นิภา ศรีไพโรจน์. (2524). สถิติวิจัยทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. (2561). คู่มือนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีการศึกษา 2561. คลังน่านาวิทยา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2540). วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- มหาวิทยาลัยรามคำแหง. (2556). ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการศึกษาระดับปริญญาตรีของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา. รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สมจิตร แก้วมณี. (2551). “ปัญหาในการทำวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาระดับมหาบัณฑิต. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์” วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 4(1), 133-158.

แนวทางการพัฒนานักศึกษาเพื่อสำเร็จการศึกษาตามกรอบระยะเวลา: กรณี
หลักสูตรเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ดิจิทัล
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Guidelines of Student Development for Graduation According to
the Time Frame: A Case Study of the Master of Economics,
Digital Economics Program, Buriram Rajabhat University

ปรีชา ปาโนรัมย์, กุลกันยา ศรีสุข,
Preecha Panoram, Kulkanya Srisuk,
สุริยา รักการศิลป์, นิธิโรจน์ ศุภกฤษฎสุวรรณกุล
Suriya Rakkarnsil, Nitiroj Suphagritsuwannalul
Panoram2516@yahoo.com
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Faculty of Management Science, Buriram Rajabhat University
ชุมพล รอดแจ่ม
Chumpon Rodjam
Chumpon.ro@ssru.ac.th
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
Suan Sunandha Rajabhat University

ได้รับบทความ: 10 สิงหาคม 2563; แก้ไขบทความ: 11 พฤศจิกายน 2563; ตอรับตีพิมพ์: 11 พฤศจิกายน 2563
Received: August 10, 2020; Revised: November 11, 2020; Accepted: November 11, 2020

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสำเร็จการศึกษาของนักศึกษา และแนวทางในการพัฒนาเพื่อให้
นักศึกษาสำเร็จการศึกษาตามกรอบระยะเวลาของหลักสูตรเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ดิจิทัล กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักศึกษาที่เข้ามาศึกษาภายในหลักสูตร
เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิตจำนวน 7 คน และกลุ่มนักศึกษาระดับปริญญาตรีสาขา
เศรษฐศาสตร์ชั้นปีที่ 4 ที่คาดหวังเพื่อศึกษาต่อจำนวน 50 คน รวม 57 คน เครื่องมือที่ใช้ได้แก่
แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า
T-test และ F-test (ANOWA) ผลการวิจัยพบว่า สภาพการจัดการเรียนการสอนที่มีความพึง

พอใจมากที่สุดคือเรื่อง สถานที่ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสำเร็จการศึกษา คือ ด้านการบริหารจัดการตนเอง รองลงมาคือ ด้านคณาจารย์ผู้สอนและควบคุมวิทยานิพนธ์ และด้านความรู้ทางวิชาการของนักศึกษา ส่วนแนวทางในการแก้ปัญหาได้แก่ การเริ่มอธิบายและสอนเกี่ยวกับการทำวิทยานิพนธ์ การแต่งตั้งอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ พร้อมทั้งกำหนดกรอบระยะเวลาการส่ง ตั้งแต่ปีที่ 1 และกำหนดกรอบการสอบวิทยานิพนธ์ในปีที่ 2

คำสำคัญ: สภาพการจัดการเรียนการสอน, ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสำเร็จการศึกษา, แนวทางการพัฒนานักศึกษาหลักสูตรเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต

Abstract

The purposes of this research were to study the conditions of current teaching and learning management, the factors influencing the student graduation and the development guidelines for students to graduate according to the time frame of the course, Master of Economics in Program of Digital Economics. The 57 persons of Sample groups were from the 7 students studying in program of Master of Economics and the 50 students studying in fourth year of Bachelor of Arts in Economics who are expected to continue their studies. The tools used in this research were questionnaires and interview forms. The statistics used were percentage, mean, standard deviation, T-test and F-test (ANOWA). The results of the research showed that the most satisfied teaching and learning conditions were the location, the factors influenced their graduation were self-management, the teachers and the thesis controllers and the academic knowledge of Student. For the guidelines of the problem's solution, namely, starting to explain and teach about thesis, Appointment of the thesis supervisor as well as specifying the deadline for submission from year 1 and thesis examination schedule in year 2.

Keywords: Conditions of Teaching and Learning, Factors Affecting Graduation, Development Guidelines for Student in Program on Master of Economics

1. บทนำ

หลักสูตรเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต เป็นหลักสูตรทางสังคมศาสตร์ที่มุ่งพัฒนามหาบัณฑิตให้มีความรู้ความสามารถด้านการประยุกต์ใช้หลักเศรษฐศาสตร์เพื่อนำมาพัฒนาสังคมและธุรกิจอันเนื่องมาจากคำแปลคือ “ศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องการสร้างความมั่งคั่ง” ดังนั้น

จึงต้องมีความเข้มข้นในการพัฒนาหลักสูตรเพื่อตอบโจทย์ดังกล่าว และโดยที่นักศึกษาหลักสูตรนี้ส่วนใหญ่จะสำเร็จการศึกษาเกิน 2 ปี ซึ่งระยะเวลาการสำเร็จการศึกษาไม่เกิน 5 ปี หากมีการวางแผนการศึกษาในหลักสูตรให้รัดกุมจะช่วยให้นักศึกษาสามารถสำเร็จการศึกษาได้ภายใน 2 ปี ดังนั้น การวิจัยนี้จึงมุ่งเน้นเกี่ยวกับ การหาแนวทางการพัฒนาเพื่อให้นักศึกษาสำเร็จการศึกษาภายในระยะเวลา 2 ปี ซึ่ง วาสนา วงศ์ชนะ (2562) ได้ดำเนินการวิจัยและเสนอแนวทางคือ หลักสูตรควรกำหนดระยะเวลาในขั้นตอนต่าง ๆ ให้ชัดเจน มีกระบวนการติดตามนักศึกษาเรื่องวิทยานิพนธ์ เป็นต้น และนักวิจัยท่านอื่น ๆ ก็เห็นตรงกันว่า ควรดำเนินการเน้นเรื่องวิทยานิพนธ์และกรอบระยะเวลาเป็นหลัก ดังนั้น ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยประสงค์จะดำเนินการวิจัยเพื่อให้ทราบว่า แนวทางที่จะพัฒนาในส่วนของหลักสูตรปริญญาโทสาขาเศรษฐศาสตร์ดิจิทัล ของคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์นี้จะเป็นอย่างไร ดังนั้น จึงได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาวิจัยนี้ ครอบคลุมกลุ่มประชากรอยู่ 2 กลุ่มด้วยกันได้แก่ กลุ่มที่ 1 นักศึกษาหลักสูตรเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิตจำนวน 7 คน กลุ่มที่ 2 กลุ่มนักศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาเศรษฐศาสตร์ชั้นปีที่ 4 ของคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ที่คาดหวังเพื่อเข้ามาศึกษาต่อจำนวน 50 คน รวมทั้งสิ้น 57 คน

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากหลายสถาบัน โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ซึ่งได้เกิดปัญหาที่สามารถสรุปได้ดังนี้คือ ปัญหาที่ 1 นักศึกษาส่วนใหญ่ไม่สามารถสำเร็จการศึกษาได้ตามกรอบระยะเวลาที่กำหนดไว้ใน มคอ.04 ปัญหาที่ 2 การดำเนินการวิทยานิพนธ์ใช้เวลานาน ปัญหาที่ 3 คือ ความทันสมัยและความง่ายของหลักสูตร ปัญหาที่ 4 คือ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักมีบุคลิกอุปนิสัยที่แตกต่างกันทำให้นักศึกษาสำเร็จการศึกษาล่าช้า ปัญหาที่ 5 การบริหารจัดการตนเองของนักศึกษาที่อาจจะขาดความรับผิดชอบต่อการทำวิทยานิพนธ์ที่ต่อเนื่อง และปัญหาข้อที่ 6 การบริการด้านวิชาการของมหาวิทยาลัย ซึ่งปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาหลัก ๆ ที่ทำให้นักศึกษาไม่สามารถสำเร็จการศึกษาตามกรอบระยะเวลาที่กำหนดเอาไว้โดยเฉพาะอาจจะเกิดขึ้นกับนักศึกษาหลักสูตรเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ดิจิทัล

ดังนั้น เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเพื่อแสวงหาแนวทางในการแก้ปัญหาโดยมีวัตถุประสงค์คือ เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันของหลักสูตร ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสำเร็จการศึกษาของนักศึกษา และแนวทางในการพัฒนาเพื่อให้นักศึกษาสำเร็จการศึกษาตามกรอบระยะเวลาของหลักสูตร เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ดิจิทัล

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันของหลักสูตร เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ดิจิทัล มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสำเร็จการศึกษาของนักศึกษาในหลักสูตรเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ดิจิทัล มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

3. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนานักศึกษาให้สำเร็จการศึกษาตามกรอบระยะเวลาของหลักสูตรเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ดิจิทัล มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ในขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลทั่วไปตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 โดยผู้วิจัยได้จัดประชุมคณะทำงานเพื่อศึกษาข้อมูล แนวคิดและทฤษฎีเพื่อสร้างแบบสอบถามเชิงปริมาณ/คุณภาพ และแบบการสัมภาษณ์ จากนั้นดำเนินการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสำเร็จการศึกษาของนักศึกษา และทำการสรุปข้อมูล โดยใช้ค่าสถิติเพื่อการวิจัย สรุปและวิเคราะห์จากแบบสอบถามและรายงานตามค่าสถิติ ในระยะที่ 2 ดำเนินการสัมภาษณ์ ความคิดเห็นเป็นรายประเด็นเพื่อทราบถึงวิธีที่จะแก้ปัญหาและสังเคราะห์ข้อมูลที่มีลักษณะคำตอบที่คล้ายกัน สรุปผลเป็น 3 ส่วนได้แก่ สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสำเร็จการศึกษาและแนวทางในการแก้ปัญหา ขั้นตอนที่ 3 ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ วิเคราะห์ข้อมูลรายละเอียดทั้งหมดลงในเนื้อหาบทที่ 4 และทำการสรุปข้อมูลและอภิปรายผลในเนื้อหาของบทที่ 5 จากนั้นจึงได้สรุปเขียนเป็นบทความวิจัยเพื่อนำไปสู่การตีพิมพ์

3.2 วิธีการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยลงเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยใช้วิธีการให้แต่ละท่านตอบแบบสอบถามตามกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับมอบหมายตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 จากนั้นดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตนเองกับกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับมอบหมายตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เรื่อง แนวทางในการแก้ไขปัญหา และสรุปข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อการประมวลผล

3.3 ประชากรตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ นักศึกษาที่เข้ามาศึกษาภายในหลักสูตรเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิตจำนวน 7 คน และกลุ่มนักศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาเศรษฐศาสตร์ที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ 4 ปีการศึกษา 2562 จำนวนทั้งหมด 112 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มที่ 1 นักศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ดิจิทัล ที่เข้ามาศึกษาในปี 2562 ใช้กลุ่มประชากร ได้แก่จำนวนทั้งหมด 7 คน กลุ่มที่ 2 กลุ่มนักศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาเศรษฐศาสตร์ชั้นปีที่ 4 ปี 2562 ที่คาดหวังเพื่อศึกษาต่อใน

ระดับปริญญาโทหลักสูตรเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ จำนวน 50 คน รวมทั้งหมด 57 คน

3.4 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์หาคุณภาพแบบสอบถาม ซึ่งเป็นการหาค่าความเชื่อมั่น โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Alpha - Coefficient) หรือ Reliability ได้ค่าอยู่ที่ .896 และในการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยใช้สถิติ คือ ค่าร้อยละ (%) ค่าเฉลี่ยของคะแนน ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) และใช้ ค่า T-test วัดตัวแปรเปรียบเทียบกับ เพศ และค่า F-test (ANOVA) วัดตัวแปรเปรียบเทียบกับระดับการศึกษา

4. สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยขอเสนอรายงานผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดเอาไว้ดังต่อไปนี้

4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

กลุ่มตัวอย่างมีจำนวนทั้งหมด 57 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมีอายุอยู่ระหว่าง 20-25 ปีกำลังศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 4 สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มีระดับรายได้ที่เป็นรายรับอยู่ที่ 10,000-30,000 บาท มีสถานะเป็นนักศึกษาอยู่

4.1.1 สภาพการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันของหลักสูตรเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ดิจิทัล

1) ด้านสถานที่ โดยภาพรวม เห็นว่า ด้านสถานที่ที่มีการจัดการเรียนการสอนนั้น จัดอยู่ในระดับ มากที่สุด (4.72) และเมื่อพิจารณา 3 ลำดับแรกที่สำคัญคือ มีจุดกระจาย Wifi สามารถนั่งทำงาน ณ ที่ตรงไหนก็ได้โดยใช้รหัสผ่านของนักศึกษา (4.91) รองลงมาคือ มีโครงสร้างการบริหารงานที่เอื้อต่อระบบการศึกษาที่มีคุณภาพทั้งของบัณฑิตวิทยาลัย และของคณะวิทยาการจัดการที่ชัดเจน (4.79) และ สถานที่เรียนตั้งอยู่ ณ จุดที่เหมาะสม สามารถรองรับนักศึกษาที่เดินทางมาจากที่ต่าง ๆ ได้ดี (4.79) ตามลำดับ

2) ด้านหลักสูตร โดยภาพรวม เห็นว่า ด้านหลักสูตรที่มีการเรียนการสอนอยู่ จัดอยู่ในระดับ มาก (4.29) และเมื่อพิจารณาใน 3 ลำดับแรกที่สำคัญ คือ หลักสูตรควรมีการปรับปรุงในคำอธิบายรายวิชาในแต่ละปี (4.70) รองลงมาคือ มีการจัดหลักสูตรตรงตามที่สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษากำหนด (4.67) และ อาจารย์มีคุณสมบัติตรงตามหลักสูตรที่กำหนด (4.67) ตามลำดับ

3) ด้านคณาจารย์ผู้สอนและควบคุมวิทยานิพนธ์ โดยภาพรวม เห็นว่า ด้านคณาจารย์ผู้สอนและควบคุมวิทยานิพนธ์นี้ จัดอยู่ในระดับ มาก (3.92) และเมื่อพิจารณาใน 3 ลำดับแรกที่สำคัญ ได้แก่ อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์หลัก มีคุณสมบัติ มีความรู้ด้าน

งานวิจัย เหมาะสมกับการเป็นอาจารย์ในระดับบัณฑิตศึกษา (4.37) รองลงมาคือ มีการจัดสอบ 3 บทแรกในภาคเรียนที่ 1 ของชั้นปีที่ 2 (4.33) และมีการเร่งการจัดทำงานวิทยานิพนธ์ที่ครบถ้วนสมบูรณ์และดำเนินการจัดสอบในภาคเรียนที่ 2 ของชั้นปีที่ 2 (4.33) ตามลำดับ

4) ด้านสนับสนุนทางสังคม โดยภาพรวม เห็นว่า ด้านสนับสนุนทางสังคมนั้น จัดอยู่ในระดับ มาก (4.10) และเมื่อพิจารณาใน 3 ลำดับแรกที่สำคัญ ได้แก่ ครอบครัวมีส่วนในการคอยให้คำปรึกษาด้านการศึกษาเป็นอย่างดี (4.67) รองลงมาคือนักศึกษาคิดว่า หากสำเร็จการศึกษาในหลักสูตรนี้แล้ว จะมีงานทำอย่างมั่นคง (4.63) และนักศึกษาคิดว่า ผู้บังคับบัญชาในที่ทำงานมีส่วนช่วยให้นักศึกษาสำเร็จการศึกษา (4.33) ตามลำดับ

5) ด้านความรู้ทางวิชาการของนักศึกษา โดยภาพรวม เห็นว่า ด้านความรู้ทางวิชาการของนักศึกษา จัดอยู่ในระดับ มาก (3.61) และเมื่อพิจารณาใน 3 ลำดับแรกที่สำคัญ ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของบทที่ 1, 2, 3, 4 และ 5 เพื่อดำเนินการเขียนรายงานการวิจัย (4.37) รองลงมาคือ ทักษะในการเขียนบทความวิจัยเพื่อการตีพิมพ์ผลงานในระดับชาติและนานาชาติ (4.00) และความรู้ความเข้าใจในระเบียบวิธีวิจัย (3.96) ตามลำดับ

6) ด้านการบริหารจัดการตนเองของนักศึกษา โดยภาพรวม เห็นว่าด้านการบริหารจัดการตนเองของนักศึกษานั้น จัดอยู่ในระดับ มาก (3.54) และเมื่อพิจารณาใน 3 ลำดับแรกที่สำคัญ ได้แก่ ความขยันหมั่นเพียร ทำวิทยานิพนธ์ทุกวัน แบ่งเวลาให้แต่ละวันเพื่อให้การทำวิทยานิพนธ์สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี (4.07) รองลงมาคือ มีเป้าหมายในชีวิตเพื่อให้สำเร็จการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น (3.74) และมีใจจดจ่ออยู่กับการค้นคว้า การอ่านหนังสือ การวิเคราะห์จนกว่าจะสำเร็จการศึกษา (3.70) ตามลำดับ

7) ด้านการบริการวิชาการของมหาวิทยาลัย โดยภาพรวม เห็นว่าด้านการบริการวิชาการของมหาวิทยาลัยนั้น จัดอยู่ในระดับ มาก (3.85) และเมื่อพิจารณาใน 3 ลำดับแรกที่สำคัญ ได้แก่ การอำนวยความสะดวกในเรื่องการสืบค้นข้อมูลเพื่อการทำวิจัย (4.37) รองลงมาคือ ความชัดเจนในระเบียบหรือประกาศที่มหาวิทยาลัยกำหนด (4.37) และมหาวิทยาลัยมีการให้บริการในด้านการส่งเสริม ภาษาอังกฤษ เทคโนโลยีสารสนเทศเพียงพอแล้ว (4.37) ตามลำดับ

8) การเปรียบเทียบภาพรวมความคิดเห็นในแต่ละด้าน จำแนกตามเพศ ผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งใช้นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยภาพรวมแล้ว ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นในแต่ละด้าน กล่าวคือ ด้านสถานที่ ด้านหลักสูตร ด้านคณาจารย์ผู้สอนและควบคุมวิทยานิพนธ์ ด้านสนับสนุนทางสังคม ด้านความรู้ทาง

วิชาการของนักศึกษา ด้านการบริหารจัดการตนเองของนักศึกษา ด้านการบริการวิชาการของมหาวิทยาลัย ไม่แตกต่างกัน

9) การเปรียบเทียบความคิดเห็น จำแนกตามอายุ ซึ่งใช้สัญญาณทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยภาพรวมแล้ว ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุต่างกันมีความคิดเห็นในแต่ละด้าน กล่าวคือ ด้านสถานที่ ด้านหลักสูตร ด้านคณาจารย์ผู้สอนและควบคุมวิทยานิพนธ์ ด้านสนับสนุนทางสังคม ด้านความรู้ทางวิชาการของนักศึกษา ด้านการบริหารจัดการตนเองของนักศึกษา ด้านการบริการวิชาการของมหาวิทยาลัย ไม่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงมีได้นำมาเปรียบเทียบเป็นรายคู่

10) การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของแต่ละด้านโดยภาพรวมทั้งหมด เมื่อนำแต่ละด้านมารวมกัน ภาพรวมทั้งหมดจัดอยู่ในระดับ มาก (4.00) โดยด้านที่ถือว่า มีประสิทธิภาพมากที่สุดคือเรื่อง การจัดสถานที่เพื่อการเรียนการสอน (4.72) รองลงมาคือ ด้านหลักสูตร (4.29) ลำดับต่อมาคือ ด้านสนับสนุนทางสังคม (4.10) ด้านคณาจารย์ผู้สอนและควบคุมวิทยานิพนธ์ (3.92) ด้านการบริการวิชาการของมหาวิทยาลัย (3.85) ด้านความรู้ทางวิชาการของนักศึกษา (3.61) และด้านการบริหารจัดการตนเองของนักศึกษา (3.54) ตามลำดับ

11) ปัจจัยที่มีผลต่อการสำเร็จการศึกษาของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่กำหนด ผู้วิจัยได้ถอดบทสัมภาษณ์ของผู้ตอบและขอเรียงลำดับการให้ความสำคัญของปัจจัยที่จะทำให้การศึกษาสำเร็จการศึกษาไว้ ดังนี้คือ ลำดับที่ 1 ด้านการบริหารจัดการตนเองของนักศึกษา ลำดับที่ 2 ด้านคณาจารย์ผู้สอนและควบคุมวิทยานิพนธ์ ลำดับที่ 3 ด้านความรู้ทางวิชาการของนักศึกษา ลำดับที่ 4 ด้านการบริการวิชาการของมหาวิทยาลัย ลำดับที่ 5 ด้านสนับสนุนทางสังคม ลำดับที่ 6 ด้านสถานที่และลำดับที่ 7 ด้านหลักสูตร

5. อภิปรายผลการวิจัย

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ ประการที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันของหลักสูตร และประการที่ 2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสำเร็จการศึกษาของนักศึกษา และประการที่ 3 จะเป็นการศึกษาหาแนวทางในการแก้ปัญหาอันเกิดจากผลการวิจัยนี้ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

5.1 ด้านสภาพการจัดการเรียนการสอน

1. ข้อค้นพบประการที่ 1 ด้านสถานที่โดยภาพรวมจัดอยู่ในระดับ มากที่สุด ซึ่งแสดงให้เห็นว่า มีการจัดสถานที่ที่เป็นที่น่าพอใจอย่างมาก โดยสามารถที่จะมานั่งเรียนและสืบค้นข้อมูลได้อย่างเหมาะสม ณ ที่ใดก็ได้ซึ่งเป็นเขตบริเวณภายในบัณฑิตวิทยาลัย หรือ

คณะวิทยาการจัดการ และมีระบบรหัสเข้าที่เป็นส่วนตัวของนักศึกษา ดังนั้น จึงส่งผลให้นักศึกษาในทุกระดับชั้นมีความพึงพอใจต่อการใช้งานมากที่สุด นอกจากนั้น ระบบโครงสร้างการบริหารงานก็ยังเอื้อต่อระบบการศึกษา ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การมีระบบโครงสร้างงานที่ชัดเจนและรูปแบบโครงสร้างที่เป็นระบบทำให้เกิดความมั่นใจในการเข้ามาติดต่อหรือมาใช้บริการมากยิ่งขึ้น และที่น่าพอใจเป็นอย่างยิ่งคือ การจัดรูปแบบห้องเรียนที่นักเรียนโดยภายในห้องเรียนมีอุปกรณ์ครบเหมาะแก่การเรียนการสอน หมั่นคอยดูแลเพื่อไม่ให้อุปกรณ์เหล่านั้นเกิดความชำรุด และสิ่งที่จะต้องมีในระดับบัณฑิตศึกษาอีกประการหนึ่งก็คือ การมีวิสัยทัศน์ในการจัดห้องเรียนซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญที่ไม่สามารถมองข้ามได้ เพราะรูปแบบการจัดห้องเรียนในแนวคิดปัจจุบันมีความหลากหลาย ดังนั้น หากผู้บริหารฯ สถานศึกษาได้ไปศึกษาหรือทัศนศึกษาในหลาย ๆ ที่ก็จะนำแนวคิดมาปรับใช้ภายในสถาบันของตนเองได้ แต่รูปแบบที่จัดอยู่ในขณะนี้นักศึกษาเกิดความพึงพอใจในระดับ มากที่สุด ดังนั้น รูปแบบนี้สามารถนำมาเป็นรูปแบบของการจัดสถานที่เพื่อการเรียนการสอนได้ในแบบฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ โดยผู้ตอบฯ ให้ความสำคัญ อันดับที่ 1 ต้องมีจุดกระจาย Wifi ที่ดี อันดับที่ 2 ต้องมีโครงสร้างการบริหารงานที่เอื้อต่อระบบการศึกษาที่มีคุณภาพทั้งของบัณฑิตวิทยาลัยและของคณะวิทยาการจัดการ อันดับที่ 3 สถานที่เรียนตั้งอยู่ ณ จุดที่เหมาะสม อันดับที่ 4 ห้องเรียนมีอุปกรณ์ครบเหมาะแก่การเรียนการสอน อันดับที่ 5 มีวิสัยทัศน์ในการจัดห้องเรียนเพื่อการเรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษา อันดับที่ 6 มีการจัดห้องสมุดหรือห้องเทคโนโลยีสารสนเทศที่เอื้อต่อการเรียนการสอนและต่อการค้นคว้าวิจัย อันดับที่ 7 มีป้ายต่างๆ แสดงให้เห็นว่า เป็นห้องบริการอะไร และเป็นจุดที่เด่นพบเห็นได้ง่าย อันดับที่ 8 มีการจัดห้องเจ้าหน้าที่ให้บริการที่สามารถติดต่อได้ง่าย อันดับที่ 9 มีปรัชญาการทำงานเพื่อประโยชน์ต่อระบบการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา และอันดับที่ 10 คือ มีการปรับเปลี่ยนวิธีการสอน วิธีการจัดสถานที่ได้อย่างเหมาะสม ไม่ว่าจะเกิดสถานการณ์โรคระบาด หรือ สถานการณ์ใด สถานการณ์หนึ่งเกิดขึ้นก็ตาม ซึ่งการจัดการเรียนการสอนในลักษณะนี้ สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (2562) ซึ่งได้ระบุเอาไว้ว่า สถานที่จัดการเรียนการสอนควรจะต้องเอื้อต่อนักศึกษาในเรื่อง เทคโนโลยีสารสนเทศ การมีระบบบริการที่ดี การมีโครงสร้างการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งในการจัดการเรียนการสอนจะต้องคำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ

2. ข้อค้นพบในด้านหลักสูตร โดยภาพรวมจัดอยู่ในระดับ มาก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของหลักสูตรว่า จะต้องมีการพัฒนาระดับให้มีศักยภาพเพิ่มมากยิ่งขึ้น โดยเมื่อพิจารณาเข้าไปในรายละเอียดจะพบว่า ผู้ตอบฯ มีความเห็นที่สอดคล้องกันตรงที่ว่า หลักสูตรมีการปรับปรุงในคำอธิบายรายวิชาในแต่ละปี และมีการจัดหลักสูตรตรงตามที่สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษากำหนด อาจารย์มีคุณสมบัติตรงตามหลักสูตรที่กำหนด รวมทั้งมีหน่วยกิตที่เหมาะสม เหมาะแก่การเรียนเพื่อสำเร็จการศึกษาได้ง่าย

ซึ่งทั้งหมดนี้จัดอยู่ในระดับที่น่าพอใจ แสดงถึงระดับความเชื่อมั่นที่มีต่อหลักสูตรนี้ แต่สิ่งที่จะต้องทำเพื่อให้เกิดการยอมรับมากยิ่งขึ้นได้แก่ ที่จัดอยู่ในระดับ มาก ได้แก่ ลำดับที่ 1 เรื่อง หลักสูตรนี้ตรงกับสถานการณ์ปัจจุบันและมีความยากง่ายเป็นอย่างไร ลำดับที่ 2 หลักสูตรในแต่ละหมวดมีคำอธิบายที่ชัดเจน อ่านเข้าใจง่าย และมีความทันสมัยทันต่อเหตุการณ์ ลำดับที่ 3 หลักสูตรมีความทันสมัยต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ลำดับที่ 4 หลักสูตรมีปรัชญา วิสัยทัศน์ สามารถกำหนดได้ว่า บัณฑิตที่สำเร็จจากสาขาวิชา เศรษฐศาสตร์ดิจิทัล ของมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ จบแล้วจะมีความรู้ความสามารถโดดเด่นด้านใด ลำดับที่ 5 คำอธิบายรายวิชาในแต่ละวิชามีความทันสมัย น่าเรียน สามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพได้จริงและมีประสิทธิภาพ และลำดับที่ 6 คือ หลักสูตรมีโครงสร้างที่เหมาะสม มีการกำหนดรายวิชาที่ทันสมัย ซึ่งทั้ง 6 ลำดับนี้จะต้องมีการปรับและแก้ไขในครั้งที่จะมีการปรับปรุงหลักสูตรเพื่อให้เกิดความทันสมัย ซึ่งการปรับหลักสูตรนี้ สอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาแห่งชาติ (2563) ได้ระบุไว้ในในเกณฑ์การปรับหลักสูตรว่า หลักสูตรจะมีการใช้อยู่ในระยะ 5 ปี เมื่อหลักสูตรมีการใช้ไปแล้วประมาณ 4 ปี จะต้องมีการปรับปรุงหลักสูตรใหม่เพื่อให้เกิดความทันสมัย ในทุกหมวด ทั้งนี้ แต่ละหมวดขึ้นอยู่กับประธานหลักสูตรว่า จะมีการปรับปรุงในเรื่องใด แต่ในงานวิจัยนี้หมวดที่หลักสูตรจะต้องปรับปรุงมากที่สุดก็คือ คำอธิบายรายวิชาที่จะต้องให้มีความทันสมัยทันต่อโลก ทันต่อสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

3. ข้อค้นพบในด้านคณาจารย์ผู้สอนและควบคุมวิทยานิพนธ์ โดยภาพรวมจัดอยู่ในระดับ มาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธิตาพร ประทุมวิ (2553) ที่ระบุว่า ปัจจัยความสำเร็จในการทำวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา จัดอยู่ในระดับ มากทุกข้อ และสิ่งที่จะต้องพัฒนาเพิ่มมากยิ่งขึ้น คือ ที่จัดอยู่ในระดับ ปานกลาง ได้แก่เรื่อง การเริ่มสอน อธิบายและควบคุมวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ภาคเรียนที่ 1 โดยเห็นว่า อาจารย์ผู้สอนและควบคุมวิทยานิพนธ์หากจะให้นักศึกษาสำเร็จการศึกษาโดยเร็ว ก็ให้มีการเริ่มสอนและอธิบายหรือควบคุมวิทยานิพนธ์ตั้งแต่เทอมที่ 1 จะทำให้นักศึกษาสามารถสำเร็จการศึกษาได้เร็วขึ้น และสิ่งที่มีอยู่แล้วและอาจจะต้องแก้ไขเพิ่มมากยิ่งขึ้นเพราะจัดอยู่ในระดับ มาก ได้แก่ ลำดับที่ 1 เรื่อง อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ มีการจัดนักศึกษาเพื่อเข้าพบและแนะนำวิธีการทำวิทยานิพนธ์ในแต่ละบทตั้งแต่ภาคเรียนที่ 1 ลำดับที่ 2 การเร่งเนื้อหา คำอธิบาย การช่วยแก้ปัญหาในการจัดทำวิทยานิพนธ์ในภาคเรียนที่ 2 อย่างเคร่งครัด ลำดับที่ 3 มีการเร่งดำเนินการจัดทำ 3 บทแรกตั้งแต่ภาคเรียนที่ 2 ของการศึกษา ลำดับที่ 4 มีการสอนการอธิบายเนื้อหาวิทยานิพนธ์บทที่ 4 และ 5 และเร่งจัดทำในภาคเรียนที่ 2 ลำดับที่ 5 อาจารย์ผู้สอนมีความรู้ และมีคุณสมบัติและมีความเหมาะสมกับการสอนนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ลำดับที่ 6 มีการเร่งดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เพื่อให้ส่งในแต่ละเดือน ลำดับที่ 7 มีการเร่งการจัดทำงานวิทยานิพนธ์ที่ครบถ้วนสมบูรณ์และดำเนินการจัดสอบในภาคเรียนที่ 2 ของชั้น

ปีที่ 2 ลำดับที่ 8 อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์หลัก มีคุณสมบัติ มีความรู้ด้านงานวิจัย เหมาะสมกับการเป็นอาจารย์ในระดับบัณฑิตศึกษา ตามลำดับ

4. ข้อค้นพบในด้านสนับสนุนทางสังคม โดยภาพรวมจัดอยู่ในระดับ มาก ซึ่งบ่งบอกว่า หลักสูตรอาจจะต้องสื่อสารทำความเข้าใจและปรับทัศนคติของนักศึกษาเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ดีต่อพฤติกรรมของสังคมมากยิ่งขึ้น เพราะแรงกดดันทางสังคมถือว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้ นักศึกษาประสบความสำเร็จในการศึกษาเป็นอย่งดี ซึ่งสอดคล้องกับ ปรีชา ปาโนรัมย์ (2563) ที่เขียนบทความวิชาการเรื่อง การเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษากับการค้นหาความรู้ด้วยตนเองในอินเทอร์เน็ต พบว่า การกระตุ้นให้ผู้เรียนเข้าใจในพฤติกรรมของสังคมจะช่วยให้ผู้เรียนวางระดับจิตใจของตนเองเป็นกลางได้ และทำใจยอมรับว่า สิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมบางอย่างต้องก้าวข้ามและมองไปให้เห็นถึงอนาคต การศึกษาของตนเองเท่านั้น อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า ที่จัดอยู่ในระดับ มากที่สุด ลำดับที่ 1 เรื่อง ครอบครัวมีส่วนในการคอยให้คำปรึกษาด้านการศึกษาเป็นอย่งดี ลำดับที่ 2 เรื่อง นักศึกษาคิดว่า หากสำเร็จการศึกษาในหลักสูตรนี้แล้ว จะมีงานทำที่มั่นคง และที่จัดอยู่ในระดับ มาก ลำดับที่ 1 เรื่อง ครอบครัวมีส่วนในการคอยรับฟังปัญหา และช่วยแก้ปัญหาทางการศึกษาอยู่เสมอ ลำดับที่ 2 เรื่อง ครอบครัวมีส่วนช่วยในการถ่ายทอดค่านิยมทางการศึกษาเพื่อให้เห็นว่า การศึกษามีความสำคัญมากต่อชีวิต ลำดับที่ 3 การเสียสละและการเห็นความสำคัญของการศึกษาของครอบครัว จึงช่วยให้นักศึกษามีเวลาในการศึกษาอย่างเต็มที่ และลำดับที่จะต้องมีการทำความเข้าใจมากยิ่งขึ้น คือ ที่จัดอยู่ในระดับ ปานกลาง ได้แก่ ลำดับที่ 1 เรื่อง เพื่อนๆ ที่เป็นนักศึกษาด้วยกันมีส่วนช่วยให้นักศึกษาเรียนสำเร็จการศึกษา ลำดับที่ 2 ครอบครัวให้ความสำคัญต่อการเรียนต่อของนักศึกษา ลำดับที่ 3 นักศึกษาคิดว่า ผู้บังคับบัญชาในที่ทำงานมีส่วนช่วยให้นักศึกษาสำเร็จการศึกษา ลำดับที่ 4 ครอบครัวของนักศึกษามีส่วนช่วยกระตุ้นหรือผลักดันเพื่อให้เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น และลำดับที่ 5 หน่วยงานเอกชนหรือรัฐบาลมีส่วนช่วยในการศึกษาแก่นักศึกษาเป็นอย่งดี

5. ข้อค้นพบในด้านความรู้ทางวิชาการของนักศึกษา โดยภาพรวมจัดอยู่ในระดับ มาก แสดงว่า ความรู้ทางวิชาการของนักศึกษาจะต้องเพิ่มเติมเข้าไปเพื่อให้เกิดทักษะในทางปฏิบัติเพิ่มมากยิ่งขึ้น โดยเมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า สิ่งที่จะต้องนำมาพัฒนาเป็นลำดับแรกคือ ที่จัดอยู่ในระดับ ปานกลาง ได้แก่ ลำดับที่ 1 คือเรื่อง ความสามารถในการนำเสนอผลการวิจัยด้วยปากเปล่า ลำดับที่ 2 คือเรื่อง ทักษะในการสร้างแบบสอบถามเพื่อการวิจัย และทักษะในการสืบค้นข้อมูลด้านการวิจัย ซึ่งในระดับปานกลางนี้ จำเป็นที่จะต้องพัฒนาก่อน เพราะ การนำเสนอผลงาน การสร้างแบบสอบถาม หรือแม้แต่การสืบค้นข้อมูลถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ นักศึกษามีความมั่นใจมากยิ่งขึ้นเพื่อที่จะสำเร็จการศึกษาตามกรอบระยะเวลา และสิ่งที่จะต้องนำมาพิจารณาเพื่อการพัฒนาเป็นลำดับต่อมาก็คือ ที่จัดอยู่ในระดับ มาก คือ ลำดับที่ 1 เรื่อง ความรู้ความเข้าใจวิธีการประมวลผลด้วยโปรแกรม

สำเร็จรูป ลำดับที่ 2 ความรู้ความเข้าใจในการอ่านผลการวิเคราะห์ข้อมูล ลำดับที่ 3 ความรู้ความเข้าใจในสถิติการวิจัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งสูตรการคำนวณทางเศรษฐศาสตร์ ลำดับที่ 4 ความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนของการดำเนินการวิจัย ลำดับที่ 5 ทักษะในการเขียนบทความวิจัยเพื่อการตีพิมพ์ผลงานในระดับชาติและนานาชาติ และลำดับที่ 6 ความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของบทที่ 1, 2, 3, 4 และ 5 เพื่อดำเนินการเขียนรายงานการวิจัย ตามลำดับ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะต้องมีการพัฒนาเช่นกัน แต่การพัฒนาที่สำคัญที่ผู้ตอบเห็นว่า ควรพัฒนาเป็นลำดับแรกก่อนก็คือ เรื่อง ความสามารถในการนำเสนอผลการวิจัยด้วยปากเปล่า

6. ข้อค้นพบในด้านการบริหารจัดการตนเองของนักศึกษา เห็นว่า จัดอยู่ในระดับ มาก ซึ่งบ่งบอกว่า การบริหารจัดการตนเองของนักศึกษาเป็นเรื่องที่มีความสำคัญที่นักศึกษาไม่ควรมองข้าม เพราะปัจจัยที่จะสำเร็จการศึกษานั้น เกิดจากนักศึกษา และอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ แต่นักศึกษาถือว่า เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้สำเร็จการศึกษา ลำดับแรก ซึ่งเมื่อพิจารณาเข้าไปในรายละเอียดพบว่า สิ่งที่จะต้องพัฒนาเพิ่มเติมคือ ความร่วมมือระหว่างอาจารย์ที่ปรึกษาและนักศึกษา การบริหารจัดการตนเองของนักศึกษา จัดอยู่ในระดับ ปานกลาง ซึ่งสามารถจัดเรียงลำดับความสำคัญที่จะต้องพัฒนาจากค่าเฉลี่ยที่น้อยไปหามาก ได้แก่ ลำดับที่ 1 การตัดสินใจเลือกที่ปรึกษาหลักในการวิทยานิพนธ์มีส่วนช่วยให้ทำวิทยานิพนธ์ให้สำเร็จ ลำดับที่ 2 การบริหารจัดการเวลาในการค้นคว้า การทำวิทยานิพนธ์ในแต่ละวัน ลำดับที่ 3 การวางแผนล่วงหน้าเพื่อทำวิทยานิพนธ์ ลำดับที่ 4 ความภาคภูมิใจทุกครั้งที่สอบผ่านในแต่ละวิชา และลำดับที่ 5 หากสอบไม่ผ่านจะพยายามตั้งใจมากยิ่งขึ้น และสิ่งที่จัดอยู่ในลำดับมาก ที่จะต้องพัฒนาเป็นลำดับต่อมา เรียงลำดับความสำคัญที่จะต้องดำเนินการจากรายข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยต้องพัฒนาก่อนไปหาค่าเฉลี่ยมากซึ่งพัฒนาเป็นลำดับถัดมา ได้แก่ ลำดับที่ 1 การบริหารจัดการเวลาเพื่อให้ตนเองมีเวลาว่างในการเข้ามาเรียนในชั้นเรียน ลำดับที่ 2 หากมีข้อสงสัยเกี่ยวกับเนื้อหาวิชา หรือ งานวิทยานิพนธ์ จะเรียนสอบถามอาจารย์ที่ปรึกษาทุกครั้ง ลำดับที่ 3 มีใจจดจ่ออยู่กับการค้นคว้า การอ่านหนังสือ การวิเคราะห์จนกว่าจะสำเร็จการศึกษา ลำดับที่ 4 มีเป้าหมายในชีวิตเพื่อให้สำเร็จการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น ลำดับที่ 5 ความขยันหมั่นเพียร ทำวิทยานิพนธ์ทุกวัน แบ่งเวลาให้แต่ละวัน เพื่อให้การทำวิทยานิพนธ์สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ตามลำดับ

7. ข้อค้นพบในด้านการบริการวิชาการของมหาวิทยาลัย พบว่า จัดอยู่ในระดับ มาก ซึ่งบ่งบอกว่า มหาวิทยาลัยจะต้องมีการดำเนินการเพื่อการพัฒนายกระดับในประเด็นต่างๆ เพื่อให้อยู่ในระดับ มากที่สุด โดยในรายละเอียดที่เป็นรายชื่อที่จะทำให้เกิดความพึงพอใจนั้น อาจจะอยู่ในรูปแบบ ผลงานทางด้านวิชาการของคณาจารย์ภายในมหาวิทยาลัย ซึ่งถือว่าเป็นส่วนสำคัญที่จะผลักดันให้นักศึกษาเกิดความพึงพอใจ ไม่ว่าจะเป็นผลงานด้านตำรา เอกสารประกอบการสอน/เอกสารคำสอน หรือแม้แต่งานวิจัย ซึ่งในรายละเอียดที่เป็นรายชื่อที่จะต้องนำมาพัฒนาเป็นลำดับแรก คือที่จัดอยู่ในระดับ ปานกลาง

ได้แก่ ลำดับที่ 1 เรื่อง มหาวิทยาลัยมีอาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถในการเป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพียงพอ ลำดับที่ 2 ปริมาณเอกสารและตำราในห้องสมุดที่เกี่ยวข้องกับงานวิทยานิพนธ์ของนักศึกษา ลำดับที่ 3 มหาวิทยาลัยมีการให้บริการในการจัดส่งเอกสารและข่าวสารได้ครบถ้วน เหมาะสม และทันเวลา อย่างไรก็ตามสิ่งที่ต้องแก้ไขซึ่งจัดอยู่ในระดับมาก คือ ลำดับที่ 1 การเอื้ออำนวยความสะดวกเมื่อนักศึกษาประสบกับปัญหาต่างๆ เช่น หัวข้อวิทยานิพนธ์ อาจารย์ที่ปรึกษา เป็นต้น ลำดับที่ 2 มหาวิทยาลัยมีการจัดกิจกรรมพบปะอาจารย์ที่ปรึกษาได้อย่างเหมาะสม ลำดับที่ 3 มหาวิทยาลัยมีการจัดคณาจารย์ที่เป็นที่ปรึกษาหลัก และร่วมได้อย่างเหมาะสม ลำดับที่ 4 ความชัดเจนในขั้นตอนของการทำวิทยานิพนธ์ ลำดับที่ 5 มหาวิทยาลัยมีการให้บริการในด้านการสอนเสริม ภาษาอังกฤษ เทคโนโลยีสารสนเทศ เพียงพอแล้ว ลำดับที่ 5 ได้แก่ การอำนวยความสะดวกในเรื่องการสืบค้นข้อมูลเพื่อการทํารวบรวม และ ความชัดเจนในระเบียบหรือประกาศที่มหาวิทยาลัยกำหนด

8. ข้อค้นพบอีกประการหนึ่งก็คือ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์เปรียบเทียบภาพรวมความคิดเห็นในแต่ละด้าน จำแนกตามเพศผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้สถิติ T-test ในการวิเคราะห์ค่า โดยมียุทธศาสตร์ทางสถิติที่ระดับ 0.05 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นในแต่ละด้านไม่ว่าจะเป็นด้านสถานที่ ด้านหลักสูตร ด้านคณาจารย์ ผู้สอนและควบคุมวิทยานิพนธ์ ด้านสนับสนุนทางสังคม ด้านความรู้ทางวิชาการของนักศึกษา ด้านการบริหารจัดการตนเองของนักศึกษาและด้านการบริการวิชาการของมหาวิทยาลัย ไม่แตกต่างกัน นั่นแสดงให้เห็นว่า การตอบคำถามในแต่ละด้านนั้น ไม่มีความแตกต่างกัน โดยมีความคิดเห็นเป็นไปในแนวทางเดียวกันทั้งหมด

9. ข้อค้นพบอีกประการหนึ่งคือ เมื่อผู้วิจัยได้ทำการเปรียบเทียบแต่ละด้าน จำแนกตามเพศและมีความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกัน เพื่อยืนยันว่า สิ่งที่เปรียบเทียบนั้นถูกต้องหรือไม่ จึงได้นำรายละเอียดข้อย่อยต่าง ๆ มาเปรียบเทียบกับอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม เพื่อจำแนกให้เห็นว่า จะมีความแตกต่างกันโดยมียุทธศาสตร์ทางสถิติในช่วงใด หากมีก็จะนำมาเปรียบเทียบกับช่วงอายุนั้น ๆ เป็นรายคู่ ซึ่งพบดังนี้

รายละเอียด	ความแปรปรวน	SS	df	MS	F	P
ด้านสถานที่	ระหว่างกลุ่ม	.340	3	.170	.788	.460
	ภายในกลุ่ม	11.655	54	.216		
	รวม	11.995	57			
ด้านหลักสูตร	ระหว่างกลุ่ม	.008	3	.004	.044	.957
	ภายในกลุ่ม	4.769	54	.088		
	รวม	4.777	57			
	ระหว่างกลุ่ม	.042	3	.021	.691	.505

ด้านคณาจารย์ ผู้สอนและ ควบคุม วิทยานิพนธ์	ภายในกลุ่ม	1.647	54	.030		
	รวม	1.689	57			
ด้านสนับสนุน ทางสังคม	ระหว่างกลุ่ม	.000	2	.000	.006	.994
	ภายในกลุ่ม	.359	54	.007		
	รวม	.359	56			
ด้านความรู้ทาง วิชาการของ นักศึกษา	ระหว่างกลุ่ม	.008	3	.004	.572	.568
	ภายในกลุ่ม	.369	54	.007		
	รวม	.377	57			
ด้านการบริหาร จัดการตนเอง ของนักศึกษา	ระหว่างกลุ่ม	.280	3	.140	.650	.526
	ภายในกลุ่ม	11.635	54	.215		
	รวม	11.915	57			
ด้านการบริการ วิชาการของ มหาวิทยาลัย	ระหว่างกลุ่ม	.023	3	.011	.209	.812
	ภายในกลุ่ม	2.960	54	.055		
	รวม	2.982	57			
รวมทั้งสิ้น	ระหว่างกลุ่ม	0.681	3	0.341	2.781	4.126
	ภายในกลุ่ม	33.086	54	0.571		

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุต่างกันมีความคิดเห็นในแต่ละด้าน กล่าวคือ ด้านสถานที่ ด้านหลักสูตร ด้านคณาจารย์ผู้สอนและควบคุมวิทยานิพนธ์ ด้านสนับสนุนทางสังคม ด้านความรู้ทางวิชาการของนักศึกษา ด้านการบริหารจัดการตนเองของนักศึกษา ด้านการบริการวิชาการของมหาวิทยาลัย ไม่แตกต่างกัน จึงมีได้นำมาเปรียบเทียบกันเป็นรายคู่ เมื่อผู้วิจัยซึ่งก่อนหน้านี้ได้เปรียบเทียบกับเพศของผู้ตอบแบบสอบถามแล้ว และจึงได้นำอายุ ซึ่งมีค่าตัวแปรตามที่มากกว่า 2 ตัวแปร โดยใช้ค่า F-test (ANOWA) มาทำการวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุต่างกันมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันเช่นกัน ดังนั้น จึงยืนยันการแก้ปัญหาตามที่ผู้วิจัยได้อภิปรายเอาไว้ว่า เหมาะสมแล้ว

10. ข้อค้นพบเกี่ยวกับ ปัจจัยที่มีผลต่อการสำเร็จการศึกษาของนักศึกษา ระดับบัณฑิตศึกษา นั้น จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่กำหนด ผู้วิจัยได้ถอดบทสัมภาษณ์ของผู้ตอบ และขอเรียงลำดับการให้ความสำคัญของปัจจัยที่จะทำให้นักศึกษาสำเร็จการศึกษาไว้ ดังนี้คือ ลำดับที่ 1 ด้านการบริหารจัดการตนเองของนักศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ฌีรนุช จงอารี (2553) ซึ่งระบุว่า การที่จะเร่งรัดให้นักศึกษาสำเร็จการศึกษา

ในระดับบัณฑิตศึกษาได้ ลำดับที่ 1 คือ เรื่อง การให้นักศึกษารู้จักการจัดการตนเอง ลำดับที่ 2 ด้านคณาจารย์ผู้สอนและควบคุมวิทยานิพนธ์ ลำดับที่ 3 ด้านความรู้ทางวิชาการของนักศึกษา ลำดับที่ 4 ด้านการบริการวิชาการของมหาวิทยาลัย ลำดับที่ 5 ด้านสนับสนุนทางสังคม ลำดับที่ 6 ด้านสถานที่ และลำดับที่ 7 ด้านหลักสูตร ซึ่งก็ถือว่า เป็นการยืนยันในผลการวิจัยที่ได้อภิปรายมาแล้ว นั่นคือ แต่ละด้านควรที่จะมีการพัฒนาก็คือการนำเอาด้านที่มีค่าเฉลี่ยที่น้อยนำมาเพื่อพัฒนาก่อน ที่มีค่าเฉลี่ยสูงนำมาพัฒนาเป็นลำดับถัดไปเพราะถือว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจหรือมีความเห็นในระดับสูง

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ควรมีการจัดทำหลักสูตรให้ตรงกับสถานการณ์ปัจจุบัน ส่วนคณาจารย์ผู้สอนและควบคุมวิทยานิพนธ์ควรมีการเริ่มสอน อธิบายและควบคุมวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ภาคเรียนที่ 1 รวมทั้งกระตุ้นให้นักศึกษาเห็นว่าเพื่อนๆ ที่เป็นนักศึกษาด้วยกันมีส่วนช่วยให้นักศึกษาเรียนสำเร็จการศึกษา

2. ควรพัฒนาความสามารถในการนำเสนอผลการวิจัยด้วยปากเปล่าของนักศึกษา รวมทั้ง ควรมีการจัดอบรมคณาจารย์ผู้ที่จะมาทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ อีกทั้งควรมีอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่เพียงพอ

6.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรมีการทำวิจัยเพิ่มเติมในเรื่องเกี่ยวกับ รายวิชาและคำอธิบายรายวิชาใดที่มีความทันสมัยตามความคิดเห็นของผู้เรียน

2. ควรทำวิจัยเพิ่มเติมในเรื่องเกี่ยวกับ ภาพอนาคตของผู้สำเร็จการศึกษา หลักสูตรเศรษฐศาสตร์ตามความคิดเห็นของนักศึกษาควรจะมีประเด็นใดในเรื่องใด

เอกสารอ้างอิง

- ณิรณัฐ จงอารี. (2553). แนวทางการเร่งรัดการสำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธิดาพร ประทุมวี. (2553). ปัจจัยความสำเร็จในการทำวิทยานิพนธ์ของนักศึกษา ระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการวิจัยการศึกษา: มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์

- ปรีชา ปาโนรัมย์. (2563). การเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษากับการค้นหาคำรู้ด้วยตนเองในอินเทอร์เน็ต. **วารสารสหวิทยาการจัดการ**. คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 4(1), 86-91.
- วาสนา วงศ์ชนะ. (2562). สาเหตุและแนวทางในการแก้ไขการสำเร็จการศึกษาเกินกว่าระยะเวลาที่กำหนดของมหาบัณฑิต กรณีสาขาพัฒนามนุษย์และสังคม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. **งานวิจัยบัณฑิตศึกษา**. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาแห่งชาติ. (2563). **กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา**. จาก <http://www.mua.go.th/users/tqf-hed/> (23 เมษายน 2563).

**มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองศาสนสมบัติของวัด
ในพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย**
**Legal Measures Regarding the Protection of Religious Properties
of Temples in Theravada Buddhism in Thailand**

พระครูปริยัติสารการ

Phrakrupariyutsarakar

นักศึกษานิเทศศาสตร์, หลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

Doctor of Law Program, Law Field of Study, Faculty of Law, Rangsit University

E-mail: prakruthawil2510@gmail.com

ได้รับบทความ: 10 สิงหาคม 2563; แก้ไขบทความ: 11 พฤศจิกายน 2563; ตอรับตีพิมพ์: 11 พฤศจิกายน 2563

Received: August 10, 2020; Revised: November 11, 2020; Accepted: November 11, 2020

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวความคิดการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด และวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายและสร้างมาตรการกฎหมายการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดในประเทศไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยวิเคราะห์เอกสารสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ปฏิบัติ สทนากลุ่มผู้แทนองค์กรทางศาสนาพุทธ คริสต์และอิสลาม ผลการวิจัยพบว่าศาสนาคริสต์และศาสนาอิสลามยึดระเบียบข้อบังคับของธรรมนูญกำหนดให้เป็นศาสนาประจำชาติ และพุทธศาสนาจัดการศาสนสมบัติของวัดตามหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและมีพระมหากษัตริย์ทำหน้าที่อุปถัมภ์มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 มาตรา 40 ววรรคสองและวรรคสาม บัญญัติเกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด จากการวิเคราะห์กฎหมายเกี่ยวกับศาสนสมบัติของวัด ได้แก่ ที่ธรณีสงฆ์ เงินบริจาคและเงินอุดหนุน พบว่าปัญหาเกิดจากบทบัญญัติที่เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของผู้ปฏิบัติคือสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและเจ้าอาวาส และจากการวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดพุทธศาสนาเถรวาทของประเทศเมียนมาร์และศรีลังกาพบว่า ทั้งสองประเทศมีรัฐธรรมนูญบัญญัติกำหนดให้ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ และกฎหมายยึดหลักพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด คุ้มครองศาสนสมบัติของวัดในลักษณะห้ามจำหน่ายจ่ายโอน และดำรงอยู่เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม สำหรับประเทศไทยกฎหมายไม่ได้ระบุถึงกระบวนการตรวจสอบ การดำเนินงานของผู้มีอำนาจเพื่อให้เป็นไปตามหลักธรรมมกภิบาล ดังนั้น ควรแก้ไข

เพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และกฎกระทรวงฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) ในเรื่องหลักเกณฑ์คุณสมบัติและวิธีการเลือกตั้งผู้จัดการประโยชน์วัด และแก้ไขอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมในการปกครองดูแลบำรุงรักษาศาสนสมบัติ

คำสำคัญ: มาตรการทางกฎหมาย, การคุ้มครองศาสนสมบัติของวัด, พุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

The objectives of research were to study theoretical approaches of caring and managing the religious properties of temples, analyzing and comparing the law maintaining and managing the religious properties of temples in Thailand. The research methodology was Qualitative Research. Data were collected by document interview and talk with practitioner participated in managing the religious from Buddhism, Christianity and Islam.

The research found that Christianity and Islam were emphasized on religious moral principle and doctrine. Buddhism were caring, maintaining and managing the religious properties of temples based on Buddha's moral principle and doctrine. They were fostered and patronized by the King Institution from the past to present time, being emphasized on principle based on the Monks' Act in 1962 or B.E. 2505. Section 40, Space 2 and Space 3, which regulated that "the caring, maintenance, and management in religious properties of temples". The analysis of the law in managing the religious properties of temples, the law of temple ground, donation, and slaw of subsidy. The problems caused practitioner's power including and duty the Office of Buddhism and Abbot. According to comparison of law regarding to the caring, maintenance, and management of religious properties of temples in Theravada Buddhism of Myanmar and Sri Lanka, it found that Myanmar and Sri Lanka established the Act regulated and determined the Buddhism as their national religion. The law was based on discipline strictly. The religious properties of temples were protected by prohibiting to sell or transfer. Besides, the religious properties of temples were for public benefit. For Thailand, laws did not specify the process in investigation and implementation of authorities and practitioners in the temples to lead to the practitioner's responsibility. Law

based on the monks' Act (the second issue) B.E. 2535 by establishing the correct, law protection for religious properties of temples.

Keywords: Law Measure, Protection for Religious Properties of Temples, Theravada Buddhism

1. บทนำ

วัดไทยในพระพุทธศาสนามีฐานะเป็นนิติบุคคล (juristic Person) มีสิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 และถือว่าเป็นองค์กรทางศาสนาที่มีบทบาทสำคัญต่อสังคมไทยมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นสถานที่พำนักของพระภิกษุสงฆ์และให้พุทธศาสนิกชนเข้ามาทำบุญและประกอบศาสนกิจต่าง ๆ จนถึงการเป็นแหล่งท่องเที่ยวแหล่งนันทนาการ ศูนย์กลางการเรียนรู้ และสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เช่น งานศพ งานบวช งานแต่งงาน งานวันเกิด งานบุญผ้าป่า ทำให้พุทธศาสนิกชนได้มีบทบาทร่วมอุปถัมภ์และบำรุงรักษาวัดในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การบริจาคทรัพย์ การบริจาคที่ดินเพื่อสร้างวัด เป็นต้น (สมบุรณ์ สุขสำราญ. 2557: 15) แต่ปัจจุบันปัญหาในเรื่องวิกฤติศรัทธาของพระภิกษุมิมากขึ้นอย่างต่อเนื่องจากการปฏิบัติตนที่ไม่ถูกต้องและขัดกับพระธรรมวินัยจากการสำรวจพบว่า ปัจจุบันทุกวัดมีกิจกรรมทำบุญและหารายได้ในหลากหลายรูปแบบ อาทิการทำบุญถวายสังฆทาน การทำบุญกับพระประจำวันเกิด การทำบุญสะเดาะเคราะห์ต่อดวงชะตา การทำบุญโลงศพ การให้เช่าพระวัตถุมงคล การตั้งตู้รับบริจาคไว้หลายจุดในวัด เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีรายได้จากการจัดกิจกรรมอื่นๆ อาทิการทอดกฐิน ทอดผ้าป่าเงินบริจาคจากบุคคล งานอุปสมบท ถ้าหากวัดไหนมีคนเข้ามาทำบุญสักการบูชามาก ปัจจัยที่เข้ามาภายในวัดก็จะมากขึ้น ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการจัดการศาสนสมบัติ

จากการวิเคราะห์พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 กฎกระทรวงที่ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายเถรสมาคม โดยมาตรา 40 วรรคสามแห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้บัญญัติไว้ว่า “การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง” ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้อาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัตินี้ ออกกฎกระทรวงฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) ว่าด้วยการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด แต่ก็ไม่สามารถแก้ปัญหาเกี่ยวกับศาสนสมบัติของวัดโดยเฉพาะปัญหาการบริหารจัดการที่ดินวัด และปัญหาเงินบริจาคและเงินอุดหนุนวัด ดังเช่นปัญหาที่กรณีสงฆ์ กรณีสนามกอล์ฟโพโลเป็นปัญหาเนื่องจากผู้บริจาคที่ดินให้แก่วัดเกิน 50 ไร่ ซึ่งกฎหมายที่กรณีสงฆ์ตามมาตรา 33 (2) แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 บัญญัติเกี่ยวกับการโอนที่กรณีสงฆ์ต้องทำโดยพระราชบัญญัติตามมาตรา 34 แห่ง

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และบางกรณีการดำเนินการจัดการศาสนสมบัติของวัด ต้องได้รับความเห็นชอบจากกรรมการศาสนาก่อน เช่น กฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) ข้อ 2 กำหนดว่า “การกั้นที่ดินซึ่งเป็นที่วัดให้เป็นที่ดินจัดประโยชน์ จะกระทำได้อีกต่อเมื่อ กรรมการศาสนาเห็นชอบและได้รับอนุมัติจากมหาเถรสมาคม” ในข้อ 4 “การให้เช่าที่ดินสงฆ์ที่กลบนาหรือที่ดินที่กั้นไว้เป็นที่ดินจัดประโยชน์ที่มีกำหนดระยะเวลาการเช่าเกินสามปี จะกระทำได้อีกต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบจากกรรมการศาสนา” และในข้อ 5 “การเก็บรักษาเงินของวัดในส่วนที่เกินสามพันบาทขึ้นไป ให้เก็บรักษาโดยฝากกรรมการศาสนา จังหวัด อำเภอ หรือธนาคารหรือนิติบุคคลที่กรรมการศาสนาให้ความเห็นชอบ ทั้งนี้ให้ฝากในนามของวัด” (ชาญชัย แสวงศักดิ์. 2551: 14) ข้อกำหนดดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า ไม่เอื้อประโยชน์ในการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ที่เป็นศาสนสมบัติของวัด ก่อเกิดความล่าช้าและไม่สะดวกในการลงทุน เพื่อประโยชน์ตอบแทนของวัด อีกทั้งไม่มีข้อบัญญัติใดทั้งในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎกระทรวงเป็นบทลงโทษ ถ้าไม่ปฏิบัติ ดังนั้นถ้าเจ้าอาวาสฝ่าฝืน กรรมการศาสนาก็ไม่มีอำนาจบังคับ แต่วัดอาจมีปัญหาทางกฎหมายในสัญญาเช่าเกินสามปีในที่ดินสงฆ์ ที่กลบนา หรือที่ดินจัดประโยชน์กับผู้เช่าได้ นอกจากนั้นกฎกระทรวงก็ไม่ได้บัญญัติถึงรายละเอียด และวิธีการจัดหาประโยชน์ในอสังหาริมทรัพย์ของวัดอย่างชัดเจน ให้เป็นอำนาจของเจ้าอาวาส หรือตัวแทนที่จะจัดการหาประโยชน์ในที่ดินของวัดไปโดยลำพัง ไม่ต้องอยู่ในความควบคุมของหน่วยงานทางราชการ ซึ่งถ้าเจ้าอาวาสไม่สอดคล้องดูแลไว้วางใจหรือผู้จัดประโยชน์ของวัดหรือตัวแทนที่แต่งตั้งทำหน้าที่แทนได้ไม่ดีพอ หรือเลือกบุคคลที่ไม่เหมาะสม ไม่มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการวัด อาจสูญเสียผลประโยชน์เป็นจำนวนมากได้ นอกจากนี้กรณีปัญหาเงินบริจาคหรือเงินอุดหนุนวัด พบว่ายังขาดการบริหารจัดการที่สุจริต โปร่งใส และตรวจสอบได้ เช่นกรณีปัญหาเงินบริจาควัดพระธรรมกาย และกรณีปัญหาเงินอุดหนุนหรือที่เป็นข่าว “การทุจริตเงินทอนวัด” จะเป็นรูปแบบที่ว่าเมื่อจะมีการโอนเงินอุดหนุนนี้จากส่วนกลางไปวัด โดยจะตกลงกับวัดก่อนว่าต้องการเท่าไร ก็จะทำเรื่องจากส่วนกลางโอนไปให้ จากนั้นจึงให้มีคนตามไปรับคืนหรือเรียกว่า “เงินทอน” ลักษณะการทอนเป็นสัดส่วน 70 : 30 วัดจะได้เพียง 30% ส่วนที่เหลือก็ตกเป็นของข้าราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ หรือพระที่ร่วมมือกันทุจริตรับเงินด้วย

จากสภาพปัญหาข้างต้นเห็นได้ว่า การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติวัด ซึ่งกำหนดเป็นหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติที่จะดำเนินการให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง ผู้วิจัยเห็นว่ายังไม่สามารถแก้ไขปัญหามารจัดการศาสนสมบัติได้ มีประเด็นปัญหาที่ต้องศึกษาเพื่อหาทางแก้ไขหรือคำตอบในเรื่องนี้ถึงบทบัญญัติของกฎหมาย และวิธีการที่เฉพาะเจาะจงลงไป รวมทั้ง กฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจจะต้องแก้ไข ปรับปรุง องค์กรที่ปกครองดูแล นโยบายของมหาเถรสมาคมหรือคณาภิบาลวิธีการและ

สร้างมาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมกับสภาวการณ์ที่เป็นอยู่ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อพระพุทธศาสนา และชุมชนอย่างแท้จริง

ผู้วิจัยจึงได้ศึกษามาตรการทางกฎหมายในการจัดการศาสนสมบัติ เพื่อพิจารณาข้อบกพร่องและปัญหาที่เกิดขึ้น โดยความมุ่งหมายเพื่อพิจารณามาตรการและแนวทางในการแก้ไข จึงนับเป็นความจำเป็นและสมควรที่จะทำการศึกษามาตรการทางกฎหมายในการจัดการศาสนสมบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และอำนาจหน้าที่ในการจัดการศาสนสมบัติวัดของสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กฎหมายเกี่ยวกับการจัดการศาสนสมบัติวัดของศาสนาอื่น ๆ โดยเปรียบเทียบกับการบริหารจัดการศาสนสมบัติวัดในประเทศไทยและต่างประเทศ เพื่อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายในการจัดการศาสนสมบัติวัดให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อค้นหาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด
2. เพื่อวิเคราะห์กฎหมายในการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และอำนาจหน้าที่ในการจัดการศาสนสมบัติของวัดของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
3. เพื่อเปรียบเทียบกฎหมายที่เกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดของศาสนาอื่นในต่างประเทศกับพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย
4. เพื่อสร้างกฎเกณฑ์ในทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดในพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษากฎหมายศาสนสมบัติวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535 กฎมหาเถรสมาคมมติมหาเถรสมาคมระเบียบสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประมวลกฎหมายที่ดิน ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หนังสือ ตำรา และงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ

2. การวิจัยภาคสนาม (Field Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interviews) เจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์และ/หรือไวยาวัจกรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศาสนสมบัติของวัด เลือกโดยเจาะจง จำนวน 25 รูป/คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้าง (Unstructured interviews Form) และสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussions) ผู้ทรงคุณวุฒิคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 10 รูป/คน โดยใช้แบบการสนทนา

กลุ่ม เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้ององค์กรผู้กำหนดนโยบาย ส่วนราชการที่มีอำนาจหน้าที่ และรูปแบบและวิธีการจัดการดูแลรักษาศาสนสมบัติ

3. ประมวลรวบรวมข้อมูลเอกสารและข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม/การสัมภาษณ์เชิงลึกนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) วิเคราะห์เชิงตรรกวิทยา (Logical Analysis) วิเคราะห์เชิงนิติวิธี (Juristic Analysis) วิเคราะห์เปรียบเทียบ (Comparative Analysis) และพรรณนา

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 แนวคิดและทฤษฎีทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของโบสถ์และมัสยิดของศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม ต่างก็ยึดตามหลักธรรมคำสอนของศาสนา มีการกำหนดมาตรการทางกฎหมายเป็นแนวทางในการปฏิบัติ และพุทธศาสนาเถรวาทมีแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดโดยยึดหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในคัมภีร์พระไตรปิฎกอย่างเคร่งครัด มีสถาบันพระมหากษัตริย์ทำหน้าที่อุปถัมภ์สงเคราะห์มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและยึดหลักปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และกฎกระทรวงฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) ออกตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

4.2 จากการวิเคราะห์กฎหมายเกี่ยวกับการดูแลรักษาและการจัดการศาสนสมบัติของวัด กรณีศึกษาที่วัดธณีสงฆ์ เงินบริจาคและเงินอุดหนุนวัด ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ในมาตรา 40 วรรคสองที่บัญญัติว่า “ศาสนสมบัติของวัด ได้แก่ ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง” และวรรคสาม บัญญัติว่า “การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง” ในการบังคับใช้ “ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร” (พระมหาประนอม ธมฺมธัสกาโร, สัมภาษณ์) ดังนั้น ในการที่วัดจัดประโยชน์ศาสนสมบัติของวัดจึงต้องมีมาตรการทางกฎหมาย คือปฏิบัติตามกฎกระทรวงฉบับที่ 2 (พ.ศ.2511) มีอยู่ 8 ข้อ ซึ่งก็มีปัญหาในทางปฏิบัติเนื่องจากใช้มานานอาจจะไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันคือเจ้าอาวาสเป็นผู้ปกครองของวัดตามมาตรา 31(3) มีหน้าที่บำรุงรักษาวัดตามมาตรา 37(1) ทั้งมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญามาตราตรา 45 ตำแหน่งเจ้าอาวาสจึงเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง หน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งของเจ้าอาวาส คือการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดเป็นไปด้วยดี ดังนั้น “การจัดการศาสนสมบัติของวัดในปัจจุบันจึงต้องใช้ความรู้ความสามารถสูงเพื่อให้เกิดประโยชน์ ทั้งด้านศาสนาและด้านรายได้ของวัด” (พระมหาจรัญ จรณธมฺโม, สัมภาษณ์) โดยเฉพาะในฐานะผู้แทนของวัดในการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัด เจ้าอาวาสจึงต้องมีผลผูกพันทางกฎหมาย แต่การกำหนดคุณสมบัติของเจ้าอาวาสตามกฎกระทรวง ฉบับที่ 16

(พ.ศ. 2535) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ให้ความสำคัญในด้านการปกครอง คณะสงฆ์เท่านั้น ไม่ได้คำนึงถึงคุณสมบัติด้านอื่น ๆ ด้วย เพราะมีบางประเด็นต้องเกี่ยวข้องกับกฎหมาย เช่น นิติกรรมสัญญา เป็นต้น รวมไปถึงศาสตร์ในการบริหาร ซึ่งหาก “เจ้าอาวาสขาดความรู้ความเข้าใจทางโลกด้วยแล้วอาจเกิดความเสียหายแก่ศาสนสมบัติได้” หรือ “การบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เสียหายหรือไม่เหมาะสมด้วยแล้ว เจ้าอาวาสอาจมีความผิดในฐานะเจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบได้” (พระโสภณพัฒนบัณฑิต, สัมภาษณ์)

4.3 จากการเปรียบเทียบกฎหมายเกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดในพุทธศาสนาเถรวาทของประเทศเมียนมาร์ และประเทศศรีลังกา พบว่า ประเทศเมียนมาร์และประเทศศรีลังกา มีรัฐธรรมนูญบัญญัติกำหนดให้ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ กฎหมายยึดหลักพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด มีการคุ้มครองศาสนาสมบัติของวัดในลักษณะห้ามจำหน่าย จ่ายโอน และศาสนสมบัติของวัดนั้นมีอยู่เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ซึ่งพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทยมีกฎหมายตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องมากเกินไป เช่น กฎหมายที่ดินและประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่พระราชบัญญัติ กฎกระทรวง และกฎหมายมหาชนที่มีอยู่ยังมิได้ระ บุกถึงกระบวนการในการตรวจสอบการดำเนินงานของผู้มีอำนาจและผู้ปฏิบัติงานในวัด เพื่อนำไปสู่การรับผิดชอบของผู้ปฏิบัติงานได้

4.4 ควรมีการดำเนินการเพิ่มเติมกฎหมายตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 โดยกำหนดกฎเกณฑ์หรือมาตรการทางกฎหมายที่ถูกต้องตามหลักธรรมาภิบาล โปร่งใส ตรวจสอบ และในการแต่งตั้งเจ้าอาวาสหรือเวยาวัจกร รวมถึงมาตรการทางกฎหมายในการควบคุมดูแลและจัดการ การจัดผลประโยชน์ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่พระพุทธรูปศาสนาอย่างแท้จริง

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด

แนวคิดในการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติเริ่มตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงปัจจุบัน ดังจากศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช “คนไทยในสมัยสุโขทัยนี้ มักทาน มักทรงศีล มักโอยทาน เจ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทั้งชาวแม่ชาวเจ้า ท่วยบ่าวท่วยนาง ลูกเจ้าลูกขุนทั้งสิ้นทั้งหลายทั้งผู้ชายผู้หญิง ฝูงท่วยมีศรัทธาทรงศีลเมื่อพรรษาทุกคน เมื่อออกพรรษากرانกฐินเดือนหนึ่งจึงแล้ว...” (กรมศิลปากร, 2519: 14-19) และพญาสิทธิทรงพระราชนิพนธ์ “ไตรภูมิพระร่วง” โดยนำหลักพุทธศาสนาไปปรับใช้เป็นธรรมผู้ปกครองปลูกฝังให้พสกนิกร “อายุชั่ว กลัวบาป” และพระบรมสัตยาธิฐานของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระบาทสมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า จึงตรัสประกาศแก่เทพยดาทั้งปวงให้บังเกิดในประยูรมหาเศวตฉัตรจะให้อำรุงพระบวรพุทธศาสนา ไฉนจึงมิช่วยให้สว่างแลเห็นข้าศึกเล่า พอตกพระโอษฐ์ลง พระพาก็พัดควันอัน

เป็นหมอกมีดั้นสว่างไป ทอดพระเนตรเห็นช้างเศวตฉัตร 16 ช้าง มีช้างตั้งช้างกันยืนอยู่เป็นอันมาก... ฯลฯ...” (องค์การคำของคุรุสภา, 2533: 207) และในยุคกรุงศรีอยุธยา พระเจ้าตากสินมหาราช ทรงเอาพระทัยใส่ในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ด้วยพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคงดังที่จารึกในศาลสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี และในกรุงรัตนโกสินทร์ พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ล้วนยอมรับกรอบของความเป็นพระราชาทามคำสอนในพระพุทธศาสนา ทรงยึดทศพิธราชธรรมเป็นหลักในการปกครองและทรงทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง ยึดถือกฎหมายที่เกี่ยวกับพระราชวงศ์ พระราชฐานหรือระเบียบการปกครองในพระราชสำนัก คือ กฎมณเฑียรบาล ในหมวดที่ 5 ว่าด้วยผู้ที่ต้องยกเว้นจากการสืบราชสันตติวงศ์ มาตราที่ 11 บัญญัติว่า “เจ้านายผู้เป็นเชื้อพระบรมราชวงศ์ ถ้าแม้ว่าเป็นผู้มีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งกล่าวไว้ข้างล่างนี้ไซ้ ท่านว่าให้ยกเว้นเสียจากลำดับสืบราชสันตติวงศ์” ลักษณะที่กล่าวนี้ คือ “(3) ไม่สามารถทรงเป็นอัครพุทธศาสนูปถัมภก”

ในการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดจากอดีตจนถึงปัจจุบันเป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาตรา 31 ซึ่งเจ้าอาวาสมีหน้าที่บำรุงดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติวัดตามที่บัญญัติในกฎหมายและในพระธรรมวินัย บริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล โปร่งใส ตรวจสอบได้ และที่ละเลยไม่ได้คือการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดผลดีต่อพระพุทธศาสนา และผู้ที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าอาวาสที่เรียกว่า “ไวยาวัจกร” ที่มีหน้าที่ในการสนองงานต่าง ๆ แก่เจ้าอาวาสและมีบทบาทสำคัญที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการการเงินของวัด

5.2 ปัญหาบทบัญญัติของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกรณีการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด

กฎหมายสำคัญที่ใช้ในการกำกับดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติ ได้แก่ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 หลังจากที่ได้ประกาศใช้มาจนถึงปัจจุบัน พบว่า ยังมีปัญหาในการบังคับใช้ให้เกิดประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรา 40 วรรคสองและวรรคสาม และที่เป็นปัญหามากในปัจจุบันเกี่ยวกับศาสนสมบัติของวัดคือ กรณีที่ธรณีสงฆ์ กรณีเงินบริจาค และกรณีเงินอุดหนุน ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาที่ธรณีสงฆ์

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาเป็นการรับรองโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์(ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 จึงได้รับการคุ้มครองจากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และกฎหมายอื่น ๆ การแสดงเจตนาของวัดจึงจำเป็นต้องมีผู้แทนตาม

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ได้บัญญัติให้เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป จึงเห็นได้ว่าเจ้าอาวาสนอกจากจะมีอำนาจการใช้อำนาจปกครองคณะสงฆ์ตามกฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์แล้วยังเป็นผู้แทนวัดและยังเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญาตามมาตรา 44 ด้วย (กนก แสนประเสริฐ, 2559: 46) และกรณีปัญหาที่ธรรมนูญสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้บัญญัติให้เป็นไปตามกฎกระทรวง และประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 84 บัญญัติว่า “วัดวาอารามจะได้มาซึ่งที่ดินจะต้องได้รับอนุมัติจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยก่อนและจะได้มาไม่เกิน 50 ไร่” ซึ่งจะเห็นได้ว่าความหมาย “ที่ดิน” ตามมาตรา 84 หมายถึงที่ดินสงฆ์ ส่วนที่ดินตั้งวัดไม่มีการจำกัดสิทธิแต่อย่างใด” (ปลื้ม โชติขจร, 2553: 18-19) แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นวัดอาจจะได้มาเกิน 50 ไร่ ก็ได้ หากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเห็นควร และอนุญาตให้ถือเกินได้ ดังนั้นในกรณีที่ศาสนสถานดังกล่าวได้ที่ดินมาเกิน 50 ไร่ ไม่ว่าจะเป็นการได้มาในคราวเดียวหรือหลายคราวก็ตาม ส่วนที่เกิน 50 ไร่นั้นหากยังมิได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยก็ไม่อาจโอนที่ดินนั้นเป็นชื่อของศาสนสถานหรือผู้มีอำนาจถือครองที่ดินแล้วแต่กรณีได้ (กรมการศาสนา, 2542: 24) จากบทบัญญัติมาตรา 84 ประมวลกฎหมายที่ดิน นอกจากจะเป็นการควบคุมการถือครองที่ดินของสถาบันทางศาสนาคือวัดแล้ว ยังเป็นการจำกัดในการแสดงเจตนารมณ์ของบุคคลอันมีขอบเขตความสัมพันธ์ต่อความเชื่อหรือการเลือกนับถือศาสนาตามรัฐธรรมนูญมาตรา 38 ที่ก่อให้เกิดความศรัทธา และประกาศจะอุทิศทรัพย์ของตนให้แก่วัดเพื่อเป็นศาสนสมบัติถูกจำกัดขอบเขตให้แคบลง

2. ปัญหาทรัพย์สินหรือเงินบริจาค

เมื่อพิจารณาจากกฎหมายคณะสงฆ์แล้ว ไม่ปรากฏว่ามีกฎหมายฉบับใดที่กำหนดหลักเกณฑ์การควบคุมดูแลเรื่องการรับเงินบริจาคของวัดไว้เฉพาะ นอกจากกฎกระทรวงฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) ข้อ 6 เท่านั้น แต่กฎกระทรวงดังกล่าวก็ไม่ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์การควบคุมดูแลเรื่องการรับเงินบริจาคของวัด และหากพิจารณาประกอบกับผลของการศึกษาจะพบได้ว่าหลักเกณฑ์ตามกฎหมายกระทรวงวรรคสองนี้ถือได้ว่าเป็นช่องว่างที่สมควรต้องแก้ไขหลักเกณฑ์ในกฎกระทรวงดังกล่าวโดยการบัญญัติหลักเกณฑ์ และวิธีการเก็บรักษาเงินบริจาคของวัดให้ชัดเจนมากขึ้น โดยการกำหนดจำนวนเงินที่จะต้องจัดเก็บขึ้นตามจำนวนที่เหมาะสมให้สอดคล้องกับเหตุการณ์ปัจจุบัน และจากบทบัญญัติภายใต้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อันเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิตามกฎหมายของพระภิกษุในทรัพย์สิน กำหนดไว้ 3 ข้อ คือ 1) ทรัพย์สินที่ได้รับบริจาค่นั้น ถือว่าเป็นการได้มาจากการให้โดยเสน่หาย่อมตกเป็นของวัดหรือของพระภิกษุก็ได้ ตามแต่เจตนาของผู้ให้ 2) สิทธิในการได้รับมรดกของพระภิกษุ กฎหมายจำกัดสิทธิว่า หากพระภิกษุจะเรียกร้อยทรัพย์สินมรดกในฐานะทายาทโดยธรรมแล้วจะต้องเสียจากสมณเพศเสียก่อน ซึ่งเหมาะสมกับ

คุณธรรมทางกฎหมาย และ 3) การตกทอดมรดกของพระภิกษุตามกฎหมายให้แยกพิจารณาว่าทรัพย์สินมรดกนั้นได้มาเมื่อใด หากทรัพย์สินนั้นได้มาก่อนอุปสมบทย่อมตกได้แก่ทายาทโดยธรรมแต่หากได้มาหลังจากอุปสมบทย่อมตกให้แก่วัดที่เป็นภูมิลำเนาของพระภิกษุ เว้นแต่พระภิกษุจะได้จำหน่ายไปด้วยวิธีการอื่น ข้อยกเว้นของกฎหมายนี้เอง จึงอาจไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของผู้บริจาคที่ต้องการให้ทรัพย์สินบริจาคแด่พระภิกษุตกแก่วัด อันเป็นช่องว่างของกฎหมายที่จะทำให้พระภิกษุผู้ประพฤติดีแสวงหาประโยชน์ส่วนตัวจากวัดได้ กฎหมายมรดกของพระภิกษุจึงสมควรมีการแก้ไขปรับปรุงต่อไป ให้ทรัพย์สินมรดกของพระภิกษุ ซึ่งได้มาด้วยการบริจานั้น ยังคงตกได้แก่วัด แม้ว่าพระภิกษุจะทำพินัยกรรมมอบไว้ให้แก่บุคคลอื่นแล้วก็ตาม หลักการนี้ ย่อมถูกต้องตามเจตนารมณ์ของผู้บริจาคมากกว่า จะทำให้ลดช่องทางแสวงหาประโยชน์ส่วนตัวจากวัดได้ อันจะนำไปสู่การสืบทอดพระพุทธศาสนาได้อย่างยั่งยืนตลอดไป

3. ปัญหา “เงินอุดหนุน”

จากการทุจริตและปัญหาการบริหารจัดการเงิน สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาเชิงกฎหมายที่ไม่รัดกุมและมอบอำนาจให้กับเจ้าอาวาสมากเกินไป ไม่มีกลไกการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจเจ้าอาวาส ซึ่งทำหน้าที่ทุกอย่าง แม้กระทั่งการแต่งตั้งให้บุคคลอื่นมาทำหน้าที่ที่ไม่ใช่กิจของสงฆ์ เช่น ไวยาวัจกรหรือคณะบุคคลที่เข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนเจ้าอาวาส โดยไม่มีการตรวจสอบถ่วงดุล ส่วนตำแหน่งไวยาวัจกรไม่ได้มีการกำหนดคุณสมบัติในเชิงการบริหาร เป็นเพียงข้อกำหนดในลักษณะกว้าง ๆ ทั้งที่วัดเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายต้องมีการบริหารจัดการที่เป็นระบบและสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล

5.3 เปรียบเทียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของศาสนาอื่นในต่างประเทศกับพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย

สภาคริสตจักรมีธรรมนูญการปกครองคริสตจักรอย่างมีระเบียบ เรียบร้อยและธรรมนูญนี้เป็นบรรทัดฐานในการดำเนินงานและปกครองสภาคริสตจักร มีอำนาจที่จะตราข้อบังคับและระเบียบการเพื่อดำเนินงานในคริสตจักรคริสตจักรทุกแห่งที่อยู่ในสภาคริสตจักร จะปฏิบัติงานตามขั้นตอนและระเบียบข้อบังคับของธรรมนูญฯ และถือปฏิบัติตามแนวนโยบายของสภาคริสตจักรที่กำหนดไว้ ซึ่งมีรูปแบบการบริหารจัดการแบ่งเป็นส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยมีคณะกรรมการดำเนินการในทุกระดับ ซึ่งอาจจะเป็นกรรมการโดยตำแหน่งหรือโดยการเลือกตั้งจากสมาชิกภายในองค์การ มีวาระการดำรงตำแหน่งการบริหารของสภาคริสตจักรนั้นจัดเป็นระบบสอดคล้องกันทั้งระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับชาติ มีการจัดรูปแบบการส่งต่อโครงสร้างที่ได้มีการกลั่นกรองมาเป็นลำดับและมีกิจกรรมที่ต่อเนื่องรูปแบบในการบริหารจัดการของศาสนจักรนั้น มีองค์การในการบริหารซึ่งอาศัยอำนาจจากบทบัญญัติของกฎหมายมารองรับอย่างเด่นชัด อาทิเช่น รูปแบบของมูลนิธิและมิสซัง

(พิพัฒน์ พสุธารชาติ, 2549: 27) ดังนั้นการบริหารจัดการ จึงสามารถตรวจสอบได้พร้อมทั้งมีบทลงโทษตามกฎหมายรองรับอยู่ในรูปแบบขององค์กรนั้น ๆ อยู่แล้ว ซึ่งก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารงานมากกว่าการบริหารในลักษณะของบุคคลเพียงคนเดียวเป็นผู้แทน ซึ่งมีลักษณะเป็นการกระจายอำนาจในการทำงาน และในส่วนของบริหารจัดการการเงินของโบสถ์และคริสตจักรท้องถิ่นมีคุณธรรมกิจ ได้แก่ ประชาชนในพื้นที่ทำหน้าที่เก็บรักษาเงินและสรุยอดเงินประจำโบสถ์และคริสตจักร ตลอดจนรายงานสถานะทางการเงินให้ประชาชนทั่วไปรับทราบทุกวันอาทิตย์ ทุกเดือน ทุกปี เมื่อสิ้นปีจะมีการตรวจสอบการเงินของโบสถ์และคริสตจักรจากสำนักงานตรวจสอบบัญชีเอกชน การกับเงินที่ได้รับมา มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจน ซึ่งถือว่าเป็นจุดเด่นอย่างหนึ่งของศาสนาคริสต์

องค์กรศาสนาหรือมัสยิดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ จึงไม่สามารถประกอบกิจกรรมที่เป็นการค้าหรือหากำไรได้ ต้องอาศัยรายได้ที่สำคัญจากศาสนิกมาเจือจุน การระดมทุนโดยการจ่ายชะกาต จึงเป็นสิ่งที่ต้องกระทำตามหลักศาสนา เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการนำมาบริหารจัดการศาสนาอิสลาม ซึ่งส่วนใหญ่จัดทำในรูปแบบของคณะกรรมการบริหาร การบริหารจัดการศาสนสมบัติภายในมัสยิดเป็นดำเนินการบริหารงานในรูปแบบของคณะกรรมการบริหารภายใต้พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 โดยมีอิหม่ามเป็นประธานกรรมการ คอเต็บเป็นรองประธานกรรมการ บิหลั่นเป็นรองประธานกรรมการและกรรมการอื่นตามจำนวนที่ประชุมประจำมัสยิดนั้นกำหนดจำนวนไม่น้อยกว่าหกคนแต่ไม่เกินสิบสองคน มีการกำหนดวาระการดำรงตำแหน่ง (เชค มุฮัมมัด อัลอะมีน อัซซังกีฏี, 2552: 14). ดังนั้น ตำแหน่งต่าง ๆ มีที่มาจากการคัดเลือกที่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนตามกฎหมายและถือเป็นหน้าที่สำคัญของศาสนิกชนที่จะช่วยเหลืองานของศาสนา โดยที่การบริหารจัดการมัสยิดของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดจะ ถูกกำกับดูแล อีกชั้นหนึ่งจากคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย ตามลำดับ

5.4 กฎเกณฑ์ในทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดในพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย

ควรมีการดำเนินการเพิ่มเติมกฎหมายตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด ซึ่งสามารถอภิปรายผล ดังนี้

5.4.1 ตามมาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 การดูแลรักษาและจัดการทรัพย์สินของวัดใด ๆ เป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสวัดนั้น ๆ และเป็นตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวงฉบับที่ 2 ซึ่งการจัดการศาสนสมบัติ

ของวัดในด้านการลงทะเบียน ทรัพย์สิน การจำหน่ายจ่ายโอนออกจากทะเบียนการจัด
ประโยชน์ ทะเบียน ผู้เช่า วัดสามารถกระทำได้โดยเรียบร้อย เพราะมีขั้นตอนการดำเนินงาน
ที่ชัดเจน ประกอบกับมีแบบทะเบียน แบบบัญชี และแบบพิมพ์อื่น ๆ ซึ่งสำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติได้กำหนดไว้ให้แล้วในการจัดประโยชน์ในทรัพย์สินของวัดเจ้าอาวาส
ต้องตระหนักถึงผู้จัดประโยชน์และวิธีการจัดประโยชน์ คือ 1) แต่งตั้งไวยาวัจกรของวัดเป็นผู้
จัดประโยชน์ วิธีนี้เหมาะสำหรับวัดที่มีรายได้น้อย และเป็นรายได้คงตัว ไม่มีเรื่องเปลี่ยนแปลงบ่อย
2) แต่งตั้งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นผู้จัดประโยชน์ วิธีนี้เหมาะสำหรับวัดทั่วไป
เมื่อสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้รับมอบให้จัดประโยชน์แทนวัดแล้วถ้าศาสนสมบัติที่จะ
จัดประโยชน์ตั้งอยู่ต่างจังหวัดก็จะมอบให้สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเป็นผู้จัด
ประโยชน์แทน 3) แต่งตั้งมูลนิธิเป็นผู้จัดประโยชน์ในเมื่อมูลนิธินั้น มีวัตถุประสงค์ตามตรา
สารจัดตั้งให้จัดประโยชน์แทนวัดได้ 4) ตั้งคณะกรรมการขึ้นเป็นผู้จัดประโยชน์ วิธีนี้เหมาะ
สำหรับการจัดประโยชน์เฉพาะเรื่องและเห็นว่าการปฏิบัติตามข้อ 1-3 นั้น ทำให้ไม่เป็นผลดี
แก่วัด และ 5) วิธีการจัดประโยชน์วัดตามกฎหมายกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) ควรปรับปรุง
แก้ไขเกี่ยวกับคุณสมบัติในการแต่งตั้งเจ้าอาวาส และไวยาวัจกร วาระการดำรงตำแหน่ง
อำนาจหน้าที่ การตรวจสอบและวิธีการจัดประโยชน์ศาสนสมบัติของวัด ซึ่งผลการศึกษา
สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสุชนันท์ สุนนโท (2558: 169-170) พบว่าการพัฒนา
รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาตามกระบวนการจัดการ
คือ กระบวนการที่เจ้าอาวาสและคณะบุคคลจัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินตาม
ขั้นตอนต่าง ๆ โดยความร่วมมือร่วมใจของเจ้าอาวาสกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในองค์การ การ
ตระหนักถึงความสามารถความถนัด ความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้า
ในการปฏิบัติงานการจัดการศึกษาศาสนสมบัติของวัดตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยรูปแบบ
การพัฒนาการจัดการศาสนสมบัติวัดทั้ง 5 รูปแบบ ดังนี้ 1) รูปแบบการบริการศาสนสมบัติวัด
เน้นการบริการในลักษณะสงเคราะห์ประชาชนตามหลักเมตตาธรรมใช้ที่ดินวัดให้เกิด
ประโยชน์สูงสุด 2) รูปแบบการควบคุมศาสนสมบัติวัด เน้นการควบคุมตรวจสอบโดย
ปรับเปลี่ยนไปตามความสำคัญของปัจจัย 3) รูปแบบการแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและ
ดำเนินการเน้นการแต่งตั้งตามความเหมาะสมกับปัจจัยด้านใดด้านหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการ
จัดการศาสนสมบัติของวัด 4) รูปแบบการทำบัญชีรักษาศาสนสมบัติวัดและเงินผลประโยชน์
ของวัดเน้นวิธีการจัดทำบัญชีตามที่กฎหมายกำหนด และ 5) รูปแบบบัญชีให้เป็นรูปแบบที่
เหมาะสมโดยดำเนินการปรับปรุงแบบบัญชีตามความเหมาะสมกับสภาพที่ผู้ปฏิบัติสามารถ
จัดทำบัญชีได้

นอกจากนี้เห็นควรให้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับ
ศาสนสมบัติของวัด มาตรา 15 ตรี มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

(1) - (5)

(6) ปกครองดูแล บำรุงรักษาศาสนสมบัติ

(7) การดูแล บำรุงรักษาและจัดหาผลประโยชน์ศาสนสมบัติกลาง และศาสนสมบัติของวัดให้สอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัย และเป็นไปตามหลักเกณฑ์วิธีการที่กำหนดไว้ในกฎหมายเถรสมาคม และระเบียบสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ซึ่งแนวคิดสอดคล้องกับแนวคิดของประมาณเลิศ อัจฉริยปัญญากุล (2552: 2) ได้เขียนเรื่อง กฎหมายสำหรับพระสงฆ์ โดยได้เรียบเรียงตามแนววิชากฎหมายเพื่อนำให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับองค์กรสงฆ์ได้มีความเข้าใจหลักเกณฑ์ทางกฎหมายในมิติต่าง เพื่อบูรณาการหลักกฎหมายฝ่ายอาณาจักรและศาสนจักรให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการ บริหารกิจการคณะสงฆ์ จริงอยู่ว่าพระธรรมวินัยเป็นสิ่งประเสริฐนักแต่หลักการปกครอง ประเทศนั้นต้องมีกฎหมายเพื่อบังคับแก่พลเมืองให้กระทำหรือละเว้นการกระทำในสิ่งที่ กฎหมายห้ามไม่ให้กระทำโดยการศึกษาด้านนิติศาสตร์ทั่วไปไม่ได้แยกอย่างเด็ดขาดว่า ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมายสำหรับพระสงฆ์นั้นมีบทกฎหมายใดบ้าง ท่านจึงได้นำหลักการ ตีความกฎหมายมาประกอบการตีความเพื่อให้เห็นรูปธรรมในการพิจารณา โดยเฉพาะเรื่อง กฎหมายเกี่ยวกับที่ดินของวัดนั้นแสดงให้เห็นว่า เป็นกฎหมายที่เก่าแก่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2497 โดยบังคับใช้จนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีทั้งส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัด เช่น ประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 84 บัญญัติว่า “การได้มาซึ่งที่ดินของวัดวาอาราม วัดบาทพลวงโรมันคาทอลิก มูลนิธิเกี่ยวกับ คริสตจักร หรือมัสยิดอิสลาม ต้องได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรี และให้ได้มาไม่เกิน 50 ไร่” ซึ่งจะเห็นว่า ในครั้งที่บัญญัติกฎหมายที่ดินนั้นบริบทสังคมยังไม่ซับซ้อนเช่นปัจจุบันนี้ และ สอดคล้องกับผลการวิจัยของพระมหาวิระชัย ชยวิโร (มิตะสิทธิ์) (2556: 124-128) ได้วิจัย เรื่องการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการศาสนสมบัติวัดของคณะสงฆ์ไทย ผลการวิจัยพบว่า 1) ในทางคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามีขอบเขตของการครอบครองและจัดการทรัพย์สินที่เป็นศาสนสมบัติหรือทรัพย์สินของสงฆ์ที่เป็นส่วนรวมและจัดการ ไปตามหลักการทาง พระธรรมวินัย 2) พระสงฆ์เองควรตระหนักว่าการบริหารจัดการศาสนสมบัติ แม้จะอยู่ใน อำนาจหน้าที่แต่เป็นลักษณะของทางโลกซึ่งมีปัญหาในข้อกฎหมายหลายประการที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นพระสงฆ์โดยเฉพาะที่เป็นพระสังฆาธิการต้องระมัดระวังและจัดการให้ตั้งอยู่บนฐานของ ความสุจริตและโปร่งใส 3) ปัญหาในการจัดการศาสนสมบัติวัดของคณะสงฆ์ไทยนั้น พบว่า เป็นสิ่งที่ยากจะหลีกเลี่ยง เพราะเป็นลักษณะตามธรรมชาติของกิจการทางโลกที่มีต้นตอของ ปัญหาจากคุณภาพและคุณธรรมของบุคลากร ดังนั้นข้อเสนอที่ได้รับจากการประชุมกลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่าต้อง ยึดหลักการทำงานตามความถนัด และคัดเลือกคนให้ เหมาะกับงาน ด้วยเหตุนี้จึงควรให้เจ้าอาวาสจัดหาหมออาชีพรับงานด้านศาสนสมบัติไปทำ แทน ซึ่งจะทำให้พระสงฆ์ไม่ต้องมีภาระมาทำงานด้านนี้ แต่จะได้รับประโยชน์จากภาระงานที่

ต้องรับผิดชอบอยู่ ซึ่งอาจมีผลผลิตดีขึ้นกว่าเดิมก็เป็นได้ วิธีนี้เป็นระบบเกื้อกูลที่มีคุณภาพที่ใช้อยู่ในวงการต่าง ๆ ของทางโลก

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1) ส่วนกลางควรมอบอำนาจหน้าที่บางประการให้ส่วนภูมิภาคมีบทบาทมากขึ้น เพื่อเอื้อต่อการจัดประโยชน์ได้ถูกต้อง เป็นธรรม และรวดเร็วยิ่งขึ้น และควรกำหนดหน้าที่ให้วัดทุกแห่งมีหน้าที่ รายงานข้อมูลทางการเงินวัดตามหลักความรับผิดชอบต่อสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเพื่อใช้เผยแพร่ข้อมูลทางการเงินของวัดรายงานต่อสาธารณชนเป็นประจำทุกปี

2) จัดการศาสนสมบัติวัดให้เป็นองค์กรอิสระ เพื่อให้เกิดความประโยชน์และรูปแบบที่เหมาะสมต่อการจัดการศาสนสมบัติวัด

6.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลางในแง่มุมมองพระธรรมวินัยและกฎหมายคณะสงฆ์

2) ควรศึกษาว่า เมื่อยกวัดร้างเป็นวัดมีพระสงฆ์ตามกฎหมายแล้วมีมาตรการอย่างไร เกี่ยวกับการดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินของวัดร้างนั้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2542). **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบและคำสั่งคณะสงฆ์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- กรมศิลปากร. (2519). **ศิลาจารึกสุโขทัย หลักที่ 1 ด้าน 2**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- กนก แสนประเสริฐ. (2559). **เอกสารคู่มือว่าด้วยประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- ชาญชัย แสวงศักดิ์. (2551). **คำอธิบายกฎหมายปกครอง**. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เชค มุฮัมมัด อัลอะมิน อัชชังกีฎี. (2552). **อิสลามศาสนาที่สมบูรณ์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: นันทา พรินตติ้ง.
- ปลื้ม โชติขจรยุทธ. (2553). **คำบรรยายกฎหมายคณะสงฆ์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- ประมาณเลิศ อัจฉริยปัญญากุล. (2552). **กฎหมายสำหรับพระสงฆ์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาวิระชัย ชยวิโร. (2556). การพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการศาสนสมบัติของคณะสงฆ์ไทย. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสุนันท์ สุนนโท. (2558). การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิพัฒน์ พสุธารชาติ. (2549). **รัฐกับศาสนา บทความว่าด้วยอาณาจักรศาสนจักรและเสรีภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม.
- สมบูรณ์ สุขสำราญ. (2557). **พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2554). **คู่มือการดูแลและการจัดการศาสนสมบัติ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนา.
- องค์การค้ำของครูสภา. (2533). **พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา เล่ม 1 ฉบับพระจักรพรรดิพงษ์ (ขาด)**. กรุงเทพฯ: ศาสนา.
- พระมหาประนอม ธรรมธีรสงกาโร. (28 มีนาคม 2562). สัมภาษณ์.
- พระมหาจรรุญ จรณธมโม. (10 เมษายน 2562). สัมภาษณ์.
- พระโสภณพัฒนบัณฑิต. (14 เมษายน 2562). สัมภาษณ์.

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนบ้านนาฝาย
ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
Community Participation in Solid Waste Management of Ban Na Fai,
Na Fai Sub-district, Mueang District, Chaiyaphum Province

สุนทร ปัญะพงษ์, อัญชลี ชัยศรี, ทศไนยวรรณ ดวงมาลา, วิมลศิลป์ ประจักษ์ภูมิ

Soonthorn Panyapong, Anchalee Chaisri,

Thusanaiwan Duangmala, Wimonil Prungchaiyaphum

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

Chaiyaphum Rajabhat University

E-mail: soonpan_cpru@hotmail.com

ได้รับบทความ: 19 กันยายน 2563; แก้ไขบทความ: 12 ตุลาคม 2563; ตอรับตีพิมพ์: 21 ตุลาคม 2563

Received: September 10, 2020; Revised: October 12, 2020; Accepted: October 21, 2020

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์การจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน และเพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน ประชากรที่ทำการศึกษาค้นคว้าคือ ประชาชนที่อาศัยในชุมชนบ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ จำนวน 320 คน โดยกำหนดระดับค่าความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 95 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือค่าจำนวน ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่าสำหรับสถานการณ์การจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าสถานการณ์ปัญหาขยะในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 87.10 ขยะในครัวเรือนเป็นถุงพลาสติกหรือขวดพลาสติก คิดเป็นร้อยละ 66.30 มีขยะในชุมชนเป็นประเภทถุงพลาสติกหรือขวดพลาสติก คิดเป็นร้อยละ 72.30 ครัวเรือนไม่คัดแยกขยะก่อนทิ้ง คิดเป็นร้อยละ 55.40 ความถี่ในการเก็บขยะของชุมชนสัปดาห์ละ 1 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 35.60 ช่วงเวลาในการเก็บขยะตอนเช้า คิดเป็นร้อยละ 28.70 วิธีการในการกำจัดขยะแบบทิ้งลงถังขยะ คิดเป็นร้อยละ 56.40 ผลกระทบจากปัญหาขยะในชุมชนคือส่งกลิ่นเหม็น คิดเป็นร้อยละ 59.40 ส่วนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน พบว่าการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนบ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.29 (S.D. = 0.68) เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือด้านการมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.35 (S.D. = 0.69) รองลงมาคือด้านการมี

ส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล และด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.31 (S.D. = 0.67) และด้านการมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.19 (S.D. = 0.72) ตามลำดับ

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของชุมชน, การจัดการขยะมูลฝอย

Abstract

The objectives of the research entitled “Community participation in solid waste management of Ban Na Fai, Na Fai Sub-district, Mueang District, Chaiyaphum Province are 1) to study the situations of wastes and solid waste management of the community and 2) to study the participation of the community in solid waste management in the community. The population included the people living in Baan Na Fai Community, Na Fai Sub-district, Mueang District, Chaiyaphum Province. The samples consisted of 320 people. The reliability was set at 95%. The research instrument was a questionnaire. The statistics used in data analysis were number, percentage, mean and standard deviation.

The result finds as following:

Regarding the situations of waste and solid waste management of the community, most of the respondents (87.10%) recognized that there was the problem of waste in the community, and 66.30% of them agreed that the household wastes were plastic bags or plastic bottles. Moreover, 72.30% of the respondents agreed that the community wastes were plastic bags or plastic bottles. In addition, 55.40% recognized that the households did not sort waste before discarding. Also, 35.60% responded that the frequency of waste collection in the community was once a week, and 28.70% reported that the period of waste collection was in the morning. Furthermore, 56.40% responded that the method of waste disposal was to throw in the trash. Finally, 59.4% agreed that the impact of waste in the community was bad smell. For the community participation in community waste management, it was found that the overall participation in community waste management in Ban Na Fai, Na Fai Sub-district, Mueang District, Chaiyaphum Province was in the highest level with an average of 3.29 (S.D. = 0.68). The highest mean was

found in participation in receiving, benefits with an average of 3.35 (S.D. = 0.69), followed by participation in monitoring and evaluation and participation in operations with an average of 3.31 (S.D. = 0.67), and participation in thinking and decision made with an average of 3.19 (S.D. = 0.72) respectively.

Keywords: Community Participation, Solid Waste Management

1. บทนำ

ขยะเป็นปัญหาสำคัญของมนุษยชาติ โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติได้เข้ามาเป็นหน่วยงานกลางที่ประสานความร่วมมือของประเทศต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหาขยะล้นเมือง ด้วยการกำหนดให้มีโครงการวันรณรงค์เพื่อโลกสะอาดเป็นครั้งแรกในปี 1993 เพื่อเชิญชวนให้ทุกประเทศได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับขยะในชุมชนของตน ทำให้ทุกคนได้เกิดความตระหนักถึงปัญหาขยะที่มีผลกระทบต่อสุขภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาขยะ การกำจัดขยะมูลฝอยของชุมชนมีอุปสรรคที่เกิดขึ้นอย่างหนึ่งที่แสดงถึงการขาดความรับผิดชอบของคนไทย คือประชาชนทิ้งภาระหน้าที่ให้กับเจ้าพนักงานทำความสะอาด ไม่รวมมือในการลดและนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์ การแก้ไขปัญหาขยะจึงไม่ควรมองไปที่เรื่องของส่วนรวมเพียงอย่างเดียว แต่ควรมองย้อนกลับมาที่ตัวบุคคลเป็นหลัก สำหรับแนวทางที่แก้ไขปัญหาขยะล้นเมืองในภาคประชาชนนั้นสามารถใช้หลักการ 4 Rs สร้างจิตสำนึกต่อสังคม ได้แก่ 1) ลดการใช้ คือลดการบริโภคสินค้าที่ฟุ่มเฟือย ใช้อย่างประหยัดและใช้เท่าที่จำเป็น 2) การซ่อมแซม คือการซ่อมแซมวัสดุสิ่งของที่ชำรุดให้อยู่ในสภาพที่ดีใช้งานได้นาน ไม่ต้องทิ้งเป็นขยะหรือต้องสิ้นเปลืองซื้อใหม่ 3) การใช้ซ้ำ คือการนำสิ่งของที่ใช้แล้วมาใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่า และ 4) การนำกลับมาใช้ใหม่ คือการนำขยะมาแปรรูปเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ การลดขยะด้วยวิธีการเหล่านี้จะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อคุณภาพชีวิตเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่ดียิ่งขึ้น โดยประชาชนควรให้ความสนใจ มีการตระหนักและรับรู้ถึงปัญหาของขยะในสถานการณ์ปัจจุบันและที่จะขยายตัวในอนาคต อีกทั้งหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนควรมีการจัดโครงการรณรงค์พร้อมช่วยเหลือ เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาขยะที่เกิดขึ้น (วิกรม กรมดิษฐ์, 2554: 17-19)

เมื่อพิจารณาถึงการพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าและมีความทัดเทียมกับนานาประเทศ ไม่ว่าจะเป็นการเร่งพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของประเทศ ในปี พ.ศ. 2553 ปริมาณมูลฝอยที่เก็บรวบรวมได้ทั่วประเทศมีประมาณ 15.16 ล้านตันหรือประมาณวันละ 41,532 ตัน ในเขตกรุงเทพมหานคร มีประมาณวันละ 8,766 ตัน คิดเป็นร้อยละ 21 ของปริมาณขยะทั้งหมด ในเขตเทศบาลเมืองและเมืองพัทยา มีประมาณวันละ

16,620 ตัน คิดเป็นร้อยละ 40 ของปริมาณมูลฝอยทั้งหมด ส่วนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลมีประมาณวันละ 16,146 ตัน คิดเป็นร้อยละ 39 ของปริมาณขยะทั้งหมด เมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมาพบว่า มูลฝอยเพิ่มขึ้นจากปี 2552 เพียงร้อยละ 0.3 (ประมาณ 0.05 ล้านตัน) ในเขตเทศบาลมีปริมาณมูลฝอยเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.54 ขณะที่มูลฝอยในเขตกรุงเทพมหานคร และในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลลดลงร้อยละ 0.77 และร้อยละ 0.38 ตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากองค์การบริหารส่วนตำบลหลายแห่งยกระดับขึ้นเป็นเทศบาล จึงทำให้ปริมาณขยะมูลฝอยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลลดลง ส่งผลให้ปริมาณขยะมูลฝอยของเขตเทศบาลมีปริมาณเพิ่มขึ้น (กรมควบคุมมลพิษ, 2551: 18-19)

การขยายตัวของชุมชนเมืองและการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดปัญหาขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลเพิ่มมากขึ้นเป็นเงาตามตัว ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหลายพื้นที่ได้ประสบปัญหา ไม่สามารถจัดหาสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล ขาดการบริหารจัดการที่ดี ขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการที่เหมาะสม และเกิดความขัดแย้งในการดำเนินการปัญหาขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล จำเป็นจะต้องได้รับการจัดการที่เหมาะสม เพื่อไม่ให้ปัญหาขยายตัวและรุนแรงยิ่งขึ้นเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน และส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2548: 1) โดยกฎหมายได้กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ในการจัดการขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล ดังนั้น พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 มาตรา 50 กำหนดว่าภายใต้บังคับแห่งกฎหมายเทศบาลตำบลมีหน้าที่ต้องทำในเขตเทศบาล ดังต่อไปนี้ “(3) รักษาความสะอาดของถนน หรือทางเดินและที่สาธารณะรวมทั้งการกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล”

ชุมชนบ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ มีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมมากขึ้น รวมทั้งมีประชากรแฝงที่เป็นคนชัยภูมิและต่างจังหวัดเข้ามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเข้ามาในพื้นที่ในหลายลักษณะ กล่าวคือ เป็นบุคลากรทั้งสายวิชาการและสายสนับสนุนของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ผู้ประกอบการทางธุรกิจ ผู้รับเหมา ผู้รับจ้าง และอื่น ๆ ที่ผ่านมามีปริมาณขยะชุมชนเริ่มมีปัญหาดังผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนและที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียง และจากการสัมภาษณ์ประชาชนถึงวิธีการทิ้งมูลฝอยในชุมชน พบว่าไม่มีการคัดแยกมูลฝอยก่อนทิ้ง วิธีการกำจัดมูลฝอยประเภทอาหารที่เหลือจากการบริโภคจะให้สัตว์เลี้ยง หรือนำไปทิ้งบริเวณพื้นที่ว่างรอบบ้าน หรือมีการทิ้งใส่ถุงพลาสติกมัดปากถุง แล้วทิ้งลงถังมูลฝอยร่วมกับเศษกระดาษ ถุงพลาสติกกระป๋องหรือของที่ไม่ใช้แล้ว ถึงขยะส่วนใหญ่จะใช้ถังเพียงใบเดียว ไม่มีการใช้ถุงรองด้านในเพื่อรองรับมูลฝอย การทิ้งมูลฝอยจะทิ้งตามที่สาธารณะหรือพื้นที่ว่างของผู้อื่น รวมไปถึงการเผามูลฝอยกลางแจ้ง ซึ่งมีทั้งมูลฝอยอินทรีย์

เช่น กิ่งไม้ เศษใบไม้หรือมูลฝอยที่เผาแล้วทำลายชั้นบรรยากาศ เช่น ถุงพลาสติก รวมทั้งบางส่วนมีการทิ้งในแม่น้ำลำคลอง อาจกล่าวได้ว่าปัญหามูลฝอยในชุมชนบ้านนาฝายทางชุมชนยังขาดการมีส่วนร่วมที่ชัดเจนในการจัดเก็บก่อนทิ้ง

ขณะเดียวกัน องค์การบริหารส่วนตำบลหลายแห่งได้ส่งต่อขยะให้เทศบาลเมืองชัยภูมิ ใช้วิธีการฝังกลบบริเวณบ้านมอดินแดง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ขนาดเนื้อที่ 50 ไร่ ปัจจุบันใช้พื้นที่ไปเป็นจำนวน 6 ไร่ ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งที่อยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ได้นำขยะไปฝังกลบในบริเวณเดียวกัน ทำให้มีปริมาณขยะที่เกิดขึ้นมีปริมาณขยะมากกว่า 15 ตันต่อวัน แต่ด้วยปริมาณขยะมีอัตราการเพิ่มอย่างรวดเร็ว ทำให้พื้นที่บ่อฝังกลบไม่สามารถรองรับขยะได้อีก ปัจจุบันจึงใช้วิธีการเทกองทับลงบนพื้นที่บ่อฝังกลบเดิม ส่งผลกระทบให้เกิดปัญหามลภาวะทางกลิ่น ซึ่งเป็นพาหะนำโรคติดต่อ ทำให้มีผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน

จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องให้ประชาชนแต่ละชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน ส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการจัดการขยะมูลฝอย สามารถลดปริมาณขยะมูลฝอยที่จะต้องนำไปกำจัดขยะให้น้อยที่สุดสามารถนำขยะมูลฝอยมาใช้ประโยชน์ ทั้งในส่วนของการใช้ซ้ำและแปรรูปเพื่อใช้ใหม่ ประชาชนสามารถลดปริมาณขยะมูลฝอยลงได้จะส่งผลให้มีสภาพแวดล้อมที่ดี สุขภาพอนามัยของประชาชนมีสุขภาพที่ดี สภาพภูมิทัศน์มีความสวยงาม รวมถึงได้ประโยชน์จากการคัดแยกขยะนำไปขายเป็นการเพิ่มรายได้ในครอบครัว และการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ทำให้เป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายได้อีกด้วย ประชาชนได้ทราบถึงปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหามูลฝอยการนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ พร้อมทั้งสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการลดและแยกขยะอย่างเป็นรูปธรรม

จากความสำคัญของปัญหาที่กล่าวมาและการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการขยะมูลฝอยของบ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ เพื่อต้องการทราบถึงสถานการณ์ขยะและการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนที่ผ่านมาว่าเป็นอย่างไ และประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยหรือไม่ เพื่อนำผลการ ศึกษาไปเป็นข้อมูลประกอบการวางแผนการบริหารจัดการขยะมูลฝอยแบบครบวงจรของชุมชน รวมทั้งเป็นประโยชน์ให้กับองค์การบริหารส่วนตำบลนาฝายเพื่อบริหารจัดการขยะให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์การจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนบ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนบ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) เพื่อศึกษาสถานการณ์การจัดการขยะมูลฝอย การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนบ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ประกอบด้วย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยครั้งนี้ เนื้อหาที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย สำหรับตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

1) ตัวแปรต้น ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน

2) ตัวแปรตาม ได้แก่ การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการขยะมูลฝอย 4 ด้าน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Cohen & Uphoff, 1980)

2. ขอบเขตด้านพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกพื้นที่แบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือชุมชนบ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ เป็นพื้นที่ทำการวิจัย

3. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากร

การวิจัยครั้งนี้มีประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในบ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 1,991 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลนาฝาย, 2561)

2) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ ประชาชนที่อาศัยในชุมชนบ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 320 คน ซึ่งกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยด้วยการใช้สูตรของ Taro Yamane (1973) โดยกำหนดระดับค่าความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 95 ซึ่งแทนค่าตามสูตรได้ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

โดย n = จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

N = ประชากร 1,991 คน

e = ความคลาดเคลื่อนในการสุ่มกำหนดให้คลาดเคลื่อนได้ 0.05%

$$\text{แทนค่า } n = \frac{1,991}{1 + (1,991 \times 0.05)^2}$$

$$n = 320$$

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนบ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ โดยแบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามที่ให้ผู้ตอบแบบสอบถาม สามารถเลือกตอบได้ตามรายการ (Check-list) จำนวน 6 ข้อ

ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนบ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ เป็นแบบสอบถามที่ให้แสดงระดับการมีส่วนร่วมมี 4 ระดับ เกณฑ์การให้คะแนนตามมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ (Rating scale) โดยมีรายละเอียด คำถามทั้งสิ้น 20 ข้อ โดยมีหลักเกณฑ์การให้คะแนน (บุญชม ศรีสะอาด, 2546: 162) ดังนี้

มีส่วนร่วมมากที่สุด ให้ 4 คะแนน

มีส่วนร่วมมาก ให้ 3 คะแนน

มีส่วนร่วมน้อย ให้ 2 คะแนน

มีส่วนร่วมน้อยที่สุด ให้ 1 คะแนน

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังนี้

1. ผู้วิจัยขอหนังสือจากมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ เพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชนบ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

2. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชน ในชุมชนบ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งเป็นประชากรกลุ่มเป้าหมายที่จะศึกษา โดยนำแบบสอบถามไปให้โดยตรงด้วยตนเอง พร้อมทั้งชี้แจงรายละเอียดและวัตถุประสงค์ของแบบสอบถาม โดยให้โอกาสผู้ตอบแบบสอบถามได้ทำแบบสอบถามอย่างอิสระ

3. จากการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้แจกแบบสอบถาม จำนวน 320 ชุด โดยมี แบบสอบถามที่ได้กลับคืนมาและมีความสมบูรณ์ได้ทั้งหมด จำนวน 320 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. นำแบบสอบถามที่รับกลับคืนมาตรวจสอบความสมบูรณ์ในการตอบแบบสอบถาม แล้วนำมาลงรหัสข้อมูลและนำมาวิเคราะห์ ประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ในการวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอในรูปตารางประกอบ

2. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน และระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชน สถิติที่ใช้ คือ สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ จำนวนและร้อยละ

3. วิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์ปัญหาขยะและการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนบ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ สถานการณ์ปัญหาขยะในชุมชน ประเภทของขยะในครัวเรือน ประเภทของขยะในชุมชน การคัดแยกขยะ ความถี่ในการเก็บขยะของชุมชน ช่วงเวลาในการเก็บขยะ วิธีการในการกำจัดขยะมูลฝอยของชุมชน ผลกระทบจากปัญหาขยะในชุมชน สถิติที่ใช้ คือ สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ จำนวนและร้อยละ

4. วิเคราะห์ข้อมูลการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนบ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ สถิติที่ใช้ คือ สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยมีหลักเกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ย (บุญชม ศรีสะอาด, 2546: 162) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.75 มีปัญหาน้อยที่สุด

ค่าเฉลี่ย 1.76 – 2.50 มีปัญหาน้อย

ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.25 มีปัญหามาก

ค่าเฉลี่ย 3.26 – 4.00 มีปัญหามากที่สุด

4. สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 60.40 มีอายุระหว่าง 21-30 ปี คิดเป็นร้อยละ 25.70 จบการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า คิดเป็นร้อยละ 39.60 ประกอบอาชีพรับจ้าง คิดเป็นร้อยละ 28.70 มีรายได้น้อยกว่า 10,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 48.50 อาศัยอยู่ในชุมชนมีระยะเวลาตั้งแต่ 21 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 37.60

ตอนที่ 2 สถานการณ์ปัญหาขยะและการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนบ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

สำหรับสถานการณ์ปัญหาขยะและการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่ามีสถานการณ์ปัญหาขยะในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 87.10 ขยะในครัวเรือนเป็นถุงพลาสติกหรือขวดพลาสติก คิดเป็นร้อยละ 66.30 มีขยะในชุมชนเป็นประเภทถุงพลาสติกหรือขวดพลาสติก คิดเป็นร้อยละ 72.30 ครัวเรือนไม่คัดแยกขยะก่อนทิ้ง คิดเป็นร้อยละ 55.40 ความถี่ในการเก็บขยะของชุมชนสัปดาห์ละ 1 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 35.60 ช่วงเวลาในการเก็บขยะตอนเช้า คิดเป็นร้อยละ 28.70 วิธีการในการกำจัดขยะแบบทิ้งลงถังขยะ คิดเป็นร้อยละ 56.40 ผลกระทบจากปัญหาขยะในชุมชนคือส่งกลิ่นเหม็น คิดเป็นร้อยละ 59.40

ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนบ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

สรุปวิเคราะห์ข้อมูลระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน ดังนี้ พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนบ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.29 (S.D. = 0.68) เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือด้านการมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.35 (S.D. = 0.69) รองลงมาคือด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล และด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.31 (S.D. = 0.67) ด้านการมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.19 (S.D. = 0.72) ตามลำดับ

1. ด้านการมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.19 (S.D. = 0.72) เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การมีส่วนร่วมในการได้รับข้อมูลข่าวสารและเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการขยะแบบครบวงจรของชุมชน อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.26 (S.D. = 0.74) รองลงมาคือการเข้าร่วมประชุมประชาคมเพื่อเสนอปัญหาและความต้องการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนร่วมกับคณะกรรมการชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.24 (S.D. = 0.58) และการมีส่วนร่วมวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของประชาชนในชุมชน เพื่อจัดทำโครงการหรือกิจกรรมในการจัดการขยะมูลฝอย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.20 (S.D. = 0.69) การมีส่วนร่วมในการจัดทำร่างหมู่บ้านปลอดขยะเพื่อการรักษาความสะอาดในชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.17 (S.D. = 0.76) และค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือการมีส่วนร่วมในการวางแผนงานโครงการ เพื่อแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.10 (S.D. = 0.83) ตามลำดับ

2. ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.31 (S.D. = 0.67) เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือการคัดแยกประเภทขยะ เช่น เศษกระดาษ พลาสติก ขวดแก้ว หรือขยะ มีพิษ ก่อนนำไปทิ้งลงถังขยะ อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.43 (S.D. = 0.68) รองลงมาคือการมีส่วนร่วมเสียค่าธรรมเนียมในการบริการการจัดเก็บขยะมูลฝอย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.37 (S.D. = 0.64) การนำขยะมูลฝอยในครัวเรือนมาทำเป็นปุ๋ยหมัก หรือน้ำหมักจุลินทรีย์ชีวภาพ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.29 (S.D. = 0.69) การใช้ถุงผ้า/ปั่นโต/ตะกร้า มาซื้อสินค้าเพื่อลดการใช้ถุงพลาสติกและกล่องโฟม และการมีส่วนร่วมปฏิบัติกิจกรรมของอาสาสมัครปลอดขยะในการรณรงค์มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.25 (S.D. = 0.66) ตามลำดับ

3. ด้านการมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.35 (S.D. = 0.69) เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือการมีส่วนร่วมในการลดขยะมูลฝอย เช่น ขวดแก้ว หรือ ถุงพลาสติกที่ใช้แล้วนำกลับมาใช้ใหม่ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.41 (S.D. = 0.61) รองลงมาคือการไม่ทิ้งขยะลงถนน แม่น้ำลำคลองหรือใต้ถุนบ้าน ทำให้ถนน แม่น้ำลำคลองและใต้ถุนบ้านสะอาด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.39 (S.D. = 0.72) การมีส่วนร่วมซื้อผลิตภัณฑ์ชนิดเติมแบบถุงพลาสติกมาใช้แทนการซื้อผลิตภัณฑ์แบบขวด ทำให้ลดรายจ่าย เช่น น้ำยาปรับผ้านุ่ม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.35 (S.D. = 0.75) การนำขยะมูลฝอยจากครัวเรือนมาทิ้งลงถังขยะของชุมชนที่จัดทำให้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.34 (S.D. = 0.68) และการคัดแยกขยะมูลฝอยในครัวเรือนแล้วนำไปขายเพื่อเพิ่มรายได้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.29 (S.D. = 0.71) ตามลำดับ

4. ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.31 (S.D. = 0.67) เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือการมีส่วนร่วมในการตอบแบบประเมินผลการปฏิบัติงานพนักงานรักษาความสะอาด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.43 (S.D. = 0.65) รองลงมาคือการมีส่วนร่วมประเมินผล การเก็บ การขนส่ง ลำเลียงและการกำจัดขยะมูลฝอยของรถเก็บขยะ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.36 (S.D. = 0.67) การมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นหรือเสนอแนะในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนให้คณะกรรมการหมู่บ้านทราบ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.30 (S.D. = 0.70) การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบรายได้จากการจัดเก็บค่าธรรมเนียมขยะมูลฝอยของชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.29 (S.D. = 0.68) และการมีส่วนร่วมในการแจ้งให้คณะกรรมการหมู่บ้านทราบ เมื่อพบเห็นถังขยะชำรุดหรือไม่เพียงพอต่อการใช้งาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.17 (S.D. = 0.68) ตามลำดับ

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะมูลฝอยของบ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ พบว่า

1. สถานการณ์ขยะและการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน พบว่า ชาวบ้านนาฝายส่วนใหญ่มีความเข้าใจในสถานการณ์ปัญหาขยะมูลฝอยในชุมชน โดยเฉพาะขยะจำพวกถุงพลาสติกหรือขวดพลาสติก แต่เนื่องจากชาวบ้านไม่มีการคัดแยกขยะก่อนทิ้ง แม้ว่าจะทิ้งลงถังขยะก็ตาม อีกทั้ง ชุมชนมีบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่รับผิดชอบเก็บขยะสัปดาห์ละ 1 ครั้ง สิ่งที่มาคือส่งผลกระทบต่อปัญหาขยะให้กับชุมชน ทั้งกลิ่นเหม็น ความไม่สบายตาและสบายใจ สอดคล้องกับงานวิจัยของ จารุวัฒน์ ดิงหงะ (2561: บทคัดย่อ) ได้กล่าวถึงปัญหาอุปสรรคในการบริหารจัดการขยะมูลฝอย ได้แก่ ถังขยะไม่เพียงพอ ยังมีขยะตกค้างไม่มีการคัดแยกขยะ ขาดจิตสำนึกที่ดี ไม่มีนโยบายหรือกฎระเบียบการจัดการขยะ ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการคัดแยกขยะ และการจัดเก็บขยะมีความล่าช้า และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของกัลยา สันมาแอ (2550: บทคัดย่อ) ที่กล่าวถึงปัญหาอุปสรรคในการจัดการขยะมูลฝอยคือ ถังรองรับขยะมูลฝอยไม่เพียงพอ เก็บขยะไม่เป็นเวลา และมีสัตว์เลื้อยมาคุ้ยขยะมูลฝอย ข้อเสนอแนะให้มีการประชาสัมพันธ์ในเรื่องการจัดการขยะมูลฝอยอย่างสม่ำเสมอใช้ถังรองรับขยะแบบมีฝาปิดทั้งหมดและการจัดประกวดหมู่บ้านสะอาด

2. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน พบว่า

1) ด้านการมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในการได้รับข้อมูลข่าวสารและเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการขยะแบบครบวงจรของชุมชน อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือชุมชนมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมประชุมประชาคม เพื่อเสนอปัญหาและความต้องการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนร่วมกับคณะกรรมการชุมชน และค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือการมีส่วนร่วมในการวางแผนงานโครงการ เพื่อแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของมะลิวัลย์ สีหะวงษ์ (2560: บทคัดย่อ) การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการขยะมูลฝอยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลท้ายดง พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการขยะแบบครบวงจรของ องค์การบริหารส่วนตำบลได้โดยรวมพบว่าอยู่ในระดับปานกลาง และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของถนอมขวัญ พันธสันทิต (2550: บทคัดย่อ) การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลบ่อทอง พบว่าประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยด้านการวางแผนและตัดสินใจมากที่สุด รองลงมาคือด้านรับรู้สถานการณ์และสภาพปัญหา และด้านการทำกิจกรรมโครงการ โดยในด้านด้านการวางแผนและตัดสินใจประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และในด้านการทำกิจกรรมโครงการประชาชนได้เข้าร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงาน โครงการของเทศบาลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะมูลฝอย

2) ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมดำเนินการคัดแยกประเภทขยะ เช่น เศษกระดาษ พลาสติก ขวดแก้ว หรือขยะ มีพิษ ก่อนนำไปทิ้งลงถังขยะ อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ การมีส่วนร่วมเสียค่าธรรมเนียมในการบริการการจัดเก็บขยะมูลฝอย มีการนำขยะมูลฝอยในครัวเรือนมาทำเป็นปุ๋ยหมัก หรือน้ำหมักจุลินทรีย์ชีวภาพ และค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือชุมชนมีส่วนร่วมปฏิบัติกิจกรรมของอาสาสมัครปลอดขยะในการรณรงค์ ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของสร้อยญา ตันศิริ (2554: บทคัดย่อ) การศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองแพร่ อำเภอเมืองจังหวัดแพร่ ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนในเขตเทศบาลเมืองแพร่ส่วนใหญ่ไม่มีส่วนร่วมในระบบการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลเมืองแพร่ในขั้นตอนที่หนึ่งคือ การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาสาเหตุของปัญหาขยะ และการมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรมร่วมกับเทศบาลเมืองแพร่ และในขั้นตอนที่สามคือ การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงานการแก้ไขปัญหาขยะ

3) ด้านการมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าชุมชนมีส่วนร่วมในการลดขยะมูลฝอย เช่น ขวดแก้ว หรือถุงพลาสติกที่ใช้แล้วนำกลับมาใช้ใหม่ อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ การไม่ทิ้งขยะลงถนน แม่น้ำลำคลองหรือใต้ถุนบ้าน ทำให้ถนน แม่น้ำลำคลองและใต้ถุนบ้านสะอาด และค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือการคัดแยกขยะมูลฝอยในครัวเรือนแล้วนำไปขายเพื่อเพิ่มรายได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของชานนท์ สุธัสกุล (2550: บทคัดย่อ) กล่าวว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลนครยะลาในระดับมาก และเมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมระดับมาก จำนวน 2 ด้าน คือ การมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

4) ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า คือชุมชนมีส่วนร่วมในการตอบแบบประเมินผลการปฏิบัติงานพนักงานรักษาความสะอาด อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือท่านมีส่วนร่วมประเมินผล การเก็บ การขนส่ง ลำเลียงและการกำจัดขยะมูลฝอยของรถเก็บขยะ และค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ชุมชนมีส่วนร่วมในการแจ้งให้คณะกรรมการหมู่บ้านทราบ เมื่อพบเห็นถังขยะชำรุดหรือไม่เพียงพอต่อการใช้งาน สอดคล้องกับงานวิจัยของพิศพร ทศนาและโชติ บติรัฐ (2558: บทคัดย่อ) กล่าวถึงประชาชนมีส่วนร่วมตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือมีการนำผลของการประเมินผลไปแก้ไข เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการจัดการ ขยะมูลฝอยอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่สามารถรับรู้ถึงผลการดำเนินงานที่ทางเทศบาลได้จัดทำขึ้น

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้

1. ควรส่งเสริมชุมชนในการคัดแยกประเภทขยะลงถังขยะอย่างจริงจัง ต่อเนื่อง ประเภทขยะเปียกและขยะแห้ง เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นอุปนิสัยและเป็นที่ยอมรับของชุมชนต่อไป

2. ชุมชนควรมีการประชุมสัมพันธในเรื่องการจัดการขยะมูลฝอยอย่างสม่ำเสมอ ช่วงเวลาในการจัดเก็บขยะ เพื่อป้องกันสัตว์เลื้อยมาคุ้ยขยะมูลฝอยสร้างความสกปรกและส่งกลิ่นเหม็นในชุมชน

3. ควรส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนตระหนักและเล็งเห็นความสำคัญของปัญหาขยะมูลฝอย เพราะผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าชุมชนมีส่วนร่วมในการแจ้งให้คณะกรรมการหมู่บ้านทราบ เมื่อพบเห็นถังขยะชำรุดหรือไม่เพียงพอต่อการใช้งาน

6.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยในเชิงบูรณาการเกี่ยวกับผลประโยชน์ที่เกิดจากขยะ เพราะขยะมูลฝอยสามารถแปลงเป็นสินค้าและเพิ่มมูลค่าอันก่อให้เกิดรายได้กับชุมชน

2. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของกลุ่มจัดการขยะของชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาล เพื่อเป็นข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการจัดการขยะในภาพรวมต่อไป

3. ควรมีการถอดบทเรียนเกี่ยวกับการบริหารจัดการขยะแบบครบวงจร เช่น การกำหนดนโยบาย การปลูกฝังทัศนคติที่ถูกต้อง กิจกรรมการคัดแยกขยะ ระบบการเก็บขนขยะ การกำจัดขยะด้วยวิธีที่เหมาะสม และควรเผยแพร่เป็นตัวอย่างที่ดี (Best practice) สามารถขยายผลและปรับใช้ในพื้นที่ที่มีบริบทคล้ายคลึงกัน

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมมลพิษ. (2551). **สรุปสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย ปี 2551**. กรุงเทพฯ: กรมควบคุมมลพิษ.
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2548). **มาตรฐานการจัดการขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.
- กัลยา สันมาแอ. (2550). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองขุด อำเภอเมือง จังหวัดสตูล. **การศึกษานิเทศศาสตร์ ประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น: วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- จารุวัฒน์ ดิงหงะ. (2561). แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการขยะมูลฝอย ภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ตำบลรัชฎา อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต. **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต**, 14(2).
- ชานนท์ อยู่สกุล. (2550). การมีส่วนร่วมของประชาชนเทศบาลนครยะลาในการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลนครยะลา อำเภอเมือง จังหวัดยะลา. **การศึกษานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น: วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ณอมขวัญ พันธุ์สนิท. (2550). การมีส่วนในการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในเขตเทศบาล ตำบลบ่อทอง อำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรี. **การศึกษานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชานโยบายสาธารณะ: วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พิศพร ทัศน และ โชติ บดีรัฐ. (2558). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอย ในเขตพื้นที่เทศบาลนครพิษณุโลก. **รายงานสืบเนื่องจากการประชุมสัมมนาวิชาการนำเสนองานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ เครือข่ายบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 15**. มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ.
- มะลิวัลย์ สีหะวงษ์. (2560). การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการขยะมูลฝอย ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลท้ายดง อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์. **รายงานการประชุมสัมมนาวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติเครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ ครั้งที่ 17**. มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- สรัญญา ตันศิริ. (2554). การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองแพร่ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่. **รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่**.
- วิกรม กรมดิษฐ์. (2554). **ขยะปัญหาของโลก ใน เอกสารความรู้ สดร. ลำดับที่ 5 ปีงบประมาณ 2554**. กรุงเทพฯ: สถาบันดำรงราชานุภาพ.
- Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1980). **Participation's place in rural development Seeking clarify through specificity**. n.p.
- Taro Yamane. (1973). **Statistics: An Introductory Analysis**. 3rd Ed. New York. Harper and Row Publications.

การพัฒนาการสื่อสารภาษาอังกฤษของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดบุรีรัมย์ The Development of English Communication of Tourist Attractive Community in Buriram Province

นิกร พลเยี่ยม, พระครูสุเมธจันทสิริ, พระมหาไสว สิริปณฺโญ,
Nikorn Polyiam, Phrakru Sumetchandhasiri, Phramaha Sawai Siripanyo,
วิรัตน์ ภูทองเงิน, อนุศาสน์ วรบูรณ์ภูมิสุข
Wirat Phoothongeon, Anusart Woraboonphumsuk
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Buriram Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
E-mail: Olechoi6@gmail.com

ได้รับบทความ: 22 กันยายน 2563; แก้ไขบทความ: 10 พฤศจิกายน 2563; ตอรับตีพิมพ์: 26 ธันวาคม 2563
Received: September 22, 2020; Revised: November 10, 2020; Accepted: December 26, 2020

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องการพัฒนาการสื่อสารภาษาอังกฤษของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดบุรีรัมย์ มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาการสื่อสารภาษาอังกฤษของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดบุรีรัมย์ 2) ศึกษารูปแบบการพัฒนาการสื่อสารภาษาอังกฤษของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดบุรีรัมย์ และ 3) วิเคราะห์รูปแบบการสื่อสารภาษาอังกฤษของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัญหาการพูดภาษาอังกฤษของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดบุรีรัมย์ คือ ไม่มีเวลาฝึกฝนในการพูดภาษาอังกฤษ ยึดติดกับความเคยชินตั้งแต่ดั้งเดิม ไม่ยอมทำในสิ่งที่ไม่เคยทำ เพราะเขินอายไม่กล้าออกเสียง ไม่รู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษ ไม่รู้ไวยากรณ์ โครงสร้างไวยากรณ์ (Grammatical Structure) ไม่ได้พูดภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวัน
2. การพัฒนาการสื่อสารภาษาอังกฤษ 3 รูปแบบ คือ 1) ใช้การดูภาพยนตร์ต่างประเทศ ภาพยนตร์เป็นสื่อในการเรียนรู้และพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษโดยตรงช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้โดยเห็นทั้งภาพและเสียงประกอบ 2) ฝึกทักษะการสื่อสารโดยการจำลองสถานการณ์ เช่น การบอกทิศทาง (Giving Directions) การบรรยายลักษณะบุคคล (Describing People) การพูดเพื่อขอคำแนะนำ เป็นต้น และ 3) บัตรคำศัพท์

จัดหมวดหมู่กลุ่มคำศัพท์ ช่วยให้จดจำคำศัพท์ได้เป็นหมวดหมู่ ซึ่งเป็นการจัดระเบียบความจำ สนับสนุนให้การฝึกทักษะมีประสิทธิภาพ

3. การใช้รูปแบบการฝึกภาษาอังกฤษทั้ง 3 มาผสมผสานในการฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง สามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องโดยการกระจายโอกาสทางการพัฒนาด้านภาษาให้ทั่วถึงภายใต้สิ่งที่มีอยู่ในสังคมรอบ ๆ ตัว ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เช่น จากประสบการณ์ ผู้นำชุมชน จากศูนย์การเรียนรู้ ฯลฯ โดยมุ่งหวังให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ในลักษณะของการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการ ที่ไม่เน้นการเรียนรู้ในห้องเรียน ก่อเกิดการเรียนรู้ที่หลากหลายในชุมชนจึงเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่จะก่อประโยชน์ต่อกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้คนในชุมชนได้พัฒนาศักยภาพจากประสบการณ์ตรง

คำสำคัญ: การพัฒนาการสื่อสารภาษาอังกฤษ, ชุมชน, แหล่งท่องเที่ยว

Abstract

A research study on the development of English communication of tourist attractive community in Buriram province which has the objectives of the study as the following: 1) to study the problem of English communication of tourist attractive Community in Buriram Province, 2) to study the patterns of English communication development of tourist attractive community in Buriram province, and 3) to analyze English communication patterns of the tourist attractive community in Buriram province. This research uses a qualitative research model.

The research found that:

1. The problem of speaking English in the community of tourist attraction in Buriram Province is that there is no time to practice speaking English, sticking to the traditional habit, refusing to do things that have never been done because of being embarrassed, unable to pronounce, do not know the English words, doesn't know grammar or grammatical structure, doesn't speak English in everyday life.

2. Three forms of development of English communication: 1) watching foreign movies. The Movies are meaning of learning and developing English communication skills directly, helping the learner to learn by seeing both pictures and sound effects. 2) Practicing communication skills by simulating

situations such as giving directions, describing people, speaking for advice, etc.
3) Flashcards categorized into groups of words that help the learners memorize words into categories, which organizes memory, encourages effective skill in training.

3. By integrating the three English language training styles by self-practice, learning can be continued by spreading language development opportunities evenly under what is available in the society around them, both living and non-living, such as by experience, community leaders from learning centers, etc. With the aim of learning from real experiences in the manner of informal education that does not focus on classroom learning. It creates a variety of learning in the community, which is another thing that will benefit the learning process that allows people in the community to develop their potential from direct experience.

Keywords: Development of English Communication, Communities, Tourist Attraction

1. บทนำ

ภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศที่มีความจำเป็นต่อการใช้ชีวิต เป็นภาษาหนึ่งที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการติดต่อสื่อสารและศึกษาหาข้อมูลความรู้ ตลอดจนการประกอบอาชีพในโลกไร้พรมแดน จึงทำให้ภาษาอังกฤษที่หลาย ๆ ประเทศให้การยอมรับในการสื่อสารเพื่อทำความเข้าใจ ทั้งเรื่องชีวิตประจำวัน วิชาการ เศรษฐกิจ การท่องเที่ยว การศึกษา รวมทั้งเรื่องธุรกิจด้วย อันเป็นผลมาจากการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ ด้วยความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีด้านการติดต่อสื่อสารที่ทันสมัย ความรู้และข้อมูลต่าง ๆ แพร่หลายไปอย่างรวดเร็วทั่วโลกอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการศึกษาที่จำเป็นต้องมีการค้นคว้าข้อมูลต่าง ๆ ทั้งในรูปของหนังสือ วารสารต่าง ๆ ตำรา ตลอดจนข้อมูลในอินเทอร์เน็ตที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นส่วนมากเป็นสื่อกลางในการสื่อสาร การใช้ทักษะภาษาอังกฤษเป็นสิ่งจำเป็นและหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะว่าทักษะต่าง ๆ ของภาษาอังกฤษไม่ใช่เป็นเพียงแค่เครื่องมือสำหรับการศึกษาตลอดถึงการสืบค้นข้อมูลต่าง ๆ ที่ต้องการ และเพื่อใช้ในการปฏิบัติงานในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ เท่านั้น (นางสมร พงษ์พานิช, ตุลาคม 2550 ถึง กันยายน 2551) ทักษะภาษาอังกฤษยังเป็นเครื่องมือสำหรับการติดต่อสื่อสาร การต่อรองเพื่อใช้ในการแข่งขันทางธุรกิจ และที่สำคัญทักษะทางภาษาอังกฤษมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการปฏิบัติงานร่วมกันในชีวิตของการทำงานในแต่ละวัน นอกจากนี้และการใช้ทักษะภาษาอังกฤษที่ถูกต้องนับได้ว่าเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกลุ่มชนต่างวัฒนธรรม และช่วยให้เราเข้าใจ

วัฒนธรรมที่แตกต่างกันของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ตลอดจนทำให้เราประพติดตนเองต่อวัฒนธรรมอื่น ๆ ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมด้วย อีกทั้งยังทำให้เราเข้าใจและภูมิใจในวัฒนธรรมของเรา เพื่อที่จะถ่ายทอดไปสู่ชาวโลกได้ ดังนั้น การเรียนรู้ภาษาอังกฤษย่อมได้เปรียบในการทำกิจการต่าง ๆ ที่หลากหลาย (เมธี อัจฉนาภิตติ, 2547)

การเรียนรู้ภาษาอังกฤษอย่างถูกต้องเหมาะสมกับสังคมวัฒนธรรมตามสถานการณ์ได้ในทุกทักษะของภาษา สามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิต และโดยเฉพาะอย่างยิ่งสามารถใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารได้ดีจะมีโอกาสในการจ้างงาน และได้รับการสนับสนุนส่งเสริมในงานในหน้าที่ให้ยิ่งขึ้นไป มากกว่าผู้ที่ไม่มีความรู้ทางภาษาเลย ดังตัวอย่างที่หน่วยงานห้างร้านบริษัท ที่ประกาศรับสมัครงาน แต่แนบท้ายด้วยคำว่ามีความสามารถทางภาษาที่สามารถติดต่อสื่อสารได้ นั่นก็จะต้องมีทักษะการฟังและการพูดเป็นอย่างน้อย ภาษาอังกฤษจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการติดต่อสื่อสารและเป็นปัจจัยหนึ่งที่สามารถทำให้บุคคลหรือพนักงานนั้น ๆ ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานซึ่งไม่มีใครในโลกแห่งการประกอบอาชีพที่สามารถทำงานคนเดียวได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้น ความสามารถด้านภาษาอังกฤษไม่เพียงแต่เป็นการเติมเต็มให้บุคคลมีคุณสมบัติที่สมบูรณ์เท่านั้น แต่ยังเป็นสิ่งที่ทำให้ชีวิตบรรลุเป้าหมายในหน้าที่การงานอีกด้วย (ณัฐธนรี ฤทธิรัตน์ และ ดร.ธัญญา ชีระมณี, 2557)

จังหวัดบุรีรัมย์มีแหล่งท่องเที่ยวมากมายทางประวัติศาสตร์ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ที่น่าสนใจของจังหวัดและโซนอีสานใต้ จึงดึงดูดให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้หลั่งไหลเข้ามาศึกษาและเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆในจังหวัดบุรีรัมย์เป็นจำนวนมาก จึงปฏิเสธไม่ได้เลยว่า การที่มีนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเดินทางมาเยี่ยมชมเป็นจำนวนมาก สะท้อนให้เห็นถึงความต้องการในการใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสาร การเรียนการสอนภาษาอังกฤษในเมืองไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเป็นการเรียนแบบไม่เน้นให้ผู้เรียนพูดเป็นเน้นไวยากรณ์ และคำศัพท์ทำให้ผู้เรียนฟังไม่ทันและสื่อสารไม่ได้ (ชัยยา เปรมภักดี, 2543)

ผู้วิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญของภาษาอังกฤษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาในการสื่อสารที่มีมานาน และกระจายไปยังสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ตามจังหวัดในประเทศไทย หนึ่งในนั้น คือ บุรีรัมย์ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงต้องการสำรวจความสามารถทางการสื่อสารภาษาอังกฤษของประชาชนในท้องถิ่นหรือในสถานที่ท่องเที่ยวนั้น ๆ ในจังหวัดบุรีรัมย์ซึ่งเป็นผู้ที่ควรได้รับการส่งเสริมและพัฒนาทักษะทางด้านภาษาอังกฤษด้านการสื่อสารให้ดียิ่งขึ้นไป โดยการศึกษาถึงสภาพปัญหาการสื่อสารภาษาอังกฤษ ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการสื่อสารภาษาอังกฤษ และหาแนวทางส่งเสริมการสื่อสารของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดบุรีรัมย์ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาสภาพปัญหาการสื่อสารภาษาอังกฤษของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดบุรีรัมย์
2. ศึกษารูปแบบการพัฒนาการสื่อสารภาษาอังกฤษของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดบุรีรัมย์
3. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาการสื่อสารภาษาอังกฤษของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดบุรีรัมย์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การวิจัย เอกสาร (Documentary Research) เพื่อประมวลองค์ความรู้ ศึกษาแนวคิด หลักการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการสื่อสารภาษาอังกฤษของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ตลอดทั้งงานวิจัยที่มีผู้รู้ได้ศึกษาไว้ รวมถึงการเก็บข้อมูลเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มย่อย เป็นต้น

ในส่วนของการวิจัยในภาคสนามเพื่อพัฒนาองค์ความรู้รูปแบบในการนำมาพัฒนาการสื่อสารภาษาอังกฤษ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยใน 6 ลักษณะ คือ

1. ศึกษารวบรวมเอกสาร ชุดความรู้ แบบฝึกและความเป็นมาเกี่ยวกับแนวคิด หลักการ การพัฒนาการสื่อสารภาษาอังกฤษ
2. การศึกษากระบวนการพัฒนากิจกรรม ปัจจัยเกื้อกูลต่อการพัฒนาการสื่อสารภาษาอังกฤษของชุมชนแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดบุรีรัมย์
3. การบูรณาการรูปแบบ ชุดความรู้ แบบฝึกการพัฒนาการสื่อสารภาษาอังกฤษ
4. การพัฒนากระบวนการเกี่ยวกับการเรียนรู้ภาษาอังกฤษในด้านทักษะการสื่อสาร เช่น การพูดและการฟัง การอ่านและการเขียน โดยใช้การวิเคราะห์จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในระดับชุมชน
5. ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำนวน 2 ชุมชน ตามกรอบวันและเวลาที่ กำหนดไว้
6. จัดทำผลสรุปจากการวิจัยและประมวลองค์ความรู้และข้อคิดเกี่ยวกับการพัฒนา การสื่อสารภาษาอังกฤษในระดับชุมชนแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืนนำไปสู่การสรุปผล

4. สรุปผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาการสื่อสารภาษาอังกฤษของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดบุรีรัมย์

การขาดแรงจูงใจในการใช้ภาษาอังกฤษ และภาษาอังกฤษไม่ใช่ภาษาราชการของประเทศไทย ทำให้คนไทยไม่สนใจที่จะเรียนรู้ หรือใช้ภาษาอังกฤษในการพูด อีกทั้งการที่คนไทยสนใจหรือสามารถพูดภาษาอังกฤษได้นั้น ก็เป็นเฉพาะแค่บางอาชีพ ภาษาอังกฤษไม่ใช่ภาษาหลัก หรือภาษาพ่อภาษาแม่ ชำช้อนสับสน คำศัพท์เยอะ ไม่คุ้นเคย ดังนั้น ปัญหาที่คนไทยไม่สามารถพูดภาษาอังกฤษ คือ 1. การไม่มีเวลาฝึกฝนในการพูดภาษาอังกฤษ ขี้เกียจฝึกฝน ไม่ขี้อมพูด ไม่ตั้งใจ ไม่มุ่งมั่นอดทนเพียรพยายามในการพูดภาษาอังกฤษ ซึ่งการฝึกฝนสม่ำเสมออย่างเป็นประจำจะทำให้สามารถพูดภาษาอังกฤษได้ 2. การยึดติดกับความเคยชินตั้งแต่ดั้งเดิม ไม่ยอมทำในสิ่งที่ไม่เคยทำ เพราะเกิดจากการชินอายุ ไม่กล้าที่จะทำไม่กล้าพูด ไม่กล้าออกเสียงสำเนียงให้เหมือนฝรั่ง กลัวออกเสียงผิด 3. การไม่รู้คำศัพท์ ซึ่งคนไทยเรียนรู้ภาษาอังกฤษมาตั้งแต่เด็ก ๆ ซึ่งระยะเวลาเวลามากกว่าสิบปี เรียนรู้คำศัพท์มาหลายพันคำ แต่เมื่อมีการดูหนังฝรั่งหรือมีฝรั่งมาพูดด้วยกลับไม่สามารถเข้าใจ เวลาแปลความหมายจากสิ่งที่ฝรั่งพูด ก็จะไม่แปลคำศัพท์ตรงตัว 4. การไม่รู้ไวยากรณ์ เช่นเดียวกันกับการไม่รู้คำศัพท์ ซึ่งเวลาที่คนไทยจะพูดภาษาอังกฤษก็จะนึกถึงประโยค โครงสร้างไวยากรณ์ (Grammatical Structure) แตกต่างกับการพูดภาษาไทย ที่คนไทยสามารถพูดได้ทันที เนื่องจากความเคยชินในการพูดภาษาไทย 5. การไม่ได้พูดมานานแล้วลืม เพราะคนไทยไม่ได้พูดภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวัน การไม่ได้ใช้ภาษาอังกฤษในการพูดทุกวัน หรือในชีวิตประจำวันห่างหายจากการพูดภาษาอังกฤษกับชาวต่างชาติมานานมาก นาน ๆ จะได้พูดภาษาอังกฤษทำให้พูดได้บ้าง แบบงู ๆ ปลา ๆ พูดแบบง่าย ๆ แค่นี้ก็พอใจ ถ้าได้ใช้ก็จะสามารถพูดภาษาอังกฤษได้ดี ใช้ภาษาอังกฤษในการพูดน้อยมาก สิ่งแวดล้อมที่ไม่ได้ใช้ภาษาอังกฤษทั้งที่ทำงานและบ้าน จะใช้ภาษาอังกฤษเมื่อมีสถานการณ์สำคัญ ๆ เท่านั้น เช่น การได้มีโอกาสพูดคุยกับชาวต่างประเทศเวลาเที่ยวเมื่อไทย ถ้ามุ่งเน้นทาง การเรียนการสอนที่เป็นต้น การที่คนไทยไม่เห็นความสำคัญ ประโยชน์ และความจำเป็นในการใช้ภาษาอังกฤษ บางคนจะสนใจก็ต่อเมื่อมีความจำเป็นต้องใช้ภาษาเท่านั้น สิ่งสำคัญ คือ คนไทยไม่สามารถพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเกี่ยวกับเหตุการณ์พื้นฐานที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้ คล่องแคล่ว หรือไม่ได้เลย และบางส่วนไม่สามารถสื่อสารได้ทั้งที่ทำงานและที่บ้าน จึงทำให้เกิดปัญหาในการพูดติดขัด หรือบางทีมาจากหลายสาเหตุ เช่น ไม่ได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ต้องใช้ภาษาอังกฤษ พื้นฐานด้านภาษาอังกฤษมีจำกัด คนไทยขาดความกล้าแสดงออกและบางครั้งไม่เห็นถึงความสำคัญของการใช้ภาษาอังกฤษ รวมถึง การไม่รู้ไวยากรณ์ภาษาอังกฤษ มีความรู้ทางด้านไวยากรณ์อย่างจำกัด และการไม่รู้ไวยากรณ์ทางด้านภาษาอังกฤษ เป็นปัญหาในการคิดรูปแบบประโยคภาษาอังกฤษ ทำให้พูดภาษาอังกฤษได้เป็นคำ ๆ เรียงรูป

ประโยคไม่ได้ พูดเป็นภาษาอังกฤษในรูปแบบประโยคไม่ได้ บางครั้งพูดภาษาอังกฤษในรูปแบบประโยคสั้น ๆ ได้เท่านั้น ไม่สามารถพูดภาษาอังกฤษด้วยคำศัพท์เฉพาะ ทางกร หรือเชิงธุรกิจได้ อีกทั้งไม่สามารถพูดภาษาอังกฤษในรูปแบบประโยคที่ซับซ้อนได้ด้วยเช่นกัน ปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการสื่อสารภาษาอังกฤษกับชาวต่างชาติอย่างมาก

2. รูปแบบการพัฒนาการสื่อสารภาษาอังกฤษของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดบุรีรัมย์

การพัฒนาการสื่อสารภาษาอังกฤษของชุมชน สามารถสร้างรูปแบบในการพัฒนาการสื่อสารภาษาอังกฤษ 3 รูปแบบ แบบที่ 1 ใช้การดูภาพยนตร์ต่างประเทศมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และด้วยปัจจุบันนี้เทคโนโลยีทางด้านการเรียนรู้มีการพัฒนาอย่างมาก โดยเฉพาะการใช้ภาพยนตร์เป็นสื่อในการเรียนรู้และพัฒนาทักษะการสื่อสาร ซึ่งภาพยนตร์นี้จะช่วยให้เราเรียนรู้โดยเห็นทั้งภาพและเสียงประกอบและภาพนั้นก็เป็นภาพเคลื่อนไหวจึงทำให้เกิดการเรียนรู้ได้มากและเป็นสิ่งที่น่าตื่นเต้นสำหรับผู้เรียนด้วย ประโยชน์ของการนำภาพยนตร์มาเป็นสื่อในการเรียนรู้ เป็นสื่อที่มีความน่าสนใจ เป็นสื่อที่เข้าใจง่าย เป็นสื่อข้ามวัฒนธรรมที่สามารถเข้าถึงคนต่างชาติต่างภาษาที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน ให้มีความเข้าใจร่วมกันถึงสิ่งที่ปรากฏอยู่ในภาพยนตร์ทั้งเนื้อหา เรื่องราวแม้แต่นวนคิดที่เป็นนามธรรมยังสามารถถูกถ่ายทอดให้เข้าใจง่ายขึ้น แบบที่ 2 ใช้การจำลองสถานการณ์ต่าง ๆ ในการฝึกทักษะการสื่อสาร เช่น การบอกทิศทาง (Giving Directions) การบรรยายลักษณะบุคคล (Describing People) การพูดเพื่อขอคำแนะนำ (Asking for and Giving advice) การพูดนัดหมาย (Making an appointment) การพูดเพื่อขอและแสดงความคิดเห็น (Asking for and Giving opinion) การพูดต่อรองราคา (Bargaining the price) การพูดเพื่อเชิญ (invitation) และการพูดเพื่อสร้างทางเลือก (Making choice) ซึ่งได้มาจากหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดเรียงลำดับสถานการณ์จากง่ายไปหายาก สถานการณ์ดังกล่าวที่เป็นจริงและเกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของผู้เรียน เน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกการใช้ในการพูด โดยมีโอกาสในการเลือกใช้ภาษาให้ถูกต้องและเหมาะสม และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในสถานการณ์จริง แบบที่ 3 ใช้บัตรคำศัพท์ ที่มีการจัดหมวดหมู่กลุ่มคำศัพท์มาอ่านและท่องที่ละหมวด ทำให้สมองสามารถจดจำคำศัพท์ได้เป็นหมวดหมู่ซึ่งเป็นการจัดระเบียบความจำนั่นเอง สิ่งสำคัญในการสนับสนุนให้การเรียนมีประสิทธิภาพ ข้อมูลต่าง ๆ ที่เราเก็บไว้ในความจำถูกกระบวนการคิดและการตัดสินใจรวบรวมและกลั่นกรองออกมาเป็นพฤติกรรม การใช้บัตรคำศัพท์ในการพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษ สามารถช่วยให้ผู้เรียนมีพัฒนาการอ่านดีขึ้น คล่องขึ้น ไม่อ่านตะกุกตะกัก จนพัฒนาไปสู่การพูดภาษาอังกฤษที่ถูกต้อง เป็นวิธีการที่มีความเหมาะสมให้ผู้เรียนแต่ละคนใช้ภาษาอังกฤษได้สอดคล้องยิ่งขึ้น

3. วิเคราะห์รูปแบบการสื่อสารภาษาอังกฤษของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดบุรีรัมย์

การนำรูปแบบทั้ง 3 มาใช้ในการพัฒนาการสื่อสารภาษาอังกฤษสามารถนำไปใช้กับทุกระดับการศึกษา โดยเฉพาะวิชาสอนภาษาอังกฤษซึ่งสามารถผสมผสานในการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยการกระจายโอกาสทางการพัฒนาด้านภาษาให้ทั่วถึงภายใต้สิ่งที่มีอยู่ในสังคมรอบ ๆ ตัว ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เช่น จากประสบการณ์ ผู้นำชุมชน จากศูนย์การเรียนรู้ ฯลฯ โดยมุ่งหวังให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ในลักษณะของการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการ ที่ไม่เน้นการเรียนรู้ในห้องเรียน เกิดช่องทางในการเรียนรู้ที่หลากหลายในชุมชนก่อนประโยชน์ต่อกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้คนในชุมชนได้พัฒนาศักยภาพจากประสบการณ์ตรง

5. อภิปรายผลการวิจัย

1. ปัญหาสำคัญต่อการพูดภาษาอังกฤษ คือ ไม่มั่นใจกลัวพูดผิด ใช้เวลานานในการคิดเป็นภาษาไทยก่อนแล้วจึงเรียบเรียงเป็นภาษาอังกฤษ ไม่รู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษ, อาย, เิน และกลัวพูดติดขัดตะกุกตะกัก ปัญหาด้านไม่มั่นใจกลัวพูดผิดจนมีผลทำให้เกิดความอาย, เิน โดยปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากตัวกลุ่มตัวอย่างเอง เช่น รู้สึกกังวลเมื่อต้องพูดภาษาอังกฤษ คิดคำศัพท์ไม่ออก ทำให้ขาดความมั่นใจและรู้สึกกลัวเมื่อต้องพูดภาษาอังกฤษ กลัวว่าผู้อื่นจะไม่เข้าใจในสิ่งที่ตัวเองต้องการจะสื่อซึ่งปัญหาดังกล่าวจะเกิดขึ้นกับตนเองที่มาจากความสามารถในการใช้ภาษา และความรู้ด้านคำศัพท์และไวยากรณ์ที่ไม่เพียงพอ ทำให้ไม่สามารถสื่อสารกับชาวต่างประเทศให้เข้าใจได้ เมื่อมีปัญหาด้านการใช้ภาษา ทำให้เกิดความกังวล และขาดความมั่นใจที่จะสื่อสารเป็นภาษาอังกฤษ ส่งผลให้ภาษาอังกฤษไม่เกิดการพัฒนา

2. รูปแบบการสื่อสารภาษาอังกฤษ มีความหลากหลาย ทั้งการฝึกจากการดูภาพยนตร์ การใช้สถานการณ์จำลอง และการใช้บัตรคำศัพท์เป็นแนวทางในการได้ใช้ภาษา ในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คล้ายคลึงกับประสบการณ์ในชีวิตจริง การพัฒนาการสื่อสารภาษาอังกฤษที่เน้นผู้เรียน (กลุ่มเป้าหมาย) เป็นผู้ปฏิบัติและเป็นศูนย์กลางในการเรียนการสอน ทำให้ผู้เรียน (กลุ่มเป้าหมาย) เกิดทัศนคติที่ดี และสามารถพัฒนาพฤติกรรมและทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษได้ดียิ่งขึ้น อีกทั้งจะทำให้ผู้เรียน (กลุ่มเป้าหมาย) เกิดความคุ้นเคยกับการใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารแต่ละกิจกรรมเปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายได้ฝึกการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารกับคนอื่น ๆ และนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริง จาก การสังเกตการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า กลุ่มเป้าหมายมีความสนใจและมีความตั้งใจในลักษณะของการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการ ที่ไม่เน้นการเรียนรู้ในห้องเรียน ดังนั้นการนำรูปแบบการพัฒนาการสื่อสารภาษาอังกฤษทั้ง 3 แบบมาผสมผสานให้เกิดช่องทางในการเรียนรู้ที่หลากหลายใน

ชุมชนจึงเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่จะก่อประโยชน์ต่อกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้คนในชุมชนได้พัฒนาศักยภาพจากประสบการณ์ตรง ซึ่งสัมผัสและจับต้องได้

3. การจัดให้มีเรียนรู้ที่เกื้อหนุนให้ชุมชนได้มีแนวทางในการฝึกฝนทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษโดยกระประยุคใช้รูปแบบทั้ง 3 มาผสมผสานในการฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง ซึ่งสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตโดยการกระจายโอกาสทางการพัฒนาด้านภาษาให้ทั่วถึง ภายใต้สิ่งที่มีอยู่ในสังคมรอบ ๆ ตัว ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต การศึกษาหรือการเรียนรู้เพื่อจะพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษของตนเองนั้นมีอัยาศัยเป็นการจัดสภาพแวดล้อม และปัจจัยที่เกื้อหนุน ทั้งสื่อ แหล่งความรู้ บุคคล สถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้บุคคลได้เรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย เรียนฝึกพัฒนาตามความสนใจ

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. การใช้กิจกรรมพัฒนาการสื่อสารภาษาอังกฤษของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดบุรีรัมย์ หากนำกิจกรรมไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างในระดับอื่น ควรปรับหน้าที่ทางภาษา (Functional Language) ให้เหมาะกับระดับของกลุ่มตัวอย่าง เช่น พ่อค้าแม่ค้า นักเรียน ครูอาจารย์ เป็นต้น

2. ควรนำการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมการพูดเพื่อการสื่อสารเป็นฐานในการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันมากขึ้น โดยเลือกใช้เนื้อหาตามสถานการณ์ที่เหมาะสมเพื่อเป็นการสร้างประสบการณ์ให้แก่กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ปฏิบัติและเป็นผู้สื่อสารโดยตรงกับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศโดยตรง ทำให้กลุ่มตัวอย่างเกิดทัศนคติที่ดี และสามารถพัฒนาความสามารถทางการสื่อสารภาษาอังกฤษได้ดียิ่งขึ้น อีกทั้งจะทำให้กลุ่มตัวอย่างเกิดความคุ้นเคยกับการใช้ภาษาในการสื่อสาร และสามารถนำบทสนทนาที่ได้เรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

3. การใช้กิจกรรมเพื่อการสื่อสารเป็นการเรียนรู้ในการพัฒนาการสื่อสารภาษาอังกฤษไม่เหมาะสมกับการสอนภาษาอังกฤษในบางด้าน เช่น การสอนหลักไวยากรณ์ เพราะการสอนหลักไวยากรณ์ต้องยึดหลักการอธิบายโครงสร้าง หรือหลักการใช้จากผู้สอน ซึ่งต้องเน้นความจำและความเข้าใจของผู้เรียนเป็นอย่างมาก

6.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาผลการพัฒนาทักษะการสื่อสารโดยใช้กิจกรรมการพูดเพื่อการสื่อสารกับกลุ่มตัวอย่างในระดับอื่น ๆ เช่น นักศึกษาระดับปริญญาตรี-โท-เอก หรืออาชีพอื่น ๆ ที่หลากหลายในจังหวัดบุรีรัมย์

2. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษกับรูปแบบการเรียนรู้แบบอื่น ๆ เช่น การเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์เป็นรากฐาน หรือการสอนโดยใช้สถานการณ์เสมือนจริง เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- เมธี อัจฉนาภิตติ. (2547). **คำนิยามเชิงการท่องเที่ยวที่แฝงมากับคอลัมน์ voyage ในนิตยสาร anywhere**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณัฏฐ์นรี ฤทธิรัตน์ และ ดร. ธัญญา ชีระมณี. (2557). **ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักศึกษาไทย**. การประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 15.
- นงสมร พงษ์พานิช. (2551). การศึกษาปัญหาของการพูดภาษาอังกฤษในการสื่อสารด้วยวาจาของนิสิตคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตศรีราชา. **วารสารมนุษยศาสตร์**. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 17(1), 85 – 97.
- ชัยยา เปรมภักดิ์. (2543). การเปรียบเทียบความสามารถและเจตคติในด้านการฟัง-พูดภาษาอังกฤษ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการสอนตามทฤษฎีการสอบแบบอรรถฐาน และการสอนตามคู่มือครู. **ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม. (การมัธยมศึกษา)**. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พฤติกรรมการถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ของผู้สูงอายุในจังหวัดศรีสะเกษ
Behavior of Food Offering to Buddhist Monks of
the Elderly in Sisaket Province

จีรนนท์ แก้วมา

Jeeranan Kaewma

วิทยาลัยนวัตกรรมและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

College of Innovation and Management, Songkhla Rajabhat University

เดชภณ ทองเต็ม

Tachapon Tongterm

สาขาวิทยาศาสตร์การกีฬา คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

Department of Sports Science, Faculty of Liberal Arts and Science, Sisaket

Rajabhat University

ฐากร ฐิติเศรษฐ์

Thakoon Thitiset

ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

Department of Social Sciences, Faculty of Social Sciences and Humanities,

Mahidol University

E-mail: jojoe_spsc_chula@hotmail.com

ได้รับบทความ: 29 กันยายน 2563; แก้ไขบทความ: 27 พฤศจิกายน 2563; ตอรับตีพิมพ์: 19 ธันวาคม 2563

Received: September 29, 2020; Revised: November 27, 2020; Accepted: December 19, 2020

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา ณ จุดเวลาใดเวลาหนึ่ง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการถวายภัตตาหารพระสงฆ์ของผู้สูงอายุในจังหวัดศรีสะเกษ กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สูงอายุในจังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 400 คน ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายและการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่คณะผู้วิจัยพัฒนาขึ้น วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุในจังหวัดศรีสะเกษนิยมประกอบอาหารเองเพื่อนำไปถวายพระสงฆ์ (ปฏิบัติบ่อยครั้งขึ้นไป ร้อยละ 78.1) ซึ่งในการประกอบอาหารเพื่อนำไปถวายพระสงฆ์นั้น ผู้สูงวัยมักจะคำนึงถึงคุณค่าของสารอาหารที่ร่างกายของพระสงฆ์จะได้รับด้วย (ปฏิบัติบ่อยครั้งขึ้นไป ร้อยละ 75.8) สำหรับในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา/วันเกิด/วันทำบุญแก่

ญาติผู้ล่วงลับ ผู้สูงวัยจะนิยมถวายภัตตาหารในปริมาณที่มากกว่าวันปกติ (ปฏิบัติบ่อยครั้งขึ้นไป ร้อยละ 74.0) และภัตตาหารที่ถวายในวันสำคัญที่กล่าวมานั้นมักจะเลือกประเภทอาหารที่ดีมีคุณภาพ (ปฏิบัติบ่อยครั้งขึ้นไป ร้อยละ 75.5) อย่างไรก็ตาม แม้ผู้สูงวัยในจังหวัดศรีสะเกษจะนิยมประกอบอาหารเองเพื่อนำไปถวายพระสงฆ์ แต่ด้วยยุคสมัยที่เปลี่ยนไปพฤติกรรมสมัยใหม่ก็เกิดขึ้นกับกลุ่มผู้สูงวัย เช่น ผู้สูงวัยในจังหวัดศรีสะเกษส่วนใหญ่มักเลือกประเภทอาหารตามความสะดวกเป็นหลัก (ปฏิบัติบ่อยครั้งขึ้นไป ร้อยละ 76.8) และยังพบว่าผู้สูงวัยมีแนวโน้มซื้ออาหารที่ปรุงสุกแล้วจากร้านค้าหรือตลาดเพื่อถวายพระสงฆ์เพิ่มสูงขึ้น (ปฏิบัติบ่อยครั้งขึ้นไป ร้อยละ 44.0)

คำสำคัญ: การถวายภัตตาหาร, พระสงฆ์, ผู้สูงวัย

Abstract

This research was the cross sectional descriptive study and aimed to study the behavior of food offering to Buddhist monk of the elderly in Sisaket province, Thailand. The Samples were 400 elderlies and were selected by using simple random and accidental samplings. The developed questionnaires were used. Data analysis was accomplished by using the percentage mean and standard deviation values. The result found that 78.1% of elderlies cooking by themselves for Buddhist monk and awareness of the nutrition fact (75.8%). For the special day such as the Buddhist holidays, birthday, and funeral day, elderlies love to give more food to Buddhist monk (74.0 %) and they have selected the good quality of food for Buddhist monk (75.5%). However, even the elderly in Sisaket province had appreciated to cooking for Buddhist monk. At present, the behaviors of the elderly were changed. They have selected the food depending on their convenience (75.5%) and the elderlies had a trend to buy food from the market and restaurant increasing (44.0%)

Keywords: Food Offering, Buddhist Monks, Elderly

1. บทนำ

พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตลอดจนเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของเหล่าพุทธศาสนิกชน ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่จะต้องปฏิบัติตามกฎและระเบียบของพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด การฉันภัตตาหารของพระสงฆ์จัดเป็นหนึ่งในแนว

ทางการปฏิบัติที่แตกต่างกับฆราวาส กล่าวคือ ตามบัญญัติพระสงฆ์สามารถฉันภัตตาหารได้เพียงสองมือ (มือซ้ายและมือขวา) นอกจากนี้ พระสงฆ์ยังไม่สามารถเลือกซื้ออาหารเองได้ ต้องรับการถวายจากฆราวาสเท่านั้น ซึ่งในปัจจุบันพบว่า พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่นิยมซื้ออาหารสำเร็จรูปถวายแด่พระสงฆ์ จากการวิเคราะห์สารอาหารพบว่ามีปริมาณคาร์โบไฮเดรตค่อนข้างสูงและมีปริมาณโปรตีนต่ำ (อลงกรณ์ สุขเรืองกุล และคณะ, 2560: 39; พระกิตติญาณเมธี และคณะ, 2561: 100) และจากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ปัจจุบันพระสงฆ์ในประเทศไทยกำลังประสบกับปัญหาด้านสุขภาพเป็นจำนวนมากเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป (จงจิตร อังคทะวานิช และคณะ, 2559: 21-22; พระกิตติญาณเมธี และคณะ, 2561: 100) ซึ่งพบได้ทั้งโรคเรื้อรัง (พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต และคณะ, 2558: 117) และโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (วัชรินทร์ ออละอ, 2557: 89) เช่น โรคอ้วน โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจและหลอดเลือด (ศนิกันต์ ศรีมณี และคณะ, 2556: 1-2; พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต และคณะ, 2558: 117) โดยโรคเหล่านี้มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะโรคความดันโลหิตสูงและโรคเบาหวาน จัดเป็นโรคที่พบได้บ่อยในกลุ่มพระสงฆ์สูงวัย ทั้งนี้โรคไม่ติดต่อเรื้อรังดังกล่าวมีสาเหตุมาจากการฉันภัตตาหารที่ไม่เหมาะสมของพระสงฆ์ (พระกิตติญาณเมธี และคณะ, 2561: 100) ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การฉันภัตตาหารจึงจัดเป็นประเด็นที่สำคัญต่อการครองสมณเพศในกลุ่มพระสงฆ์ ซึ่งการถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ของพุทธศาสนิกชนจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงคุณค่าทางโภชนาการและประโยชน์ต่อสุขภาพของพระสงฆ์ ในขณะเดียวกันพระสงฆ์ควรได้รับการแนะนำ ในด้านองค์ความรู้และแนวปฏิบัติในการบริโภคเป็นพิเศษ ตลอดจนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้านการฉันภัตตาหารให้เหมาะสมควบคู่ไปกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการถวายภัตตาหารของพุทธศาสนิกชน ทั้งนี้เพื่อให้พระสงฆ์สามารถปฏิบัติหน้าที่ทางพุทธศาสนาได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชนสืบไป

จังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดที่มีความโดดเด่นทางวัฒนธรรมจากกลุ่มชาติพันธุ์สี่ชนเผ่า ซึ่งอพยพย้ายถิ่นฐานมาอาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเยอ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร กลุ่มชาติพันธุ์ไทยไทยลาว และกลุ่มชาติพันธุ์ส่วยหรือกูย ทำให้มีลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม คือ การประยุกต์ใช้หลักคำสอนทางศาสนาพุทธและประเพณีของชุมชนภาคอีสานที่ถือกันมาแต่อดีต (พระราชธรรมสารสุธี และคณะ, 2561: 1) โดยกลุ่มช่วงอายุหรือช่วงวัยที่มีความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา และยังยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีมากกว่ากลุ่มช่วงวัยอื่น ๆ ก็คือ กลุ่มผู้สูงอายุ (นิตยา เพ็ญศิริรักษา, 2553: 8) จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า พฤติกรรมการถวายภัตตาหารของพุทธศาสนิกชนเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งในการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ และผู้สูงอายุมีความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา จึงอาจเป็นกลุ่มหลักที่มีการถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้คณะผู้วิจัยจึงมีความ

สนใจที่จะศึกษาในประเด็นเรื่อง “พฤติกรรมการถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ของผู้สูงอายุในจังหวัดศรีสะเกษ” ทั้งนี้เพื่อให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมการถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ของผู้สูงอายุ ซึ่งถือเป็นข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ในระดับพื้นที่ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาพฤติกรรมการถวายอาหารแด่พระสงฆ์ของผู้สูงอายุในจังหวัดศรีสะเกษ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาเชิงพรรณนา ณ จุดเวลาใดเวลาหนึ่ง (cross sectional descriptive study) โดยได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จาก คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ เลขที่โครงการวิจัย 032/2562 โดยมีรายละเอียดวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

3.1 ประชากร :

ประชากร คือ ประชาชนกลุ่มสูงอายุในจังหวัดศรีสะเกษที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ในปี พ.ศ. 2562 จำนวน 232,607 คน (สำนักงานสถิติจังหวัดศรีสะเกษ, 2562: ออนไลน์)

3.2 ตัวอย่าง :

ตัวอย่าง คือ ประชาชน ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป และอาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ในปี พ.ศ. 2562 ได้มาจากการกำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ ยามาเน่ (Yamane, 1967: 887) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และความคลาดเคลื่อน ± 5 ซึ่งพบว่าต้องใช้ขนาดตัวอย่างที่น้อยที่สุด คือ 400 คน โดยคณะผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกตัวอย่าง ผู้สูงอายุเพื่อเข้าร่วมโครงการวิจัย ดังนี้

ทำการสุ่มอำเภอในจังหวัดศรีสะเกษ จากจำนวนอำเภอทั้งหมด 22 อำเภอ ด้วยวิธีการสุ่มแบบง่าย (simple random sampling) ได้จำนวนอำเภอ ทั้งหมด 10 อำเภอ ได้แก่ อำเภอขุขันธ์ อำเภอขุนหาญ อำเภอน้ำเกลี้ยง อำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ อำเภอพยุห์ อำเภอไพรบึง อำเภอเมืองศรีสะเกษ อำเภอขามเฒ่า อำเภอวังหิน และอำเภอห้วยทับทัน ต่อจากนั้น ทำการสุ่มในระดับตำบล กำหนดอำเภอละ 2 ตำบล ด้วยวิธีการสุ่มแบบง่ายได้ตำบลที่ใช้เป็นพื้นที่วิจัยทั้งหมด 20 ตำบล และทำการสุ่มในระดับหมู่บ้าน กำหนดตำบลละ 1 หมู่บ้าน ด้วยวิธีการสุ่มแบบง่าย ได้หมู่บ้านที่ใช้เป็นพื้นที่วิจัยทั้งหมด 20 หมู่บ้าน หลังจากนั้นทำการเทียบอัตราส่วนจำนวนหมู่บ้าน (20 หมู่บ้าน) กับ จำนวนขนาดตัวอย่างที่ได้จากตารางสำเร็จรูป (400 คน) ได้จำนวนตัวอย่างที่ควรเก็บข้อมูลในแต่ละหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 20 ตัวอย่าง โดยใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (accidental sampling) และมีเกณฑ์คัดเข้าและเกณฑ์คัดออก ซึ่งเกณฑ์ในการคัดเลือกตัวอย่างเข้ามศึกษา (inclusion criteria) ได้แก่

1) เป็นประชาชนกลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป อาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่ได้รับการสุ่มเป็นพื้นที่การวิจัยในปี พ.ศ. 2562) กลุ่มตัวอย่างสามารถสื่อสารและเข้าใจภาษาไทยเป็นอย่างดี และ 3) ยินดีเข้าร่วมโครงการวิจัย สำหรับเกณฑ์ในการคัดตัวอย่างออกจากการศึกษา (exclusion criteria) ได้แก่ 1) ไม่ยินดีเข้าร่วมโครงการวิจัย และ 2) กลุ่มตัวอย่างไม่สามารถสื่อสารด้วยความเข้าใจ หรืออยู่ในสภาพต่อไปนี้ ได้แก่ หมดสติ หรือ เกือบหมดสติ พูดไม่ได้ พูดไม่รู้เรื่อง วุ่นวาย สับสน ใส่ท่อหายใจ หรือใส่หลอดคอ จนไม่สามารถตอบแบบสอบถามได้

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย :

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้คือ แบบสอบถาม (questionnaire) ที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยผ่านการตรวจหาความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ซึ่งมีค่าดัชนีความสอดคล้อง เท่ากับ 0.72 จากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในเขตอำเภอคูตะขาวบูน จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 30 คน แล้วนำมาวิเคราะห์หาความเชื่อมั่นโดยการทดสอบค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น ซึ่งใช้การหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (alpha coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach, 1990: 204) ได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา เท่ากับ 0.76

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล :

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นขั้นตอน เริ่มจากการเตรียมแบบสอบถาม อบรมผู้ช่วยเก็บข้อมูล ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัน/เวลาที่กำหนด ลงรหัสข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งคณะผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยได้ดำเนินการเองทุกขั้นตอนตลอดการจัดเก็บข้อมูล โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติดังนี้

- 1) ขอความร่วมมือกับนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ในตำบลที่ได้รับการสุ่มให้เป็นพื้นที่เป้าหมายเพื่อขอข้อมูลพื้นฐาน และเพื่อช่วยประชาสัมพันธ์โครงการวิจัยในครั้งนี้
- 2) คณะผู้วิจัยประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 3) คณะผู้วิจัยร่วมกับผู้ช่วยวิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนาม ระหว่างวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2562 ถึงวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2562 ภายหลังเสร็จสิ้นการเก็บข้อมูลในแต่ละวัน มีการตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูล หากพบว่ามีข้อมูลไม่สมบูรณ์จะทำการเก็บข้อมูลซ้ำในพื้นที่เดิมจนได้ข้อมูลครบถ้วน
- 4) นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลมาวิเคราะห์ทางสถิติ

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ :

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4. สรุปผลการวิจัย

คณะผู้วิจัยนำเสนอผลการศึกษาเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของตัวอย่างผู้สูงวัยในจังหวัดศรีสะเกษที่ถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ และ พฤติกรรมการถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ของผู้สูงวัยในจังหวัดศรีสะเกษ ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของตัวอย่างผู้สูงวัยในจังหวัดศรีสะเกษที่ถวายอาหารแด่พระสงฆ์ พบว่า ผู้สูงวัยมีอายุเฉลี่ย 69.5 ± 7.2 ปี ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงร้อยละ 71.2 มีอาชีพหลักคือ เกษตรกร สูงถึงร้อยละ 82.5 ด้านการศึกษา พบว่า ไม่ได้ศึกษามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 39.8 รองลงมาศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 33.3 และระดับประถมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 17.3 ส่วนด้านรายได้ พบว่า ผู้สูงวัยมีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 10,000 บาท สูงถึงร้อยละ 76.0 สำหรับข้อมูลทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการถวายภัตตาหาร พบว่า ผู้สูงวัยไปวัดด้วยการเดินมากที่สุด ร้อยละ 52.0 รองลงมาคือใช้จักรยานยนต์ ร้อยละ 25.0 และใช้จักรยาน ร้อยละ 11.8 ตามลำดับ ส่วนใหญ่ใช้ระยะเวลาในการเดินทางไปวัดน้อยกว่า 30 นาที สูงถึงร้อยละ 89.8 โดยช่วงเวลาถวายอาหารแด่พระสงฆ์มากที่สุด คือ ช่วงตักบาตร ร้อยละ 71.3 รองลงมาคือช่วงถวายอาหารเช้า (ถวายจังหัน) ร้อยละ 66.3 สำหรับประเภทของอาหารที่นำมาถวายแด่พระสงฆ์มากที่สุด คือ ปลาหมู/ไก่ ทอด ร้อยละ 61.8 รองลงมาคือ ไข่ต้ม ร้อยละ 55.3 ปลากระป๋อง ร้อยละ 53.3 ไข่เจียว ร้อยละ 48.8 น้ำพริก/ป่น ร้อยละ 34.8 ไก่/ปลา/หมู/เนื้อ ย่าง ร้อยละ 31.0 ตามลำดับ สำหรับน้ำปานะที่ถวายแด่พระสงฆ์มากที่สุด คือ น้ำเปล่า ร้อยละ 83.8 รองลงมาคือ นม/ชา/น้ำหวานต่าง ๆ ร้อยละ 33.5 น้ำผลไม้ ร้อยละ 19.3 และกาแฟ ร้อยละ 17.0 ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละ ข้อมูลทั่วไปของตัวอย่างผู้สูงวัยในจังหวัดศรีสะเกษที่ถวายอาหารพระสงฆ์ จำแนกตามลักษณะทั่วไป (n = 400)

ข้อมูลทั่วไปของตัวอย่างผู้สูงวัย	จำนวน	ร้อยละ
อายุ (ค่าเฉลี่ย = 69.5 ± 7.17 ปี)		
60-69 ปี	230	57.5
70-79 ปี	126	31.5
80-89 ปี	36	9
90 ปีขึ้นไป	8	2
เพศ		
ชาย	115	28.8
หญิง	285	71.2
อาชีพ		
เกษตรกร	330	82.5
ค้าขาย	29	7.2

แม่บ้าน	7	1.8
รับจ้าง	10	2.5
ธุรกิจส่วนตัว	4	1.0
ว่างงาน	6	1.5
รับราชการ	9	2.3
อื่น ๆ	5	1.2
ระดับการศึกษา		
ไม่ได้ศึกษา	159	39.8
ประถมศึกษาตอนต้น	133	33.3
ประถมศึกษาตอนปลาย	69	17.3
มัธยมศึกษาตอนต้น	10	2.5
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	15	3.8
ปริญญาตรี	14	3.3
รายได้ต่อเดือน		
ต่ำกว่า 10,000 บาท	304	76.0
10,001-15,000 บาท	66	16.5
15,001-20,000 บาท	17	4.3
มากกว่า 20,000 บาท	13	3.2
การเดินทางไปวัด		
รถยนต์	42	10.5
จักรยานยนต์	100	25.0
จักรยาน	47	11.8
เดิน	208	52.0
ระยะเวลาเดินทางไปวัด		
น้อยกว่า 30 นาที	359	89.8
ระหว่าง 30-60 นาที	34	8.5
มากกว่า 60 นาที	7	1.7
ช่วงเวลาถวายอาหารแด่พระสงฆ์ (ตอบได้มากกว่า 1 ช่วงเวลา)		
ตักบาตร	285	71.3
ถวายอาหารเช้า (ถวายจังหัน)	265	66.3
ถวายอาหารเที่ยง (ถวายเพล)	92	23.0
ถวายหลังเที่ยง (ถวายน้ำปานะ)	22	5.5
ถวายสังฆทาน	73	18.3
ประเภทของอาหารที่ถวายพระสงฆ์ใน 1 สัปดาห์ที่ผ่านมา		
ไข่ต้ม	221	55.3
ไข่เจียว	195	48.8
ไข่พะโล้/ไข่ตุ๋น	87	21.8

ปลาทุ/หมู/ไก่ ทอด	247	61.8
น้ำพริก/ ปน	139	34.8
ปลากระป๋อง	213	53.3
ผักลวก/ต้ม/นึ่ง	43	10.8
ส้มตำ/ตำแดง/ตำถั่ว	101	25.3
ไก่/ปลา/หมู/เนื้อ อย่าง	124	31.0
ไก่/ปลา/หมู/เนื้อ ต้ม	30	7.5
เนื้อแดดเดียว	20	5.0
แฮมเนื้อ/หมู/ไก่/ปลา	36	9.0
ผักดองต่างๆ (ส้มผัก)	62	15.5
ลาบ เนื้อ/หมู/ไก่/ปลา	22	5.5
อาหารจานเดียว	17	4.3
ก๋วยเตี๋ยว/ก๋วยจั๊บ/สุกี้	15	3.8
ยำประเภทต่าง ๆ	9	2.3
ผลไม้ดอง	62	15.5
แกงพะแนง/ขาหมู/เขี้ยวหวาน	5	1.3
อาหารทะเล	2	0.5
หมูกระทะ	29	7.3
บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป	67	16.8
ผลไม้สดที่มีรสหวาน เช่น มะม่วงสุก ลำไย เงาะ ฯลฯ	1	0.3
ประเภทของน้ำปานะที่ถวายพระสงฆ์ใน 1 สัปดาห์ที่ผ่านมา		
น้ำอวดลม เช่น โฉก เปิบซี่	32	8.0
นม ชา น้ำหวานต่าง ๆ	134	33.5
น้ำเปล่า	335	83.8
อาหารเสริม แปรนด์ ฯลฯ	15	3.8
กาแฟ	68	17.0
น้ำผลไม้	77	19.3
เครื่องดื่มชูกำลัง เช่น เอ็ม 150	40	10.0
อื่น ๆ	4	1.0

2. พฤติกรรมการถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ของผู้สุงวัยในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า พฤติกรรมเชิงบวกดังนี้คือ ผู้สุงวัยนิยมประกอบอาหารเองเพื่อนำไปถวายแด่พระสงฆ์ (ปฏิบัติบ่อยครั้งและปฏิบัติเป็นประจำ สูงถึงร้อยละ 78.1) และในการประกอบอาหารเพื่อนำไปถวายแด่พระสงฆ์นั้น ผู้สุงวัยจะคำนึงถึงคุณค่าของสารอาหารที่ร่างกายของพระสงฆ์จะได้รับ (ปฏิบัติบ่อยครั้งและปฏิบัติเป็นประจำ สูงถึงร้อยละ 75.8) ผู้สุงวัยนิยมถวายภัตตาหารในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา/วันเกิด/วันทำบุญแก่ญาติผู้ล่วงลับ ในปริมาณที่มากกว่าวันปกติ (ปฏิบัติบ่อยครั้งและปฏิบัติเป็นประจำ สูงถึงร้อยละ 74.0) และอาหารที่ถวายในวัน

สำคัญที่กล่าวมานั้นมักจะเลือกประเภทอาหารที่ดีมีคุณภาพ (ปฏิบัติบ่อยครั้งและปฏิบัติเป็นประจำ สูงถึงร้อยละ 75.5) อย่างไรก็ตามพบว่า ผู้สูงวัยในจังหวัดศรีสะเกษส่วนใหญ่เลือกประเภทอาหารตามความสะดวกเป็นหลัก (ปฏิบัติบ่อยครั้งขึ้นไป ร้อยละ 76.8) และมีแนวโน้มซื้ออาหารที่ปรุงสุกแล้วจากร้านค้าหรือตลาดเพื่อถวายแด่พระสงฆ์เพิ่มสูงขึ้นด้วยเช่นกัน (ปฏิบัติบ่อยครั้งและปฏิบัติเป็นประจำ ร้อยละ 44.0) ดังแสดงใน ตารางที่ 2

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของพฤติกรรมการถวายอาหารแด่พระสงฆ์ของผู้สูงวัยในจังหวัดศรีสะเกษ จำแนกรายข้อ (n= 400 คน)

พฤติกรรมการถวายอาหารแด่พระสงฆ์ของผู้สูงวัย	จำนวน	ร้อยละ
1. ซื้ออาหารที่ปรุงสุกแล้วจากร้านค้าหรือตลาดเพื่อถวายแด่พระสงฆ์		
ปฏิบัติเป็นประจำ	78	19.5
ปฏิบัติบ่อยครั้ง	98	24.5
ปฏิบัติบางครั้ง	142	35.5
ปฏิบัตินาน ๆ ครั้ง	62	15.5
ไม่เคยปฏิบัติ	20	5.0
2. ประกอบอาหารเอง เพื่อนำไปถวายแด่พระสงฆ์		
ปฏิบัติเป็นประจำ	171	42.8
ปฏิบัติบ่อยครั้ง	141	35.3
ปฏิบัติบางครั้ง	72	18.0
ปฏิบัตินาน ๆ ครั้ง	11	2.8
ไม่เคยปฏิบัติ	5	1.3
3. คำนึงถึงคุณค่าของสารอาหารที่ร่างกายของพระสงฆ์จะได้รับ ในการถวายอาหารแด่พระสงฆ์		
ปฏิบัติเป็นประจำ	154	38.5
ปฏิบัติบ่อยครั้ง	149	37.3
ปฏิบัติบางครั้ง	72	18.0
ปฏิบัตินาน ๆ ครั้ง	13	3.3
ไม่เคยปฏิบัติ	12	3.0
4. ถวายอาหารในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา/วันเกิด/วันทำบุญแก่ญาติผู้ล่วงลับ มากกว่าวันปกติ		
ปฏิบัติเป็นประจำ	178	44.5
ปฏิบัติบ่อยครั้ง	118	29.5
ปฏิบัติบางครั้ง	84	21.0
ปฏิบัตินาน ๆ ครั้ง	16	4.0
ไม่เคยปฏิบัติ	4	1.0

พฤติกรรมการถวายอาหารแด่พระสงฆ์ของผู้สูงวัย	จำนวน	ร้อยละ
5. เลือกประเภทอาหารที่ดีไปถวายแด่พระสงฆ์ในวันสำคัญ ทาง พระพุทธศาสนา		
ปฏิบัติเป็นประจำ	154	38.5
ปฏิบัติบ่อยครั้ง	148	37.0
ปฏิบัติบางครั้ง	77	19.3
ปฏิบัตินาน ๆ ครั้ง	17	4.3
ไม่เคยปฏิบัติ	4	1.0
6. เลือกประเภทอาหารตามความสะดวกในการถวายแด่พระสงฆ์		
ปฏิบัติเป็นประจำ	160	40.0
ปฏิบัติบ่อยครั้ง	147	36.8
ปฏิบัติบางครั้ง	74	18.5
ปฏิบัตินาน ๆ ครั้ง	14	3.5
ไม่เคยปฏิบัติ	5	1.3
7. ถอดรองเท้าก่อนใส่บาตรพระสงฆ์		
ปฏิบัติเป็นประจำ	322	80.5
ปฏิบัติบ่อยครั้ง	49	12.3
ปฏิบัติบางครั้ง	25	6.3
ปฏิบัตินาน ๆ ครั้ง	3	0.8
ไม่เคยปฏิบัติ	1	0.3
8. นำอาหารที่เหลือจากการฉันของพระสงฆ์ กลับมาบริโภคที่บ้าน		
ปฏิบัติเป็นประจำ	86	21.5
ปฏิบัติบ่อยครั้ง	65	16.3
ปฏิบัติบางครั้ง	106	26.5
ปฏิบัตินาน ๆ ครั้ง	93	23.3
ไม่เคยปฏิบัติ	50	12.5
9. รับประทานอาหารที่เหลือจากการฉันของพระสงฆ์ที่วัด		
ปฏิบัติเป็นประจำ	89	22.3
ปฏิบัติบ่อยครั้ง	83	20.8
ปฏิบัติบางครั้ง	119	29.8
ปฏิบัตินาน ๆ ครั้ง	81	20.3
ไม่เคยปฏิบัติ	28	7.0
10. ใส่บาตรด้วยอาหารชุดทำบุญ ชุดละ 20 บาท (ข้าว อาหารคาว หวาน) ตามท้องตลาดหรือร้านค้า		
ปฏิบัติเป็นประจำ	49	12.3
ปฏิบัติบ่อยครั้ง	75	18.8

พฤติกรรมการถวายอาหารแด่พระสงฆ์ของผู้สุงวัย	จำนวน	ร้อยละ
ปฏิบัติบางครั้ง	86	21.5
ปฏิบัตินาน ๆ ครั้ง	102	25.5
ไม่เคยปฏิบัติ	88	22.0

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาพบว่า ผู้สุงวัยในจังหวัดศรีสะเกษนิยมประกอบอาหารเองเพื่อนำไปถวายพระสงฆ์ ซึ่งในการประกอบอาหารเพื่อถวายพระสงฆ์นั้น ผู้สุงวัยมักจะคำนึงถึงคุณค่าของสารอาหารที่ร่างกายของพระสงฆ์จะได้รับด้วย สำหรับในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา/วันเกิด/วันทำบุญแก้ญาติผู้ล่วงลับ ผู้สุงวัยจะนิยมถวายภัตตาหารในปริมาณที่มากกว่าวันปกติ และอาหารที่ถวายในวันสำคัญที่กล่าวมานั้นมักจะเลือกประเภทอาหารที่ดีมีคุณภาพ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการรับรู้เกี่ยวกับประโยชน์ของอาหารของผู้สุงวัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการประกอบอาหารเอง เลือกประเภทอาหารที่ดีมีคุณภาพโดยคำนึงถึงคุณค่าของสารอาหารที่พระสงฆ์จะได้รับ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ศนิกานต์ ศรีมณี และคณะ (2561: 22-23) ที่พบว่า ปัจจัยด้านการรับรู้ประโยชน์ของอาหารที่ตักบาตรหรือถวายแด่พระสงฆ์ของประชาชน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการถวายอาหาร แต่ผลการศึกษาครั้งนี้มีประเด็นเรื่องระดับการศึกษาของตัวอย่างผู้สุงวัยที่ไม่สอดคล้องกับการรายงานของ ศนิกานต์ ศรีมณี และคณะ (2561: 22-23) ที่กล่าวว่า ระดับการศึกษาของประชาชนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ของประชาชน เนื่องจากผลการศึกษาครั้งนี้พบว่า ตัวอย่างผู้สุงวัยในจังหวัดศรีสะเกษไม่ได้ศึกษา มีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 39.8 รองลงมาศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 33.3 และระดับประถมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 17.3

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผู้สุงวัยส่วนใหญ่ในจังหวัดศรีสะเกษจะนิยมประกอบอาหารเองเพื่อนำไปถวายพระสงฆ์ แต่ด้วยยุคสมัยที่เปลี่ยนไปพฤติกรรมสมัยใหม่ก็เกิดขึ้นกับกลุ่มผู้สุงวัยด้วยเช่นกัน เช่น ผู้สุงวัยในจังหวัดศรีสะเกษมักเลือกประเภทอาหารตามความสะดวกเป็นหลัก นอกจากนี้ยังพบว่าผู้สุงวัยมีแนวโน้มซื้ออาหารที่ปรุงสุกแล้วจากร้านค้าหรือตลาดเพื่อถวายแด่พระสงฆ์เพิ่มสูงขึ้น สอดคล้องกับ ลลิตทิพย์ ธนสมบัตินันท์ (2559: 59) ที่ทำการศึกษารื่อง พฤติกรรมการตักบาตรและถวายภัตตาหารเพื่อสุขภาพที่ดีของพระสงฆ์ ซึ่งพบว่า พฤติกรรมการตักบาตรและถวายอาหารของพุทธศาสนิกชนจำแนกได้ 3 กลุ่ม กลุ่มแรกเป็นพุทธศาสนิกชนที่ตักบาตรเป็นประจำด้วยอาหารที่ประกอบเอง นอกจากตักบาตรเป็นประจำทุกวันในวันปกติแล้ว ในวันพระก็นิยมถวายภัตตาหารที่วัด (ซึ่งเป็นพฤติกรรมของผู้สุงวัยส่วนใหญ่ที่พบในการศึกษาครั้งนี้ด้วย) กลุ่มที่สองเป็นพุทธศาสนิกชนที่

ตักบาตรเป็นประจำด้วยอาหารถุงจากร้านค้า และกลุ่มที่สามเป็นพุทธศาสนิกชนที่ตักบาตรด้วยอาหารชุดทำบุญ ภายในประกอบด้วยข้าว อาหารคาวหวาน และเครื่องต้ม โดยมากจะพบเห็นตามตลาดในราคาชุดละ 20 บาท พฤติกรรมการตักบาตรและถวายอาหารของกลุ่มที่สามนี้จึงต่างสลับสับเปลี่ยนหมุนเวียนตามความสะดวกและโอกาสในวันสำคัญต่าง ๆ ของแต่ละบุคคล โดยมีตลาดเป็นศูนย์รวมของผู้ซื้อ ผู้ขาย และสินค้า เช่นเดียวกับผลการศึกษาพฤติกรรมการใส่บาตรและการฉันทนาอาหารของพระสงฆ์ ของวัชรินทร์ ออละอ (2557: 107-108) ที่รายงานไว้ว่า พระสงฆ์จะได้รับอาหารจากการรับบิณฑบาตจากผู้มีจิตศรัทธาใส่บาตร โดยมีที่มา 3 กลุ่ม คือ อาหารที่ปรุงสุกจากบ้านซึ่งเป็นอาหารที่ดี สดใหม่ อาหารที่มาจากร้านประเภทข้าวแกง คุณภาพของอาหารและความสดใหม่รองลงมา และอาหารที่มาจากร้านที่จัดสำหรับใส่บาตรจะขาดความสดใหม่ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ดังที่ รัชนิกร ตาเสน และทรงวุฒิ ดวงรัตนพันธ์ (2562: 80) รายงานไว้ว่า ด้วยสภาวะเศรษฐกิจและสังคมที่แปรเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมเมือง มีวิถีชีวิตที่เร่งรีบส่งผลต่อพฤติกรรมการเตรียมอาหารทำบุญที่ชาวพุทธถวายแด่พระสงฆ์ มีลักษณะเป็นอาหารที่ซื้อมากกว่าปรุงเองในครัวเรือน โดยจากการสำรวจอาหารจากการทำบุญใส่บาตรและถวายภัตตาหารทั้งหมด 163 รายการ พบว่าเป็นอาหารที่ซื้อ 113 รายการ คิดเป็นร้อยละ 69.3 ซึ่งมีมากกว่าอาหารปรุงเองในครัวเรือนที่พบว่ามีจำนวน 50 รายการ คิดเป็นร้อยละ 31.7

จากผลการศึกษา แม้จะมีข้อขัดแย้งในเรื่องระดับการศึกษาที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ และมีข้อค้นพบเกี่ยวกับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ที่เน้นความสะดวกของผู้ถวายอาหาร หรือถวายภัตตาหารที่ซื้อมากกว่าการปรุงเองในครัวเรือน โดยบางรายการอาหารนั้นอาจส่งผลเสียต่อสุขภาพของพระสงฆ์ แต่ก็มีแนวทาง รูปแบบ หรือกิจกรรมที่อาจสามารถช่วยส่งเสริมพฤติกรรมการถวายอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพพระสงฆ์ โดยเน้นที่การสร้างการรับรู้ การปฏิบัติ และการมีส่วนร่วม มากกว่าการคำนึงถึงระดับการศึกษา ตัวอย่างเช่น การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมการถวายภัตตาหารสุขภาพแด่พระสงฆ์ ของ นัยนา ยอดระบำ และคณะ (2556: 51) ที่แบ่งการดำเนินงานออกเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นวางแผน (Plan) เป็นขั้นเตรียมการวิเคราะห์ปัญหาสุขภาพพระสงฆ์ การวางแผนออกแบบโปรแกรมสุขภาพ และการเตรียมการก่อนนำไปปฏิบัติ 2) ขั้นนำแผนไปปฏิบัติ (Act) เป็นขั้นดำเนินการวิจัยจัดกิจกรรมตามโปรแกรมสุขภาพซึ่งประยุกต์ทฤษฎีแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพร่วมกับความสามารถตนเอง จำนวน 5 ครั้ง ครั้งที่ 1-3 เพื่อสร้างความรู้เรื่องอาหารสุขภาพสำหรับพระสงฆ์ การรับรู้โอกาสเสี่ยงของโรคจากการถวายภัตตาหารที่ไม่เหมาะสมแด่พระสงฆ์ การรับรู้ความสามารถตนเอง ความคาดหวังในผลดีของการถวายภัตตาหารสุขภาพแด่พระสงฆ์

และสร้างสิ่งชักนำให้เกิดการปฏิบัติ ครั้งที่ 4-5 เพื่อกระตุ้นให้กลุ่มตัวอย่างมีการถวาย ภัตตาหารสุภาพแด่พระสงฆ์อย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง 3) ขั้นสังเกตการเปลี่ยนแปลง (Observe) เป็นการประเมินผลการเปลี่ยนแปลงด้วยแบบสัมภาษณ์ และ 4) ขั้นสะท้อนผลการดำเนินงาน (Reflect) เป็นการสรุปเพื่อสะท้อนผลและปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ให้แก่ กลุ่มเป้าหมายและชุมชน ซึ่งผลการศึกษาพบว่า หลังการจัดโปรแกรมสุศึกษา ประชาชน กลุ่มตัวอย่างมีด้านความรู้เรื่องอาหารสุภาพสำหรับพระสงฆ์ การรับรู้โอกาสเสี่ยงของโรค จากการถวายอาหารไม่เหมาะสมแด่พระสงฆ์ การรับรู้ความสามารถตนเองในการถวาย อาหารแด่พระสงฆ์ ความคาดหวังในผลดีของการถวายภัตตาหารสุภาพแด่พระสงฆ์ และ พฤติกรรมการถวายภัตตาหารสุภาพแด่พระสงฆ์ดีกว่าหรือเหมาะสมมากกว่าก่อนจัด โปรแกรมสุศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$) ดังนั้นผลการศึกษาและองค์ความรู้ ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ จึงสามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน หรือเป็นแนวทางในการวางแผนเพื่อ หารูปแบบในการส่งเสริมการถวายภัตตาหารเพื่อสุภาพแด่พระสงฆ์ที่สอดคล้องกับบริบทใน พื้นที่ต่อไป

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ สามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานให้ บุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานส่งเสริมสุภาพในพื้นที่ที่ทำการศึกษ หรือ สถานทีอื่น ๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกัน ใช้เป็นแนวทางในการวางแผนเพื่อหารูปแบบในการ ส่งเสริมการถวายอาหารเพื่อสุภาพแด่พระสงฆ์ต่อไป

2. ควรส่งเสริมองค์ความรู้เรื่องโรคเรื้อรังต่าง ๆ และหลักโภชนาการให้กับผู้ สูงวัย ทั้งนี้เพื่อให้ผู้สูงวัยสามารถเลือกซื้ออาหารปรุงสุกสำเร็จรูปในท้องตลาดที่เหมาะสมและ มีประโยชน์ต่อสุภาพพระภิกษุสงฆ์ได้

6.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการศึกษาพฤติกรรมและปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการถวาย อาหารแด่พระสงฆ์ของกลุ่มบุคคลในแต่ละช่วงวัย

2. ควรทำการศึกษาวิจัยเพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมในการดูแลสุภาพ พระสงฆ์แบบบูรณาการ โดยการร่วมมือจากประชาชนในชุมชน พระสงฆ์ และหน่วยงาน สนับสนุนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

7. กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณผู้สูงวัยทุกท่านที่เข้าร่วมโครงการวิจัยในครั้งนี้ และขอขอบคุณ คณะ ศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ที่สนับสนุนทุนการดำเนินวิจัย แก่คณะผู้วิจัย

เอกสารอ้างอิง

- Cronbach L. J. (1990). *Essentials of psychological testing*. 5thed. New York: Harper Collins publishers.
- Yamane, T. (1967). *Statistics: An Introductory Analysis*. 2nded. New York. Harper and Row Publications.
- จงจิตร อังคทะวานิช ทิพย์เนตร อริยปิณฑ์ วาสนี วิเศษฤทธิ์ จินต์จุฑา ประสพธรรม และ ดลพรพร พันธ์พานิชย์ (2559). **สถานการณ์ปัญหาโภชนาการในพระสงฆ์ จากโครงการสงฆ์ไทยไกลโรค**. กรุงเทพฯ ฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- นัยนา ยอดระบำ มณฑา เก่งการพานิช นิรัตน์ อิมามี และ ธราดล เก่งการพานิช. (2556). การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมการถวายเป็นทานอาหารสุขภาพแด่พระสงฆ์ของประชาชนอำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา. *วารสารสุขศึกษา*, 36(1), 51-64.
- นิตยา เพ็ญศิริภัก. (2553). **สุขภาพผู้สูงอายุ. เอกสารการสอนชุดวิชาอนามัยครอบครัวในงานสาธารณสุข หน่วยที่ 8-15**. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช.
- พระกิตติญาณเมธี (สมเกียรติ งามญวงค์) วราภรณ์ ทรัพย์รวงทอง และสมบุญ สุขสำราญ. (2561). การส่งเสริมการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมของพระสงฆ์ในจังหวัดลพบุรี. *วารสารรัชต์ภาคย์*, 12(25), 94-107.
- พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต ธวัชรัตน์ แดงหาญ และสร้อยญา วาณิชวิธิ. (2558). การพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพองค์รวมของพระสงฆ์ในจังหวัดขอนแก่น โดยเน้นการมีส่วนร่วมของเครือข่าย. *วารสารสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 7 จังหวัดขอนแก่น*, 22(2), 117-129.
- พระราชธรรมสารสุธี มูลพันธ์ พระกัญจน์ กนตธมโม พระพรสวรรค์ ฐิติญาโณ และสุทัศน์ ประทุมแก้ว. (2561). กระบวนการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ. *รายงานการวิจัย. วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
- รัชนิกร ตาเสน และทรงวุฒิ ดวงรัตนพันธ์. (2562). ความเชื่อและพฤติกรรมการทำบุญใส่บาตรและถวายภัตตาหารของชาวพุทธที่เฝ้าต่อสุขภาพของพระสงฆ์: กรณีศึกษาในจังหวัดน่าน. *วารสารวิจัยสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 12(4), 80-87.
- ลลิตทิพย์ ชนสมบัตินันท์. (2559). พฤติกรรมการตักบาตรและถวายภัตตาหารเพื่อสุขภาพที่ดีของพระสงฆ์. *วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 23(3), 51-66.

- วัชรินทร์ ออละอ. (2557). สุขภาพพระสงฆ์ในบริบทชุมชนอุตสาหกรรม. **วารสารวิจัยสังคม**, 37(2), 89-124.
- ศนิกานต์ ศรีมณี ชนิตา มัททวงกูร พรพิมล ภูมิฤทธิกุล กุลธิดา จันท์เจริญ เนตร หงส์ไกร เลิศ และนารี รมย์นุกูล. (2556). **ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการบริโภคของพระสงฆ์และพฤติกรรมการถวายภัตตาหารของประชาชน ในเขตภาษีเจริญกรุงเทพมหานคร**. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยสยาม และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
- ศนิกานต์ ศรีมณี ชนิตา มัททวงกูร พรพิมล ภูมิฤทธิกุล ระวี ดิษฐจร และพรรณี ตรังคสันต์. (2561). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการบริโภคของพระสงฆ์ และพฤติกรรมการถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ของประชาชนในเขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร. **วารสารพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม**, 19(37), 22-38.
- อลงกรณ์ สุขเรืองกุล ทวีลักษณ์ วรรณฤทธิ์ ประทับจิต บุญสร้อย และไพโรจน์ อุตศรี. (2560). ปัจจัยทำนายพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพของพระสงฆ์ในจังหวัด เชียงราย. **พยาบาลสาร**, ฉบับพิเศษ (2), 38-48.

สัญลักษณ์และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชุมชนอีสานใต้:

รูปแบบ พัฒนาการ และคุณค่าเชิงจริยธรรม

The Symbol and Buddhist Ritual of Communities in South Isan: Form, Development, and Ethical Value

พระครูศรีปัญญาวิกรม,

Phrakrusripanyavikorm

ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ, วิเชียร ชาบุดรบุญทริก

Chayaporn Sukprasert, Vician Chabutbuntarik

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buriram Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: panyawat_mcu_br@hotmail.com

ได้รับบทความ: 20 ตุลาคม 2563; แก้ไขบทความ: 12 พฤศจิกายน 2563; ตอรับตีพิมพ์: 23 พฤศจิกายน 2563

Received: October 20, 2020; Revised: November 12, 2020; Accepted: November 23, 2020

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาสัญลักษณ์และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชุมชนในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้ 2) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างสัญลักษณ์และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชุมชนกลุ่มจังหวัดอีสานใต้ และ 3) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบ พัฒนาการ และคุณค่าเชิงจริยธรรมสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาในชุมชนกลุ่มจังหวัดอีสานใต้ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบการวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

สัญลักษณ์พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชุมชนในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้ 3 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ และอุบลราชธานี โดยใช้กรอบพิธีกรรมตามฮีต 12 พบสัญลักษณ์ในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา 3 ลักษณะ รวมสัญลักษณ์ที่เก็บตัวอย่างในชุมชนเพื่อประกอบการศึกษาครั้งนี้ทั้งสิ้น จำนวน 50 ตัวอย่าง แบ่งเป็นสัญลักษณ์ทางวัตถุ จำนวน 36 รูปสัญลักษณ์, สัญลักษณ์ทางการกระทำ จำนวน 8 สัญลักษณ์ และสัญลักษณ์ทางความคิด จำนวน 6 สัญลักษณ์

กระบวนการสร้างสัญลักษณ์พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชุมชนกลุ่มจังหวัดอีสานใต้ พบกระบวนการสร้างสัญลักษณ์พิธีกรรม 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) สัญลักษณ์ที่มีพื้นฐาน

จากพระพุทธศาสนาโดยตรง เกิดขึ้นในชุมชนโดยอาศัยกระแสที่มีความต่อเนื่อง และสามารถเชื่อมโยงไปถึงระบบความเชื่อที่มีอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา หรือกระแสความคิดอื่นๆ ที่เนื่องด้วยวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา 2) สัญลักษณ์ที่มีพื้นฐานจากความเชื่อดั้งเดิมในชุมชน สัญลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นตามคตินี้ มีทั้งที่มีร่องรอยจากความเชื่อดั้งเดิมที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก หรืออรรถกถา ซึ่งไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับคำสอนทางพระพุทธศาสนา แต่ถูกนำมาปรับใช้ประเพณี พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และสัญลักษณ์ทางประเพณี พิธีกรรมที่เนื่องด้วยความเชื่อพื้นฐานเดิมของชุมชน ถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งมีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง

รูปแบบสัญลักษณ์พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาได้รับการพัฒนามาโดยลำดับ ผ่านการเวลา และกรอบความเชื่อของยุคสมัย รูปแบบจึงถูกปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย กระทั่งกลายเป็นสัญลักษณ์เฉพาะของยุคสมัย เพื่อสนองความต้องการของคนในสังคมในมิติต่าง ๆ ทั้งในแง่ของความเคารพศรัทธา ความศักดิ์สิทธิ์ การปกป้องคุ้มครอง ประทานโชคลาภ คุณค่าที่เกิดขึ้นจากสัญลักษณ์เหล่านี้ จึงมีหลากหลายมิติตามไปด้วย ด้วย ทำให้เห็นข้อเท็จจริงประการหนึ่งว่า พระพุทธศาสนาเมื่อเข้ามาสู่วิถีชีวิตของคนในแต่ละท้องถิ่นย่อมถูกปรับเปลี่ยนเพื่อสนองความต้องการของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วย

คำสำคัญ: สัญลักษณ์, พิธีกรรม, พระพุทธศาสนา, ชุมชนอีสานใต้

Abstracts

The objectives of the research article are 1) to study the symbols and Buddhist Rituals of people in South Isan Province. 2) to study on the process of symbolization and Buddhist Rituals of people in South Isan Province, and 3) to criticize on forms, development and ethical value of Buddhist symbols in South East Province under which qualitative methodology was used. There are the interview of key performant consisting an analysis

The findings were as follows:

Symbols and religious rituals communities in the South Isan, consisting of Nakhon Ratchasima, Buriram and Ubon Ratchathani by using the ritual framework according to the 12 tradition of Isan people found symbols in 3 types of Buddhist rituals, including 50 samples of symbols collected, divided into 36 signs for material symbols. , 8 signs for symbol of action, and 6 signs for symbol of thought.

The symbolization process on Buddhist rituals of the communities of the South-East Isan Province found the process of creating symbols and rituals of two kinds: 1) symbols that are directly based on Buddhism. These symbols occurred in the community through the continuous flow and can be linked to the belief system that exists in the scriptures, commentary or other streams of thought due to the Buddhist culture 2) Symbols based on traditional beliefs in the community. The symbols were created in accordance with this idea can be retraced in traditional beliefs that appear in scriptures, scriptures, or commentaries that have nothing to do with Buddhist teachings, but they were used to serve Buddhist traditions or rituals based on the traditional beliefs of people. They regarded as local wisdom which has its own characteristics.

The symbolic form of Buddhist rituals was developed sequentially through the time and belief framework of the era. The pattern was adjusted according to the era until becoming a unique symbol of the era to the needs of people in society in various dimensions both in ways of respect and faith, holiness, protection, and fortune. Therefore, the values arising from these symbols are various dimensions as well, allowing to see one fact that Buddhism, when entering to the way of life of the local people, it will be modified to the needs of the local people as well.

Keywords: Symbols, Ritual, Buddhism, Communities in South Isan

1. บทนำ

สัญลักษณ์ คือสิ่งที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อใช้สื่อความหมายแทนอีกสิ่งหนึ่ง (พรหมพิทักษ์, 2550: 5) โดยความหมายอย่างกว้าง ท่านกำหนดเอาทั้งที่เป็นวัตถุ (object) การกระทำ (action) และความคิด (idea) (Oxford Lerner's Dictionary: 11 พฤศจิกายน 2563) ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า sign และ symbol ปัจจุบันเป็นหน่วยหนึ่งในวิชาสัญลักษณ์ (semiotics) ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับสัญลักษณ์ และวิธีการ (process) เครื่องหมาย (indication) เครื่องบ่งชี้ (designation) สิ่งเหมือน (likeness) รวมไปถึงคำอุปมา (analogy) คำอุปมัย (metaphor) ระบบสัญลักษณ์ (symbolism) เครื่องแสดง (signification) และการสื่อสาร (communication) (Oxford Lerner's Dictionary: 11 พฤศจิกายน 2563) ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อสื่อความถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งนอกเหนือจากตัวมันเอง

จากการสืบค้นคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เบื้องต้นพบว่ามีการใช้สัญลักษณ์เพื่อสื่อความหมายต่าง ๆ อยู่ทั่วไป เช่น ในพระวินัยปิฎก พบการใช้หนังสือเป็นสัญลักษณ์ของเดียเรณีย์ ปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้ใช้สัญลักษณ์ดังกล่าว (วิ.มหา. (ไทย) 5/371/247) ใช้ต้นไม้ ก้อนศิลา ถนน จอมปลวก เป็นต้น เป็นสัญลักษณ์บอกเขต (วิ.มหา. (ไทย) 4/138/215) ใช้ขวายเป็นสัญลักษณ์แทนความเคารพ (เช่น วิ.มหา. (ไทย) 1/15/8, วิ.มหา. (ไทย) 2/576/101, วิ.มหา. (ไทย) 4/90/146) ใช้ดอกบัวแทนสัญลักษณ์แทนบุคคลระดับต่าง ๆ (วิ.มหา.(ไทย) 4/9/14) ใช้การปลงผม และหนวดแล้วนุ่งห่มด้วยผ้ากาสาวะ เป็นสัญลักษณ์ของการบรรพชา-อุปสมบท (วิ.มหา. (ไทย) 4/34/43) การใช้ไฟเป็นสัญลักษณ์ของการบูชา (วิ.มหา. (ไทย) 4/37/47) ใช้การนั่งเป็นสัญลักษณ์ของการยอมรับ เห็นชอบ (วิ.มหา.(ไทย) 1/22/15, วิ.มหา.(ไทย) 1/32/22, วิ.มหา.(ไทย)2/614/132,662/184, 95/282, 97/284.) ในพระสูตรตันตปิฎก พบการใช้สัญลักษณ์ช่วยแทนการไม่เคารพ (ขุ.อุ. (ไทย) 25/43/258) ข้าย-ขวาทนกุศลกรรม และอกุศลกรรม (อง.ทุก. (ไทย) 20/156/400) แทนเพศชาย-เพศหญิง (ส.นิ.อ. (ไทย) 2/622) แทนลำดับอาวุโสเล็กน้อย (ขุ.ธ.อ. (ไทย) 1/2/1/99) การใช้ผมหงอกเป็นสัญลักษณ์ในการสละราชสมบัติ (ม.ม. (ไทย) 13/309/373) การใช้ธงเป็นสัญลักษณ์ของรถในการศึกสงคราม (ขุ.ชา. (ไทย) 28/1841/473) เรียกว่า ธงชัยเฉลิมพล (ขุ.ชา. (ไทย) 28/172/211) และสัญลักษณ์ธงนี้เอง เมื่อนำไปใช้กับภิกษุผู้ชนะข้าศึก ปราศจากกิเลสทั้งปวงแล้ว ท่านก็ใช้ในเชิงเปรียบเทียบว่า “ผู้ปลดตรงลงได้แล้ว” (อง.ปญจก. (ไทย) 22/71/121) นอกจากนั้น ธงยังใช้แสดงเป็นเครื่องหมายของธรรม ดังข้อความในขุททกนิทาย ปฐกสัมปทามรรคว่า “เพราะพระผู้มีพระภาคทรงมีธรรมเป็นธงให้จักรเป็นไป ชื่อว่า ธรรมจักร” (ขุ.ปฐก. (ไทย) 31/40/502) เป็นต้น

แม้ในคัมภีร์อรรถกถา ก็ปรากฏใช้สัญลักษณ์แตกต่างกันออกไป เช่น ในอรรถกถาขุททกนิทาย ธรรมบท ก็พบการใช้ธงเป็นสัญลักษณ์ในการประกอบพิธีกรรมตามลัทธิความเชื่อ (ขุ.ธ.อ. (ไทย) 1/4) การใช้คว้นไฟเป็นสัญลักษณ์บอกเหตุ (ขุ.ธ.อ. (ไทย) 2/2) การใช้ดวงดาวเป็นสัญลักษณ์ในการเดินทาง (ขุ.ชา.อ. (ไทย)3/1/173) และการพยากรณ์เหตุการณ์บ้านเมือง (ขุ.ธ.อ.(ไทย) 2/8) การใช้ตราพระราชลัญจกร เป็นเครื่องหมายประดับยศ หรือประทับตราประจำตำแหน่งเพื่อแสดงถึงอำนาจ (มังคล. (ไทย) 2/77, วิสุทธิ. (ไทย) 1/1/79) ใช้เป็นเครื่องประกอบอิสริยยศของพระเจ้าแผ่นดินเรียกว่า พระราชกกุธภัณฑ์ทั้ง 5 ประกอบด้วย แส้จามะรี, มงกุฎ, พระขรรค์, ธารพระกร, ฉลองพระบาท (ขุ.ธ.อ.(ไทย) 3/31)

ส่วนของสังคมไทย จากการสืบค้นข้อมูลเบื้องต้นก็พบว่า ได้มีการนำสัญลักษณ์ในทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในมิติต่าง ๆ อย่างกว้างขวางนับตั้งแต่สถาบันหลักคือ สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตลอดจนงานศิลปะ ประเพณี และวัฒนธรรมในท้องถิ่นต่าง ๆ เช่น ในส่วนของสถาบันชาติ ธงชาติไทย กำหนดให้สีขาวเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธศาสนา

ธงสัญลักษณ์ประจำจังหวัดสุโขทัย มี 3 สี คือ เหลือง แดง เขียว โดยกำหนดให้สีเหลือง เป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธศาสนา (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2542: 165)

ด้านงานศิลปะ พบจำนวนไม่น้อยที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นมาโดยสื่อถึงสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา งานศิลปะบางชิ้น มีการเพิ่มเติมสัญลักษณ์พิเศษเพื่อสื่อความหมายบางประการ เช่น รูปพระอรหันต์ 61 องค์(พระมีหนวด) บนเจดีย์กุฎที่จังหวัดลำพูน หากพิจารณาผิวเผินก็อาจจะมองว่าเป็นพระพุทธรูปทั้งหมด ทั้งนี้เพราะบนเศียรทำเกตุมาลา นูนอยู่เหนือเศียร พระสาวกโดยทั่วไปไม่นิยมเช่นนี้ อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการวิเคราะห์อย่างละเอียด โดยเชื่อมโยงกับตำนานเรื่องเรื่องพระอรหันต์เกิดขึ้นครั้งแรกในโลก 60 องค์ (61 รวมทั้งพระพุทธรเจ้า) ก็จะทำให้ทราบว่า รูปพระ 60 องค์เป็นพระอรหันต์สาวก เนื่องจากพระช่างหริภุญไชยได้สร้างรูปลักษณะพระอรหันต์ให้มีเกตุมาลาเหมือนพระพุทธรูป เท่ากับเป็นการทำลายสื่อความหมายสำคัญที่ทำให้คนทั่วไปทราบความแตกต่างทางรูปธรรม ซึ่งในการนี้ ช่างชาวหริภุญไชยได้แก้ปัญหาโดยเพิ่มสัญลักษณ์พิเศษที่ไม่มีในพุทธรูปให้แก่พระอรหันต์คือ “หนวด” (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, 2537: 112-115)

ด้านประเพณี วัฒนธรรม เช่น ในฮีตสิบสอง คองสิบสี่ พิธีบุญข้าวสาก มีการใช้กลองตีเป็นสัญญาณ หรือสัญลักษณ์เพื่อบอกให้ผิญาติพี่น้อง รุกขเทวดา ผีเปรตมารับเอาห่อน้อยที่แขวนไว้ตามต้นไม้ ตามเสา หรือตามเจดีย์ (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2546: 71-72) พิธีกรรมทางภาคเหนือ นิยมใช้ตุ้ง(ง)เป็นสัญลักษณ์ของพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น ตุ้งซ้อ ให้ประดับทั่วไป ตุ้งร้อยแปด ใช้ในการสะเดาะเคราะห์ ตุ้งคำคิง ใช้ในพิธี สะเดาะเคราะห์ และงานสงกรานต์ ตุ้งไล่หนู ใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา ตุ้งโย ใช้แขวนบูชาหน้าพระพุทธรูป ตุ้งสามหาง ใช้แขวนบูชาพระรัตนตรัย (วิมล จิโรจพันธ์ และคณะ, 2551: ก่อนบทนำ)

กลุ่มจังหวัดอีสานใต้ ประกอบไปด้วยนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี ถือเป็นดินแดนที่มีประวัติความเป็นมามายาวนานตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ คือราว 4,500-3,500 ปีมาแล้ว แต่สมัยก่อนถึงประวัติศาสตร์ หรือยุคหัวเลี้ยวหัวต่อ ราวพุทธศตวรรษที่ 6-11 เริ่มมีหลักฐานการรับอิทธิพลพระพุทธศาสนา ศิลปะ อมราวดีตอนปลาย ราวพุทธศตวรรษที่ 8-10 ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระยะเริ่มแรกของภูมิภาค เช่น มีการค้นพบพระพุทธรูปนาคปรกที่บ้านฝ้าย อำเภอลำปลายมาศ พระพุทธรูปศิลปะอมราวดีในเขตจังหวัดนครราชสีมา ช่วงสมัยทวารวดี พุทธศตวรรษที่ 12-16 อิทธิพลวัฒนธรรมทวารวดีจากภาคกลางได้แผ่ขยายมายังดินแดนบริเวณจังหวัดนครราชสีมา และกระจายต่อไปยังดินแดนต่าง ๆ ไปยังภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งเมื่อผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ก่อกำเนิดสิ่งที่เรียกว่า “ทวารวดีอีสาน” ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตนเองแผ่กระจายอยู่ทั่วไป

มีทั้งที่ได้รับอิทธิพลจากเถรวาท และมหายาน ทั้งจากภาคกลางของประเทศไทย และวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งมีทั้งไทยอีสาน ไทยลาว มอญ-เขมร กูยญอ ตลอดจนเผ่าพันธุ์อื่น ๆ

จากการสำรวจสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในสังคมไทย รวมไปถึงในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้พบว่า พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการออกแบบสัญลักษณ์เป็นอย่างมาก ขณะเดียวกันอิทธิพลของท้องถิ่น ก็มีส่วนสำคัญในการกำหนด หรือสร้างสัญลักษณ์ใหม่ขึ้นมา และสัญลักษณ์เหล่านั้นก็มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตซึ่งสามารถพบเห็นได้ทั่วไป

สังคมไทยใช้สัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาในมิติต่าง ๆ นับตั้งแต่ตราสัญลักษณ์ของรัฐและเอกชน, สัญลักษณ์ในจิตรกรรมและประติมากรรม, สัญลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม, และสัญลักษณ์ในประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ในปรากฏในสังคมไทย ทำให้เห็นว่า สังคมไทยได้รับอิทธิพลสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา และมีการนำหลักการไปประโยชน์ใช้ในเชิงสัญลักษณ์อย่างกว้างขวาง ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

การใช้สัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาโดยตรง ได้แก่การนำไปใช้เพื่อสื่อเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาในด้านใดด้านหนึ่ง เช่น เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า, พระธรรม, พระสงฆ์, แนวคิดทางพระพุทธศาสนา, ศรัทธาความเชื่อทางพระพุทธศาสนา การใช้สัญลักษณ์โดยอ้อม ได้แก่การนำสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา เพื่อจุดประสงค์อื่นนอกเหนือจากที่กล่าวมา เช่น เป็นสัญลักษณ์ของการปกป้องคุ้มครอง รักษา, เป็นสัญลักษณ์คู่บ้านคู่เมือง, เป็นสัญลักษณ์ประจำวันเกิด เป็นต้น

ศรัทธาความเชื่อของสังคมไทยที่มีมาแต่เดิม ก็มีอิทธิพลในการกำหนดสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา เช่น การกำหนดผังทางสถาปัตยกรรมสิ่งก่อสร้างภายในศาสนสถาน, การใช้รูปสัญลักษณ์ที่มีอยู่ในชุมชน สะท้อนศรัทธาความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เช่น การใช้ขนมพองเป็นสัญลักษณ์แทนเรือแพข้ามห้วยมหรณพ, การใช้ดอกเข้าพรรษาเป็นสัญลักษณ์ของการบูชาเนื่องในเข้าพรรษา, การใช้เครื่องบูชาอย่างละ 1,000 เพื่อบูชาพระคาถาพันตามประเพณีเทศน์มหาชาติ เป็นต้น จากเหตุผลดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ศึกษาสัญลักษณ์และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในชุมชนกลุ่มอีสานใต้ว่ามีการก่อกำเนิดพัฒนาการ และคุณค่าที่มีต่อสังคมอย่างไร

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสัญลักษณ์และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชุมชนในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้
2. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างสัญลักษณ์ และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชุมชนกลุ่มจังหวัดอีสานใต้

3. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบ พัฒนาการ และคุณค่าเชิงจริยธรรมสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาในชุมชนกลุ่มจังหวัดอีสานใต้

3. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษา สัญลักษณ์และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชุมชนกลุ่มอีสานใต้:รูปแบบ พัฒนาการ และคุณค่าเชิงจริยธรรม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีขอบเขตศึกษาวิจัย ดังนี้

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาสัญลักษณ์ และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชุมชนในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้ นับตั้งแต่กระบวนการสร้างสัญลักษณ์ และพิธีกรรม พร้อมทั้งวิเคราะห์รูปแบบ พัฒนาการ คุณค่าเชิงจริยธรรมของชุมชนในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้

3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ศึกษาประกอบผู้วิจัยเลือกจาก 3 จังหวัด ได้แก่ นครราชสีมา, บุรีรัมย์, และอุบลราชธานี จังหวัดละ 3 ชุมชน

3.3 ขอบเขตด้านประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มประชากรจังหวัดได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ และอุบลราชธานี จังหวัดละ 2 กลุ่ม ๆ ละ 3 ชุมชน ๆ ละ 5 รูป/คน

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยเลือกใช้การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่ไม่มีการกำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับคำถามและลำดับขั้นตอนไว้ล่วงหน้า เป็นการพูดคุยสนทนาตามธรรมชาติ (Naturalistic Inquiry) โดยมีวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยใช้คำถามปลายเปิด (Open-ended question) ทั้งเครื่องมือบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป และสมุดบันทึกประกอบการเก็บข้อมูล โดยมีประเด็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบ พัฒนาการ และคุณค่าเชิงจริยธรรมเกี่ยวกับสัญลักษณ์และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในชุมชน

2. การสังเกต (Observation) ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บตัวอย่างสัญลักษณ์ในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในชุมชนตัวอย่าง และสังเกตโดยการมีส่วนร่วมของการประกอบพิธีกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์หาคุณค่าเชิงจริยธรรม

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการคัดเลือกสัญลักษณ์ และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในชุมชน เพื่อเก็บรายละเอียดสำหรับดำเนินการศึกษา วิเคราะห์รูปแบบ พัฒนาการ และคุณค่าเชิงจริยธรรม

ดำเนินสัมภาษณ์กลุ่มประชากรจากชุมชนอีสานใต้ ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ และอุบลราชธานี จังหวัดละ 2 กลุ่ม ๆ ละ 3 ชุมชน ๆ ละ 5 คน จาก 5 ชุมชน ๆ ละ 5 คน สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังกล่าว เพื่อประกอบการวิเคราะห์รูปแบบ พัฒนาการ และคุณค่าเชิงจริยธรรมเกี่ยวกับสัญลักษณ์ และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในกลุ่มชุมชนในจังหวัดอีสานใต้ โดยพิจารณาสุ่มตัวอย่างเลือกจากปราชญ์ท้องถิ่น ทั้งกลุ่มพระสงฆ์ และกลุ่มฆราวาส

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยสังเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย จากนั้นนำข้อมูลไปวิเคราะห์ เชื่อมโยงให้เห็นรูปแบบ และพัฒนาการ ตั้งแต่ต้นทางคือคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา เชื่อมโยงถึงวรรณกรรมรุ่นหลัง เทียบเคียงกับรูปแบบที่ปรากฏในสังคม หรือชุมชนที่ศึกษา วิเคราะห์ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อยืนยันร่องรอยพัฒนาการ และคุณค่าทางด้านจริยธรรมที่ชุมชนได้รับจากกระบวนการ สร้างสัญลักษณ์เพื่อใช้ร่วมกัน เขียนขั้นตอนรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องที่ปรากฏในชุมชน เชื่อมโยงสัญลักษณ์ที่อยู่ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ทั้งระดับบาลี อรรถกถา ฎีกา วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาลักษณะอื่น ๆ ตั้งแต่อดีต กระทั่งถึงยุคปัจจุบัน
2. วิเคราะห์ในประเด็นตามวัตถุประสงค์

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 สัญลักษณ์และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชุมชนในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้

จากการศึกษาสัญลักษณ์ และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชุมชนในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้ 3 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ และอุบลราชธานี โดยใช้กรอบพิธีกรรมตามจารีต หรือฮีต 12 ของชาวอีสาน พบสัญลักษณ์ในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา 3 ลักษณะ รวมสัญลักษณ์ที่เก็บตัวอย่างในชุมชนเพื่อประกอบการศึกษาครั้งนี้ทั้งสิ้น จำนวน 50 ตัวอย่าง สรุปได้ดังนี้

1. สัญลักษณ์ทางวัตถุ เป็นสัญลักษณ์ที่อยู่ในรูปของวัตถุ 4 ประเภท ได้แก่ สัญลักษณ์เนื่องด้วยพระพุทธรูปเจ้า จำนวน 5 ลักษณะ รวม 14 สัญลักษณ์, สัญลักษณ์เนื่องด้วยพระธรรม จำนวน 3 ลักษณะ รวม 3 สัญลักษณ์, สัญลักษณ์เนื่องด้วยพระสงฆ์ จำนวน 5 ลักษณะ รวม 5 สัญลักษณ์, และสัญลักษณ์เนื่องด้วยความเชื่อพื้นฐานของชุมชน จำนวน 7 ลักษณะ รวม 14 สัญลักษณ์ รวมสัญลักษณ์ทางวัตถุทั้งหมด 36 รูปสัญลักษณ์

2. สัญลักษณ์ทางการกระทำ เป็นสัญลักษณ์ที่อยู่ในรูปของการกระทำ ร่วมกันของคนในชุมชน มีจำนวน 8 ลักษณะ รวม 8 สัญลักษณ์ ประกอบด้วยการบวชเรียน,

การแห่เทียนพรรษา, การบูชาคาถาพัน, การแห่พระเหวด, การอัญเชิญพระอุปคุต, การตักบาตรสวรรค์, การตามประทีป, และการห่มผ้าพระเจดีย์

3. สัญลักษณ์ทางความคิด เป็นสัญลักษณ์ที่อยู่ในรูปของปรัชญา ความคิด หรือคตินิยมของคนในชุมชนลักษณะใดลักษณะหนึ่ง จำนวน 5 ประเภท รวม 6 สัญลักษณ์ ประกอบด้วยพระแม่โพสพ, พญาแถน, ตาเหลว, บุคคลในอุดมคติ หรือบุคคลตัวอย่าง, และเครื่องเปตพลี

4.2 กระบวนการสร้างสัญลักษณ์ และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชุมชนกลุ่มจังหวัดอีสานใต้

จากการศึกษารูปแบบสัญลักษณ์ที่ปรากฏในประเพณีของชาวอีสานใต้ โดยเฉพาะในจังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ และอุบลราชธานี พื้นที่กลุ่มเป้าหมายจังหวัดละ 5 ชุมชน และสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มเป้าหมายทั้งในส่วนของพระสงฆ์ ปราชญ์ท้องถิ่น และผู้นำพิธีกรรม สรุปกระบวนการสร้างสัญลักษณ์และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1. สัญลักษณ์ที่มีพื้นฐานจากพระพุทธศาสนา

สัญลักษณ์พิธีกรรมที่มีพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา เกิดขึ้นในชุมชนโดยอาศัยกระแสที่มีความต่อเนื่อง และสามารถเชื่อมโยงไปถึงระบบความเชื่อที่มีอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา หรือกระแสความคิดอื่น ๆ ที่เนื่องด้วยวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น พระพุทธรูปเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธเจ้า ผู้เป็นศาสดาของพระพุทธศาสนา ปราชญ์ทั้งหลายสร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์ แต่การสร้างพระพุทธรูปก็มีการซ้อนสัญลักษณ์ให้อธิบาย หรือสื่อความหมายอื่น เช่น การสร้างเป็นปางต่าง ๆ เพื่อเล่าเรื่องราวเหตุการณ์ในพุทธประวัติ และการสร้างพระพุทธรูปก็มีพัฒนาการในแต่ละยุคสมัย ก็ก่อเกิดพระพุทธรูปที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะยุคสมัย หรือแม้แต่ก่อกำเนิดในยุคสมัยเดียวกัน ก็มีอัตลักษณ์ที่เป็นรายละเอียดแตกต่างกัน โดยนัยนี้ พระพุทธรูปสมัยสุโขทัย ย่อมต่างจากพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในสมัยอยุธยา พระพุทธรูปสมัยอยุธยา ย่อมแตกต่างจากพระพุทธรูปสมัยคันธาระ พระพุทธรูปสมัยคันธาระ ย่อมแตกต่างจากพระพุทธรูปสมัยลพบุรี

นอกจากนี้ ยังมีรายละเอียดที่เป็นพัฒนาการเชิงสัญลักษณ์ ที่ถูกประดิษฐ์จากสังคม อาจจะเรียกว่า เป็นพระพุทธรูปที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นเพื่อสนองความต้องการของบุคคล แทนที่จะเป็นเพียงตัวแทนของพระพุทธเจ้า เช่น พระพุทธรูปประจำวันเกิด พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร พระพุทธรูปประจำพิธีกรรมที่เป็นการเฉพาะกิจ เช่น พระพุทธรูปในพิธีกรรมตักบาตรเทโวโรหณะ ก็จะใช้พระพุทธรูปปางอุ้มบาตร พระพุทธรูปที่ใช้ในประเพณีแรกนาขวัญ ก็จะใช้พระพุทธรูปปางคันธารราษฎร์ เป็นต้น

ยังมีการสร้างสัญลักษณ์เกี่ยวกับพระพุทธรูปอีกหลายมิติในชุมชนอีสานใต้ โดยเฉพาะการเน้นเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถสนองความต้องการแก่คนได้ ซึ่งมักพบกับพระพุทธรูปที่มีความเป็นมายาวนานซึ่งพบอย่างแพร่หลาย แม้ในกลุ่มพื้นที่ตัวอย่างที่กำหนดก็พบพระพุทธรูปที่ถูกสร้างให้มีสัญลักษณ์ด้วย เช่น พระเจ้าใหญ่วัดหงษ์, พระเจ้าใหญ่ชีทวน และหลวงพ่อดำ เป็นต้น

2. สัญลักษณ์ที่มีพื้นฐานจากความเชื่อดั้งเดิมในชุมชน

คำว่า ความเชื่อดั้งเดิมในชุมชน หมายถึงระบบความเชื่ออันมีรากฐานมาจากอารยธรรมที่มีมาก่อนพระพุทธศาสนา หรือก่อนการเข้ามาของพระพุทธศาสนา เช่น ความเชื่อแบบวิญญูณนิยม เป็นต้น สัญลักษณ์ที่มีพื้นฐานจากความเชื่อดั้งเดิมนั้นถูกนำมาปรับใช้ประเพณี พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา หรือประเพณี พิธีกรรมที่เนื่องด้วยความเชื่อพื้นฐานเดิมของชุมชน แต่มีมิติทางพระพุทธศาสนาเข้าไปเกี่ยวข้องในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง

สัญลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นตามคตินี้มีทั้งที่มีร่องรอยจากความเชื่อดั้งเดิมที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก หรืออรรถกถา ซึ่งไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับ คำสอนทางพระพุทธศาสนา หากแต่เป็นคติที่สืบเนื่องจากบริบททางสังคมที่มีพื้นฐานมาจากความเชื่อเดิมอยู่แล้ว เช่น การประดับธงในพิธีกรรมเพื่อเป็นการบูชา ประชาสัมพันธ์, การตั้งเครื่องเปตพลี, การใช้ตาเหลว เพื่อเป็นสัญลักษณ์บอกเขต หรือการคุ้มครองปกป้อง, การพิธีอันเนื่องด้วยแม่โพสพ ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นเทพผู้คุ้มครอง ดูแลความอุดมสมบูรณ์ข้าวในนา เป็นต้น

อนึ่ง ข้อสรุปจากการวิจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่พบในครั้งนี้ คือ กลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างกัน มีผลต่อการสร้างรูปแบบสัญลักษณ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของตน แตกต่างกันไปด้วย กลุ่มพื้นที่ตัวอย่างที่เก็บข้อมูลในการวิจัยภาพรวมมี 6 ชาติพันธุ์ ประกอบด้วย ไทยโคราช, ไทยลาว, ลาวเวียง, เขมร, ส่วย, และชาวกูลา ดังนั้น สัญลักษณ์พิธีกรรมจึงมีรายละเอียดแตกต่างกันตามไปด้วย เช่น พระพุทธรูปบูชาของชาวกูลา บ้านโนนใหญ่ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี มีลักษณะเป็นศิลปะแบบพม่า เชิงเทียนสถัภรณ์ ซึ่งส่วนมากพบในจังหวัดที่อยู่ทางตอนเหนือของประเทศไทย

4.3 การวิเคราะห์รูปแบบ พัฒนาการ และคุณค่าเชิงจริยธรรมสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาของชุมชนในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้

รูปแบบสัญลักษณ์พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาได้รับการพัฒนามาโดยลำดับ ผ่านการเวลา และกรอบความเชื่อของยุคสมัย รูปแบบจึงถูกปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย กระทั่งกลายเป็นสัญลักษณ์เฉพาะของยุคสมัย เช่น กรณีการสร้างสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า จากคตินิยมแรกเริ่ม ไม่นิยมสร้างเป็นรูปเคารพ ดังนั้น เวลาสร้างสัญลักษณ์

เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า จึงใช้สัญลักษณ์อื่นแทน เช่น การใช้วงกลมเป็นสัญลักษณ์แสดงปฐมเทศนา ต้นโพธิ์เป็นสัญลักษณ์ของการตรัสรู้ ดอกบัวเป็นสัญลักษณ์ของการประสูติ และธรรมจักรเป็นสัญลักษณ์แสดงการประกาศศาสนา เป็นต้น ต่อมาเมื่อคตินิยมการสร้างรูปเคารพเข้ามามีอิทธิพล เราจึงได้เห็นพระพุทธรูปที่มีศิลปะเฉพาะ และพระพุทธรูปก็มีเอกลักษณ์ตามยุคสมัย เช่น ทวารวดี ศรีวิชัย ลพบุรี สุโขทัย เชียงแสน อุทอง อยุธยา รัตนโกสินทร์ เป็นต้น

นอกจากก่อกำเนิดรูปแบบสัญลักษณ์แต่ยุคสมัยแล้ว ในรายละเอียดของแต่ละยุคสมัย ใช้สัญลักษณ์ที่เนื่องด้วยพระพุทธเจ้า พระธรรม หรือแม้กระทั่งพระสงฆ์ เพื่อสนองความต้องการของคนในสังคมในมิติต่าง ๆ ทั้งในแง่ของความเคารพศรัทธา ความศักดิ์สิทธิ์ การปกป้อง ค้ำครอง ประทานโชคลาภ คุณค่าที่เกิดขึ้นจากสัญลักษณ์เหล่านี้ จึงมีหลากหลายมิติตามไปด้วย ทำให้เห็นข้อเท็จจริงประการหนึ่งว่า พระพุทธศาสนาเมื่อเข้ามาสู่วิถีชีวิตของคนในแต่ละท้องถิ่น ย่อมถูกปรับเปลี่ยนเพื่อสนองความต้องการของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วย แม้ความต้องการนั้นอาจจะขัดกับหลักคำสอนจริง ๆ ของพระพุทธศาสนาก็ตาม คุณค่าที่เกิดขึ้นจากสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ถูกสร้างขึ้นจึงไม่ใช่เพียงแค่คุณค่าทางจริยศาสตร์อย่างเดียว หากแต่มีมิติทางคุณค่าอื่น ๆ ด้วย เช่น คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ คุณค่าทางเศรษฐกิจ คุณค่าทางสังคม คุณค่าทางจิตวิทยา คุณค่าเชิงพาณิชย์ เป็นต้น

5. อภิปรายผลการวิจัย

ชาวอีสานมีประเพณี และวัฒนธรรมที่มีพื้นฐานมาจากทั้งพระพุทธศาสนา และจากความเชื่อดั้งเดิมที่มีมาก่อนที่พระพุทธศาสนาจะเข้ามายังดินแดนแห่งนี้ แม้การเข้ามาของพระพุทธศาสนาในดินแดนแห่งนี้ ก็มีแหล่งที่มาต่างกัน รูปแบบสัญลักษณ์ที่พบในชุมชนต่างในพื้นที่ตัวอย่างจึงมีรายละเอียดแตกต่างกันไปด้วย แม้สัญลักษณ์ดังกล่าวจะมีพื้นฐานมาจากประเพณี หรือที่เรียกว่า ฮีตเดียวกัน แต่รายละเอียดย่อมแตกต่างกัน ทั้งนี้รวมถึงชุดสัญลักษณ์ที่เป็นเรื่องของการกระทำ และสัญลักษณ์ทางความคิด สอดคล้องกับแนวคิดของนักทฤษฎีสัญศาสตร์ที่ว่า สัญลักษณ์เป็นข้อตกลงร่วมกันของสังคม สมาชิกในสังคมกระทำและตีความหมายความจริงทางสังคมโดยใช้สัญลักษณ์ร่วมกัน และสอดคล้องกับทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ ที่อธิบายสัญลักษณ์ว่าเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีลักษณะเฉพาะ กล่าวคือบุคคลจะมีการสร้างสัญลักษณ์ แปลความ และให้ความหมายเกี่ยวกับพฤติกรรมที่คนอื่นแสดงออก และมีพฤติกรรมตอบสนองต่อความหมายที่ตนสร้างขึ้นนั้น ๆ มากกว่าที่จะมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อพฤติกรรมที่บุคคลนั้นแสดงออกโดยตรง (วรรณภา ศรีธีรัตน์, 2540: 3-4)

กระบวนการสร้างสัญลักษณ์ของชาวอีสานได้ในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ และอุบลราชธานี คือ การทำให้ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้สึก สามารถเห็นจริง และจับต้องได้

สัญลักษณ์ในพิธีกรรมมีคุณสมบัติที่มีความหลากหลาย (Politely/Multi-Vocality) สัญลักษณ์ตัวเดียวอาจใช้แทนสิ่งต่าง ๆ และมีความหมายหลายซึ่งเป็นกุญแจทางวัฒนธรรม ความเชื่อ สามารถเชื่อมและอ้างอิงความหมายได้กว้างขวาง ในการถือปฏิบัติทางพิธีกรรม ความหมายทั้งหมดจะถูกนำมารวมเข้าเป็นหนึ่งเดียว และมีผลทำให้บุคคลในกลุ่มแสดงการกระทำอย่างที่ตนปรารถนา สัญลักษณ์จึงมีหน้าที่อีกด้านหนึ่งคือ การรู้สำนึกปลดปล่อย อารมณ์ และแสดงออกมาตามความต้องการ

สัญลักษณ์ในพิธีกรรม มีความสัมพันธ์กับกระบวนการทางสังคม เพราะพิธีกรรมก็คือขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการทางสังคมที่มีความเกี่ยวข้องกับท่าทาง (Gestures) คำพูด (Words) วัตถุ (Objects) โดยจะถือปฏิบัติแตกต่างกันออกไปตามลักษณะและจุดประสงค์ เช่น พิธีกรรมเนื่องด้วยการเพาะปลูก การเก็บเกี่ยว หรือความเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล พิธีกรรมเนื่องด้วยชีวิตในช่วงวัยต่าง ๆ เช่น การเกิด การเปลี่ยนผ่านช่วงวัย กระทั่งถึงการตาย พิธีกรรมเนื่องด้วยความเจ็บป่วย หรือพิธีกรรมที่ปฏิบัติเพื่อการลอบโยนผู้มีความทุกข์ หรือประสบโชคร้ายในชีวิต นอกจากนั้น ยังมีพิธีกรรมที่ปฏิบัติโดยผู้มีอำนาจทางสังคม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อความแข็งแกร่ง ความมั่งคั่ง เป็นต้น ซึ่งในแต่ละชาติพันธุ์ มีพิธีกรรมมากมาย และมีวิธีปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป พร้อมกันนี้ สัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมก็มีความแตกต่างตามไปด้วย

6. ข้อเสนอแนะ

1. จากการลงพื้นที่วิจัย ทำให้ได้เห็นความหลากหลายทางด้านประเพณี พิธีกรรม ตลอดจนสัญลักษณ์ที่ชุมชนใช้สื่อสารกันในกลุ่ม หรือระหว่างกลุ่ม รากฐานที่ประเพณี พิธีกรรมเดียวกัน แต่รายละเอียดยังมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้เพราะพื้นฐานทางด้านชาติพันธุ์ที่แตกต่างกัน ในงานวิจัยนี้ นำเสนอภาพรวม ทำให้ภาพเชิงเปรียบเทียบในส่วนของพิธีกรรม แต่ละพิธีกรรมไม่เด่นชัด ถ้ามีการศึกษารายละเอียดเป็นการเฉพาะ เช่น สัญลักษณ์พิธีกรรม บุญผะเหวดของชุมชนลาวเวียง ส่วย เขมร ชาวกุลลา ในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ อุบลราชธานี หรืออาจจะจังหวัดอื่น ๆ ก็จะนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจในวิถีแห่งวัฒนธรรมในระดับรากฐานของชุมชน

2. ปัจจุบันรัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หลายชุมชนในกลุ่มตัวอย่างที่ลงพื้นที่วิจัย มีกิจกรรมส่งเสริมประเพณี พิธีกรรมในชุมชนอย่างต่อเนื่อง นับเป็นระยะเวลายาวนาน แต่บางชุมชนก็จัดกิจกรรมเป็นการเฉพาะภายในชุมชน และเพียงมีการเปิดตัวในระดับอำเภอ หรือระดับจังหวัด หากได้มีการส่งเสริมในระดับนโยบายร่วมกัน หลายภาคส่วนในชุมชน ก็จะกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชนได้

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2553). **พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ชุด 91 เล่ม**. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2542). **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา จังหวัดสุโขทัย**. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุใน คณะอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จัดพิมพ์.
- พิเศษ เจือจันทร์พงษ์. (2550). **ประวัติศาสตร์เมืองสุรินทร์**. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2546). **ภูมิปัญญาอีสาน**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.
- วิมล จิโรจนพันธ์. (2551). **มรดกทางวัฒนธรรม “ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แสงดาว.
- วรรณภา ศรีธัญรัตน์. (2540). **ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์: การประยุกต์ใช้**. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- Sign and Symbol. สืบค้นจาก <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com> (11 พฤศจิกายน 2563).

การปฏิบัติตามหลักวัตรบท 7 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต The Practice Watta Pada 7 Principle to Development the Quality of Life

พระอนันต์ อภินนโท (ผากา)

Phra Anan Adinantho (Phaka)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Ratchasima Campus

E-mail: anan.pha@mcu.ac.th

ได้รับบทความ: 2 มิถุนายน 2563; แก้ไขบทความ: 10 กรกฎาคม 2563; ตอรับตีพิมพ์: 13 กรกฎาคม 2563

Received: June 2, 2020; Revised: July 10, 2020; Accepted: July 13, 2020

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ 1) เพื่อศึกษาหลักวัตรบท 7 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิต 3) เพื่อศึกษาการปฏิบัติตามหลักวัตรบทกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต หลักวัตรบท 7 หมายถึงหลักธรรมที่ทำให้บังเกิดเป็นพระอินทร์ นั้นในทางพระพุทธศาสนามี 7 ประการ (1) เลี้ยงดูและมีความเคารพในพ่อแม่ (2) เคารพอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ (3) กล่าววาจาสุภาพอ่อนหวาน (4) ไม่กล่าวคำส่อเสียด กล่าวแต่วาจาสมานสามัคคี (5) ชอบเผื่อแผ่ ไม่ประพฤติดนเป็นคตตระหนี่ (6) มีความสัตย์ กล่าวแต่คำที่เป็นจริง และ (7) ระวังความโกรธด้วยขันติธรรม การปฏิบัติตามหลักวัตรบท 7 ย่อมเป็นประโยชน์ต่อผู้ปรารถนาที่จะเป็นพระอินทร์ ย่อมอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน และอนาคต เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเองเป็นเบื้องต้นและเป็นคุณธรรมประจำ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของครอบครัว การพัฒนาที่สมบูรณ์แบบจำเป็นต้องพัฒนาให้ครบทั้ง 2 ด้าน กล่าวคือ ควรพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุ และทางด้านจิตใจ เมื่อปฏิบัติธรรมนั้นย่อมส่งผลถึงภาวะอันควรที่จะเป็นได้ในอนาคต เพราะได้สั่งสมคุณงามความดี และและสร้างคุณงามความดีเพื่อให้เกิดเป็นบารมีแก่ตนเอง โดยเฉพาะทัศนคติเป็นการพัฒนาทางด้านจิตใจจะต้องเน้นเป็นพิเศษ คือ พัฒนาจิตใจให้มีธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจจนกระทั่งพัฒนาจิตใจให้มีสมาธิ ตั้งมั่น มั่นคง สะอาด สว่าง จากกิเลสเครื่องเศร้าหมองทั้งหลาย จนเป็นจิตที่ควรแก่การทำงาน สามารถจะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

คำสำคัญ: หลักวัตรบท 7, การพัฒนาคุณภาพชีวิต

Abstract

This article has the objectives of 3 aspects are 1) To study of 7 Wattapada Principle in Theravada Buddhism 2) To study of development in the quality of life 3) To study the practice by 7 Wattapada principle to development the quality of life. It is beneficial to those who desire to reach the state of Indra and will be happy at the moment and in the future. The perfect improvement should follow both of 2 aspects that is should improve by the objectives and mental state with their attitude. When one practice the dhamma; it will affect the suitable conditions in the future because has accumulated the virtue and follows the correct principles. Any people who desire to be the Indra could follows 7 Wattapada aspects with the intention and create virtuous to achieve their perfection especially the attitude is a mental improvement and very important. There is improve their spirit until reach the right conduct and rules their concentration mind. It should be persisting in, stable, clear, indubitable and far from all impurities to achieve the mental can be applied in everyday life.

Keywords: Seven Wattapada , Quality of Life

1. บทนำ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตจนสามารถจัดการชีวิตตนให้เกิดคุณภาพได้ตามเป้าหมาย การพัฒนาชีวิตไปสู่ความสำเร็จ มิได้ขึ้นอยู่กับโชคความสนา หรือลิขิตฟ้าชะตากำหนด แต่มันขึ้นอยู่กับความคิดและการกระทำที่เพียบพร้อมด้วยความมุ่งมั่นอดทน ตั้งแต่อดีตติดต่อกันมา จนถึงปัจจุบัน ความสำเร็จจึงเป็นดอกผลของอดีต การปฏิบัติตามหลักวัตรบท 7 นั้น ถือเป็นจุดเริ่มต้นสู่ความสำเร็จ คือ การตกลงใจที่แน่วแน่แล้วลงมือกระทำจริงตามที่ตกลงใจไว้นั้น อย่างต่อเนื่องจนบรรลุผล ความสำเร็จเป็นความสามารถในการแก้ไขปัญหาด้วยสติปัญญา บวกกับการกระทำดังที่กล่าวว่า สติปัญญา นำพาสู่การกระทำ นำสู่ความสำเร็จ ความสำเร็จ เป็นกำลังใจเป็นพลังที่นำความปิติยินดีมาสู่เรา เป็นกำลังใจหล่อเลี้ยงจิตใจให้เกิดการกระทำต่อไป โดยมีความเพียรพยายามที่จะปฏิบัติตามหลักวัตรบททั้ง 7 คือ (1) เลี้ยงดูและมีความเคารพในพ่อแม่ (2) เคารพอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ (3) กล่าววาจาสุภาพอ่อนหวาน (4) ไม่กล่าวคำส่อเสียด กล่าวแต่วาจาสมานสามัคคี (5) ชอบเผื่อแผ่ ไม่ประพฤติดนเป็นคณตระหนี่ (6) มีความสัตย์ กล่าวแต่คำที่เป็นจริง และ (7) ระงับความโกรธด้วยขันติธรรม เป็นการ พัฒนาคุณภาพชีวิตตนเองเป็นเบื้องต้นและเป็นคุณธรรมประจำใจ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของครอบครัว แล้วส่งผลต่อความเจริญของประเทศต่อไป

2. ความเป็นมาของหลักวัตรบท 7

หลักวัตรบท 7 ก็ต้องกล่าวถึงความเป็นมาของท้าวสักกะหรือพระอินทร์ ท้าวสักกะนี้ เป็นตำแหน่งตำแหน่งหนึ่ง ตำแหน่งท้าวสักกะเป็นตำแหน่งเฉพาะเกิดขึ้นได้ที่ละองค์เท่านั้น ไม่เกิดขึ้นพร้อมกันที่ละ 2 องค์หรือมากกว่านั้น เหมือนบุคคลที่จะเป็นพระพุทธเจ้า ที่ต้องบำเพ็ญบารมี 10 ประการจึงจะได้เป็นพระพุทธเจ้า และเปลี่ยนไปตามวาระเมื่อสิ้นบุญบารมีที่จะอยู่เป็นท้าวสักกะอีกต่อไป ดังเช่น ในมันธาตุชาดก กล่าวถึงพระเจ้านันธาตุไปอยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์มีอายุงานจนกระทั่งท้าวสักกะสิ้นพระชนม์ไปถึง 36 พระองค์ (ขุ.เถร.อ.(ไทย), 2/4/518) อันแสดงถึงการสับเปลี่ยนกันของท้าวสักกะตามกำหนดอายุบุคคลคนหนึ่งอาจเป็นท้าวสักกะได้หลายครั้งถ้าบำเพ็ญบารมีเป็นเหตุให้ได้เป็นท้าวสักกะ เช่น พระพุทธเจ้าเมื่อครั้งบำเพ็ญบารมีเป็นพระโพธิสัตว์ หรือพระอนูรุทธะก็เคยเกิดเป็นท้าวสักกะหลายวาระ การเป็นท้าวสักกะมิใช่ตำแหน่งที่ยิ่งใหญ่และสำคัญเท่าการเป็นพระพุทธเจ้า ในคัมภีร์ พระพุทธศาสนาจึงมิได้กล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับการบำเพ็ญบารมีในอดีตชาติที่ผ่านมามากนัก อย่างเช่นท้าวสักกะองค์ปัจจุบันก็กล่าวถึงอดีตชาติเฉพาะชาติที่เป็นมฆมาณพเท่านั้น

พระพุทธเจ้าตรัสโดยปรารภภิกษุรูปหนึ่งที่ไม่มีเครื่องกรองน้ำ แล้วตักน้ำโดยมิได้กรอง ทำให้สัตว์ต้องตาย จึงเล่าเรื่องท้าวสักกะตอนที่หนีพวกอสูรผ่านไปยังป่าไม้จ้าว ได้อินเสียงลูกนกครุฑร้องเพราะเสียงรถ เกิดจิตเมตตาในลูกนกครุฑเหล่านั้น ตรัสบอกให้มาตลีเทพบุตรกลับริดเพื่อรักษาชีวิตของลูกนกครุฑเหล่านั้น อันแสดงถึงความมีเมตตาต่อสัตว์ซึ่งสามารถยอมสละแม้ชีวิตได้ ที่ปรากฏในอรรถกถาธรรมบท ก็มีเรื่องราวคล้ายกันกับกุลาวกชาดก (ขุ.ชา.อ.(ไทย), 3/1/320) ซึ่งกล่าวถึงอดีตชาติของท้าวสักกะเหมือนกัน จะมีผิดเพี้ยนกันบ้างบางตอน แต่ในกุลาวกชาดกนั้นเป็นท้าวสักกะที่เป็นอดีตชาติของพระพุทธเจ้า ส่วนในอรรถกถาธรรมบท (ขุ.ธ.อ.(ไทย), 1/2/1/356) เป็นอดีตชาติของท้าวสักกะองค์ปัจจุบัน

ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะทรงอุบัติขึ้นนั้น เป็นท้าวสักกะแก่ เมื่อได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้วได้บรรลุเป็นพระโสดาบันจึงได้ตายจากท้าวสักกะเกิดใหม่เป็นท้าวสักกะหนุ่ม และมีอายุยืนนานต่อมา ดังมีเรื่องเล่าว่า ท้าวสักกะได้เห็นบุญนิมิต 5 ประการ อันเป็นเหตุที่พระองค์จะต้องจุติจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ หรือเรียกว่าหมดบุญนั้นเอง จึงพิจารณาว่ามีใครพอที่จะเป็นที่พึ่งที่สามารถทำให้สมบัติที่มีอยู่ของพระองค์มั่นคงได้ ทรงทราบว่ามีพระพุทธเจ้าพระองค์เดียวเท่านั้นที่สามารถช่วยได้ จึงพร้อมด้วยเหล่าเทวดามาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ ถ้ำอินทสาละระหว่างเขาเวพิกะทิศตะวันออกแห่งกรุงราชคฤห์ ถ้ามปัญหา กับพระพุทธเจ้า (ที.ม.(ไทย), 10/344-371/273-300) เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสแก้ปัญหาจบ ท้าวสักกะได้ดวงตาเห็นธรรม (เป็นพระโสดาบัน) จุติจากความเป็นท้าวสักกะแก่เกิดใหม่เป็นท้าวสักกะหนุ่มในขณะนั้น (ที.ม.อ.(ไทย), 2/2/195) ส่วนสมบัติของท้าวสักกะนั้น ไม่ว่าจะ

เป็นท้าวสักกะองค์ใดก็จะมีสภาพต่าง ๆ และทิพยสมบัติเหมือนกันหมด ราวกับเป็นองค์เดียวกัน (เกื้อพันธ์ นาบุปผา, 2520: 200) และตำแหน่งท้าวสักกะนี้ผู้ขาดเฉพาะบุรุษเพศเท่านั้น คนที่เป็นสตรีไม่สามารถเป็นท้าวสักกะได้ เพราะเพศสตรีจัดเป็นเพศต่ำไม่เหมือนบุรุษซึ่งจัดเป็นอุดมเพศ (อง.เอก.ทุก.อ.(ไทย), 1/167) จะเห็นได้ว่าการที่จะเป็นท้าวสักกะนั้นจะต้องมีความเพียรในการประพฤติปฏิบัติวัตร 7 อย่างเนื่องนิตย์

3. หลักวัตร 7 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

3.1 ความหมายของหลักวัตร 7

คำว่า วัตร ได้แก่ส่วนแห่งวัตร 1 (ส.ส.อ.(ไทย), 1/2/491) หรือข้อที่ถือปฏิบัติเป็นประจำ เป็นคุณธรรมของบุคคลผู้ที่จะไปเกิดเป็นท้าวสักกะ ซึ่งไม่ปรากฏว่าบุคคลอื่น ๆ จะบำเพ็ญวัตรครบทั้ง 7 ข้อ เหมือนกับผู้ที่จะไปเกิดเป็นท้าวสักกะ ควรที่จะศึกษาและวิเคราะห์ไปตามลำดับ โดยอธิบายความหมายวิธีปฏิบัติ เพื่อชี้ให้เห็นว่า ผู้ที่ประพฤติและไม่ประพฤติตามวัตรแต่ละข้อมีคุณและโทษอย่างไร

3.2 การปฏิบัติวัตร 7 ในพระพุทธศาสนา

การปฏิบัติตามหลักวัตร 7 เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการปารณาที่จะเป็นพระอินทร์ เมื่อปฏิบัติธรรมนั้นย่อมส่งผลในชาตินี้และชาติหน้า ต้องปฏิบัติตามหลักธรรม 7 ประการ ดังนี้

1. การบำรุงมารดาบิดา

วัตรข้อที่ 1 ความว่า เราพึงเลี้ยงมารดาบิดาตลอดชีวิต พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสอุปมาว่า ถ้าบุตรจะพึงวางบิดามารดาไว้บนบ่าทั้งสองของตน ประคับประคองท่านอยู่บนบ่านั้น ป้อนข้าวป้อนน้ำและให้ท่านถ่ายอุจจาระปัสสาวะบนบ่านั้นเสร็จ แม้บุตรจะมีอายุถึง 100 ปี และปรณนิบัติท่านไปจนตลอดชีวิต ก็ยังนับว่าตอบแทนพระคุณท่านไม่หมด ยังมีผู้อุปมาไว้ว่า หากเราใช้ทองฟ้าแทนกระดาศ ยอดเขาพระสุเมรุ แทนปากกา น้ำในมหาสมุทรแทนหมึก เขียนบรรยายคุณของพ่อแม่ จนทองฟ้าเต็มไปด้วยอักษร ภูเขาสิขกร้อนจนหมด น้ำในมหาสมุทรเหือดแห้ง ก็ยังบรรยายคุณของพ่อแม่ไม่หมด

1) เป็นต้นแบบทางกาย แบบเป็นสิ่งที่จำเป็นในการทำให้ของทั้งหลายในโลกมีค่าสูงขึ้น ตัวอย่างเช่น ก้อนดินเหนียวธรรมดา ถ้าหากนำมาทำเป็นพระพุทธรูป ดินเหนียวก้อนนี้ก็จะทรงคุณค่ามากยิ่งขึ้น ผู้คนได้กราบไหว้บูชา จะเห็นได้ว่า คุณค่าของดินเหนียวก้อนนี้ขึ้นอยู่กับแบบที่พิมพ์นั่นเอง ในทำนองเดียวกัน การเกิดของสัตว์ เช่น เป็นช้าง ม้า วัว ควาย ฯลฯ แม้จะมีปัญญาติดตัวมามากสักปานใดก็ไม่สามารถทำความดีได้เต็มที่ โชคดีที่เราได้เกิดเป็นคน ได้โครงร่างที่ประเสริฐกว่าสัตว์ทั้งหลาย เหมาะในการทำความดีทุก

ประการ เราจึงสามารถใช้ความรู้ความสามารถประกอบคุณความดีได้เต็มที่ ทั้งนี้ก็เพราะเรามีพ่อแม่เป็นต้นแบบทางกายให้นั่นเอง

2) เป็นต้นแบบทางใจ ให้ความอุปการะเลี้ยงดู พุ่มพัก ทะนุถนอม อบรมสั่งสอน ปลุกฝังกิริยามารยาท ให้ความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมแก่ลูกพระคุณพ่อแม่ในการเป็นต้นแบบทางกายให้เรา กันว่ามีมากเหลือหลายแล้ว ยิ่งท่านอบรมเลี้ยงดูเรามา เป็นต้นแบบทางใจให้ด้วย ก็ยังมีพระคุณมากเป็นอนเนกอนันต์

เหตุที่ต้องบำรุงเพราะมารดาบิดามีอุปการะมาก หวังประโยชน์อนุเคราะห์ เป็นผู้ดูแล บำรุงเลี้ยง แสดงโลกนี้แก่บุตรทั้งหลาย (ขุ.ขุ.อ. (ไทย), 1/1/188-189) พระพุทธศาสนาจึงสมมติว่าเป็นพรหม เป็นบูรพาจารย์ การบำรุงมารดาบิดาจึงนำมาซึ่งการสรรเสริญในโลกนี้ เมื่อจากโลกนี้ไปก็จะเป็นเหตุให้ได้รับความสุขในสวรรค์ (ขุ.อิติ.(ไทย), 25/106/485-486)

2. การประพุดต่อน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูล

วัดตบซ้อที่ 2 ความว่า เราพึงประพุดต่อน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูลตลอดชีวิต (ส.ส.(ไทย), 15/257/375) ได้แก่ การกระทำความยำเกรงผู้ใหญ่ในตระกูล เช่น ปู่ ย่า อา น้า ลุง ป้า เป็นต้น ก็เพื่อต้องการให้ผู้ปฏิบัติมีกายใจที่อ่อนน้อม รู้จักกาลเวลาที่จะเข้าไปหาผู้ใหญ่ เพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุดจากท่าน ถึงแม้ว่าไม่ได้ประโยชน์อันใดก็ยังได้ชื่อว่าเป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน อันเป็นเหตุให้เป็นที่รักของคนที่เราเข้าไปเกี่ยวข้อง การแสดงความเคารพในพระพุทธศาสนาให้ยึดหลักฐานะ 6 ประการอีก อันได้แก่ 1) ความเคารพในพระศาสดา (สตถุคารวตา) 2) ความเคารพใน พระธรรม (ธมมคารวตา) 3) ความเคารพในพระสงฆ์ (สงฆคารวตา) 4) ความเคารพในการศึกษา (สิกขาคารวตา) 5) ความเคารพในความไม่ประมาท (อปฺปมาทคารวตา) 6) ความเคารพในปฏิสันถาร (ปฏิสนธการวตา) (อง.ปญจก. (ไทย), 22/201/343-344) ความเคารพทั้ง 6 ประการนี้ก็จะสามารถลดทอนกิเลสและกลายเป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตนได้ในที่สุด

3. พุดคำสุภาพอ่อนหวาน

วัดตบซ้อ 3 ความว่า เราพึงพุดจาแต่คำอ่อนหวานตลอดชีวิต ในอรรถกถา มีศัพท์ว่า สาขัลลเย คือ ความเป็นผู้มีวาจาอ่อนหวาน สละสลวย ไม่หยาบคาย (อภ.สง.อ.(ไทย), 1/2/506) หรือความเป็นผู้ร่าเริง อ่อนโยน มีวาจาอ่อนหวาน ไพเราะ ไม่หยาบ จดเว้นถ้อยคำหยาบช้า สามานย์ เผ็ดร้อน ดุคำผู้อื่น ขวนโกรธ ไม่เป็นไปเพื่อความสงบเสีย แล้วพุดแต่ถ้อยคำสุภาพ น่ารัก ถูกใจ ทนสมัย เป็นที่พอใจรักใคร่ของชนหมู่มากร เรียกว่า สาขัลลเย (ที.ปา.อ.(ไทย), 3/2/282) พระพุทธเจ้าสอนให้พิจารณาน้อมเข้ามาในตนว่า เมื่อมีใครพุดกับเราด้วยคำหยาบผู้้น ย่อมไม่เป็นที่รักและพอใจของเรา การที่เราพุดกับผู้อื่นด้วยคำหยาบเราก็ไม่เป็นที่รักและพอใจแก่ผู้อื่น สิ่งใดไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่พอใจของเรา สิ่งนั้นก็ไม่ใช่ที่รัก

ไม่เป็นที่พอใจของผู้อื่น สิ่งใดไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่พอใจของเรา เราจะนำสิ่งนั้นไปผูกมัดกับผู้อื่นได้อย่างไร เมื่อพิจารณาอย่างนี้แล้วก็ควรเว้นจากการพูดคำหยาบ ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการพูดคำหยาบ และกล่าวสรรเสริญการไม่พูดคำหยาบด้วย เพราะไม่พูดหยาบจึงเป็นที่รัก เป็นที่พอใจของคนทั้งหลาย มีปกติอยู่เป็นสุข พูดเพราะ น่ายกย่อง เสียงของเขาประกอบด้วยองค์ 8 (คือ 1) แจ่มใส 2) ชัดเจน 3) นุ่มนวล 4) ชวนฟัง 5) กลมกล่อม 6) ไม่พรวด 7) ลึกซึ้ง และ 8) กังวาน ซึ่งเป็นอานิสงส์มาจากการพูดวาจาอ่อนหวานในอดีต (ขุ.จรียา.อ.(ไทย), 9/3/630)

4. ไม่พูดส่อเสียด

วัดตบข้อ 4 ความว่า เราไม่พึงพูดคำส่อเสียดตลอดชีวิต ศัพท์บาลีว่า ปิสุณ วาจา คือ วาจาส่อเสียด ได้แก่ วาจาที่เป็นเหตุทำตนให้เป็นที่รักในใจของผู้ที่ตนพูดด้วย และเป็นเหตุส่อเสียดผู้อื่น อรรถาธิบายว่า เจตนาของบุคคลผู้มีจิตเศร้าหมองอันให้เกิดความพยายามทางกาย และทางวาจา เพื่อให้คนอื่นแตกกัน และเพื่อต้องการทำตนให้เป็นที่รัก (ที.สี.อ.(ไทย), 1/1/194) ลักษณะของผู้มีวาจาส่อเสียด คือ พึงจากข้างนี้แล้วไปบอกข้างโน้น เพื่อทำลายคนหมู่นี้ หรือ พึงจากข้างโน้นแล้วมาบอกข้างนี้เพื่อทำลายคนหมู่นี้ เป็นผู้ทำลายคนที่พร้อมเพรียงกันบ้าง สนับสนุนคนที่แตกกันแล้วบ้าง ชอบการแบ่งพวกแบ่งเหล่า ยินดีการแบ่งพวกแบ่งเหล่า สนุกกับการแบ่งพวกแบ่งเหล่า พูดแต่เรื่องที่ก่อให้เกิดการแบ่งพวกแบ่งเหล่า ทั้งหมดนี้เรียกว่า ความเป็นผู้ส่อเสียด การที่จะนับว่าเป็นวาจาส่อเสียดและถึงความเป็นกรรมบถได้นั้น ต้องมีองค์ประกอบ 4 ประการ คือ (1) มีผู้อื่นที่พึงให้แตกกัน (ภินทิตัพโพ ปโร) (2) มุ่งให้เขาแตกกันว่า คนเหล่านี้จักเป็นผู้ต่างกัน และแยกกันด้วยอุบายอย่างนี้ (ภพปุเรกขารตา) หรือ ประสงค์ให้ตนเป็นที่รักว่า เราจักเป็นที่รัก จักเป็นที่ไว้วางใจ ด้วยอุบายอย่างนี้(ปิยกมยตา) (3) ความพยายามที่เกิดแต่ความมุ่งให้เขาแตกกันนั้น (ตชฺโช วายาโม) และ (4) ผู้นั้นรู้เรื่องนั้น (ตสฺส ตทตถวิชานน) (ที.สี.อ. (ไทย), 1/1/194-195, ขุ.ม.อ. (ไทย), 5/1/283-284) เมื่อครบองค์ประกอบทั้ง 4 ประการนี้แล้ว ถือว่าเป็นกรรมบถ ซึ่งสามารถนำผู้นั้นไปสู่อบายได้เมื่อจากโลกนี้ไป

5. กำจัดความตระหนี่

วัดตบข้อ 5 ความว่า ความตระหนี่ มาจากศัพท์ว่า มัจฉริยะ ได้แก่ ความเหนียวแน่น ความเป็นผู้มีจิตห่อหุ้มเจือร้อมในการให้ ความมุ่งจะเอา ผู้ไม่รู้จักถ้อยคำที่ียากกล่าว คือ ผู้ที่เห็นยากแล้วให้จิตยบยั้งอยู่ให้ทนห่อหุ้มด้วยความขี้นเหนียว (อภิ.สง.อ.(ไทย), 1/2/428) จิตของผู้ตระหนี่ย่อมคับแคบ เมื่อจิตคับแคบ แม้กายก็คับแคบ ไม่ยื่นให้คนอื่น ไม่มีจิตคิดเผื่อแผ่ คือ การที่จิตกันเอาไว้ไม่ให้ทานเป็นต้น ไม่ต้องการทำอุปัการะให้สิ่งของของตนแก่คนอื่นอยากจะรับฝ่ายเดียว มีการซ่อนสมบัติของตน ถือเอาสมบัติของคนอื่นเป็นลักษณะ ด้วยคิดว่าความอัครรรยนี้ จงมีแก่เราคนเดียว อย่างมีแก่คนอื่น (อภิ.สง.อ. (ไทย), 1/2/432)

ลักษณะของคนตระหนี่ เมื่อพูดเรื่องจาคะ ย่อมขัดใจ โกรธ พยาบาท แสดงความโกรธเคือง และความขัดใจให้เห็น เพราะผู้ตระหนี่ย่อมไม่เห็นจาคะสัมปทาในตน และได้ปฏิบัติปราโมทย์ที่มีจาคะสัมปทาเป็นเหตุ ถ้อยคำปรารภจาคะจึงเป็นถ้อยคำชั่วของคนตระหนี่ (อง.ปญจ. (ไทย), 22/157/260) คนตระหนี่จึงให้ทานไม่ได้ด้วยเหตุ 3 ประการ คือ 1) เพราะกลัวภัย จึงไม่ให้ทาน แต่ภัยจะมีแก่คนผู้ไม่ให้ทานนั้น 2) เพราะกลัวความหิว จึงไม่ให้ทาน แต่ความหิวจะมีแก่คนผู้ไม่ให้ทานนั้น 3) เพราะกลัวความกระหาย จึงไม่ให้ทาน แต่ความกระหายจะมีแก่คนผู้ไม่ให้ทานนั้น (ส.ส. (ไทย), 15/32/37) แนวทางการปฏิบัติในเรื่องนี้ พระพุทธเจ้าสอนให้พิจารณาว่า ผู้ขอเป็นผู้คุ้นเคยของเราเพราะบอกความลับของตน เป็นผู้แนะนำแก่เราว่าจงเสียสละถือเอาของของตนไปสู่โลกหน้าเมื่อโลกถูกไฟคือมรณะเผา เหมือนเรือนถูกไฟเผาเป็นเพื่อนช่วยแบกของของเราออกไปจากโลก เมื่อเขายังไม่แบกออกไป เขาก็ยังไม่เผาวางไว้เป็นกัลยาณมิตรอย่างยิ่ง เพราะเป็นสหายในกรรมอันงาม คือการให้ทาน และเพราะความเป็นเหตุให้ถึงพุทธภูมิที่ได้ยากอย่างยิ่งซึ่งเลิศกว่าสมบัติทั้งปวง และกิเลส 7 ประการนี้ คือ ความทะเลาะ ความวิวาท ความรำพัน ความเศร้าโศก ความถือตัว ความดูหมิ่น ความพูดส่อเสียด มีเหตุมาจากความตระหนี่ทั้งสิ้น (ขุ.ม. (ไทย), 29/98/303)

6. มีวาจาสัตย์

วัตถุดิบข้อที่ 6 ความว่า เราพึงพูดแต่คำสัตย์ตลอดชีวิต ศัพท์ว่า สัจจะปรากฏในความหลายอย่าง คือในวาจาสิ่ง เช่น ประโยคว่า พึงกล่าวคำสัจ ไม่พึงโกรธ ในวิริตีสัจ ดังประโยคว่า สมณและพราหมณ์ตั้งอยู่ในความสัจ ในทัญญูสัจ ดังประโยคว่า บุคคลกล่าวคำพูดที่เป็นกุศลต่าง ๆ แล้วจึงกล่าวคำสัจ ในพราหมณสัจ ดังประโยคว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พราหมณสัจจะ 4 อย่างเหล่านี้ ปรากฏในปรมัตถสัจจะ ดุจในประโยคว่า ก็สัจจะมีหนึ่งไม่มีสอง ในอริยสัจจะ ดุจประโยคว่า บรรดาสัจจะทั้ง 4 สัจจะที่เป็นกุศลมีเท่าไร (ขุ.สุ.อ. (ไทย), 1/5/465) พระพุทธเจ้าตรัสว่า สัจจะเท่านั้น เป็นรสที่ดีกว่ารสทั้งหลาย (ขุ.สุ. (ไทย), 25/183-184/543) สัจจวาจาเป็นข้อหนึ่งรวมอยู่ในวาจาสุภาสิต คือวาจาอันประกอบด้วยองค์ 4 ประการ ได้แก่ 1) กล่าววาจาได้อย่างเดียว ไม่กล่าววาจาซ้ำ 2) กล่าวแต่วาจาเป็นธรรมอย่างเดียว ไม่กล่าววาจาไม่เป็นธรรม 3) กล่าวแต่วาจาอันเป็นที่รักอย่างเดียว ไม่กล่าววาจาไม่เป็นที่รัก 4) กล่าวแต่วาจาจริงอย่างเดียว ไม่กล่าววาจาเหลวไหล (ส.ส. (ไทย), 15/213/308-309) พระพุทธเจ้าตรัสว่าวาจาเหล่านี้เป็นมงคลอันสูงสุด การปฏิบัติเพื่อมีวาจาสัจก็ คือการงดเว้นจากการพูดเท็จทุกอย่าง มีตัวอย่างของผู้ที่กล่าวคำสัตย์แล้วสำเร็จประโยชน์ในสิ่งที่ตนปรารถนาจำนวนมาก เช่น เมื่อครั้งพระโพธิสัตว์ถือกำเนิดเป็นนกคุ้ม (ขุ.ชา. (ไทย), 27/35/15) เมื่อพระโพธิสัตว์ถือกำเนิดเป็นพญาปลา (ขุ.ชา.อ. (ไทย), 3/2/207-209, ขุ.จริยา.อ. (ไทย), 9/3/483-489) เมื่อสุวรรณสามถูกพระเจ้ากบิลยักขียังจนสลบ มารดาและบิดาได้ทำสัจจวาจา ขอให้บุตรปลอดภัยจากพิษ (ขุ.ชา. (ไทย), 28/382-387/241) ในคัมภีร์

พระพุทธศาสนายังมีตัวอย่างอีกมากที่แสดงให้เห็นถึงอำนาจของสัจจาจา สามารถช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นให้รอดพ้นจากอันตรายได้

7. ความไม่โกรธ

วัตถุดิบข้อ 7 ความไม่โกรธ ที่บุคคลใดละ ตัดขาด สงบระงับแล้ว ทำให้ไม่ให้เกิดขึ้นได้ เผลอเสียแล้วด้วยไฟ คือ ญาณ บุคคลนั้นเรียกว่า ผู้ไม่โกรธ บุคคลชื่อว่าเป็นผู้ไม่โกรธ เพราะละความโกรธได้แล้ว เพราะกำหนดรู้วัตถุแห่งความโกรธ เพราะตัดเหตุแห่งความโกรธเสีย จึงชื่อว่า ผู้ไม่โกรธ (ขุ.ม. (ไทย), 29/85/253) สาเหตุของความโกรธ คือ ความไม่อดทนที่แรกเป็นของน้อย แต่ภายหลังเป็นของมาก เพิ่มมากขึ้นโดยลำดับมักทำความเกี่ยวข้องมีความคับแค้นมาก (ขุ.ชา.อ. (ไทย), 3/5/783) พระพุทธเจ้าทรงเปรียบเทียบอาการของคนโกรธเหมือนกับบอสรพิษ 4 จำพวก คือ 1) บุคคลดุจบอสรพิษมีพิษเล่น แต่พิษไม่ร้าย คือ บางคนโกรธบ่อย แต่ความโกรธของเขาไม่นอนเนื่องอยู่นาน 2) บุคคลดุจบอสรพิษมีพิษร้าย แต่พิษไม่เล่น คือ บางคนไม่โกรธบ่อย แต่ความโกรธของเขาไม่นอนเนื่องอยู่นาน 3) บุคคลดุจบอสรพิษมีพิษเล่นด้วย และพิษร้ายด้วย คือ บางคนโกรธบ่อย และความโกรธของเขาก็นอนเนื่องอยู่นาน 4) บุคคลดุจบอสรพิษมีพิษไม่เล่น และพิษไม่ร้าย คือ บางคนไม่โกรธบ่อย และไม่นอนเนื่องอยู่นาน (อง.จตุกก. (ไทย), 21/110/167-168) ความโกรธส่วนใหญ่เกิดจากความอาฆาต เพื่อละความโกรธนั้น พระพุทธเจ้าจึงแนะนำวิธีเอาชนะความโกรธโดยการปลดปล่อยความอาฆาตที่มีอยู่ในใจ โดยใช้ศัพท์ว่า อาฆาตปฏินันท์ คือ ปฏิณันท์อย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว แต่ยังมีใจประทุษร้ายแม้ในใจผู้ต่ำช้าที่เอาเลื่อยเลื่อยอวัยวะน้อยใหญ่จนขาดเป็นสองท่อน ก็ชื่อว่าเป็นผู้ไม่ทำตามคำสอนของพระองค์วิธีปฏิบัติเพื่อละความอาฆาต

โดยให้พิจารณาว่า ความอาฆาตเกิดขึ้นในบุคคลใดพึงเจริญเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ในบุคคลนั้น หรือพึงปลดปล่อยความอาฆาตในบุคคลนั้นโดยการพิจารณาว่า ท่านผู้นี้เป็นผู้มีกรรมเป็นของตน จักเป็นทายาทของกรรม หากผู้ที่พิจารณาโดยกฎแห่งอาฆาต ปฏิณันท์อย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว แต่ยังมีใจประทุษร้ายแม้ในใจผู้ต่ำช้าที่เอาเลื่อยเลื่อยอวัยวะน้อยใหญ่จนขาดเป็นสองท่อน ก็ชื่อว่าเป็นผู้ไม่ทำตามคำสอนของพระองค์ (ขุ.อิติ.อ. (ไทย), 1/4/80) วิปัสสนาмаใช้ประโยชน์ และ 10) ปฏิบัติทาน คือ การให้หรือแบ่งปันสิ่งของ เพราะการให้หรือแบ่งปันกันเป็นวิธีแก้ความโกรธที่ได้ผล ทั้ง 10 วิธีนี้ ไม่จำเป็นต้องทำไปตามลำดับเรียงรายชื่อ วิธีใดเหมาะสมสำหรับตนก็ให้ใช้วิธีนั้น

4. ความหมายและแนวคิดของการพัฒนาคุณภาพชีวิต

4.1 ความหมายของคุณภาพชีวิต

คุณภาพชีวิตเป็นเรื่องของการดำรงอยู่ของชีวิตอย่างมีคุณภาพและมีความสุข คุณภาพชีวิตเป็นแนวคิดที่ใช้กันจนคุ้นชินในทุกบริบท แต่อย่างไรก็ตามการมองคุณภาพชีวิต

จากคนต่างกลุ่ม ต่างสังคม ต่างวัฒนธรรม ต่างเศรษฐกิจ และต่างเป้าหมายก็มีความต่างกัน องค์ประกอบของคุณภาพชีวิตบางประเด็นก็จะต่างกันไปด้วย ทั้งนี้สืบเนื่องจากการมองความหมายของชีวิตและคุณภาพมีความต่างกัน การให้ความหมายของคำว่า “คุณภาพชีวิต” (ยุพา อุดมศักดิ์, 2516:82) เป็นเรื่องที่ค่อนข้างยากและมีความแตกต่างกันหลากหลาย เนื่องจากเหตุผลหลายประการ คือ

1. คุณภาพชีวิตเป็นกระบวนการทางด้านจิตใจที่สามารถบรรยาย หรือตีความโดยผ่านความคิดและภาษาที่แตกต่างกัน ความคลาดเคลื่อนจากมุมมองที่หลากหลายเกิดจากประสบการณ์พื้นฐานความรู้ ประเด็นการนำเสนอและข้อเท็จจริงต่าง ๆ (ศาสตราจารย์เกียรติคุณ แพทย์หญิง พวงทอง ไกรพิบูลย์, <http://www.haamor.com>)

2. แนวคิดในเรื่องคุณภาพชีวิตขึ้นอยู่กับกำหนัดกรอบความหมายให้ชัดเจน เพื่อให้สามารถประเมินกระบวนการและผลต่าง ๆ ได้ และให้เป็นที่ยอมรับร่วมกันของบุคคลในสังคมเดียวกันได้ (ดุชนิ สุทธปรียาศรี, 2542: 29)

3. ความคิดที่ก่อให้เกิดความเข้าใจในความเจริญงอกงามและพัฒนาการของมนุษย์ การมีอายุยืนยาว กระบวนการทางด้านจิตใจ ล้วนอยู่ภายใต้อิทธิพลขององค์ประกอบต่าง ๆ รวมทั้งค่านิยมด้วย ซึ่งหากเป็นนิยามแบบเดียวกันก็หมายถึงคนทุกคน โดยไม่มีการคำนึงถึงความแตกต่างทางด้านอายุ ช่วงชั้นทางสังคม การศึกษา ซึ่งคงยากที่จะยอมรับได้ (เพ็ญศรี เปลี่ยนคำ, 2542: 293)

4.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

การพัฒนาคุณภาพชีวิตมีปัจจัยหลายด้านเข้ามาประกอบในการพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ

1. ปัจจัยด้านประชากร เป็นปัจจัยที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ภาวะประชากรที่เปลี่ยนแปลงในลักษณะที่เพิ่มขึ้น ทำให้เป็นอุปสรรคอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรในทุกด้าน เพราะการเปลี่ยนแปลงภาวะประชากรได้แก่ การเกิด การตาย การย้ายถิ่นจำนวนหรือขนาด ความหนาแน่น การกระจายตัว โครงสร้าง และองค์ประกอบของประชากร ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อการตอบสนองปัจจัยยังชีพพื้นฐาน ซึ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของบุคคล ถ้าขนาดประชากรเพิ่มขึ้น หรือความหนาแน่นที่เพิ่มขึ้นต่อปี ย่อมทำให้รัฐบาลต้องกระจายงบประมาณ เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ปีต่อปีมากกว่ามุ่งพัฒนาคุณภาพประชากร (สมจิตต์ สุพรรณทัศน์ และนิภา มนูญปิจุ, 2525: 108)

การศึกษา เป็นปัจจัยที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากร เนื่องจากการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสติปัญญา และสุขภาพของบุคคลที่ดีอยู่แล้วให้เจริญยิ่งขึ้น นักการศึกษาได้ให้ความหมายของการศึกษาว่า เป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้การสั่งสอน การฝึกอบรมความรู้ ความชำนาญ เจตคติ ซึ่งรวมเรียกว่า การจัด

ประสบการณ์ให้แก่ประชาชน การศึกษาที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง จะทำให้ประชากรในสังคมหรือประเทศนั้น มีประชากรที่รู้หนังสืออ่านออกเขียนได้ มีระดับการศึกษาสูง มีการรับรู้และสื่อความหมายได้ดี มีความสามารถในการประกอบอาชีพ และมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทั้งทางด้านกายภาพและมีคุณภาพในจิตใจ ประเทศนั้นย่อมเป็นประเทศที่มีประชากรที่มีคุณภาพอันนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดี

2. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยสำคัญและมีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตองค์ประกอบที่สำคัญในวงจรเศรษฐกิจ ดังนี้ คือ (1) การผลิต (2) การอุปโภคบริโภค (3) การออม และ (4) การลงทุน ประเทศใดที่ประชากรมีการประกอบอาชีพ มีงานทำ และสร้างผลผลิตได้ปริมาณมากย่อมมีผลผลิตเหลือจากการอุปโภคและบริโภค ซึ่งจะสามารถนำไปเก็บออมไว้ เพื่อการลงทุนขยายกิจการให้ได้ผลผลิตเพิ่มมากขึ้น สิ่งที่น่ามาอุปโภคบริโภคจะมีมากอย่างเพียงพอ และถ้าเหลือจากความต้องการก็สามารถนำไปขายสร้างรายได้ให้ผู้ผลิตเพิ่มขึ้นอีก จึงทำให้มีการออมและการลงทุนเพิ่มยิ่งขึ้น เศรษฐกิจของประเทศนั้นจะมีความเจริญรุ่งเรือง ประชากรจะมีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์แข็งแรง ได้รับการศึกษาและการฝึกอบรมที่ดี มีความสามารถในการประกอบอาชีพ มีรายได้และผลผลิตสูงสามารถจัดหาสิ่งต่าง ๆ มาสนองความต้องการได้ ทำให้มีชีวิตเป็นอยู่ที่มีความสุขสมบูรณ์เป็นที่น่าพึงพอใจและภาคภูมิใจ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ปัจจัยด้านเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญและมีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากร

3. ปัจจัยด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากร ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น ย่อมมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ สิ่งที่มีคุณประโยชน์ ซึ่งเรียกว่า “ทรัพยากร” อันได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น สิ่งแวดล้อมทางกายภาพมีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ โดยนำมาใช้เป็นอาหาร ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ และเป็นวัตถุดิบในการผลิต ที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตได้แก่ สภาพภูมิประเทศ เป็นภูเขา ที่ราบชายทะเล ภูมิอากาศ ร้อนหนาว หรืออบอุ่น มีทรัพยากร แร่ธาตุ พืชพันธุ์ธัญญาหารและทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ สิ่งแวดล้อมเหล่านี้ มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ การรับประทาน อาหาร การแต่งกาย ที่อยู่อาศัยการแสดงออกซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

4. ปัจจัยด้านคุณธรรมและจริยธรรม เป็นปัจจัยสำคัญและมีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต คุณธรรม และเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลในการตัดสินใจ ความดี ความผิด ความชั่ว การทำบุญหรือทำบาป ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับศาสนา คุณธรรมจริยธรรมเป็นความดีที่มีอยู่ประจำใจของบุคคลที่มีมโนธรรม เป็นคุณค่าของชีวิตของบุคคลที่จะนำมาซึ่งความสงบสุขในชีวิต เป็นปัจจัยส่งเสริมให้บุคคลสามารถอยู่

ร่วมกันเป็นครอบครัว เป็นสังคมและประเทศชาติด้วยความสงบสุข จะเห็นว่าในแต่ละประเทศจะประกอบด้วยพลเมืองทั้งฝ่ายมีคุณธรรมและจริยธรรม กับพลเมืองที่มีคุณธรรมและจริยธรรมน้อย ประเทศที่มีพลเมืองที่มีคุณธรรมจำนวนมาก ย่อมส่งผลต่อความสงบสุขของสังคมและนำมาสู่คุณภาพชีวิตของสมาชิกในสังคม

5. การพัฒนาคุณภาพชีวิตในพระพุทธศาสนา

ชีวิตที่มีคุณภาพย่อมเป็นชีวิตที่ประสบความสำเร็จ รู้จักยับยั้งความต้องการทางร่างกาย และความต้องการทางอารมณ์ของตนเองให้อยู่ในขอบเขตที่พอดี สามารถใช้ความรู้สติปัญญาความรู้สึกลึกซึ้งของตนไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนเบียดเบียนหรือให้โทษแก่บุคคลอื่นในขณะเดียวกันบุคคลจะต้องมีการศึกษาสูงมีความขยันอดทนประกอบอาชีพที่สุจริตเป็นพลเมืองดีมีศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจมีระเบียบวินัยมีกฎเกณฑ์ทางสังคมแสวงหาความรู้เพิ่มเติมรู้จักใช้ความคิดและสติปัญญาแก้ไขปัญหาสุขภาพและการดำรงชีวิตของตนเองซึ่งถือว่าเป็นคุณลักษณะของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของบุคคลในอีกระดับหนึ่ง

1. พัฒนากาย เพื่อมุ่งให้ร่างกายมีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์ ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ และความพิการใด ๆ

2. พัฒนาทางอารมณ์ เพื่อมุ่งให้อารมณ์มีความสนุกสนานร่าเริง ไม่มีความเครียดหรือวิตกกังวลต่อการเรียน หรือต่อการปฏิบัติงาน ในหน้าที่รับผิดชอบ มีแต่ความเจริญหู เจริญตา เจริญใจ มองโลกในแง่ดีตลอดไป

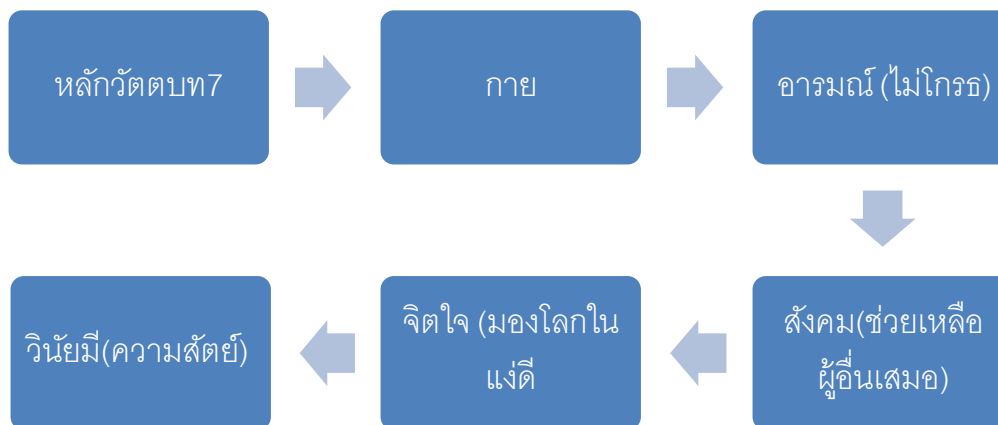
3. พัฒนาทางสังคม เพื่อมุ่งให้เป็นคนที่มีเกียรติได้รับการยกย่อง เคารพนับถือ การยอมรับความรู้สึกลึกซึ้งเป็นเจ้าของ และความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

4. พัฒนาทางความคิด เพื่อมุ่งให้เป็นคนที่มีความต้องการที่จะรู้และเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการคิดค้นหาวิธีการป้องกันแก้ไขปัญหาทั้งหลายให้ตัวเองได้ดำรงชีพอยู่อย่างสุขสบาย

5. พัฒนาทางจิตใจ เพื่อมุ่งให้เป็นคนที่มีคุณค่า มีประโยชน์ต่อชุมชน เป็นที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวทางใจ มีความมั่นใจว่าชีวิตนี้มีคุณค่ามีความสุขหรือมีชีวิตที่ดีกว่าในอนาคต ได้รับความหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งหลาย

6. พัฒนาทางปัญญา เพื่อมุ่งให้เป็นคนมีความเฉลียวฉลาด สามารถคิดพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างมีเหตุผล ซึ่งปัญญาจะแตกฉานในบุคคลได้นั้น จำเป็นจะต้องมีการศึกษาเล่าเรียนมีความสนใจเอาใจใส่ต่อวิชาความรู้ที่ครูอาจารย์อบรมสั่งสอนเพื่อเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและนำไปพัฒนาชีวิตที่มีคุณค่าต่อไปภายภาคหน้า

7. พัฒนาทางวินัย เพื่อมุ่งให้เป็นคนมีระเบียบวินัยในตนเอง สามารถเคารพและปฏิบัติตามภาระหน้าที่ต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้อยู่ในกรอบของข้อบังคับของกฎเกณฑ์ที่ได้กำหนดขึ้น ไม่ประพฤติตนออกนอกนอกนอกลู่ทางการมีวินัยที่ดีนั้น

6. การปฏิบัติตามหลักวิถีตบท 7 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

มนุษย์ทุกคนที่เกิดมามีความต้องการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่ง ก็คือ การมีความสุข ซึ่งความสุขของชีวิตที่แท้จริง คือ ความรู้สึกพอใจในตนเอง มีความรู้สึกว่ามีคุณค่า มีความหมาย ร่างกายมีความแข็งแรง ปราศจากโรค สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมและเพื่อนในสังคม มีจิตใจร่าเริงแจ่มใสเบิกบาน มองโลกแง่ดี ควบคุมอารมณ์ได้ และมีชีวิตอยู่ในสังคม ซึ่งทุก ๆ คนในสังคมจะต้องมีโอกาสในระดับที่ยอมรับได้ ซึ่งความมั่นคงทางเศรษฐกิจ (Economic Security) ได้รับการยอมรับอย่างเท่าเทียมกัน (Social Inclusion) อาศัยอยู่ในชุมชนที่มีความสมานฉันท์ (Cohesive Communities) และมีการเสริมพลังให้เกิดมากขึ้น (Empowerment) ที่จะพัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพการปฏิบัติตามหลักวิถีตบท 7 นั้น จะต้องอาศัยความเพียรควบคู่กับสติปัญญา เป็นกำลังหล่อเลี้ยงจิตใจให้กระทำตามหลักวิถีตบท 7 โดยกล่าวถึงวิถีตบท

ข้อที่ 1 การบำรุงบิดามารดา เป็นการปฏิบัติอีกอย่างหนึ่งที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิต เพราะการบำรุงบิดามารดาเป็นรากฐานที่สำคัญในการดำรงชีวิตในเรื่องของความกตัญญู กตเวที การที่ทุกคนเกิดมามีพ่อแม่ผู้ให้กำเนิด ถือว่าท่านทั้งสองมีพระคุณในชีวิต คอยเลี้ยงดูและอบรมบ่มนิสัยให้เป็นคนดีของสังคม การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักวิถีตบทข้อที่ 1 จึงถือได้ว่าเป็นการพัฒนาตนเองและเป็นการพัฒนาครอบครัวอีกด้วย ครอบครัวเป็นศูนย์รวมแห่งความรัก ความอบอุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครอบครัวไทยที่เป็นครอบครัวพื้นฐาน สมาชิกในครอบครัว พ่อ แม่ ลูก จะมีความรู้สึกว่าเป็นศูนย์รวมของความรัก ความอบอุ่น และความ มั่นคงพฤติกรรมของสมาชิกของครอบครัว หน้าที่ของครอบครัว หน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว เป็นพื้นฐานเบื้องต้นของการเป็นประชาธิปไตย สมาชิก ในครอบครัวรู้จัก

บทบาทหน้าที่และการปฏิบัติต่อกัน การแบ่งความรับผิดชอบเป็นส่วนหนึ่ง ซึ่งจะปลูกฝังวัฒนธรรมของประชาธิปไตย ที่เริ่มต้นที่ครอบครัว

วัดบทข้อที่ 2 การประพัตถ์อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูล ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็น เพราะเป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐานที่ทุกคนปฏิบัติ เพื่อต้องการให้ผู้ปฏิบัติมีใจอ่อนน้อม รู้จักกาลเวลาที่จะเข้าหาผู้ใหญ่ เป็นการแสดงออกถึงพฤติกรรมที่ดีด้วยความสุภาพ การมีมารยาท และมีหลักสัมมาคารวะพูดคำสุภาพอ่อนหวาน ไม่พูดส่อเสียด กำจัดความตระหนี่ มีวาจาสัตย์ ความไม่โกรธครอบคลุมนลักษณะที่เป็นความต้องการทางกาย และทางจิตใจของบุคคล สามารถดำรงชีวิตได้ในระดับที่เหมาะสม ให้สามารถพึ่งตนเองได้โดยไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน และไม่เบียดเบียนธรรมชาติ อีกทั้งยังควรรักษาวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของสังคมตลอดจนมีความเป็นไปได้อย่างบรรลุลถึงความปรารถนาในชีวิตเพื่อให้สามารถต่อสู้ฝ่าฟันกับอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้น และมีความเข้มแข็งที่จะพัฒนาตนเอง ส่วนในด้านจิตใจนั้น ทุกคนปรารถนาที่จะมีความสุข แต่การที่จะมีความสุขได้นั้นก็ต้องมีองค์ประกอบไปด้วยปัจจัยหลายอย่างชีวิตที่เป็นสุข

วัดบทข้อที่ 3 กล่าววาจาสุภาพอ่อนหวาน ประเพณีไทยนิยมถือความลดหลั่นกันในทาง ขาดิวุฒิ คุณวุฒิ และวัยวุฒิ ซึ่งแสดงว่าเป็นชาติที่มีความรู้สึกนึกคิดประณีต แสดงออกให้เห็นทางความประพัตถ์ทั้งกายวาจาและใจ วาจาไพเราะเป็นคุณสมบัติสำคัญในการพูด ซึ่งเป็นที่รักเป็นที่จับใจแก่กันและกันอันเป็นถ้อยคำ สุภาพ เพราะวาจาที่พูดออกไปนั้น ถ้าเป็นวาจาที่ไม่สุภาพไม่เป็นที่รักที่พอใจ ก็เป็นวาจาที่อาจเสียดแทงน้ำใจของผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นเกิดความเสียใจ เจ็บใจ ไม่สบายใจ เพราะฉะนั้น จึงสมควรที่ทุกคนต้องมีสติควบคุมใจ ควบคุมการพูดของเราให้ไพเราะก็คือสตินั่นเอง ดังนั้นการพูดหรือการแสดงออกทุกครั้งต้องมีสติอยู่เสมอ

วัดบทข้อที่ 4 ไม่กล่าวคำส่อเสียด กล่าวแต่วาจาสมานสามัคคี คำพูดส่อเสียดให้ผู้อื่นแตกแยกกัน เป็นวจีทุจริต โดยมูลเกิดจากโลภะบ้าง เกิดจากโทสะบ้าง การพูดในบางครั้งดูเหมือนว่าไม่ได้พูดส่อเสียดให้ผู้อื่นแตกแยกกัน แต่ก็พูดถึงบุคคลอื่นในทางที่ไม่มีประโยชน์ ก็เป็นตัวอย่งที่พอเห็นได้ในชีวิตประจำวัน การพูดที่ส่อเสียดหรือไม่ส่อเสียดที่สำคัญอยู่ที่เจตนาต้องการให้เขาแตกกัน และให้ตัวเองเป็นที่รัก และถึงแม้ว่าจะไม่พูดส่อเสียดแต่พูดสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ก็เป็นคำพูดที่เพ้อเจ้อ อะไรก็ตามที่ไม่ใช่กุศลย่อมลวงให้เห็นว่าเป็นกุศลต้องมีปัญญาจริง ๆ

วัดบทข้อที่ 5 การให้ การสละ หรือการเผื่อแผ่แบ่งปัน ไม่ว่าจะเป็นเงินทอง ข้าวของเครื่องใช้หรือสิ่งอื่นใด และไม่ว่าจะให้แก่ใครก็ถือเป็นบุญทั้งสิ้น เพราะการให้ทานเป็นการลดความเห็นแก่ตัว ความตระหนี่ถี่เหนียว และความคับแคบในจิตใจให้น้อยลง ทำให้

เราไม่ยึดติดในวัตถุสิ่งของ อีกทั้งสิ่งที่เราบริจาคหรือให้ทานแก่ผู้อื่นก็จะช่วยบรรเทาความเดือดร้อน และเป็นประโยชน์ต่อผู้รับ และสังคมโดยรวม การให้ทานนี้อยู่ที่ไหน ๆ ก็ทำได้ และไม่จำเป็นต้องเงิน เช่น การแบ่งของกินให้กับแม่บ้านที่ทำงาน หรือยาม เป็นต้น ข้อสำคัญสิ่งที่บริจาคหรือให้ทานแก่ผู้อื่น ควรเป็นสิ่งยังใช้ได้ มิใช่เป็นการกำจัดของเหลือใช้ที่หมดอายุหมดคุณภาพให้ผู้อื่น ผลการให้ทานดังกล่าวจะทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดความปิติอิ่มเอิบใจ

วัดตบทข้อที่ 6 มีความสัตย์ กล่าวแต่คำที่เป็นจริง รักษาความสัตย์ตามพจนานุกรมหมายถึง ความซื่อตรง ความสัตย์ซื่อ หรือหมายถึงคุณลักษณะที่ประกอบด้วยความจริง ความแน่วแน่ เช่น การเป็นคนดีนั้น จะต้องรักษาความสัตย์ ประพฤติตนอยู่ในความดีรู้จักละวางความชั่วความเท็จจริง ตรงข้ามกับการ “มุสา” คือการไม่โกหก เป็นการแสดงออกถึงจริยธรรมที่ดีงาม อันจะทำให้สังคมเต็มไปด้วยความจริงใจ ไว้วางใจกัน ถ้าบุคคลที่อยู่ในสังคมนั้นต่างพูดแต่ความจริง ไม่โกหกกัน การพูดจริงทำจริงก่อให้เกิดผลดีต่อสังคมโดยรวมอย่างมาก

วัดตบทข้อที่ 7 ระวังความโกรธด้วยขันติธรรม กล่าวได้ว่าบุคคลผู้มีความอดทน ย่อมไม่มีอันตรายแก่ใคร ๆ มีแต่จะนำประโยชน์สุขมาให้แก่บุคคลผู้ที่คบหาเสวนาด้วยอย่างเดียว เพราะบุคคลผู้มีความอดทน ย่อมเป็นผู้มีมงคลคือเหตุแห่งความเจริญในตนอยู่แล้ว จะประกอบกิจการทุกสิ่งล้วนทำด้วยปัญญาอันประกอบด้วยเหตุผลทั้งสิ้น อีกทั้งเป็นผู้หนักแน่น ไม่หวั่นไหวได้ง่ายส่วนบุคคลผู้ที่ไม่มีความอดทน ย่อมตรงกันข้าม คือ เมื่อได้ประสบกับอารมณ์ที่ไม่น่าพอใจเข้า ก็อาจจะแสดงกิริยาอาการอันไม่งาม ไม่น่าชมออกมาได้ตลอดเวลาทุกโอกาสสถานที่ และเมื่อเป็นเช่นนี้ การประกอบกิจการทุกสิ่งทุกอย่าง หรือการคบหาสมาคมกัน เพื่อที่จะให้เกิดประโยชน์สุขต่อกันนั้น ก็ย่อมจะถึงกาลเสื่อมเสียไป

7. บทสรุป

การพัฒนาคุณภาพชีวิตจนสามารถจัดการชีวิตตนให้เกิดคุณภาพได้ตามเป้าหมาย การพัฒนาชีวิตไปสู่ความสำเร็จ มิได้ขึ้นอยู่กับโชควาสนา หรือลิขิตฟ้าชะตากำหนด แต่มันขึ้นอยู่กับความคิดและการกระทำที่เพียบพร้อมด้วยความมุ่งมั่นอดทน ตั้งแต่อดีตติดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ความสำเร็จจึงเป็นดอกผลของอดีต การประพฤติปฏิบัติตามหลักวัดตบท 7 นั้น ถือเป็นจุดเริ่มต้นสู่ความสำเร็จ คือ การตกลงใจที่แน่วแน่แล้วลงมือกระทำจริงตามที่ตกลงใจไว้นั้นอย่างต่อเนื่องจนบรรลุผล ความสำเร็จเป็นความสามารถในการแก้ไขปัญหาด้วยสติปัญญาบวกกับการกระทำดังที่กล่าวว่า สติปัญญา นำพาสู่การกระทำ นำสู่ความสำเร็จ ความสำเร็จเป็นกำลังใจเป็นพลังที่นำความปิติยินดีมาสู่เรา เป็นกำลังใจหล่อเลี้ยงจิตใจให้เกิดการกระทำต่อไป โดยมีความเพียรพยายามที่จะประพฤติตามหลักวัดตบททั้ง 7 คือ (1) เลี้ยงดูและมีความเคารพในพ่อแม่ (2) เคารพอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ (3) กล่าววาจาสุภาพอ่อนหวาน (4) ไม่กล่าวคำส่อเสียด กล่าวแต่วาจาสมานสามัคคี (5) ชอบเผื่อแผ่ ไม่ประพฤติตนเป็นคน

ตระหนัก (6) มีความสัจย์ กล่าวแต่คำที่เป็นจริง และ (7) ระวังความโกรธด้วยขันติธรรม เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเองเป็นเบื้องต้นและเป็นคุณธรรมประจำใจ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของครอบครัว แล้วส่งผลต่อความเจริญของประเทศต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2539). **ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง**. พิมพ์ครั้งที่ 30. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.
- _____. (2547). **ทำอย่างไรจะหายโกรธ**, พิมพ์ครั้งที่ 56. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด.
- ดุชนิ สุทธปรียาศรี. (2542). **ทักษะชีวิตการค้นพบตนเองด้านสุขภาพ**. กรุงเทพมหานคร: คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เพ็ญศรี เปลี่ยนขำ. (2542). **การสาธารณสุขมูลฐาน**. เพชรบุรี: สถาบันราชภัฏเพชรบุรี.
- สมจิตต์ สุพรรณทัศน์ และนิภา มนูญปิจุ. (2525). **ประชากรกับคุณภาพชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสุขศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เกื้อพันธ์ นาคบุปผา. (2520). **พระอินทร์ในวรรณคดีสันสกฤต บาลี และวรรณคดีไทย**. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยุพา อุดมศักดิ์. (2516). **แนวความคิด หลักการ และวิธีการทางประชากรศึกษาในเอกสารประกอบการประชุมเรื่องบทบาทสุขศึกษา - ประชากรศึกษาในการแก้ปัญหาประชากรและสาธารณสุข**. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ศาสตราจารย์เกียรติคุณ แพทย์หญิง พวงทอง ไกรพิบูลย์. **คุณภาพชีวิต**. แหล่งที่มา: <http://www.haamor.com/th/คุณภาพชีวิต.html> (28 กันยายน 2561).

การพัฒนาจิตตามแนววิปัสสนากรรมฐานในสังคมยุค 4.0
Mind Development according to Insight Meditation
(Vipassana-Kammathana) in the 4.0 Era

พระมหาพล นาควโร (ถ้ำกลาง)

Phramaha Phol Nakawaro (Thamklang)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Ratchasima Campus

E-mail: londee.459@gmail.com

ได้รับบทความ: 2 มิถุนายน 2563; แก้ไขบทความ: 12 กันยายน 2563; ตอรับตีพิมพ์: 12 กันยายน 2563

Received: June 2, 2020; Revised: September 12, 2020; Accepted: September 12, 2020

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาหลักวิปัสสนากรรมฐานตามหลักพระพุทธศาสนา และ 2) เพื่อศึกษาการพัฒนาจิตตามแนววิปัสสนากรรมฐานในสังคมยุค 4.0 ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาจิตใจซึ่งถือเป็นเรื่องที่สำคัญ และเป็นกระบวนการพัฒนาแนวทางการดำรงชีวิตนั้นคือวิปัสสนากรรมฐาน คนที่มีความทุกข์ทางใจ ทุกคนไม่ว่าจะเป็นมหาเศรษฐี ดารา นักร้อง หรือนายกรัฐมนตรี ย่อมมีความทุกข์ทางใจ ไม่มากก็น้อย เพราะธรรมชาติของจิต ย่อมมีการยึดมั่นถือมั่นในอารมณ์ จึงทำให้จมติด และปรุงแต่งอยู่กับความทุกข์ หากปล่อยวางไม่ได้ ความทุกข์ก็เกิดขึ้นในจิตใจ ทุกครั้งที่เกิดความทุกข์ใด ๆ ย่อมเผาตัวเองให้ได้รับทุกขเวทนา และเป็นการทำลายสุขภาพทางกายไปด้วยพร้อมกันคนที่แสวงหาความสุขที่สูงกว่าความสุขที่ตนเคยมี ซึ่งเป็นความสุขในการเข้าถึงสมาธิสุขของจิต จนกระทั่งถึงความสุขสูงสุดของมนุษย์คือ นิพพานสุข ฉะนั้นวิปัสสนากัมมัฏฐานจึงเป็นอุปกรณ์ที่คุณค่ามากแก่นุชชาติในการพัฒนาจิตวิญญาณสำหรับยุคปัจจุบัน

คำสำคัญ: การพัฒนาจิต, วิปัสสนากรรมฐาน, สังคมยุค 4.0

Abstract

The academic article has two objectives; 1) to study of Insight Meditation in Theravada Buddhism and, 2) to study of mind development accordance with Insight Meditation in the 4.0 era. The result shows that the doctrine of Buddhism emphasized mind development and being the process

of life improving which is Insight Meditation. The man who suffers in his mind, it is not matter that he is a billionaire, actor, singer or prime minister also naturally suffering because it is nature of mind, adhere in emotion until stuck on and plunged in thought, if one unable release suffering occurred in mind. Every time suffering occurs, it will burn oneself and destroy the physical health as well. People who seek happiness that is higher than their own pleasure which is the happiness of reaching meditation. Supreme happiness of mankind is Nirvana. Therefore, Vipassana is a valuable instrument for humanity to develop the soul in the present.

Keywords: Mind Development, Insight Meditation, 4.0 Society

1. บทนำ

ในโลกสังคมปัจจุบันที่มีการพัฒนาที่รวดเร็วและมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การดำเนินชีวิตของบุคคลผู้ที่ยังมีกิเลสอยู่นั้น ถึงแม้จะมีปัจจัยในชีวิตประจำวันพร้อมทุกอย่าง แต่ก็ไม่ได้เป็นผู้ที่มีความสุขอย่างแท้จริง เนื่องจากการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้น ส่งผลกระทบต่อจิตใจของบุคคลในสังคมหลายด้าน ทั้งด้านตนเอง ด้านครอบครัว ด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม ที่ต้องพัฒนาและเปลี่ยนแปลงตนเองให้ก้าวทันอยู่เสมอทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อการพัฒนาจิตใจ ซึ่งถือเป็นเรื่องที่สำคัญและเป็นการพัฒนาที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิต มนุษย์ส่วนใหญ่มุ่งเน้นการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงตนเองเพื่อหาความมั่นคงทางด้านวัตถุเป็นหลัก เน้นความสะดวกสบายและหน้าที่การงานที่ดี ซึ่งทำให้จิตใจเกิดความโลภ ความโกรธและความหลง ส่งผลให้เกิดปัญหาหลาย ๆ ด้าน เพราะจิตใจขาดสติ ดังที่เห็นได้จากข่าวสารที่นำเสนอจากสื่อต่าง ๆ เช่น การคอร์รัปชัน การเอารัดเอาเปรียบ การขาดคุณธรรมในการดำเนินชีวิต เป็นต้น ถ้าจิตใจได้รับการฝึกฝนมาดีแล้ว ย่อมเห็นความเป็นจริงตามสภาวะที่เกิดขึ้นและยอมรับกับสิ่งที่เกิดขึ้น เพราะจิตใจนั้น เป็นบ่อเกิดแห่งความดีและความชั่วทั้งหลาย พฤติกรรมที่ปรากฏออกมาย่อมออกมาทางกาย และวาจา ล้วนก่อขึ้นมาจากจิตใจทั้งนั้น ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “มโนปุพพคมมา ธมมา มโนเสฏฐา มโนมยา มนสา เจ ปสนเนส ภาสติ วา กโรติ วา ตโต น สุกขเมวติ ฉายาว อนุปายนิ ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่สำเร็จแล้วด้วยใจ ถ้าบุคคลมีใจผ่องใสแล้วพูดอยู่ก็ดี ทำอยู่ก็ดี ความสุขย่อมไปตามเขา เพราะเหตุนั้น เหมือนเงาไปตามตัว” (ขุ.ธ. (ไทย) 25/11/23) ความทุกข์ทางใจของมนุษย์ล้วนเกิดขึ้นจากการเข้าไปยึดมั่น หลงใหล และปรุงแต่งกับอารมณ์ไม่ว่าสุขหรือทุกข์ ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนเป็นปัจจัยทำให้เกิดความคิด คำพูดหรือการกระทำ ผู้ใดได้ฝึกเจริญสติจนบรรเทา ลดละ และไม่ยึดติดในกิเลส 3 ได้แล้ว

ความทุกข์ทางใจย่อมจะไม่เกิด แม้ว่าบุคคลจะไม่มี ความทุกข์ทางใจ แต่ถ้าต้องการแสวงหาความสุขที่สูงกว่าที่ตนเคยมี สามารถฝึกฝนอบรมเพื่อเพิ่มความสุขที่ลึกซึ้งมากกว่าความสุข (ระดับ 1) สู่สมาธิสุข (ระดับ 2) จนถึงความสุขสูงสุดของมนุษย์ คือ นิพพานสุข (ระดับ 3) ได้ด้วยวิปัสสนากัมมัฏฐาน

วิปัสสนากัมมัฏฐานไม่ใช่การเรียนรู้แค่ทฤษฎีหรือความเข้าใจ แต่เป็นการฝึกฝนให้เข้าถึงจิตภายใน เพื่อเข้าใจเรื่องการทำงานของจิต, การรู้จักอารมณ์ต่าง ๆ ภายในจิตและวิธีการจัดการอารมณ์ (อกุศลหรือกิเลส) เช่น โลภหรือโลภะ (ความสุข ความยินดีพอใจ ความยึดติด ความอยากได้ อยากมี อยากเป็น), โกรธหรือโทสะ (ความโมโห ไม่พอใจ ไม่อยากได้ ไม่อยากมี ไม่อยากเป็น) และ หลงหรือโมหะ ความคิด ฟุ้งซ่าน เหม่อลอย ขาดสติ เป็นต้น ผลของวิปัสสนากัมมัฏฐานที่สังเกตได้ชัดเจน คือ การมีหิริโอตตปปะ (การละอายและเกรงกลัวต่อความผิด) ที่เกิดขึ้นเอง ทั้งทางกาย วาจาและใจต่อผู้อื่น เกิดขึ้นในใจเพื่อเตือนตนเองในภายหลัง ซึ่งทำให้ผู้นั้นมีสติ รับรู้และรู้สึกผิด จนไม่กล้าทำผิด เช่น ละเมิดศีล 5 เป็นต้น หิริโอตตปปะที่ได้รับการพัฒนาแล้ว ย่อมส่งผลให้ผู้นั้นเกิดศรัทธาในเรื่องของการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ไม่ว่าบุญหรือบาป ทำให้ผู้นั้นยอมรับและเชื่อมั่นในเรื่องกฎแห่งกรรม

ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า การฝึกพัฒนาจิตด้วยวิปัสสนากัมมัฏฐาน นั้น มีความจำเป็นและมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลในโลกสังคมปัจจุบันที่มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ได้เป็นอย่างดี และยังส่งผลทำให้ลดปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตัวบุคคล ครอบครัวและสังคมได้อีกด้วย

2. จิตในมุมมองของพุทธศาสนาเถรวาท

คำว่า จิต (mind) ตามหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หมายถึง สภาพรู้ อารมณ์รู้ ลักษณะรู้แจ้งอารมณ์ เป็นใหญ่ เป็นประธานในการรู้แจ้งอารมณ์ และคำว่า จิต ยังมีชื่อที่ใช้แทนอีกมาก เช่น ใจ มโน มานัส ปันธุระ หทัย วิญญาน วิญญานขันธ มนายตนะ เป็นต้น โดยทั่วไปเราจะทราบได้ว่าผู้มีชีวิตอยู่ เป็นผู้มีจิตเกิดดับต่อเนื่องไปจนกว่าจะตาย ฉะนั้น จิต คือ สภาพรู้ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ในพระอภิธรรมปิฎก คัมภีร์ธัมมสังคณี ได้กล่าวคำเหล่านี้ไว้ว่า “ธรรมชาตินั้น คือ มนินทรีย์” ที่กล่าวว่า จิต คือ ธรรมชาติที่รู้อารมณ์ เพราะจิตนั้นรับอารมณ์ทั้งภายนอกและภายในเสมอจึงเรียกว่า รู้อารมณ์ โดยสภาพเช่นนี้ จิตจึงเป็นผู้รู้หรือตัวรับรู้ การพัฒนาจิตวิญญานสู่กระบวนการทัศน์ใหม่ ยุคหลังสมัยใหม่ (New Paradigm for Post Modern Era - Year 2012, 2030 and 2050) จากความหมายของจิตในมุมมองของพระพุทธศาสนาเถรวาทที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า จิต คือ สภาพรู้ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายและทางใจ ที่เมื่อได้รับสิ่งที่ทำกระทบจะทำให้เกิดการรับรู้อารมณ์ต่าง ๆ ทั้งภายนอกและภายใน ที่จะส่งผลต่อการกระทำ การแสดงออกทางพฤติกรรมของแต่ละบุคคลแตกต่างกันไป

3. สังคมยุค 4.0

ประเทศไทยได้ก้าวสู่การปฏิวัติอุตสาหกรรม ครั้งที่ 4 เมื่อระบบอินเทอร์เน็ตกำลังจะเปลี่ยนแปลงสรรพสิ่ง ทั้งวิถีคิด วิถีดำรงชีวิต เศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ทำให้โลกดิจิทัล 4.0 กับความท้าทายทางเทคโนโลยีที่เกิดขึ้น กลายเป็นสิ่งสำคัญสำหรับมนุษย์ทุกคนบนโลก การพัฒนาของสังคมไทย ผ่านความเป็นประเทศไทย 1.0, 2.0 และ 3.0 ประเทศไทย 1.0 คือ ประเทศไทยยุคกสิกรรมระยะแรกของการพัฒนาเศรษฐกิจ ประเทศต่าง ๆ มักเริ่มต้นเศรษฐกิจ ด้วยธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรดั้งเดิมในชาติ เนื่องจากความรู้และเทคโนโลยียังมีไม่มาก และมักจะสอดคล้องกับลักษณะสังคมและเศรษฐกิจดั้งเดิมของประเทศอยู่แล้ว ในกรณีประเทศไทย 1.0 ประเทศไทยขับเคลื่อนด้วยภาคการเกษตร โดยเน้นการส่งออกข้าวเป็นหลัก แต่การส่งออกทรัพยากรการเกษตรก็เป็นธุรกิจที่มีความผันผวนจากราคาโภคภัณฑ์โลก ทำให้อยู่ในตลาดที่มีการแข่งขันสูง และผันผวนไปตามภาวะเศรษฐกิจโลก เป้าหมายหลักเชิงเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ ส่วนใหญ่ คือ การเติบโตของเศรษฐกิจและการเพิ่มขึ้นของรายได้ต่อหัวของประชากร การจะพัฒนาตัวเองไปสู่ประเทศพัฒนาแล้วต้องพึ่งพาการบริโภคมียิ่งประเทศชาติพัฒนาขึ้นเท่าไร ต้นทุนค่าแรงของประชากรจะเพิ่มสูงขึ้นเท่านั้น ทำให้การทำธุรกิจที่มีความซับซ้อนไม่มากจะแข่งขันยากขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากไม่สามารถแข่งขันกับประเทศกำลังพัฒนาที่มีค่าแรงต่ำกว่าได้ ประเทศจึงต้องหันมาพึ่งพิงภาคการบริโภคในประเทศ ที่จะเติบโตไปตามคุณภาพชีวิตของประชากร และหันมาสร้างศักยภาพธุรกิจของประเทศให้แข่งขันในเวทีโลกได้ การจะเปลี่ยนแปลงประเทศไปสู่ยุค 4.0 (Matana Wiboonyasake, 2562) จึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงเป็นการทำธุรกิจแบบเน้นการสร้างสรรคสิ่งใหม่มากกว่าการแข่งขันในอุตสาหกรรมแบบเดิม ๆ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มหรือรายได้เข้าสู่ประเทศ ที่จะขยายขอบเขตกว้างขึ้นจากห่วงโซ่อุปทานที่เคยเป็นผู้รับจ้างผลิต กลายมาเป็นเจ้าของนวัตกรรมนั่นเอง แต่ปัญหาที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งของการพัฒนาสังคมไทย คือ การพัฒนาคนให้มีศักยภาพ ในการที่จะพัฒนาประเทศจะเห็นได้ว่าในแผนฉบับที่ 8 เป็นต้นมา จะเน้นการพัฒนาที่มุ่งให้ “การพัฒนาศักยภาพของคน” (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544): 5) และใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาคนให้มีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี รวมทั้งการพัฒนาที่บูรณาการแบบองค์รวม เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

ด้านพระพุทธศาสนา ได้เข้ามามีบทบาทต่อการพัฒนาสังคมไทย จะพบว่าในอดีตรพระพุทธศาสนาประสบความสำเร็จในการสร้างความอยู่ดีมีสุขให้กับสังคมไทย จนคนไทยมีลักษณะนิสัยที่เด่นชัด คือ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ชอบสนุกและชอบทำบุญ ซึ่งนับเป็นความพิเศษอย่างหนึ่งของวัฒนธรรมไทย ที่สามารถบูรณาการความสนุกกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนาในเรื่องบุญเข้าด้วยกัน ดังปรากฏในประเพณีต่าง ๆ เช่น งานบวชนาค

งานแต่งงาน งานวันสงกรานต์ เป็นต้น จะเห็นได้ว่า การจะพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตของบุคคล ต้องเริ่มพัฒนาทางด้านจิตใจก่อนเป็นเบื้องต้น ถ้าบุคคลมีจิตใจที่ดี มีคุณธรรม จะทำให้พร้อมที่จะรับการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมยุค 4.0 แล้วการที่จะบูรณาการเพื่อพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตของบุคคลจะทำให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3.1 สภาพปัญหาด้านจิตใจของคนในสังคมยุค 4.0

ประเทศไทยมีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วทางด้านวัตถุ แต่เกิดความเสื่อมทางด้านจิตใจ ค่านิยมและสังคมคนไทย การประพฤติปฏิบัติที่แสดงถึงความเสื่อมทางจิตใจอย่างเห็นได้ชัดจนหลายประการ เช่น นิยมวัตถุ นิยมความหรูหราฟุ่มเฟือย ยกย่องคนรวยโดยไม่คำนึงถึงว่าจะร่ำรวยมาได้โดยวิธีใด (กรมสุขภาพจิต, 2562) เกิดการแข่งขันเอาเปรียบเปรียบ ไม่คำนึงถึงคุณธรรม จริยธรรม การเบียดเบียนเอาเปรียบ ยังเบียดเบียนรุกรานธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอีกด้วย สภาพคนจนอยู่สลัมในสังคมเมือง สภาพความยากจนแร้นแค้นของคนในชนบท และสภาพเสื่อมโทรมทางสังคม อันเกิดจากความเสื่อมทางจิตใจมีมากยิ่งขึ้น จะเห็นได้จากปัญหายาเสพติด โสเภณี โรคเอดส์และปัญหาอื่น ๆ รวมถึงการละเลยด้านศาสนาและประเพณี เป็นต้น ยิ่งมีพัฒนาด้านเศรษฐกิจให้ก้าวหน้าและความเจริญด้านวัตถุมีมากเท่าใด สภาพด้านจิตใจของบุคคลกลับเสื่อมลง ความอ่อนแอในเชิงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบไทย อันเนื่องมาจากสภาพทางสังคม ส่งผลทางด้านจิตใจและการดำเนินชีวิตทำให้ขาดจุดยืน ขาดความมั่นใจ ขาดการใคร่ครวญและรับหรือไม่รับสิ่งต่าง ๆ ที่เข้ามากระทบได้ง่าย เกิดความสับสนในการดำเนินชีวิตแบบไทยที่เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบันที่หลงวัตถุ หลงเงินตรา สภาพสังคมที่สับสน มีการแข่งขัน ชิงดีชิงเด่น เอาเปรียบก่อนปัญหาให้ตัวเองและสังคม ทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา ซึ่งเกิดจากจิตใจที่ไม่ได้ฝึกฝนมาทำให้บุคคลดำเนินชีวิตไปทั้งในทางชั่วและทางดี อันจะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของบุคคลนั้นด้วย

3.2 ความสำคัญของการพัฒนาจิต

การพัฒนาจิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา เป็นวิชาการทางด้านจิต (จิตใจ) ที่เรียบง่าย ตรงไปตรงมา ทุกคนสามารถพิสูจน์ได้โดยง่าย ไม่เกี่ยวข้องกับความหลงเชื่อ เมื่อได้ศึกษาและทดลองฝึกปฏิบัติ จะได้รับผล ภายในวินาทีที่ลงมือฝึกปฏิบัติ คือ จะมีความเบาสบาย สงบ ไม่มีความทุกข์ภายในจิตใจและจิตใจบริสุทธิ์ผ่องใส เพราะเป็นเรื่องของการใช้สติปัญญาของตนเองในการพิจารณา เมื่อการพัฒนาจิตโดยการเพิ่มพูนข้อมูลด้านสติปัญญาทางธรรมอย่างง่าย ๆ และมีคุณค่าไว้ในความจำ พร้อมทั้งมีสติในการใช้ข้อมูลดังกล่าวในการดำเนินชีวิต จะทำให้มีสติในการรู้ตัว รู้ถูก รู้ผิด รู้ว่าอะไรควรคิดและควรทำ รู้ว่าอะไรไม่ควรคิดและไม่ควรทำ ถ้ามีสติในการไม่คิดชั่ว (ไม่คิดอกุศล) และไม่ทำชั่ว มุ่งเน้นแต่การคิดดี (คิดแต่กุศล) และทำแต่ความดี จะเป็นผลให้บุคคลมุ่งมั่นไปในด้านการพัฒนาตนเพื่อรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้

3.3 แนวทางการพัฒนาด้านจิตใจในสังคมยุค 4.0

การพัฒนาจิตทางพระพุทธศาสนา ย่อมมุ่งสู่เป้าหมายสูงสุด คือ การเข้าถึงวิมุตติ ความหลุดพ้นจาก กิเลสทั้งปวง เข้าสู่นิพพาน ไม่กลับมาเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสารอีกต่อไป การเจริญวิปัสสนาเป็นวิธีการที่พระพุทธองค์ยอมรับว่าเป็นการปฏิบัติตามแนวทางที่ถูกต้องเป็นหนทางก้าวสู่การหลุดพ้น ซึ่งตรงกับเป้าหมายทางพระพุทธศาสนา การปฏิบัติเป็นการฝึกเพื่อให้รู้เท่าทันสิ่งต่าง ๆ มองสภาพของความเป็นจริง ตามกฎของไตรลักษณ์ ว่าทุกสิ่งบนโลกนี้แต่มีเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป การพัฒนาสังคมไทยที่จะก้าวไปสู่การเป็น “ประเทศไทย 4.0” (Modern Manufacturing, 2017) เพื่อพัฒนาประเทศให้มีศักยภาพเพื่อก้าวไปสู่การแข่งขันกับนานาชาติ หรือการที่จะก้าวไปสู่การเป็นผู้นำในเวทีโลก จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำเอาหลักธรรมและแนวคิดทางพระพุทธศาสนามาปรับใช้ อย่างน้อยจะต้องปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมใหม่ โดยหันมาเน้นในการสร้างวัฒนธรรมแห่งความใฝ่รู้ และสิ่งที่ยากซึ่งวัฒนธรรมดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้นั้น ก็ด้วยการศึกษาหรือพัฒนาคนให้มีคุณภาพและศักยภาพนั่นเอง

4. กรรณฐานตามหลักพระพุทธศาสนา

การปฏิบัติธรรมที่ใช้ในพระไตรปิฎกได้แก่คำว่า ภาวนา หรือ กัมมัฏฐาน (ภาษาบาลี) ซึ่งเป็นคำที่ใช้ในคัมภีร์รุ่นหลัง (ชั้นอรรถกถา) โดยทั้ง 2 คำมีความหมายเดียวกัน คือ เป็นที่ตั้งแห่งการงานทางใจและเป็นการกระทำเพื่อฝึกฝนตนเพื่อให้ได้บรรลุธรรม มรรคผล และนิพพาน

4.1 ความหมายกรรณฐานตามหลักพระพุทธศาสนา

กรรณฐานและวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งความหมายของคำว่า กรรณฐานตามแนวอรรถกถาตรงกับ ความหมายของพระบาลี เดิมที่ใช้ในพระไตรปิฎกหลายแห่งคือในพระไตรปิฎก บางแห่งใช้คำว่า วิชาภาคิยธรรม (อง.ทก. (ไทย) 20/32/60) หมายถึง ธรรมอันเป็นส่วน แห่งการรู้แจ้งสภาวะธรรมตามเป็นจริงโดยแบ่งออกเป็น 2 อย่าง คือ สมถะและวิปัสสนา ในพระบาลีบางแห่งใช้คำว่า ภาวนา หรือภาเวตัพพธรรม (ที.ปา. (ไทย) 11/352/242) หมายถึง ธรรมที่ต้องทำให้เกิดมีขึ้นในตน บางแห่งใช้คำว่า อภิญญาธรรม หมายถึงธรรมที่บุคคลควรรู้ แจ้งอย่างยิ่ง บางแห่งใช้คำว่า อสังขตคามิมรรค หมายถึง ธรรมที่ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติเข้าถึงสภาวะที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ (พระนิพพาน) หมวดธรรมดังกล่าวมาได้แบ่งประเภทออกเป็น 2 อย่าง คือ สมถะและวิปัสสนาเช่นเดียวกันกับวิชาภาคิยธรรม จะเห็นได้ว่า คำว่า กรรณฐาน ในพระไตรปิฎกชั้นต้นใช้ในความหมายที่กว้างกล่าวคือหมายถึงฐานะแห่งการงาน คือการดำเนินงานในหน้าที่หรือการประกอบอาชีพครอบคลุมถึงหน้าที่ของคฤหัสถ์และบรรพชิต ส่วนคัมภีร์ยุคอรรถกถาได้อธิบายจำกัดความหมายของกรรณฐานให้แคบเข้าโดยมุ่งเน้นไปที่การฝึกฝนจิตเพื่อให้เกิดสมาธิและปัญญาจนเข้าถึงจุดมุ่งหมายสูงสุด

ในพระพุทธศาสนา

วิปัสสนากรรมฐาน มาจากคำว่า วิ แปลว่า แจ่มแจ้ง แตกต่างจากและวิเศษกว่า การหยั่งรู้โดยโลกวิธี ปัสสนา แปลว่า การเห็น คือ การหยั่งรู้ด้วยปัญญา ซึ่งเกิดจากวิปัสสนาวิธี กรรม แปลว่า การกระทำ คือ การกระทำด้วยใจอัน ประกอบด้วยความเพียร สติ สัมปชัญญะ ตามวิธี การฐาน แปลว่า การงาน คือ สิ่งที่ทำกระทำ ได้แก่ ใจเข้าไปกำหนดเพื่อความรู้แจ้ง วิปัสสนากรรมฐาน คือ การเพียรใช้สติ สัมปชัญญะ เข้าไปกำหนดสิ่งที่เกิดขึ้นทางกายและใจเพื่อให้เกิดปัญญาหยั่งรู้อย่าง แจ่มแจ้งซึ่งมิใช่จากสุตวิธี (คือการฟังผู้อื่นบอกเล่า) หรือ ตรรกวิธี (การคิดตามด้วยเหตุผล) และแม้สมถวิธี (การทำให้ใจความเกิดสงบ) “ภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน 4 นี้ที่บุคคลลงมือปฏิบัติเต็มที่แล้วย่อมเป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายความกำหนัด เพื่อความดับสนิท เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อพระนิพพานโดยส่วนเดียว” (วิง รอดเฉย, 2529) วิปัสสนากัมมัฏฐาน หรือวิปัสสนาภาวนา (insight meditation) หมายถึงข้อปฏิบัติในการฝึกฝนอบรมเจริญปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งในรูปนามโดยความเป็นไตรลักษณ์หรือรู้แจ้งต่อสภาวะของรูปนามตามความเป็นจริง (วริยา ชินวรรโณ และคณะ, 2548: 17) เมื่อรวมความหมายของวิปัสสนาภาวนาเข้าด้วยกันแล้ว จะหมายถึง การอบรมในศีล สมาธิ และปัญญาให้บริสุทธิ์หมดจดตามความหมายของพระพุทธศาสนา คือ ความพ้นทุกข์ในวิภูฏสงสาร นั่นคือ การปฏิบัติวิปัสสนา (พระพรหมคุณาภรณ์, 2556: 374) พระอภิธรรมมัตถสังคหะกล่าวไว้ว่า ธรรมชาติโดยอ้อมรู้แจ้งอารมณ์ต่าง ๆ มีรูปารมณ เป็นต้น โดยความเป็นรูปนามที่พิเศษนอกจากบัญญัติ โดยละทิ้งบัญญัติเสีย ย่อมเห็นแจ้งในอารมณ์ต่าง ๆ โดยความเป็นทุกข์ ไม่เที่ยง ไม่ใช่ตัวตน ไม่สวยงาม ธรรมชาตินั้นชื่อว่า วิปัสสนา (พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, 2554: 17-18) วิปัสสนากรรมฐานเป็นเรื่องของการศึกษาชีวิต เพื่อจะปลดเปลื้องความทุกข์นานาประการออกเสียจากชีวิต เป็นเรื่องของการค้นหาความจริงว่า ชีวิตมันคืออะไรกันแน่ ปกติเราปล่อยให้ชีวิต ดำเนินไปตามความเคยชิน มันมีแต่ความมืดบอด วิปัสสนากรรมฐาน เป็นเรื่องของการตีปัญหาซับซ้อนของชีวิต เป็นเรื่องของการค้นหาความจริงของชีวิต ตามที่พระพุทธเจ้าได้ทรงกระทำมา

4.2 ประเภทของกรรมฐานในพระพุทธศาสนา

กรรมฐานในทางพระพุทธศาสนาว่าโดยประเภทแบ่ง ออกเป็น 2 คือ

1. สมถกรรมฐาน ได้แก่ การฝึกจิตให้สงบจนเกิดสมาธิ โดยใช้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อให้จิตยึดเกาะเป็นอารมณ์ เช่น การเพ่งดวงกสิณ การเพ่งซากศพ เป็นต้น หรือการกำหนดจิต ให้ระลึกถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยมิให้มีเรื่องอื่นแทรกเข้ามาใน ระหว่างจิตสงบ เช่น การระลึกถึงคุณพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ การระลึกถึงพระนิพพาน เป็นต้น
2. วิปัสสนากรรมฐาน ได้แก่ การฝึกจิตให้มีสติสัมปชัญญะรู้เท่าทันต่อปรากฏการณ์ทุกอย่างที่เข้าไปเกี่ยวข้องโดยไม่ตกเป็นทาสของปรากฏการณ์เหล่านั้น

การเจริญวิปัสสนากรรมฐานจึงมีหลักการปฏิบัติคือการการพิจารณาสังเกตตนเองและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเองทั้งภายในตัวและภายนอกตัวอย่างมีสติสัมปชัญญะหรือกล่าวอีกอย่างหนึ่ง ได้ว่าการเจริญวิปัสสนากรรมฐานก็คือการเจริญปัญญา

สรุปความว่า การจัดกัมมัฏฐานเป็น 2 ประเภทนี้ จัดตามความมุ่งหมายของการฝึก คือ ถ้ามุ่งฝึกอบรมจิตให้ตั้งมั่นเพื่อได้คุณสมบัติ คือ ฌานสมาบัติ เรียกว่า สมถกัมมัฏฐาน ถ้ามุ่งฝึกจิตให้เกิดปัญญาพิจารณารู้เท่าทันสภาวะที่เป็นจริงของสังขารเพื่อตัดกิเลสและดับทุกข์ เรียกว่า วิปัสสนากัมมัฏฐาน สมถะเป็นบาทฐาน คือ สมาธิจิตที่เป็นพื้นฐานให้ผู้ปฏิบัติสามารถพัฒนาจิตให้เกิดวิปัสสนาปัญญารู้แจ้งเห็นจริงในสรรพสิ่งยิ่งขึ้นสู่ไตรลักษณ์ได้อย่างเร็วพลัน จึงเป็นเหตุปัจจัยเกื้อหนุนกันในการนี้ สมาธิกับวิปัสสนาจึงต้องคู่กัน โดยสมถะเป็นเหตุปัจจัยเกื้อหนุนให้เกิดวิปัสสนาที่เกิดขึ้นได้เร็วเป็นผลพวงมาจากสมถะ ดังนั้น สมถะกับวิปัสสนาจึงต่างอาศัยกันและกันนับเป็นความเหมือนที่แตกต่างกัน ดังนั้น สมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน จึงมีทั้งความเหมือนและความแตกต่างกัน โดยเหมือนกันตรงที่เป็นกัมมัฏฐานหรือกระบวนการฝึกอบรมจิตด้วยกัน และมีความแตกต่างกันตรงที่ความมุ่งหมายของการฝึกปฏิบัติ กล่าวคือสมถะมุ่งฝึกจิตเพื่อให้เกิดความสงบ วิปัสสนามุ่งฝึกจิตเพื่อให้เกิดปัญญาเห็นจริง

4.3 หลักการปฏิบัติวิปัสสนา

วิปัสสนา แปลว่า ความเห็นแจ้ง คือความเห็นตรงต่อความเป็นจริงถึงสภาวะความเป็นจริงวิปัสสนากรรมฐานมีรูปนามเป็นอารมณ์ อิริยาบถทั้งหมดรวมทั้งลมหายใจเป็นส่วนรูป ใจที่เข้าไปรู้เป็นนาม สรุปว่าตากับสีหรือสิ่งที่สามารถเห็นได้ด้วยตาเป็นส่วนรูป ใจเข้าไปรู้เป็นนาม หูกับเสียงเป็นส่วนรูป ใจเข้าไปรู้เป็นนาม จมูกกับกลิ่นเป็นส่วนรูป ใจเข้าไปรู้เป็นนาม ลิ้นกับรสเป็นส่วนรูป ใจเข้าไปรู้เป็นนาม สิ่งที่ถูกต้องสัมผัสได้และกายเป็นส่วนรูป ใจเข้าไปรู้เป็นนาม ความนึกคิดเป็นนาม ใจเข้าไปรู้เป็นนาม สมาธิที่ใช้ในวิปัสสนา เป็นสมาธิที่ใช้งานเป็นตัวรองจากสติ ส่วนในสมถะนั้นสมาธิเป็นตัวจุดหมายที่สำคัญหรือเป็นที่หมายปลายทาง นอกจากนั้นสมาธิในทางโลกเกิดขึ้นได้ เช่น เล่นไพ่ก็มีสมาธิ หมอผ่าตัดก็มีสมาธิ เป็นต้น ซึ่งสมาธิเหล่านั้นเป็นสมาธิเช่นกัน แต่เป็นสมาธิที่เกิดขึ้นด้วยอาศัยสิ่งที่ต้องมองออกไปนอกตัว ถึงแม้ว่าจะมีความรู้ตัวจริง แต่เมื่อไม่ได้รู้ตัวอยู่บนสติปัฏฐานจึงไม่ชื่อว่า เป็นสมาธิที่ใช้ในวิปัสสนา

สติปัฏฐาน แปลว่า ฐานอันเป็นที่ตั้งของสติ ซึ่งสติดังกล่าวนี้มีใช้สติทางโลก แต่จะต้องเป็นสติที่ตั้งอยู่บนฐานกายหรือบนฐานใจ คือสติที่อยู่กับรูปนาม ซึ่งมุ่งให้เกิดรู้เท่าทันตามความเป็นจริง วิปัสสนาขั้นนี้ยังถือว่าเจือปนอยู่กับสมถะ ยังขึ้นวิปัสสนาล้วน ๆ เลยไม่ได้ การฝึกวิปัสสนาบางที่ก็ใช้การฝึกสมถะเป็นพื้นฐาน บางอาจารย์นิยมให้ฝึกสมถะเป็นพื้นฐานอย่างเดียวก่อนในขั้นต้น ๆ จิตที่ยังไม่เคยฝึกมาเลย ย่อมชอบต่อการอยู่กับ

อารมณ์ที่เป็นอดีตและอนาคต ซึ่งอารมณ์ที่เป็นอดีตและอนาคตนี้แหละที่ทำให้เกิดความชอบและไม่ชอบ ดังนั้น การฝึกจิตให้อยู่กับปัจจุบันอยู่กับอริยาบถน้อยใหญ่ กำลังทำอะไรก็รู้ตัวว่าทำอะไรตามไปกับอริยาบถนั้น ๆ ถ้ามีความคิดให้ทำความรู้สึกไว้ที่ใจ เมื่อฝึกจิตให้มีสติอยู่กับปัจจุบัน อยู่กับกายและใจ ความชอบไม่ชอบจะเข้ามาไม่ได้ เพราะใจถึงแม้จะมีธรรมชาติคือคิดแล้ว แต่ก็สามารถคิดได้ทีละอย่างไม่สามารถคิดพร้อมกันหลาย ๆ เรื่องได้ ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานจะต้องพยายามทำจิตของตนให้สงบนิ่งอยู่กับอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่งโดยมีสติเป็นตัวกำกับการกำหนด “รู้” ถึงสิ่งที่เกิดขึ้นทางกายและใจตามหลักสติปัฏฐาน 4 ได้แก่ การตั้งสติเข้าไปตามกำหนดรู้โดย 4 ทาง คือ

1. กายานุปัสสนา ได้แก่ การใช้สติติดตามดูกาย คือ อาการของร่างกาย เช่น ยืน นอน นั่ง คืบ กิน ขับถ่าย เป็นต้น
2. เวทนานุปัสสนา ได้แก่ การใช้สติติดตามดูเวทนา คือ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นทางใจ เช่น ดีใจ เสียใจ เฉย ๆ
3. จิตตานุปัสสนา ได้แก่ การใช้สติติดตามดูจิต คือ ความนึกคิดต่าง ๆ
4. ธัมมานุปัสสนา ได้แก่ การใช้สติติดตามดูหมวดธรรมต่าง ๆ เช่น การกำหนดในสัมพัทธ์ทั้ง 6 คือ เมื่อตาเห็นรูปก็กำหนดการเห็น หูฟังเสียงก็กำหนดการได้ยิน

เมื่อผู้ปฏิบัติทำจิตของตนให้ติดตามดูอารมณ์เหล่านี้ด้วยสติ จิตก็จะมีสมาธิ คือ มีความสงบและตั้งมั่นอยู่เมื่อจิตตั้งมั่นเป็นสมาธิแล้ว ปัญญาคือความรู้เห็นก็จะเกิดขึ้น (สุดยอดกัลยาณมิตร, 2551)

4.4 จุดมุ่งหมายของวิปัสสนากรรมฐาน

จุดมุ่งหมายของวิปัสสนากัมมัฏฐาน คือ เพื่อฝึกฝนอบรมปัญญาให้เกิดความเห็นแจ้งรู้ชัดสิ่งทั้งหลายตรงต่อสภาวะของมัน ให้เข้าใจตามความเป็นจริงหรือตามที่สิ่งเหล่านั้นมันเป็นของมันเอง (ไม่ใช่เห็นไปตามที่เราวาดภาพให้มันเป็นด้วยความชอบ ความชัง ความอยากได้ หรือความขัดใจของเรา) รู้แจ้งชัดเข้าใจจริง จนถอนความหลงผิดรู้ผิดและยึดติดในสิ่งทั้งหลายได้ ถึงขั้นเปลี่ยนท่าทีต่อโลกและชีวิตใหม่ทั้งท่าทีแห่งการมอง การรับรู้ การวางจิตใจและความรู้สึกทั้งหลาย ความรู้ความเข้าใจถูกต้องที่เกิดเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในระหว่างการปฏิบัตินั้น เรียกว่า ญาณ มีหลายระดับญาณสำคัญในขั้นสุดท้ายเรียกว่า วิชา เป็นภาวะตรงข้ามที่กำจัดอวิชชา คือ ความหลงผิด ไม่รู้แจ้งไม่รู้จักจริงให้หมดไปภาวะจิตที่มีญาณหรือวิชชานั้น เป็นภาวะที่สุขสงบผ่อนคลายและเป็นอิสระ เช่น ความชอบความชังความติดใจและความขัดใจเป็นตอนไม่ถูกบังคับหรือชักจูงโดยกิเลสเหล่านั้น ให้มองเห็นหรือรับรู้สิ่งต่าง ๆ อย่างบิดเบือน จนพาความคิดและการกระทำที่ติดตามาให้หันเหไปและไม่ต้องเจ็บปวดหรือร่ำร้อนเพราะถูกบีบคั้นหรือต่อสู้กับกิเลสเหล่านั้นญาณและวิชา จึงเป็นจุดมุ่งของวิปัสสนา เพราะนำไปสู่วิมุตติ คือความหลุดพ้นเป็นอิสระที่แท้จริงซึ่งยั่งยืนถาวร

ท่านเรียกว่า สมุจเฉตนิโรธ หรือสมุจเฉตวิมุตติ แปลว่า ดับกิเลส หรือหลุดพ้นโดยเด็ดขาด (สุตยอตกัลยาณมิตร, 2551) วิปัสสนากรรมฐานเป็นการบำบัดทุกข์ บำรุงสุข คือทำให้เกิดปัญญาสามารถแก้ทุกข์ที่เกิดกับตนได้ ช่วยขจัดปัดป้องทุกข์ภัยอุปสรรค ทางกายใจ พร้อมทั้งนำความผาสุก ในชีวิตหน้าที่การงาน สังคม และ ครอบครัวมาให้ทั้งทางตรงและทางอ้อม เสริมสร้างชีวิตให้เกิดขึ้นในตนเองได้ มีปัญญา สามารถตีค่าความดีชั่วได้อย่างตรงไปตรงมา ตามความเข้าใจของแต่ละบุคคล ประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของวิปัสสนา คือ เป็นทางเดียวเท่านั้น ที่สามารถพัฒนาบุคคลให้เกิดปัญญาจน สามารถหลุดพ้นจากวงจรการเกิด แก่ เจ็บ ตาย หรือ ที่เรียกว่า วัฏฏสงสาร ได้อย่างถาวร คือ นิพพาน

5. การพัฒนาจิตตามแนววิปัสสนากรรมฐานในสังคมยุค 4.0

5.1 การพัฒนาจิตด้วยกรรมฐาน

ในสังคมยุค 4.0 ที่มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและตลอดเวลานั้น ส่งผลให้สภาพจิตใจของบุคคลในสังคมเกิดความสับสนและไม่มั่นคง การจะให้จิตใจของบุคคลพร้อมที่จะรับกับการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วนี้ จำเป็นจะต้องมีการพัฒนาอบรมจิต ในทางพระพุทธศาสนามีการพัฒนาจิตโดยการฝึกปฏิบัติกรรมฐาน สิ่งจำเป็น คือ ต้องชำระตนให้สะอาดด้วยการรักษาศีล เป็นการอบรมกายและวาจาของตนให้บริสุทธิ์ผ่องแผ้วเสียก่อน เพราะการฝึกกรรมฐานเป็นการกระทำกุศลกรรมชนิดหนึ่ง โดยเฉพาะมโนกรรม ต่างจากกรรมทั่วไปตรงที่เป้าหมายสูงสุดเพื่อความพ้นทุกข์ ไม่ต้องเกิดในแหล่งภพชาติกำเนิดอีกต่อไป กรรมฐานสามารถ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ 1. สมถกรรมฐาน (Concentration Development) คือ กรรมฐานอันเป็นที่ตั้งแห่งความสงบทางใจ การฝึกอบรมจิตให้เกิดความสงบ ที่ใช้ทั่วไปหมายถึงวิธีทำใจให้สงบ จนตั้งมั่นเป็นสมาธิ ถึงขั้นได้ฌานระดับต่าง ๆ ซึ่งหมายถึงสมาธิขั้นสูงที่ทำให้เกิดฌาน หลักการของสมถะ คือ กำหนดใจไว้กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ให้แน่วแน่มั่นคงอยู่ในสิ่งนั้นสิ่งเดียว ความแน่วแน่มั่นคงหรือตั้งมั่นของจิตนี้เรียกว่า สมาธิ เมื่อสมาธิแนบสนิทเต็มที่แล้ว ก็เกิดภาวะจิตที่เรียกว่า ฌาน (พระธรรมปิฎก, 2544: 330) 2. วิปัสสนากรรมฐาน (Insight development) คือ กรรมฐานอันเป็นที่ตั้งแห่งการเจริญทางปัญญา การฝึกฝนปัญญาให้เกิดการรู้แจ้งเห็นจริงตามความเป็นจริงของสิ่งต่าง ๆ หรือการรู้เท่าทันโลกแห่งชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ บริสุทธิ์จากกิเลสเครื่องผูกมัด และหลุดพ้น จากความทุกข์ (พระพรหมคุณาภรณ์, 2546: 70)

ตามหลักการปฏิบัติจิตตานุปัสสนา ซึ่งเป็นการเจริญวิปัสสนากรรมฐานเพื่อพิจารณาจิตในจิต ก็เพื่อให้ระลึกจิตทั้ง 16 ลักษณะ อันได้แก่ จิตมีราคะ จิตปราศจากราคะ จิตมีโทสะ จิตปราศจากโทสะ จิตมีโมหะ จิตปราศจากโมหะ จิตหดหู่และท้อถอย จิตฟุ้งซ่าน จิตเป็นมหัคคตะ จิตไม่เป็นมหัคคตะ จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า จิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า จิตสงบ จิตไม่สงบ จิตพ้นจากกิเลส จิตไม่พ้นจากกิเลส (ที.ม. (ไทย) 10/381/314-315) การฝึกปฏิบัติเช่นนี้

จะช่วยให้บุคคลสามารถรู้เท่าทันกับการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้

5.2 จริตกับการเลือกปฏิบัติกรรมฐาน

การเลือกกรรมฐานให้เหมาะสมกับตนเองนั้นเนื่องจากมีกรรมฐานให้เลือกทำได้ถึง 40 แบบ พระพุทธเจ้าจึงทรงให้หลักง่าย ๆ ในการเลือกใช้กรรมฐานให้เหมาะกับตัวเองไว้ โดยดูจากจริตของเราเป็นหลัก ว่าในบรรดาจริตทั้ง 6 ประเภทนี้ เราเป็นประเภทไหน และเหมาะสมกับกรรมฐานใด

1. รากจริต คือผู้ที่มีนิสัยรักสวยรักงาม เป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด สะอาด เหมาะกับ อสุภะ และกายคตาสติ เพราะจะช่วยกำราบความฟุ้งซ่านเรื่องความสวยงามไว้ได้
2. โทสจริต ผู้ที่โกรธง่าย ใจร้อน ขี้หงุดหงิด เหมาะกับ พรหมวิหาร และ กสิณ โดยเฉพาะกสิณสี เพราะจะช่วยข่มโทสะไว้ได้
3. โมหจริต ผู้ที่มักเหม่อลอย งง ๆ ง่าย ไร้จุดหมาย เหมาะกับ อานาปานสติ และควรอยู่ใกล้ชีวิตครูบาอาจารย์เพื่อให้มีความเห็นที่ถูกต้อง
4. สัทธาจริต ผู้ที่เชื่อคนง่าย และเลื่อมใสอะไรง่าย ๆ เหมาะกับอนุสติ 6 ข้อแรก เพราะจะช่วยให้มีศรัทธาที่ถูกต้อง
5. พุทธิจริต ผู้ที่ช่างคิด ช่างสงสัย เหมาะกับ มรณัสสติ อุปमानุสติ อาหาเรปฏิกูลสัญญา 1 และจตุราตฺตวตฺถาน 1 เพราะช่วยให้ได้ใช้ความคิดในทางที่ดี
6. วิตกจริต ผู้ที่ช่างวิตกกังวล จีบจืดฟุ้งซ่าน เหมาะกับ อานาปานสติ หรือ กสิณ เพราะจะช่วยข่มความวิตกกังวลไว้ได้

5.3 แนวทางการพัฒนาจิตตามแนววิปัสสนากรรมฐานในสังคมยุค 4.0

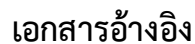
การพัฒนาอบรมจิตตามหลักการปฏิบัติจิตตามวิปัสสนา คือ วิธีพิจารณาการใช้สติกำหนดรู้อาการที่ปรากฏทางจิต ถ้าความคิดเกิดขึ้นในขณะที่กำลังเดินจงกรมหรือนั่งสมาธิ ความคิดนั้นจะเป็นไปในทางที่ดีหรือไม่ดี ก็ให้กำหนดสติว่า คิดหนอ ๆ การที่ความคิดเกิดขึ้นนั้นก็เพราะจิตจะระลึกรู้ถึงความบกพร่องของตนเองจึงคิดลักษณะเช่นนี้ ควรเตือนจิตของตนเสมอว่า สิ่งที่ผ่านมาแล้วอย่าได้เก็บเอามาคิด สิ่งที่ยังมาไม่ถึงก็อย่าไปคิด ขอให้ใช้สติกำหนดอยู่กับปัจจุบันให้ดีที่สุด โดยพิจารณาเห็นในจิตเนื่อง ๆ การปฏิบัติในข้อนี้ก็เพื่อจะกำจัดซึ่งความเห็นว่าเป็นของเที่ยง หรือบรรเทาเสียซึ่งความเที่ยงที่จะเข้าไปยึดถือความเที่ยงนั้น ไม่ว่าจะมีความเปลี่ยนแปลงอันใดที่เกิดขึ้นในชีวิตก็ตาม ผู้ปฏิบัติจะได้มองความเปลี่ยนแปลงนั้น โดยไม่รู้สึกเสียใจอะไร เพราะได้พิจารณาแล้วว่า ในชีวิตของคนเราย่อมมีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แล้วก็มองด้วยสติว่ามันเป็นอย่างนี้เอง การกำหนดต้นจิต เป็นการกำหนดรู้นามที่เป็นใหญ่ในกองสังขาร ซึ่งทำหน้าที่สั่งการควบคุมพฤติกรรมทั้งหมดของรูป เพื่อให้บุคคลรู้เท่าทันจิตที่ต้องการเปลี่ยนจากอิริยาบถหนึ่งไปสู่อีกอิริยาบถหนึ่ง ใจจะแนบมว่า

ต้องการขึ้นมาก่อน อย่างไรก็ตาม ผู้ปฏิบัติจะเริ่มฝึกการกำหนดต้นจิต เมื่อสมาธิเริ่มแก่กล้า เห็นรูป-นามเริ่มปรากฏชัด คือ สามารถแยกแยะแยกนามได้ว่า รูปก็อย่างหนึ่ง นามก็อย่างหนึ่ง เมื่อบุคคลมีจิตที่ว่องไวจึงสามารถกำหนดต้นจิตได้ จากที่กล่าวมา สามารถนำวิธีการปฏิบัติ วิปัสสนากัมมัฏฐานนี้มาฝึกฝนจิตเพื่อนำไปบูรณาการใช้ร่วมกับการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันได้ ไม่ว่าจะเป็นเวลาไหน เช่น ขณะทำงาน อยู่กับครอบครัว หรืออยู่ตามลำพัง เมื่อฝึกฝนจนชำนาญ บุคคลนั้นจะสามารถรับมือกับผลกระทบของการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้บุคคลมีศักยภาพและคุณภาพชีวิตที่ดีได้

การพัฒนาจิตอย่างถูกวิธีเป็นเรื่องง่าย ไม่ต้องมีพิธีการ ไม่ต้องมีขั้นตอน เพราะเป็นเรื่องตรงไปตรงมา กล่าวคือ ในขณะที่ปฏิบัติอยู่นั้น ให้ฝึกตั้งเจตนาและทบทวนเจตนาว่า จะฝึกมีความตั้งใจ และฝึกมีความเพียรที่จะมีสติอย่างต่อเนื่องในการรู้เห็นและควบคุมความคิด ให้มีการคิดและพิจารณาด้วยความตั้งใจ ไม่ปล่อยสติ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่คิดและทำเรื่องอื่นใด ที่ไม่เกี่ยวข้อง เมื่อฝึกไปนานเข้า ก็จะมีสมาธิมากขึ้น จนสามารถทำได้เอง คล้ายอัตโนมัติ การฝึกพัฒนาจิตในด้านการดำเนินชีวิต จะเกิดผลดังต่อไปนี้คือ 1. ส่งเสริมสุขภาพจิตให้มีความเข้มแข็ง 2. ป้องกันความทุกข์ทางจิตใจได้ทุกขณะ 3. รักษาความทุกข์ทางจิตใจได้ทุกขณะ และ 4. ฟื้นฟูจิตใจภายหลังการเจ็บป่วยและหลังจากมีความทุกข์

6. สรุป

สมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน จึงมีทั้งความเหมือนและความแตกต่างกัน โดยเหมือนกันตรงที่เป็นกัมมัฏฐานหรือกระบวนการฝึกอบรมจิตด้วยกัน และมีความแตกต่างกันตรงที่ความมุ่งหมายของการฝึกปฏิบัติ กล่าวคือ สมถะ มุ่งฝึกจิตเพื่อให้เกิดความสงบ วิปัสสนา มุ่งฝึกจิตเพื่อให้เกิดปัญญาเห็นจริง การพัฒนาจิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา จัดเป็นหลักจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ในมหาสติปัฏฐานสูตร คือ การตั้งสติกำหนดพิจารณาให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงจิต ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตน เราเขา คือ มีสติอยู่พร้อมด้วยความรู้ชัดจิตของตนการเจริญวิปัสสนาเป็นวิธี โดยการจะเลือกปฏิบัติกรรมฐานแบบใด จำเป็นต้องรู้จิตของแต่บุคคลเสียก่อน จึงจะสามารถปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานนั้นให้ได้ผลดี ได้ การที่พระพุทธองค์ยอมรับว่าเป็นการปฏิบัติตามแนวทางที่ถูกต้องเป็นหนทางก้าวสู่การหลุดพ้น ซึ่งตรงกับเป้าหมายทางพระพุทธศาสนา การปฏิบัติเป็นการฝึกเพื่อให้รู้เท่าทันในสิ่งต่าง ๆ มองสภาพะของความเป็นจริง ตามกฎของไตรลักษณ์ ว่าทุกสิ่งบนโลกนี้แต่มีเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป

พระสัทธัมมโชติกะ อัมมาจริยะ. (2554). **ปรมัตถโชติกะ ปริเฉทที่ 9 เล่ม เล่ม 1 สมถกรรมฐานที่ปนิ.** พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: บริษัท วิ.อินเตอร์ พรินต์ จำกัด.

- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วริยา ชินวรรณ และคณะ. (2548). **สมาธิในพระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิง รอดเนย. **วิปัสสนากรรมฐานคืออะไร**. แหล่งที่มา: <http://treatise.16mb.com/viewtopic.php?t=7109.html> (20 ม.ค. 2563).
- สุดยอดกัลยาณมิตร. (2551). **วิปัสสนาต่างจากสมถกรรมฐานอย่างไร**. แหล่งที่มา: <http://www.kammatan.com/board/index.php?topic=277.0.html> (20 ม.ค. 2563).
- Modern Manufacturing. (2560). **ก้าวเข้าสู่ ไทยแลนด์ 4.0 กับการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ไปกับนวัตกรรม**. แหล่งที่มา: <https://www.mmthailand.com/january>. (21 ม.ค. 2563).
- Matana Wiboonysake. (2562). **ความเหมือนและความแตกต่างระหว่าง Industry 4.0 VS Thailand 4.0**. *Aware Magazine*. แหล่งที่มา: <https://www.aware.co.th/thailand4-0/> (1 มกราคม 2563).

วัฒนธรรมองค์กรที่เสริมสร้างการจัดการที่ดีของระบบบริหารราชการไทย Organizational Culture that Promoting Good Management of the Thai Bureaucracy

ไว ชีรัมย์, พระครูปริยัติปัญญาโสภณ, ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ
Wai Chueram, Phrakhrupharyatpanyasophon, Chayaporn Sukprasert
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Buriram Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
สถาพร วิชัยรัมย์
Sathaporn Wichairam
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University
E-mail: vi0880@hotmail.com

ได้รับบทความ: 31 กรกฎาคม 2563; แก้ไขบทความ: 28 ธันวาคม 2563; ตอรับตีพิมพ์: 28 ธันวาคม 2563
Received: July 31, 2020; Revised: December 28, 2020; Accepted: December 28, 2020

บทคัดย่อ

ระบบบริหารราชการเป็นระบบที่มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการของรัฐ เกี่ยวข้องกับหลายฝ่าย ได้แก่ฝ่ายรัฐซึ่งมีบทบาทในการจัดทำบริการสาธารณะให้ทั่วถึงเป็น ธรรมและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน และฝ่ายประชาชนซึ่งเป็นผู้รับบริการ สาธารณะ ทั้งนี้ภายใต้กฎเกณฑ์ ระเบียบและขั้นตอนการปฏิบัติงานที่เป็นทางการ โดยมี จุดมุ่งหมายที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน การทำให้ระบบบริหารราชการเกิด ผลสัมฤทธิ์ตามภารกิจของรัฐนั้น จำเป็นต้องมีลักษณะของการจัดการที่ดีนอกเหนือจากต้อง อาศัยทรัพยากรในการบริหารแล้ว ยังมีปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหาร ราชการคือปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการพัฒนาระบบบริหาร ราชการให้มีลักษณะของการจัดการที่ดีซึ่งประกอบด้วยวัฒนธรรมองค์กรที่มีจริยธรรม วัฒนธรรมและค่านิยมขององค์การภาครัฐที่พึงประสงค์ และวัฒนธรรมองค์การภาครัฐของ ไทยเพื่อความเป็นเลิศ

มีการกำหนดเงื่อนไขให้มีการปฏิรูปการบริหาร ให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล โดยหลักธรรมาภิบาลประกอบด้วย 6 หลักประกอบด้วย 1) หลักนิติธรรม เป็นหลักที่มีความ มุ่งหมายที่จะคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ โดยการมีกฎหมายที่เป็นธรรม มีการบังคับใช้

กฎหมายอย่างเสมอภาค ไม่มีการเลือกปฏิบัติ มีกรอบการปฏิบัติที่เคารพสิทธิและเสรีภาพของประชาชน 2) หลักความโปร่งใส โดยการเปิดเผย ตรงไปตรงมาและเข้าใจง่าย มีความโปร่งใสเกี่ยวกับการบริหารในทุก ๆ ด้าน เช่น การมีระบบงานที่ชัดเจน การเปิดโอกาสให้สังคมภายนอกได้เข้าถึงข้อมูล และผลการดำเนินงานที่ผ่านมา 3) หลักคุณธรรม เป็นมาตรฐานของความประพฤติในทางศีลธรรมว่าถูกหรือผิด สมควรหรือไม่สมควร หลักของคุณธรรมคือปลอดจากการทำผิดวินัย ปลอดจากการทำผิดกฎหมายและปลอดจากการทำผิดมาตรฐานวิชาชีพ 4) หลักการมีส่วนร่วม เปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน มีการวางแผนร่วมกัน สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้และที่สำคัญ เปิดโอกาสมีการตรวจสอบ เป็นการสะท้อนต่อการมีความรับผิดชอบต่อสาธารณะ 5) หลักความสำนึกรับผิดชอบ มีความรับผิดชอบต่อผลงานที่ได้ปฏิบัติหน้าที่ได้บรรลุตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้มีการคำนึงถึงประโยชน์ต่อส่วนรวมเป็นหลักมีการบริหารทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด 6) หลักความคุ้มค่า เป็นการป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อมและมีความสามารถในการแข่งขันกับหน่วยงานอื่นภายนอกได้

คำสำคัญ. วัฒนธรรมองค์กร, การจัดการที่ดี, ระบบบริหารราชการไทย

Abstract

The bureaucratic system is a system that contains activities related to the operation of the state involving many parties these include the State Department, which plays a role in making public services more inclusive, fair, and responsive to the needs of the people. And the People's Party, which is the recipient of public services under the rules Formal regulations and procedures, with the aim is to benefit the people. Making the public administration system to achieve the achievement of that state mission There is a need for good management characteristics in addition to the need for administrative resources There are also important factors affecting the success of public administration, namely factors that are related to the creation of an organizational culture that contributes to the development of the administrative system. The government shall have characteristics of good management, which includes an ethical organizational culture. Desirable culture and values of government organizations and the culture of the thai government organization for excellence

Conditions for administrative reform were set. In accordance with the principles of good governance the principles of good governance consist of 6 principles, consisting of 1) the rule of law that aims to protect rights and freedoms by having a fair law is applicable Equal law No discrimination there is a framework for action that respects the rights and liberties of the people. 2) transparency principles By revelation Straightforward and easy to understand There is transparency in all aspects of management such as having a clear work system. Giving information to outside society and past performance 3) Moral principles are Standards of right or wrong conduct Appropriate or unreasonable the core of virtue is free from discipline. Free from breaking the law and free from breaching professional standards. 4) Principles of participation. Open to public opinions Are planned together Able to participate and more importantly Opportunity to be examined Reflected. To be responsible for the public 5) the principle of responsibility they are responsible for the performance of their duties that have been achieved according to the specified goals, with regard to the benefits of their participation and the management of resources for maximum benefit. 6) Value principles this is to protect the environment and have the ability to compete with other agencies outside.

Keywords: Organizational Culture, Good Management, Thai Bureaucracy

1. บทนำ

การบริหารราชการเป็นการดำเนินการของส่วนราชการต่างๆ ของรัฐให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ โดยรัฐได้จัดองค์การส่วนราชการเพื่อดำเนินกิจการที่รัฐพึงปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย โดยวางระบบการทำงานอย่างเป็นทางการ และหัวใจสำคัญของระบบราชการที่มีคุณสมบัติเหนือกว่าองค์การรูปแบบอื่นในแง่ของความสามารถและความต่อเนื่องของการทำงาน การจะสร้างบริหารจัดการที่ดีของระบบราชการได้นั้น นอกจากจะมีการให้ทรัพยากรเกี่ยวกับคน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และการจัดวางระบบ กฎระเบียบ ข้อปฏิบัติต่างๆ แล้ว ยังมีปัจจัยที่สำคัญอีกประการคือ วัฒนธรรมองค์การ เพราะวัฒนธรรมองค์การที่ดีจะนำไปสู่ประสิทธิภาพของระบบบริหารราชการทั้งในด้านความคุ้มค่าและควมมีคุณภาพในการบริการประชาชน

1.1 ความเป็นมาของระบบบริหารราชการ

วิเชียร วิทย์อุดม (2551: 99) ได้อธิบายถึงความเป็นมาของระบบบริหารราชการไว้ว่า ระบบราชการได้มีการใช้ครั้งแรกเป็นภาษาฝรั่งเศส โดยรัฐมนตรีพาณิชย์ของฝรั่งเศสเป็นผู้ใช้คำว่า Bureaucracy โดยมีความหมายว่า “รัฐบาลที่กำลังทำหน้าที่อยู่” แต่ถ้าจะแยกคำออกมาพิจารณาแล้ว จะเห็นได้เป็น 2 คำ คือ Bureau กับ Cracy ซึ่งคำว่า Bureau ในภาษาฝรั่งเศสหมายถึงโต๊ะหรือสถานที่ทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐ ส่วนคำว่า Cracy มาจากคำว่า Kratia ในภาษากรีกซึ่งหมายถึง การปกครอง หรือความเข้มแข็ง ดังนั้นความหมายตามรากศัพท์ดั้งเดิมจึงหมายถึง การปกครองโดยข้าราชการ ต่อมาคำว่า Bureaucratic ได้แพร่หลายเข้าไปในเยอรมัน ในศตวรรษที่ 19

นอกจากนี้ ระบบราชการ (Bureaucracy) มีนักวิชาการที่สำคัญ ได้แก่ ติน ปรัชญพฤทธิ (2538: 53) ได้อธิบายไว้ว่า ระบบความสัมพันธ์ที่มีระเบียบกฎเกณฑ์คอยกำกับไว้อย่างแน่นนอน คำว่าระบบราชการนั้น Vincent de Gournay ชาวฝรั่งเศส เป็นผู้นำมาใช้เป็นครั้งแรก ในปี ค.ศ. 1745 เพื่อบรรยายถึงลักษณะของรัฐบาลของ ปรัสเซีย โดยคำ ๆ นี้ มักใช้กับการบริหารงานของรัฐที่อำนาจอยู่กับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ในระยะต่อมาแนวความคิดระบบราชการได้รับการพัฒนาขึ้นมาโดยนักสังคมวิทยาชาวเยอรมัน Max Weber (ค.ศ. 1864-1920) ซึ่งมองว่าเป็นระบบสังคมในอุดมคติที่องค์กรที่มีประสิทธิภาพและมีเหตุผลปฏิบัติงานอยู่บนพื้นฐานของสิ่งดังต่อไปนี้ คือ (1) การปฏิบัติงานใช้กฎเกณฑ์เป็นหลัก (2) การแบ่งงานกันทำซึ่งก่อให้เกิดความชำนาญเฉพาะอย่าง (3) สายการบังคับบัญชาซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา (4) การตัดสินใจใช้มาตรฐานทางด้านกฎหมายและเทคนิคเป็นเกณฑ์ (5) การบริหารงานมีระบบแฟ้มและเอกสารที่แน่นอน และ (6) การถือว่าการบริหารเป็นอาชีพอย่างหนึ่ง ในทางวิชาการนั้น มีผู้มองระบบราชการว่าเป็นระบบที่ดีที่สุด เช่น แมก เวเบอร์ (Max Weber) โดยให้เหตุผลว่าเป็นการบริหารที่มีรูปแบบที่ชัดเจนและใช้ระบบคุณธรรมในการบริหาร และผู้ที่เห็นว่าเป็นระบบเลวที่สุด เช่น มิเชล โครซีเออร์ (Michel Crozier) ที่มีความเห็นว่าระบบราชการ คือ วัฏจักรของความชั่วร้ายของกฎระเบียบ (Vicious Circle of Rules) (สถาพร วิชัยรัมย์, 2559: 6) และนักวิชาการส่วนใหญ่ก็มีมุมมองที่เห็นว่า มีทั้งดีและเลวระคนกันไป แต่อย่างไรก็ตามแนวคิดเรื่ององค์การแบบราชการของแมก เวเบอร์ ก็เป็นรากฐานแนวคิดที่สำคัญซึ่งนำไปสู่การออกแบบ กำหนดหลักเกณฑ์ แนวทางการปฏิบัติงานของระบบราชการในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกในเวลาต่อมา ซึ่งล้วนเป็นผลจากการนำเอาหลักการพื้นฐานดังกล่าวข้างต้นมาประยุกต์ใช้ทั้งสิ้น

1.2 ความหมายของระบบบริหารราชการ

ความหมายที่สำคัญของระบบบริหารราชการ ได้มีผู้นิยามไว้ ดังต่อไปนี้

ติน ปรัชญพทุทธ์ (2535: 8) ได้อธิบายความหมายของ ระบบการบริหาร ไว้ว่า การบริหารเป็นกระบวนการนำเอาการตัดสินใจ และนโยบายไปปฏิบัติ ส่วนการบริหารรัฐกิจ หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำเอานโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ

สมาน รังสโยกฤษฎ์ (2546: 5) ได้ให้ความหมายของระบบบริหาร (Administration) หมายถึง ความพยายามในการที่จะร่วมมือกันดำเนินงานของหน่วยงานใด หน่วยงานหนึ่งให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ส่วนคำว่า ราชการ (Public) หมายถึง ข้าราชการ หรือกิจการต่าง ๆ ที่รัฐพึงปฏิบัติ ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับราชการพลเรือนและราชการทหารของ ฝ่ายบริหาร รวมทั้งกิจการต่าง ๆ ของฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายตุลาการด้วย

Simon (1956: 4) ได้ให้ความหมายของ ระบบบริหารราชการ ไว้ว่า เป็นการ บริหารด้วยรัฐบาลกลาง รัฐบาลระดับมลรัฐ และรัฐบาลระดับท้องถิ่น ทั้งที่เป็นรูปแบบ คณะกรรมการ หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญพิเศษ ทั้งนี้ไม่รวมงาน ของศาล และของฝ่ายนิติบัญญัติ

Nigro and Nigro (1984: 43-49) ได้อธิบายว่า ระบบบริหารราชการ หมายถึง ความพยายามของกลุ่มบุคคลที่ปฏิบัติงานในหน่วยงานของรัฐที่จะร่วมมือทำกิจกรรม สาธารณะ ครอบคลุมไปถึงการปฏิบัติงานของฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายตุลาการที่ จะมีความสัมพันธ์กัน โดยเฉพาะฝ่ายบริหารนั้น เป็นฝ่ายกำหนดนโยบาย ควบคุมนโยบายให้ ข้าราชการประจำนำไปปฏิบัติ

Dimock (1969: 5) กล่าวว่า ระบบบริหารราชการ คือ การที่รัฐ “จะทำอะไร” และ “ทำอย่างไร” คำว่า “อะไร” หมายถึง ขอบเขตเนื้อหาของงานราชการของรัฐที่จะต้อง ปฏิบัติ ส่วนคำว่า “อย่างไร” นั้น หมายถึง วิธีการดำเนินการอย่างมีหลักการ ที่รัฐจะต้อง นำมาใช้เพื่อการปฏิบัติงานนั้นบรรลุเป้าหมายแห่งความสำเร็จ

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น ระบบบริหารราชการ จึงหมายถึง กระบวนการ หรือกิจกรรมที่นำเอานโยบายของฝ่ายการเมืองหรือรัฐบาลไปปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์ เพื่อประโยชน์ต่อสาธารณะ โดยยึดหลักกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ เป็นเครื่องดำเนินงาน ซึ่งแม้จะมีความเกี่ยวข้องกับฝ่ายบริหารแต่ก็ยังมีความเกี่ยวข้องกับฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่าย ตุลาการที่จะทำหน้าที่ตรวจสอบความมีประสิทธิภาพ ความถูกต้องด้านกฎระเบียบ

1.3 ความสำคัญของระบบบริหารราชการ

วิชุกร นาครชน (2550: 6) ได้อธิบายว่า ความสำคัญของระบบบริหารราชการ อาจแตกต่างและเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะทางสังคม และสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์ ทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ในบางเวลาหรือในบางสังคม ระบบบริหารราชการ อาจเข้าไปมีบทบาทในการทำภารกิจหรือการให้บริการสาธารณะค่อนข้างสูง ในสภาวะ

เช่นนั้น ระบบบริหารราชการก็จะมีบทบาทและอำนาจในสังคมสูง แต่ในบางประเทศหรือบางเวลา บางสถานการณ์ รัฐหรือระบบบริหารราชการได้ลดบทบาทในการทำภารกิจหรือบริการสาธารณะลงตามความจำเป็น เช่น อาจเนื่องจากข้อจำกัดของงบประมาณของแผ่นดิน แรงกดดันจากภาคเอกชน ประชาชน หรือสถาบันการเงินระหว่างประเทศซึ่งเป็นแหล่งเงินกู้ของรัฐ ให้มีการถ่ายโอนภารกิจไปให้กับภาคเอกชนในรูปของกลไกตลาดมากขึ้น เมื่อนั้นรัฐหรือระบบบริหารราชการก็จะลดบทบาทและความสำคัญ

นอกจากนี้ ปลาวตี ดุลยจินดา (2541: 6-7) และ รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2551: 9-10) ยังได้อธิบายถึงความสำคัญของระบบบริหารราชการไว้ในลักษณะสอดคล้องกันว่า ระบบบริหารราชการนั้นเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญ เพราะระบบบริหารราชการนั้นเป็นการนำเอานโยบายของรัฐไปปฏิบัติให้สัมฤทธิ์ผล ในขณะเดียวกันก็มีส่วนในการกำหนดนโยบาย ทั้งยังเป็นกลไกที่สำคัญที่จะดำรงไว้หรือพัฒนาวัฒนธรรมของสังคม และยังกล่าวได้อีกว่า หากระบบบริหารราชการขาดประสิทธิภาพย่อมส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศอีกด้วย

2. หน้าที่ของระบบบริหารราชการ

Bernstien and Hara (1979: 47-49) ได้จัดแบ่งหน้าที่ของระบบบริหารราชการออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. **หน้าที่ประเภทการให้บริการ** ได้แก่ งานที่มีวัตถุประสงค์ในการผลิตสินค้าที่เป็นบริการของสังคมหรือหน้าที่ในการให้บริการสาธารณะทั่วไป เช่น การบริการในด้านการดูแลสุขภาพปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน บริการคุ้มครองป้องกันการรุกราน และการละเมิดเอกราชและบูรณภาพแห่งดินแดนจากรัฐอื่น บริการปกป้องผลประโยชน์และทรัพย์สินของชาติ บริการด้านสาธารณสุข บริการด้านการศึกษา บริการด้านการสาธารณสุขโรคต่าง ๆ ตลอดจนบริการในด้าน ความบันเทิง และการพักผ่อนหย่อนใจของประชาชน

2. **หน้าที่ประเภทการควบคุมและจัดระเบียบ** ได้แก่ งานที่มีวัตถุประสงค์ในการแทรกแซงการตลาดการค้า เพื่อรักษาไว้ซึ่งความเป็นธรรมในการแข่งขันทางการค้าระหว่างหน่วยผลิตหรือกลุ่มผู้ผลิต หน่วยงานนี้จะทำหน้าที่ควบคุมโดยการกำหนดระเบียบหรือโดยกิจกรรม เช่น การออกใบอนุญาตการลงทะเบียน การส่งเสริมการลงทุนภายในประเทศ การดูแลเกษตรกร ชาวไร่ชาวนา มิให้ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง เป็นต้น

3. **หน้าที่ในการสนับสนุน** ได้แก่ หน่วยงานของรัฐ หรือหน่วยงานราชการซึ่งเป็นหน่วยงานที่ไม่ได้ทำภารกิจในการให้บริการแก่ประชาชนโดยตรง แต่ทำหน้าที่ช่วยเหลือสนับสนุนให้หน่วยงานประเภทอื่น ๆ ของรัฐดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น หน่วยงานสนับสนุนด้านงบประมาณ ได้แก่ สำนักงบประมาณหรือกระทรวง ทบวง กรมต่าง

ๆ หน่วยงานสนับสนุนด้านบุคลากรและอัตรากำลัง ตลอดจนกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการในด้านการบริหารงานบุคคลของหน่วยราชการต่าง ๆ เช่น สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน หรือหน่วยงานด้านการวางแผนการพัฒนาประเทศ เช่น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ด้านความมั่นคง เช่น สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ สำนักข่าวกรองแห่งชาติ เป็นต้น

4. หน้าที่ประเภทสงเคราะห์และให้ความช่วยเหลือ ได้แก่ หน่วยงานซึ่งทำการกิจในด้านการสงเคราะห์และช่วยเหลือประชาชนจากความสูญเสียต่าง ๆ หรือช่วยให้ประชาชนได้มีโอกาสในชีวิตที่ดีขึ้น หรือช่วยให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข เช่น สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็กเยาวชนผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุ ซึ่งสังกัดกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรมการจัดหางาน กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน สำนักงานประกันสังคม ซึ่งสังกัดกระทรวงแรงงาน เป็นต้น

นอกจากหน้าที่ประเภทต่าง ๆ ที่ได้อธิบายข้างต้นแล้ว รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2551: 12-13) และ Tyagi (1975: 10-12) ได้ให้ข้อสังเกตที่คล้ายกันในประเด็นสำคัญที่ควรคำนึงถึงในการดำเนินการตามภารกิจของราชการคือการให้บริการโดยคำนึงถึงความพึงพอใจของผู้รับบริการเพราะแม้ความพึงพอใจจะเป็นสิ่งที่วัดได้ยากหรือให้คำจำกัดความได้ลำบาก แต่ก็อาจพิจารณาได้กว้าง ๆ ว่า องค์ประกอบที่จะช่วยสร้างความพึงพอใจแก่ผู้รับบริการประกอบด้วย

1. ความเท่าเทียม หมายถึง การให้บริการที่เท่าเทียมกันทุก ๆ คน โดยไม่แบ่งแยกในด้านเศรษฐกิจ สังคมหรือด้านอื่นใด
2. เวลาที่เหมาะสม หมายถึง บริการที่ดำเนินไปนั้นควรอยู่ในช่วงเวลาที่เหมาะสม เช่น บริการดับเพลิงที่รวดเร็วฉับพลันทันต่อเหตุการณ์ การประกันราคาข้าวในช่วงเวลาที่ชาวนายังมิได้ขายข้าวของตนให้กับโรงสีหรือพ่อค้าคนกลาง
3. ปริมาณที่เหมาะสม การบริการที่มากเกินไปจนความจำเป็นก็จะถูกมองว่าด้วยคุณค่า บริการที่น้อยก็หลีกเลี่ยงการถูกครหาว่าเลือกที่รักมักที่ชังเพราะทำได้ไม่ทั่วถึง จึงต้องคำนึงถึงปริมาณที่เหมาะสมด้วย
4. ความต่อเนื่อง บริการของราชการควรดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ไม่ทำ ๆ หยุด ๆ ตามความพอใจของผู้รับผิดชอบ เป็นต้นว่า งานสื่อสาร งานรักษาความสงบเรียบร้อย งานจำพวกนี้รัฐต้องจัดให้มีความต่อเนื่อง ไม่ขาดตอน มิฉะนั้นจะขาดประสิทธิภาพและเป็นการเดือดร้อนของประชาชนผู้ใช้บริการ
5. ความทันสมัย บริการจากทางราชการควรมีการปรับปรุงให้ก้าวหน้าทันสมัยหรือมากับความเจริญเติบโตของสังคม

6. ความรับผิดชอบต่อประชาชน ความรับผิดชอบต่อประชาชนเป็นค่านิยมพื้นฐานสำหรับระบบบริหารราชการในสังคมประชาธิปไตย ซึ่งจะต้องทำหน้าที่ภายใต้การขึ้นนำทางการเมืองจากตัวแทนของประชาชนและจะต้องสามารถให้บริการที่มีลักษณะตอบสนองต่อมติของมหาชน

ดังนั้นหน้าที่ระบบบริหารราชการจึงมีความเกี่ยวข้องกับประชาชนในประเทศทั้งด้านการบริการ การควบคุมและจัดระเบียบ การสนับสนุน การสงเคราะห์และให้ความช่วยเหลือ ซึ่งเป็นหน้าที่ที่จัดทำบริการสาธารณะให้แก่ประชาชนในลักษณะรูปแบบต่าง ๆ สำหรับประเทศไทยนอกเหนือจากหน้าที่ตามประเภทต่าง ๆ แล้ว ยังมีหน้าที่ที่รัฐต้องจัดทำกิจการสาธารณะโดยอยู่ในกรอบของรัฐธรรมนูญที่กำหนดไว้ในหมวดที่ว่าด้วยแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐอีกด้วย

ลักษณะของการจัดระบบบริหารราชการที่ดี

ลักษณะของระบบบริหารราชการที่ดี (Good Governance) หรือ “ธรรมาภิบาล” ที่เป็น สากลนั้นมีดังต่อไปนี้ (สมาน รังสิโยภุชฌ์ 2546: 12 - 14)

1. การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) คือ เป็นการบริหารราชการที่ ประชาชนมีโอกาสและมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจอย่างเท่าเทียมกัน (Equity) ไม่ว่าจะเป็น โอกาสในการเข้าร่วมในทางตรงหรือทางอ้อม โดยผ่านกลุ่มผู้แทนราษฎรที่ได้รับการเลือกตั้งจาก ประชาชนโดยชอบธรรม การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างเสรีนี้ รวมถึงการให้เสรีภาพแก่ สื่อมวลชนและประชาชนในการแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ คุณลักษณะสำคัญประการหนึ่งที่ประชาชนจะมีส่วนร่วมก็คือ การมีรูปแบบการปกครองและการบริหารงานที่กระจายอำนาจ (Decentralization)

2. การมีความสุจริตและโปร่งใส (Honesty and Transparency) คือ เป็นการบริหาร ราชการที่มีความสุจริตและโปร่งใส ซึ่งรวมถึงการมีระเบียบและการดำเนินงานที่เปิดเผย ตรงไปตรงมา ประชาชนสามารถเข้าถึงและได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างเสรี เป็นธรรม ถูกต้อง และมีประสิทธิภาพซึ่งหมายถึงการที่ผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานกำกับดูแลและประชาชน สามารถเข้าตรวจสอบและติดตามผลได้

3. การมีพันธะความรับผิดชอบต่อสังคม (Accountability) คือ เป็นการบริหาร ราชการที่มีความรับผิดชอบต่อภาระหน้าที่และบทบาทที่มีต่อสาธารณชน โดยมีการจัดองค์การหรือ การกำหนดกฎเกณฑ์ที่เน้นการดำเนินงานเพื่อสนองตอบความต้องการของ กลุ่มต่าง ๆ ในสังคมอย่าง เป็นธรรมตามปกติ การที่จะมีพันธะความรับผิดชอบต่อสังคมเช่นนี้ องค์กร หน่วยงาน และผู้ที่เกี่ยวข้องต้องพร้อมและสามารถที่จะถูกตรวจสอบและวัดผลการดำเนินงานทั้งในเชิงปริมาณ คุณภาพ ประสิทธิภาพ และการใช้ทรัพยากรสาธารณะ

4. การมีกลไกการเมืองโดยชอบธรรม (Political Legitimacy) คือ เป็นการบริหารราชการที่มีองค์ประกอบของผู้ที่เป็นรัฐบาลหรือผู้ที่เข้าร่วมบริหารประเทศที่มีความชอบธรรมเป็นที่ ยอมรับของคนในสังคมโดยรวม ไม่ว่าจะโดยการแต่งตั้งหรือเลือกตั้ง แต่จะต้องเป็นรัฐบาลที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนว่า มีความสุจริต มีความเที่ยงธรรม และมีความสามารถที่จะบริหารประเทศได้

5. การมีกฎเกณฑ์ที่ยุติธรรมและชัดเจน (Fair Legal Framework and Predict ability) คือเป็นการบริหารราชการที่มีกรอบของกฎหมายที่ยุติธรรมและเป็นธรรมสำหรับกลุ่มคน ต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งเกณฑ์ที่มีการบังคับใช้ สามารถใช้บังคับได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นกฎเกณฑ์ที่ ชัดเจน ซึ่งคนในสังคมทุกส่วนเข้าใจ สามารถที่จะคาดหวังและรู้ว่าจะเกิดผลอย่างไรหรือไม่ เมื่อ ดำเนินการตามกฎหมายของสังคม สิ่งเหล่านี้เป็นการประกันความมั่นคง ศรัทธา และความเชื่อมั่น ของประชาชน

6. การมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Efficiency and Effectiveness) คือเป็นการบริหารที่มีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน ไม่ว่าจะเป็นด้านการจัดกระบวนการทำงาน การจัด องค์การ การจัดสรรบุคคล และมีการใช้ทรัพยากรสาธารณะอย่างคุ้มค่าและเหมาะสม มีการดำเนินการและการให้บริการประชาชนที่ให้ผลลัพธ์เป็นที่น่าพอใจและกระตุ้นการพัฒนาของสังคมทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ

3. วัฒนธรรมองค์การที่ดีของระบบบริหารราชการไทย

เมื่อได้ศึกษาความหมายของวัฒนธรรมองค์การ จึงหมายถึงค่านิยม ความเชื่อที่บุคลากรส่วนใหญ่ในองค์การยึดถือร่วมกันด้วยจิตสำนึกความเป็นหนึ่งเดียว (กริช สืบสนธิ์, 2538: 183) โดยมีแบบแผนที่สร้าง ประดิษฐ์ คิดค้นโดยกลุ่มเพื่อใช้แก้ไขปัญหาการปรับตัวและถ่ายทอดไปยังสมาชิกในองค์การ (อวยชัย ขบา, 2538: 145) เป็นบรรทัดฐานร่วมกันของบรรดาสมาชิกภายในองค์การที่ผูกสมาชิกขององค์การเข้าด้วยกัน (สมยศ นาวิการ, 2540: 70) เป็นฐานคติพื้นฐานที่ถูกประดิษฐ์หรือพัฒนามาจากการเรียนรู้โดยกลุ่มหรือองค์การเพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาและถ่ายทอดให้แก่สมาชิกใหม่เพื่อเป็นแนวทางในการรับรู้ความคิดและความรู้สึ้อย่างถูกต้อง (E.H.Chien, 1992: 87)

ลักษณะวัฒนธรรมองค์การยุคใหม่ ได้แก่

1. วัฒนธรรมมุ่งผลงาน (Result – Based Culture) องค์การยุคใหม่ต้องมุ่งผลงาน ผลงานคือสิ่งที่บอกถึงความสำเร็จขององค์การ การทำงานใด ๆ ก็เพื่อให้เกิดผลงาน บุคลากรในองค์การต้องระลึกอยู่เสมอว่า ผลงานคือสิ่งที่แสดงถึงความสามารถของบุคคล และคือเหตุผลของการดำรงอยู่ขององค์การ

2. วัฒนธรรมแบบทีมงาน (Team Culture) การทำงานภายใต้สภาพแวดล้อมที่ซับซ้อน องค์กรจำเป็นต้องฝึกกำลังคนให้ทำงานเป็นทีม เพื่อเพิ่มความสามารถในการคิดและปฏิบัติ ทีมงานเกิดจากการจัดกลุ่มผู้ปฏิบัติงานที่มีความเชี่ยวชาญแต่ละด้านที่จำเป็นสำหรับการทำงานอย่างหนึ่งให้สำเร็จ โดยมุ่งความสำเร็จตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย สมาชิกในทีมจะยึดมั่นที่จะต้องร่วมมือกันปฏิบัติงานให้ลุล่วง ความสำเร็จหรือล้มเหลวที่เกิดขึ้นถือเป็นความรับผิดชอบของทุกคน

3. วัฒนธรรมความสามารถ (Competency Culture) องค์กรยุคใหม่จะต้องยึดหลักความสามารถในการบริหารงาน การคัดเลือกบุคลากร การเลื่อนตำแหน่ง โยกย้าย การให้รางวัลต้องให้ด้วยความเป็นธรรม เป็นไปตามผลงาน และตามความสามารถของผู้ปฏิบัติ มากกว่าการชอบพอเป็นส่วนตัว จึงจะดึงดูดบุคคลที่มีความสามารถให้ทุ่มเททำงานให้กับองค์กรได้

4. วัฒนธรรมการเรียนรู้และปรับตัว (Learning and Adaptive Culture) การเรียนรู้ช่วยให้บุคคลและองค์กรมีความฉลาดขึ้น ความรู้มีการพัฒนาตลอดเวลา จึงเป็นความจำเป็นที่องค์กรจะต้องเพิ่มความรู้เพื่อพัฒนาตนเองให้ทันสมัยและล้ำหน้า และนำไปสู่การสร้างนวัตกรรม (Innovation) นวัตกรรมถือเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน (Competitive Advantage) และผลักดันให้องค์กรมีความก้าวหน้าและพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้ง

4. การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมการจัดการที่ดีของระบบบริหารราชการไทย

4.1 การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มีจริยธรรม

การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มีจริยธรรม มีวิธีปฏิบัติดังนี้ (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ สมชาย หิรัญกิตติ ธนวรรณ ตั้งสินทรัพย์ศิริ, 2550: 148-149)

1. การปฏิบัติตนให้เป็นต้นแบบแก่สมาชิกในองค์กร (Be Visible Role Model) พนักงานจะมองดูพฤติกรรมฝ่ายบริหารเป็นเสมือนมาตรฐานเปรียบเทียบ สำหรับพฤติกรรมที่เหมาะสมของตน เมื่อผู้บริหารระดับสูงได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีจริยธรรมที่สูง จะทำให้พนักงานทั้งหมดรับรู้เรื่องที่ควรปฏิบัติด้านจริยธรรมว่าควรจะต้องเป็นไปในแนวทางเดียวกับผู้บริหารด้วย

2. การสื่อสารเกี่ยวกับการคาดหวังด้านจริยธรรมที่ดี (Communicate Ethical Expectation) จริยธรรมที่คลุมเครือ สามารถทำให้ลดได้ด้วยการสร้างและกำหนดรหัสจริยธรรมขึ้นในองค์กร ควรประกาศค่านิยมพื้นฐานขององค์กรและกฎเกณฑ์จริยธรรมที่คาดหวังว่าพนักงานจะปฏิบัติได้

3. การจัดให้มีการฝึกอบรมทางจริยธรรม (Provide Ethical Training) ควรจัดให้มีการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการที่เกี่ยวกับจริยธรรม มีการจูงใจ เสริมแรงให้ปฏิบัติตามจริยธรรมและมาตรฐานขององค์การ มีความชัดเจนถึงแนวปฏิบัติว่าสิ่งใดควรทำและไม่ควร

4. กำหนดด้านจริยธรรมที่ดีและบทลงโทษที่ผิดจริยธรรมต่อสมาชิกในองค์การ (Visibly Reward Ethical Acts and Punish Unethical Ones) การยกย่องผลการปฏิบัติงานของฝ่ายบริหาร ควรรวมถึงการประเมินอย่างละเอียดในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวิธีการตัดสินใจที่มีผลต่อจริยธรรมขององค์การ ควรยกย่องพนักงานที่ดีมีจริยธรรม และควรลงโทษพนักงานที่กระทำผิดจริยธรรม

5. จัดให้มีวิธีป้องกันการปฏิบัติที่ผิดจริยธรรม (Provide Protective Mechanisms) ระบบการป้องกันการปฏิบัติที่ผิดจริยธรรม เป็นวิธีที่ดีที่สุดที่ไม่ให้พนักงานปฏิบัติที่ผิดพลาดทางจริยธรรม โดยวิธีปฏิบัติมีหลายวิธี เช่น วิธีการฝึกอบรมปฏิบัติโดยผู้รู้ การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม เป็นต้น

4.2 การพัฒนาวัฒนธรรมและค่านิยมขององค์การภาครัฐที่พึงประสงค์

วัฒนธรรมองค์การได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย เมื่อใดก็ตามที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และมีการเปลี่ยนแปลงในองค์การ จะส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมองค์การเสมอ เช่น ในยุคเศรษฐกิจที่มีการแข่งขันแบบเสรี จะมีการแข่งขันด้านคุณภาพ สภาพสังคมที่หลากหลายซับซ้อน จะนำไปสู่การทำงานในองค์การแห่งการเรียนรู้ที่ไม่มีที่สิ้นสุดเป็นองค์การแห่งสติปัญญา กระแสโลกได้ให้ความสำคัญกับความโปร่งใส มีความรับผิดชอบ จะนำไปสู่ระบบการบริหารงานที่มีธรรมาภิบาล เป็นต้น แรงผลักดันเหล่านี้นำไปสู่ความคาดหวังให้องค์การภาครัฐมีวัฒนธรรมและค่านิยมการปฏิบัติงาน เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ในลักษณะดังต่อไปนี้ (เสนห์ จุ้ยโต, 2559: 22-23)

1. มีจุดมุ่งหมายที่สร้างประโยชน์ให้ประชาชนและประเทศชาติ เจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องมีจุดหมายแน่วแน่ที่จะอุทิศตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ไม่มีทัศนคติในการเป็น “เจ้าคนนายคน” ไม่ใช่ผู้ปกครองของประชาชน เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องเป็นพลเมืองตัวอย่างที่มีคุณภาพ มีทัศนคติและอุดมการณ์เพื่อส่วนรวม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีจรรยาบรรณในวิชาชีพของตน มีระเบียบวินัย มีคุณธรรมและจิตบริการ

2. สร้างความน่าเชื่อถือศรัทธาของประชาชน เจ้าหน้าที่รัฐต้องเป็นมิตรกับประชาชน ติดต่อดีง่าย พร้อมทั้งจะให้ความช่วยเหลือ ปฏิบัติหน้าที่บนพื้นฐานของกฎหมาย กฎ ระเบียบ และสามัญสำนึกที่สังคมยอมรับ มีพฤติกรรมของคนดีมีความยุติธรรม ตรงไปตรงมา ไม่เลือกปฏิบัติ มีความมั่นคงในอารมณ์ ได้รับความเชื่อถือและศรัทธาจากประชาชน

3. มีความรับผิดชอบและเป็นที่พึ่งของประชาชน เจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องทำหน้าที่ด้านความรับผิดชอบต่อสูง เป็นแหล่งที่ประชาชนพึ่งได้ มีความกระตือรือร้นที่จะช่วยเหลืออำนวยความสะดวกแก่ประชาชน เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารภาครัฐ ซึ่งรวมถึงการทำความเข้าใจและชี้แจงการเปลี่ยนแปลงกฎหมายหรือนโยบายรัฐบาลที่จะมีผลกระทบต่อประชาชนให้ประชาชนทราบด้วยภาษาและวิธีการที่ง่าย ตลอดจนมีระบบรับฟังความคิดเห็นของประชาชนต่อการทำงานภาครัฐอย่างต่อเนื่อง

4. ความเป็นมืออาชีพด้วยระบบคุณธรรม ทนทานต่ออุปสรรค กล้าหาญต่อสู้เพื่อคุณธรรม มีเกียรติภูมิและมีศักดิ์ศรี เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องทำงานอย่างมืออาชีพ ความเป็นกลางทางการเมือง และไม่เอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มบุคคลใดเป็นการเฉพาะ รื้อขอบเขตหน้าที่และความรับผิดชอบของหน่วยงานแล้วยืนหยัดและปกป้องผลประโยชน์ของชาติและประชาชน รับผิดชอบต่อผลการปฏิบัติและตัดสินใจของตนอย่างมีเกียรติ

5 มีความทันสมัย ทันโลก ทันการณ เจ้าหน้าที่รัฐต้องมีวิสัยทัศน์ เห็นการณ์ไกล ใฝ่หาความรู้เพิ่มเติมทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ และสนใจติดตามความก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยีอยู่ตลอดเวลา สามารถประเมินสถานการณ์ในอนาคตได้ถูกต้อง มีการเตรียม กลยุทธ์ไว้พร้อมที่จะเผชิญปัญหาล่วงหน้าและปรับปรุงแนวทางการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง

6. มีวัฒนธรรมที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศของงาน เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องมีวัฒนธรรมการทำงานเป็นทีมที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศ มีการเรียนรู้ร่วมกัน ยอมรับข้อผิดพลาดและปรับปรุงงานในหน้าที่ให้มีคุณภาพจนเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติและเป็นที่พอใจของผู้รับบริการ

4.3 การพัฒนาวัฒนธรรมองค์การภาครัฐของไทยเพื่อความเป็นเลิศ

การพัฒนาพฤติกรรมจึงมุ่งปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการทำงานจากการยึดกฎระเบียบเป็นศูนย์กลางในการทำงาน สู่การทำงานโดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางในการทำงาน พร้อมทั้งสนับสนุนให้เกิดการทำงานเป็นทีม รวมถึงการเสริมสร้างและพัฒนาการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่พร้อมจะเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป โดยปัจจัยที่มีส่วนในการสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงบนพื้นฐานของประสบการณ์และการเรียนรู้คือคน (People) ค่านิยม (Value) และระบบ (System) ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) จะเป็นหน่วยหลักในการดำเนินการจัดทำคู่มือส่งเสริมการพัฒนาระบบราชการ โดยวางแผนทางการบริหารงานเกี่ยวกับการสร้างวัฒนธรรมองค์การที่เป็นเลิศ โดยมีลักษณะสำคัญของการปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรมของภาครัฐของไทย เพื่อมุ่งการเปลี่ยนแปลงที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการปฏิบัติงานและเพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาระบบราชการมีกระบวนการที่สำคัญ ดังนี้ (สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน, 2545: 28-29)

1. จัดทำค่าแกลงค่านิยมสร้างสรรค์และจรรยาบรรณวิชาชีพของเจ้าหน้าที่รัฐเพื่อสร้างวัฒนธรรมการทำงานใหม่ที่เป็นการทำงานที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตขยันอดทนมีความรับผิดชอบสูงรักษาเกียรติของอาชีพ และมุ่งมั่นเพื่อสร้างคุณประโยชน์แก่ประชาชนและส่วนรวมมีระเบียบวินัยและดำรงตนในจรรยาบรรณโดยมีบทลงโทษผู้ฝ่าฝืนด้วย

2. เปลี่ยน ความเชื่อและทัศนคติของเจ้าหน้าที่ของรัฐให้มาเน้นที่ความสามารถและสร้างประโยชน์ให้แก่ประชาชนและสังคมเป็นหลักโดยการรณรงค์และสร้างระบบการทำงานใหม่ซึ่งยึดหลักความสามารถและผลงานเป็นเกณฑ์โดยมีผู้นำเป็นตัวอย่าง

3. รณรงค์และส่งเสริมค่านิยมสร้างสรรค์และจรรยาบรรณวิชาชีพของเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อล้างความเชื่อเดิม ๆ และให้ปรับเปลี่ยนมาเป็นผู้มีความสุจริตมีคุณธรรมมีความกล้าในทางจริยธรรมให้บริการที่ดีต่อประชาชนเน้นการทำงานที่ใช้ความสามารถและผลงานไม่เน้นยศหรือระบบอาวุโสโดยปราศจากความสามารถสร้างวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมใหม่ให้เอื้อต่อความคิดสร้างสรรค์

4. ปรับปรุงกระบวนการให้รางวัลและลงโทษให้ดำเนินการด้วยความรวดเร็วและให้ปรับปรุงกระบวนการทางวินัยให้เกิดผลในทางปฏิบัติเพื่อให้สามารถเป็นกลไกที่มีประสิทธิภาพในการป้องกันการคอร์รัปชันและให้สอดคล้องกับการพัฒนาของศาลปกครองที่จัดตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญด้วย

5. สร้างระบบข้อมูลเกี่ยวกับสาเหตุและวิธีการต่าง ๆ ของการทุจริตคอร์รัปชันเพื่อคิดค้นหาวิธีป้องกันและปราบปรามการทุจริตประพฤติมิชอบและการคอร์รัปชันภาครัฐ

6. มีการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการประพฤติมิชอบของภาครัฐเพื่อรณรงค์ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชนร่วมแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันในภาครัฐและสร้างความโปร่งใสในขั้นตอนการให้บริการภาครัฐเพื่อให้ประชาชนช่วยตรวจตราป้องกันการคอร์รัปชัน

7. สร้างระบบคุ้มครองผู้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อภาครัฐโดยจัดให้มีมาตรการและองค์กรเพื่อดูแลคุ้มครองแก่ผู้ที่ถูกคุกคามหรือกลั่นแกล้งจากผลของการให้ข้อมูลและเป็นพยานในเรื่องการทุจริตและประพฤติมิชอบของหน่วยงานและเจ้าหน้าที่รัฐ

ทั้งนี้ อาวุธ วรรณวงศ์ (2551: 38-39) ได้อธิบายว่า กระบวนทัศน์ของระบบบริหารราชการไทยที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการได้กำหนดขึ้น เพื่อให้เหมาะสมกับระบบการบริหารภาครัฐที่ดี คือ ข้าราชการต้องทำงานอย่างมีศักดิ์ศรี ขยันตั้งใจทำงาน มีศีลธรรม คุณธรรม ปรับตัวได้ทันโลก รับผิดชอบต่อผลงาน มีใจและการกระทำที่เป็นประชาธิปไตย และทำงานมุ่งเน้นผลงาน เพื่อให้ระบบราชการไทยมีความเป็นเลิศสามารถรองรับการพัฒนาประเทศได้ในยุคโลกาภิวัตน์

สำหรับการบริหารภาครัฐของไทย ได้มีการพัฒนาระบบและปรับปรุงตาม แผนพัฒนาภาครัฐในระยะต่าง ๆ เพื่อให้ทันกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินการปฏิรูประบบบริหารภาครัฐ มีความสอดคล้องกับปรัชญาการ บริหารภาครัฐแนวใหม่เพื่อพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและนโยบายรัฐบาลเพื่อให้ ประเทศไทยมีเสถียรภาพและมั่นคงทั้งทางการเมืองเศรษฐกิจและสังคมท่ามกลางกระแส โลกาภิวัตน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ระบบการบริหารภาครัฐจะต้องมีลักษณะที่พึงคาดหวังอัน เป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. เป็นระบบที่สร้างประโยชน์ให้ประชาชนและประเทศชาติ เจ้าหน้าที่ของ ภาครัฐจะต้องมีเป้าหมายแน่วแน่ที่จะอุทิศตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ไม่มีทัศนคติในการเป็นเจ้า คนนายคน ไม่ใช่ผู้ปกครองของประชาชน เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องเป็นพลเมืองตัวอย่างที่มี คุณภาพมีทัศนคติและอุดมการณ์เพื่อส่วนรวม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีจรรยาบรรณในวิชาชีพ ของตน มีระเบียบวินัยมีคุณธรรมและมีจิตสำนึกในการให้บริการประชาชน

2. เป็นที่เชื่อถือศรัทธาของประชาชน เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องเป็นมิตรกับ ประชาชนติดต่อได้ง่าย พร้อมทั้งจะให้ความช่วยเหลือ ปฏิบัติหน้าที่บนพื้นฐานของกฎหมาย กฎ ระเบียบ และสามัญสำนึกที่สังคมยอมรับ มีพฤติกรรมของคนดีมีความยุติธรรม ไม่เลือก ปฏิบัติและมีความมั่นคงในอารมณ์ซึ่งจะนำไปสู่การได้รับความเชื่อถือและศรัทธาจาก ประชาชน

3. เป็นระบบที่มีความรับผิดชอบและเป็นที่พึ่งของประชาชน เจ้าหน้าที่ของ ภาครัฐจะต้องมีจิตสำนึกด้านความรับผิดชอบ มีความกระตือรือร้นที่จะช่วยเหลืออำนวยความสะดวกแก่ประชาชน เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารของภาครัฐซึ่งรวมถึงการทำความเข้าใจและชี้แจงการเปลี่ยนแปลงกฎหมายหรือนโยบายที่จะมีผลกระทบต่อประชาชนให้ ประชาชนทราบด้วยภาษาและวิธีการที่ง่าย ตลอดจนมีระบบรับฟังความคิดเห็นของ ประชาชนต่อการทำงานของภาครัฐอย่างต่อเนื่อง

4. เป็นระบบที่เข้มแข็ง กล้าหาญต่อสู้เพื่อคุณธรรม มีเกียรติภูมิและมี ศักดิ์ศรี เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องทำงานอย่างมีอาชีพ ความเป็นกลางทางการเมืองและไม่เอื้อ ประโยชน์ต่อกลุ่มบุคคลใดเป็นการเฉพาะ รู้ขอบเขตหน้าที่และความรับผิดชอบของหน่วยงาน แล้วยืนหยัดและปกป้องผลประโยชน์ของชาติและประชาชน รับผิดชอบต่อผลการปฏิบัติและ ตัดสินใจของตนอย่างมีเกียรติ

5. มีระบบที่ทันสมัยทันโลกทันการ เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องมีวิสัยทัศน์เห็น การณ์ไกลใฝ่หาความรู้เพิ่มเติมทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ และสนใจติดตาม ความก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่อยู่ตลอดเวลา สามารถประเมิน สถานการณ์ในอนาคตได้ถูกต้อง มีการเตรียมกลยุทธ์ไว้พร้อมที่จะเผชิญปัญหาล่วงหน้าและ ปรับปรุงแนวทางการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง

6. เป็นระบบที่มีวัฒนธรรมที่มุ่งความเป็นเลิศของงาน เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องมีวัฒนธรรมการทำงานเป็นทีมที่มุ่งมั่นเพื่อความเป็นเลิศ มีการเรียนรู้ร่วมกัน ยอมรับข้อผิดพลาดและปรับปรุงงานในหน้าที่ให้มีคุณภาพจนเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติและเป็นที่พึงพอใจของผู้รับบริการ

ดังนั้น การจะพัฒนาวัฒนธรรมองค์การภาครัฐของไทยให้มีการบริหารจัดการที่ดีตอบสนองความต้องการของประชาชน จึงต้องสร้างระบบราชการที่ให้ข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่รัฐได้ปรับตัวในการให้บริการที่ดีแก่ประชาชน ทั้งด้วยความรู้สึที่เป็นมิตรกับประชาชน การบริการด้วยความมีอาสชีพ และการสร้างความเป็นเลิศด้วยคุณภาพและประสิทธิภาพในการให้บริการประชาชน

5. สรุป

ระบบบริหารราชการ เป็นขั้นตอน กิจกรรมการดำเนินการทุกประเภทของรัฐ ที่เป็นการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชน ครอบคลุมไปถึงบทบาทของฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ ที่จะต้องประสานสัมพันธ์กัน โดยเฉพาะฝ่ายบริหารซึ่งถือว่ามี ความสำคัญในแง่ของการนำทรัพยากรมาจัดสรร กระจายไปสู่ประชาชนอย่างเป็นธรรมและ เกิดประสิทธิภาพ ทั้งนี้โดยมุ่งหวังให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ส่วนหน้าที่ที่เกี่ยวกับการ ให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนประกอบด้วยประเภทต่าง ๆ ได้แก่ 1) ประเภทให้บริการ 2) ประเภทเกี่ยวกับการจัดระเบียบ 3) ประเภทเกี่ยวกับการให้การสนับสนุน และ 4) ประเภทการให้ความสงเคราะห์และให้ความช่วยเหลือ ซึ่งในแต่ละประเภทจะต้องคำนึงถึง ความเท่าเทียม การให้บริการในช่วงเวลาที่เหมาะสม มีจำนวนที่เพียงพอ การให้บริการอย่างต่อเนื่องและคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อประชาชน

เอกสารอ้างอิง

- กริช สืบสนธิ์. (2540). *วัฒนธรรมและการสื่อสารในองค์การ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- กิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย. (2559). *กฎหมายว่าด้วยการบริหารราชการแผ่นดิน. เอกสารการ สอนชุดวิชาหลัก กฎหมายเกี่ยวกับการบริหารราชการไทย*. (หน่วยที่ 2). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- โกวิท พวงงาม. (2555). *การปกครองท้องถิ่นไทย หลักการและมติใหม่ในอนาคต*. พิมพ์ ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ติน ปรัชญพฤทธิ์. (2535). *ศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- _____. (2538). **ศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปภาวดี ดุลยจินดา. (2541). หลักการทั่วไปเกี่ยวกับการบริหารราชการ. **เอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารราชการไทย**. (หน่วยที่ 1). พิมพ์ครั้งที่ 16. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- รังสรรค์ ประเสริฐศรี. (2551). แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการบริหารราชการ. **เอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารราชการไทย**. (หน่วยที่ 1). พิมพ์ครั้งที่ 5. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วิชุกร นาคธน. (2550). **การปกครองท้องถิ่นไทย**. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- วิเชียร วิทยอุดม. (2551). **แนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์และทฤษฎีระบบราชการ**. กรุงเทพฯ: ซีระฟิล์มและไซเท็กซ์.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ สมชาย หิรัญกิตติ ธนวรรณ ตั้งสินทรัพย์ศิริ. (2550). **การจัดการและพฤติกรรมองค์การ**. กรุงเทพฯ: ซีระฟิล์มและไซเท็กซ์.
- สถาบันและพัฒนาข้าราชการพลเรือน. (2545). **วัฒนธรรมและค่านิยมใหม่ในการทำงาน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.
- สถาพร วิชัยรัมย์. (2559). **เอกสารประกอบการสอนวิชาการบริหารราชการไทย**. บุรีรัมย์: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- สมยศ นาวิการ. (2540). **การบริหารและพฤติกรรมองค์การ**. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.
- สมาน รังสิโยกฤษฎ์. (2546). **ระบบบริหารราชการไทย: อดีต ปัจจุบัน และอนาคต**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ 1991.
- เสน่ห์ จุย์โต. (2559). การกำหนดวัฒนธรรมองค์การ. **เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการเชิงกลยุทธ์ในภาครัฐกิจ**. (หน่วยที่ 7). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อวยชัย ชะบา. (2538). ภาวะผู้นำและวัฒนธรรมองค์การ. **เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมกรรมการบริหารองค์การสาธารณะ**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อาวุธ วรรณวงศ์. (2551). กระบวนทัศน์ในการบริหารงานภาครัฐ. **ประมวลสาระชุดวิชาการบริหารงานภาครัฐ**. (หน่วยที่ 11). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- Bernstien, S. J. and Hara, P. O. (1979). **Public Administration: Organization, People and Public Policy**. New York: Harper and Row.
- Dimock, M. E. (1969). **Public Administration**. (4thed). New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Nigro, F. A., and Nigro, L. G. (1984). **Modern Public Administration**. New York: Harper and Row.

Schein, E.H. (1992). **Coming to a new awareness of Organization Culture.**

New York: McGraw-Hill.

Simon, H. A. (1956). **Public Administration.** New York: Knopf.

Tyagi, A. R. (1975). **Public Administration (Principles and Practice).** Delhi:

Atma Ram and Sons.

กระบวนทัศน์เกี่ยวกับจริยธรรมสำหรับการบริหารรัฐกิจไทย The Ethical Paradigm of Thai Public Administration

สถาพร วิชัยรัมย์

Sathaporn Wichairam

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

Buriram Rajabhat University

E-mail: PJ8989@hotmail.com

ได้รับบทความ: 5 กรกฎาคม 2563; แก้ไขบทความ: 31 สิงหาคม 2563; ตอรับตีพิมพ์: 15 กันยายน 2563

Received: July 5, 2020; Revised: August 10, 2020; Accepted: September 15, 2020

บทคัดย่อ

บทความเรื่องกระบวนทัศน์เกี่ยวกับจริยธรรมสำหรับการบริหารรัฐกิจไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนวรรณกรรม ทฤษฎีและแนวคิดที่อธิบายกรอบทางจริยธรรมที่ใช้ในการบริหารภาครัฐโดยแบ่งเป็น 2 ช่วงเวลา คือ จริยธรรมที่ใช้ในการบริหารรัฐกิจก่อนปี พ.ศ. 2475 ซึ่งได้มีการนำจริยธรรมมาจากหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา จารีต ประเพณี และพระบรมราชโองการ มาเป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมในการบริหารรัฐกิจ ส่วนจริยธรรมที่ถูกนำมาใช้ในการบริหารรัฐกิจหลังปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา จะพบว่ายังมีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จารีต และประเพณี มาใช้ในการบริหารเหมือนสมัยก่อนปี พ.ศ. 2475 แต่ที่มีความแตกต่างกันคือ ภายหลังจากปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่ระบอบประชาธิปไตย จริยธรรมในการบริหารรัฐกิจจะมีรูปแบบที่ปรากฏในรูปของพระบรมราชโองการ พระราชบัญญัติ ระเบียบ จรรยาบรรณ และประมวลจริยธรรม ซึ่งมีรากฐานที่สำคัญมาจากหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่ได้นับถือมาเป็นเวลานาน นับจากสมัยสุโขทัยเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: กระบวนทัศน์จริยธรรม, การบริหารรัฐกิจ

Abstract

The purpose of this article “The Ethical paradigm for Thai Public Administration” is to review literature theories and the concepts that explain the ethical framework used in public administration. There are divided into 2

periods: Ethics used in public administration before the year 1932, which has adopted ethics from the teachings of Buddhism, tradition and royal command as a tool for controlling behavior in public administration. The ethics that were used in public administration after the year 1932 onwards still apply of Buddhist principles, traditions, and administrative principles, similar to the time before 1932 onwards which Thailand has changed the rule to democracy. Ethics in public administration will appears in the form of royal speech, Act, Ethics and Code of Ethics which has an important foundation from the Buddhist doctrine which is a religion that most Thai people have respected for a long time from the Sukhothai period to the present.

Keywords: Ethical Paradigm, Public Administration

1. บทนำ

การบริหารรัฐกิจนั้นมีความเกี่ยวข้องกับสังคมทุกหมู่เหล่าภายในรัฐ เพราะเป็นการบริหารภาครัฐที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อทำให้สังคมอยู่กันด้วยความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน รวมถึงความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นความต้องการระดับพื้นฐานโดยทั่วไปของประชาชน ประกอบกับการให้บริการสาธารณะที่รัฐจัดให้แก่ประชาชน จะต้องมีการใช้จ่ายในการดำเนินการ รัฐจึงต้องหารายได้ในรูปแบบของการจัดเก็บภาษีจากประชาชน ซึ่งเป็นเรื่องของการบังคับให้ประชาชนได้เสียสละทรัพยากรที่ตนเองมีอยู่ส่วนหนึ่งให้แก่รัฐ แม้ว่าบางกรณีประชาชนบางกลุ่มไม่ได้บริโภคสินค้าหรือการบริการนั้นก็ตาม แต่ก็จะต้องจ่ายภาษีแก่รัฐ

เมื่อเป็นดังนี้ ประชาชนผู้เสียภาษีให้แก่รัฐก็ย่อมมีสิทธิในการเรียกร้องถึงคุณภาพของการให้บริการสาธารณะ ทั้งในด้านประสิทธิภาพของการให้บริการ คุณภาพสินค้าสาธารณะที่ส่งมอบแก่ประชาชนผู้มาใช้บริการ รวมทั้งการมีจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่และต่อประชาชน ซึ่งประเด็นดังกล่าวจะเป็นเรื่องของการสะท้อนมาจากภายในจิตใจของผู้ให้บริการภาครัฐ และบทบาทด้านจริยธรรมในการบริหารรัฐกิจ

จริยธรรมจึงเป็นเครื่องมืออันเป็นรากฐานที่สำคัญให้ผู้มีอำนาจในการบริหารรัฐกิจ ได้จัดทำบริการสาธารณะเพื่อยังประโยชน์สุขให้เกิดแก่ประชาชนในรัฐ และโดยที่ประเทศไทยนับจากอดีตสมัยอาณาจักรสุโขทัยเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ศาสนาพุทธนับได้ว่าเป็นศาสนาที่อยู่คู่กับประเทศไทยเป็นเวลายาวนาน หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นรากฐานที่ใช้เป็นกรอบและเป็นหลักการ ให้ผู้ปกครองได้ดำเนินการเป็นมาตรฐานเชิงปฏิบัติ (Normative Standards) นอกจากนี้แล้ว จริยธรรมที่มาจากคำสอนทางพระพุทธศาสนายังเป็นไป เพื่อ

กำหนดรูปแบบพฤติกรรมของข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งในแต่ละยุคสมัยได้ให้ความสำคัญหรือกำหนดกระบวนทัศน์เกี่ยวกับคุณลักษณะเชิงจริยธรรม ที่แตกต่างกันไปตามรูปแบบการเมืองการปกครองและสภาพสังคมไทยในแต่ละยุค

บทความเรื่องกระบวนทัศน์เกี่ยวกับจริยธรรมสำหรับการบริหารรัฐกิจไทยนี้ ผู้เขียนต้องการศึกษากรอบแนวคิดด้านจริยธรรมเกี่ยวกับการบริหารรัฐกิจแต่ละยุคสมัย กล่าวคือ จริยธรรมสำหรับบริหารรัฐกิจไทยก่อนปี พ.ศ. 2475 และจริยธรรมสำหรับบริหารรัฐกิจไทยหลังปี พ.ศ. 2475 โดยใช้วิธีศึกษาเอกสารจากการวิจัย (Documentary Research) ที่มุ่งเน้นการศึกษาจากหนังสือ ตำรา และบทความทางวิชาการ ซึ่งผลการศึกษาจะเป็นแนวทางการพัฒนาตัวแบบที่เหมาะสมกับการบริหารรัฐกิจไทย

2. แนวคิดว่าด้วยการบริหารรัฐกิจ

การบริหารรัฐกิจหรือการบริการสาธารณะ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการบริหารเพื่อประโยชน์แก่ประชาชนในรัฐ เป็นแนวคิดที่จะนำรูปแบบการปกครองและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายในรัฐ เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยมีการใช้กฎระเบียบกติกาต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสงบสุขเรียบร้อยและเป็นธรรมแก่ประชาชนทุกฝ่ายในสังคม ทั้งนี้ วิรัช วิรชนิกาวรรณ (2545: 37) กล่าวว่า การบริหารรัฐกิจมีวัตถุประสงค์คือ การให้บริการสาธารณะ ซึ่งครอบคลุมถึงการอำนวยความสะดวก การรักษาความสงบเรียบร้อย เป็นต้น อุทัย หิรัญโต (2526: 272) และติน ปรัชญพฤทธิ์ (2528: 1-2) ได้อธิบายถึงการบริหารรัฐกิจที่เกี่ยวข้องกับภารกิจการบริหารราชการทั้งปวงของรัฐ ซึ่งผู้รับผิดชอบมีทั้งทหาร พลเรือน รวมทั้งกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายตุลาการ ซึ่งเมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วการบริหารรัฐกิจจึงเป็นกระบวนการบริหารงานของรัฐซึ่งเกี่ยวกับภารกิจที่สำคัญคือ 1) หน้าที่ประเภทการให้บริการ เช่น การบริการในด้านการดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน บริการคุ้มครองป้องกันการรุกรานและการละเมิดเอกราชและบูรณภาพแห่งดินแดนจากรัฐอื่น บริการปกป้องผลประโยชน์และทรัพย์สินของชาติ บริการด้านสาธารณสุข บริการด้านการศึกษา บริการด้านการสาธารณสุขประเภทต่าง ๆ ตลอดจนบริการในด้านความบันเทิง และการพักผ่อนหย่อนใจของประชาชน 2) หน้าที่ประเภทการควบคุมและจัดระเบียบ เช่น การออกใบอนุญาตการลงทะเบียน การส่งเสริมการลงทุนภายในประเทศ การดูแลเกษตรกร ชาวไร่ ชาวนา มิให้ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง เป็นต้น 3) หน้าที่ในการสนับสนุนหน่วยงานของรัฐ หรือหน่วยงานราชการซึ่งเป็นหน่วยงานที่ไม่ได้ทำภารกิจในการให้บริการแก่ประชาชนโดยตรง แต่ทำหน้าที่ช่วยเหลือสนับสนุนให้หน่วยงานประเภทอื่น ๆ ของรัฐดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น หน่วยงานสนับสนุนด้านงบประมาณ ได้แก่ สำนักงบประมาณหรือกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ เป็นต้น และ 4) หน้าที่ประเภทสงเคราะห์และให้ความช่วยเหลือ ได้แก่ หน่วยงานซึ่งทำภารกิจในด้านการสงเคราะห์และช่วยเหลือ

ประชาชนจากความสูญเสียต่าง ๆ หรือช่วยให้ประชาชนได้มีโอกาสในชีวิตที่ดีขึ้น หรือช่วยให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข เช่น สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็กเยาวชนผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุ เป็นต้น (Bernstien and Hara, 1979: 47-49)

3. กระบวนทัศน์ว่าด้วยจริยธรรมในการบริหารรัฐกิจ

จริยธรรมในการบริหารรัฐกิจ (Public Administrative Ethics) เป็นข้อประพจน์ที่ดีในการปฏิบัติราชการ เป็นกระบวนกรที่ผู้บริหารภาครัฐกำหนดมาตรฐานในการตัดสินใจเชิงจริยธรรมในเรื่องใดเรื่องหนึ่งภายใต้บริบทของหน่วยงาน การวิพากษ์เกี่ยวกับมาตรฐานการตัดสินใจในเรื่องนั้น ๆ ได้อย่างเป็นอิสระ ซึ่งนำไปสู่ความรับผิดชอบทั้งในแง่ส่วนตัวและเชิงวิชาชีพต่อผลที่ได้ตัดสินใจลงไป (Hejka-Ekins, 2001: 80) มาตรฐานทางจริยธรรมจึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับคุณค่าที่พึงปรารถนาของสมาชิกในสังคมต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบสำคัญที่เกี่ยวกับการบริหารรัฐกิจคือ 1) องค์ประกอบที่เป็นมาตรฐานเชิงจริยธรรม และ 2) องค์ประกอบในแง่ที่เป็นกระบวนการ (Process) ในฐานะที่เป็นการสร้างวิธีการเพื่อกำหนดและวิพากษ์การตัดสินใจเชิงจริยธรรม เพื่อนำไปสู่การกระทำที่ถูกต้อง (ประโยชน์ สังกสิน, 2561: 38)

สำหรับจริยธรรมในการบริหารรัฐกิจในประเทศตะวันตก ได้รับการเผยแพร่อย่างเป็นทางการและได้รับการยอมรับกันโดยทั่วไปเมื่อวูดโรว์ วิลสัน (Woodrow Wilson) ศาสตราจารย์ด้านการบริหารและเป็นอดีตประธานนาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกา ได้เขียนบทความเรื่อง “The Study of Administration” ในปี ค.ศ. 1887 โดยมีเป้าหมายสำคัญคือ 1) เพื่อมุ่งแก้ไขปัญหาระบบอุปถัมภ์การเล่นพรรคเล่นพวก การทุจริตคอร์รัปชันและการขัดกันแห่งผลประโยชน์ และ 2) เพื่อสร้างการบริหารภาครัฐให้มีคุณธรรมอันเป็นระบบที่เสริมสร้างประสิทธิภาพ (ประโยชน์ สังกสิน, 2561: 43) โดยรูปแบบที่จะทำให้การสร้างจริยธรรมในการบริหารรัฐกิจเกิดความชัดเจนคือ การแยกบทบาทของฝ่ายการเมืองและฝ่ายบริหาร โดยอธิบายว่าการเมืองควรแยกออกจากการบริหาร โดยบทบาทฝ่ายการเมืองจะเป็นการกำหนดนโยบาย ส่วนฝ่ายการบริหารจะเป็นการนำนโยบายไปปฏิบัติให้สำเร็จเป็นรูปธรรม

นอกจากนี้ แฟรงค์ กูดโนว (Frank Goodnow) ได้ต่อยอดแนวคิดดังกล่าวโดยได้เขียนหนังสือชื่อว่า “Political and Administration” ในปี ค.ศ. 1900 โดยย้ำให้เห็นความสำคัญของการแยกออกจากกันระหว่างการเมืองและการบริหารและเหตุการณ์ดังกล่าวจึงนำไปสู่เงื่อนไขเกี่ยวกับ 1) การสร้างประมวลกฎหมาย (Code) เกี่ยวกับจริยธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐ 2) การกำหนดกฎเกณฑ์ของความประพฤติสำหรับสมาชิกวิชาชีพต่าง ๆ ซึ่งสมาชิกทำงานอยู่ในองค์การภาครัฐ 3) การกำหนดหลักการและคุณค่าเพื่อเป็นแนวทาง

สำหรับรัฐในการยกระดับของการให้บริการที่เป็นไปได้ขั้นสูงสุด และ 4) การสร้างศาสตร์การบริหารเพื่อให้การบริหารงานภาครัฐมีความเป็นกลาง (ประโยชน์ ส่งกลิ่น, 2561: 43)

กรณีสำหรับประเทศไทย ได้มีการกำหนดจริยธรรมในการบริหารรัฐกิจ โดยนำหลักจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ นับตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน แม้ระบบการเมืองการปกครองจะมีความเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่ประเด็นด้านจริยธรรมเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินก็ยังคงคงอยู่เสมอมา

ลักษณะดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การจะทำให้การบริการสาธารณะแก่ประชาชนในรัฐอย่างมีประสิทธิภาพได้นั้น จะต้องให้ความสำคัญกับการมีจริยธรรมในการบริหารรัฐกิจ และส่งผลให้ประเทศต่าง ๆ ได้มีการเสริมสร้างจริยธรรมในการบริหารรัฐกิจ เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทต่าง ๆ ของประเทศตนเอง โดยการกำหนดให้จริยธรรมเป็นกลไกในการส่งเสริมกระบวนการบริหารภาครัฐและเป็นทั้งเป้าหมายหรือผลลัพธ์ในการบริหารงานที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขและความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการบริหารของรัฐ

4. กระบวนทัศน์เกี่ยวกับจริยธรรมสำหรับการบริหารรัฐกิจไทยก่อนปี พ.ศ. 2475

เมื่อได้ทบทวนความเป็นมาของจริยธรรมในการบริหารรัฐกิจของไทยจากงานของ รสคนธ์ รัตนเสริมพงศ์ (2556: 38) ก็พบว่า จริยธรรมในการบริหารรัฐกิจของไทยมีมานานเท่าอายุของรัฐไทยและสังคมไทย แม้ว่าในสมัยโบราณจะยังไม่มีคำบัญญัติคำว่าจริยธรรมขึ้นมาเรียกใช้ ดังปรากฏในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชที่แสดงถึงความศรัทธาในพระพุทธศาสนา การบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่อาณาประชาราษฎร์ การอำนวยการความยุติธรรมโดยไม่เลือกชั้นวรรณะ เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากหลักจริยธรรมในการบริหารรัฐกิจของไทยนั้นส่วนใหญ่มีพื้นฐานมาจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ทั้งในส่วนที่เป็นหลักธรรมสำหรับพระมหากษัตริย์หรือผู้ปกครองแผ่นดินและในส่วนที่เป็นหลักธรรมในการดำเนินชีวิตของประชาชนทั่วไป นอกจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแล้ว พระบรมราชาหรือพระราชนิพนธ์อันเป็นคำสอนของพระมหากษัตริย์อันเป็นที่เคารพของปวงชนชาวไทย ก็เป็นหลักจริยธรรมที่ขุนนาง ข้าราชการ รวมทั้งพสกนิกรปวงชนชาวไทยโดยทั่วไปพร้อมใจเลื่อมใสยึดถือเป็นหลักปฏิบัติในการประพฤติปฏิบัติตนมาโดยตลอด และเมื่อบ้านเมืองเข้าสู่ยุคประชาธิปไตย อุดมการณ์ประชาธิปไตยและแนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน แนวคิดในเรื่องสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของประชาชน แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวคิดเกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะ เป็นต้น ก็ได้เข้ามามีบทบาทในการเป็นกรอบหรือแนวทางในการดำเนินงานในภาครัฐของไทย จนปรากฏออกมาในรูปแบบของกฎหมายกฎระเบียบต่าง ๆ เช่น บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติว่าด้วยมาตรฐานทางจริยธรรม พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และ

วิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน เป็นต้น รวมไปถึงมาตรฐานและประมวลจริยธรรมที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน

หลักจริยธรรมในการบริหารรัฐกิจของไทย ที่สืบเนื่องมาตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน มักขึ้นอยู่กับแต่ละยุคสมัยที่เน้นจริยธรรมให้เด่นตามความต้องการและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เช่น ยุคโบราณเน้นวาจาสัตย์ สมัยขุนนางเน้นความจงรักภักดี สมัยสุโขทัยบ้านเมืองมีความร่มเย็นเป็นสุข ก็จะเน้นเรื่องการทำบุญสุนทาน สมัยอยุธยาตอนต้น โดยเฉพาะสมัยพระเจ้าอู่ทองหรือสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ก็จะเน้นเรื่องความจงรักภักดีและเน้นวาจาสัตย์ก็จะมีพิธีโองการแข่งน้ำหรือถือน้ำพิพัฒน์สัตยา เป็นต้น (ประวัติ พันผาสุก, 2549: 204) พระมหากษัตริย์ไทยจะมีบทบาทสำคัญในการเป็นหลักในการส่งเสริมพัฒนาจริยธรรม โดยทรงเป็นธรรมราชาที่ปกครองแผ่นดินโดยธรรม หมายถึงการปกครองตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยตลอด ถึงแม้จะเป็นในยุคสมัยการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระองค์ก็ทรงประพฤติปฏิบัติตนในกรอบแห่งจารีตประเพณีแห่งราชันติ อันประกอบด้วยหลักธรรมที่สำคัญอย่างน้อย 4 ประการคือ ราชจรรยาวัตรหรือราชสังคหวัตถุ 4 ประการ ทศพิธราชธรรมหรือราชธรรม 10 ประการ จักรวรรดิวัตร 12 ประการ และราชวสตีธรรม 49 ประการ (สถาพร วิชัยรัมย์, 2559: 189)

ราชจรรยาวัตรหรือราชสังคหวัตถุธรรม เป็นหลักจริยธรรมอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของราชบุรุษประกอบด้วยหลักธรรม 4 ประการ ดังนี้ 1) สัสสมณะ คือ ความฉลาดในการบำรุงพืชพันธุ์ธัญญาหาร การบำรุงส่งเสริมเกษตรกรรมเพื่อให้ราชบุรุษพ้นจากความทุกข์ยากและความอดอยาก 2) ปุริสเมระ คือ ความฉลาดในการบำรุงส่งเสริมขุนนางข้าราชการ สนับสนุนคนดี ส่งเสริมขุนนางข้าราชการให้เป็นคนดีและมีความรู้ความสามารถ 3) สัมมาปาสะ คือ การรู้จักผูกคล้องใจราชบุรุษให้ยึดเหนี่ยวน้ำใจเข้าด้วยกันโดยส่งเสริมการทำมาหากิน หรือให้การสนับสนุนส่งเสริมด้านอาชีพ และ 4) วาจาเปยยะ คือ การมีวาจาอันดูดีมีน้ำใจ รู้จักพูดจาปราศรัยด้วยวาจาอันไพเราะ นุ่มนวล สุภาพ อ่อนโยนมีเหตุผลเป็นประโยชน์ทำให้เกิดความเข้าใจอันดีความสามัคคีและความเชื่อถือ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546: 45-46)

ทศพิธราชธรรมหรือราชธรรม 10 ประการ ซึ่งถือเป็นหลักธรรมประจำพระองค์ของพระมหากษัตริย์ พระราชาหรือผู้ปกครองแผ่นดิน ประกอบด้วยหลักธรรม 10 ประการ ดังนี้ 1) ทาน คือ การให้ 2) ศีล คือ การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย 3) บริจาค คือ การเสียสละ 4) อาชวะ คือ ความซื่อตรง 5) มัทวะ คือ ความอ่อนโยน 6) ตปะ คือ การข่มกิเลส 7) อักโกธะ คือ ความไม่โกรธ 8) อวิหิงสา คือ ความไม่เบียดเบียน 9) ขันติ คือ ความอดทน และ 10) อวิโรธนะ คือ ความไม่คลาดจากธรรม (รศณรงค์ รัตนเสริมพงศ์, 2556: 39)

จักรวรรดิวัตร คือ ธรรมอันเป็นพระราชจริยวัตรสำหรับพระราชา พระมหาจักรพรรดิหรือผู้นำของรัฐเป็นหลักเกี่ยวกับการเพิ่มพูนบารมีและสะสมความพร้อมในด้านต่าง ๆ ของบ้านเมือง โดยไม่ประมาทต่อเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้น ประกอบด้วยหลักธรรม 12 ประการ ดังนี้ 1) การอนุเคราะห์ข้าราชการและประชาชน 2) การผูกไมตรีกับประเทศอื่น 3) การอนุเคราะห์พระราชวงศานุวงศ์ 4) การเกื้อกูลพราหมณ์และคฤหิษฐ์ 5) การอนุเคราะห์ประชาชนในชนบท 6) การอุปการะสมณะพราหมณ์ผู้มีศีล 7) การรักษาฝูงเนืองนและสัตว์ทั้งหลายไม่ให้สูญพันธุ์ 8) การห้ามชนทั้งหลายไม่ให้ประพฤติธรรมไปในทางที่ผิด 9) การเลี้ยงดูเจือจานผู้ขัดสนยากไร้ 10) การเข้าใกล้สมณพราหมณ์ เพื่อศึกษาบุญบาปกุศลอกุศล 11) การห้ามจิตไม่ต้องการไปในที่ที่ไม่ควรไป และ 12) การระงับความโลภไม่ให้ประราณา लाभที่ไม่ควรได้ ราชจรรยาวัตรหรือราชสังคหวัตถุ ทศพิธราชธรรมและจักรวรรดิที่ทำได้ อธิบายมาข้างต้นนี้ นอกจากจะเป็นหลักธรรมสำหรับพระมหากษัตริย์แล้ว ก็ยังเป็นหลักธรรมที่ข้าราชการซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารราชการแผ่นดินสามารถนำมาเป็นแนวประพฤติปฏิบัติตนและปฏิบัติงานได้อีกด้วย (รศนธ์ รัตนเสริมพงศ์, 2556: 39)

ราชวสตีธรรม เป็นหลักปฏิบัติราชการมีจำนวน 49 ข้อ ซึ่งเมื่อสรุปแล้วก็จะแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม โดยกลุ่มแรกคือธรรมที่เป็นหลักปฏิบัติต่อพระราชาโดยตรง กลุ่มที่สองคือธรรมที่เกี่ยวกับการควบคุมตนเองและกลุ่มที่สามคือธรรมที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานโดยตรง เช่น 1) เมื่อเข้ารับราชการใหม่ ๆ ยังไม่มีชื่อเสียงและยังมิได้ยศศักดิ์ก็อย่าจก้านเกินพอดีและอย่าขาดกลัวจนเสียราชการ 2) ข้าราชการต้องไม่มั่งง่าย ไม่เลินเล่อเพลอสติ แต่ต้องระมัดระวังให้ต้อยเสมอ ถ้าหัวหน้าทราบความประพฤติ สติปัญญาและความซื่อสัตย์สุจริตแล้วย่อมไว้วางใจและเผยความลับให้ทราบด้วย และ 3) ไม่พึงเห็นแก่หลบซ่อน จนเป็นการแสดงให้เห็นเป็นการเกียจคร้าน (ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด และนิตยา สำเร็จผล, 2559: 20)

พระมหากษัตริย์ของไทยนั้น นอกจากจะส่งประพฤติปฏิบัติพระองค์ตามหลักธรรมและทรงปกครองพสกนิกรโดยธรรมแล้ว ก็ยังทรงสั่งสอนและแนะนำพระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนาง ข้าราชการ ข้าราชการบริพารรวมทั้งราษฎรโดยทั่วไป ให้ประพฤติปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ประกอบกิจการของตนโดยสุจริตด้วยจริยธรรม ในการบริหารรัฐกิจหรือบริหารราชการของไทย จึงมีพื้นฐานมาจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนาและพระบรมราโชวาทของพระมหากษัตริย์เป็นหลัก ซึ่งพระบรมราโชวาทหรือคำสอนของพระมหากษัตริย์ตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์ที่ทรงเป็นเสาหลักในการบริหารบ้านเมืองในอดีต มีปรากฏในพระราชนิพนธ์ พระราชบัญญัติจดหมายเหตุ หนังสือราชการและอื่น ๆ เป็นจำนวนมาก

พฤติกรรมของการบริหารรัฐกิจไทยก่อนปี 2475 จะเห็นว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็น “นาย” ของข้าราชการ และยังเป็น “ศูนย์รวม” ตลอดจนเป็นผู้กำหนดหลักการในการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการทั้งปวง นอกจากนี้ข้าราชการซึ่งก็คือผู้ทำงานให้พระราชาหรือ

พระเจ้าแผ่นดิน ยังต้องมีคุณสมบัติที่เพียบพร้อมไปด้วยคุณธรรมในการเป็นข้าราชการบริหารในพระองค์ คุณสมบัติดังปรากฏในพระราชกำหนดเก่า จ.ศ. 1117 (พ.ศ. 2288) ซึ่งรวมอยู่ในหนังสือกฎหมายตราสามดวง (กรมเล ท่องธรรมชาติ และพระศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2551: 42) ที่ได้กำหนดว่าผู้ที่จะได้เป็นข้าราชการมีตำแหน่งเป็น พระ หลวง ขุน หมื่น ผู้รักษาเมือง ผู้รั้งกรรมการ โดยจะต้องประกอบด้วยวุฒิ 4 ประการคือ 1) ชาติวุฒิ คือ ผู้ที่มีตระกูลเป็นอัศรมหาเสนาบดี สืบ ๆ กันมา 2) วัยวุฒิ คือ ผู้มีอายุ 31 ปีขึ้นไป 3) คุณวุฒิ คือ ผู้มีความรู้ฝ่ายทหารและพลเรือนมีความชำนาญชำนาญ และ 4) ปัญญาวุฒิ คือ ผู้จำเริญด้วยปัญญาฉลาดและคิดอ่านให้ชอบด้วย นอกจากนี้ ยังต้องประกอบด้วยอริยธรรมคือความเป็นใหญ่ด้านคุณธรรมจริยธรรม 4 ประการคือ 1) ฉันทาธิปไตย คือ เมื่อพระมหากษัตริย์ต้องพระราชประสงค์สิ่งใดผู้นั้นนำสิ่งนั้นมาทูลถวาย 2) วิริยาธิปไตย คือ ประกอบด้วยความเพียรในราชการมิได้ขาด 3) จิตาธิปไตย คือ มีน้ำใจกล้าแข็งในการรณรงค์สงคราม และ 4) วิมังสาธิปไตย คือ ฉลาดในการพิพากษาความและอุบายในรัชกาลต่าง ๆ

นอกจากนี้ การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักรัฐกิจไทยในอดีต ยังปรากฏในบทพระราชนิพนธ์และวรรณคดีแต่ละยุคสมัย เช่น (กรมเล ท่องธรรมชาติ และพระศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2551: 49-50)

บทพระราชนิพนธ์รามเกียรติ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกตอนกฤณกรรม จะสิ้นชีวิตได้เรียกพิเภกมาพบและสอนว่า

“ซึ่งเจ้าจะทำราชการ	ได้เปื้องบาทมลายพระทรงศร
สิ่งใดอย่าให้อานาทร	ผ่อนตามฤทัยพระทรงฤทธิ
ต้องอุตส่าห์เอาใจให้ท่านชอบ	จงรู้รอบหน้าหลังระหว่างผิ
จึงจะถือว่าดีมีความคิด	ญาตมิตรจะได้พึงอนุชา”

หรือในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน มีบทเสภาตอนหนึ่งที่นางทองประศรีได้สั่งสอนพลายแก้วก่อนจะเข้ารับราชการในตอนหนึ่งว่า

“โบราณว่าเป็นข้าจอมกษัตริย์	ราชสวัสดิ์ต้องเพียรเรียนรักษา
ท่านกำหนดจดไว้ในตำรา	มีมาแต่โบราณช้านานครัน
หนึ่งวิชาสามารถมีอย่างไร	ไม่ปิดไว้ให้ท่านทราบทุกสิ่งสรรพ
หนึ่งกล้าหาญทำการถวายนั้น	มุ่งมั่นจนสำเร็จเจตนา
หนึ่งมิได้ประมาทราชกิจ	ชอบผิดตรึกตรองหมั่นศึกษา
หนึ่งสัตย์ซื่อถือธรรมจรรยา	เหมือนสมาทานศีลไว้มั่นคง
หนึ่งเสียมเจียมตัวไม่กำเริบ	เอื้อนเอิบหยิ่งเย่อเพ้อหลง
หนึ่งอยู่ใกล้ชิดติดพระองค์	ไม่ทำเทียมด้วยทะนงพระกรุณา
หนึ่งไซ้ไม่ร่วมราชอาสน์	ด้วยอุบาทว์จัญไรเป็นหนักหนา

หนึ่งเข้าเฝ้าสังเกตซึ่งกิจจา	ไม่ไกลไกลไปกว่าสมควรการ
หนึ่งผู้หญิงชาวในไม่พันพัว	เล่นหัวผู้รักสมัครสมาน
หนึ่งสวามีรักใคร่รักใคร่ในภูบาล	จึงถูกรื้อทันทานไม่ตอบแทน”

หลักจริยธรรมที่ปรากฏดังกล่าวแสดงถึงอุดมการณ์ในการรับใช้ชาติผ่านบทละครอันเป็นศิลปะการปลูกฝังจิตสำนึกของข้าราชการในพระองค์ ในยุคนั้นที่ยังไม่มีกฎระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติเหมือนในยุคหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 อันแสดงถึงอุดมการณ์ของข้าราชการจะต้องมีคุณธรรมจริยธรรม มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความเคารพตนเอง ต่อหน้าที่ มีความสงบเสงี่ยมเจียมตน ไม่หลงทะนงตนและจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ นอกจากนี้ ยังปรากฏในพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในหลักราชการมี 10 ประการ คือ 1) ความสามารถ ทำการงานให้เป็นผลสำเร็จได้ดียิ่งกว่าผู้ที่มีโอกาสเท่า ๆ กัน 2) ความเพียรกล้าหาญไม่ย่อท้อต่อความยากและบากบั่นเพื่อจะข้ามความขัดแย้งให้จงได้ 3) ความไหวพริบ รู้จักสังเกตและปฏิบัติตามควรโดยไม่ต้องมีใครเตือน 4) ความรู้เท่าถึงการ รู้จักปฏิบัติการให้เหมาะสมด้วยประการทั้งปวง 5) ความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ ตั้งใจกระทำกิจการซึ่งได้รับมอบให้เป็นหน้าที่ของตนโดยสุจริต 6) ความซื่อตรงต่อคนทั่วไปประพฤติซื่อตรงต่อคนทั่วไปรักษาคำมั่นให้เป็นคนเชื่อถือได้ 7) ความรู้จักนัยสยตนเรียนรู้ซึ่งกันและกันเพื่อจะวางตัวให้ถูกและเข้ากับบุคคลอื่นได้ดี 8) ความรู้จัก ผ่อนผันผ่อนผันได้บ้างตามสมควรแก่เหตุ 9) ความมีหลักฐานมีบ้านเรือนครอบครัวที่มั่นคงและตั้งตนไว้ชอบ และ 10) ความจงรักภักดีความยอมสละตนเพื่อประโยชน์แห่งท่าน (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2527: 17-18; รสคนธ์ รัตนเสริมพงศ์, 2556: 40) จะเห็นได้ว่าคุณธรรม 10 ประการในพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะมีความแตกต่างไปจากคุณธรรมจริยธรรมที่ปรากฏก่อนหน้านี้ที่ได้ขยายขอบเขตของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของการบริหารรัฐกิจที่ได้กำหนดพฤติกรรมที่เน้น 3 ด้าน คือ ด้านจริยธรรมต่อตนเอง ด้านจริยธรรมต่อหน้าที่ จริยธรรมต่อบุคคลทั่วไป และด้านจริยธรรมต่อพระมหากษัตริย์ อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่และความจงรักภักดีต่อสถาบัน

5. กระบวนทัศน์เกี่ยวกับจริยธรรมสำหรับการบริหารรัฐกิจไทย ภายใต้บริบทการเมืองในระบอบประชาธิปไตย (หลังปี พ.ศ. 2475)

สมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการตราพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนขึ้นใน พ.ศ. 2471 โดยในกฎหมายฉบับนี้ได้มีการบัญญัติวินัยของข้าราชการไว้เป็นกรอบในการปฏิบัติตน และปฏิบัติงานของข้าราชการพลเรือนที่ปรากฏในคำปรารภในพระราชบัญญัตินี้ว่า โดยมีพระราชประสงค์จะทรงวางระเบียบข้าราชการพลเรือนให้เป็นไปในทางเลือกสรรผู้มีความรู้ความสามารถเข้ารับราชการเป็นอาชีพ ไม่มีกัณฑ์

ด้วยการแสวงหาผลประโยชน์ในทางอื่น ส่วนฝ่ายข้าราชการก็ได้รับผลประโยชน์ยิ่งขึ้น เนื่องจากความสละพร้อมด้วยข้าราชการ ซึ่งมีความสามารถและรอบรู้ในวิถีและอุบายของราชการกับทั้งหน้าที่และวินัยอันตนพึงรักษาเป็นนิจกาล และเมื่อมีการตราพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนขึ้นใหม่ในปี พ.ศ. 2518 และ พ.ศ. 2535 และปัจจุบัน พ.ศ. 2551 ก็ยังคงใช้วินัยเป็นกลไกสำคัญในการกำหนดกรอบความประพฤติและแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ที่ถูกต้องเหมาะสมของข้าราชการ ซึ่งอาจพิจารณาได้ว่าจริยธรรมในการบริหารราชการได้ถูกกำหนดไว้ในรูปของวินัยราชการ โดยมีข้อปฏิบัติและข้อห้าม ดังตัวอย่างจากบทบัญญัติในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 ดังนี้

มาตรา 82 กำหนดให้ข้าราชการพลเรือนสามัญต้องกระทำการอันเป็นข้อปฏิบัติ เช่น ข้าราชการต้องปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เทียงธรรม ต้องอุทิศเวลาของตนให้แก่ราชการ จะละทิ้งหรือทอดทิ้งหน้าที่ราชการมิได้ ต้องสุภาพเรียบร้อย รักษาความสามัคคีและต้องช่วยเหลือในการปฏิบัติราชการระหว่างข้าราชการด้วยกันและผู้ร่วมปฏิบัติราชการ ต้องรักษาชื่อเสียงของตนและรักษาเกียรติศักดิ์ของตำแหน่งหน้าที่ราชการมิให้เสื่อมเสีย เป็นต้น

มาตรา 83 ได้กำหนดให้ข้าราชการต้องไม่กระทำการอันเป็นข้อห้าม เช่น ไม่รายงานเท็จต่อผู้บังคับบัญชา ไม่อาศัยหรือยอมให้ผู้อื่นอาศัยตำแหน่งหน้าที่ราชการของตนหาประโยชน์ให้แก่ตนเองหรือผู้อื่น ไม่ประมาทเลินเล่อในหน้าที่ราชการ ไม่กระทำการอันเป็นการกลั่นแกล้ง กดขี่หรือข่มเหงกันในการปฏิบัติราชการ ไม่ดูหมิ่นเหยียดหยาม กดขี่หรือข่มเหงประชาชนผู้ติดต่อราชการ เป็นต้น

จากข้อปฏิบัติและข้อห้ามดังกล่าว ปรากฏในหมวด 6 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 ที่ว่าด้วยวินัยและการรักษาวินัย ซึ่งหากข้าราชการพลเรือนสามัญปฏิบัติไม่ตามหรือฝ่าฝืนข้อห้าม นับได้ว่าผู้นั้นเป็นผู้กระทำผิดวินัยและจะได้รับการพิจารณาถูกลงโทษตามสถาน

นอกจากนี้ คณะกรรมการข้าราชการพลเรือนก็ยังได้ประกาศข้อบังคับว่าด้วยจรรยาบรรณของข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2537 ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ข้าราชการพลเรือนมีความประพฤติดีสำนึกในหน้าที่ สามารถประสานงานกับทุกฝ่าย ตลอดจนปฏิบัติหน้าที่ราชการได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

อนึ่ง จรรยาบรรณเป็นประมวลหลักความประพฤติอันเหมาะสมของบุคคลในแต่ละกลุ่มอาชีพที่แต่ละสาขาวิชาชีพกำหนดขึ้น เพื่อให้ผู้ประกอบอาชีพนั้น ๆ ยึดถือเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติตน ทั้งนี้เพื่อรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณชื่อเสียงและฐานะของตน เช่น จรรยาบรรณครู จรรยาบรรณแพทย์ เป็นต้น (สถาพร วิชัยรัมย์, 2559: 76) ในกรณีของ

ข้าราชการพลเรือนก็เช่นเดียวกัน ดังปรากฏในวรรคแรกของข้อบังคับ ก.พ. ว่าด้วยจรรยาบรรณของข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2537 ว่า “จึงสมควรให้มีข้อบังคับ ก.พ. ว่าด้วยจรรยาบรรณของข้าราชการพลเรือนไว้เป็นประมวลความประพฤติเพื่อรักษาไว้ซึ่งศักดิ์ศรีและส่งเสริมชื่อเสียงเกียรติคุณเกียรติฐานะของข้าราชการพลเรือนอันจะยังผลให้ผู้ประพฤติเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาและยกย่องของบุคคลทั่วไป”

จรรยาบรรณของข้าราชการพลเรือนตามข้อบังคับ ก.พ. ว่าด้วยจรรยาบรรณของข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2537 ประกอบด้วยจรรยาบรรณ 4 กลุ่มดังนี้

กลุ่มที่ 1 จรรยาบรรณต่อตนเอง ได้แก่ การมีศีลธรรมอันดี ประพฤติตนเหมาะสมกับการเป็นข้าราชการในวิชาชีพ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ ไม่แสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ ปฏิบัติตามจรรยาวิชาชีพมีทัศนคติที่ดีและพัฒนาตนเองให้มีคุณธรรมจริยธรรม รวมทั้งเพิ่มพูนความรู้ความสามารถและทักษะในการทำงานเพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ราชการมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

กลุ่มที่ 2 จรรยาบรรณต่อหน่วยงาน ได้แก่ การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุจริตเสมอภาคและปราศจากอคติ ปฏิบัติหน้าที่เต็มกำลังความสามารถ รอบคอบ รวดเร็ว ขยันหมั่นเพียร ถูกต้องสมเหตุสมผล คำนึงถึงประโยชน์ของทางราชการและประชาชน ตรงต่อเวลาและใช้เวลาราชการให้เป็นประโยชน์ต่อราชการอย่างเต็มที่ ดูแลรักษาและใช้ทรัพยากรของทางราชการอย่างประหยัดคุ้มค่า ระมัดระวังมิให้สูญหายหรือสิ้นเปลือง

กลุ่มที่ 3 จรรยาบรรณต่อผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน ได้แก่ การมีความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน การดูแลเอาใจใส่ผู้ใต้บังคับบัญชา รับฟังความคิดเห็นและปกครองด้วยหลักการและเหตุผลช่วยเหลือเกื้อกูลข้าราชการด้วยกันในทางที่ชอบ สนับสนุนให้เกิดความสามัคคี ปฏิบัติต่อผู้ร่วมงานด้วยความสุภาพ มีน้ำใจ มีมนุษยสัมพันธ์ และไม่นำผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตน

กลุ่มที่ 4 จรรยาบรรณต่อประชาชนและสังคม ได้แก่ การให้บริการประชาชนอย่างเต็มกำลังความสามารถด้วยความเป็นธรรม เอื้อเฟื้อ มีน้ำใจใช้กิริยาวาจาสุภาพอ่อนโยน ประพฤติตนให้เป็นที่เชื่อถือของบุคคลทั่วไป ไม่รับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดซึ่งมีมูลค่าเกินปกติวิสัยที่จะให้แก่กันโดยเสน่หาจากผู้มาติดต่อราชการ หรือผู้ซึ่งอาจได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติหน้าที่ราชการนั้น

ในปี พ.ศ. 2552 สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน ในฐานะองค์กรกลางในการบริหารงานบุคคลของข้าราชการพลเรือน ได้จัดทำประมวลจริยธรรมข้าราชการพลเรือนขึ้น โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีเพื่อใช้เป็นมาตรฐานกลางในด้านจริยธรรมของข้าราชการพลเรือน ซึ่งเนื้อหาของประมวลจริยธรรมข้าราชการพลเรือนอยู่บนค่านิยม

พื้นฐาน ค่านิยมหลักของมาตรฐานจริยธรรมสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่กำหนดโดยสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน ทั้งนี้ในปัจจุบันหน่วยงานในภาครัฐของไทยส่วนใหญ่ได้ใช้ประมวลจริยธรรมข้าราชการพลเรือนฉบับนี้เป็นมาตรฐานด้านจริยธรรม เช่นองค์กรต่าง ๆ ยกเว้นกระทรวงกลาโหม (ซึ่งเป็นบุคลากรที่เป็นข้าราชการทหาร และได้มีการประกาศระเบียบกระทรวงกลาโหมว่าด้วยประมวลจริยธรรม พ.ศ. 2551 บังคับใช้เป็นมาตรฐานจริยธรรม) ส่วนราชการต่างๆ ในสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี ส่วนราชการที่ไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีกระทรวงบางแห่ง เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน รวมทั้งสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งเป็นองค์กรอื่นตามรัฐธรรมนูญ ในการศึกษาจริยธรรมในการบริหารราชการไทย จึงอาจพิจารณาได้จากประมวลจริยธรรมข้าราชการพลเรือนฉบับนี้เป็นหลัก

เนื้อหาของประมวลจริยธรรมข้าราชการพลเรือน นอกจากจะกำหนดจริยธรรมข้าราชการพลเรือนแล้วยังได้กำหนดกลไกและระบบการบังคับใช้ประมวลจริยธรรมไว้ด้วย โดยกำหนดให้ ก.พ. มีหน้าที่ในการควบคุมกำกับให้มีการปฏิบัติตามประมวลจริยธรรมอย่างทั่วถึงและจริงจัง และให้ ก.พ. โดยข้อเสนอของหัวหน้าส่วนราชการ แต่งตั้งคณะกรรมการจริยธรรมประจำส่วนราชการขึ้น เพื่อควบคุมกำกับให้มีการปฏิบัติตามประมวลจริยธรรมนี้ รวมทั้งให้จัดตั้งกลุ่มงานคุ้มครองจริยธรรมขึ้นในทุกส่วนราชการ เพื่อทำหน้าที่คุ้มครองจริยธรรมตามประมวลจริยธรรมนี้ โดยให้เป็นกลุ่มงานอิสระที่ขึ้นตรงต่อหัวหน้าส่วนราชการ นอกจากนี้ ยังได้กำหนดให้การฝ่าฝืนจริยธรรมตามประมวลจริยธรรมนี้เป็นความผิดวินัยตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยพนักงานราชการ พ.ศ. 2547 หรือระเบียบกระทรวงการคลัง ว่าด้วยลูกจ้างประจำส่วนราชการ พ.ศ. 2537 แล้วแต่กรณีด้วย (รศนธ รัตนเสริมพงศ์, 2556: 45)

ในส่วนของจริยธรรมข้าราชการพลเรือน ตามประมวลจริยธรรมข้าราชการพลเรือนฉบับนี้ ได้มีการบัญญัติไว้ในหมวด 2 ว่าด้วยจริยธรรมข้าราชการพลเรือน โดยกำหนดจริยธรรมข้าราชการพลเรือนรวม 10 ประการซึ่งมีเนื้อหาสาระและพฤติกรรมในการวางตน ดังนี้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2552: 73-86)

1. ข้าราชการต้องยึดมั่นในจริยธรรมและยืนหยัดกระทำในสิ่งที่ถูกต้องและเป็นธรรม โดยมีพฤติกรรมในการวางตน เช่น ปฏิบัติตามประมวลจริยธรรมอย่างตรงไปตรงมา เป็นต้น
2. ข้าราชการต้องมีจิตสำนึกที่ดีและความรับผิดชอบต่อหน้าที่ เสียสละปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรวดเร็วโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้ โดยมีพฤติกรรมในการวางตน เช่น อุทิศตนให้กับการปฏิบัติงานในหน้าที่ด้วยความรอบคอบ และเต็มกำลังความสามารถ ปฏิบัติในวิชาชีพตรงไปตรงมาปราศจากอคติส่วนตน เป็นต้น

3. ข้าราชการต้องแยกเรื่องส่วนตัวออกจากตำแหน่งหน้าที่ และยึดถือประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติเหนือกว่าประโยชน์ส่วนตน โดยมีพฤติกรรมในการวางตน เช่น ไม่นำความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีที่ตนมีต่อบุคคลอื่น มาประกอบการใช้ดุลพินิจให้เป็นคุณ หรือเป็นโทษแก่บุคคลนั้น ไม่ใช่เวลาราชการ เงิน ทรัพย์สิน บุคลากร บริการหรือสิ่งอำนวยความสะดวกของทางราชการไปเพื่อประโยชน์ส่วนตัวของตนเองหรือผู้อื่น เป็นต้น

4. ข้าราชการต้องละเว้นจากการแสวงประโยชน์ที่มีชอบ โดยอาศัยตำแหน่งหน้าที่ และไม่กระทำการอันเป็นการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวม โดยมีพฤติกรรมในการวางตน เช่น ไม่ใช่ตำแหน่ง หรือกระทำการที่เป็นคุณ หรือเป็นโทษแก่บุคคลใดเพราะมีอคติ เป็นต้น

5. ข้าราชการต้องเคารพและปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายอย่างตรงไปตรงมา โดยมีพฤติกรรมในการวางตน เช่น ไม่ละเมิดรัฐธรรมนูญ กฎหมาย กฎหรือข้อบังคับ ไม่เลียงกฎหมาย ใช้หรือแนะนำให้ใช้ช่องว่างของกฎหมายที่อยู่ในความรับผิดชอบของตนเพื่อประโยชน์ของตนหรือผู้อื่น เป็นต้น

6. ข้าราชการต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเที่ยงธรรม เป็นกลางทางการเมือง ให้บริการแก่ประชาชนโดยมีอัธยาศัยที่ดีและไม่เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม โดยมีพฤติกรรมในการวางตน เช่น ให้บริการและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนโดยมีอัธยาศัยที่ดี ปราศจากอคติ ไม่เอื้อประโยชน์เป็นพิเศษให้แก่ญาติพี่น้อง พรรคพวก เพื่อนฝูงหรือผู้มีบุญคุณและต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเที่ยงธรรมไม่เห็นแก่หน้าผู้ใด เป็นต้น

7. ข้าราชการต้องปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยข้อมูลข่าวสารของทางราชการ อย่างเคร่งครัดและรวดเร็ว ไม่ถ่วงเวลาให้เนิ่นช้า และใช้ข้อมูลข่าวสารที่ได้มาจากการดำเนินงานเพื่อการในหน้าที่ และให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนอย่างครบถ้วนถูกต้องทันการณ์และไม่บิดเบือนข้อเท็จจริง

8. ข้าราชการต้องมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน รักษาคุณภาพและมาตรฐานแห่งวิชาชีพโดยเคร่งครัด โดยมีพฤติกรรมในการวางตน เช่น ปฏิบัติงานโดยมุ่งประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงานให้เกิดผลดีที่สุดจนเต็มกำลังความสามารถ เป็นต้น

9. ข้าราชการต้องยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยมีพฤติกรรมในการวางตน เช่น ไม่แสดงการต่อต้านการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และไม่ละเมิดองค์พระมหากษัตริย์ พระราชินี และพระรัชทายาทไม่ว่าทางกายหรือทางวาจา

10. ข้าราชการต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำรงตนรักษาชื่อเสียงและภาพลักษณ์ของข้าราชการโดยรวม โดยมีพฤติกรรมในการวางตน เช่น ไม่ละเมิดหลักสำคัญ

ทางศีลธรรม ศาสนา และประเพณี โดยสนับสนุนส่งเสริมและยกย่องผู้ได้บังคับบัญชาที่มีความซื่อสัตย์มีผลงานดีเด่นมีความรู้ความสามารถและขยันขันแข็ง เป็นต้น

ประมวลจริยธรรมดังกล่าวเป็นการวางระบบพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ นอกจากนี้แล้ว ยังมีพระราชบัญญัติมาตรฐานจริยธรรมที่ได้ประกาศใช้เมื่อวันที่ 15 เมษายน 2562 เพื่อให้ข้าราชการ พนักงาน ลูกจ้างหรือผู้ปฏิบัติงานอื่นในหน่วยงานของรัฐได้นำไปปฏิบัติเพื่อเป็นหลักเกณฑ์การประพฤติอย่างมีคุณธรรม ซึ่งประกอบด้วย 1) ยึดมั่นในสถาบันหลักของประเทศ อันได้แก่ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข 2) ซื่อสัตย์สุจริต มีจิตสำนึกที่ดีและรับผิดชอบต่อหน้าที่ 3) กล้าตัดสินใจและกระทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม 4) คิดถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว และมีจิตสาธารณะ 5) มุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน 6) ปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นธรรมและไม่เลือกปฏิบัติ และ 7) ดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดีและรักษาภาพลักษณ์ของทางราชการ มาตรฐานจริยธรรมดังกล่าวมุ่งให้เจ้าหน้าที่รัฐได้ดำรงตนอยู่ในกรอบของการประพฤติตนเอง ให้มีภาพลักษณ์ที่ดี มีจิตสำนึกในการให้บริการประชาชนและความรับผิดชอบต่องาน อันเป็นการมุ่งประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน รวมทั้งแสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันอันเป็นเสาหลักของประเทศ ได้แก่ ชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์

6. สรุป

กระบวนการที่เกี่ยวกับจริยธรรมในการบริหารรัฐกิจ ซึ่งสะท้อนออกมาในแต่ละยุคสมัย จะพบว่ามีการฐานมาจากหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยในยุคก่อนปี พ.ศ. 2475 แม้จะมีระบบการเมืองการปกครองของแต่ละช่วงสมัยแตกต่างกัน เช่น ในยุคสมัยสุโขทัยวัฒนธรรมการเมืองจะมีลักษณะพ่อปกครองลูก ในสมัยอยุธยาจะเป็นแบบนายปกครองบ่าว และเรื่อยมาจนถึงช่วงกรุงรัตนโกสินทร์ก็ตาม กระบวนการทางจริยธรรมก็จะมีกรอบเป็นหลักประเพณีที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) จริยธรรมที่เป็นหลักประเพณีสำหรับตนเอง เพื่อเป็นประโยชน์แห่งการสร้างที่น่าเชื่อถือศรัทธา น่าเลื่อมใสและความไว้วางใจ จริยธรรมก็จะสะท้อนภาพความซื่อสัตย์ สุจริต ความจงรักภักดี 2) กระบวนการทางจริยธรรมที่เป็นหลักในการสร้างมนุษยสัมพันธ์ต่อผู้อื่น ทั้งผู้ร่วมงานและประชาชน เพื่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีระหว่างกัน รวมทั้งประสิทธิภาพของให้บริการแก่ประชาชน เช่น ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความอ่อนโยน การสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน เป็นต้น และ 3) กระบวนการทางจริยธรรมที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานที่เองรับผิดชอบ ทั้งในเรื่องการชวนช่วยในงานที่รับผิดชอบ การมีความเพียรพยายามให้การทำงานบรรลุความสำเร็จ เป็นต้น ซึ่งกระบวนการทางจริยธรรมก่อนปี พ.ศ. 2475 จะเป็นการนำเอาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา พระบรมราชาบาท พระบรมราชโองการ จารัตประเพณี มาเป็นหลักประเพณีปฏิบัติ

กระบวนการทัศน์ทางจริยธรรมในการบริหารรัฐกิจ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ซึ่งประเทศไทยมีระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งนอกจากจะได้นำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา พระบรมราโชวาท พระบรมราชโองการ และจารีตประเพณี มาเป็นหลักประพฤติปฏิบัติแล้ว กระบวนการทัศน์ทางจริยธรรมในการบริหารรัฐกิจไทย ยังมีการกำหนดกรอบในด้านกฎหมาย ระเบียบ จรรยาบรรณ ประมวลจริยธรรม ค่านิยมที่สร้างสรรค์ของเจ้าหน้าที่รัฐ รวมทั้งยังมีพระราชบัญญัติมาตรฐานจริยธรรม ซึ่งสะท้อนกรอบทางจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับข้อที่พึงประพฤติ และข้อบังคับให้ปฏิบัติ หากฝ่าฝืนหรือละเมิดก็อาจมีบทลงโทษตามสมควรแก่ความผิด นับได้ว่าแนวปฏิบัติที่ดีสำหรับการบริหารรัฐกิจไทยโดยอาศัยกระบวนการทัศน์เชิงจริยธรรม จึงเป็นทั้งการสร้างระบบการบริหารรัฐกิจและพฤติกรรมในการวางตน วางบทบาทของนักรัฐกิจให้มีพฤติกรรมในการปฏิบัติงานอย่างมีอาชีพ ประพฤติตนอยู่ในกรอบของความดีอันจะส่งผลให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กรมเล ท้องธรรมชาติ และพรรคดี ผ่องแผ้ว. (2551). **ข้าราชการไทย ความสำนึกและอุดมการณ์**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดิน ปรชัญญฤทธิ์. (2528). **รัฐประศาสนศาสตร์เปรียบเทียบ**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ประมวลจริยธรรมข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2552. (2552). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่มที่ 126 ตอนพิเศษ 162 ง, 5 พฤศจิกายน 2552.
- ประโยชน์ ส่งกลิ่น. (2561). แนวคิดเชิงจริยธรรมในการบริหารรัฐกิจ: การเปลี่ยนแปลงของแนวคิดเชิงจริยธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน. **วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง**, 7(2), 34-66.
- ประวัติ พันผาสุก. (2549). **คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2527). **หลักราชการ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2546). **ธรรมานุญชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ 27. กรุงเทพฯ: มหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551. (2551). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่มที่ 125 ตอนที่ 22 ก, 25 มกราคม 2551.
- พระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรม พ.ศ. 2562. (2562). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่มที่ 136 ตอนที่ 50 ก, 15 เมษายน 2562.
- รสคนธ์ รัตนเสริมพงศ์. (2556). **จริยธรรมในการบริหาร ในความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหาร (หน่วยที่ 15)**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช.

- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2545). **การบริหารเมืองหลวงและการบริหารท้องถิ่น: สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่นและไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โพเพช.
- ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด และนิตยา สำเร็จผล. (2559). **จริยธรรมในวิชาชีพข้าราชการพลเรือน**. นครปฐม: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สถาพร วิชัยรัมย์. (2559). **จริยธรรมสำหรับนักบริหาร**. บุรีรัมย์: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- อุทัย หิรัญโต. (2526). **สารานุกรมศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- Bernstien, S. J. and Hara, P. O. (2979). **Public Administration: Organization, People and Public Policy**. New York: Harper and Row.
- Hejka-Ekin, A. (2001). **Ethic in In-service Training**. In Cooper, T. L. Handbook of Administrative Ethics. New York: Marcel Dekker, Inc.

การพัฒนาตนเองตามหลักสติปัฏฐาน 4 The Self-Development according to the Four Foundations of Mindfulness

พระจิรศักดิ์ เทวธมโม (ลิมวัน)

Phra Chirasak Tewathommo (Limwan)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Ratchasima Campus

E-mail: jeerasuk02@gmail.com

ได้รับบทความ: 2 มิถุนายน 2563; แก้ไขบทความ: 12 กันยายน 2563; ตอรับตีพิมพ์: 12 กันยายน 2563

Received: June 2, 2020; Revised: September 12, 2020; Accepted: September 12, 2020

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาสติปัฏฐาน 4 ตามหลักพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาการพัฒนาตนเองตามหลักสติปัฏฐาน 4 สติปัฏฐาน คือ การระลึกรู้เข้าไปตั้งไว้ในกองรูป เวทนา จิต และสภาวะธรรม หรือ การระลึกรู้อย่างมั่นคง ในกองรูป เวทนา จิต และสภาวะธรรม การตั้งสติสัมปชัญญะเพียรพิจารณากาย เวทนา จิตและธรรมเพื่อกำจัดความทุกข์ทั้งปวง การเจริญสติปัฏฐานในการปฏิบัติกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ได้แสดงการปฏิบัติที่มีสติเป็นไปในกายที่เป็นไปในหมวดของอริยาบททั้ง 4 ประการ คือ การเดิน การยืน การนั่ง และการนอน เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน การกำหนดรู้เวทนา เสวยสุขเวทนา ย่อมรู้ชัดว่าเสวยสุขเวทนาอยู่ จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน การกำหนดอาการของจิตที่มีธรรมชาติรับรู้อารมณ์ การใส่ใจในอารมณ์ เหล่านั้นด้วยการกำหนดรู้เท่าทันอาการของจิต ธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน การมีสติเข้าไปกำหนดรู้สภาวะธรรมเนื่อง ๆ ซึ่งธรรม 5 หมวด คือ นิรวณ 5 ขันธ์ 5 อายตนะ 12 โพชฌงค์ 7 อริยสัจ 4

หลักการพัฒนาตน 4 ประการ มี 1) หลักการกระทำ คือ มุ่งทำให้สำเร็จด้วยความเพียรพยายาม 2) หลักการศึกษาพัฒนาตน คือ ต้องถือเป็นหน้าที่โดยมีจิตสำนึกที่จะฝึกตนให้ก้าวหน้าต่อไปในการทำกุศลกรรมต่าง ๆ ที่จะให้ชีวิตและสังคมดียิ่งขึ้น นี้เรียกว่าหลักไตรสิกขา 3) หลักไม่ประมาท ในการที่จะทำอะไร ๆ ด้วยความเพียร 4) หลักพึ่งตนได้ ซึ่งทำให้มีอิสรภาพ เมื่อเราทำได้ด้วยตนเองเราก็พึ่งตนได้

การพัฒนาตนเองตามหลักสติปัฏฐาน 4 พอสรุปได้ดังนี้ การปฏิบัติกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน นำเอาหลักการกระทำทำให้สำเร็จด้วยความเพียรพยายาม เวทนานุปัสสนาสติ

ปฏิฐาน กับหลักการศึกษาค้นคว้า ต้องถือเป็นหน้าที่โดยมีจิตสำนึกที่จะฝึกตนให้ก้าวหน้า
อยู่ตลอดเวลา จิตตานุสสติปฏิฐาน กับหลักไม่ประมาท ฌมมานุสสติปฏิฐาน
กับหลักฟังตนได้ มีอิสรภาพ

ความสำคัญ: การพัฒนา, สติปฏิฐาน 4

Abstract

This academic article has the objective of 2 aspects are 1) to study about Satipatthana 4 in accordance with Buddhism, 2) to study about self-development by Satipatthana 4 in other words realizing form of visible object, sensation, mind and natural condition or depth realizing visible object, sensation, mind and natural condition. Consciousness to consider visible object, sensation, mind and natural condition to be free from all suffering. Practicing Sittipatthana that mindfulness as regards the body is demonstrate of practicing with consciousness by 4 postures as following walk, stand, sit and lay down. Mindfulness as regards feelings is focus on sensation, take such feeling. Mindfulness as regards thoughts is focus on the natural mind, realize the feeling and knowingly such feeling. The contemplation of mind-object, it is focus on natural condition including 5 categories are 5 obstacles, 5 Aggregates, 12 Bases, 7 Factors of Enlightenment and 4 Noble Truths.

Self-development has 4 aspects are 1) acting means focus on achieving with own perseverance, 2) self-development means must be regarded as a duty with consciousness to train oneself to progress in various charitable acts that will make a better life and good society it called Threefold Training, 3) Act with caution means do any acts by perseverance and 4) Self-sufficient means make freedom when achieve become an independent.

Self-development in accordance with Satipatthana 4 can concluding as follows; contemplation of the body focus on perseverance, contemplation of sensation focus on as a duty with consciousness to train oneself to progress in various charitable acts, contemplation of mind focus on the act with caution, and contemplation of mind-object focus on self-sufficient and to be free.

Keywords: Development, Satipatthana 4

1. บทนำ

เมื่อจะกล่าวถึงสังคมในยุคปัจจุบันนี้ในสายตาหลาย ๆ คน จะมองเป็นสังคมที่วุ่นวาย ไม่ว่าจะเป็นในแง่วัฒนธรรมที่ดั่งาม การเอื้ออาทรของสังคม คนในยุคสังคมปัจจุบันมีปัญหาหลาย ๆ อย่าง จึงทำให้เป็นอย่างที่เราเห็นกันในยุคปัจจุบัน ผู้เขียนจึงได้นำหลักการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา มาปรับใช้กับสังคมในยุคปัจจุบัน ถ้าคนในสังคมปัจจุบันสามารถนำหลักสติปัฏฐาน 4 ได้แก่ กาย เวทนา จิต ธรรม มาพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา จะทำให้มีแต่ความเจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ไป หลักการปฏิบัติหรือการพัฒนาตนเองตามหลักสติปัฏฐาน 4 นั้นสามารถจับเป็นคู่ ๆ ได้อย่างนี้ คือ กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน นำเอาหลักการกระทำการให้สำเร็จด้วยความเพียรพยายามในตนเอง เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน กับหลักการศึกษาพัฒนาตนเอง ต้องถือเป็นหน้าที่โดยมีจิตสำนึกที่จะฝึกตนให้ก้าวหน้าอยู่ตลอดเวลา จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน กับหลักไม่ประมาท การที่จะทำอะไร ๆ ด้วยความเพียร คือไม่ประมาทในการกระทำการต่าง ๆ และธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน กับหลักพึงตนได้ถือได้ว่ามีอิสรภาพต่อตนเอง คำว่า สติปัฏฐาน มาจาก สติ คือ การรับรู้ ปฏฐาน คือ เข้าไปตั้งไว้ สติปัฏฐาน หมายถึง การระลึกที่เข้าไปตั้งไว้ในกองรูป เวทนา จิต และสภาวะธรรม อีกนัยหนึ่ง หมายถึง การระลึกอย่างมั่นคงในกองรูป เวทนา จิต และสภาวะธรรม (พระโสณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ) รจนา, 2545: 24)

สติปัฏฐาน ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสติ ข้อปฏิบัติมีสติเป็นประธาน การตั้งสติกำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นเท่าทันตามความเป็นจริง การมีสติกำกับดูสิ่งต่าง ๆ และความ เป็นไปทั้งหลาย โดยรู้เท่าทันตามสภาวะของมัน ไม่ถูกครอบงำด้วยความยินดียินร้าย ที่ทำให้มองเห็นเพี้ยนไปตามอำนาจกิเลส มี 4 อย่างคือ กาย เวทนา จิต และธรรม (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2539: 296-297) สติปัฏฐาน 4 คือที่ตั้งของสติ การตั้งสติกำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นตามความเป็นจริง คือ ตามที่สิ่งนั้น ๆ มันเป็นของมันเอง สติปัฏฐาน คือการมีสติอยู่ที่ฐานทั้ง 4 ของสติ หรือการมีสติพิจารณา กาย เวทนา จิต ธรรม (นายแพทย์เอกชัย จุละจาริตต์, 2546: 197) สติปัฏฐาน คือ การตั้งสติ 4 อย่าง คือ การตั้งสติกำหนดพิจารณา กาย เวทนา จิต และธรรม เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ เพื่อก้าวล่วงความโศกความเศร้าครวญ เพื่อให้ความทุกข์กายทุกข์ใจตั้งอยู่ไม่ได้ เพื่อบรรลุธรรมที่ถูกต้อง เพื่อทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2539: 336) สติปัฏฐาน คือ กาย เวทนา จิต ธรรม ได้แก่ รูปธรรม และนามธรรม พระพุทธองค์ทรงสอนให้เจริญสติปัฏฐานและปัญญา เพื่อมารู้แจ้งความจริงของสิ่งทั้งหลายในโลกว่า เป็นเพียงรูปกับนาม และปัญญา ได้เข้าไปรู้ถึงสภาวะลักษณะของรูปนามโดยความเป็นไตรลักษณ์ (ฉันทนา อุดสาหลักษณ์, 2552: 190)

โดยสรุป สติปัฏฐาน คือ การตั้งสติสัมปชัญญะเพียรพิจารณาทางกายอยู่เนื่อง ๆ ในทุกอิริยาบถในแต่ละวัน มีสติอยู่กับตนเองระมัดระวังอย่างยิ่ง สติปัฏฐาน 4 มีความสำคัญ

อย่างยิ่งต่อการพัฒนาตนเอง เพื่อให้จิตใจเราสงบต่อสิ่งที่มากระทบ ผู้เขียนจึงคิดจะศึกษา สติปัฏฐาน 4 เพื่อศึกษาสติปัฏฐาน 4 ตามหลักพระพุทธศาสนา กับการพัฒนาตนเอง เป็นสิ่ง สำคัญสุด และเพื่อกำจัดความทุกข์ทั้งปวง

2. ความเป็นมาของสติปัฏฐาน 4 ตามหลักพระพุทธศาสนา

2.1 เหตุที่พระพุทธเจ้าแสดงสติปัฏฐาน 4

สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ นิคมของชาวกุรุ ชื่อกัมมาสัมมะ แคว้นกุรุ (ม.ม. (ไทย), 10/105/101) ซึ่งเป็นแคว้นหนึ่งในพุทธกาล อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียง เหนือประเทศอินเดีย ส่วนนิคมกัมมาสัมมะเป็นหมู่บ้านชุมชนใหญ่มีร้านค้าตลาดพลุกพล่านไป ด้วยประชาชน ไม่มีกำแพงกันและปราศจากกษัตริย์ปกครองเหมือนนครอื่น ชาวแคว้นกุรุใน สมัยนั้นมีสุขภาพแข็งแรง และสภาพแวดล้อมสมบูรณ์ฤดูกาลและอาหารที่เหมาะสม อีกทั้ง คุฤหิสต์และบรรพชิตในแคว้นกุรุมักกล่าวกันถึงการเจริญสติปัฏฐานและมีความพากเพียร เจริญสติปัฏฐานกันอย่างกว้างขวาง พระบรมศาสดาจึงตรัสสติปัฏฐานนี้แก่ชาวแคว้นกุรุ แม้พระพุทธองค์ได้ตรัสการเจริญสติปัฏฐาน 4 ไว้โดยสังเขปมาก่อนแล้วในหลายพระสูตร ดังที่ปรากฏในสติปัฏฐานสังยุตต์ (ส.ม. (ไทย), 19/367-386/210-244) แต่การแสดงในมหา สติปัฏฐานสูตรนี้จัดว่าเป็นการประกาศแนวทางในการเจริญสติปัฏฐาน 4 อย่างสมบูรณ์เป็น ครั้งแรก พระพุทธองค์ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทางนี้เป็นทางสายเดียว เพื่อความบริสุทธิ์ของ เหล่าสัตว์ เพื่อล่วงโลภะและปริเวระ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุอายุธรรม เพื่อให้ แจ้งนิพพาน ทางนี้คือสติปัฏฐาน 4” (ม.ม. (ไทย), 12/106/101)

แม้ในพระไตรปิฎกจะมีเรื่องกล่าวถึงผู้ฟังธรรมแล้วบรรลุธรรมเมื่อฟังจบ แต่ไม่มี ใครบรรลุธรรมโดยมิได้เจริญสติปัฏฐาน 4 อย่างใดอย่างหนึ่ง ความจริงแล้วทุกคนสามารถที่ จะนำสติปัฏฐานมาเจริญได้ทุกเมื่อ เพราะว่าการเจริญสติปัฏฐาน 4 เป็นการแก้ปัญหาที่เกิด กับตนเองและย่อมจะพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าขึ้นตามลำดับ ปัญหาที่เกิดจากการอบรมจิต ดังพระอรรถกถาจารย์ได้กล่าวว่า ขึ้นชื่อว่า การเจริญสติปัฏฐาน 4 ที่ไม่เนื่องด้วยกาย เวทนา จิต หรือสภาวะธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งนั้นไม่ได้ ในขณะที่พึงกำหนดรู้ คือ โยนิโสมนสิการ น้อมเข้ามา นั้นว่า ย่อมเป็นการเจริญสติปัฏฐาน 4 อยู่ตลอดเวลา โดยรู้ว่ามีสภาวะธรรมอย่างนี้ปรากฏขึ้น ในจิต

2.2 หลักสติปัฏฐาน 4

หลักสติปัฏฐาน 4 มี 4 อย่าง คือ

1. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ในการปฏิบัติกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ได้แสดง การปฏิบัติที่มีสติเป็นไปในกายที่เป็นไปในหมวดของอิริยาบถทั้ง 4 ประการ คือ การเดิน การยืน การนั่ง และการนอน (ที.ม. (ไทย), 10/375/304) ให้มีสติเข้าไปกำหนดรู้ในอาการของ

อิริยาบถนั้นตามความเป็นจริง เมื่อรู้เท่าทันในอิริยาบถที่ปรากฏเป็นปัจจุบันขณะแล้ว ความยึดถือความเป็นสัตว์ บุคคล ตัวตน เราเขา ก็จะเกิดขึ้นไม่ได้ ปัญญาที่รู้แจ้งอย่างนี้ วิปัสสนาญาณที่ปรากฏย่อมทำให้ผู้ปฏิบัติรู้อาการของอิริยาบถทั้ง 4 ตามความเป็นจริง การกำหนดอิริยาบถยืนรู้ชัดว่า “เรายืน” (ม.ม.(ไทย), 12/404/554) กำหนดรู้อาการยืนก็ให้ใส่ใจในอาการนั้นให้ชัดเจนไม่ว่าเราจะทำอะไรอยู่ก็แล้วแต่ เพื่อประโยชน์แก่การกำหนดรู้ อิริยาบถของการเดินต่อไป ในคัมภีร์ฐีกาว่า ขณะเดิน การยก เกิดจากธาตุไปเป็นหลักธาตุลม คล้อยตาม เพราะธาตุไฟมีสภาพเบากว่าธาตุลม ตามอาการปรากฏของธาตุไฟ ว่ามีการให้ถึงความอ่อนหรือการพุ่งขึ้นสูงเป็นเครื่องปรากฏ เกิดจากธาตุลมเป็นหลักธาตุไฟคล้อยตาม เพราะมีสภาพหนักดันตามอาการปรากฏของธาตุลมว่า มีการผลักดันเป็นเครื่องปรากฏ (ที.ม.ฐีกา (ไทย) 1/301-2, ม.ม.ฐีกา (ไทย) 1/446) นี้เปรียบได้กับการดำเนินชีวิตประจำวันของเรา

2. เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน การกำหนดรู้เวทนาที่ต้องอาศัยความเพียร และกำลังใจของผู้ปฏิบัติที่เข้มแข็งเป็นอันมาก เพราะสภาวะของเวทนานั้น โดยส่วนมากผู้ปฏิบัติวิปัสสนาทั้งใหม่เก่า ไม่สามารถตามรู้ เท่าทันอาการของเวทนา ความสอดคล้องกับการปฏิบัติจะอ่อนกำลัง มองว่าเวทนาเป็นตัวยุทธที่เข้ามากระทบจิตใจอยู่ตลอดเวลาที่กำหนดรู้ที่เป็นไปในอิริยาบถน้อยใหญ่ ความเป็นศัตรูเกิดขึ้นกับทุกขเวทนา สุขเวทนาเกิดขึ้น ความพอใจยินดีเล่นเข้ามาเป็นเจ้าของมิตรสหายที่เข้าใจกันดี แต่อยู่ได้ไม่นานก็จากไป เพราะเกิดดับเนื่อง ๆ ส่วนอุเบกขานั้นก็ไม่แสดงตัวออกมาชัดเจนในขณะกำหนดรู้ ถ้าไม่เท่าทันก็มองไม่ออกกลายเป็นไม่ใส่ใจปล่อยไปเฉย ๆ ทำให้ขาดการกำหนดรู้เท่าทันปัจจุบันขณะที่เกิดขึ้น ธรรมวินัยนี้หรือในพระศาสนานี้ เสวยสุขเวทนา ย่อมรู้ชัดว่าเสวยสุขเวทนาอยู่ เมื่อเสวยทุกขเวทนา ย่อมรู้ชัดว่าเสวยทุกขเวทนาอยู่ เมื่อเสวยอุเบกขาเวทนา ย่อมรู้ชัดว่าเสวยอุเบกขาเวทนาอยู่ (ที.ม. (ไทย), 10/380/313) และนี่ก็เป็นการรู้เท่าทันอาการที่เกิดขึ้นต่อตนเอง

3. จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน การกำหนดอาการของจิตที่มีธรรมชาติรับรู้ อารมณ์ การใส่ใจในอารมณ์ เหล่านั้นด้วยการกำหนดรู้เท่าทันอาการของจิต ความเป็นไปที่คุ้นเคยในการรับอารมณ์ที่ไม่ขาดการกำหนดรู้ด้วย “โยนิโสมนสิการทำให้เกิดความนึกคิด” ถือเอาเป็นเจ้าของในขณะรับรู้ทางทวารทั้งที่เป็รับอารมณ์นั้นเข้ามาอย่างเท่าทันด้วยการ กำหนดรู้ด้วยสติที่เป็นไปในการรับรู้จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน (ม.ม. (ไทย), 12/111/554) มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พิจารณาเห็นความจริงที่เกิดกับจิตก็สามารถเข้าใจในการละ ความยินดีในโลกได้ (ที.ม.ฐีกา (ไทย), 2/110) มีการแสดงการกำหนดรู้อาการของจิตด้วยสติไว้ดังนี้ พระพุทธเจ้าตรัสว่า “จิตเต จิตตานุปสสี วหริติ อาตปปี สมปชาโน สติมาวินยโยเก อภิขมาโทมนสส” มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ กำจัดอภิขมา

และโหมนัสในโลกเสียได้ (ที.ม (ไทย) 10/381/317-315) สติตั้งมั่นพิจารณาเนื่อง ๆ ซึ่งจิตคือวิญญาณขันธ์ มี 16 ประการ คือ (1) เมื่อจิตมีราคะเกิดขึ้นในเอาสติตามกำหนดรู้ว่า จิตมีราคะ (2) เมื่อจิตปราศจากราคะให้เอาสติตามกำหนดรู้ว่า จิตปราศจากราคะ (3) เมื่อจิตมีโทสะเกิดขึ้นให้เอาสติตามกำหนดรู้ว่า จิตมีโทสะ (4) เมื่อจิตปราศจากโทสะให้เอาสติตามกำหนดรู้ว่า จิตปราศจากโทสะ (5) เมื่อจิตมีโมหะเกิดขึ้นให้เอาสติตามกำหนดรู้ว่า จิตมีโมหะ (6) เมื่อจิตปราศจากโมหะให้เอาสติตามกำหนดรู้ว่า จิตปราศจากโมหะ (7) เมื่อจิตหตฺถุและท้อถอย ให้เอาสติตามกำหนดรู้ว่า จิตหตฺถุ และท้อถอย (8) เมื่อจิตฟุ้งซ่านให้เอาสติตามกำหนดรู้ว่า จิตฟุ้งซ่าน (9) เมื่อจิตเป็นมหัคคตะให้เอาสติตามกำหนดรู้ว่า จิตเป็นมหัคคตะ (10) เมื่อจิตไม่เป็นมหัคคตะให้เอาสติตามกำหนดรู้ว่า จิตไม่เป็นมหัคคตะ (11) เมื่อจิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า (สอฺตฺตรจิต) ให้เอาสติตามกำหนดรู้ว่า จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า (12) เมื่อจิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า (อนฺตฺตรจิต) ให้เอาสติตามกำหนดรู้ว่า จิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า (13) เมื่อจิตสงบแล้ว (สมาหิตจิต) ให้เอาสติตามกำหนดรู้ว่า จิตสงบ (14) เมื่อจิตไม่สงบ (อสมฺมาหิตจิต) ให้เอาสติตามกำหนดรู้ว่า จิตไม่สงบ (15) เมื่อจิตไม่พ้นจากกิเลส (อวิมุตฺตจิต) ให้เอาสติตามกำหนดรู้ว่า จิตไม่พ้นจากกิเลส (ที.ม (ไทย) 10/381/315-317) การกำหนดรู้หรือรู้เท่าทันความคิดของตนเองถือได้ว่าเป็นการเจริญจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน

4. ัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน การมีสติเข้าไปกำหนดรู้สภาวะธรรมเนื่อง ๆ ซึ่งธรรม 5 หมวด คือ นิเวธ 5 ขันธ์ 5 อายตนะ 12 โพชฌงค์ 7 อริยสัจ 4 (ที.ม. (ไทย), 10/382/316-317) พระพุทธองค์ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลาย คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลาย คือ นิเวธ 5 ประการอยู่ (ม.ม. (ไทย), 12/112/554) มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ กำจัดอภิชฌาและโหมนัสในโลกเสียได้ (ที.ม.สุกฺกา (ไทย), 2/110) เป็นการรู้เท่าทันอาการที่เกิดขึ้นกับตนเอง

นิเวธธรรม เป็นเครื่องกั้นที่ห้าม ไม่ให้บรรลुकุศลธรรม มีมาน เป็นต้น ซึ่งมีสภาวะธรรม ดังนี้ (1) กามฉันทนิเวธ คือ ธรรมเป็นเครื่องกั้นไม่ให้บรรลुकุศลธรรม ได้แก่ ความพอใจในกามคุณอารมณ์ (2) พยาบาทนิเวธ คือ ธรรมเป็นเครื่องกั้นไม่ให้บรรลुकุศลธรรม ได้แก่ การผูกพยาบาท จงล้างจงผลาญ (3) ถินมิตินิเวธ คือ ธรรมเป็นเครื่องกั้นไม่ให้บรรลुकุศลธรรม มีอาการหตฺถุและท้อถอยต่ออารมณ์ (4) อุทัจจกุกกัจจนิเวธ คือ ธรรมเป็นเครื่องกั้นไม่ให้บรรลुकุศลธรรม ได้แก่ ความฟุ้งซ่านและรำคาญในอารมณ์ (5) วิจิกิฉานนิเวธ คือ ธรรมเป็นเครื่องกั้นไม่ให้บรรลुकุศลธรรม ได้แก่ ความสงสัยลังเลใจต่อสิ่งที่ควรเชื่อ (ที.ปา. (ไทย), 11/135/301. อง.นวก. (ไทย) 23/64/549. อภิ.วิ (ไทย), 35/941/595)

อุปาทานขันธ์ 5 เป็นอารมณ์ของอุปาทาน ฉะนั้น เรียกว่า อุปาทานขันธ์ 5 คือ

(1) รูปจันทร์ ได้แก่ รูป 28 (2) เวทนาจันทร์ ได้แก่ เวทนาเจตสิก 1 ดวง (3) สัญญาจันทร์ ได้แก่ สัญญาเจตสิก 1 ดวง (4) สังขารจันทร์ ได้แก่ เจตสิกที่เหลือ 50 ดวง (5) วิญญาณจันทร์ ได้แก่ จิต 89 หรือ 121 ดวง

อายตนะ 12 แบ่งเป็นอายตนะภายใน 6 คือ จักขวยตนะ, โสตตยตนะ, ฆานายตนะ, ชิวหายตนะ, กายายตนะ, มนายตนะ, อายตนะภายนอก 6 คือ รูปายตนะ, สัททหายตนะ, คันธอายตนะ, รสอายตนะ, โผฏฐัพพายตนะ, อัมมายตนะ (ที.ม. (ไทย) 10/384/315)

โพชฌงค์ 7 เป็นสภาพที่ทำให้รู้อารมณ์ได้ด้วยการปฏิบัติภาวนาสติปัฏฐาน 4 เป็นเหตุให้เกิดการตรัสรู้ อริยสัจ 4 หมายความว่า ธรรมอันเป็นองค์ประกอบของธรรมหมวดที่เป็นเหตุให้รู้ อริยสัจ 4 ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค คือ (ฉันทนา อุตสาหลักษณะ, 2549: 79) โพชฌงค์ องค์แห่งธรรมเป็นเครื่องตรัสรู้มี 7 คือ (1) สติสัมโพชฌงค์ ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือ ความระลึกได้ (2) ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือการเพินธรรม (3) วิริยสัมโพชฌงค์ ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความเพียร (4) ปีติสัมโพชฌงค์ ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความอิ่มใจ (5) ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความสงบกาย ใจ (6) สมาธิสัมโพชฌงค์ ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความตั้งจิตมั่น (7) อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความวางใจเป็นกลาง (ที.ม. (ไทย), 10/385/321)

อริยสัจ 4 ความจริงอันประเสริฐ มี 4 อย่าง คือ (ที.ม. (ไทย) 10/386/324) (1) ทุกขอริยสัจ ความจริงอันประเสริฐ ทุกข์ ได้แก่ ความแก่ ความตาย ความโศก ความเศร้า ครวญ ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ เป็นต้น ว่าโดยย่อ อุปาทานขันธ์ 5 เป็นทุกข์ (2) ทุกขสมุทัยอริยสัจ ความจริงอันประเสริฐ คือ เหตุเกิดแห่งทุกข์ ได้แก่ ตัณหา 3 คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา (3) ทุกขนิโรธอริยสัจ ความจริงอันประเสริฐ คือ ความดับทุกข์ ได้แก่ ภาวะที่ตัณหาดับสิ้นไป ความหลุดพ้น ปลอดภัยเป็นอิสระ คือ พระนิพพาน (4) ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ความจริงอันประเสริฐ คือ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ 8

สติปัฏฐาน คือ การระลึกเข้าไปตั้งไว้ในกองรูป เวทนา จิต และสภาวะธรรม หรือ การระลึกอย่างมั่นคงในกองรูป เวทนา จิต และสภาวะธรรม การตั้งสติสัมปชัญญะเพียรพิจารณากาย เวทนา จิตและธรรมเพื่อกำจัดความทุกข์ทั้งปวง การเจริญสติปัฏฐาน เพราะวิปัสสนาญาณและมรรคญาณเป็นปัญญาที่เกิดร่วมกับสติและสมาธิย่อมจะพัฒนาแก้แค้นขึ้นตามลำดับ ปัญหานี้เรียกว่า กาวานามยปัญญา คือปัญญาที่เกิดจากการอบรมจิต ในการปฏิบัติ กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ได้แสดงการปฏิบัติที่มีสติเป็นไปในกายที่เป็นไปในหมวดของอิริยาบถทั้ง 4 ประการ คือ การเดิน การยืน การนั่ง และการนอน เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน

การกำหนดรู้เวทนา เสวยสุขเวทนา ย่อมรู้ชัดว่าเสวยสุขเวทนาอยู่ เมื่อเสวยทุกขเวทนา ย่อมรู้
 จิตว่าเสวยทุกขเวทนาอยู่ เมื่อเสวยอุเบกขาเวทนา ย่อมรู้ชัดว่าเสวยอุเบกขาเวทนาอยู่ จิตตา
 นุปัสสนาสติปัฏฐาน การกำหนดอาการของจิตที่มีธรรมชาติรับรู้อารมณ์ การใส่ใจในอารมณ์
 เหล่านั้นด้วยการกำหนดรู้เท่าทันอาการของจิต อัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน การมีสติเข้าไป
 กำหนดรู้สภาวะธรรมเนื่อง ๆ ซึ่งธรรม 5 หมวด คือ นิ वर्ณ 5, ชันธ 5, आयตนะ 12, โพชฌงค์ 7,
 อริยสัจ 4

3. หลักการพัฒนาตนเอง

การพัฒนาตนเองถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่จะต้องมีการพัฒนาอยู่
 ตลอดเวลา หลักการพัฒนาตน 4 ประการนี้ เป็นหลักการขั้นพื้นฐานของพระพุทธศาสนาที่
 สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) กล่าวว่า เป็นแก่นแท้ที่สามารถปฏิบัติได้ทันที
 ซึ่งจะช่วยให้เราสามารถพัฒนาตนเองได้ตลอดเวลาและไม่ตกลงไปในหลุมพรางของชีวิตโดยมี
 หลัก 4 ประการ ดังนี้

1. หลักการกระทำ คือ มุ่งทำการให้สำเร็จด้วยความเพียรพยายาม โดยเฉพาะ
 ความเพียรของตนเอง คนจะต้องมีความเพียร ถ้าไม่มีความเพียรก็ก้าวไปในการทำอะไรไม่ได้
 พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งกรรมและวิริยะ ให้หวังผลสำเร็จจากการกระทำด้วยริ้วแรง
 กำลังของตน ไม่มัวหวังผลจากการอ่อนนอน นอนรอผลดลบันดาล จากลาภลอย จากการรวย
 ทางลัด การทุจริต การเสียโชค หรือการพนัน

อุปกรณ์ในการทำ ความเพียร ควรจะพอกพูนความดี หรือความเพียร เหมือนข้าว
 ถั่วที่จะต้องดูแล เอน้ำใส่ข้าว หากไม่มีการดูแลเอาใจใส่ น้ำมากมันก็ตายต้องใส่น้ำให้มัน
 พอดี ๆ คือมีขณิมาปติทา การปฏิบัติการทำ ความเพียรนั้นก็เหมือนกัน พระพุทธองค์ทรงตรัส
 ไว้ใน ปัญจะกะนิบาตสูตรตันติปิฎก คือ อุปกรณ์ที่เราจะทำ ความเพียรนั้นมีอยู่ 5 ประการ
 (อง.จตุกก. (ไทย), 22/91/163)

1) มีศรัทธา เมื่อมีศรัทธาเกิดขึ้น แล้วนำประโยชน์ในโลกนี้และโลกหน้า
 ประโยชน์อย่างยอดเยี่ยมคือพระนิพพาน คือได้พ้นจากทุกข์ ต้องอาศัยศรัทธาเป็นประการสำคัญ
 เป็นทรัพย์อันประเสริฐ เป็นอุปกรณ์ที่สำคัญ

2) อาพาธน้อย คือ ไม่มีโรคอันใด ควรรับแรงกระทำ ความเพียร

3) ต้องไม่โอ้อวดมีมารยา หรือแข่งกับใคร คือ รักษาศีลเจริญภาวนาไม่ใช่
 อวดคนอื่น ต้องไม่มารยาบกับใคร

4) บรรณาคความเพียร ต้องมีความขยัน เมื่อความเพียรลดลงมา ต้องนึกถึง
 พระพุทธเจ้ามีบุญมากขนาดไหน พระองค์ยังทรงทิ้งสมบัติทั้งหลายไปอยู่ในป่า และให้นึกถึง
 พระนิพพานไว้ เมื่อย่อหย่อนความเพียร ก็จะไม่วันพบกับความหลุดพ้น

5) ปัญญา คือ เมื่อได้ฟังธรรม แล้วคิดพิจารณาด้วยเหตุ และผลแล้วลงมือ

ปฏิบัติธรรม ตัวภาวนามะยะปัญญาก็จะเกิดขึ้น โดยสติปัฏฐานทั้ง 4 ภาย เวทนา จิต ธรรม ตัวภาวนามะยะปัญญา ก็เป็นตัวตัดความโลภ ความโกรธ ความหลงที่อยู่ในจิตใจ จะค่อย ๆ ตัดไป ๆ ถ้ามีเพียงแต่ความคิด เพียงแต่ฟัง ก็รู้เท่านั้นเอง แต่ตัวขัดเกลาไม่มี ตัวที่สำคัญที่สุด คือ การปฏิบัติธรรมเพื่อที่จะทำให้ตัวภาวนามะยะปัญญาเกิดขึ้น

2. หลักการศึกษาพัฒนาตน คือ ต้องถือเป็นหน้าที่โดยมีจิตสำนึกที่จะฝึกตนให้ก้าวหน้าต่อไปในการทำกุศลกรรมต่าง ๆ ที่จะให้ชีวิตและสังคมดียิ่งขึ้น นี้เรียกว่าหลักไตรสิกขา

มนุษย์เป็นสัตว์ที่ประเสริฐด้วยการฝึก ดังนั้นในการที่จะก้าวไปสู่ความดีงาม ความประเสริฐสมบูรณ์นั้น ชีวิตต้องพัฒนาด้วยไตรสิกขาเพื่อก้าวไปข้างหน้า ชีวิตจะต้องดีขึ้น ต้องเรียนรู้ฝึกฝน ไม่มัวหยุดอยู่กับที่

3. หลักไม่ประมาท ในการที่จะทำอะไร ๆ ด้วยความเพียร และในการที่จะพัฒนาตนนั้น จะต้องไม่ประมาท ต้องมองเห็นตระหนักในความสำคัญของกาลเวลาและความเปลี่ยนแปลงว่า ในขณะที่เราดำเนินชีวิตอยู่นี้ สิ่งทั้งหลายรอบตัวเราและชีวิตของเราล้วนไม่เที่ยงแท้แน่นอน ทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา เราจะมัวนั่งนอนใจอยู่ไม่ได้ มีอะไรที่ควรจำทำต้องรีบทำ ต้องเร่งชวนชวนไม่ประมาท

4. หลักพึ่งตนได้ ซึ่งทำให้มีอิสรภาพ หลักการนี้จึงต้องพัฒนาตัวเอง เมื่อเราทำได้ด้วยตนเองเราก็พึ่งตนได้ ที่มากไปกว่านั้นคืออย่าพูดแค่พึ่งตน ซึ่งเป็นเพียงจุดเริ่มต้น แต่ต้องก้าวต่อไปสู่การฝึกฝนปฏิบัติซึ่งเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าที่แท้ว่า จงพยายามพึ่งตนด้วยการทำตนให้เป็นที่พึ่งได้ความเป็นอิสระนี้ มิใช่เฉพาะการไม่ต้องคอยพึ่งพาขึ้นต่อคนอื่นเท่านั้น แต่หมายถึงการไม่ต้องพึ่งพาขึ้นต่อวัตถุมากเกินไปด้วย ดังนั้นอิสรภาพที่สำคัญมากอย่างหนึ่งจึงหมายถึงการมีความสามารถที่จะมีความสุขในตัวเองได้มากขึ้น โดยพึ่งพาต่อวัตถุเสพบริโภคน้อยลง คือเป็นคนที่สูงส่งขึ้น ไม่ต้องเอาชีวิตไปขึ้นต่อวัตถุ ไม่ต้องเอาความสุขไปฝากไว้กับสิ่งเสพบริโภค ซึ่งจะช่วยให้ลดความแย่งชิงเบียดเบียนกันในสังคม

4. การพัฒนาตนเองตามหลักสติปัฏฐาน 4

การปฏิบัติและข้อปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน 4 วิธีการปฏิบัติซึ่งเป็นความหมายทางสายกลาง คือ วิธีดำเนินชีวิตให้บรรลุถึงความดับทุกข์ ซึ่งพระพุทธองค์ เรียกว่า มัชฌิมนิเทศนาหรือมัชฌิมาปฏิบัติ คือข้อปฏิบัติสายกลาง เมื่อเรียกให้สอดคล้องกันกับหลักพระพุทธศาสนา เรียกว่า อริยมรรค คือ ทางแห่งความสำเร็จมี 8 ประการที่ทำให้ผู้ดำเนินไปเป็นอริยชนที่มีชื่อเต็ม ๆ ว่า อริยอัฏฐังคิกมรรค หรือ อารยอัฏฐังคิกมรรค เมื่อกล่าวโดยรวมแล้วใช้คำว่า มรรค หรือ อริยมรรค (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2546: 293)

การเจริญสติปัฏฐาน หรือ วิปัสสนาภาวนา (การเจริญวิปัสสนา) จตุสัจจกรณฐาน

(กรรมฐานที่ทำให้แทงตลอดสังขะ 4) และบุรพภาคมรรค (หนทางเบื้องต้นในการบรรลุโลกุตตรธรรม) นอกจากนี้ การเจริญภาวนาเพื่อบรรลุพระนิพพานที่ปรากฏในพระสูตรต่าง ๆ เช่น การเจริญสัมมปธาน 4, อินทรีย์ 5, โพชพงค์ 7 และการเจริญอริยมรรคมีองค์ 8 นับเข้าในการเจริญสติปัฏฐาน เพราะการเจริญสติปัฏฐานเป็นหลักสำคัญหากปราศจากสติแล้วไม่อาจเจริญธรรมอย่างอื่นได้ ดังที่สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สมศักดิ์ อุปสสมมหาเถระ), 2554: 67) ได้กล่าวการเจริญสติปัฏฐาน คือ การเจริญศีลสมาธิและปัญญา หรือเจริญมรรคมีองค์ 8 อันเป็นมัชฌิมาปฏิปทา (ข้อปฏิบัติอันเป็นสายกลาง) เมื่อผู้ปฏิบัติธรรมดำเนินไปตามทางสายกลางนี้แล้วตั้งสติระลึกรู้สภาวะธรรม (นาม-รูป) ปัจจุบันที่ปรากฏทางทวารทั้ง 6 ก็จะเห็นทุกสิ่งตามสภาพความเป็นจริง เกิดญาณปัญญาที่รู้แจ้งพระนิพพาน ดังพระพุทธองค์ตรัสไว้ในธรรมจักกัปปวัตตนสูตรว่า มัชฌิมาปฏิปทา จกขุกรณี ญาณกรณี (ทางสายกลางอันทำให้เกิดจักขุ อันทำให้เกิดปัญญา)

ถ้าหากปรารภสติปัฏฐานแล้วมรรคก็เป็นอันปรารภด้วยจิตใจความว่า ภิกษุทั้งหลายสติปัฏฐาน 4 อย่างอันบุคคลใดใครก็ตามปรารภผิดแล้ว อริยอัฏฐังคิกมรรคอันเป็นทางให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบของบุคคลเหล่านั้น ก็เป็นอันปรารภผิดด้วย ภิกษุทั้งหลายสติปัฏฐาน 4 อย่าง อันบุคคลใดใครก็ตามปรารภถูกต้องแล้ว อริยอัฏฐังคิกมรรคอันเป็นทางให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบของบุคคลนั้น ก็เป็นอันปรารภถูกต้องด้วยตามความเป็นจริง

ผู้เขียนจึงเห็นความสำคัญในการเจริญสติปัฏฐาน 4 มีองค์ประกอบสำคัญ คือ อาตปปี สัมปชาโน สติมา ความหมาย คือ ให้มีความเพียรมีสัมปชัญญะมีสติ ระลึกรู้ไปตามฐานทั้ง 4 คือ กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เวทนา, จิต, และธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐานและเมื่อย่อสติปัฏฐาน 4 ลงแล้วคือ การระลึกรู้ที่รูป – นาม พระพุทธองค์เคยตรัสต่อพระสารีบุตรว่า “ภิกษุในธรรมวินัยนี้ กลับจากบิณฑบาตฉันเสร็จแล้ว นั่งขัดสมาธิตั้งกายตรงดำรงสติให้มั่น หวังอยู่ว่า จิตของเราจะไม่หลุดพ้นจากอาสวะ เพราะยังไม่สิ้นอุปาทานเพียงใด เราจักไม่เพิกถอนจากการทำวิปัสสนาเพียงนั้น” อริยมรรคนี้แหละที่ได้ชื่อว่า ทุกข์นี้โรธคามินีปฏิปทา อริยสัจ เป็นข้อปฏิบัติไปสู่ธรรมที่ดับทุกข์ให้สัตว์ที่ดับทุกข์โดยไม่มีเหลือ เป็นอริยสัจของจริง อันบริสุทธิที่ไปจากข้าศึกเป็นของจริงที่พระอริยะเจ้าได้เข้าถึงแล้ว สัมมาทิฐิและสัมมาสังกัปปะ 2 องค์นี้ สงเคราะห์ด้วยวิปัสสนายาน (พาหนะ) เครื่องนำไป คือ สมณะพระอริยสาวกท่านเว้นส่วน 2 คือ เว้นกามสุขัลลิกานุโยค ด้วยวิปัสสนายาน และเว้นอัตตกิลมณานุโยค ด้วยสมถยาน ดำเนินไปยังมัชฌิมาปฏิปทา คือ ทางสายกลางทำลายกองโมหะด้วยปัญญาขั้น 3 ทำลายกองโทสะด้วยศีลขั้น 3 ทำลายกองโลภะด้วยสมาธิขั้น 3 ถึงปัญญาสัมปทาด้วยอภิญญาสิกขา ถึงศีลสัมปทาด้วยอภิญญาสิกขา ถึงสมาธิสัมปทาด้วยอภิญญาสิกขา ทันทที่ถึงพร้อมด้วยสิกขา 3 นี้ก็ทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพานการเข้าถึงที่สุดแห่งกองทุกข์ ไม่มีการเกิดอีกต่อไป หลักสติปัฏฐาน 4 นี้ เห็นว่าควรทำความเข้าใจทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับเรื่องสติไว้เป็นพื้นฐาน

อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือ ความหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงโดยสิ้นเชิง หลักสติปัฏฐาน 4 เป็นหลักธรรมที่จะทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์สมบูรณ์จึงมีความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมปัจจุบัน หลักธรรมนี้จึงเกิดประโยชน์อย่างสูงสุดแก่ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติตามเพื่อให้มนุษย์นั้นมีการพัฒนาตนทั้งทางกาย ทางวาจา และทางจิตใจ เพื่อให้มนุษย์มีการเจริญกุศลกรรมทำแต่ความดี ทำแต่ฝ่ายดีให้เกิดประโยชน์แต่ตนและส่วนรวมอย่างสูงสุด ซึ่งหลักธรรมเหล่านั้นเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตั้งแต่หลักการปฏิบัติเพื่อเป็นมนุษย์สมบูรณ์

5. สรุป

การพัฒนาตนเองตามหลักสติปัฏฐาน 4 พอสรุปได้ดังนี้ การปฏิบัติกายานุปัสนาสติปัฏฐาน โดยนำเอาหลักการกระทำทำให้สำเร็จด้วยความเพียรพยายามในสิ่งที่เราต้องการ หรือเป็นสิ่งที่ดีงามของสังคมปัจจุบัน เวทนานุปัสนาสติปัฏฐาน กับหลักการศึกษาดูพัฒนาตน ต้องถือเป็นหน้าที่โดยมีจิตสำนึกที่จะฝึกตนให้ก้าวหน้าอยู่ตลอดเวลา การพัฒนาตนนั้นเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับมนุษย์ทุกวันนี้ เพราะว่าขาดการพัฒนาตลอดจิตตามนุปัสนาสติปัฏฐาน กับหลักไม่ประมาท จะทำอะไรทำโดยระมัดระวังในสิ่งที่เรากำลังกระทำ การที่จะทำอะไร ๆ ด้วยความเพียร ขยันหมั่นเพียร อดมานุปัสนาสติปัฏฐานกับหลักฟังตนได้ มีอิสรภาพ นี่เป็นสิ่งสำคัญที่สุดสำหรับการฟังตนเองได้

พระพุทธศาสนามีคำสอนที่เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่คนหมู่มาก เป็นคำสอนที่เกี่ยวกับชีวิต และการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับโลกภายใต้หลักของความจริง หรือกฎธรรมชาติ คือ กฎแห่งเหตุและผลในการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ คือ ทางสายกลางและการปฏิบัติตามคำสอนด้วยการฝึกฝนตนเองเพื่อการพัฒนาได้ การพัฒนาสติตามหลักสติปัฏฐานสูตร เป็นวิธีการพัฒนาที่ปรากฏในพระสูตรต้นปิฎก และพระอภิธรรมปิฎกที่อาศัยการตั้งอยู่บนฐานของร่างกายและจิตใจอยู่ 4 อย่างคือ การตั้งสติที่ปรากฏอยู่บนร่างกาย ตลอดจนอาการของร่างกาย การตั้งสติอยู่บนความรู้สึกของร่างกายและจิตใจ การตั้งสติอยู่บนความคิดต่าง ๆ ที่เกิดในจิตใจ และสุดท้ายการตั้งสติอยู่บนความคิดที่จิตปรุงแต่งขึ้นมา ซึ่งหลักการนี้ควรจะนำมาใช้ในการปฏิบัติดีสำหรับคนทั่วไปในสังคม

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2466). **พระไตรปิฎกฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

- ฉันทนา อุดสาหลักษ์. (2549). **พุทธปัญญา คู่มือการสร้างปัญญา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กองทุนพิทักษ์ธรรมเผยแพร่. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนธัชการพิมพ์.
- _____. (2552). **พุทธปัญญา คู่มือการสร้างปัญญา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนธัชการพิมพ์ จำกัด.
- นายแพทย์เอกชัย จุละจาริตต์. (2546). **แก่นธรรม อริยสัจ 4**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เคล็ดไทย จำกัด.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2539). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ) รจนา, (2545).
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2539). **พระไตรปิฎก ฉบับประชาชน**. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.

วิเคราะห์หลักภราดรภาพในพระพุทธศาสนา An Analysis of Brotherhood in Buddhism

ชาญชัย เด่นจักรวาล

Chanchai Denjakawal

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Ratchasima Campus

E-mail: amoict@gmail.com

ได้รับบทความ: 18 มิถุนายน 2563; แก้ไขบทความ: 12 กันยายน 2563; ตอรับตีพิมพ์: 12 กันยายน 2563

Received: June 18, 2020; Revised: September 12, 2020; Accepted: September 12, 2020

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1. เพื่อศึกษาหลักภราดรภาพในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท 2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ภราดรภาพในพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่า พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่มีหลักคำสอนเพื่อให้บุคคลประพฤติดี มีคุณธรรมทำประโยชน์ให้เกิดแก่ตนเองและผู้อื่น หลักคำสอนในพระไตรปิฎกนั้นเรียกว่า หลักธรรมเป็นหลักการทางทฤษฎี มีแนวปฏิบัติที่เป็นบรรทัดฐานของพระพุทธศาสนา ที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญด้านการส่งเสริมภราดรภาพ ซึ่งเป็นหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทที่สะท้อนให้เห็นความสำคัญไปที่ประโยชน์แก่ตนเอง และผู้อื่น ทั้งสองส่วนนี้ หลักภราดรภาพที่ส่งเสริมให้เป็นมิตรกัน เพราะการเป็นมิตรกันนั้นจะไม่ทำชั่วต่อกันอย่างเด็ดขาด การทำความดี คือ หลักธรรมเพื่อภราดรภาพที่ส่งเสริมให้เกิดการช่วยเหลือกัน ซึ่งการช่วยเหลือกันนั้นมีหลายรูปแบบตามหลักธรรมที่กล่าวมาซึ่งเท่ากันว่าเป็น การทำความดีโดยปริยาย และการทำจิตใจให้ผ่องใส คือ หลักธรรมเพื่อภราดรภาพที่ส่งเสริมให้เห็นใจกัน เพราะหลักธรรมเพื่อภราดรภาพในข้อนี้จะทำให้บุคคล ไม่เห็นแก่ตัว ไม่ยึดมั่น ถือมั่นในตัวตน ย่อมจะทำให้จิตใจของตนสงบผ่องใส มีจิตใจที่ดีงามต่อผู้อื่น

คำสำคัญ: หลักภราดรภาพ, พระพุทธศาสนา

Abstract

This academic paper has two objectives following; 1. to study the brotherhood in Theravada Buddhism, 2. to analytical study of the brotherhood in Theravada Buddhism. The study result found that; Buddhism is the religion that has doctrine for good conduct, moral, and have the benefit to oneself

and others. The doctrines in Tipitaka called Dhamma which are theoretical principles, have the practices which are Buddhism norm. This norm demonstrated importance of brotherhood supporting as the doctrine in Theravada Buddhism. The brotherhood encourage freindiness because being friendly will never do bad deed to the others. The good deed is Dhamma of brotherhood that encourage helping each other. Healping each other has serveral form in accordance with mentioned Dhamma which are indirected good deed and doing clear mind is Dhamma of brotherhood encourage sympathy for each other. This dhamma will make the people being unselfish, not attach to one's self, their mind will be calm and clear and have a good heart.

Keywords: Brotherhood, Buddhism

1. บทนำ

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่มีหลักคำสอนเพื่อให้บุคคลประพฤติดี มีคุณธรรม ทำประโยชน์ให้เกิดแก่ตนเองและผู้อื่น แบ่งออกเป็น 2 นิกาย คือ นิกายเถรวาท และมหานิกาย หลักคำสอนของพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทนั้นได้มีการรวบรวมบันทึกไว้ในพระไตรปิฎก ภายหลังพระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพาน 3 เดือน โดยมีพระเถระเป็นผู้บันทึกรวบรวมไว้และได้นำมาเผยแผ่สืบทอดจนถึงทุกวันนี้ หลักคำสอนในพระไตรปิฎกนั้นเรียกว่าหลักธรรมวินัย เป็นหลักการทางทฤษฎี มีแนวปฏิบัติที่เป็นบรรทัดฐานของพระพุทธศาสนาคือ ให้เว้นการทำชั่ว ทำแต่ความดี และ ชำระจิตใจให้ผ่องใส ในพระไตรปิฎกมีหลักธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดคุณธรรม หลายประการ ซึ่งจำเป็นต่อการดำเนินชีวิต คุณธรรมอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคมคือ คุณธรรมของความเป็นพี่น้องกัน ยกตัวอย่าง มนุษย์เป็นสัตว์โลกชนิดหนึ่งที่มีธรรมชาติคือความเป็นสัตว์ที่สามารถฝึกฝนพัฒนาตนเองได้แฝงอยู่นัยแห่งความเชื่อนี้ ปรากฏในคำกล่าวสรรเสริญคุณของพระพุทธเจ้าตอนที่ว่า “อนุตตโร ปุริสทมมสารถิ” (วิมพา. (ไทย) 1/1/1)

2. ความหมายของคำว่า ภราดรภาพ

พุทธศาสนากับประชาธิปไตย ต้องเกื้อกูลกัน ประชาธิปไตยมุ่งให้เกิดเสรีภาพเสมอภาค ภราดรภาพ หลักการทั้งสามประการจะเกิดขึ้นได้ ต้องอาศัยคุณภาพจิตเป็นตัวรองรับ คือ เสรีภาพภายนอกต้องอิงเสรีภาพภายใน โดยมีปัญญาเป็นตัวเชื่อม เสรีภาพภายในทำให้มองเห็นความจริงอย่างปราศจากอคติ ใช้ปัญญาได้เต็มที่และรอบด้าน ทำให้เสรีภาพภายนอกนั้นเป็นไปในทางสร้างสรรค์ ไม่ก่อปัญหาแก่ผู้อื่นหรือสนองความเห็นแก่ตัว ความเสมอภาคจะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อมีการเคารพสิทธิของกันและกัน ไม่ล่วงละเมิด มีการ

เฉลี่ยแบ่งปันและเจือจางกัน คนมีช่วยคนจน คนแข็งแรงช่วยคนอ่อนแอ ดังนั้น จึงต้องมีเมตตากรุณาเป็นพื้นฐาน (พระไพศาล วิสาโล, 2552: 22)

ภราดรภาพเกิดจากการมองเห็นทุกคนเป็นเพื่อน ไม่หลงติดในสมมติและความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา การมีปัญญาละเห็นข้อจำกัดของสมมติ ตระหนักถึงจุดร่วมที่มนุษย์ทุกคนมีเหมือนกัน ไม่มองคนแบบแบ่งฝ่ายหรือมองแบบทวินิยม ย่อมเอื้อให้เกิดภราดรภาพได้ในเวลาเดียวกัน ประชาธิปไตยก็เกื้อกูลพุทธศาสนา เช่น เสรีภาพในการแสวงหาความจริง ย่อมทำให้เกิดปัญญา เห็นความจริงรอบด้าน และส่งเสริมเสรีภาพภายใน (จิตใจไม่ถูกอคติครอบงำ) พุทธศาสนาเน้นการเชื่อด้วยการไตร่ตรองของตนเอง จึงต้องมีเสรีภาพในการคิดด้วยโดยมีคำเรียกเป็นสากลว่า “ภราดรภาพ”(พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2542: 28-29) ซึ่งทุกชาติ ทุกภาษา มีความเข้าใจความหมายไปในแนวเดียวกัน คือ เป็นสภาวะของความมีคุณธรรมในบุคคลจากความเห็นใจกัน ความเป็นมิตรกันและการช่วยเหลือกัน ส่งผลให้เกิดปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น โดยแสดงออกมาด้วยความเคารพนับถือ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปันกัน เสมือนเป็นพี่เป็นน้อง ถือได้ว่าเป็นสามัญสำนึกทางมนธรรมของมนุษยชาติ การฝึกฝนพัฒนาในแต่ละด้านจะส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกัน นั่นคือ กายและศีลที่ฝึกฝนพัฒนาได้แล้วเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการฝึกฝนด้านจิตใจ จิตใจที่ฝึกฝนพัฒนาได้แล้วเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการฝึกฝนพัฒนาด้านปัญญา ปัญญาที่ฝึกฝนพัฒนาได้สมบูรณ์แล้ว เป็นประโยชน์อย่างมากต่อการฝึกฝนอบรมพฤติกรรมและจิตใจ (ที.ม. (ไทย) 10/142/188) หลักธรรมในพระไตรปิฎกตามที่กล่าวมานั้น มีความสำคัญยิ่งในการอยู่ร่วมกัน ทั้งยังช่วยแก้ปัญหาสังคมได้ทุกระดับชั้นตั้งแต่ระดับชุมชนไปจนถึงระดับโลก “มวลมนุษยชาติเกิดมา มีสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค ในเกียรติภูมิ ต่างมีความรู้สึกผิดชอบและมนธรรมและควรปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่ง ภราดรภาพ” (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2544: 295) ปณิญาสาภรณ์ เป็นข้อตกลงร่วมกันของมวลสมาชิกประเทศต่าง ๆ ในโลกที่รวมตัวกันเป็นองค์กรกลางระหว่างประเทศ มีความพยายามที่จะสร้างมาตรฐานในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ เพื่อประจักษ์ในคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ด้วยกัน โดยมองว่ามนุษย์ทุกคนควรได้รับการปฏิบัติต่อกันด้วยความเท่าเทียมกันและเป็นมิตรกัน ซึ่งเป็นหลักการในแนวทัศน์ที่เน้นไปในด้านความรู้สึกนึกคิดเพื่อที่จะส่งเสริมการปฏิบัติให้เกิดขึ้น อันเนื่องจากความแตกต่างทาง เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม ของมวลมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันเป็นหมู่เหล่า ซึ่งจะทำให้เกิดการแตกแยกกันได้ง่าย เมื่อเกิดความไม่เข้าใจกันหรือขัดแย้งกันขึ้นย่อมนำความเดือดร้อนรบกวนมาสู่สังคม

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของศัพท์คำว่า “ภราดรภาพ” โดยแยกออกเป็นสองคำ คือ ภราดร + ภาพ

ภราดร เป็นคำที่เขียนได้หลายคำ ได้แก่ “ภราดร, ภราดา, ภราตฺร, ภราตฤ แปลว่า พี่ชาย, น้องชายมาจากคำว่า ภราตฤ ในภาษาสันสกฤตและคำว่า ภาดา, ภาดู ในภาษาบาลี” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 817)

ภาพ แปลว่า “ความมี, ความเป็น มักใช้ในตอนท้ายของคำสมาส” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 820) เมื่อนำคำว่า ภราดร กับคำว่า ภาพ รวมกันเป็น “ภราดรภาพ” แปลว่า “ความเป็นฉันพี่น้องกัน” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 818) ความเป็นพี่น้องกัน, ความเป็นเสมือนพี่น้อง

ในภาษาอังกฤษ คำที่มีความหมายตรงกับ ภราดรภาพ ในภาษาอังกฤษ ผู้ศึกษาค้นพบ 2 คำ คือ คำว่า “Brotherhood” และคำว่า “Fraternity” (Oxford University, 2000: 511)

สรุปได้ว่า ความหมายของภราดรภาพทางภาษาทำให้ทราบว่า ภราดรภาพเป็นเรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติตนของบุคคลต่อบุคคลหรือต่อกลุ่มบุคคล ที่แสดงออกถึงความใกล้ชิดสนิทสนมและเกื้อหนุนกัน นอกจากนี้ความหมายทางภาษายังต้องการที่จะสื่อให้ทราบเป็นสากลว่า ผู้ที่อยู่ร่วมกันมีวัตถุประสงค์เดียวกัน ซึ่งเป็นความหมายที่กว้างเพราะวัตถุประสงค์เดียวกันอาจจะมีทั้งคุณและโทษต่อผู้อื่น

3. หลักภราดรภาพในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

หลักภราดรภาพ ตามที่พุทธศาสนิกชนยอมรับและถือปฏิบัติ ผู้เขียนได้ศึกษาทัศนคติของผู้รู้และนักคิดทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญ สรุปได้ว่าเราเป็นพี่น้องกัน ร่วมชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เดียวกัน หรือ แม้แต่ร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตายด้วยกัน บรรพบุรุษสตรีของเราได้เสียสละทุกอย่าง รักษาสถาบันต่าง ๆ ของชาติไทยไว้ให้แก่เรา เราทั้งหลายจึงเหมือนอยู่ในครอบครัวเดียวกัน ผู้ที่เป็นผู้ใหญ่ก็เป็นเสมือนเป็นพ่อ เป็นแม่ เป็นตา เป็นยาย เป็นปู่ เป็นย่า เป็นน้า เป็นอา ผู้ที่เป็นเด็กกว่าก็เป็นเหมือนอย่างเป็นลูก เป็นหลาน ที่เป็นชั้นเดียวกันก็เป็นเหมือนอย่างเป็นพี่ เป็นน้องกันทั้งนั้น ไม่ใช่ใครที่ไหน ความระลึกได้ออย่างนี้จะทำให้จิตใจอ่อนโยนลง จะทำให้ความคิดที่จะปรองดองกัน สัมผัสกันขึ้น (สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฒนมหาเถระ) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, 2540: 93-94)

ข้อความนี้แสดงให้เห็นถึง ความเป็นภราดรภาพที่เกิดขึ้นทางสังคมมีความหมายที่สะท้อนออกมาให้เห็นอย่างชัดเจนอย่างยิ่งต่อความรู้สึกของผู้ที่อยู่ร่วมกันในสังคมทุกระดับชั้นและในความเป็นจริงทางธรรมชาติแล้วนั้น ภราดรภาพเกิดขึ้นได้โดยไม่มีประมาณเนื่องจากความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์ต่อกันไม่มีที่สิ้นสุด (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2542: 28-29)

“คนทุกคนในโลกเป็นคน ๆ เดียวกันข้อนี้เป็นความจริงของธรรมชาติ หมายความว่า ธรรมชาติสร้างคนทุกคนในโลกมาเพื่อเป็นคน ๆ เดียวกัน แต่คนไม่ยอมรับหรือไม่เข้าใจ หรือไม่รู้จักด้วยซ้ำไปต่อความจริงนี้ คนจึงแบ่งแยกเป็นเขาเป็นเรา เป็นพวกนั้นพวกนี้” (พุทธทาสภิกขุ, 2544: 7) แล้วก็วิวาทกันหรือทำสงครามกันในที่สุด พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความมีคนเพียงคนเดียว มีคนเดียวเป็นธาตุตามธรรมชาติ ซึ่งไม่ถือว่าเป็นตัวเป็นตน ซึ่งแบ่งเป็นเขาเป็นเราไม่ได้ มีแต่ธาตุตามธรรมชาติ ซึ่งไม่ควรเรียกว่าบุคคล ควรทำในใจเสียว่าคนทุกคนเป็นคนเดียวกันเสียทั้งหมด เป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย มีปัญหาอย่างเดียวกันมีหัวอกเดียวกันมาจากธาตุทั้งหลาย ที่ปรุงแต่งขึ้นมา เหมือนกันด้วยประการทั้งปวง

สรุปได้ว่า พุทธศาสนิกชนมีจุดร่วมเดียวกันในการมองมนุษย์ทุกคนด้วยสามัญสำนึกที่ว่ามนุษย์ทุกคนเป็นเพื่อน เป็นพี่ เป็นน้องกัน ร่วมเกิด แก่เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งนั้น เน้นให้ปฏิบัติในสิ่งที่จะเกิดประโยชน์ร่วมกันคือเห็นคุณค่าในความเป็นมนุษย์ด้วยกัน ให้ความเห็นใจกัน เป็นมิตรกัน และช่วยเหลือกัน เพราะจุดหมายสูงสุดแท้จริงที่มนุษย์ต้องการคือความดีงามและความสงบสุข หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาจึงสะท้อนออกมาให้ประจักษ์ชัดทางทัศนคติของพุทธศาสนิกชน ช่วยให้เข้าใจในศักดิ์ศรี และคุณค่าของความเป็นมนุษย์ในการอยู่ร่วมกัน พร้อมทั้งเสนอข้อปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลตามหลักธรรมนั้น

3.1 หลักการภาพตามที่ปรากฏในสังคมครั้งพุทธกาล

พระพุทธศาสนากำเนิดในชมพูทวีป คือ ประเทศอินเดียในปัจจุบันเป็นแหล่งที่สืบทอดมาเป็นเวลาหลายพันปี เป็นดินแดนที่เปิดเผยให้โลกได้ทราบถึง ความรู้และวิทยาการด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะ ความเป็นอยู่ทางสังคม สภาพสังคมในยุคนั้นเป็นสังคมที่มีความหลากหลายในสังคม ภาษา และ วัฒนธรรม มีการแบ่งชนชั้นทางสังคมออกเป็นวรรณะซึ่งเป็นต้นเหตุของปัญหาต่าง ๆ ในสังคมซึ่งอาจเป็นเพราะ ความต้องการอยู่รอดและรักษาผลประโยชน์ในกลุ่มของตน ทำให้เกิดความยึดมั่นในจิตใจว่าสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ คือของ ๆ ตน สภาพปัญหาต่าง ๆ จึงเกิดขึ้น (ที.ดับบิว ริสเดวิด, 2515: 97)

ในยุคพุทธกาล สภาพสังคมแบ่งชนชั้นวรรณะเป็นไปตามที่กล่าวมา ทักษะของผู้ศึกษาที่ให้ไว้ว่า การแบ่งวรรณะก็เพื่อรักษากลุ่มพวกของตน ให้อยู่รอด เช่น การรับประทานอาหารกับผู้ที่ไม่ใช่พวกของตนเอง อาจนำเชื้อโรคระบาดมาสู่พวกของตนได้ ซึ่งเมื่อเกิดโรคระบาดแต่ละครั้งจะมีผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก การรับประทานอาหารเฉพาะพวกตนจึงเป็นการป้องกันวิธีหนึ่ง และนอกจากนั้นการแต่งงานกับพวกเดียวกันก็เป็นเหตุผลหนึ่งที่จะไม่สัมผัสหรือถูกต้องกับพวกอื่น ทั้งยังเป็นการรักษาเผ่าพันธุ์ของพวกตนไว้ และยังเป็นการป้องกันโรคระบาด ที่เกิดจากการสัมผัสถูกต้องกันได้ด้วย แต่ในครั้งนั้นไม่สามารถอ้างเหตุผลที่จะมาอธิบายให้ภูมิปัญญาของคนสมัยนั้นรู้ชัดได้ นอกจากบอกได้เพียงว่า ผิดประเพณี

ผิดความเชื่อ เป็นไปตามวัฒนธรรมที่เคยทำสืบ ๆ กันมา การขาดความเข้าใจในพื้นฐานนี้ทำให้เกิดการแบ่งชนชั้นกันอย่างเด็ดขาดในเวลาต่อมา

จากการศึกษาทำให้ทราบว่าเฉพาะ พวก“สวรรณะ” (คนมีวรรณะ) เท่านั้น ที่สังคมยังให้การยอมรับ แต่ยังมีคนอีกกลุ่มหนึ่งที่พระเจ้าของศาสนาฮินดูซึ่งเป็นศาสนาที่นับถือกันมาก ขณะนั้นไม่ยอมจัดให้สังกัดในวรรณะใด คนทั่วไปจึงเรียกเขาว่าพวก “อวรรณะ” (คนนอกวรรณะ) คนอวรรณะเหล่านี้อาจเรียกว่าวรรณะที่ 5 พวกนี้มีชื่อเรียกอยู่หลายชื่อ คือ จันฑาล หริชน หินชาติ ปาหิระ ปัญจมะ มหารห์ อธิศูทร เป็นต้น คนนอกวรรณะเหล่านี้ยังแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อยได้อีกคือ

1. พวกที่แตะต้องไม่ได้ (Untouchables)
2. พวกที่เข้าใกล้ไม่ได้ (Unapproachables)
3. พวกที่มองดูไม่ได้ (Unseenables) (ว.ชริเมธี, 2547: 27-28)

พวกนอกวรรณะเหล่านี้ มีสถานภาพไม่ต่างอะไรกับทาสหรือสัตว์ดิรัจฉานชนิดหนึ่งในสายตาของคนที่มีวรรณะ สำหรับคนนอกวรรณะจะไม่มีสิทธิ์อะไรในสังคม นอกจากเกิดมาเพื่อทำหน้าที่เป็นข้าช่วงใช้หรือแรงงานทาสของคนในวรรณะเท่านั้น อาชีพสำหรับพวกเขาก็คืองานที่เกี่ยวข้องอยู่กับสิ่งสกปรกโสโครกทั้งปวง เช่น กวาดถนน ขนขยะ ล้างท่อ ฟอกหนัง กรรมกร เป็นต้น และสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับพวกนอกวรรณะก็คือ ข้างกองขยะ แหล่งชุมนุมแออัดหรือย่านคนจนที่อยู่ห่างไกลออกไปจากคนในวรรณะอื่น “เป็นที่ดูหมิ่นเหยียดหยามของคนทั้งหลาย ถึงขนาดถือว่าเป็นคนเสนียดจัญไร ไม่อยากมีใครคบร่วมกินร่วมนอน แม้แต่เห็นคนเช่นนี้ก็ถือว่าเป็น อัปมงคล ชัดลาง” (ที.ดับบิว ริสเดวิด, 2515: 101-102)

การปฏิบัติเคร่งเช่นนี้ทำให้เกิดการแบ่งแยก กตชี ช่มเหง เบียดเบียนกัน ไม่เห็นคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ด้วยกัน เกิดการแตกแยก นำไปสู่ความขัดแย้ง สร้างความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นในสังคม พระพุทธเจ้าทรงมองเห็นปัญหานี้ตั้งแต่ครั้งยังทรงเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ และเมื่อพระองค์ทรงตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงทรงทำการปฏิวัตรระบบสังคม ให้เป็นไปเพื่อความผาสุกของชนหมู่มาก ทรงนำเสนอแนวคิดและแสดงให้เห็นถึงความเป็นจริงที่ควรเกิดขึ้นว่า ควรปฏิบัติต่อกันอย่างไร โดยการจัดตั้งองค์กรหรือบริษัทของพระองค์ขึ้นมาที่เรียกว่า พระพุทธศาสนา ซึ่งประกอบไปด้วยพุทธบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา บุคคลเหล่านี้เป็นสมาชิกในองค์กรที่ปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธองค์ที่ทรงสั่งสอน โดยมีระดับการปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไปตามความสมัครใจ ซึ่งการปฏิบัตินั้นก็จะเป็นไปเพื่อความสงบสุขแก่ตนเองและผู้อื่น นอกจากนี้พระองค์ยังทรงปฏิบัติตนเป็นต้นแบบแห่งภราดรภาพ ด้วยการนำสัจธรรมที่ทรงค้นพบ ออกเผยแผ่แก่ผู้คนทุกหมู่เหล่าโดยไม่จำกัดชาติ ชั้น วรรณะ เพศวัย และสถานที่ เพราะทรงดำริถึงความเป็นพี่น้องร่วมกันกับสรรพสัตว์ทั้งหลาย

3.2 หลักภราดรภาพตามที่ปรากฏในพระจริยาของพระพุทธองค์

พระพุทธเจ้าภายหลังทรงตรัสรู้แล้ว ทรงนำพระธรรมที่ค้นพบมาเผยแผ่สั่งสอน โดยทรงมีภารกิจที่เรียกว่า พุทธจริยา ที่จะต้องกระทำ 3 ประการ “พุทธจริยา หมายถึง จริยา ที่พระองค์ทรงบำเพ็ญภายหลังตรัสรู้แล้ว 3 ประการ” (เขมานันทะ (ส.ชัยมุสิก), 2547: 94-95) ดังนี้

1. ญัตตถจริยา ได้แก่ “การบำเพ็ญประโยชน์แก่พระญาติ” การสงเคราะห์ ญาติ คำว่า ญาติ หมายถึง ผู้ที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันทางสายเลือด โดยพระองค์ทรงได้ สงเคราะห์พระญาติด้วยธรรมะ คัมภีร์พุทธประวัติกล่าวว่าภายหลังตรัสรู้แล้วไม่นานพระพุทธ องค์ได้เสด็จกลับกบิลพัสดุ์ เทศนาโปรดพระพุทโธบิดาและพระประยูรญาติทำให้สำเร็จ มรรคผลจำนวนมาก ทรงแสดงให้เห็นถึงความห่วงใยในความเป็นพี่น้องได้เป็นอย่างดี เมื่อพระองค์ทรงค้นพบสิ่งประเสริฐที่สุดแล้วก็ทรงนำมาเผยแผ่แก่บรรดาผู้ที่เป็นเครือญาติให้ ได้รับรู้และปฏิบัติตามแนวทางนั้นเป็นสิ่งที่ทรงแสดงออกมาถึงภราดรภาพแห่งพุทธองค์

2. โลกัตถจริยา ได้แก่ “การบำเพ็ญประโยชน์แก่โลก การสงเคราะห์โลก คำว่าโลกในที่นี้หมายถึงหมู่สัตว์ทั้งหลาย กล่าวเจาะจงลงไปก็ได้แก่ มนุษย์ทุกคน” โดยภายหลังตรัสรู้แล้วได้เสด็จจาริกเที่ยวสั่งสอนประชาชนทุกหมู่เหล่า ไม่จำกัดเพศวัย เพราะทรงตระหนักถึง ความเป็นเพื่อน พี่น้องร่วม เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น ประารถนาให้ปวงชนเป็นอยู่อย่างสันติสุข

3. พุทธัตถจริยา ได้แก่ “การบำเพ็ญประโยชน์โดยฐานะเป็นพระพุทธเจ้า การบำเพ็ญประโยชน์ในฐานะของบรมครู” โดยสั่งสอนเหล่าพุทธบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ซึ่งเป็นสมาชิกในองค์กรที่พระองค์ทรงจัดตั้งขึ้นคือ พระพุทธศาสนาทรง ดำริว่าสมาชิกเหล่านี้ คือ พี่น้องร่วมอุดมการณ์เดียวกัน

จากการศึกษาพุทธจริยา 3 ประการของพระพุทธองค์ทำให้ทราบว่า พระองค์ ทรงตระหนักถึงความเป็นพี่น้องร่วมโลกของหมู่สรรพสัตว์เป็นอย่างยิ่ง ทรงนำสัจธรรมที่ ค้นพบ สั่งสอนแก่ผู้อื่น ทรงมีพระเมตตาต่อสรรพสัตว์อย่างมีอาจะประมาณได้ ด้วยความ เป็นกัลยาณมิตรเช่นนี้ คือ ต้นแบบแห่งภราดรภาพของพระพุทธองค์ที่ทรงมีต่อสรรพสัตว์โดย ทัวกัน นอกจากนี้ทรงได้นำเอาแนวทางการปฏิบัติอย่างภราดรภาพมาใช้ในการอยู่ร่วมกันของ เหล่าสาวกของพระองค์ด้วย

3.3 หลักภราดรภาพตามที่ปรากฏในการอยู่ร่วมกันของสงฆ์

สังคมสงฆ์นั้นนับว่าเป็นสังคมที่ยากจนที่สุดคือ ทรัพย์สินส่วนตัวก็มีเพียงเครื่อง บริหาร นอกนั้นแล้วมีทรัพย์ก็เป็นของสงฆ์ “ในระยะแรก ๆ ไม่มีแม้แต่วิหารผ้าก็ซักเอาจาก ศพ ความเป็นอยู่อย่างยากจนของสงฆ์นี้เป็นตัวอย่างให้ชาวบ้านเห็นว่า ความต้องการทางกาย

ของมนุษย์นั้นไม่มากนักและแม้ว่าจะอยู่อย่างยากจนก็ยังสามารถดำรงชีวิตอย่างมีศีลธรรมได้ยิ่งกว่าคนทั่วไป” (ปรีชา ช้างขวัญยืน, 2540: 103)

1. การอยู่ร่วมกันของสงฆ์ด้วยพระวินัย

พระพุทธองค์ได้ทรงบัญญัติพระวินัยขึ้นมาเพื่อเป็นระเบียบปฏิบัติแก่ภิกษุสงฆ์ในการอยู่ร่วมกันและนอกจากนี้ยังมี “จริยาวัตร คือ มารยาทอันควรประพฤติ” (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543: 269) หรือ ข้อปฏิบัติอื่น ๆ ซึ่งจะต้องปฏิบัติ เช่น อุปัชฌายวัตร อาจารย์วัตร สัทธินิวัตร อันตวาสกวัตร เสด็จวัตร เป็นต้น นี่คือ ระบบของสงฆ์ หรือ ที่เรียกว่า สังฆะ โดยสอนให้เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ดูแลเอาใจใส่ในทุกข์สุขของกันและกัน เพื่อให้สงฆ์ที่อยู่ร่วมกันมีโอกาสพัฒนาตนด้วยการเรียนรู้ฝึกฝนตนเองอย่างเต็มที่ เพราะในสังคมมนุษย์ทั่วไปนั้นการจัดการยังไม่เป็นระบบ จำเป็นจะต้องมีการมาช่วยเหลือกัน โดยอยู่เป็นชุมชนและเมื่อปฏิบัติได้ตามหลักการแล้วก็ให้กลุ่มขยายวงกว้างออกไป การตั้งสังฆะเพื่อประโยชน์แก่สงฆ์คือ เพื่อสร้างสภาพเอื้อในการที่จะให้มนุษย์ที่เข้ามาได้ฝึกฝนเรียนรู้ “พัฒนาตนเอง เมื่อตนเองมีความรู้ ความเข้าใจ ฝึกฝน พัฒนาตนเองดีแล้วก็จะได้ไปช่วยผู้อื่น นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งที่คนภายนอก [ฆราวาส] ได้อาศัย ในการรับความรู้ ความเข้าใจฝึกฝนพัฒนาตน” (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543: 17) และเมื่อคนภายนอกเข้าใจฝึกฝนได้แล้ว สามารถนำเอาความรู้ที่ได้ไปเผยแผ่ให้คนอื่นได้ศึกษารับรู้ต่อไป

การปฏิบัติต่อกันของสงฆ์นั้นพระพุทธองค์ทรงสั่งสอนให้มีการปฏิบัติต่อกันในทางที่ดี มีเมตตาต่อกัน ให้รักษาน้ำใจกันและทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่กันจากการศึกษาทำให้ทราบถึงเหตุการณ์ในครั้งพุทธกาลที่สอดคล้องและนำมาซึ่งภราดรภาพให้เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา จากข้อความในพระไตรปิฎกที่กล่าวว่า

ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นโรคท้องร่วง นอนจมกองมูลกองคูของตมอยู่ ครั้นนั้นพระผู้มีพระภาค มีท่านพระอานนท์เป็นปัจฉาสมณะ เสด็จพระพุทธดำเนินไปตามเสนาสนะ ได้เสด็จเข้าไปทางที่ภิกษุรูปนั้น ทอดพระเนตรเห็นภิกษุรูปนั้น นอนจมกองมูลกองคูของตมอยู่ ครั้นแล้วเสด็จเข้าไปใกล้ภิกษุรูปนั้น ทรงตรัสถามว่า “เธออาพาธเป็นโรคอะไร” (วิม. (ไทย), 5/116/207) ภิกษุรูปนั้นก็ทรงตอบว่า เป็นโรคท้องเสีย ไม่มีใครมาช่วยดูแลเพราะ ภิกษุรูปนั้นไม่เคยอุปการะใครเลย พระพุทธองค์พร้อมด้วยพระอานนท์ จึงช่วยกันชำระทำความสะอาดภิกษุรูปนั้นครั้นเสร็จแล้ว ทรงรับสั่งให้มีการประชุมภิกษุสงฆ์ได้สวนถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก็ทราบความจริงตามที่ภิกษุที่อาพาธนั้นเล่าให้ฟัง

ตามเหตุการณ์นั้น พระพุทธองค์ทรงปฏิบัติให้เห็นเป็นแบบอย่างอันดีแก่บรรดาเหล่าภิกษุสงฆ์ แม้ในข้อที่ว่าภิกษุอาพาธผู้นั้น จะไม่ทำประโยชน์อะไรแก่หมู่คณะเลย ทรงมีคำรับสั่งว่า เมื่อเข้ามาอยู่ในบวรพุทธศาสนาแล้วนั้น ในคราวป่วยไข้หรืออัมพาตขาดแคลนสิ่งใด

ก็มีแต่ภิกษุด้วยกันนี้แหละที่จะให้ให้ความช่วยเหลือดูแลกัน และทรงเห็นว่าบรรดาเหล่าสาวกทั้งหมดนี้เปรียบดังพี่น้องร่วมร่มกาสาวพัสตร์เดียวกัน สิ่งที่พระองค์ทรงลงมือปฏิบัติด้วยตนเองต่อภิกษุอาพาธนั้น แม้ว่าพระองค์ทรงเป็นศาสดาก็ทรงปฏิบัติต่อสาวกด้วยความเป็นกันเองเสมือนพี่น้อง ซึ่งเป็นที่ประจักษ์แก่เหล่าสาวกให้เห็นเป็นตัวอย่าง ถือว่าการประพฤติเช่นนี้ได้กระทำเป็นแบบอย่างนี้เป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติตาม ซึ่งถ้าใครละเลยไม่ปฏิบัติ ทรงได้กำหนดโทษไว้ด้วย แม้ว่าโทษนั้นจะเป็นเพียงโทษขั้นเบา แต่ก็แสดงให้เห็นได้ทราบว่าผู้ที่ละเลยในวินัยข้อนี้เป็นผู้ที่ไม่มีมรรยาทในการอยู่ร่วมกัน ควรต้องถูกตักเตือน

สรุปได้ว่า

ประการแรก ที่พระองค์ทรงลงมือปฏิบัติเองเช่นนั้นเพราะ ทรงมีพระเมตตาต่อสรรพสัตว์โดยไม่ประมาณ จึงลงมือปฏิบัติเองโดยมิได้รังเกียจ

ประการที่สอง เพื่อเป็นการรักษา บำรุง สงเคราะห์ สมาชิก ในบรรพบุรุษศาสนาให้เกิดความอบอุ่นใจและให้รู้ว่าในพระพุทธศาสนาจะไม่มี การทอดทิ้งกัน แม้ผู้นั้นจะยังไม่ก่อประโยชน์ใดเลยก็ตาม แต่ในกาลข้างหน้าเมื่อเขามีปัญญา รู้แจ้งก็จะคิดไตร่ตรองได้เอง และเป็นการรักษาผู้ที่มีทัศนคติร่วมกันทางความคิดให้คงอยู่ด้วยกัน เพื่อจรรโลงไว้ซึ่งแนวปฏิบัติอันดีของพระองค์ให้สืบเนื่องต่อ ๆ ไป

ประการที่สาม เพื่อให้ผู้ที่อยู่ร่วมกันในสังคมพุทธได้ลดละทิฐิ อัตตา ที่มีอยู่ในตนลง อย่าได้ยึดถือในตัวตนเลย ด้วยการข่มใจตนเองในการช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนและการปฏิบัติเช่นนั้นนอกจากจะเป็นการช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความทุกข์ร้อนแล้ว ยังเป็นการทำให้ผู้ที่ปฏิบัติได้พิจารณาเห็นธรรม อีกด้วย

ประการที่สี่ เป็นลักษณะของการบังคับ ให้ทุกคนเป็น กัลยาณมิตรต่อกัน เพราะได้มีการกำหนดโทษไว้ด้วยถ้าผู้ใดละเลยไม่ปฏิบัติตามด้วยทรงเห็นความสำคัญของความเป็นกัลยาณมิตรจะช่วยให้เหล่าสาวกดำเนินชีวิตไปด้วยดีอย่างภราดรภาพ สามารถสืบพระศาสนาไว้ได้ต่อไป

2. การอยู่ร่วมกันของสงฆ์ด้วยธรรม

พระพุทธเจ้ายังทรงกำหนดแนวธรรมในการอยู่ร่วมกันของภิกษุสงฆ์เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อย ไม่เบียดเบียนกัน สมกับที่เป็นสมณะผู้แสวงหาวิมุติสุข แนวธรรมดังกล่าวจึงเป็นไปเพื่อความสงบสุขของสังฆะและของสงฆ์เอง พระองค์ได้ทรงกำหนดแนวธรรมในการปฏิบัติเรียก “หลักกำหนดธรรมวินัย 8 ประการ” (อง.อรรถก. (ไทย), 23/143/289) เพื่อให้สงฆ์ยึดปฏิบัติตามแนวธรรม คือ มีการกำหนดวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติธรรมของสงฆ์ มีดังนี้

1. เพื่อคลายความกำหนด

2. เพื่อความไม่ประจบทุกซ์
3. เพื่อความไม่พอกพูนกิเลส
4. เพื่อความมกน้อยไม่ยากใหญ่
5. เพื่อความสันโดษ
6. เพื่อความไม่คลุกคลีกับหมู่คณะ
7. เพื่อประกอบความเพียร
8. เพื่อความเลี้ยงง่าย

ดังนั้น รูปแบบการปฏิบัติต่อกันในสังคมสงฆ์ ตามหลักการของพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงสถาปนาขึ้นมาก็เพื่อเป็นแบบอย่างแห่งสังคมที่พึงปรารถนา อันเป็นสังคมที่สงบสุข ปราศจากการเบียดเบียน ซึ่งกันและกันสมาชิกในสังคมมีความรัก ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้แกกัน โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน สมาชิกในสังคมสงฆ์จึงดำเนินชีวิต เป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับให้สมาชิกในสังคมอื่น ๆ ให้ได้เห็นและได้ปฏิบัติตาม ซึ่งการปฏิบัติตนในสังคมสงฆ์ตามที่กล่าวมาคือ สังคมแห่งอุดมคติของ ภราดรภาพ

4. วิเคราะห์หลักภราดรภาพในพระพุทธศาสนา

การที่มนุษย์ปฏิบัติต่อกันฉันพี่น้องเพราะมองว่ามนุษย์ทุกคนที่เกิดมาต่างเป็นพี่น้องกัน มนุษย์ทุกคนมีแหล่งกำเนิดเดียวกันคืออาภัสระพรหม ดังนั้นมนุษย์จึงควรปฏิบัติต่อกันฉันพี่น้อง และอีกประการหนึ่งคือมนุษย์ควรปฏิบัติต่อกันฉันพี่น้องบนพื้นฐานภราดรภาพที่เกิดจากการปฏิบัติ พุทธปรัชญามองว่ามนุษย์ทุกคนแม้จะมีธรรมชาติเห็นแก่ตัว แต่เมื่อปฏิบัติต่อกันด้วยหลักปฏิบัติที่สร้างความเห็นใจกันเพื่อภราดรภาพ (เมตตา) หลักปฏิบัติที่สร้างความเป็นมิตรกันเพื่อภราดรภาพ (กัลยาณมิตร) หลักปฏิบัติที่ส่งเสริมให้ช่วยเหลือกันเพื่อภราดรภาพ (ทาน) แล้ว มนุษย์สามารถทำลายความเห็นแก่ตัว ความขัดแย้ง ความโกรธลงได้ และเข้าถึงความเป็นมนุษย์สากลมีแต่ความสงบสุข ความยุติธรรม ความเมตตาความเอื้ออาทรต่อกันและปฏิบัติต่อกันแบบภราดรภาพได้

ภราดรภาพ ในพระพุทธศาสนา มีเหตุมาจากความเห็นใจกัน ความเป็นมิตรกัน หรือ การช่วยเหลือกัน ซึ่งเป็นคุณธรรมในการอยู่ร่วมกัน โดยจะเริ่มจากข้อใดข้อหนึ่งก่อนก็ได้ แต่จะมีความกลมกลืนหนุนเนื่องกันไปตามกฎแห่งอิทัปปัจจยตา คือ เกื้อหนุนต่อการเกิดภราดรภาพ เป็นกระแสน้ำไม่ขาดสาย ผู้เขียนจึงสามารถสรุปได้ถึง เหตุแห่งการเกิดภราดรภาพในพระพุทธศาสนา 3 ประการ ดังนี้

1. ความเห็นใจกัน
2. กัลยาณมิตร นั้นจะต้องเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ด้วยศรัทธา ด้วยศีล ด้วยสุตะ ด้วยจาคะ ด้วยวิริยะ ด้วยสติ และสมบูรณ์ด้วยปัญญา เป็นผู้มกน้อย สันโดษ ชอบสงัด

ไม่คลุกคลีกับหมู่คณะ เป็นผู้มีสติตั้งมั่นในทางดีด้วยสติสมบัติ เป็นผู้มิจิตไม่คิดฟุ้งมิจิตมั่งคั่ง แข็งแกร่งด้วยสมาธิสมบัติ และรู้แจ้งชัดไม่วิปริตผิตเพี้ยนด้วยปัญญาสมบัติ มิจิตตั้งมั่นอยู่ใน สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นโทษนั้นด้วยสมาธิ ช่วยกำจัดสิ่งที่ เป็นโทษพยายามชักจูงแนะนำ สัตว์ทั้งหลายในสิ่งที่ เป็นประโยชน์ด้วยวิธีะ

ก. หลักของประโยชน์ซึ่งเป็นประโยชน์ที่จะได้รับจากการมีกัลยาณมิตร

ข. หลักของการให้คำแนะนำพร่ำสอน

ค. หลักของการทำงานร่วมกัน

ง. หลักของความเป็นผู้สม่ำเสมอ

3. การช่วยเหลือกัน

การให้ เป็นหลักธรรมเบื้องต้น เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจกันและกันไว้ พุทธศาสนา ได้ให้ความสำคัญแก่การให้ทาน เพราะจัดเป็นการทำบุญอย่างหนึ่งในบุญกิริยาวัตถุ 3 อย่าง คือ บุญสำเร็จด้วยการให้ บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล และบุญสำเร็จด้วยการเจริญ ภาวนา การทำบุญทั้ง 3 ประการนี้ เป็นหนทางในการปฏิบัติตนเพื่อจะเข้าสู่เป้าหมายสู่สังคม แห่งการแบ่งปัน หรือสภาพภาพเกิดขึ้นได้เพราะสังคมมีการแบ่งปันที่เรียกว่า ทาน

หลักธรรมที่สร้างความเห็นใจ สร้างความเป็นมิตรและหลักธรรมที่ส่งเสริมให้ ช่วยเหลือกัน แท้จริงแล้วก็คืออุปการณในการทำลายจิตที่ประกอบด้วย ความเห็นแก่ตัวของ มนุษย์ หลักธรรมที่สร้างความเห็นใจมี เมตตา เป็นต้น

มนุษย์ในฐานะเป็นสัตว์ที่สามารถฝึกฝนตนเองได้

มนุษย์เป็นสัตว์โลกชนิดหนึ่งที่มีธรรมชาติคือความเป็นสัตว์ที่สามารถฝึกฝน พัฒนาตนเองได้แฝงอยู่ นัยแห่งความเชื่อนี้ ปรากฏในคำกล่าวสรรเสริญคุณของพระพุทธเจ้า ตอนที่ว่า “อนุตตโร ปุริสทมมสารถิ” (วิมพา. (ไทย) 1/1/1) นักปราชญ์ร่วมสมัยในทางพุทธ ศาสนาที่นำเอาประเด็นนี้มากล่าวถึงบ่อยที่สุดในงานเขียนและงานบรรยายธรรม คือ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) โดยท่านกล่าวว่า มนุษย์มีธรรมชาติพิเศษ คือ เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ (พัฒนาได้) และต้องฝึก การบอกว่าสามารถฝึกได้ และต้องฝึกนั้น ท่านมองจากผลสัมฤทธิ์ แห่งการฝึกฝนพัฒนาตนเอง โดยมีเจ้าชายสิทธัตถะเป็นตัวอย่าง ตลอดถึงพระสาวกทั้งหลาย ตั้งแต่ยุคปฐมโพธิกาล (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา, 2544: 43-45) เป็นต้นไป

ดังนั้นสภาพภาพในพระพุทธศาสนาตามที่กล่าวมาทำให้สามารถสรุปได้ว่า คุณธรรม 3 ประการนั้น จะนำความเปลี่ยนแปลงมาสู่ตัวบุคคลและสังคมส่งผลต่อการดำเนิน ชีวิตไปในทางที่จะพัฒนาขึ้นจากเดิมที่เป็นอยู่ เพราะการปฏิบัติตามคุณธรรมที่กล่าวมานี้จะ สร้างคุณประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่กันและกัน เป็นการเสริมสร้างและพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อีก ทางหนึ่งด้วย

5. สรุป

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญด้านการส่งเสริมภราดรภาพ ซึ่งหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นเป็นคำสอนที่ได้สะท้อนให้เห็นความสำคัญไปที่ประโยชน์แก่ตน ผู้อื่นและทั้งสองส่วน หลักธรรมเพื่อภราดรภาพได้ทำให้ทราบว่าการปฏิบัติธรรมดังกล่าวส่งเสริมให้การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข หลักธรรมเพื่อภราดรภาพเล็งเห็นกันเป็นเช่นพี่น้องปฏิบัติต่อกันในทางที่ดี ช่วยเหลือเกื้อกูลกันตามแนวทางของพระพุทธศาสนาเถรวาท หลักธรรมที่ส่งเสริมให้ช่วยเหลือกันมี ทาน หมายถึง การช่วยเหลือกันด้วยวัตถุสิ่งของ ทานคือการให้ การเสียสละ การแบ่งปันเพื่อประโยชน์แก่คนอื่น ช่วยปลูกฝังให้เป็นคนที่ไม่เห็นแก่ตัว แบ่งปันกันจะเป็นอุปสรรคทำลายแก่ตัวของมนุษย์ มนุษย์ไม่อาจทำดีต่อผู้อื่นได้ เพราะความเห็นแก่ตัวที่เกิดจากตัณหาคือความทะยานอยากได้ เมื่อเกิดขึ้นแล้วทำให้จิตใจหยาบคายได้ เกิดความดิ้นรน อยู่ไม่เป็นสุข หากหยุดยั้งไม่ได้ก็จะเป็นต้นเหตุให้ดิ้นรนแสวงหาสิ่งที่อยากได้มาสนองความต้องการ หรือเมื่อไม่ได้โดยวิธีชอบธรรมก็นำไปทำความชั่วความไม่ดีงามต่าง ๆ เช่น ลักขโมย ทูจจริต คอรัปชั่น โกง ปล้น จนถึงฆ่าคนตาย จะต้องทำลายหลักธรรมที่ส่งเสริมให้ช่วยเหลือกันนั้น คือ ทาน เป็นต้น หลักธรรมเพื่อภราดรภาพที่ส่งเสริมให้เป็นมิตรกัน เพราะว่าการเป็นมิตรกันนั้นจะไม่ทำชั่วต่อกันอย่างเด็ดขาด การทำความดี คือ หลักธรรมเพื่อภราดรภาพที่ส่งเสริมให้เกิดการช่วยเหลือกัน ซึ่งการช่วยเหลือกันนั้นมีหลายรูปแบบตามหลักธรรมที่กล่าวมาซึ่งเท่ากับว่าเป็นการทำความดี

โดยปริยาย และการทำจิตใจให้ผ่องใส คือ หลักธรรมเพื่อภราดรภาพที่ส่งเสริมให้เห็นใจกัน เพราะหลักธรรมเพื่อภราดรภาพในข้อนี้จะทำให้บุคคล ไม่เห็นแก่ตัว ไม่ยึดมั่นถือมั่นในตัวตน เราเขา ย่อมจะทำให้จิตใจของตนสงบผ่องใส มีจิตใจที่ดีงามต่อผู้อื่น

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เขมานันทะ (ส.ชัยมุสิก). (2547). **พุทธสารคดีตามรอยพระพุทธบาทบนเส้นทางจาริกธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: จงเจริญการพิมพ์.
- ที.ดับบิว ริสเดวิด. (2515). **พระพุทธศาสนาในชมพูทวีป**. แปลโดย สมัย สิงหศิริ. กรุงเทพมหานคร: สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา.
- ปรีชา ช่างขวัญยืน. (2540). **ทรงสนะทางการเมืองของพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: สามัคคีสาส์น.

- พุทธทาส ภิกขุ. (2544). **มองโลก มองชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2542). **มองสันติภาพโลกผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมสาร จำกัด.
- _____. (2543). **พจนานุกรมฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2538). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระไพศาล วิสาโล. (2552). **ปลูกถ่ายในการประชุมประจำปีของสมาคมปรัชญาและศาสนาแห่งประเทศไทย. นิตยสารวิภาษสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และวัฒนธรรม**.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช. (2544). **เอกสารการสอนชุดวิชามนุษย์กับอารยธรรม หน่วยที่ 1-7**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- ว.วชิรเมธี. (2547). **ธรรมะบันดาล**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.
- สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฒนมหาเถระ) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. (2540). **พระธรรมเทศนาพระโอวาท**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรไทย.
- Longman Group LTD. (1995). **Longman Dictionary of Contemporary English**. Barcelona Spain: Cayfosa.
- Oxford University. (2000). **Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English, Sixth**. UK: Oxford University Press.

การบริหารทรัพยากรมนุษย์บนพื้นฐานสมรรถนะ Human Resource Management Based on Competency

อัญชลี ชัยศรี

Anchalee Chaisri

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

Chaiyaphum Rajabhat University

E-mail: anchaleechaisri@gmail.com

ได้รับบทความ: 19 กันยายน 2563; แก้ไขบทความ: 13 ตุลาคม 2563; ตอรับตีพิมพ์: 21 ตุลาคม 2563

Received: September 19, 2020; Revised: October 13, 2020; Accepted: October 21, 2020

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมาย ความสำคัญและประโยชน์ของสมรรถนะ ซึ่งสามารถสรุปได้ว่าสมรรถนะเป็นเครื่องมือพื้นฐานในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพสูง มีความสำคัญสำหรับองค์กรในปัจจุบัน เพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน การนำสมรรถนะมาประยุกต์ใช้ในการบริหารทรัพยากรมนุษย์นั้น จะช่วยให้องค์กรได้บุคลากรที่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และได้ผลการปฏิบัติงานตรงตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กร

ผลจากการศึกษาพบว่า สมรรถนะมีประโยชน์ต่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ประกอบด้วย การสรรหาและการคัดเลือก การประเมินผลการปฏิบัติงานของพนักงาน การให้รางวัลและค่าตอบแทน การวางแผนความก้าวหน้าทางอาชีพ และการประเมินผลสัมฤทธิ์ หากทุกคนในองค์กรสามารถปรับสมรรถนะของตนเองให้เข้ากับมาตรฐานที่องค์กรกำหนดในระยะยาวจะเกิดเป็นสมรรถนะเฉพาะขององค์กร และสามารถแข่งขันกับองค์กรอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กรต่อไป

คำสำคัญ: สมรรถนะ, การบริหารทรัพยากรมนุษย์

Abstract

This article aims to study the meaning, an importance and the benefits of competencies. The summary as follows: Competency is fundamental tool in managing of human resource. A high management of human resource is very important for organizations. It shows competitive

advantage. Adapting competency for management of human resource supports effective personnel of organization and directly objective of the organization.

The results show that competency is useful for management of human resource, including with recruiting, selection, evaluation of working, reward, compensation, career planning and achievement. In long term, if everyone in organization can adjust their competency to the standards of organization, it will be a unique competency of organization. it can compete effectively to other organizations, which affects the success of organization.

Keywords: Competency, Human Resource Management

1. บทนำ

แนวโน้มการพัฒนาเศรษฐกิจยุคใหม่ที่มีการใช้เทคโนโลยีและการใช้ความรู้เป็นพื้นฐานการพัฒนา ทำให้ประเทศต้องเร่งเตรียมความพร้อมทั้งการสร้างระบบกลไกการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้สามารถปรับตัวก้าวสู่ระบบเศรษฐกิจยุคใหม่ได้อย่างเท่าทันและรวดเร็ว เป็นรากฐานที่เข้มแข็งมั่นคงในการเสริมสร้างสมรรถนะและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ อีกทั้งการดำเนินการพัฒนากำลังคนถือว่าเป็นนโยบายหลักของประเทศ ไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564 โดยได้กำหนด ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับด้านการพัฒนากำลังคนภาคอุตสาหกรรม เพื่อรองรับอุตสาหกรรม ในอนาคต (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560: 65) ส่งผลให้องค์กรทุกแห่งต้องตื่นตัวและพัฒนาบุคลากรทุกภาคส่วน เพื่อเตรียมความพร้อมมากขึ้น

สมรรถนะเป็นเครื่องมือพื้นฐานในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ทั้งการบริหาร จัดการผู้มีความสามารถสูง การบริหารผลการปฏิบัติงานการพัฒนา ความก้าวหน้าตามสาย วิชาชีพ เป็นต้น การนำสมรรถนะมาประยุกต์ใช้ในการบริหารทรัพยากรมนุษย์นั้น จะช่วยให้ องค์กรได้บุคลากรที่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และได้ผลการปฏิบัติงานตรง ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กร จากสภาวะการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลกทำให้องค์กรต่าง ๆ ต้องหันมาทบทวนพิจารณาสมรรถนะขององค์กร เพื่อให้้องค์กรสามารถรองรับ การเปลี่ยนแปลงที่รุนแรงจากภายนอกได้ หากองค์กรต้องการที่จะสร้างความได้เปรียบในเชิง การแข่งขันและสร้างขีดความสามารถที่จะต้านทานต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงนั้นได้ จำเป็นต้องพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรในองค์กรเสียก่อน ซึ่งบุคลากรในองค์กรถือว่าเป็น ปัจจัยสำคัญในการที่จะช่วยส่งเสริมผลักดันให้สมรรถนะขององค์กร เป็นสมรรถนะที่แท้จริง และสามารถแข่งขันกับองค์กรอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับในประเทศไทย องค์กรธุรกิจหลายแห่ง ได้นำระบบสมรรถนะมาใช้ในการบริหารทรัพยากรบุคคล อาทิเช่น บริษัทปูนซิเมนต์ไทยจำกัด (มหาชน) บริษัทเอไอเอส จำกัด (มหาชน) กลุ่มบริษัทเครือเจริญโภคภัณฑ์ บริษัทโตโยต้ามอเตอร์ (ประเทศไทย) จำกัด การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย บริษัทการบินไทยจำกัด (มหาชน) ในปัจจุบันนี้บริษัทเอกชน รัฐวิสาหกิจ ต่าง ๆ กำลังให้ความสนใจหรืออยู่ในช่วงสร้างและพัฒนาระบบสมรรถนะของตนเอง สำหรับภาคราชการและรัฐวิสาหกิจก็เห็นความสำคัญ และให้ความสนใจในการนำระบบสมรรถนะมาใช้ในการบริหารทรัพยากรบุคคลเช่นเดียวกัน เช่น สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) ได้ว่าจ้างบริษัท HAY Group มาเป็นที่ปรึกษาในการสร้างและพัฒนาระบบสมรรถนะ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนให้ข้าราชการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมกับหน้าที่และส่งเสริมให้ปฏิบัติภารกิจในหน้าที่ได้ดียิ่งขึ้น โดยจะกำหนดให้ข้าราชการทุกคนต้องมีสมรรถนะหลักร่วมกัน 5 สมรรถนะ คือ 1) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Achievement motivation) 2) การบริการที่ดี (Service mind) 3) การสั่งสมความเชี่ยวชาญในงานอาชีพ (Expertise) 4) จริยธรรม (Integrity) และ 5) ความร่วมแรงร่วมใจ (Teamwork) ทักษะ (Skill) ความรู้ (Knowledge) ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง (Self-concept) บุคลิกลักษณะประจำตัวของบุคคล (Trait) และแรงจูงใจ/เจตคติ (Motives /Attitude) ซึ่งเป็นคุณลักษณะร่วมกันของข้าราชการพลเรือน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อหล่อหลอมค่านิยมและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ร่วมกัน และได้เริ่มทดลองใช้กับข้าราชการตั้งแต่ปี 2547 เป็นต้นมา การส่งเสริมและใช้สมรรถนะของบุคลากร รวมทั้งปรับเปลี่ยนให้มีความเหมาะสมสอดคล้องต่อกระแสการเปลี่ยนแปลง จะช่วยสนับสนุนวิสัยทัศน์ ภารกิจ กลยุทธ์ และการสร้างวัฒนธรรมขององค์กร ซึ่งจะทำให้องค์กรบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบข้าราชการ, 2555: 4), (ณรงค์วิทย์ แสนทอง, 2547: 11) ซึ่งอาจถือได้ว่าสมรรถนะของบุคลากรเป็นรากฐานสำคัญที่จะสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาขององค์กร หรือส่งผลต่อความเป็นไปหรือการเปลี่ยนแปลงขององค์กรได้

2. ความหมายและความสำคัญของการบริหารทรัพยากรมนุษย์

การบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Management: HRM) หมายถึง การจัดการทรัพยากรคน การจัดการงานบุคคล การจัดการกำลังคน และการบริหารงานบุคคล คำที่พบในตำราภาษาไทยมากคือ คำว่า “การบริหารงานบุคคล” แต่ในปัจจุบันนิยมใช้คำว่า “การบริหารทรัพยากรมนุษย์” ด้วยเหตุผลที่ว่ามนุษย์ถือเป็นทรัพยากรที่มีค่ายิ่ง หากรู้จักใช้ให้เกิดประโยชน์หรือเรียกว่า การบริหารทรัพยากรมนุษย์ได้ถูกต้อง การทำความเข้าใจความหมายของการบริหารทรัพยากรมนุษย์นั้น นักทฤษฎีบริหารในยุคแรกได้กล่าวถึงความหมายของการบริหารว่า “เป็นศิลปวิทยาในการสร้างความสำเร็จของงานโดยให้บุคคลอื่นทำ” นั่นก็คือผู้บริหารจะต้องใช้ความสามารถหรือศิลปะในการจัดการให้บุคลากร

ได้ปฏิบัติงานจนบรรลุเป้าหมายขององค์กร ความถนัดที่ปรากฏในบุคลากรทุกคนที่เป็นทรัพยากรสำคัญขององค์กร การบริหารทรัพยากรมนุษย์เป็นขั้นตอนการตัดสินใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างคนทำงาน ที่มีต่อประสิทธิภาพของคนงานและองค์กร (Milkovich, George T. and John W. Boudreau, 1991: 5)

การบริหารทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง ยุคที่ทุกองค์กรหันมาใส่ใจในการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์มากขึ้น เพราะนี่คือขุมพลังสำคัญที่จะทำให้องค์กรประสบความสำเร็จและก้าวไปข้างหน้าได้อย่างไร้ขีดจำกัด หรือทรัพยากรที่มนุษย์ปฏิบัติเพื่อองค์กร (Fisher and Others, 1993: 4) การบริหารทรัพยากรมนุษย์ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร การจัดการทรัพยากรมนุษย์เป็นกระบวนการปฏิบัติงานที่หน่วยงานทรัพยากรมนุษย์จะต้องคิดไปข้างหน้า เพื่อกำหนดกลยุทธ์ของหน่วยงานตนเองให้มีส่วนในการสนับสนุน สอดคล้องกับกลยุทธ์ของหน่วยงานอื่น ๆ ขององค์กร ทั้งนี้เพื่อการเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรที่มีส่วนร่วมในการผลักดันผลการปฏิบัติงานขององค์กร (Mondy, R. W., Noe, R.M., & Premeaux, S.R, 1999: 4)

การบริหารทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นกระบวนการที่ผู้บริหารใช้ศิลปะและกลยุทธ์ดำเนินการสรรหา คัดเลือก และบรรจุบุคลากรที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเข้าปฏิบัติงานในองค์กร พร้อมทั้งใส่ใจพัฒนา บำรุงรักษาให้บุคลากรที่ปฏิบัติงานได้เพิ่มพูนความรู้ความสามารถ มีสุขภาพร่างกายและจิตใจที่ดีในการปฏิบัติงาน และยังรวมถึงกระบวนการแสวงหาวิธีการที่ทำให้บุคลากรที่เข้ามาร่วมงานในองค์กร มีสภาพความเป็นอยู่ในการปฏิบัติงานให้องค์กรประสบความสำเร็จ ตั้งแต่วันแรกเริ่มงานจนกระทั่งพ้นจากการปฏิบัติงานหรือเกษียณอายุ หรือเหตุอื่นใดในงานให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและยั่งยืน (อนันต์ชัย คงจันทร์, 2557: 56) ด้วยการจัดระเบียบดูแลทรัพยากรมนุษย์ให้ปฏิบัติงานเพื่อให้บุคลากรได้ใช้ประโยชน์จากความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคลให้ได้มากที่สุด อันเป็นผลทำให้องค์กรอยู่ในฐานะได้เปรียบทางการแข่งขัน และเป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับบุคลากร ตั้งแต่ระดับสูงสุดและต่ำสุดในองค์กร รวมถึงถึงการดำเนินการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทุกคนในองค์กร (วิลาวรรณพิพิศาล, 2554: 15) หรือทรัพยากรมนุษย์ขององค์กร เช่น เรื่องการสรรหา การพัฒนา การรักษา และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรบุคคล ให้สามารถพัฒนาทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกธุรกิจและเทคโนโลยียุคใหม่ รวมถึงการตอบสนองความต้องการเฉพาะบุคลากรให้มากที่สุดด้วยเทคโนโลยีและวิทยาการด้านต่าง ๆ (दनय เทียนพุม, 2546: 17) ถือว่าเป็นการกำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติที่เกี่ยวกับทรัพยากรที่มีค่าที่สุดขององค์กร ซึ่งหมายถึงทรัพยากรบุคคลที่เป็นผู้ปฏิบัติงาน อุทิศเวลาเพื่อความสำเร็จที่ยั่งยืนตามวัตถุประสงค์ขององค์กร

กล่าวโดยสรุปจะเห็นว่าการบริหารทรัพยากรมนุษย์ มีความสำคัญในแง่ของการบริหารจัดการในรูปของทุนมนุษย์ อันได้แก่ การช่วยสร้างความเจริญเติบโตมั่นคงให้แก่องค์กรในฐานะที่งานด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์จะทำให้ได้บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ และมีความพร้อมเข้ามาเชื่อมโยงภารกิจต่าง ๆ ของแต่ละหน่วยงานในองค์กร การช่วยสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน เมื่อบุคลากรได้ปฏิบัติงานที่ตนเอง มีความรู้ความสามารถ และยังสามารถส่งผลทำให้เกิดการทุ่มเท เสียสละ จงรักภักดีต่อองค์กรมากขึ้น รวมถึงการช่วยกระตุ้นให้บุคลากรตื่นตัวที่จะเพิ่มศักยภาพการปฏิบัติงานของตนเอง โดยอาศัยความรู้ ความสามารถ และสมรรถนะ การบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ดีย่อมจะช่วยเสริมให้บุคลากรมีคุณภาพ มีงานทำ สร้างผลผลิต ความสำเร็จให้แก่องค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ความหมายของสมรรถนะ (Competency)

สมรรถนะเป็นคำศัพท์ร่วมสมัยเกี่ยวกับทรัพยากรมนุษย์ที่ได้รับความสนใจนับตั้งแต่ศตวรรษ 1970 (David C. McClelland, 1973: 1-14) ซึ่งมีการศึกษาวิจัยว่าทำไมบุคลากรที่ทำงานในตำแหน่งงานเดียวกัน จึงมีผลงานที่แตกต่างกัน ผลการศึกษาทำให้สรุปได้ว่าบุคลากรที่มีผลการปฏิบัติงานดี จะมีสิ่งหนึ่งที่เรียกว่าสมรรถนะ กล่าวคือบุคลิกลักษณะที่ซ่อนอยู่ภายในตัวบุคคล ซึ่งสามารถผลักดันให้บุคคลนั้น สร้างผลการปฏิบัติงานที่ดีหรือตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในงาน

สมรรถนะ หมายถึง คุณลักษณะที่ทุกคนมีและใช้อย่างเหมาะสม เพื่อผลักดันให้ผลการปฏิบัติงานบรรลุตามเป้าหมาย ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้ ได้แก่ ความรู้ ทักษะ บุคลิกภาพ แรงจูงใจทางสังคมลักษณะนิสัยส่วนบุคคล ตลอดจนรูปแบบความคิดและวิธีการคิด ความรู้สึกและการกระทำ (David and William, 2004: 132)

สมรรถนะ หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ทักษะ และแรงจูงใจที่มีความสัมพันธ์และส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของเป้าหมายของงานในตำแหน่งนั้น ๆ สมรรถนะแต่ละตัวจะมีความสำคัญต่องานแต่ละงานแตกต่างกันไป (ณรงค์วิทย์ แสนทอง, 2547: 11) นอกจากนี้สมรรถนะ หมายถึง คุณลักษณะพื้นฐานของแต่ละบุคคล ซึ่งสามารถทำนายไปถึงผลของการปฏิบัติงานที่เหนือชั้นกว่าคนอื่นได้อย่างมีความหมาย (McLean, 2005: 57-83)

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) นิยามว่า “สมรรถนะคือคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมที่เป็นผลมาจากความรู้ ทักษะ/ความสามารถและคุณลักษณะอื่น ๆ ที่ทำให้บุคคลสามารถสร้างผลงานได้โดดเด่นกว่าเพื่อนร่วมงานอื่น ๆ ในองค์กร” กล่าวคือการที่บุคคลจะแสดงสมรรถนะใดสมรรถนะหนึ่งได้ มักจะต้องมีองค์ประกอบทั้งความรู้ทักษะ/ความสามารถ และคุณลักษณะอื่น ๆ ตัวอย่างเช่น สมรรถนะการบริการที่ดี ซึ่งอธิบายว่า

“สามารถให้บริการที่ ผู้รับบริการต้องการได้” นั้น หากขาดองค์ประกอบต่าง ๆ ได้แก่ ความรู้ในงานหรือทักษะที่เกี่ยวข้อง เช่น อาจต้องหาข้อมูลจากคอมพิวเตอร์และคุณลักษณะของบุคคลที่เป็นคนใจเย็น อ่อนน้อม ชอบช่วยเหลือผู้อื่นแล้ว บุคคลก็ไม่อาจจะแสดงสมรรถนะของการบริการที่ดีด้วยการให้บริการที่ ผู้รับบริการต้องการได้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบข้าราชการ, 2555: 4)

สรุปได้ว่า สมรรถนะ คือ คุณลักษณะเชิงพฤติกรรมที่เป็นผลมาจากความรู้ ทักษะ/ความสามารถและคุณลักษณะอื่น ๆ ที่ทำให้บุคคลสามารถสร้างผลงานได้โดดเด่นกว่าเพื่อนร่วมงานอื่น ๆ ในองค์กร โดยองค์ประกอบของสมรรถนะตาม มี 5 ส่วน คือ

1. ความรู้ (Knowledge) คือ ความรู้เฉพาะในเรื่องที่ต้องรู้ เป็นความรู้ที่เป็นสาระสำคัญ เช่น ความรอบรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ ความรู้เกี่ยวกับสภาพทางธุรกิจ เศรษฐกิจ การแข่งขัน ความรู้เกี่ยวกับการบริหารการเงิน เป็นต้น
2. ทักษะ (Skill) คือ สิ่งที่ต้องการให้ทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ทักษะทางคอมพิวเตอร์ ทักษะทางการถ่ายทอดความรู้ ทักษะในการนำเสนอ เป็นต้น ทักษะที่เกิดขึ้นนั้นมาจากพื้นฐานทางความรู้ และสามารถปฏิบัติได้อย่างคล่องแคล่วว่องไว
3. ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง (Self – concept) คือ เจตคติ ค่านิยม และความคิดเห็นเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของตน หรือสิ่งที่บุคคลเชื่อว่าตนเองเป็น เช่น ความมั่นใจในตนเอง เป็นต้น
4. บุคลิกลักษณะประจำตัวของบุคคล (Traits) คือ ลักษณะการแสดงออกที่ถือได้ว่าเป็นแบบฉบับเฉพาะบุคคล ถือว่าเป็นสิ่งที่อธิบายถึงบุคคลนั้น เช่น คนที่น่าเชื่อถือและไว้วางใจได้ หรือมีลักษณะเป็นผู้นำ มีความมั่นคงทางอารมณ์ เป็นต้น
5. แรงจูงใจ/เจตคติ (Motives/Attitude) เป็นแรงจูงใจหรือแรงขับภายในซึ่งทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมที่มุ่งไปสู่เป้าหมาย หรือมุ่งสู่ความสำเร็จ เป็นต้น

4. ประเภทของสมรรถนะ (Competency)

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน ได้จำแนกสมรรถนะเป็น 2 ประเภท โดยจัดทำเป็นโมเดลสมรรถนะสำหรับข้าราชการไทย ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2545: 1-10)

1. สมรรถนะหลัก หมายถึง คุณลักษณะร่วมของข้าราชการพลเรือนไทย ทั้งระบบเพื่อหล่อหลอมค่านิยมและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ร่วมกัน ประกอบด้วย 5 สมรรถนะ ได้แก่ การมุ่งผลสัมฤทธิ์ การบริการที่ดี การสั่งสมความเชี่ยวชาญในวิชาชีพ จริยธรรม และความร่วมแรงร่วมใจ
2. สมรรถนะประจำกลุ่มงาน หมายถึง สมรรถนะที่กำหนดเฉพาะสำหรับกลุ่มงานเพื่อสนับสนุนให้ข้าราชการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมแก่หน้าที่ และส่งเสริมให้ปฏิบัติ

ภารกิจในหน้าที่ให้ได้ดียิ่งขึ้น มีทั้งหมด 20 สมรรถนะ โดยสมรรถนะประจำกลุ่มงานบริหาร จะมีเพียง 5 สมรรถนะเท่านั้น ได้แก่ วิสัยทัศน์ ศักยภาพเพื่อการนำเปลี่ยน การวางกลยุทธ์ ภาครัฐ การควบคุมตนเอง และการให้อำนาจผู้อื่น

นอกจากนี้ กล้าหาญ ญ น่าน ได้จำแนกสมรรถนะเป็น 4 ประเภท ดังนี้ (กล้าหาญ ญ น่าน, 2559: 50)

1. สมรรถนะหลัก (Core Competency)

เป็นพฤติกรรมของบุคคลที่สะท้อนออกมาในลักษณะของการสนับสนุนวิสัยทัศน์ ภารกิจ และเป้าประสงค์ขององค์กร ให้ได้รับความสำเร็จตามที่กำหนดขึ้น โดยพฤติกรรมของ บุคคลที่สะท้อนออกมาจะอยู่ในรูปแบบของความรู้ ทักษะ ตลอดจนความสามารถพื้นฐาน ทั่วไปที่ตรงตามความต้องการหลักของบริษัท ซึ่งกำหนดไว้เพื่อให้สอดคล้อง และเป็น ประโยชน์กับตำแหน่งหรืองานนั้น ๆ ได้แก่ การทำงานเป็นทีม (Teamwork) การติดต่อสื่อสาร (Communication) การคิดริเริ่ม (Initiative) และจิตบริการ (Service Mind)

2. สมรรถนะทางการจัดการ (Management Competency)

เป็นพฤติกรรมของบุคคลที่สะท้อนออกมาในลักษณะของความรู้ ทักษะ ตลอดจน ความสามารถในการบริหารจัดการงานที่ปฏิบัติอยู่ รวมไปถึงการบริหารจัดการบุคคลที่ เกี่ยวข้อง ประสานงานกับส่วนอื่น ตลอดจนมีทักษะในการรับคำสั่งและถ่ายทอดได้อย่างมี ประสิทธิภาพ ได้แก่ การวางแผนและการจัดองค์กร (Planning & Organizing) การแก้ปัญหา และการตัดสินใจ (Problem Solving & Decision) ทักษะการวิเคราะห์ (Analytical Skill) การจัดการทรัพยากร (Resources Management)

3. สมรรถนะตามหน้าที่รับผิดชอบ (Functional Competency)

เป็นพฤติกรรมของบุคคลที่สะท้อนออกมาในลักษณะของความรู้ ทักษะ ตลอดจน ความสามารถที่เฉพาะเจาะจงตามหน้าที่ที่รับผิดชอบ ตรงตามความต้องการหลักของบริษัท ซึ่งกำหนดไว้ เพื่อให้สอดคล้องและเป็นประโยชน์กับตำแหน่งหรืองานนั้น ๆ ดังแสดงตัวอย่าง ในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ตัวอย่างการกำหนดสมรรถนะตามหน้าที่รับผิดชอบ

สมรรถนะ	งานด้านบริหารการตลาด
Competency Definition	ความสามารถในการอธิบายถึงแนวคิด หลักการ กระบวนการและขั้นตอนในด้าน การบริหารการตลาด รวมถึงการวิเคราะห์ วางแผนและกำหนดกลยุทธ์ด้านบริหาร การตลาดให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ตลอดจนพัฒนา ปรับปรุงแผนและขั้นตอน การทำงานด้านการตลาดให้มีประสิทธิภาพ
Competency Description	

Basic Level	Doing Level	Developing Level	Advanced Level	Expert Level
-รู้และเข้าใจแนวคิด หลักการในการบริหารการตลาดเบื้องต้น	-อธิบายขั้นตอนและวิธีการทำงานหลัก ด้านการบริหารการตลาดแก่ผู้อื่นได้	-อธิบายได้ถึงกระบวนการบริหารการตลาดที่เป็นหลักการหรือเป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	วางแผนด้านการบริหารการตลาดเพื่อสร้างผลกำไรและรักษาระดับความได้เปรียบในการแข่งขัน	-มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและกลยุทธ์ด้านการบริหารการตลาด
อธิบายได้ถึงขอบเขตภาระหน้าที่ความรับผิดชอบในงานของตน	มีเทคนิคและวิธีการในการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการบริหารการตลาด	อธิบายถึงกลยุทธ์เทคนิคและวิธีการในการบริหารการตลาดให้กับสมาชิกในทีม	วิเคราะห์และประเมินแผนการตลาด เพื่อนำเสนอในการปรับเปลี่ยนแผนกลยุทธ์ให้เหมาะสมกับสถานการณ์	สามารถให้คำปรึกษาแนะนำแก่ผู้อื่นด้านการบริหารการตลาดได้อย่างอิงถึงประสบการณ์ที่ประสบผลสำเร็จจากองค์กรอื่น
ตอบข้อซักถามหรือประเด็นต่างๆที่เกี่ยวข้องกับงานที่ตนรับผิดชอบ	ตั้งข้อสังเกตหรือข้อสงสัยจากข้อมูลทางการตลาดที่รวบรวมได้	วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวม เสนอแนวทางในการบริหารการตลาดโดยอ้างอิงจากความรู้และประสบการณ์ด้านการตลาด	สอนและแนะนำผู้อื่นถึงแนวคิดหลักการด้านการบริหารการตลาด	
แสวงหาโอกาสในการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในด้านการบริหารการตลาด	ให้คำแนะนำแก่สมาชิกในทีมถึงวิธีการและแหล่งรวบรวมข้อมูลทางด้านการตลาด	กระตุ้นจูงใจให้สมาชิกในทีมสนใจที่จะแสวงหาความรู้ด้านการบริหารการตลาด	แสวงหาโอกาสในการศึกษาหาความรู้ในสายงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับสายงานด้านการตลาด	เป็นตัวแทนขององค์กรในการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ด้านการบริหารการตลาดให้กับบุคคลภายนอกได้รับรู้ได้

ที่มา: (กล้าหาญ ณ นาน , 2559: 60-62)

4. สมรรถนะส่วนบุคคล (Personal Competency)

เป็นพฤติกรรมของบุคคลที่สะท้อนออกมาในลักษณะของความรู้ ทักษะ ตลอดจนความสามารถเฉพาะตัวส่วนบุคคลที่มีมาตั้งแต่เกิด หรือพัฒนาจนเกิดความชำนาญในภายหลัง รวมไปถึงพฤติกรรม ตลอดจนทัศนคติของบุคคลนั้น ที่ส่งเสริมความสามารถในการทำงานให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น รวมไปถึงการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี ซึ่งเรามักจะเรียกว่าความสามารถพิเศษส่วนบุคคล

5. ความสำคัญและประโยชน์ของสมรรถนะ

สมรรถนะมีความสำคัญและประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานของพนักงานและองค์กร ดังนี้ (ชูชัย สมितिไกร, 2556: 35), (วีระวัฒน์ ปันนิตามัย, 2563: 79)

1. ช่วยให้องค์กรสามารถคัดสรรบุคคลที่มีลักษณะดี ทั้งความรู้ ทักษะและความสามารถ ตลอดจนช่วยผูกโยงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของพนักงาน ให้ช่วยสนับสนุนสร้างความสำเร็จให้แก่องค์กร เช่น หากองค์กรให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นทีม ก็จะเน้นการใช้พฤติกรรมบ่งชี้ต่าง ๆ ของการเป็นสมาชิกทีม หรือเป็นผู้สร้างทีมที่ดีในการคัดเลือกบุคคลเข้าสู่ตำแหน่งงาน

2. ช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานทราบถึงระดับความสามารถของตัวเองว่าอยู่ในระดับใด และจำเป็นต้องพัฒนาในเรื่องใด ซึ่งช่วยให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองมากขึ้น

3. นำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาฝึกอบรมพนักงานในองค์กร

4. ช่วยสนับสนุนให้ตัวชี้วัดหลักของผลงาน (Key Performance Indications: KPIs) บรรลุเป้าหมาย เพราะสมรรถนะจะเป็นตัวบ่งบอกได้ว่า ถ้าต้องการให้บรรลุเป้าหมายตาม KPIs แล้ว จะต้องใช้สมรรถนะใดบ้าง

5. ป้องกันไม่ให้อผลงานเกิดจากโชคชะตาเพียงอย่างเดียว เช่น ยอดขายของพนักงานขายเพิ่มขึ้นสูงกว่าเป้าหมายที่กำหนดทั้ง ๆ ที่พนักงานขายคนนั้น ไม่ค่อยตั้งใจทำงานมากนัก แต่เนื่องจากความต้องการของตลาดสูง จึงทำให้ยอดขายเพิ่มขึ้นเองโดยไม่ต้องทุ่มเทความพยายามมากนัก แต่ถ้ามีการวัดสมรรถนะแล้วจะทำให้สามารถตรวจสอบได้ว่า พนักงานคนนั้นประสบความสำเร็จเพราะโชคช่วยหรือด้วยความสามารถของเขาเอง

6. ช่วยให้เกิดการหล่อหลอมไปสู่สมรรถนะขององค์กรที่ดีขึ้น เพราะถ้าทุกคนปรับสมรรถนะของตนเองให้เข้ากับมาตรฐานที่องค์กรกำหนดอยู่ตลอดเวลาแล้ว ในระยะยาวก็จะส่งผลให้เกิดเป็นสมรรถนะเฉพาะขององค์กรนั้นๆ เช่น เป็นองค์กรแห่งการคิดสร้างสรรค์ เพราะทุกคนในองค์กรมีสมรรถนะในเรื่องการคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking)

นอกจากการใช้สมรรถนะในการพัฒนาบุคลากรแล้ว องค์กรยังสามารถนำระบบสมรรถนะไปใช้ในการบริหารงานบุคคลในมิติต่าง ๆ ดังนี้

1. การสรรหาและคัดเลือก (Recruitment and Selection)

องค์การสามารถนำสมรรถนะของตำแหน่งที่ต้องการสรรหาและคัดเลือกบุคคล โดยทำเป็นแบบทดสอบหรือแบบสัมภาษณ์ เพื่อคัดเลือกบุคคลที่มีคุณลักษณะที่ดีมีความรู้ ทักษะ ความสามารถตลอดจนพฤติกรรมที่เหมาะสมกับตำแหน่งงาน เพื่อให้ได้คนที่มีผลการปฏิบัติงานตรง ตามที่หน่วยงานต้องการอย่างแท้จริง

2. การประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคคล (Performance Appraisal)

ผู้บริหารหน่วยงานสามารถนำผลการประเมินสมรรถนะของบุคลากร มาใช้ให้ สอดคล้องกับการประเมินผลการปฏิบัติงาน ซึ่งแสดงถึงการพัฒนาตนเองตามแผนพัฒนา รายบุคคล

3. การให้รางวัลและค่าตอบแทน (Reward and Compensation)

การบริหารงานโดยนําระบบการให้รางวัลและค่าตอบแทนมาใช้เพิ่มเติม จากการ เลื่อนขั้นเงินเดือนอย่างเดียว เป็นการบริหารค่าตอบแทนที่สามารถช่วยเพิ่มแรงจูงใจให้ บุคลากร มีความกระตือรือร้นในการพัฒนาตนเองและพัฒนางานมากขึ้น การนําระบบ สมรรถนะมาใช้จะช่วยให้การให้รางวัลและค่าตอบแทนแก่ผู้ที่มีสมรรถนะในการทำงานสูง จะ ได้รับค่าตอบแทนที่สูงกว่าบุคลากร จะเห็นความสำคัญในการพัฒนาตนเองให้สูงขึ้น ส่งผล ให้สมรรถนะขององค์กรยิ่งสูงขึ้นตามไปด้วย นอกจากนี้ ยังช่วยให้การบริหารค่าตอบแทน และการให้รางวัลมีความโปร่งใสและเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น

4. การวางแผนความก้าวหน้าทางอาชีพ (Career Planning and Succession Plan)

ระบบสมรรถนะทำให้องค์กรสามารถทราบจุดแข็งและจุดอ่อนของพนักงานใน องค์กรที่มีอยู่ และทราบถึงทักษะหรือความสามารถที่จำเป็นสำหรับตำแหน่ง และเป้าหมาย ในอนาคตของพนักงานแต่ละคน

5. การประเมินผลสัมฤทธิ์ (Result -Based Management)

การประเมินผลสัมฤทธิ์ (RBM) ในปัจจุบันจะยึดยุทธศาสตร์ขององค์กรเป็นหลัก โดยมีตัวชี้วัด (KPIs) ในระดับต่าง ๆ เป็น ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ ทั้งนี้จึงต้องสร้างคุณภาพของ คนให้มีคุณธรรม และจริยธรรมเป็นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องช่วยกันส่งเสริมคนดีและกัน คนไม่ดีออกไป

การประเมินระบบสมรรถนะมีวัตถุประสงค์ เพื่อนำมาใช้วัดระดับความสามารถที่ มีอยู่จริงของบุคลากร เปรียบเทียบกับระดับของสมรรถนะที่องค์กรคาดหวังในแต่ละตำแหน่ง งาน ทั้งนี้การประเมินของแต่ละองค์กรนั้น อาจแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการ นําระบบสมรรถนะมาใช้ และความพร้อมของบุคลากร ตลอดจนทรัพยากรและเวลาวิธีการ ประเมินระบบสมรรถนะ สามารถแบ่งได้หลายรูปแบบ ดังนี้

1) การประเมินโดยผู้บังคับบัญชา (Appraisal by Superiors) เป็นเทคนิคการประเมินสมรรถนะที่ให้ผู้บังคับบัญชาเป็นผู้ประเมินผู้ใต้บังคับบัญชาฝ่ายเดียว เพราะเชื่อว่าผู้บังคับบัญชาจะรู้จักผู้ใต้บังคับบัญชามากที่สุด และต้องรับผิดชอบการทำงานของผู้ใต้บังคับบัญชา ข้อจำกัดคือผู้บังคับบัญชาอาจไม่เห็นพฤติกรรมของผู้ใต้บังคับบัญชาตลอดเวลา การประเมินจากผู้บังคับบัญชาใกล้ชิดแต่เพียงฝ่ายเดียว อาจไม่สามารถให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงาน และอาจมีความเอนเอียงหรืออคติกับลูกน้องบางคนได้

2) การประเมินตนเองและผู้บังคับบัญชา (Self & Boss Assessment) เป็นเทคนิคการประเมินสมรรถนะที่ได้รับความนิยมมากที่สุด เพราะเปิดโอกาสให้ทั้งผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้บังคับบัญชาร่วมกันประเมิน มีการพูดคุยปรึกษาหารือและตกลงร่วมกัน วิธีนี้ทำได้ง่ายประหยัดค่าใช้จ่าย แต่ข้อจำกัดคือบางครั้งผลการประเมินที่พนักงานประเมินกับผู้บังคับบัญชาอาจมีผลประเมินไม่ตรงกัน ทำให้ตกลงกันไม่ได้ ส่งผลให้เกิดความขัดแย้ง วิธีแก้ไขคือพนักงานและผู้บังคับบัญชาต้องบันทึกพฤติกรรมระหว่างช่วงเวลาการประเมินไว้ให้ชัดเจน และนำมาใช้ประกอบในช่วงการสรุประดับสมรรถนะร่วมกัน

3) การประเมินโดยใช้แบบทดสอบ (Test Evaluation) เป็นเทคนิคการประเมินสมรรถนะ โดยใช้แบบทดสอบวัดความรู้หรือทักษะตามสมรรถนะที่กำหนด เช่น แบบปรนัยเลือกตอบ แบบอัตนัยโดยให้ผู้เข้าทดสอบเขียนอธิบายคำตอบ แบบทดสอบประเภทนี้ ออกแบบมาเพื่อวัดความสามารถของบุคคล (Can Do) ภายใต้เงื่อนไขของการทดสอบ ตัวอย่างของแบบทดสอบประเภทนี้ ได้แก่ แบบทดสอบความสามารถทางสมองโดยทั่วไป (General Mental Ability) แบบทดสอบที่วัดความสามารถเฉพาะ เช่น ความเข้าใจและแบบทดสอบที่วัดทักษะ หรือความสามารถทางด้านร่างกาย เป็นต้น

4) การประเมินโดยเหตุการณ์สำคัญ (Critical Incident) เป็นเทคนิคการประเมินสมรรถนะที่มุ่งเน้นให้ผู้ประเมินพฤติกรรมบันทึกพฤติกรรมหลัก ๆ จากเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่ผู้ถูกประเมินแสดงพฤติกรรม และนำมาเปรียบเทียบกับระดับสมรรถนะที่คาดหวังว่าสูงหรือต่ำกว่า เช่น ความสามารถในการเรียนรู้งาน ความคิดริเริ่ม ความรับผิดชอบ เป็นต้น

5) การประเมินแบบบรรยายความ (Essay Evaluation) เป็นวิธีการประเมินที่ง่ายที่สุด โดยให้ผู้ถูกประเมินเขียนบรรยายผลการปฏิบัติงานในช่วงเวลาที่ผ่านมาว่า ผู้ถูกประเมินได้ใช้ความรู้ทักษะและพฤติกรรมอะไรบ้าง หลังจากนั้น ผู้ประเมินจะวิเคราะห์พฤติกรรมจากเรียงความว่าผู้ถูกประเมินมีสมรรถนะแต่ละตัวอยู่ระดับใด

6) ประเมินโดยการสัมภาษณ์ (Interview Evaluation) เป็นเทคนิคที่ผู้บังคับบัญชาหรือผู้ประเมินทำการสัมภาษณ์ผู้ใต้บังคับบัญชาตามสมรรถนะที่กำหนด และประเมินว่าเขามีสมรรถนะอยู่ระดับใด การใช้เทคนิคนี้มีข้อจำกัด คือต้องใช้เวลามากในกรณี

มีผู้ได้บังคับบัญชามากต้องเสียเวลามาก วิธีการนี้เหมาะสำหรับใช้ในการสัมภาษณ์เพื่อเลื่อนตำแหน่งงาน หรือสัมภาษณ์คนเข้าทำงาน เป็นต้น

7. การประเมินโดยใช้แบบสอบถาม (Rating Scale) เป็นเทคนิคการประเมินสมรรถนะที่สร้างแบบประเมินโดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า ซึ่งแบบประเมินพฤติกรรมนี้สร้างได้หลายแบบ แบบที่นิยมกันแพร่หลายได้แก่แบบประเมินที่ใช้ความถี่หรือปริมาณกำหนดระดับ

8. การประเมินจากพฤติกรรมสำคัญ (Behaviorally Anchored Rating Scales: BARS) เป็นเทคนิคการประเมินสมรรถนะที่มุ่งประเมินพฤติกรรมหลักที่คาดหวัง (Key Result Areas) ในสมรรถนะตัวนั้นๆ โดยแบ่งช่วงการให้คะแนนของแต่ละพฤติกรรมที่แสดงออกระหว่าง 1-9 ช่วงตามแนวดิ่งลงมา สำหรับผู้ประเมินอาจเป็นได้ทั้งผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน ผู้ใต้บังคับบัญชา หรือร่วมกันทั้ง 3 ฝ่าย เพื่อประเมินสมรรถนะของบุคลากร

9. ประเมินแบบสามร้อยหกสิบองศา (360 Evaluation) การประเมินสมรรถนะแบบ 360 นี้ เป็นการประเมินโดยใช้เครื่องมือที่เป็นแบบสอบถาม (Rating Scale) หรือแบบประเมินจากพฤติกรรมการปฏิบัติงาน โดยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้ถูกประเมินเป็นผู้ประเมินสมรรถนะ เช่น ผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน ลูกน้อง ลูกค้า เป็นต้น และเมื่อทุกคนประเมินเสร็จแล้วก็หาข้อสรุปว่า ผู้ถูกประเมินมีสมรรถนะอยู่ในระดับใด ข้อดีของการประเมินแบบนี้คือการประเมินโดยบุคคลหลายคนหลายระดับ ทำให้มีหลายมุมมองลดอคติจากการประเมินโดยบุคคลคนเดียว ข้อจำกัดคือมีการเอกสารจำนวนมาก บางครั้งผู้ประเมินมีความเกรงใจทำให้ประเมินสูงกว่าความเป็นจริง หรือเกิดพฤติกรรมอึดอัดซึ่งกันและกัน เป็นต้น

10. ศูนย์การประเมินผล (Assessment Center) เป็นเทคนิคการประเมินที่ใช้เทคนิคหลาย ๆ วิธีร่วมกันและใช้บุคคลหลายคนร่วมกันประเมิน เช่น แบบสอบถาม การสังเกต พฤติกรรม การสัมภาษณ์ การทดสอบ การใช้แบบวัดทางจิตวิทยา กรณีศึกษา การแสดงบทบาทสมมติ ในสถานการณ์จำลอง เพื่อประเมินวิธีการคิด วิเคราะห์ และการตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นต้น ข้อดีของการประเมินแบบนี้คือผลการประเมินมีความเที่ยง และความเชื่อถือได้สูงเพราะใช้เทคนิคหลายวิธีร่วมกัน ใช้คนหลายคนช่วยกันประเมิน ส่วนข้อจำกัดก็คือต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง ใช้เวลามาก เป็นต้น สิ่งที่สำคัญคือ ผู้ประเมินที่ทำหน้าที่วิเคราะห์ว่าบุคลากรที่เข้าร่วมศูนย์การประเมินผล มีจุดแข็งและจุดอ่อนในเรื่องใด ข้อมูลที่วิเคราะห์ได้นั้น ผู้ประเมินจะต้องให้ข้อมูลป้อนกลับผลการประเมินแก่ผู้เข้ารับการประเมิน เพื่อให้บุคลากรเหล่านี้รับรู้ และหาแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงความสามารถของตนเองให้ดีขึ้นตามท้องที่ที่ต้องการ และองค์กรสามารถประเมินผู้เข้ารับการประเมินมีความพร้อมในการที่จะเลื่อนตำแหน่ง หรือควรที่จะต้องเพิ่มเติมทักษะและความสามารถในด้านใด ซึ่งจะนำไปสู่การวางแผนการจัดทำแผนพัฒนาบุคลากรเป็นรายบุคคล (Individual Development Plan) ต่อไป

6. สรุปการบริหารทรัพยากรมนุษย์บนพื้นฐานสมรรถนะ

สมรรถนะ หมายถึง คุณลักษณะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานของบุคคล ได้แก่ ความรู้ ทักษะ ความสามารถและคุณลักษณะอื่น ๆ เช่น อุปนิสัย ทัศนคติ บุคลิกภาพ เป็นต้น ซึ่งสามารถวัดได้จากพฤติกรรมที่แสดงออกมาให้เห็น และต้องมีความเหมาะสม สอดคล้องกับ วิสัยทัศน์ ค่านิยมและเป้าหมายองค์กร เพื่อให้การปฏิบัติงานในหน้าที่ของบุคคลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด ประเภทของสมรรถนะ ประกอบด้วย สมรรถนะส่วนบุคคล สมรรถนะหลักตามความต้องการขององค์กร สมรรถนะตามหน้าที่รับผิดชอบ สมรรถนะทางด้านธุรกิจ และสมรรถนะทางการจัดการ สามารถนำมาใช้กับงานด้าน ทรัพยากรมนุษย์ ดังนี้

1. การสรรหาและการคัดเลือก (Recruitment and Selection) การระบุ สมรรถนะที่จำเป็นในการทำงานระดับต่าง ๆ จะช่วยทั้งในส่วนผู้ที่ต้องการหางานทำ สามารถ พัฒนาทักษะที่ตนเองยังขาดอยู่ และช่วยให้ผู้สัมภาษณ์สามารถคัดเลือกคนเข้าทำงานด้วย การกลั่นกรองความสามารถของบุคคลที่สมัครงานในระดับหนึ่งก่อนว่า ผู้สมัครมีสมรรถนะ ตามที่องค์กรต้องการหรือไม่ ซึ่งจะเป็นการลดความสูญเสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการทดลอง งานของพนักงานใหม่ได้อีกทางหนึ่ง

2. การจัดการผลการปฏิบัติงาน (Performance Management) เป็นการนำ หลักการจัดการทางคุณภาพที่เรียกว่า วงจรคุณภาพ PDCA มาใช้ในการวางแผนทรัพยากร มนุษย์ ตั้งแต่การวางแผนที่ต้องคำนึงถึงสมรรถนะของแต่ละคน วางคนให้เหมาะกับงานและ ความสามารถรวมทั้งการติดตามการทำงาน และการประเมินผลก็พิจารณาจากสมรรถนะ เป็นสำคัญและนำผลที่ได้ไปปรับปรุงต่อไป

3. การตีค่างานและการบริหารค่าจ้างและเงินเดือน (Job Evaluation of Wage and Salary Administration) สมรรถนะสามารถนำมาใช้ในการกำหนดค่างาน เช่นวิธีการ Point Method โดยการกำหนดปัจจัยแล้วให้คะแนนว่าแต่ละปัจจัยมีความจำเป็นต้องใช้ใน ตำแหน่งงานนั้น ๆ มากน้อยเพียงใด เป็นต้น

4. การวางแผนสายอาชีพและการสืบทอดตำแหน่ง (Career Planning and Succession Planning) องค์กรจะต้องวางแผนเส้นทางอาชีพ (Career Path) แต่ละ เส้นทางที่แต่ละคนก้าวเดินไปในแต่ละขั้นตอนนั้นต้องมีสมรรถนะอะไรบ้าง องค์กรจะ ช่วยเหลือให้ ก้าวหน้าได้อย่างไร และตนเองจะต้องพัฒนาอย่างไร ในองค์กรจะต้องมีการ สร้างบุคคลขึ้นมา แทนในตำแหน่งบริหารเป็นการสืบทอด จะต้องมีการพัฒนาสมรรถนะ อย่างไรและต้องมีการวัดสมรรถนะเพื่อนำไปสู่การพัฒนา ซึ่งจะนำไปสู่กระบวนการฝึกอบรม ต่อไป

5. การฝึกอบรม (Training) สมรรถนะจะช่วยให้การจัดทำเส้นทางการพัฒนา และฝึกอบรม (Training Road Map) รวมถึงการออกแบบการฝึกอบรมที่มีรูปแบบอย่างเป็น

ทางการ การฝึกอบรมในขณะปฏิบัติงาน (On the Job Training) ซึ่งจะกล่าวถึงทักษะความรู้และทัศนคติที่สำคัญ อันจะกลายเป็นพื้นฐานของโปรแกรมที่จะช่วยเลือกเนื้อหา กำหนดวิธีการเรียนรู้และการประเมินผลผู้เข้าอบรม

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

สมรรถนะมีความสำคัญต่อการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ ให้สอดคล้องกับกลยุทธ์และเป้าหมายในการดำเนินขององค์กร บุคลากรสามารถรู้ถึงสมรรถนะที่แท้จริงของตนเองที่รับจากการประเมินร่วมกันระหว่างองค์กรและบุคลากร เพื่อนำมาใช้ในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ให้มีประสิทธิภาพ ทำให้องค์กรสามารถที่จะมุ่งฝึกฝนอบรมที่ลดช่องว่างทางทักษะความรู้ และทัศนคติด้วยการฝึกอบรมเฉพาะ และมีเป้าหมายที่ชัดเจนเป็นที่ต้องการตามลักษณะงาน ช่วยในการปรับปรุงประสิทธิภาพในการรับสมัครงานด้วยการเปรียบเทียบสมรรถนะสามารถกำหนดและระบุถึงทักษะที่จำเป็น และตรงกับความต้องการของงานได้ดียิ่งขึ้น สามารถพัฒนารูปแบบของสมรรถนะที่จะแข่งขันได้โดยมีการจัดลำดับของการเรียนรู้เทียบกับมาตรฐานที่กำหนดไว้

นอกจากนี้ ในการพัฒนาบุคลากรบนพื้นฐานของสมรรถนะ ไม่ควรมุ่งเน้นเฉพาะการฝึกอบรมในห้องเรียนเท่านั้น แต่ควรพัฒนาบุคลากรให้เกิดการเรียนรู้ระยะยาว ซึ่งเครื่องมือการพัฒนาต่าง ๆ ได้แก่ การสอนงาน การฝึกอบรมในขณะทำงาน การมอบหมายโครงการ การเพิ่มปริมาณงาน การเพิ่มคุณค่าในงาน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การให้คำปรึกษา แนะนำ การเฝ้าติดตาม/สังเกตพฤติกรรม การทำกิจกรรม และการประชุมกลุ่ม เป็นต้น ทั้งนี้ หากบุคลากรทุกคนในองค์กรสามารถเรียนรู้และปรับสมรรถนะของตนเองให้เข้ากับมาตรฐานที่องค์กรกำหนด ย่อมจะส่งผลดีต่อองค์กรในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

- กล้าหาญ ณาน. (2559). **การจัดการผลการปฏิบัติงาน**. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- ชูชัย สมितिไกร. (2556). **การสรรหา การคัดเลือกและการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร**. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณรงค์วิทย์ แสนทอง. (2547). **มารู้จัก Competency กันเถอะ**. กรุงเทพฯ: เอชอาร์เซ็นเตอร์ จำกัด.
- ดนัย เทียนพุฒ. (2546). **ธุรกิจของ HR B2E**. กรุงเทพมหานคร. บริษัท เอ็น ที คอนซัลแตนท์.
- วิลาวรรณ ทรัพย์พิศาล. (2554). **ความรู้พื้นฐานในการบริหารทรัพยากรมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิจิตรหัตถกร.

- วีระวัฒน์ ปันนิตามัย. (2563). **การประเมินทรัพยากรมนุษย์: หลักการและแนวปฏิบัติ**.
นนทบุรี: โรงพิมพ์รัตนไตร.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2555). **คู่มือการพัฒนางานองค์กรตามกรอบการ
ประเมินผลภาคราชการแบบบูรณาการมิติ** ภายในด้านการพัฒนางานองค์กร.
แหล่งที่มา URL: <http://www.mua.go.th/users/development/paper2/opdc2555.pdf>. (27 กรกฎาคม 2560).
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). **แผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560-2564**. แหล่งที่มา
https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422. (6 มกราคม 2560).
- อนันต์ชัย คงจันทร์. (2557). **Human Resource Management: การจัดการทรัพยากรมนุษย์**.
กรุงเทพมหานคร: หจก. เม็ดทรายพรินติ้ง.
- David, D. Dubois and William, J. Rothwell. (2004.). **Competency-Based Human
Resource Management**. California: Davies-Black Publishing.
- Fisher and Others. (1993.). **Human Resource Management**. (2nd. Ed). Boston, Toronto:
Hughson Mifflin Company.
- McClelland, D.C. (1973). **Testing for Competence rather than for Intelligence**.
American Psychologist. 28(1).
- Milkovich, George T. and John W. Boudreau. (1991). **Human Resource Management**.
(6th. Ed). Boston: Homewood.
- Mondy, R. w., Noe, R.M., & Premeaux, S.R. (1999). **Human resource management**.
(7th Ed.) Upper Saddle River NJ: Schuster.

สุนทรียสนทนาในพระพุทธศาสนากับสุนทรียสนทนาเชิงสร้างสรรค์ในสังคมไทย Aesthetics Conversation in Buddhism and Creative Conversation in Thai Society

พระมหาพิชณุ สณฺณเมโธ, พระศรีสิทธิมนี, วีรกาญจน์ กนกกมลเลิศ

Phramaha Pitsanu Sannametho, Phra Srisitthimuni, Veerakarn Kanokkamalee

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-Mail: Nu252@hotmail.com

ได้รับบทความ: 8 ตุลาคม 2563; แก้ไขบทความ: 28 ธันวาคม 2563; ตอรับตีพิมพ์: 28 ธันวาคม 2563

Received: October 8, 2020; Revised: December 28, 2020; Accepted: December 28, 2020

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องสุนทรียสนทนาในพระพุทธศาสนากับสุนทรียสนทนาเชิงสร้างสรรค์ในสังคมไทยมีวัตถุประสงค์ คือ 1) ศึกษารูปแบบการใช้สุนทรียสนทนาในพระพุทธศาสนากับสุนทรียสนทนาเชิงสร้างสรรค์ในสังคมไทย และ 2) ประยุกต์ใช้รูปแบบสุนทรียสนทนาในพระพุทธศาสนากับสุนทรียสนทนาเชิงสร้างสรรค์ในสังคมไทย ผลการศึกษาพบว่า

ผลการศึกษาพบว่า

การนำหลักสัมมาวาจามาใช้ในสุนทรียสนทนาต้องมีปียวาจา คือ มีวาจาเป็นที่รัก สร้างสรรค์ให้เกิดความกลมเกลียว ความรัก และสามัคคีให้เกิดขึ้นในสังคมไทย การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะสม ถูกกาลเทศะ เพราะการพูดเป็นบันไดขั้นแรกที่จะสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้น วิธีการที่จะพูดให้เป็นปียวาจานั้น จะต้องพูดโดยยึดถือหลักเกณฑ์ เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบ เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ เนื่องจากวาทาสุนทรียสนทนาตามหลักพุทธสันติวิธีย่อมสมานไมตรีต่อบุคคล ให้เกิดผลสัมฤทธิ์สู่เป้าหมายที่วางไว้ นอกจากนี้การคุมสติ ทำหน้าที่กลยามมิตรกับคู่สนทนา ให้ความสำคัญกับความรู้สึกรายในของแต่ละฝ่ายเป็นสิ่งสำคัญ โดยยึดหลักธรรม พรหมวิหาร 4 เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ถ้าใจมีกรุณา ก็จะพูดกับเขาดี คิดกับเขาดี โดยจะต้องมีการฝึกปฏิบัติ เมตตากรุณาจึงจะเกิด ต้องเจริญกรรมฐาน รักษาศีลข้อที่ 4 และยึดหลักสัมมาวาจา

คำสำคัญ: สุนทรียสนทนา, พระพุทธศาสนา, สุนทรียสนทนาเชิงสร้างสรรค์, สังคมไทย

Abstract

The objectives of the study of aesthetics conversation in Buddhism and creative conversation in Thai society is 1) to study patterns of using aesthetics conversation in Buddhism and constructive conversation in Thai society and 2) applying aesthetics of conversation in Buddhism with creative conversation aesthetics in Thai society.

The study found that using the principle of right speech in a conversational aesthetics including of being joy of speech, having love and unity to occur in Thai society, speaking with sweet words, honestly, not rude and offensive and saying things that are useful and appropriate, because speaking is the first step to building a good human relationship. The method of condemnation of speech is to be spoken by adhering to rules, abstaining from lying, abstaining from cynical speech, abstaining from abusive speech and abstaining from speaking prattle. Because the words of aesthetics are spoken according to Buddhist principles, peace means warmly hospitality to the person for achieve the goals from setting. In addition, the control of mindfulness acts as an ally to the interlocutor, giving importance to the inner feelings of each other, based on the principles of four sublime states of mind: loving-kindness, compassion, sympathetic joy, and equanimity. If the heart is kindly, then speak to other well, think well to them and requires practice. It must be practiced and benevolent in order to develop a practice, following the fourth precepts, and adhere to the principle of right speech.

Keywords: Aesthetics Conversation, Buddhism, Creative Conversation, Thai Society

1. บทนำ

การสื่อสารเป็นการแสดงออกของมนุษย์สื่อความหมายในตนเองและผู้อื่น ซึ่งเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่บุคคล ระหว่างบุคคล กลุ่มคนและสังคม การสื่อสารจึงมีมาตั้งแต่เริ่มต้นของประวัติศาสตร์สังคมมนุษย์ ในปัจจุบันพบว่า สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญต่อการรับรู้ข่าวสารของประชาชนมากขึ้น มีการเกิดขึ้นของสื่อมวลชนใหม่ ๆ หลายประเภท เช่น สื่ออินเทอร์เน็ต ระบบโทรคมนาคม หรือเทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งสื่อเหล่านี้ได้ส่งผลให้ผู้รับสารสามารถเข้าถึงเนื้อหาข้อมูลข่าวสารได้อย่างไร้ขีดจำกัด สภาพการณ์เช่นนี้นอกจากจะ

ส่งผลดีต่อผู้รับสารแล้ว ขณะเดียวกันก็ยังส่งผลร้ายด้วยเช่นกัน เพราะความรวดเร็วของสื่อมวลชนสมัยใหม่อาจทำให้การควบคุมสื่อและเนื้อหาสื่อที่ไม่พึงประสงค์ยากขึ้น และด้วยความซับซ้อนของสื่อเอง ก็อาจส่งผลถึงผู้รับสารบางกลุ่มที่ยังไม่มีความพร้อมในการรับข้อมูลข่าวสารบางประเภท นำไปสู่การให้ข้อมูลหรือการโน้มน้าวชักจูงใจโดยสื่อมวลชนไปในทางที่ไม่ถูกต้อง ควรด้วยเหตุนี้ สังคมจึงควรสร้างความรู้และทักษะในการเปิดรับสื่อและข้อมูลข่าวสารอย่างมีประสิทธิภาพให้แก่ผู้รับสารและรู้เท่าทันสิ่งที่สื่อสารนั่นเอง

2. ความหมายของสุนทรียสนทนา

คำว่า สุนทรียสนทนา (Aesthetic Conversation) นั้น หมายถึง การสร้างความเข้าใจร่วมกัน ความคล้ายคลึงกัน ให้เกิดขึ้นระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร (กิตติมา สุรสนธิ, 2541: 1)

สุนทรียสนทนาเป็นคำที่มีความหมายกว้างและครอบคลุมถึงกระบวนการทุกอย่างที่จิตใจของคน ๆ หนึ่ง อาจมีผลต่อจิตใจของคนอีกคนหนึ่ง สุนทรียสนทนาจึงไม่ได้หมายความว่าแค่เพียงการเขียนและการพูดเท่านั้น หากรวมไปถึงดนตรี ภาพ การแสดงบัลเลต์ และพฤติกรรมทุกพฤติกรรมของมนุษย์อีกด้วย

สุนทรียสนทนาไม่ได้หมายความว่าถ่ายทอดสารด้วยภาษาพูดและภาษาเขียนที่ชัดเจนและแสดงเจตนาชัดเจนเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงกระบวนการทั้งหลายที่คนมีอิทธิพลต่อกันด้วย คำนิยามนี้ ยึดหลักที่ว่า การกระทำและเหตุการณ์ทั้งหลาย มีลักษณะเป็นสุนทรียสนทนา หากมีผู้เข้าใจการกระทำและเหตุการณ์เหล่านั้น หมายความว่า ความเข้าใจที่เกิดขึ้นแก่คน ๆ หนึ่งนั้น ได้เปลี่ยนแปลงข่าวสารที่คน ๆ นั้น มีอยู่และมีอิทธิพลต่อบุคคลผู้นั้น

สุนทรียสนทนานั้นนอกจากจะมีความหมายหลากหลายดังกล่าวมา ยังมีมากมายหลายประเภทอีกด้วย นั่นก็ขึ้นอยู่กับการใช้เกณฑ์ในการพิจารณาถึงสถานการณ์ของสุนทรียสนทนา (Communication Situation) ที่เกิดขึ้น เกณฑ์เหล่านี้นักนิเทศศาสตร์ใช้ตัดสินรูปแบบและวิธีสุนทรียสนทนาในปัจจุบัน (ประมะ สตะเวทิน, 2541: 105-109) เกณฑ์ในเรื่องภาษาที่ใช้ในสุนทรียสนทนา แบ่งสุนทรียสนทนาโดยใช้ภาษาเป็น 2 ประเภท คือ

1. สุนทรียสนทนาเชิงวจนภาษา (Verbal Communication) เป็นสุนทรียสนทนาโดยใช้ภาษาพูดหรือภาษาเขียนเป็นสัญลักษณ์ในสุนทรียสนทนา เช่น การพูดภาษาต่าง ๆ หรือการเขียนเป็นภาษาต่าง ๆ

2. สุนทรียสนทนาเชิงอวัจนภาษา (Non-verbal Communication) เป็นสุนทรียสนทนาโดยรหัสหรือสัญลักษณ์อย่างอื่นที่ไม่ใช่ภาษาพูดหรือภาษาเขียน เช่น การแสดงอากัปกิริยาท่าทางการใช้เครื่องหมายวรรคตอนเครื่องหมายต่าง ๆ ที่สามารถสื่อความหมายได้

มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่แตกต่างจากสัตว์อื่น ๆ เพราะมนุษย์สามารถพัฒนาการใช้สมองและใช้มือควบคู่กัน จนสร้างสังคมที่ประกอบด้วยวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของตนเอง ขึ้นมาได้สื่อกลางที่เชื่อมระหว่างโลกของความคิด และโลกของการทำงานหรือการผลิตทางวัตถุเข้าด้วยกัน คือ ภาษา ภาษาในที่นี้หมายถึง ภาษาพูดและภาษาเขียน ตลอดจนภาษาท่าทาง และรูปแบบของภาษาสัญลักษณ์ประเภทต่าง ๆ ทำให้มนุษย์สามารถถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติให้แก่สมาชิกที่อยู่ร่วมกันในสังคมได้ และยิ่งไปกว่านั้น ภาษาได้เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด ค่านิยม ความเชื่อ ตลอดจนศิลปวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ในทุกสังคม และในทุกสมัยมนุษย์ใช้วิธีการสองอย่างสำหรับสื่อความหมาย คือ วิธีการที่อาศัยคำและวิธีการที่ไม่อาศัยคำ วิธีการที่อาศัยคำคือ การพูด-ฟัง และเขียน-อ่าน วิธีการที่ไม่ใช้คำได้แก่การกระทำที่แฝงความหมายอันเป็นที่รับรู้กันทั่วไป เช่น พิธีกรรม แฟชั่น ธรรมเนียม และอาการของร่างกาย เป็นต้น สุนทรียสนทนาจะประสบความสำเร็จได้ จะต้องมียาภาษา เป็นองค์ประกอบหนึ่ง อยู่ภายใต้สาร เนื้อหาของสาร คือ ความคิดที่กลั่นกรองออกมาเป็นเรื่องราว ความคิดนั้นไม่สามารถถ่ายทอดได้ถ้าไม่มีภาษา ภาษานั้นเป็นสื่อที่จะให้เนื้อหาเกาะเกี่ยวไปยังผู้รับสารให้เกิดความเข้าใจหรืออาจกล่าวได้ว่า ภาษาคือตัวสารนั่นเอง มีผู้กล่าวว่า ภาษาที่ใช้คือหัวใจของสุนทรียสนทนา หมายความว่าผู้ใช้ภาษาควรตระหนักในบทบาทและความสำคัญของภาษาที่มีต่อสุนทรียสนทนาของมนุษย์ เป็นส่วนช่วยให้เนื้อหาที่จะสื่อสารเป็นที่รับรู้และเข้าใจร่วมกันได้ สารทุกชนิดไม่ว่าจะสั้นยาวมากน้อยเพียงใด ก่อนที่คนเราจะสามารถรับรู้จนทำให้เกิดความเข้าใจร่วมกันได้นั้น จะต้องส่งมาในรูปของภาษาหรือสัญลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง สารจะปรากฏขึ้นโดยตัวของมันเองแท้ ๆ ไม่ได้ ในสุนทรียสนทนานั้นผู้รู้ได้กล่าวเอาไว้ว่า ภาษา คือพาหะให้เนื้อหาของสารเกาะเกี่ยวจากผู้ส่งสารไปสู่ผู้รับสารผู้ผลิตภาษาคือ ผู้ส่งสาร ภาษาที่ออกมาจะดีไม่ได้อยู่ที่ทักษะในสุนทรียสนทนาของผู้ส่งสาร แต่ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับผู้รับสารด้วย เพราะผู้ส่งสารเลือกใช้ภาษาในการเสนอสารที่เหมาะสมกับผู้รับสารเหมาะสมกับความรับรู้และทักษะการใช้ภาษาของผู้รับสาร กล่าวคือ ผู้ส่งสารที่ดีนั้นต้องพูดจาภาษาเดียวกับผู้รับสาร คือต้องเรียนรู้ภาษาของผู้รับสารนั่นเอง (อวยพร พาณิช และคณะ, 2543: 6)

สวณิต ยมาภัย ได้อธิบายเกี่ยวกับภาษาเพื่อสุนทรียสนทนาไว้ว่า ภาษาเพื่อสุนทรียสนทนา คือการที่ผู้ส่งสารมีเจตนาจะถ่ายทอดความคิดและวัตถุประสงค์ภายในใจไปยังผู้รับสารที่เป็นเป้าหมายที่แน่นอน แล้วต้องการให้ผู้รับสารเกิดปฏิกิริยาตอบสนอง เกิดความเข้าใจใกล้เคียงกับความตั้งใจของผู้ส่งสาร (สวณิต ยมาภัย, 2526: 12)

อริสโตเติล (Aristotle) นักปราชญ์ชาวกรีก กล่าวถึงภาษาคือคำพูดว่าเป็นส่วนประกอบที่สำคัญส่วนหนึ่งในสามส่วน ได้แก่ ผู้พูด คำพูด และผู้ฟัง

เบอร์โล (Berlo) นักทฤษฎีที่มีชื่อเสียงทางนิเทศศาสตร์ กล่าวถึงภาษาว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของผู้ส่งสารและผู้รับสารที่จำเป็นต้องมี เพราะเป็นทักษะในสุนทรียสนทนาอย่างหนึ่ง

แซนนอนและวีเวอร์ (Claude E. Shannon and Warren Weaver) ได้ให้คำอธิบายไว้ว่า สุนทรียสนทนาจะมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 6 ประการ คือ ผู้พูด เครื่องส่งสัญญาณ เครื่องรับ ผู้ฟัง และเสียงรบกวนสัญญาณในที่นี้ก็คือสิ่งที่รับรู้ร่วมกันระหว่างผู้สื่อสารได้แก่ภาษา

ชแรมม์ (Wilber Schramm) ได้สร้างแบบจำลองสุนทรียสนทนาไว้ถึง 4 แบบ ใน 2 แบบแรก ชแรมม์ กล่าวถึงคำว่า สัญญาณ แทนที่คำว่า สาร ซึ่งหมายถึง ภาษา ที่ใช้ในสุนทรียสนทนานั้นเอง ขณะเดียวกันก็ชี้ให้เห็นความสามารถทางภาษาของผู้สื่อสาร ด้วยคำว่า ผู้เข้ารหัส และ ผู้ถอดรหัส หมายความว่าสุนทรียสนทนาจะดำเนินไปได้อย่างไร เมื่อทั้ง 2 ฝ่ายมีความสามารถในการส่งภาษาและรับภาษาที่อีกฝ่ายหนึ่งส่งมา ในแบบจำลองหลัง ๆ ชแรมม์กล่าวถึง ผู้ส่งสารและผู้รับสารว่า เป็นผู้ตีความรหัสหมายความว่า ในสุนทรียสนทนา ทั้งที่ส่งและผู้รับสารต่างทำหน้าที่ตีความภาษาในสุนทรียสนทนาและป้อนกลับสารใหม่ที่ตีความแล้วกลับไป ซึ่งย่อมจะทำให้เกิดความเข้าใจดียิ่งขึ้น (อวยพร พาณิช และคณะ, 2543)

ภาษาที่ท่านผู้รู้เหล่านี้ ให้ความหมายในสุนทรียสนทนานี้ หมายถึง ทั้งวัจนภาษา คือ ภาษาพูด ภาษาเขียน และอวัจนภาษา คือ ภาษาที่ไม่ใช่คำพูดหรือการเขียน เช่น สัญลักษณ์ การแสดงกิริยาท่าทาง การสัมผัส บุคลิกลักษณะท่าทางต่าง ๆ ของผู้ส่งสารและผู้รับสารที่แสดงออกเพื่อสื่อสารกันเป็นต้น จะเห็นได้ว่า ภาษาทั้ง 2 ประเภท มีส่วนอย่างมากในสุนทรียสนทนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันซึ่งมีวิถีชีวิตดำเนินไปด้วยการติดต่อพบปะกันอยู่ตลอดเวลา ความเจริญทางเทคโนโลยีเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้สุนทรียสนทนาทุกระบบถูกปรับเปลี่ยนไป ภาษาที่เช่นเดียวกันได้ถูกพัฒนามาตามลำดับตามความเปลี่ยนแปลงของสังคม แต่ละสังคมมีการใช้ภาษาในรูปแบบที่แตกต่างกันไป นี่หมายรวมถึงอวัจนภาษาด้วย

อนึ่ง ภาษาเป็นวัฒนธรรมประการสำคัญที่จำเป็นต้องเรียนรู้ก่อนและระหว่างสุนทรียสนทนา ทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษา อวัจนภาษามีกำเนิดมาก่อนวัจนภาษา เป็นพฤติกรรมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาในแต่ละสังคม และมีความหมายเฉพาะที่สังคมกำหนดขึ้น แต่เนื่องจากอวัจนภาษาไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัวเป็นลักษณะของธรรมชาติ ทำให้แต่ละสังคมมีอวัจนภาษาที่คล้ายคลึงกัน ในบางส่วนจัดได้ว่าเป็นอวัจนภาษาสากล เช่น การโบกมือ การโอบกอด การชี้นิ้ว เป็นต้น

จะเห็นว่าภาษาทั้ง 2 รูปแบบดำเนินควบคู่กันมาโดยไม่สามารถแยกออกมาดำเนินได้เฉพาะตัวของมันเองได้ เพราะในสุนทรียสนทนาบุคคลต้องใช้ภาษาทั้ง 2 รูปแบบใน

สุนทรียสนทนาควบคู่กันไปเพื่อเสริม หรือ เน้นย้ำสร้างความเข้าใจให้แก่กันและกัน หากจะพูดหรือว่าใช้ວິຈນາ หรือວິຈນາอย่างใดอย่างหนึ่งล้วน ๆ ในสุนทรียสนทนา คงต้องใช้ความชำนาญ หรือมีการอธิบายมากและอาจจะใช้เวลามากหรืออาจมีบุคคลที่ 3 ในการแปลความหมายเพื่อสร้างความเข้าใจของแต่ละฝ่ายทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร ดังจะเห็นได้จากสุนทรียสนทนาของคนต่างสังคมกัน และภาษาใบ้ จะมีล่ามแปลภาษาเพื่อสื่อสารและสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นแก่ผู้รับสาร แต่หากในสุนทรียสนทนานั้น ผู้ส่งสารใช้ทั้งภาษา คำพูดและการแสดงออกของວິຈນາในรูปแบบต่าง ๆ ประกอบกัน เช่น การชี้บอก การพยักหน้าแสดงการรับรู้ หรือการยิ้มตอบรับ โบกมือห้าม หรือการนั่งตั้งใจฟัง หรือแสดงสีหน้าสงสัย เหล่านี้ย่อมจะสร้างปฏิกิริยาตอบกลับให้ผู้ส่งสารได้รับรู้ และสามารถสร้างความเข้าใจและสื่อสารแก่กันและกันได้ดียิ่งขึ้น จึงเป็นสิ่งที่แน่นอนว่ากระบวนการสุนทรียสนทนานั้นมีความสำคัญต่อการติดต่อสื่อสารและต้องดำเนินควบคู่กันไป จึงจะทำให้สุนทรียสนทนาประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์

3. สุนทรียสนทนาในพระพุทธศาสนา

สุนทรียสนทนาในพระพุทธศาสนาเป็นการสื่อสารการใช้หลักสัมมาวาจา คือ สัมมาวาจา คือวาจาโดยชอบ วาจาดี ถูกต้อง สมบูรณ์ อันเป็นวาจาที่นำไปสู่ประโยชน์สุขทั้งกับผู้พูดและผู้ฟัง การพูดที่ถูกต้องนั้น ได้แก่ การไม่พูดเท็จไม่พูดใส่ร้ายผู้ใด ไม่พูดคำหยาบ และไม่พูดเพ้อเจ้อ ถ้าผู้ใดเว้นจากการพูดเหล่านั้นเสียได้ ผู้นั้นย่อมเป็นคนที่มีวาจาเหมาะสมเป็นที่เชื่อถือได้ของมหาชนทั้งปวงและจิตใจของคนผู้พูดอย่างถูกต้องเช่นนั้นก็ย่อมสงบเย็นและมั่นคง เป็นที่ตั้งของความถูกต้องแห่งการกระทำทั้งปวงและเป็นการแสดงออกทางวาจาด้วยความรู้ความเข้าใจถึงความถูกต้องของการพูดที่ได้ใคร่ครวญพิจารณาอย่างรอบคอบดีแล้ว อีกทั้งยังส่งผลให้ผู้พูดได้พัฒนาตนเองไปสู่ทางสายกลางเพื่อไปถึงจุดสูงสุดและถึงพร้อมในอริยมรรคอันเป็นทางหลุดพ้นอันประเสริฐ ประพฤติปฏิบัติด้วยความสุจริตทั้งกาย วาจา ใจ เพื่อประโยชน์สุขแก่ตนเองและผู้อื่น ทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขโดยการกล่าววาจาในลักษณะดังนี้

1. วาจาสุภาสิต คือ วาจาที่พูดหรือเปล่งเป็นเสียงทำให้ผู้ฟังเข้าใจเนื้อความได้ ไม่มีโทษ สบายหู แฝงด้วยคติ เป็นถ้อยคำนำออกจากทุกข์ เป็นวจีสุจริต ทำให้ได้รับประโยชน์ทั้งผู้พูดและผู้ฟัง ซึ่งปรากฏทั้งในรูปแบบร้อยแก้วและร้อยกรอง คำว่า “วาจาสุภาสิต” เป็นรูปศัพท์ที่ใช้ในภาษาไทย ซึ่งศัพท์เดิมมาจากภาษาบาลีปรากฏในพระไตรปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ ในมงคลสูตรว่า “สุภาสิตา จ ยา วาจา” (ขุ.ข. (ไทย) 25/5/7) ซึ่งประกอบ 5 ประการ คือ

1) พูดได้ถูกกาลเทศะ คือ พูดในสถานที่เหมาะสม ในเวลาที่เหมาะสม ในปริมาณที่เหมาะสม โดยความเหมาะสมจะมีมากขึ้นอยู่กับเรื่องที่กำลังพูดนั่นเอง พูดถูกกาล จึงหมายถึง ความเหมาะสมหรือจังหวะ เช่น รู้ว่าเวลาไหนควรพูด เวลาไหนยังไม่

ควรพูด ควรพูดนานเท่าไร ต้องคาดผลที่จะเกิดขึ้นไว้ด้วย ดูความเหมาะสมหรือจังหวะอันเนื่องด้วยเวลาและปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องด้วย ซึ่งปัจจัยอื่น ๆ

2) ต้องเป็นคำจริง คือ ข้อมูลที่ถูกต้องมีหลักฐานอ้างอิงได้ไม่ปั้นแต่งขึ้นมาเอง การพูดคำจริงหรือวาจาจริง เป็นเงื่อนไขสำคัญและจำเป็นที่ขาดไม่ได้ ทศนะทางพระพุทธศาสนานิยมความจริง เฉพาะเรื่องคำพูดนั้น คำพูดที่ถือว่าดีถูกต้อง จะต้องมีความจริงเป็นหลักเสมอไป จะต้องพูดคำจริง และพูดด้วยความจริงใจ ดังบทสวดมนต์ในรัตนสูตรว่า “เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ” แปลความว่า ด้วยสัจจวาจานี้ ขอความสวัสดีจึงมีแก่ทุกท่าน (ขุ.ขุ. (ไทย) 25/3/9.) สัจจวาจานี้นอกจากจะเป็นอุดมมงคลสำหรับตัวผู้พูดแล้ว ยังเป็นคำที่มีฤทธิ์ในตัว สามารถจะประสิทธิ์ประสาทมงคลแก่ผู้อื่นได้ด้วย และยังทำให้ผู้พูดคำสัตย์ได้รับเกียรติ มีชื่อเสียงด้วย ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “สจฺเจน กิตฺติ ปโปติ” แปลความว่า คนย่อมได้เกียรติยศ เพราะพูดคำสัตย์จริง (ขุ.สุ. (ไทย) 25/189/544.) หรือ ยกย่องสรรเสริญคำพูดจริงว่าดีกว่าสทั้งหลาย วาจามีความสำคัญยิ่งต่อมนุษย์ เพราะมนุษย์ใช้การพูดเป็นแกนกลางในการทำความเข้าใจ เพื่ออธิบาย เพื่อโน้มน้าวใจ หรือเพื่อทำความเข้าใจกับบุคคลอื่น ๆ ผู้ที่รู้จักศิลปะในการพูด มีโอกาสสร้างความสำเร็จและความก้าวหน้าให้แก่ตนเองได้อย่างมาก ตรงกันข้าม คนที่พูดไม่ดีหรือพูดไม่เป็น นอกจากคำพูดนั้นจะเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานแล้ว ยังอาจเป็นการสร้างศัตรูให้กับผู้พูดเอง

3) ต้องเป็นคำสุภาพ คือ พูดด้วยภาษาที่สุภาพ ไพเราะ ไม่หยาบคาย เป็นคำพูดที่ผู้ฟังน่ายินดี ชื่นชอบ เป็นคำพูดที่ให้แต่คุณส่วนเดียว ทั้งทำให้ผู้พูดสงบ เป็นการพัฒนาสุขภาพจิตให้ดีขึ้น บุคคลจึงควรพูดแต่วาจาที่สุภาพ วาจางาม อ่อนหวาน ประกอบด้วยประโยชน์ เพราะทำให้เกิดผลดีแก่ตนเองและผู้อื่น

4) พูดแล้วมีประโยชน์ คือ มีประโยชน์ต่อผู้ฟังถ้าหากนำแนวทางไปคิด หรือปฏิบัติในทางสร้างสรรค์ต่อไป

วาจาที่มีประโยชน์ เป็นวาจาที่พูดแล้วก่อให้เกิดประโยชน์หรือผลดีทั้งแก่ผู้พูดและผู้ฟัง เป็นวาจาที่ควรแก่การฟัง หรือเป็นวาจาที่ควรพูดดีกว่าไม่พูด แต่ถ้าวาจานั้นจริงและเป็นวาจาสุภาพ แต่ถ้าพูดแล้วไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อะไร กลับจะทำให้เกิดโทษ ก็ไม่ควรพูด ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสกับภิกษุราชกุมารว่า

วาจาที่ไม่จริง แม้แต่ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ วาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ไม่กล่าววาจานั้น

วาจาที่จริง แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ไม่กล่าววาจานั้น

วาจาที่จริง ประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น รู้กาลที่จะกล่าววาจานั้น

วาจาที่ไม่จริง ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แต่ว่าเจ้านั้นเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ไม่กล่าววาจานั้น

วาจาที่จริง ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แต่ว่าเจ้านั้นเป็นที่รักเป็นที่ชอบใจของคนอื่น ไม่กล่าววาจานั้น

วาจาที่จริง ที่ประกอบด้วยประโยชน์ วาจานั้นเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนอื่น รู้กาลที่จะกล่าววาจานั้น (ม.ม. (ไทย) 13/86/87)

พระพุทธพจน์ข้างต้นนี้แสดงให้เห็นว่า คำสอนของพระพุทธศาสนาในการสั่งสอนประชาชนก็คือ ความจริง ความมีประโยชน์ และความเหมาะสมกับกาลเวลาใจความใน พระสูตรข้างต้นนี้ แสดงนัยที่สำคัญ 3 ประการ คือ

(1) พระพุทธศาสนากล่าวว่า สิ่งที่จริงนั้น มิใช่สิ่งที่มีประโยชน์เสมอไป มีบางสิ่งเหมือนกันที่จริง ไม่ไม่มีประโยชน์ เพราะฉะนั้น หากมุ่งอยู่ประเด็นเดียวคือจริงเท่านั้น โดยไม่พิจารณาให้ถี่ถ้วนเสียก่อนว่า มีประโยชน์หรือไม่ แล้วกล่าวสิ่งนั้นออกไปก็อาจจะกลายเป็นความเสียหายหรืออย่างน้อยก็อาจจะเป็นการพูดหรือกระทำที่ไร้ประโยชน์ก็ได้

(2) สิ่งที่มีประโยชน์นั้น ก็ได้หมายความว่า จะต้องเป็นสิ่งที่จริงเสมอไป มีบางสิ่งเช่นกันที่มีประโยชน์ แต่ไม่จริง เพราะฉะนั้น ถ้าหากจะใช้วาจาโดยมุ่งอยู่ที่ประเด็น ความมีประโยชน์ หรือ ประโยชน์ที่ได้รับจากการกล่าวเท่านั้น ก็อาจจะใช้วาจากล่าวสิ่งที่ไม่จริงหรือสิ่งที่เท็จได้ ทั้งนี้เพราะ ประโยชน์ตามที่ต้องการนั้น อาจจะเกิดจากสิ่งที่จริงและสิ่งที่เท็จได้เพราะฉะนั้นในการกล่าว จึงไม่ควรพิจารณาเฉพาะในประเด็นที่ว่า มีประโยชน์หรือไม่เท่านั้น แต่ควรจะได้พิจารณาถึงประเด็นที่ว่า จริงหรือไม่ ด้วย แล้วเลือกที่จะกล่าววาจาที่จริงและมีประโยชน์เท่านั้น

(3) ในการกระทำต่าง ๆ นั้น พระพุทธศาสนากล่าวว่า เราจะพิจารณาเฉพาะใน 2 ประเด็นคือ จริงและมีประโยชน์เท่านั้นยังไม่เพียงพอ จะต้องพิจารณาต่อไปอีกว่า เป็นเวลาเหมาะที่จะกระทำหรือไม่ อีกด้วย ทั้งนี้เพราะสิ่งที่เราจะกระทำนั้น แม้จะเป็นจริงและมีประโยชน์ แต่ถ้ากระทำในเวลาอันไม่เหมาะไม่ควรหรือไม่ถูกกาลเทศะ ก็อาจจะก่อให้เกิดผลเสีย หรืออย่างน้อยก็อาจจะไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควรก็ได้ ทั้งยังอาจจะก่อให้เกิดความเข้าใจผิดต่อไปอีกว่า ทำดีไม่ได้ดังที่มักจะมีผู้กล่าวกันอยู่เสมออีกด้วย ดังนั้น สาเหตุประการหนึ่งของความล้มเหลวหรือความไม่สำเร็จในการประกอบการต่าง ๆ ก็คือทำดีไม่ถูกกาลเทศะหรือกระทำการอย่างไม่ฉลาดรอบคอบนั่นเอง (พระมหาไพรัช โขติรัตน, 2548: บทคัดย่อ)

5) พูดด้วยจิตที่มีเมตตา คือ พูดด้วยจิตใจที่มีความปรารถนาดีต่อผู้ฟัง มีความจริงใจต่อผู้ฟัง เมตตา เป็นข้อธรรมที่รู้จักกันทั่วไป คำแปลสามัญของเมตตา คือ ความรัก ความมีไมตรี ความปรารถนาดี ความอยากให้ผู้อื่นมีความสุขและประสบแต่สิ่งที่เป็นคุณประโยชน์ ลักษณะของวาจาที่มีเมตตา ฟังทราบจากการกระทำทางกาย วาจา ใจ

ของมนุษย์ซึ่งมีเจตนาเป็นปัจจัยชี้ขาดระหว่างลักษณะ “ดี” กับ “ไม่ดี” เป็นปัจจัยเพิ่มพลังหรือลดพลังแห่งการแสดงออกของสัตว์โลก เป็นสิ่งพันนาการหรือสิ่งปล่อยคลายสรรพสิ่ง เป็นปัจจัยเพิ่มความเข้มข้นหรือลดความเข้มข้นของการกระทำ มีลักษณะเป็นสิ่งบอกเหตุหรือการพยากรณ์ผลของการกระทำ เปรียบดังต้นตอหรือต้นเค้าของการกระทำ เป็นแม่บทหรือแม่แบบของการกระทำ เป็นเครื่องชี้บุญชี้บาปของการกระทำ และยังเป็นตัวแท้ของการกระทำทั้งมวลของมนุษย์ ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “เจตนาหิ ภิกขเว กम्मํ วทามิ” แปลความว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยเหตุนี้ว่า เรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรม บุคคลคิดแล้ว จึงกระทำกรรมด้วยกาย วาจา ใจ” (อง.ฉก. (ไทย) 22/63/577)

พระพุทธศาสนาสอนเรื่องความเมตตาโดยให้เอาตนเองเป็นเครื่องเปรียบเทียบว่า เรายังสุข เกลียดทุกข์ฉันใด สัตว์อื่นก็รักสุขเกลียดทุกข์ฉันนั้น บุคคลผู้แสวงหาความสุขให้แก่ตนเอง แต่ทำให้ผู้อื่นเป็นทุกข์เดือดร้อน พระพุทธเจ้าไม่ทรงสรรเสริญ ดังเช่นเรื่องในทณฺหสูตร และสัมพหุลกมฺมารัตถ์ว่า พระพุทธเจ้าเสด็จเข้าไปบิณฑบาตในกรุงสาวัตถี ทอดพระเนตรเห็นพวกเด็ก ๆ เอาท่อนไม้ตี จึงเปล่งอุทานในขณะนั้นว่า “ผู้ใดไฝหาความสุขเพื่อตน แต่กลับใช้ท่อนไม้ทำร้ายสัตว์ทั้งหลายผู้รักสุข ผู้นั้นตายไปแล้วย่อมไม่ได้รับความสุขเลยส่วนผู้ใดไฝหาความสุขเพื่อตน ไม่ใช้ท่อนไม้ทำร้ายสัตว์ทั้งหลายผู้รักสุข ผู้นั้นตายไปแล้วย่อมได้รับความสุข” จากพุทธอุทานสะท้อนให้เห็นว่า ผู้ปรารถนาความสุข ไม่ควรเบียดเบียนผู้อื่นสัตว์อื่นให้ได้รับความทุกข์ความเดือดร้อน ไม่ว่าจะเป็นการทำ พูด คิด จึงควรตั้งจิตประกอบด้วยเมตตาไว้เป็นเบื้องต้นเสมอ

สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า การพูดเหมาะสมแก่กาลเวลา หรือการพิจารณาไตร่ตรองรอบคอบแล้วว่า เป็นเวลาควรแล้วจึงกล่าว เป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยให้การพูดนั้น ๆ เกิดผลหรือได้ผลอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ การใช้วาจาที่ประกอบด้วยองค์ประกอบทั้ง 3 ข้างต้น จึงเรียกได้ว่า เป็น การใช้วาจาที่ดี ที่สมบูรณ์แบบตามหลักของพระพุทธศาสนา ประโยชน์หรือผลของวาจายู่ที่ผู้พูดพูดแล้วได้รับผลดีจากการพูดนั้น ฝ่ายผู้ฟังเมื่อได้ฟังแล้ว ก็ได้รับผลดีเช่นกัน เหมือนการปลูกต้นไม้ เมื่อมันออกผลมาให้ได้รับประทาน หรือมีดอกออกมาให้ชื่นชม นั่นก็คือผลหรือประโยชน์ที่ผู้ปลูกได้รับ ประโยชน์ของการพูดนั้น ต้องดูให้หลายชั้น บางทีอาจได้ผลแค่ชั้นนอก แต่เสียผลชั้นในก็มี คำพูดที่มีประโยชน์นั้น จะต้องไม่เป็นโทษ แต่เป็นคำพูดที่ทำให้ผู้พูดและผู้ฟังให้ดีขึ้นอย่างเดียวนั้น สนุทฺธิยสนทนาตามหลักพุทธสันติวิธีจะต้องระวังมิใช้วาจาเท็จ อันเป็นเหตุให้คนทั้งหลายคลายความเชื่อถือ มิใช่ใช้วาจาอุบายส่อเสียดให้ผู้อื่นแตกร้าง หรือระหองระแหงกัน ควรหลีกเลี่ยงการกล่าวถึงใครในแง่ร้าย ให้กล่าวถึงเรื่องที่ไม่พาดถึงบุคคลในทางที่จะทำให้เขาเสียหาย พูดในทางที่จะเกิดความรู้ ไม่กล่าววาจาหยาบคายเสียดสีดูถูก จะทำให้ขัดเคืองกันและเป็นการนำละอาย ต้องพยายามใช้คำพูดที่เหมาะสมสมควร การพูดวาจาไพเราะย่อม

เป็นที่นิยมชมชอบแก่ผู้ได้ยินได้ฟังมาก ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองให้เป็นต้นแบบของคนทั้งหลาย คู่สนทนามีกำลังใจในสุนทรียสนทนาที่เหมาะสม ซึ่งคือสุนทรียสนทนาทั้งวจนภาษาและอวจนภาษาที่สร้างความพึงพอใจ สื่อสารไปแล้วเกิดความสบายใจ ไม่สร้างความหวาดกลัวแก่อีกฝ่ายหนึ่ง

4. การประยุกต์ใช้สุนทรียสนทนาในสังคมไทย

ในการอยู่ร่วมกันไม่ว่าจะเป็นสังคมของคฤหัสถ์หรือสังคมของภิกษุ มีแนวคิดเกี่ยวกับสุนทรียสนทนาในการอยู่ร่วมกันในสังคมที่เป็นหลักการสำหรับการปฏิบัติที่สำคัญไม่ต่างกันคือ ข้อพึงปฏิบัติและข้อพึงละเว้น อย่างไรก็ตาม ก็มีความแตกต่างกันบ้างในเรื่องของจุดมุ่งหมายซึ่งทำให้ระดับความเข้มข้นของการประพฤติปฏิบัติในข้อพึงปฏิบัติและข้อพึงละเว้นที่แม้จะมีชื่ออย่างเดียวกัน แต่ก็มีระดับความเข้มข้นของการประพฤติปฏิบัติแตกต่างกันไป ดังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่แสดงให้เห็นว่าการปฏิบัติมีความแตกต่างกันไประหว่างฆราวาสกับบรรพชิต ที่ว่า

“คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่อุบาสกจะพึงหมั่นประพฤติ ในส่วนเบื้องต้น คือ ศีล 5 ที่จะต้องรักษาประจำ ศีล 8 ที่พึงรักษาในวันอุโบสถ 8 คำ 14 คำ 15 คำ และศีล 10 (ถ้าสามารถ) และเจริญสมาธิปัญญาตามความเหมาะสมแก่ศีลที่รักษานั้น ๆ” (ขุ.อ. (ไทย) 25/46/269.) และ “ที่เป็นคฤหัสถ์ ก็ยินดีข้อปฏิบัติสำหรับคฤหัสถ์ คือ ขยันทำการทำงาน นับถือพระรัตนตรัย ให้ทาน รักษาศีล 5 และศีล 8 และที่เป็นบรรพชิตก็ยินดีข้อปฏิบัติสำหรับบรรพชิต คือ รักษาศีลไม่ให้ขาด และเจริญภาวนา” (ขุ.อิติ. (ไทย) 25/184/543)

แม้ในสังคมของคฤหัสถ์กับบรรพชิตจะมีแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับสุนทรียสนทนาในการอยู่ร่วมกันแตกต่างกันไปบ้าง และบางประการที่เหมือนกัน เช่น เรื่องเกี่ยวกับการพูดเท็จ แต่ก็มีความเข้มข้นในการปฏิบัติต่างกัน กล่าวคือ ศีล ข้อ 4 ในศีล 5 ซึ่งเป็นศีลสำหรับฆราวาสนั้นคือ งดเว้นจากการพูดเท็จ ซึ่งเป็นวัจจกรรม ส่วนการงดเว้นจากการพูดเท็จของผู้สละเรือนออกบวชเป็นภิกษุนั้น มิใช่ห้ามเพียงในระดับวัจจกรรมเท่านั้น แต่ห้ามไปถึงระดับมโนกรรมทีเดียว คือ เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ ซึ่งเจตนาดีเป็นการกระทำในระดับมโนกรรม แม้ในส่วนที่เป็นระดับวัจจกรรมก็ยังมีพิจารณาความเป็นมุสาวาทลงไป ในรายละเอียดอีก เช่น มุสาวาทมิได้ด้วยอาการ 3 อย่าง คือ ก่อนพูด ก็รู้ว่าพูดเท็จ กำลังพูด ก็รู้ว่ากำลังพูดเท็จ หลังพูด ก็รู้ว่าพูดเท็จแล้ว (ขุ.ม. 29/54/185) เช่นนี้เป็นต้น

อย่างไรก็ตามในสังคมทั้งคฤหัสถ์และภิกษุย่อมต้องมีกิจในการที่จะต้องสื่อสารกันด้วยฐานะประการต่าง ๆ และภิกษุยังมีการฝึกเพิ่มเติมขึ้นด้วย นั่นคือ เป็นแบบอย่างและต้องอบรมสั่งสอนผู้อื่นในการขัดเกลาตนเอง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งสุนทรียสนทนาในการอยู่ร่วมกันนี้มีจุดมุ่งหมายเน้นไปที่ประโยชน์ที่ผู้รับสารจะได้รับ โดยประโยชน์ดังกล่าวนี้

เป็นประโยชน์ตามแนวคิดในพระพุทธศาสนา 3 อย่าง คือ (1) ญาณภูมิมีกัตถะ (ประโยชน์โลกนี้) (2) สัมปรายิกัตถะ (ประโยชน์โลกหน้า) และ (3) ปรมัตถะ (ประโยชน์ยอดเยี่ยม หรือ ประโยชน์สูงสุด คือ พระนิพพาน (ที.ปา. 11/176/137, ขุ.สุ. 25/37/507) หรือในอีกแนวทางหนึ่ง คือ ประโยชน์ตน (อง.ปญจก. 22/193/325) ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสองฝ่ายคือ ทั้งประโยชน์ตนและผู้อื่น (ขุ.ม. 29/214-215)

ดังนั้นจึงมีหลักปฏิบัติอื่น ๆ เพิ่มเติมเข้ามา ซึ่งเป็นหลักในสุนทรียสนทนา โดยพิจารณา กระบวนสุนทรียสนทนาทั้งในแง่ขององค์ประกอบด้านผู้ส่งสาร เนื้อหาสาร ช่องทางหรือวิธี สุนทรียสนทนา และผู้รับสาร ซึ่งในส่วนนี้มีหลักธรรมหมวดต่าง ๆ คำสอนที่ปรากฏใน พระสูตรต่าง ๆ และแนวปฏิบัติที่พระพุทธองค์ทรงปฏิบัติรวมทั้งที่ให้พระสาวกปฏิบัติ มารองรับสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดเกี่ยวกับสุนทรียสนทนาในพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี

ตัวอย่างบางตัวอย่างของหลักธรรม คำสอน และแนวปฏิบัติเหล่านั้นที่พอจะ ประมวลเป็นแนวคิดเกี่ยวกับสุนทรียสนทนากับบุคคลอื่นในสังคม เช่น หลักสัปปริสธรรม 7 (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546: 627) แสดงให้เห็นแนวคิดและแนวปฏิบัติ ที่สามารถ ปรับเข้ากับคุณสมบัติขององค์ประกอบของกระบวนสุนทรียสนทนาในแต่ละองค์ประกอบได้ ทั้งองค์ประกอบด้านผู้ส่งสาร เนื้อหาสาร และผู้รับสาร

ส่วนเนื้อหาสารและจุดประสงค์ของสุนทรียสนทนา มีหลักการที่ชัดเจนจากเกณฑ์ ในการตรัสวาจาของพระพุทธเจ้า ที่จะตรัสก็เพราะว่าเจ้านั้นเป็นวาจาที่จริงและเป็นประโยชน์ โดยทรงรู้กาลที่จะตรัส (ม.ม. (ไทย) 13/86/87-88) นั่นคือ เป็นเกณฑ์เกี่ยวกับสุนทรียสนทนา ที่ให้คำนึงถึงทั้งเนื้อหา ผลลัพธ์และบริบทที่จะทำสุนทรียสนทนา ซึ่งจุดประสงค์ทั้งหมดนั้นก็ เพราะทรงคำนึงถึงประโยชน์ของผู้รับสาร

สำหรับวิธีที่จะนำเสนอเนื้อหาสารตามภูมิหลังของผู้รับสาร ปรากฏในการแสดง ธรรมของพระพุทธองค์ เช่นที่ทรงแสดงอนุปพุททิกถา ซึ่งเป็นเสมือนหลักการของสุนทรีย สนทนาที่สื่อสารไปตามลำดับรวมทั้งการเป็นธรรมกถึก (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546: 246) หรือวิธีการแสดงธรรมทั้งของพระพุทธเจ้าและพระสาวกที่ แสดงธรรมโดยชี้แจงให้ภิกษุทั้งหลายเห็นชัด ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแก่งกล้าปลอบขโมใจให้ สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมิกถา (ส.ส. (ไทย) 15/152/193) หรือที่เรียกว่าเทศนาวิธี 4 (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546: 6) รวมทั้งวิธีการตอบปัญหา (อง.จตุกก. (ไทย) 21/42/70-71)

สำหรับช่องทางในสุนทรียสนทนาให้เข้าถึงผู้รับสารได้มากที่สุด ทั้งในด้านปริมาณ พื้นที่ ระดับขั้น รวมทั้งสุนทรียสนทนาที่จะทำให้ผู้รับสารสามารถเข้าถึงธรรมหรือเนื้อหา สารได้นั้น ทรงมีกุศโลบาย มีแนวปฏิบัติ ซึ่งกลายเป็นแนวทางปฏิบัติของพระสาวก รวมทั้งได้ มอบหลักการแก่พระสาวกไว้หลายประการ เป็นต้นว่า การเข้าถึงผู้รับสารให้มากที่สุดและ

กว้างขวางที่สุด ทรงใช้วิธีส่งพระอรหันตสาวกออกไปในทิศต่าง ๆ โดยมีให้ไปทางเดียวกัน 2 รูป (วิ.ม.4/32/40) ทรงแสดงธรรมแก่ชนทุกระดับชั้นของสังคม และทรงแสดงธรรมแก่บุคคลสำคัญ (key person) เป็นต้นว่าผู้รับสารที่มีศักยภาพในการบรรลุธรรมได้อย่างรวดเร็ว หรือผู้มีบทบาท อิทธิพลเป็นวงกว้างในสังคม เช่น ผู้นำผู้ปกครอง สาวกคนสำคัญของลัทธิอื่น ตลอดจนทั้งคหบดี และพราหมณ์มหาศาลผู้มีชื่อเสียง นอกจากนี้ทรงอนุญาตให้เล่าเรียนพุทธวจนะด้วยภาษาของตน ทรงห้ามยกพุทธวจนะขึ้นเป็นภาษาสันสกฤต ทรงสอนมิให้ยัดภาษาท้องถิ่น มิให้ละเลยคำพูดสามัญ การที่ทรงวางหลักเกณฑ์ในเรื่องการใช้ภาษาเช่นนี้ ก็เพื่อให้ผู้รับสารจำนวนมากที่มีอยู่ในทุกชนชั้นและในหลายท้องถิ่น สามารถเข้าใจเข้าถึงเนื้อหาสาระได้เช่นเดียวกัน (ทัศนีย์ เจนวิถีสุข, 2553: 78)

นอกจากการพิจารณาจากองค์ประกอบสุนทรียสนทนาแล้ว ยังมีหลักการเกี่ยวกับสุนทรียสนทนาในเชิงปฏิสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันในสังคมหรือการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะด้วย ดังเช่นที่ปรากฏในคำสอนให้งดเว้นถ้อยคำขัดแย้งกัน หรือคำสอนให้หมั่นประชุมกันโดยพร้อมเพรียงในอบริหานิยธรรม เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับสุนทรียสนทนาในการอยู่ร่วมกันในสังคมทั้งคฤหัสถ์และภิกษุยังมีปรากฏอยู่ในพระสูตรและในทีต่าง ๆ ในพระไตรปิฎกอีกมาก อย่างไรก็ตาม นอกจากที่ปรากฏในลักษณะของสุนทรียสนทนาเชิงวัจนะแล้ว แม้ในส่วนที่เป็นสุนทรียสนทนาเชิงอวัจนะ เป็นต้นว่า สุนทรียสนทนาด้วยเทศภาษา (การใช้พื้นที่และระยะห่างเพื่อสุนทรียสนทนา) กาลภาษา (การใช้เวลาเพื่อสุนทรียสนทนาภาษาท่าทาง กายภาพภาษา (การใช้รูปร่างหน้าตาเพื่อสุนทรียสนทนา) ปริภาษา (ลักษณะของเสียงที่ใช้ในสุนทรียสนทนา) หรือวัตถุภาษา (การใช้วัตถุสิ่งของเพื่อสุนทรียสนทนา) ก็เช่นกันที่สามารถประมวลเป็นหลักการหรือแนวคิดเกี่ยวกับสุนทรียสนทนาในการอยู่ร่วมกันในสังคมทั้งคฤหัสถ์และภิกษุได้

กล่าวโดยภาพรวม แนวคิดเกี่ยวกับสุนทรียสนทนาในการอยู่ร่วมกันในสังคมไทยสามารถประมวลเป็นแนวคิดเกี่ยวกับสุนทรียสนทนาในองค์ประกอบต่าง ๆ เป็นต้นว่า ผู้ส่งสาร เนื้อหาสาร ช่องทางสุนทรียสนทนาหรือวิธีสุนทรียสนทนา ผู้รับสาร จุดมุ่งหมายของสุนทรียสนทนา บริบทของสุนทรียสนทนา รวมทั้งการมีปฏิสัมพันธ์กันในสุนทรียสนทนา ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับสุนทรียสนทนาดังกล่าวนี สามารถปรับใช้เป็นแนวคิดเกี่ยวกับสุนทรียสนทนาบุคคลอื่นในการอยู่ร่วมกันในสังคมได้

5. สรุป

สุนทรียสนทนาบุคคลต้องใช้ภาษาทั้ง 2 รูปแบบในสุนทรียสนทนาควบคู่กันไป เพื่อเสริม หรือ เน้นย้ำสร้างความเข้าใจให้แก่กันและกัน หากจะพูดหรือว่าใช้อวัจนภาษา หรือ วัจนภาษาอย่างใดอย่างหนึ่งล้วน ๆ ในสุนทรียสนทนา คงต้องใช้ความชำนาญ หรือมีการ

อธิบายมากและอาจจะใช้เวลามากหรืออาจมีบุคคลที่ 3 ในการแปลความหมายเพื่อสร้างความเข้าใจของแต่ละฝ่ายทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร ดังจะเห็นได้จากสุนทรียสนทนาของคนต่างสังคมกัน และภาษาใบ้ จะมีล่ามแปลภาษาเพื่อสื่อสารและสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นแก่ผู้รับสาร แต่หากในสุนทรียสนทนานั้น ผู้ส่งสารใช้ทั้งภาษาคำพูดและการแสดงออกของอวัจนภาษาในรูปแบบต่าง ๆ ประกอบกัน เช่น การชี้บอก การพยักหน้าแสดงการรับรู้ หรือการยิ้มตอบรับ โบกมือห้าม หรือการนิ่งตั้งใจฟัง หรือแสดงสีหน้าสงสัย เหล่านี้ย่อมจะสร้างปฏิกริยาตอบกลับให้ผู้ส่งสารได้รับรู้ และสามารถสร้างความเข้าใจและสื่อสารแก่กันและกันได้ดียิ่งขึ้น จึงเป็นสิ่งที่แน่นอนตลอดไปว่า ในกระบวนการสุนทรียสนทนานั้น พระพุทธศาสนานั้น ไม่ สนับสนุนให้ทำสุนทรียสนทนา กับบุคคลอื่นโดยไม่จำเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากสุนทรียสนทนานั้น เป็นสุนทรียสนทนาที่เป็นไปในทางที่ไม่ดี เป็นโทษ อย่างไรก็ตาม หากต้องทำสุนทรียสนทนา กับบุคคลอื่น ก็มีแนวทางปฏิบัติอยู่ ดังเช่น สำรวมวาจา หรือ วชิรสมาจาร เป็นต้น กล่าวโดยภาพรวม แนวคิดเกี่ยวกับสุนทรียสนทนาในการอยู่ร่วมกันในสังคมทั้งคุณุหัสส์ และภิกษุ สามารถประมวลเป็นแนวคิดเกี่ยวกับสุนทรียสนทนาในองค์ประกอบต่าง ๆ ของสุนทรียสนทนา เป็นต้นว่า ผู้ส่งสาร เนื้อหาสาร ช่องทางสุนทรียสนทนาหรือวิธีสุนทรียสนทนา ผู้รับสาร จุดมุ่งหมายของสุนทรียสนทนา บริบทของสุนทรียสนทนา รวมทั้งการมีปฏิสัมพันธ์กันภายในสุนทรียสนทนา ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับสุนทรียสนทนาดังกล่าวนี สามารถปรับใช้เป็นแนวคิดเกี่ยวกับสุนทรียสนทนา กับบุคคลอื่นในการอยู่ร่วมกันในสังคม

เอกสารอ้างอิง

- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย. (2534). **พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด 91 เล่ม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย.
- กิตติมา สุรสุนธิ. (2541). **ความรู้ทางสุนทรียสนทนา**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปรมะ สตะเวทิน. (2541). **การสื่อสารมวลชน: กระบวนการและทฤษฎี**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2538). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระมหาไพรัช โชติโรตโน (เชื้อแก้ว). (2548). **มโนทัศน์เรื่องวาจาในพระพุทธศาสนา: ศึกษาเชิงวิเคราะห์**. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- สวณิต ยมาภัย. (2526). **การสื่อสารของมนุษย์**. กรุงเทพฯ: 68 การพิมพ์.
- อวยพร พาณิช และคณะ. (2533). **พัฒนาการของคำขวัญโฆษณาในงานประชาสัมพันธ์ในหนังสือพิมพ์**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2543). **ภาษาและหลักการเขียนเพื่อการสื่อสาร**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

คุรุคารวตา: รูปแบบการเสริมสร้างบุคลิกภาพครูตามหลักคุณธรรม
KuruKaravata: The Model for Enhancing Teacher Personality
by Principle Kuruthaniyadhamma

จำรัส บุตดาพงษ์

Chamras Buddapong

E-mail: budpong54@gmail.com

พระมหาจिरายุธ ปโยโค

Phramaha Jirayut Payoko

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์โยธธ

Mahamakutbuddhist University Yasothon Buddhist College.

E-mail: jirayut_yut111@hotmail.com

ได้รับบทความ: 20 ตุลาคม 2563; แก้ไขบทความ: 11 พฤศจิกายน 2563; ตอรับตีพิมพ์: 19 ธันวาคม 2563
Received: October 20, 2020; Revised: November 11, 2020; Accepted: December 19, 2020

บทคัดย่อ

บทความนี้ต้องการสะท้อนถึงบุคลิกภาพอันพึงประสงค์ของผู้ที่ประกอบอาชีพครู และวิธีการเสริมสร้างบุคลิกภาพครูด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า “คุณธรรม” ครูเป็นอาชีพหนึ่งที่หลาย ๆ คนจับตามอง เพราะด้วยภาระงานสำคัญ คือ การส่งเสริมให้เด็ก และเยาวชนได้รับการศึกษาอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ ทำให้ครูจึงเป็นบุคคลที่ต้องมี คุณลักษณะที่เหมาะสมต่อการจัดการเรียนการสอนให้กับนักเรียน ครูจึงต้องเป็นครูที่มีความ พร้อม มีทักษะ และรู้จักวางตัวดี อยู่ตลอดเวลา ไม่เฉพาะแค่ช่วงเวลาทำงาน แต่หลังจากการ ทำงานความเป็นครูก็ไม่ได้หายไป ดังนั้น ลักษณะของครูที่ดีนั้นจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ

กล่าวได้ว่า หลักธรรมที่มีความเหมาะสมกับการส่งเสริมบุคลิกภาพครู ได้แก่ คุณธรรมเบื้องต้นประกอบ 7 ประการ คือ ปิโย การทำตัวให้เป็นที่รักของลูกศิษย์, ครุ การมี จิตใจมั่นคงเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ศิษย์ทั้งทางกายและวาจา, ภาวนิโย มีบุคลิกน่าเจริญใจ นำยกย่องในฐานะผู้ทรงคุณวุฒิ, วัตตะ การรู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้ลูกศิษย์เข้าใจ สอนใน สิ่งที่ถูกต้องไม่ปิดป้อง, วจนัคฺชโม มีความอดทนต่อถ้อยคำของลูกศิษย์ที่เข้ามากระทบ คัมภีรญจะ ถกถา การแถลงเรื่องที่ล้าลึกได้ ชี้แจงเรื่องต่าง ๆ ที่ยุ่งยากลึกซึ้งให้เข้าใจได้ อย่างง่าย, และ โน จักฺขุญญานะ นิโย ชย การไม่ชักนำในลูกศิษย์ไปในทางอันไม่สมควร ไม่ชักจูง ไปในทางแห่งความเสื่อม

คำสำคัญ: คุรุคารวตา, รูปแบบ, การเสริมสร้าง, บุคลิกภาพครู, คุณธรรม

Abstract

This article aim to reflect the desirable personality of the teacher profession and the methods for enhancing teachers' personality through Buddhist principles called "Kuruthaniyadhamma" Teachers are one profession that many people look forward to because their main task is to promote full and effective education for children and young people. This makes the teacher a person who must have the characteristics suitable for teaching and learning to students. Teachers have to be teachers who are ready, skilled and know how to behave all the time, not just during working hours. But after working as a teacher does not disappear, so the character of a good teacher is so important.

It can be said that the principles that are suitable for promoting teacher personality That is, Kuruthaniyadhamma has 7 elements which are To be loved by the disciple, Having a stable mind is a good example for students both physically and verbally, Has a delightful personality Commendable in the base of experts, Knowing how to speak effectively Known to explain to the students to understand teach what is right, not distorted, Have patience to the words of the disciple that comes to affect, A profound statement Clarify matters that are complicated and difficult to understand easily, Failure to lead the disciple in an unreasonable way Does not lead in the way of calamity.

Keywords: KuruKaravata, Model, Enhancing, Teacher Personality, Kuruthaniyadhamma

1. บทนำ

ครู มีประวัติและความเป็นมาของความเป็นครูมาที่ช้านานและเป็นหน่วยหนึ่งที่มีอยู่คู่กับสังคม ครูจึงถือเป็นกลุ่มคนหรือบุคคลที่เป็นผู้ที่ประชาชนให้ความเคารพยกย่องในทางสังคมตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่า ครู ในอดีตกาลกับครูในสมัยปัจจุบันมีความเหมือนกันและความแตกต่างกันในมิติที่ถูกเปลี่ยนแปลงและเปลี่ยนไป อันเกิดจากสภาพทางสังคมทั้งด้าน เศรษฐกิจ การเมือง กระแสสังคมและโลกาภิวัตน์ ทำให้ครูมีชีวิตที่เปลี่ยนไป คนที่เป็นครูจึงต้องมีคุณธรรมด้านความอดทน อดกลั้น มุ่งมั่น พัฒนาในอาชีพ รักในอาชีพ ภาคภูมิใจในอาชีพ กระทำตนให้ได้ชื่อว่า “ครู” ไม่ว่าใครจะว่าอย่างไร ย่อมไม่หวั่นไหวไป

เพราะครูดีหรือคนดี อยู่ที่ไหนก็ดี ใครด่าว่าก็ยังเป็นคนดี ครูดี แม้สังคมจะให้ค่าความสำคัญลดลงไปมากกว่าแต่ก่อน แต่ครูก็ยังเป็นครู ทั้งนี้ จากอดีตที่ผ่านมาครูมีความสำคัญต่อสังคมมากมายกระทั่งสังคมยกย่องให้ครูเป็นปูชนียบุคคล เป็นพ่อแม่คนที่สองของศิษย์นอกจากครูจะคอยสั่งสอนอบรมวิชาความรู้ต่าง ๆ แล้วครูจะต้องคอยดูแลเอาใจใส่ต่อสุขทุกข์ของศิษย์ ความเจริญก้าวหน้าของศิษย์และคอยปกป้องมิให้ศิษย์กระทำความชั่วต่าง ๆ อีกด้วยงานของครูเป็นงานสร้างสรรค์ที่บริสุทธิ์เพราะเป็นการวางรากฐานความรู้ ความดีและความสามารถทุก ๆ ด้านแก่ศิษย์เพื่อช่วยให้สามารถดำรงตนเป็นคนดี มีอาชีพเป็นหลักฐานและเป็นประโยชน์แก่สังคม เพื่อความสำเร็จ ความก้าวหน้าและความสุขความเจริญของผู้อื่นตลอดชีวิต จะเห็นได้ว่าครูไม่ใช่บุคคลธรรมดาแต่ครูเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อสังคมและประเทศชาติอย่างยิ่งเพราะครูเป็นทั้งผู้สร้าง และผู้กำหนดอนาคตของเยาวชน สังคมและประเทศชาติ ให้พัฒนาไปในทิศทางที่ต้องการและถูกต้องแต่ความคาดหวังที่หลายฝ่ายหวังไว้กับครูจะสำเร็จได้ก็ต้องขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบ ความตั้งใจจริง ความเสียสละ ความเอาใจใส่ ความอดทนในการที่จะอบรมสั่งสอนศิษย์

เพราะเหตุดังนี้ ครู และผู้ประกอบอาชีพครูหรือบุคคลในทุก ๆ ภาคส่วนในสังคมไทยและสังคมโลกจึงต้องตระหนักให้ความสำคัญถึงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเฉพาะอย่างยิ่งการเสริมสร้างบุคลิกภาพและความมุ่งมั่นตั้งใจ ลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง ผู้ใหญ่ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็กเยาวชน พ่อแม่ผู้ปกครองต้องดูแลเอาใจใส่บุตรหลานอย่างใกล้ชิด ครูต้องมีสำนึกและจิตวิญญาณของความเป็นครูเพิ่มขึ้น หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน องค์กรศาสนา สื่อมวลชนทั้งหลายต้องตื่นตัว ผนึกกำลังร่วมกันเพื่อพัฒนาและขับเคลื่อนให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ยึดหลักคุณธรรมนำชีวิตไปสู่ความสุข และที่สำคัญต้องเป็นความสุขแบบเรียบง่ายและยั่งยืน

2. รูปแบบและความหมาย

2.1 ความหมาย

การจัดการศึกษาถือว่า ครูเป็นผู้มีบทบาทที่สำคัญยิ่ง เพราะครูเป็นผู้จัดประสบการณ์การเรียนรู้ ฝึกทักษะที่สำคัญด้านการคิดวิเคราะห์ รวมทั้งการปลูกฝังคุณธรรมให้แก่ศิษย์เพื่อสร้างสรรค์ความเป็นมนุษย์ที่มีความสงบสุขในสังคมที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งการที่จะได้ครูในลักษณะเช่นนี้นั้น การพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพครูจึงเป็นภารกิจสำคัญ ซึ่งได้มีนักวิชาการให้ความหมายเกี่ยวกับรูปแบบไว้ ดังนี้

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2544: 32) ให้ความเห็นไว้ว่า รูปแบบคือ วิธีการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งถ่ายทอดความคิดความเข้าใจ ตลอดจนจินตนาการที่มีต่อปรากฏการณ์หรือเรื่องราวใด ๆ ให้ปรากฏ โดยใช้การสื่อสารในลักษณะต่าง ๆ ให้สามารถเข้าใจได้ง่าย

และสามารถนำเสนอเรื่องราวหรือประเด็นต่าง ๆ ได้อย่างกระชับ ภายใต้หลักการอย่างเป็นระบบ

บุญส่ง หาญพานิช (2546: 92-98) ได้สรุปความหมายว่า รูปแบบ หมายถึง โครงสร้างโปรแกรม แบบจำลอง หรือตัวแบบที่จำลองสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นจากการลดทอนเวลาและเทศะโดยพิจารณาว่าสิ่งใดที่จะต้องนำมาศึกษาเพื่อใช้แทนแนวคิดหรือปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่งโดยอธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ของรูปแบบนั้น ๆ

ขณะที่ Carter V. Good ได้ให้ความหมายของรูปแบบไว้ 4 ความหมายคือ

1. เป็นแบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเป็นแนวทางในการสร้าง หรือทำซ้ำ
2. เป็นตัวอย่างเพื่อการเลียนแบบ เช่น ตัวอย่างในการออกเสียงภาษาต่างประเทศเพื่อให้ผู้เรียนได้เลียนแบบ
3. เป็นแผนภูมิหรือรูปสามมิติซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือหลักการหรือแนวคิด

4. เป็นชุดของปัจจัย หรือตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งรวมกันเป็นตัวประกอบและเป็นสัญลักษณ์ทางระบบสังคม อาจจะเขียนออกมาเป็นสูตรทางคณิตศาสตร์หรือบรรยายเป็นภาษาก็ได้ (Good, Carter V, 1973: p. 321)

รูปแบบ หมายถึง สมมติฐานซึ่งอยู่ภายในรูปแบบ คือสามารถสร้างจากหลักฐานต่าง ๆ ที่มีอยู่ จากการหยั่งรู้ด้วยอุปมาอุปไมย หรือแตกมาจากทฤษฎี (Keeves, J.P., & Alagumalai, S. 1998: pp. 1229-1244)

ส่วนรูปแบบของการเรียนรู้ เป็นรูปแบบการเรียนรู้และเป็นโครงสร้างที่ใช้เป็นแนวในการสร้างกระบวนการเรียนรู้การสอนและจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ลักษณะเด่นของรูปแบบการเรียนการสอนมีดังต่อไปนี้

1. ครูควรพยายามเพิ่มศักยภาพทางความคิดแก่ผู้เรียนควรใช้คำถามกระตุ้นให้ใช้ความคิดระดับสูงตลอดจนการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันด้วย
 2. คำถาม หรือแบบฝึกควรเป็นคำถามปลายเปิดเพื่อให้นักเรียนได้คิดอย่างกว้างขวางและหลากหลายไม่ควรเป็นเรื่องที่มีคำตอบข้อถูกเพียงคำตอบเดียว
 3. ส่งเสริมกรณีศึกษาให้สามารถค้นพบวิธีการแก้ปัญหากรณีพบทางออกของชีวิตด้วยตนเองโดยใช้กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณให้มาก
 4. ควรส่งเสริมการเรียนรู้โดยใช้วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้
- อันจะเป็นหนทางในการหล่อหลอมความเป็นไทยของเยาวชนของชาติได้อีกวิธีหนึ่งด้วย

5. ส่งเสริมให้นักเรียนมีอิสระในการเลือกเรื่องที่ต้องการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเช่นเลือกศึกษาเรื่องเกี่ยวกับพระไตรปิฎกเป็นต้นทั้งนี้เพื่อช่วยสร้างนิสัยรักอิสระและเป็นคนที่มีความคิดสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนและ (ธีรวัส บำเพ็ญบุญบารมี, 2563: www.gotoknow.org/posts/512714)

สรุปได้ว่า รูปแบบความเป็นครูที่ดี จึงมีความหมายถึง ผู้เป็นแบบอย่างด้วยลักษณะ และพฤติกรรมที่แสดงออกในด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย 2 ลักษณะสำคัญ คือ ด้านวิชาการ ประกอบด้วยความเป็นผู้มีความรู้ดี (สุวิชา) ในการถ่ายทอดหรือสอนศิษย์ให้เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในศาสตร์ต่าง ๆ และด้านการปฏิบัติตน ได้แก่การเป็นผู้มีความประพฤติปฏิบัติดี (สุปฏิปันโน) เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์และบุคคลทั่วไป เพราะการประพฤติตนเป็นอย่างดีที่ดีแก่ศิษย์ก็เป็นการสอนอีกวิธีหนึ่ง ซึ่งจะเกิดสัมฤทธิ์ผลแก่ผู้เรียน ความประพฤติ หรือที่เรียกว่าพฤติกรรมทางกายภาพ ได้แก่ รูปร่าง หน้าตา กิริยาอาการ และการแต่งกาย ครูที่มีบุคลิกภาพด้านกายภาพเป็นปกติและน่าศรัทธา น่านับถือ ด้านวาจา ได้แก่ การแสดงออกโดยทางวาจา บุคลิกภาพ ทางวาจาที่ดีของครู การพูดด้วยถ้อยคำที่ถูกต้อง ชัดเจน เหมาะสมกับวุฒิภาวะของลูกศิษย์ การพูดที่ประกอบด้วยความเมตตา ปราณนาดี นุ่มนวล การพูดด้วยลีลาที่เหมาะสม อีกทั้ง ด้านสติปัญญา ประกอบด้วยมีไหวพริบปฏิภาณในการแก้ไขปัญหาได้อย่างดีทั้งเฉพาะหน้าหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม มีการตัดสินใจที่ดีและการมีอารมณ์ขันที่เหมาะสม ซึ่งหมายถึงการสร้างอารมณ์ขันให้แก่ลูกศิษย์ และการรับอารมณ์ขันของลูกศิษย์ได้ดี และด้านอารมณ์ ได้แก่การควบคุมอารมณ์ได้ดีไม่แสดงออกซึ่งความรู้สึกต่าง ๆ ได้ง่ายจนเกินไป ไม่ว่าจะเป็นอารมณ์มีใจ อารมณ์โกรธ อารมณ์เศร้า หรืออารมณ์หงุดหงิดรำคาญ มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ที่เหมาะสมคือครูที่มีอารมณ์ดี มั่นคง เสมอต้นเสมอปลาย

2.2 รูปแบบการจัดการเรียนรู้

รูปแบบการเรียนการสอน หมายถึง การจัดประสบการณ์ในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนโดยคำนึงถึงธรรมชาติ ความต้องการ พฤติกรรมและปัญหาของผู้เรียน โดยพิจารณาถึงแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ วิธีการสอนต่าง ๆ รวมทั้งการประเมินในทุกด้าน ตั้งแต่ความรู้เดิมของผู้เรียนการประเมินในขณะเรียน และการประเมินหลังการเรียนการสอน รวมทั้งการประเมินความรู้แบบการเรียนรู้ ประเภทของรูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์เอาไว้ 4 ประเภท คือ

1. Analogue Model เป็นรูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปไมยเทียบเคียงปรากฏการณ์ซึ่งเป็นรูปธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม เช่นรูปแบบในการทำนายจำนวนนักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบโรงเรียน ซึ่งอนุมานแนวคิดมาจากการเปิดน้ำเข้าและปล่อยน้ำออกจากถังนักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบเปรียบเทียบกับน้ำที่เปิดออก

จากถ้อยคำดังกล่าวนี้ นักเรียนที่คงอยู่ในระบบจึงเท่ากับ นักเรียนที่เข้าสู่ระบบโดยนักเรียนที่ออกจากระบบ เป็นต้น

2. Semantic Model เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิ หรือรูปภาพ เพื่อให้เห็นโครงสร้างทางความคิดองค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้น ๆ

3. Mathematical Model เป็นรูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ รูปแบบประเภทนี้นิยมใช้กันทั้งในสาขาจิตวิทยา และศึกษาศาสตร์รวมทั้งการบริหารการศึกษาด้วย

4. Causal Model เป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากเทคนิคที่เรียกว่า Path Analysis และหลักการสร้าง Semantic Model โดยการนำเอาตัวแปรต่าง ๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้น เช่น The Standard Deprivation Model ซึ่งเป็นรูปแบบที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพทางเศรษฐกิจสังคมของบิดามารดา สภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่บ้านและระดับสติปัญญาของเด็ก เป็นต้น

ส่วน ประเภทของรูปแบบตามแนวคิด หลักการหรือทฤษฎีซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบนี้ ๆ และได้แบ่งกลุ่มรูปแบบการสอนเอาไว้ 4 รูปแบบ คือ

1. Information-Processing Model เป็น รูปแบบ การสอนที่ยึดหลักความสามารถในกระบวนการประมวลข้อมูลของผู้เรียน และแนวทางในการปรับปรุงวิธีการจัดการกับข้อมูลให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. Personal Model รูปแบบการสอนที่จัดไว้ในกลุ่มนี้ ให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคลและการพัฒนาบุคคลเฉพาะราย โดยมุ่งเน้นกระบวนการที่แต่ละบุคคลจัดระบบและปฏิบัติต่อสรรพสิ่ง (Reality) ทั้งหลาย

3. Social Interaction Model เป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและบุคคลต่อสังคม

4. Behavior Model เป็นกลุ่มของรูปแบบการสอนที่ใช้องค์ความรู้ด้านพฤติกรรมศาสตร์เป็นหลักในการพัฒนารูปแบบ จุดเน้นที่สำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สังเกตได้ของผู้เรียนมากกว่าการพัฒนาโครงสร้างทางจิตวิทยา และพฤติกรรมที่ไม่สามารถสังเกตได้ (เตือนใจ รักษาพงศ์, 2551: 141-144.)

ส่วน นรา ตรีธัญญา (2558: 63) ได้ศึกษาและประมวลรูปแบบการสอนต่าง ๆ ที่ได้รับการยอมรับว่ามีประสิทธิภาพ และนำมาจัดแบ่งเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

1. รูปแบบที่เน้นการพัฒนาความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Domain) ซึ่งมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระต่าง ๆ ที่อาจอยู่ในรูปของข้อเท็จจริง

มโนทัศน์ หรือความคิดรวบยอด เช่น รูปแบบการเรียนการสอนมโนทัศน์ (Concept Attainment Model) รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นความจำ (Mnemonics) เป็นต้น

2. รูปแบบที่เน้นการพัฒนาด้านอารมณ์ (Affective Domain) เป็นรูปแบบที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรู้สึก เจตคติ ค่านิยม คุณธรรม และจริยธรรมที่พึงประสงค์ เช่น รูปแบบการเรียนการสอนโดยเน้นการซักค้ำ (Jurisprudential Model)

4. รูปแบบที่เน้นการพัฒนาทักษะกระบวนการ (Process Skills) เป็นรูปแบบที่มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับวิธีการดำเนินการต่าง ๆ ซึ่งอาจจะเป็นกระบวนการทางสติปัญญากระบวนการทางสังคม หรือกระบวนการทำงานร่วมกันเช่น รูปแบบการเรียนการสอนกระบวนการสืบสอบและแสวงหาความรู้เป็นกลุ่ม (Group Investigation Instructional Model) รูปแบบการเรียนการสอนกระบวนการคิดอุปนัย (Inductive Thinking Instruction Model) เป็นต้น

5. รูปแบบการสอนที่เน้นการบูรณาการ (Integration) เป็นรูปแบบที่เน้นการพัฒนาการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนไปพร้อม ๆ กัน โดยใช้การบูรณาการทั้งด้านเนื้อหาสาระ และวิธีการเช่น รูปแบบการเรียนการสอนทางตรง (Direct Instructional Model) รูปแบบการเรียนการสอนตามวัฏจักรการเรียนรู้ 4 MAT เป็นต้น (นรา ตรีธัญญา, 2558: 63)

จากลักษณะการแบ่งประเภทของรูปแบบของนักวิชาการต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วนั้นเห็นได้ว่าประเภทของรูปแบบตามแนวคิดที่นั้นบอกให้ทราบถึงลักษณะการเขียนรูปแบบว่ามีลักษณะ ส่วนการแบ่งประเภทของรูปแบบตามแนวคิดพื้นฐานในการเสนอรูปแบบในการบรรยายอธิบายปรากฏการณ์นั้น ๆ เป็นหลัก และขณะเดียวกัน การจัดรูปแบบการเรียนรู้ของครูตามรูปแบบความเป็นครูที่มีบุคลิกภาพที่ดีนั้น ครูควรมีหลักยึดหรือองค์ประกอบสำคัญตามพุทธวิธีการจัดการเรียนรู้ที่สำคัญ ได้แก่ 1) การอธิบายให้เห็นชัดเจน แจ่มแจ้งเหมือนกับที่เรารู้จริงให้เห็นด้วยตา 2) การสอนด้วยซักจูงใจให้เห็นจริงด้วยชวนให้คล้อยตามจนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ 3) การสอนด้วยวิธีการเร้าใจให้แก่วรรณพจน์ ปลุกให้เกิดอุตสาหะ แข็งขัน มั่นใจว่าจะทำได้สำเร็จไม่หวั่นระย่อต่อความเหนื่อยยาก และ 4) การสอนด้วยขลอมใจให้เข้มแข็ง ร่าเริง เบิกบาน พึงไม่เบื่อและเปี่ยมด้วยความหวัง

2.3 การพัฒนารูปแบบ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2538: 45-50) ได้กำหนดรูปแบบและการดำเนินการพัฒนาครูประจำการและบุคลากรทางการศึกษาในแผนหลักการปฏิรูปการฝึกหัดครู พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาไว้ว่า รูปแบบการพัฒนาครูมี 6 รูปแบบ คือ

1. การเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยให้มีการจัดทำชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามสาขาวิชาทั้งที่เป็นความรู้พื้นฐานสำหรับทุกคน และความรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งครูสามารถลงทะเบียนเรียนได้ตามความสนใจ ความต้องการ และการปฏิบัติงานของครู นอกจากนั้นมีการจัดสื่อทางไกลเสริมความรู้ให้แก่ครูและบุคลากรทางการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น รายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ เป็นต้น

2. การฝึกอบรม โดยการจัดทำหลักสูตรการฝึกอบรมครูประจำการและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นสำคัญ รวมทั้งการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานตามความต้องการของครูและหน่วยงานต้นสังกัดสำหรับวิธีการฝึกอบรมนั้นจะดำเนินการทั้งในรูปแบบการมีห้องเรียนหรือแบบทางไกล

3. การศึกษาดูงาน เป็นการมุ่งเน้นการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ใหม่กับการศึกษาดูงานเฉพาะอย่าง เพื่อนำมาปรับปรุงและแก้ปัญหาการปฏิบัติงานในหน้าที่ของครู

4. การศึกษาต่อ เป็นการส่งเสริมให้ครูทุกระดับและประเภทการศึกษามีวุฒิทางการศึกษาอย่างต่ำในระดับปริญญาตรี และเป็นการเตรียมพัฒนาครูประจำการให้มีวุฒิทางการศึกษาสูงขึ้นในระดับปริญญาโทหรือปริญญาเอก เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาในสาขาต่าง ๆ โดยมีจุดเน้นที่จะพัฒนาครูตามสาขาวิชา รวมทั้งพัฒนาครูให้เป็นนักคิด นักการศึกษา และนักบริหารต่อไปในอนาคต

5. การเข้าร่วมกิจกรรมวิชาการ เป็นการจัดกิจกรรมวิชาการที่หลากหลายสอดคล้องกับความสนใจ และการปฏิบัติงานในหน้าที่ครู เช่น การสัมมนาทางวิชาการ กิจกรรมของสมาคมวิชาชีพหรือวิชาการ การเผยแพร่และเสนอผลงานวิชาการ การส่งเสริมวินัยและพัฒนาคุณธรรม

6. การแลกเปลี่ยนครูอาจารย์ระหว่างสถาบันฝึกอบรมกับสถานศึกษาเป็นการจัดให้มีโครงการแลกเปลี่ยนครูอาจารย์ระหว่างสถาบันฝึกหัดครูกับสถานศึกษา เพื่อเปิดโอกาสให้อาจารย์ในสถาบันฝึกหัดครูสอนและปฏิบัติงานในสถานศึกษาระดับและประเภทต่าง ๆ และให้ครูอาจารย์ในสถานศึกษาโดยเฉพาะครูผู้เชี่ยวชาญสอนและปฏิบัติงานมาปฏิบัติงานในสถาบันฝึกหัดครู ทั้งนี้จะต้องกำหนดระยะเวลาการไปสอน และปฏิบัติงานอย่างเหมาะสมยาวนานพอที่จะได้ความรู้และประสบการณ์

ดังนั้น การพัฒนาตนและรูปแบบการพัฒนาบุคลิกภาพครูนั้น ครู ในสังคมปัจจุบันมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาตนเองอยู่อย่างสม่ำเสมอด้วยการศึกษา เรียนรู้ทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพประสบการณ์ อีกทั้งการอบรมตนให้เป็นผู้พร้อมอยู่เสมอ ๆ เฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาตนตามหลักธรรม เช่น การพัฒนาตนตามหลักไตรสิกขา 3 ประการ ได้แก่ สีลสิกขา คือการศึกษาและพัฒนาตนตามหลักศีลธรรม จิตสิกขา คือการศึกษาและ

พัฒนาจิต และปัญญาศึกษา คือการศึกษาและพัฒนาตนด้วยหลักปัญญาให้เกิดความรู้เข้าใจอย่างถ่องแท้และเป็นจริง

3. บุคลิกภาพและความสำคัญ

3.1 ความหมาย

บุคลิกภาพ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Personality” มีรากศัพท์มาจากภาษากรีกว่า “Persona” ซึ่งมีความหมายว่า “Mask” แปลว่า “หน้ากาก” สำหรับตัวละครใช้สวมหน้าเวลาออกแสดงเวลาออกโรงเพื่อแสดงบทบาทที่ถูกกำหนดให้ เช่น ผู้สวมหน้ากากเป็นผู้ร้ายแสดงให้สมกับตัวผู้ร้าย ดังที่ วันทนีย์ แส่นภักดี (ม.ป.ป.) ได้สรุปแนวคิดของนักจิตวิทยาที่ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับบุคลิกภาพไว้หลายทัศนะ ดังนี้

1. บุคลิกภาพ คือผลรวมของพันธุกรรมและประสบการณ์ทั้งหมดของบุคคล
2. บุคลิกภาพ คือลักษณะรวมของบุคคลและวิธีการแสดงออกทางพฤติกรรมซึ่งกำหนดการปรับตัวตามแบบฉบับของแต่ละบุคคลต่อสิ่งแวดล้อม
3. บุคลิกภาพ คือคุณสมบัติและคุณลักษณะเด่นประจำตัวของแต่ละบุคคล รวมทั้งการปรับตัวของบุคคลต่อสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ
4. บุคลิกภาพ คือกระบวนการสร้างหรือรวมคุณลักษณะทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจของบุคคล นิสัย กิริยาท่าทางของแต่ละบุคคลโดยเฉพาะ
5. บุคลิกภาพ คือความเด่นประจำตัวของแต่ละบุคคล ซึ่งอาจจะบอกถึงความแตกต่างจากบุคคลอื่นในด้านปริมาณและคุณภาพของลักษณะเด่นนั้น ๆ

บุคลิกภาพครู จึงมีความหมายถึง คุณลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละบุคคลแสดงออกโดยพฤติกรรมที่บุคคลนั้นมีต่อสิ่งแวดล้อมที่ตนกำลังเผชิญอยู่ และพฤติกรรมนี้จะคงเส้นคงวา ลักษณะของแบบแผนพฤติกรรมและแบบแผนการคิดที่เป็นตัวกำหนดลักษณะเฉพาะของบุคคลในการปรับตัวกับสิ่งแวดล้อม มนุษย์แต่ละคนมีบุคลิกภาพที่แตกต่างกัน ไม่มีใครเหมือนกันไปทุกอย่าง ทั้งนี้เพราะมนุษย์แต่ละคนมีความพิเศษและความเป็นหนึ่งในตัวของแต่ละคน บุคลิกภาพครูที่ดี จึงต้องประกอบด้วย 5 ลักษณะสำคัญ ดังนี้ 1) บุคลิกภาพทางกาย 2) บุคลิกภาพทางวาจา 3) บุคลิกภาพทางอารมณ์ 4) บุคลิกภาพสังคม และ 5) บุคลิกภาพสติปัญญา

3.2 ประเภททางบุคลิกภาพ

คนเราใช้บุคลิกภาพในการเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน เป็นส่วนที่ต้องใช้ติดต่อสัมพันธ์กันในกิจการทั้งปวง เป็นส่วนที่ทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีและไม่ดีต่อกันได้ ดังนั้นบุคลิกภาพจึงมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของเราในการอยู่ในสังคม คนที่มีบุคลิกภาพที่ดีมักจะประสบ

ความสำเร็จในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น หรือพบความสำเร็จในการประกอบกิจการงาน ดังมีผู้สรุปความสำคัญของบุคลิกภาพไว้ดังนี้

ยนต์ ชุ่มจิต, (2541: 29) กล่าวว่า บุคลิกภาพมีความสำคัญต่อบุคคล 7 ประการดังต่อไปนี้

1. ทำให้ง่ายต่อการจดจำและเข้าใจบุคคล เพราะบุคลิกภาพเป็นของตัวเอง ใครมีบุคลิกภาพอย่างไรก็มักจะแสดงออกมาให้ปรากฏแก่สายตาของผู้พบเห็น ครูที่มีบุคลิกภาพดีย่อมได้เปรียบในการคบหาสมาคมกับบุคคลทั่วไป โดยเฉพาะลูกศิษย์และผู้ปกครองนักเรียน
2. เป็นแบบฉบับที่น่าไปเป็นตัวอย่างได้ เพราะบุคลิกภาพเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของบุคคล บุคลิกภาพที่ดีของบุคคลบางคน เช่น ความซื่อสัตย์ ความเที่ยงตรง ลักษณะและลีลาการพูด เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้สามารถนำไปเป็นแบบอย่างแก่นุชนได้
3. ทำให้มีความมั่นใจในตนเอง บุคคลที่มีบุคลิกภาพดีและบุคลิกภาพที่เหมาะสมกับงานที่ผู้นั้นรับผิดชอบแล้วจะทำให้เกิดความมั่นใจในการทำงานมากยิ่งขึ้น
4. ทำให้บุคคลสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้ดี กล่าวคือ บุคคลที่มีบุคลิกภาพดีย่อมสามารถสร้างสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคมได้ดี เพราะสมาชิกของกลุ่มให้การยอมรับ
5. ทำให้สังคมยอมรับบุคคลที่มีบุคลิกภาพดี ไม่ว่าจะเป็นบุคลิกภาพในการพูดความคล่องแคล่วว่องไว และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมทำให้บุคคลในกลุ่มยอมรับนับถือ
6. ทำให้ง่ายต่อการทำนายพฤติกรรมของบุคคล เช่น คนบางคนเป็นคนขี้อายน้อยเมื่อกระทบกับสิ่งที่ไม่พอใจก็จะโมโหฉุนเฉียว หรือบางคนเป็นคนบ้าจี้ เมื่อใครมาจี้เอวก็จะร้องเอะอะโวยวายหรือทุบตีคนข้างเคียง เป็นต้น
7. ทำให้บุคคลประสบความสำเร็จในอาชีพการงาน เพราะบุคคลที่มีบุคลิกภาพดีย่อมเป็นที่เคารพรักของบุคคลทั่วไป ดังนั้น เมื่อประกอบกิจการงานใด ๆ จึงมักจะมีผู้ให้ความช่วยเหลือคำจุนเสมอ

วันทนี แสนักดี, (ม.ป.ป.) กล่าวว่า บุคลิกภาพ มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตในสังคมเป็นอย่างมาก ดังจะพิจารณาได้จากประเด็น ดังนี้

1. ความมั่นใจ ผู้มีบุคลิกภาพดีจะมีความมั่นใจในการแสดงออกมากขึ้น และมีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จจึงมีมากขึ้น
2. การยอมรับของกลุ่ม ผู้ที่มีบุคลิกภาพดีย่อมเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป และต้องการที่จะให้อยู่ในกลุ่ม

3. การปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น การที่เรารู้บุคลิกภาพของผู้อื่น ทำให้เราสามารถปรับตัวเข้ากับบุคคลและสถานการณ์ได้ดีขึ้น รวดเร็วขึ้น ง่ายขึ้น

4. ความสำเร็จ ผู้ที่มีบุคลิกภาพดีจะได้เปรียบคนอื่นเสมอ เพราะสามารถสร้างความศรัทธา น่าเชื่อถือแก่ผู้พบเห็น ได้รับความร่วมมือและการติดต่อด้วยดี ช่วยให้ทำงานได้สำเร็จง่ายขึ้น

5. เอกลักษณ์ของบุคคล บุคลิกภาพทำให้คนมีลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งสามารถใช้เป็นแบบอย่างที่ดีและแบบอย่างที่ไม่ดีได้

ส่วน รัตนวดี โชติกพนิช, (ม.ป.ป.: 106) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของบุคลิกภาพ ประกอบด้วยคุณสมบัติต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. คุณสมบัติทางกาย รูปร่าง เป็นเครื่องทำให้เราเห็นบุคลิกภาพก่อนสิ่งอื่น
2. คุณสมบัติทางสมอง ความฉลาด ความสำเร็จ
3. ความถนัดตามธรรมชาติของแต่ละบุคคลมีไม่เหมือนกัน
4. อุปนิสัย หมายถึง ความประพฤติดี ศีลธรรมจรรยาที่อยู่ในตัวบุคคล เช่น ความซื่อสัตย์ ความอ่อนโยน
5. การสมาคม บางคนชอบทำตัวเด่นในสังคม โดยการพูดเสียงดัง แต่งกายให้แปลก บางคนชอบสงบเสถียร แต่งกายเรียบร้อย
6. อารมณ์ การแสดงออกต่าง ๆ เช่น ตื่นเต้น ตกใจง่าย อดทน กล้าหาญ ร่าเริงแจ่มใส เฉื่อยชา
7. กำลังใจ คือความสามารถในการควบคุมจิตใจ เช่น บางคนท้อถอยในการต่อสู้อุปสรรคชีวิต เป็นต้น

สรุปความว่า บุคลิกภาพของครูนั่น เป็นสิ่งที่ทำให้มีความเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะตัว เป็นวิถีแทนความคิดและการกระทำ สามารถสร้างความรู้สึกรู้สึกต่อผู้พบเห็นว่า ชอบ หรือไม่ชอบ หรือเกิดความรู้สึกต่อคนคนนั้นอย่างไร ทำให้คนเกิดความรู้สึกทางใจ หรืออารมณ์ โดยไม่ต้องใช้ความคิด สติปัญญา หรือการตัดสินใจที่ต้องใช้เหตุผลใด ๆ ทั้งสิ้น บุคลิกภาพที่ดีจึงเป็นทั้งเสน่ห์และอำนาจและเป็นที่ยอมรับของทุกคนโดยทั่วไป ทำให้สามารถติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น ๆ ได้อย่างราบรื่นและเป็นประโยชน์แก่ตนและหน่วยงานได้เป็นอย่างดี

3.3 ความสำคัญแห่งบุคลิกภาพครู

1. ลักษณะบุคลิกภาพทางกาย เป็นลักษณะที่มองเห็นได้โดยง่าย ซึ่งประกอบด้วย

1.1 รูปร่าง หน้าตา เป็นลักษณะภายนอกที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่บุคคลรอบข้าง และผู้ที่มาติดต่อ บุคคลที่มีรูปร่างหน้าตาดี ย่อมได้เปรียบบุคคลอื่น แต่จะต้อง

อาศัยลักษณะอย่างอื่น เช่น กิริยามารยาทดี มีความเป็นกันเอง มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีความสามารถในการพูดที่ดีเป็นส่วนประกอบด้วย

1.2 การแต่งกาย ผู้ที่มีบุคลิกภาพดีจะต้องแต่งกายให้ถูกกาลเทศะ มีรูปแบบของเสื้อผ้าและสีสันทันที่เหมาะสมตลอดจนมีความสะอาด การแต่งกายเป็นตัวแทนอย่างหนึ่งของคนซึ่งสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ง่ายและรวดเร็ว รวมทั้งเครื่องแต่งกายเป็นตัวกำหนดระเบียบของสังคม การแต่งกายให้เหมาะสมเป็นการให้เกียรติกัน และให้ความเคารพต่อสถานที่

1.3 ความสะอาดและสุขภาพอนามัย อวัยวะส่วนต่าง ๆ ในร่างกาย นับตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้าจะต้องสะอาดทุก ๆ ส่วน ซึ่งจะส่งผลให้สุขภาพอนามัยดี มีความสมบูรณ์

1.4 กิริยาท่าทาง เป็นลักษณะอย่างหนึ่งซึ่งจะสามารถสร้างความประทับใจให้กับผู้พบเห็นหรือมาติดต่อได้ ดังนั้นบุคคลจึงควรจะมีกิริยาท่าทางที่แสดงออกถึงความรวดเร็ว คล่องแคล่วว่องไว

2. บุคลิกภาพทางอารมณ์และจิตใจ เป็นสิ่งที่ส่งเสริมให้บุคลิกภาพทางกายให้งดงาม น่าศรัทธาเชื่อถือมากยิ่งขึ้น จึงควรมีบุคลิกภาพ ดังนี้

2.1 มีความสามารถในการควบคุมอารมณ์ คือความสามารถในการควบคุมอารมณ์ โกรธ หลง ไม่ให้เกิดขึ้นเพราะหากไม่สามารถควบคุมความโลภของตนเองไว้ได้ก็จะเกิดการคดโกงหรือหากเกิดอารมณ์โกรธจะเกิดอาการหงุดหงิดไม่สามารถควบคุมสติ ขาดการยั้งคิดก็อาจจะทำให้การตัดสินใจผิดพลาด หรือทำงานบกพร่อง และการหลงมกมายในอบายมุข สิ่งเสพติด จะทำให้ละทิ้งหน้าที่การงานละทิ้งครอบครัวจนอาจทำให้ครอบครัวแตกแยกในที่สุด ดังนั้น บุคคลที่สามารถควบคุมอารมณ์ได้จะเป็นผู้ที่มีอารมณ์ดี ยิ้มแย้มแจ่มใสและมีมนุษยสัมพันธ์ดีต่อคนใกล้ชิดและคนรอบข้าง

2.2 มีทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติงาน การที่บุคคลมีทัศนคติที่ดีต่องาน จะทำให้มีจิตมุ่งมั่นในการทำงาน ทুমเทในการทำงานทั้งร่างกายและจิตใจและพร้อมที่จะฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ ทำงานด้วยใจรักและทำงานโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนใด ๆ ก็ย่อมได้

2.3 มีความสามารถในการตัดสินใจบุคคลที่มีความสามารถในการตัดสินใจส่วนใหญ่ จะเป็นผู้มีประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ รัฐบาลพาหนะที่ของตนเองมองเห็นผลที่จะเกิดขึ้นตามมาจากการตัดสินใจของตน ซึ่งส่วนใหญ่จะให้เกิดความเสียหายน้อยที่สุดหรือองค์กรได้รับผลประโยชน์สูงสุด

3. บุคลิกภาพทางวาจา ลักษณะทางวาจาที่ดีควรมี

3.1 วาจาสุภาพนุ่มนวล การพูดที่ดีจะต้องพูดสุภาพนุ่มนวล และมีหางเสียงจะทำให้เป็นที่ชื่นชอบใคร่ของคนทั่วไป และสามารถทำให้เกิดมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อทุกคน

3.2 ใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและจดจำได้ง่าย บุคคลที่จะต้องติดต่อพบปะกับผู้อื่นจำนวนมาก จำเป็นต้องสื่อสารให้ผู้อื่นเข้าใจและแปลความหมายได้อย่างถูกต้อง จดจำง่าย จำเป็นต้องใช้ภาษาหรือคำพูดที่เหมาะสมกับผู้ฟัง จะทำให้เข้าใจได้ง่ายไม่สับสน หรืออาจจะต้องมีศิลปะในการจูงใจเป็นการสร้างบุคลิกภาพในการพูดได้อย่างดียิ่ง

3.3 น้ำเสียงและคำพูดที่เหมาะสม เป็นสิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งของผู้พูด จะต้องระมัดระวังให้อยู่ในลักษณะที่พอดี ไม่แข็งกระด้างหรืออ่อนหวานเกินไป เช่น กระด้างจนเหมือนกับการเกรี้ยวกราด หรือนุ่มนวลมากเกินไปเหมือนการเสแสร้งมีจริตมาเยาะเย้ยผู้อื่น ซึ่งจะส่งผลเสียต่อผู้พูดและจะต้องเลือกใช้คำพูดที่เหมาะสมสุภาพไม่กระทบต่อจิตใจของผู้ฟัง

3.4 ใช้ภาษาที่เหมาะสม การพูดกับผู้อื่นไม่ว่าจะต่างสถานะกันอย่างไร ก็จะต้องใช้น้ำเสียงหรือภาษา ที่เหมาะสมกับบุคคลนั้น จะต้องรู้สิ่งใดควรพูด สิ่งใดไม่ควรพูด และในการพูดจะต้องเลือกภาษาที่ถูกต้องและเหมาะสม

จากประเด็นดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของครูและบุคลิกภาพของครู ในลักษณะที่เป็นแบบอย่างของสังคม หากวิถีประเพณีหรือบุคลิกภาพไม่คงคามย่อมได้รับคำติฉินนินทา ว่าเป็นผู้ไม่เหมาะสมในการปฏิบัติหน้าที่ หรือหากประเพณีปฏิบัติเป็นต้นแบบหรือแบบอย่าง หรือที่เรียกว่า เป็นแบบอย่างที่ดีบ้างก็เรียกว่าเป็นแม่พิมพ์พ่อพิมพ์บ้าง บ้างก็เรียกว่าพ่อครูแม่ครูบ้าง สอดคล้องดังคำที่ท่าน พุทธทาสกล่าวไว้ว่า “เป็นมนุษย์เป็นได้เพราะใจสูง เหมือนหนึ่งยุงมีดีที่แววขน ถ้าใจต่ำเป็นได้แต่เพียงคน ย่อมเสียที่ที่ตนได้เกิดมา ใจสะอาดใจสว่างใจสงบ ใครมีครบควรเรียกมนุษย์ เพราะทำถูกพูดถูกทุกเวลา เปรมปรีดาทุกคืนวันสุขสันต์ แต่ในสิ่งนำตัวกลัวอบาย คิดดูเถิดถ้าใครไม่ยอมยกตนจิบ ขวนขวาย ให้ใจสูงเสียได้ก่อนตัวตาย ก็สมหมายที่เกิดมาอย่าเชื่อนเลย”

4. หลักธรรมเพื่อเสริมสร้างบุคลิกภาพครู

4.1 หลักคุณธรรม

ความดีงามที่เกิดขึ้นในจิตใจก่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เช่น ความรับผิดชอบ ความขยัน ความเสียสละ จริยธรรม หมายถึง หลักการประพฤติปฏิบัติของบุคคล ที่ถูกต้องเหมาะสม สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี และ คุณธรรมเป็นสิ่งที่ปัจเจกบุคคลในฐานะสัตว์สังคมควรมี หรือต้องมี คือมีคุณธรรมความดีทั้งกาย วาจา ใจ และนำไปปฏิบัติต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม โดยมีค่านิยมจากสังคมคือ สังคมยอมรับให้การสนับสนุน นิยมชมชอบ คุณธรรมและจริยธรรมจึงเป็นหลักการครองชีวิต ดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคม ดังมีผู้ให้คำนิยามเกี่ยวกับคุณธรรมไว้ ดังนี้

พุทธทาสภิกขุ (2529: 57) ได้อธิบายไว้ดังนี้ คำว่า “คุณะ” หมายถึง ค่าที่มีอยู่ในแต่ละสิ่งซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือ เป็นไปได้ ทั้งทางดีและทางร้าย คือ ทำให้จิตใจยินดี

เรียกว่า คุณ ทำให้จิตใจยินดีเรียกว่า คุณ ซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติของมัน ผู้มีจิตหลุดพ้นแล้วด้วยประการทั้งปวงจะอยู่เหนือ ความหมายของคำคำนี้

ส่วนคำว่า “ธรรมะ” มีความหมาย 4 อย่าง คือ 1. ธรรมะ คือ ธรรมชาติ เรามีหน้าที่ต้องเกี่ยวข้อง 2. ธรรมะ คือ กฎของธรรมชาติ เรามีหน้าที่ต้องเรียนรู้ 3. ธรรมะ คือ หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ เรามีหน้าที่ต้องปฏิบัติ และ 4. ธรรมะ คือ ผลจากการปฏิบัติหน้าที่นั้น เรามีหน้าที่จะต้องมีหรือใช้มันอย่างถูกต้อง

อานาจ อนันตชัย (2543: 25) กล่าวว่า “คุณธรรม” หมายถึง สภาพคุณงามความดีทางความประพฤติและจิตใจ เช่น ความเป็นผู้ไม่กล่าวเท็จโดยหวังประโยชน์ส่วนตนเป็นคุณธรรมประการหนึ่ง คำว่า คุณ ภาษาบาลีแปลว่า ประเภท ชนิด ธรรม หมายถึง หลักความจริง หลักการในการปฏิบัติ ดังนั้น อาจอธิบายได้ว่า คุณธรรม คือ จริยธรรมที่แยกเป็นรายละเอียดแต่ละประเภท เช่น เมตตา กรุณา เสียสละ ซื่อสัตย์ อุตุน ฯลฯ สิ่งเหล่านี้หากผู้ใดประพฤติปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอก็จะเป็นสภาพคุณงามความดีทางความประพฤติและจิตใจของผู้คนและอีกความหมายหนึ่ง คือ สภาพคุณงามความดี คุณธรรมเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนสามารถตีความได้หลายมุมมอง

4.2 การเสริมสร้างบุคลิกภาพครู

คุณธรรม หรือหลักธรรมที่ครูควรยึดถือและปฏิบัติตัวเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ ลูกศิษย์ โดยอาศัยหลักธรรมที่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้านั้น ๆ โดยเลือกธรรมที่เหมาะสมแก่หน้าที่การทำงานของครู เช่น ขันติ (ความอดทน) สัมปชัญญะ (ความรู้สึกรู้ตัว) พรหมวิหาร 4 เป็นต้น

ดังที่ รัตนวดี โชติกพนิช (ม.ป.ป.: 67-72) กล่าวว่า คนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ ผู้เป็นครูจึงควรศึกษาและนำคำสอนทางศาสนามาปฏิบัติ มีธรรมะที่ครูควรยึดถืออยู่หลายหมวด ดังต่อไปนี้

1. อิทธิบาท 4 คือคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ หมายถึง การทำงานที่บรรลุตามวัตถุประสงค์ ซึ่งอาจเป็นเรื่อง หน้าที่ การศึกษา รวมทั้งชีวิตส่วนตัวมีอยู่ 4 อย่าง คือ

1.1 ฉันทะ ความพอใจในสิ่งนั้น คือพอใจรักที่จะเป็นครู ทำงานด้านการสอนด้วยความชอบ ตั้งใจในการสอน มีการเตรียมการสอนที่เหมาะสมกับวัยและความแตกต่างของเด็ก มีการสอนที่ทำให้เด็กได้ทั้งความรู้และคุณธรรม มีเมตตากรุณาต่อเด็ก ไม่ลงโทษเด็กโดยไม่มีเหตุผล เช่น ตีเด็กจนเกินขอบเขต ไม่ปล่อยปละละเลยเมื่อเด็กทำความผิด

1.2 วิริยะ เพียรประกอบสิ่งนั้น คือ ความพยายามประกอบอาชีพครูด้วยความขยันหมั่นเพียร ตัวครูก็ต้องพยายามหาความรู้เพิ่มเติม มีการพัฒนาความรู้และตนเองตลอดเวลา

1.3 จิตตะ เอาใจฝึกฝนไม่ทอดธุระ คือ เอาใจฝึกฝนในความเป็นครูคิดตลอดเวลาว่าครูเป็นอาชีพที่สำคัญในการจะพัฒนาเด็กให้เป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณค่า เป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ มีความตั้งใจที่จะทำหน้าที่ครูให้ดีที่สุด

1.4 วิมังสา การหมั่นตรองพิจารณาเหตุผลสิ่งนั้น คือ พิจารณาเหตุผลในอาชีพครูว่า ทำได้ดีมีประสิทธิภาพแล้วหรือไม่ สอนดีเพียงใดและควรหาแนวทางใดมาปรับปรุงวิธีการสอนให้ดียิ่งขึ้น

2. สปัจริยธรรม 7 ได้แก่ ธรรมของสัตบุรุษ หรือธรรมของคนดี มี 7 ประการ คือ

2.1 อัมมัญญตา ความเป็นผู้รู้จักหลักและรู้จักเหตุ คือ รู้หลักการและกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลายที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต ในการปฏิบัติต่อหน้าที่และดำเนินกิจการต่าง ๆ รู้เข้าใจสิ่งที่ตนจะต้องประพฤติปฏิบัติตามเหตุผล

2.2 อัตถัญญตา ความเป็นผู้รู้จักผลและความมุ่งหมาย คือ รู้ความหมาย ความมุ่งหมายของหลักการที่ตนปฏิบัติ เข้าใจวัตถุประสงค์ของกิจการที่ตนกระทำ

2.3 อตตัญญตา ความเป็นผู้รู้จักตน คือ รู้ตามเป็นจริงว่า ตัวเรานั้นโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ความสามารถ ความถนัด ฯลฯ เป็นอย่างไร

2.4 มัตตัญญตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณ คือ รู้จักพอดี เช่น รู้จักประมาณในการใช้จ่ายการบริโภค ในการใช้จ่ายทรัพย์สินหรือในการพูด เป็นต้น

2.5 กาลัญญตา ความเป็นผู้รู้จักเวลา คือ รู้เวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่พึงใช้ในการประกอบกิจการหน้าที่การงาน ปฏิบัติการต่าง ๆ และ เกี่ยวข้องกับผู้อื่น

2.6 ปริสัณญตา ความเป็นผู้รู้จักชุมชน คือ รู้จักการอันควรประพฤติปฏิบัติในถิ่นชุมชน รู้จักระเบียบวินัยวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนที่เข้าไปเกี่ยวข้อง

2.7 บุคคลัญญตา ความเป็นผู้รู้จักบุคคล คือ รู้จักและเข้าใจความแตกต่างแห่งบุคคล รู้จักที่จะปฏิบัติต่อบุคคลอื่น ๆ ด้วยดี

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2538: 66-68) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติ และหลักประพฤติปฏิบัติของครูอาจารย์ไว้ว่า ผู้ที่ทำหน้าที่สั่งสอนให้การศึกษาแก่ผู้อื่นโดยเฉพาะครู อาจารย์ พึงประกอบด้วยคุณสมบัติและประพฤติตามหลักกัลยาณมิตร คือ ประกอบด้วยองค์คุณของกัลยาณมิตร หรือกัลยาณมิตรธรรม 7 ประการ

1. ปิโย น่ารัก คือมีเมตตากรุณาใส่ใจคนและประโยชน์สุขของเขาเข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนมเป็นกันเอง ชวนใจผู้เรียนให้อยากเข้าไปปรึกษาไต่ถาม

2. ครุ น่าเคารพ คือเป็นผู้หนักแน่น ถือหลักการเป็นสำคัญและมีความประพฤติสมควรแก่ฐานะ ทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจเป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย

3. ภาวนีโย นำเจริญใจ คือมีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริงและเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนอยู่เสมอเป็นที่น่าสนใจควรเอาอย่าง ทำให้ศิษย์เฝ้าอ้างและรำลึกถึงความซาบซึ้งมั่นใจและภาคภูมิใจ

4. วตตา รู้จักพูดให้ได้ผล คือรู้จักชี้แจงให้เข้าใจว่าเมื่อไรควรพูดอะไร อย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือนเป็นที่ปรึกษาที่ดี

5. วจนกฺขโม อดทนต่อถ้อยคำ คือพร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถาม แม้จุกจิก ตลอดจนคำล่วงเกินและคำตักเตือนวิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ อดทนฟังได้ไม่เบื่อหน่าย ไม่เสียอารมณ์

6. คมภีรณฺจ กถิ กตฺตา แดลงเรื่องเล่าลึกได้ คือกล่าวชี้แจงเรื่องต่าง ๆ ที่ยุ่งยากลึกซึ้งให้เข้าใจได้และสอนศิษย์ให้ได้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

7. โน จฏฺฐเน นิโยชเย ไม่ชักนำในอธฺานะ คือไม่ชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย หรือเรื่องเหลวไหลไม่สมควร

ดังนั้น ครู ในสังคมไทยปัจจุบัน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะน้อมนำหลักธรรมาบูรณาการเพื่อปรับใช้ให้เกิดความเหมาะสมกับบุคลิกภาพของตนในการปฏิบัติหน้าที่ หรือในการดำเนินชีวิตในสังคม ดังมีหลักธรรมพื้นฐานที่ส่งเสริมบุคลิกภาพให้เป็นผู้ที่น่าเคารพ ยกย่อง สรรเสริญของศิษย์และสังคม เช่น หลักพรหมวิหาร 4 ประการ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ค้ำจุนโลก ครูต้องมีหลักธรรมนี้ประจำใจอันประเสริฐ เพื่อเป็นหลักประพฤติปฏิบัติตนที่ดีงาม ได้แก่ เมตตา-กรุณา-มูทิตา และอุเบกขา, หลักเบญจศีล-เบญจธรรม, หลักอริยธรรม (มรรค 8) รวมทั้ง หลักธรรมที่ส่งเสริมให้ครูมีบุคลิกภาพที่ดีมีความโดดเด่น ได้แก่ หลักกัลยาณมิตรธรรม 7 ประการดังกล่าว

5. บทสรุป

ครู เป็นบุคคลที่สังคมให้เกียรติและยกย่องว่า เป็นปูชนียบุคคล และบุคลากรที่มีความสำคัญในอันดับแรก ๆ ของสังคมตั้งแต่อดีตกระทั่งปัจจุบันซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทและเป็นแบบอย่างที่ดีต่อเด็ก เยาวชนและประชาชนของชาติโดยตรงและที่สำคัญบทบาทครูและบุคลิกภาพครูในปัจจุบันถือเป็นสิ่งที่ต้องเสริมสร้างให้เกิดในตน เพราะครูเป็นอาชีพหนึ่งที่หลาย ๆ คนจับตามองด้วยภาระงานสำคัญ คือการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้รับการศึกษาอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพทำให้สถานะ คำว่า “ครู” จึงเป็นบุคลากรที่มีความสำคัญในทางสังคมและจึงต้องเป็นบุคลากรที่มีคุณลักษณะที่เหมาะสมต่อการจัดการเรียนการสอนให้กับนักเรียน เป็นผู้ที่มีความพร้อม มีทักษะในด้านต่าง ๆ และรู้จักวางตัวดีตลอดเวลา พร้อมจักต้องมีสิ่งที่เรียกว่า “คุณลักษณะความดี” ซึ่งจะต้องมีหลักธรรมที่ส่งเสริมบุคลิกภาพให้เป็นประจักษ์ตั้งอารมณ์ประดับในตนด้วยหลักคือ หลักกัลยาณมิตรธรรม หรือที่เรียกว่า

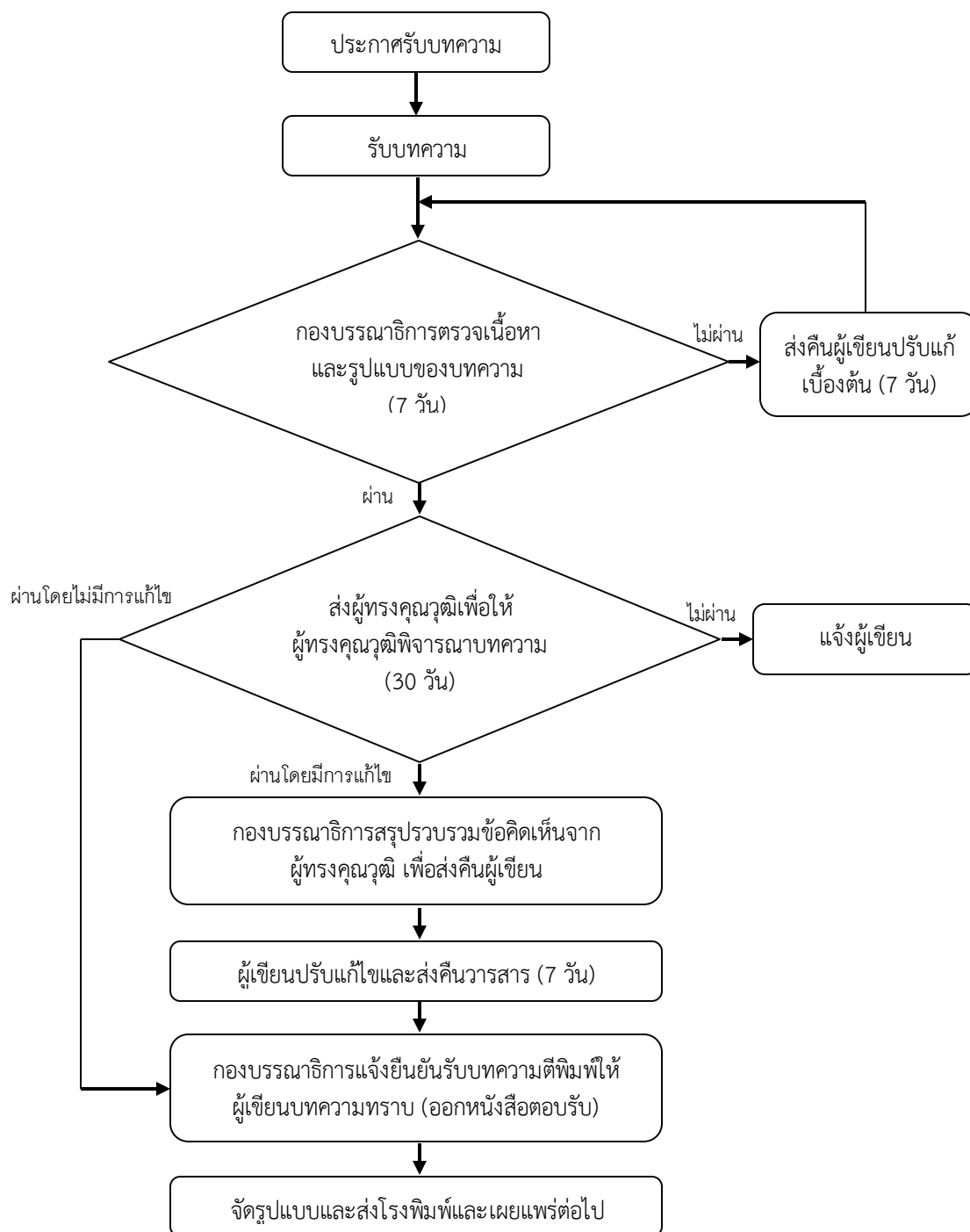
ครูฐานิยธรรม ดังนั้น ลักษณะของครูที่ดี (บุคลิกภาพครู) นั้นจึงเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นและสำคัญ

เอกสารอ้างอิง

- บุญส่ง หาญพานิช. (2546). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เดือนใจ รักษาพงศ์. (2551). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้เพื่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. **วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีนิพนธ์**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ธีรวัสส์ บำเพ็ญบุญบำรุง. (2563). **วิธีการสอนพระพุทธศาสนา**. www.gotoknow.org/posts/512714 (20 มิถุนายน 2563)
- นรา ตรีธัญญา. (2558). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย, **ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2550). **ศิลปะศาสตร์แนวพุทธ**. กรุงเทพฯ: พิมพ์สวย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2529). **ธรรมสำหรับครู**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์นิพนพาน.
- ยนต์ ชุ่มจิตร. (2541). **ความเป็นครู**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี. (2544). **การประเมินโครงการ: แนวคิดและแนวปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.รัตนวดี โชติกพนิช. (ม.ป.ป.). จริยธรรมและจรรยาบรรณในวิชาชีพครู. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วันทนี แสนภักดี. (ม.ป.ป.). **การพัฒนาบุคลิกภาพ**. <http://management.aru.ac.th> (15 มิถุนายน 2563)
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2538). **แผนหลักการปฏิรูปการฝึกหัดครูพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา**. กรุงเทพฯ: ฟันนี้พับบลิชชิง.
- อำนาจ อนันตชัย. (2543). **คุณธรรมและจรรยาบรรณของข้าราชการ**. **วารสารพัฒนาชุมชน**, (23 สิงหาคม 16).
- Good, Carter V. (1973). **Dictionary of Education**. New York: Mc Graw Hill Book.
- Keeves, J.P., & Alagumalai, S. (1998). **Advances in measurement in science education**. In B.J. Fraser & K. G. Tobin (Eds.). **International handbook of science education** Dordrecht: Kluw.

ภาคผนวก

กระบวนการพิจารณาบทความของวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ

สถานที่ติดต่อเกี่ยวกับบทความ

สำนักงานวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์
สำนักวิชาการวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
281 หมู่ 13 ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
โทรศัพท์ 06-5108-4746, 06-4946-1595

1. ส่วนประเภทของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสาร

วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ ตีพิมพ์บทความประเภทต่าง ๆ ดังนี้

1.1 บทความพิเศษ บทความทางวิชาการพิเศษ ที่เสนอเนื้อหาความรู้วิชาการ อย่างเข้มข้น และผ่านการอ่านและการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้น ๆ มีกลุ่มเป้าหมายเป็น นักวิชาการในวงการวิชาการ/วิชาชีพ

1.2 บทความทางวิชาการ ที่เสนอเนื้อหาความรู้ วิชาการ มีกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนิสิต นักศึกษาหรือประชาชนทั่วไป

1.3 บทความวิจัย (Research Article) ได้แก่ รายงานผลงานวิจัยใหม่ที่มีองค์ความรู้อัน เป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใด ๆ มาก่อน

1.4 บทความปริทรรศน์ (Review Article) เป็นบทความที่รวบรวมความรู้จากตำรา หนังสือ และวารสารใหม่ หรือจากผลงานและประสบการณ์ ของผู้นิพนธ์มาเรียบเรียงขึ้น โดยมีการ วิเคราะห์ สังเคราะห์ วิเคราะห์เปรียบเทียบกัน

1.5 ปกิณกะ (Miscellany) ได้แก่ บทความทบทวนความรู้ เรื่องแปลก ย่อความจาก วารสารต่างประเทศ การแสดงความคิดเห็น วิวิจารณ์ แนะนำเครื่องมือใหม่ ตำราหรือหนังสือใหม่ที่ น่าสนใจ หรือข่าวการประชุมทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติ

การส่งบทความ

บทความที่จะตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ ต้องผ่านระบบลงทะเบียนออนไลน์ Website: <http://ojs.mcu.ac.th/index.php/jmbsb> และรอการตรวจสอบจากกองบรรณาธิการ

การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้นิพนธ์ควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของ บทความที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอน ทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่จะพร้อม ส่งบทความนี้ให้กับบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะทำให้ การพิจารณาตีพิมพ์มีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่ พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสาร

การเตรียมบทความ

บทความต้องเป็นตัวพิมพ์ดีด โดยใช้ชุดแบบอักษร (font) ชนิดไทยสารบรรณ (TH Sarabun PSK) ขนาดอักษร 16 จัดกั้นหลังตรง และมีระยะห่างระหว่างบรรทัดหนึ่งช่อง (double spacing) ตลอดเอกสาร พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษ (A4) พิมพ์ให้ห่างจากขอบกระดาษด้านซ้าย และด้านขวา ขนาด 3.81 ซม. ด้านบน ขนาด 4.5 และด้านล่าง ขนาด 4.01 ซม. พร้อมใส่หมายเลขหน้ากำกับทางมุมขวาบนทุกหน้า บทความไม่ควรยาวเกิน 15 หน้า กระดาษพิมพ์ (A4) โดยนับรวมภาพประกอบและตาราง

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) 2 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double - blind peer review)

2. ส่วนบทคัดย่อ (Abstract)

บทคัดย่อควรมีความยาวไม่เกิน 350 คำ โดยแยกต่างหากจากเนื้อเรื่อง บทความวิจัย/วิชาการ ต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษควรเขียนให้ได้ใจความทั้งหมด ซึ่งบทคัดย่อของเรื่องไม่ต้องอ้างอิงเอกสาร รูปภาพ หรือตาราง และให้มีเพียง 2 ส่วนเท่านั้น คือ

- 1) **วัตถุประสงค์** ควรกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา
- 2) **ผลการวิจัยพบว่า** ควรประกอบด้วยผลที่ได้รับจากการค้นคว้า ศึกษา และผลของค่าสถิติ (ในกรณีมีการวิเคราะห์)
- 3) **คำสำคัญ** ควรมีคำสำคัญไม่เกิน 5 คำที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษาและจะปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และคั่นด้วยเครื่องหมายอัฒภาค (Semicolon) (,)

3. ส่วนเนื้อเรื่อง ควรประกอบด้วย

3.1 การเตรียมต้นฉบับสำหรับการเขียนบทความวิจัย ประกอบด้วย

3.1.1 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทัศน์ (Review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่าง ๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้งนี้

3.1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives) เป็นการกำหนดวัตถุประสงค์ หรือจุดมุ่งหมายของการวิจัย รวมถึงรวบรวมหลักการ วิธีการ โดยมีรายละเอียดว่า จะต้องศึกษาอะไรบ้าง เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ข้อมูลและเสนอผลการวิจัยได้อย่างชัดเจน

3.1.3 วิธีดำเนินการวิจัย (Methods) เป็นการกำหนด วิธีการ กิจกรรม รายละเอียดของการวิจัย การศึกษาประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา และวิธีการศึกษาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รวมทั้งสถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล

3.1.4 สรุปผลการวิจัย (Results) เป็นการแสดงผลที่ได้จากการศึกษา และวิเคราะห์ในข้อ 3.1.2 ควรจำแนกผลออกเป็นหมวดหมู่ และสัมพันธ์ กับวัตถุประสงค์ ของการศึกษา โดยการบรรยายในเนื้อเรื่องและแสดงรายละเอียดเพิ่มเติมด้วยภาพประกอบ ตาราง กราฟ หรือ แผนภูมิตามความเหมาะสม

3.1.5 อภิปรายผลการวิจัย (ถ้ามี) (Discussion) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์ ของผู้นิพนธ์นำมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยของผู้อื่น เพื่อให้มีความเข้าใจหรือเกิดความรู้ใหม่ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้น รวมทั้งข้อดี ข้อเสียของวิธีการศึกษา เสนอแนะความคิดเห็นใหม่ ๆ ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์

3.1.6 ข้อเสนอแนะ (ถ้ามี) (Suggestion) การแนะนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

3.1.7 กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี) (Acknowledgement) เป็นส่วนที่กล่าวขอบคุณต่อ องค์กร หน่วยงาน หรือบุคคลที่ให้ความช่วยเหลือร่วมมือในการวิจัย รวมทั้งแหล่งที่มาของเงินทุนวิจัย และหมายเลขของทุนวิจัย

3.1.8 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) เป็นการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อความไว้ในเครื่องหมาย วงเล็บ () แทรกในเนื้อหา ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงที่นิยมแพร่หลาย โดยมีกฎเกณฑ์การอ้างอิงที่ออกแบบมาเพื่อให้ผู้ใช้มีความชัดเจนในการลงรายการงานเขียนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องการศึกษาและการปฏิบัติ

3.2 การเตรียมต้นฉบับสำหรับการเขียนบทความวิชาการ บทความปริทรรศน์ บทความปกิณกะ ประกอบด้วย

3.2.1 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำ โดยอาศัยการปริทรรศน์ (review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่าง ๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้งนี้

3.2.2 เนื้อหา (Content) เรื่องราวที่ผู้เขียนต้องการจะให้อ่านได้รับทราบ เนื้อหาที่ดีต้องมีรายละเอียดที่ชัดเจนและน่าสนใจ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสมรรถภาพทางความคิดของผู้เขียนเป็นสำคัญ

3.2.3 สรุป (Summarizing) เป็นวิธีการเขียนบทความที่ผู้เขียนจะต้องเขียนให้เหลือเฉพาะส่วนที่มีความสำคัญ เป็นการกลั่นกรอง การรวบรวม หรือการลดข้อความให้เหลือส่วนที่สำคัญเท่านั้น

3.2.4 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงที่นิยม

แพร่หลาย โดยมีกฎเกณฑ์การอ้างอิงที่ออกแบบมาเพื่อให้ผู้ใช้มีความชัดเจนในการลงรายการงานเขียนต่าง ๆ ที่เป็นรูปแบบเดียวกัน

3.3 การเตรียมต้นฉบับสำหรับการเขียนบทวิจารณ์หนังสือ ประกอบด้วย

3.3.1 ชื่อเรื่องของหนังสือ (Title) ให้ระบุทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

3.3.2 ชื่อผู้เขียนหนังสือ (Author) ให้ระบุชื่อเต็มทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุสถาบัน หรือหน่วยงานที่ผู้เขียนสังกัด

3.3.3 ชื่อผู้วิจารณ์ (Name of Reviews) ให้ระบุชื่อเต็มทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุสถาบัน หรือหน่วยงานของผู้วิจารณ์สังกัด

3.3.4 เนื้อหาการวิจารณ์ (Reviews Content) ในการเขียนเกี่ยวกับหนังสือวิจารณ์ เนื้อเรื่องจะเป็นส่วนแสดงความคิดเห็นและรายละเอียดในการวิจารณ์ โดยนำเสนอเรื่องราวจุดเด่น จุดบกพร่องของเรื่อง โดยทำการวิจารณ์หรือวิพากษ์อย่างมีหลักเกณฑ์ และเหตุผลตามหลักวิชาการ

3.3.5 สรุป (Summarizing) เป็นวิธีการเขียนสรุปความคิดเห็นทั้งหมดที่วิจารณ์ รวมถึงให้ข้อคิดหรือข้อสังเกตที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้อ่าน

3.3.6 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงที่นิยมแพร่หลาย โดยมีกฎเกณฑ์การอ้างอิงที่ออกแบบมาเพื่อให้ผู้ใช้มีความชัดเจนในการลงรายการงานเขียนต่าง ๆ ที่เป็นรูปแบบเดียวกัน

การอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA

1. หนังสือ

1.1 คัมภีร์พระไตรปิฎกหรือหนังสือสำคัญพิมพ์เป็นชุด

ให้อ้างชื่อย่อคัมภีร์ เล่ม/ข้อ/หน้า และค้นด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) ตัวอย่างเช่น (พระไตรปิฎก, 27/855/191)

1.2 หนังสือ และวารสาร

(ผู้แต่ง, ปีที่พิมพ์: เลขหน้าที่ย่ออ้างอิง)

ผู้แต่งคนเดียว ให้ระบุเฉพาะนามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านาม หากเป็นพระภิกษุทั่วไปให้ใส่คำว่าพระ, พระมหานามหน้าชื่อตามด้วยฉายา และพระภิกษุที่มีสมณศักดิ์ให้ใส่ชื่อสมณศักดิ์ ตามด้วยชื่อตัวในเครื่องหมายวงเล็บ ถ้าไม่ทราบชื่อตัวให้ใส่เฉพาะชื่อสมณศักดิ์

ตัวอย่างเช่น

(พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2557: 15)

(Phraphrombandit (Prayūn Thammachittō), 2014: 15)

ผู้แต่ง 2 คน ให้ระบุเฉพาะนามสกุลของผู้แต่งทั้ง 2 คน โดยใช้คำว่า “และ” สำหรับผู้แต่ง ชาวไทย หรือ “and” หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ ระหว่างคำให้เว้นระยะห่าง ด้านหน้าและด้านหลัง 1 เคาะ

ตัวอย่างเช่น

(ภาคสุวรรณ และ ไชยรังสี, 2524: 145-146)

(Phaksuwan and Chairangsi, 1981: 145-146)

ผู้แต่ง 3 คน ให้ระบุเฉพาะนามสกุลของผู้แต่งแต่ละคนให้คั่นด้วยเครื่องหมาย “,” หน้าผู้แต่งคนสุดท้ายต้องคั่นด้วย “และ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “and” หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ ระหว่างคำให้เว้นระยะห่างด้านหน้าและด้านหลัง 1 เคาะ

ตัวอย่างเช่น

(ดอกจันทร์, พรหมกุล และ โยทุม, 2552: 80)

(Dokchan, Phromkun and Yothum, 2009: 80)

ผู้แต่งมากกว่า 3 คนขึ้นไป ให้ระบุเฉพาะนามสกุลของผู้แต่งคนแรกให้คั่นด้วยเครื่องหมาย “,” ตามด้วย “และคณะ” หรือคนอื่น ๆ สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “et al.” หรือ “and others” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ ระหว่างคำให้เว้นระยะห่างด้านหน้าและด้านหลัง 1 เคาะ

ตัวอย่างเช่น

(รัฐสินธุ และคณะ, 2525: 100)

(Ratsin, et al., 1982: 100)

การเขียนเอกสารอ้างอิง

1. หนังสือ:

ชื่อ-นามสกุล. / (ปีที่พิมพ์) / ชื่อหนังสือ / (ครั้งที่พิมพ์ (ถ้ามี)) / เมืองที่พิมพ์ / สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

Maslow, A. (1970). **Motivation and Personality**. New York: Harper and Row Publishers.

2. วารสาร:

ชื่อ-นามสกุล. / (ปีที่พิมพ์) / ชื่อเรื่อง. / ชื่อวารสาร / ปีที่ (ฉบับที่) / เลขหน้า.

ตัวอย่าง

Prescott, S. G. (2015). Will Instructors Save Time Using a Specifications Grading System?. **Journal of Microbiology & Biology Education**. 16(2), 298.

3. วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานการวิจัย:

ชื่อ-นามสกุล. / (ปีที่พิมพ์) / ชื่อเรื่อง. / ระดับวิทยานิพนธ์ / ชื่อคณะ / ชื่อมหาวิทยาลัย.

ตัวอย่าง

Phra channa Bhaddharakhito. (2015). An Analytical Study of Morality in Cambodian Traditional Wedding at Chamnomkuet Village, Chamnom Sub-district, Mongkolborei District, Banteay Meanchey Province Based on Buddhist Principle. **Master of arts**. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

4. สัมภาษณ์:

ชื่อ-นามสกุล. /(วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์)/ตำแหน่ง(ถ้ามี)/สัมภาษณ์

ตัวอย่าง

PhraKrusuvithanphatthanabandhit. (10 May 2013). Voice-Rector. Interview.

5. สืออิเล็กทรอนิกส์:

ชื่อ-นามสกุล. /(ปีที่พิมพ์)/ชื่อเรื่อง/ชื่อเว็บไซต์/(วัน เดือน ปี ที่สืบค้น).

ตัวอย่าง

Bhandari, P., Rishi, P. and Prabha, V. (2014). Positive Effect of Probiotic Lactobacillus Plantarum in Reversing the LPS Induced Infertility in Mouse Model. <http://jmm.microbiologyresearch.org/content/journal/jmm/10.1099/jmm.0.000230;jsessionid=1me6a81o04g7o.x-sgm-live-03>. (12 February 2014).

4. ส่วนภาพประกอบ (Figure) และส่วนตาราง (Table)

ภาพประกอบและตารางควรมีเท่าที่จำเป็น โดยพิมพ์หน้าละ 1 ภาพหรือ 1 ตาราง สำหรับคำบรรยายภาพและตารางให้พิมพ์เหนือภาพหรือตาราง ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่ใต้ภาพหรือตาราง

5. การติดต่อโฆษณาและการสมัครสมาชิก

การติดต่อโฆษณา การสั่งซื้อ และการสมัครเป็นสมาชิการวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ กรุณาติดต่อ “บรรณาธิการวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์” สำนักวิชาการวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อาคารสัจจานุรักษ์ ชั้น 2

281 หมู่ 13 ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31000

<http://www.ambj.mcu.ac.th>

E-mail: ambj.mcu@gmail.com

โทรศัพท์ 065 108 4746 ดร.บรรพต แคะไธสง

064 946 1595 นายมงคล สอนไธสง

กำหนดออการสารปีละ 2 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน

ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม

อัตราค่าวารสาร

จำหน่ายราคา ฉบับละ 150 บาท ไม่รวมค่าส่ง

อัตราค่าสมาชิก

ปีละ 300 บาท

หนังสือขอเสนอบทความเพื่อลงตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

1. ข้าพเจ้าชื่อ.....ฉายา.....นามสกุล.....
2. สถานภาพผู้เขียน
☐ อาจารย์ในสถาบันการศึกษา (ชื่อสถาบัน).....
โปรแกรม.....คณะ.....
☐ บุคคลทั่วไป (ชื่อหน่วยงาน).....
3. มีความประสงค์ขอตีพิมพ์บทความ () บทความวิจัย () บทความวิชาการ เรื่อง
ภาษาไทย.....
.....
ภาษาอังกฤษ.....
.....
4. ชื่อผู้เขียนร่วม (ถ้ามี).....
5. ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก เลขที่.....ถนน.....แขวง/ตำบล.....
เขต/อำเภอ.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....
โทรศัพท์.....E-mail.....
6. สิ่งที่ส่งมาด้วย
☐ แผ่นดิสก์ข้อมูลต้นฉบับ ชื่อแฟ้มข้อมูล.....
☐ เอกสารพิมพ์ต้นฉบับ จำนวน 2 ชุด
7. หากบทความนี้ จำเป็นต้องเชิญให้ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3 อ่านอีก ข้าพเจ้ายินยอมเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มและหากเมื่อ
ข้าพเจ้าแก้ไขแล้วแต่ยังไม่เรียบร้อยและไม่ได้ให้ลงตีพิมพ์ ข้าพเจ้าไม่ติดใจเอาความใด ๆ ทั้งสิ้น จะยอมรับการ
พิจารณาของกองบรรณาธิการถือว่าเป็นที่สุด และไม่ขอเรียกร้องค่าใช้จ่ายทั้งหมดคืน
ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความนี้ยังไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน และไม่อยู่ในระหว่างพิจารณาวารสารอื่น

ลงนาม.....ผู้เขียน

(.....)

วันที่...../...../.....

ลงนาม.....อาจารย์ที่ปรึกษา (ถ้ามี)

(.....)

วันที่...../...../.....